Quarta & poſtrema pars

EXAMINIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI,

COMPLECTENS EXPLICATIONEM LOCORVM, DE RELIQVIIS SANCTORVM, DE Imaginibus, de Indulgentiis, de Ieiuniis, de Ciborum delectu, & Feſtis.

ADDITA EST HISTORICA OBSERVATIO controuerſiarum, de ſingulis locis, inde vſque ab Apoſtolorum temporibus.

AVCTORE MARTINO CHEMNICIO, D.

FRANCOFVRTI AD MOENVM.

M. DC. XV.

REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, Dn. HENRICO IVLIO, ILLVSTRISSIMI

Principis Iulij, Ducis Brunſuicenſis & Luneburgenſis, filio, & Halberſtatenſis Eccleſiæ deſignato Epiſcopo, &c. Domino ſuo clementiſſimo;

Gratiam, ſalutem ac pacem, à Deo patre; per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vnicum Magiſtrum, auctorem & conſummatorem fidei noſtræ.

SICVT *in funeſto Germaniæ bello, Romanus Pontifex pro eius cuius perſonam ſuſtinet Antichriſti, imperio, poſtulare auſus fuit, vt omnes Principes & ordines Imperij, futuris Tridentini Concilij Decretis, ſine vlla conditione & exceptione, ſe ſubmitterent: ita nunc moleſtiſsime fert, ſi quis conſcientiæ cauſa ex fundamentis Scripturæ ſacræ, quæ tamen ideo Canonica vocatur, in decreta Tridentini Concilij inquirere auſit. Ideo enim Reges & Principes ſibi addictos variis artificiis inflammat, vt ſine veritatis inquiſitione, etiam contra pacta & datam fidem, ferro, flamma & ſanguine, executio Tridentini concilii obſignetur, quaſi fides perfidia poſſet ſtabiliri. Huius Pontificiæ Tyrannidis cum in piis de religione ſermonibus aliquoties mentio incideret, memini Celſitudinis veſtræ parentem, Illuſtriſsimum Principem & Dominum, Dominum Iulium, Ducem Brunſuicenſem, & Luneburgenſem, Dominum meum clementiſsimum, prolixe laudare id, quod Tertullianus in Apologetico, de legibus contra Chriſtianos tunc latis, recte & ele-*

ganter dixit: Lex quæ probari ſe non vult, merito ſuſpecta eſt;
non diſcuſſa ac probata dominetur, improba eſt; cum nulla le
ſoli iuſtitiæ ſuæ conſcientiam debeat, ſed eis, a quibus obſequium
pectat.

In quo ſermone memini Celſitudin. ipſius longius progreſſam,
grauiter diſſerere, quantum referat, in doctrina religionis
veræ ſententiæ & refutationum, quæ corruptelis & ſuperſtitioni-
bus recte & ſolide opponi poſſunt, ex ipſis fundamentis noſſe & te-
nere, præſertim quando ob confeſſionem veræ doctrinæ odia & pe-
ricula, ſicut Celſitudini ipſius accidit, ſuſtinenda ſunt. Cumque al-
eſſent, qui ſignificabant, propter illam cauſam priores
tra Tridentina decreta lucubratiunculas, multis doctis & piis
improbari, Pontificios vero non leuiter vrere: Celſitudo ipſius
hortationibus clementibus inſtitit, vt reliquas etiam partes per-
xerem, ac laborem illum, quem multi non inutilem iudicarent,
Eccleſiæ & poſteritati præſtarem: Ac clementer oſtendit, Celſi-
tudini ſuæ non ingratum fore, ſi poſtremam hanc partem
Celſitud. vt filiolo ſuo longe chariſſimo, publica inſcriptione dedi-
carem. Cuius ſui conſilij pias & graues afferebat rationes. Cu-
re enim ſe Deo propitio, liberis chariſſimis hæreditatem relinque-
re, non tantum prouinciam egregie & feliciter excultam, ſed in-
ter theſauros, vnum hoc tanquam principale κειμήλιον velle
commendatiſſimum eſſe, formam ſcilicet veræ & puræ religio-
nis, ex fontibus Propheticæ & Apoſtolicæ ſacræ Canonicæ Scri-
pturæ extructam, & Eccleſiarum atque Scholarum, in quibus re-
cte & pie conſtituendis quotidie diligenter elaboretur, curam at-
que nutricationem. Vtque meminiſſent, præcipua capita doctri-
næ cœleſtis non obiter & in ſuperficie (quod dicitur) ſed ex ipſis
fundamentis ſibi cognoſcenda, vt eius confeſſionem paterno ex-
emplo, etiamſi propterea odia & pericula ſuſtinenda eſſent, Deo cle-
menter ipſos gubernante & iuuante, retinere poſſent, ideo

ſia primis annis tradi, commendari & proponi ſuis talia ſcripta, in quibus ex ſacræ Scripturæ fundamentis, & ex veræ antiquitatis conſentientibus teſtimoniis, doctrina explicetur, & errorum atq́; ſuperſtitionum ſolidæ refutationes monſtrentur.

Cumq́; Celſitud. ſua cognouiſſet, Lindanum Ruremundenſem Epiſcopum in Apologetico, contra Illuſtriſſimos Germaniæ Principes, & reliquos Imperij Ordines Auguſtanæ confeſſionis doctrinam profitentes, edito, etiam ſuæ Celſitudinis Eccleſiaſticam Ordinationem ſatis contumelioſe ſugillare, quaſi in ea à paterna, adeoque Catholica Chriſti religione diſceſſum eſſet: clementer ſignificauit, cupere ſe, & ad liberos ſuos chariſsimos, & ad omnem poſteritatem, extare teſtimonium non temere aut leuiter, ſed habitis grauiſſimis deliberationibus, ex ſolidis Scripturæ & veræ antiquitatis fundamentis (ſicut de quibuſdam locis in hoc ſcripto ſpecimen exhibetur) Eccleſiaſticam illam ordinationem conſcriptam eſſe, in qua ipſe etiam aduerſarius multa laudare cogitur. Et meminit Celſitud. ſua Illuſtriſſimum ſuum parentem, felicis recordationis, toto illo tempore, quo per aliquot menſes decubuit, mente ad extremum vſque integra, noluiſſe Pontificios ſacrificulos, ad exhibendam ſibi ſuperſtitioſam Pontificiorum vnctionem, & mutilatam cœnam Domini admittere, non mandaſſe aliquid de vigilijs & miſsis pro defunctis, nec commentitij purgatorij ne mentionem quidem ferre tunc voluerit, non confugiſſe ad patrocinium Sanctorum, nec opera vel ſua, vel aliorum iudicio Dei oppoſuiſſe, ſed curaſſe ſibi prælegi dicta Scripturæ, & ſumptas inde pias precatiunculas de miſericordia Dei & gratuita reconciliatione, remiſsione peccatorum, & ſaluatione propter meritum & ſatisfactionem ſolius obedientiæ & paſsionis Chriſti, vnici noſtri Mediatoris & ſeruatoris, & in ea fide atq́; inuocatione obdormiuiſſe. Id quod complures grauiſsimi teſtes, nobilitate generis & virtute præſtantes, conteſtentur, quibus etiam aliquoties diſerte ſignificarit, cum multas ſuperſtitiones, & varios abuſus in

Papiſtica Eccleſia animaduertat, ſe filio vnico hæredi poteſtatem fa- cere, vt Eccleſiarum ſuæ ditionis reformationem, prout ex verbo Dei, Chriſto iudici eius ſe rationem reddere poſſe iudicaret, inſtitue- ret. Sed de ordinatione illa Eccleſiaſtica, ſi Lindano eam copulis, ſi- cut minitatur, ſugillare libuerit, non deerit Illuſtriſſimo Duci &c. & Theologis ipſius, vera, pia & honeſta oratio.

Poſtremo, quod ad hanc dedicationem attinet, addidit Celſi. ve- ſtra & hanc cauſam, quod exiſtimet, potiſſimam partem educationis boni Principis in eo conſiſtere, vt in principijs doctrina cœleſti rite li- ter inſtituatur, vtq́ʒ libri complectentes ſummam & fundamenta eius doctrinæ, à primis annis Principum liberis tradantur & com- mendentur. Sicut 4. Regum 11. Ochaziæ filio, octo annorum puero, vna cum regni diademate etiam volumen Legis diuinæ in manus traditur: Licet enim per ætatem de grauiſſimis religionis negotijs iu- dicare nondum poſſet, exiſtimauit tamen ſapientiſſimus Pontifex Ioiada, vtile & ſalutare eſſe, vt voces Legis diuinæ Regij pueri aures à prima ætate circumſonarent, atq́ʒ traditione illa libri Legis admo- neretur, in quam ſpem, ad cuſtodiendam ſcilicet & propagandam veram religionem, iuxta Legis diuinæ normam, educaretur. Nam & propter illam ipſam cauſam Reges & Principes olim liberos ſuos in collegiis Eccleſiaſticis, cum adhuc in vero eſſent vſu, educari volue- runt, ſicut Otto Magnus, & Henricus Secundus, in Collegio Hildeſhei- ſienſi ita educati & inſtituti fuerunt, & in Collegio Leodienſi ſcri- buntur aliquando ſex Regum & Principum liberi ſimul ita educati & inſtituti fuiſſe.

Hanc igitur poſtremam partem Examinis Decretorum Concilij Tridentini, veſtræ, Illuſtriſſime Princeps ac Domine clementiſſime, Celſ. de grauiſſimo parentis Illuſtriſſimi conſilio, propter cauſas iam expoſitas, pro fauſto omine piæ & ſalutaris educationis, debita re- uerentia offero, nuncupo & dedico, ac demiſſe oro, vt Celſit. veſtra in ſuſcipiendo ſacro hoc munuſculo eam oſtendat clementiam, qua

al & Subditorum votis atque omini, & Illuſtriſſimæ familiæ Brunſuicenſis & Brandeburgenſis expectationi reſpondeat, & primò aſſueſcat ab annis vtilia ſcripta amare, & Eccleſiæ Doctores, in modo deſpectos & exoſos, ſua clementia complecti, fouere & tueri. Quod ſi conſimili indicatione pietatis & clementiæ veſtra Celſit. dedicationem hanc acceperit, ſicut ante annos octo, maximæ tunc ſpei puer, Illuſtriſſimus nunc Pruſſiæ dux D. Albertus Fridericus, &c. primæ partis nuncupationem ſibi gratam eſſe oſtendit, erit de quo & gratias agam, & Brunſuicenſi prouinciæ gratuler.

Legat autem aliquando Celſi. veſtra, cum controuerſias illas re- annis intelligere cœperit, & interea legent in quarta hac parte alij, non abſq; voluptate, vt arbitror, integras hiſtorias, de reliquiis & imaginib. ſanctorum, de indulgentijs, de delectu ciborum, de ieiuniis, & feſtis, quæ ſcilicet fuerint de his controuerſiis ſententiæ & obſeruationes in Apoſtolica & primitiua Eccleſia, quomodo progreſſu tempore quædam fieri cœperint inclinationes ad ſeminaria ſuperſtitionum, quibus alij vigilantes Epiſcopi ſe oppoſuerunt, donec tandem Deo mundi ingratitudinem & verbi ſui contemptum vlciſcente, tantæ & horrendæ inde factæ fuerunt, in Pontificia Eccleſia, non tam ſuperſtitiones quam idolomaniæ. Et quomodo abiectis prauis abuſibus & impiis ſuperſtitionib. controuerſiæ illæ ad fontes ſcripturæ Canonicæ ſint reuocandæ, ne propter abuſus & ſuperſtitiones res ipſæ, quæ, ſi iuxta ſcripturæ normam reformentur, ad Eccleſiæ ædificationem retineri poſſunt, temere & cum ſcandalo infirmorum abijciantur. Infeliciter enim ſanantur vulnera, vbi medicina adhibetur nocentior morbo, ſicut in multis reformationibus ſæpe accidit.

Et quia Pontificij videntes ſe ſcripturæ præſidiis deſtitui, antiquitatis ſpeciem corruptelis & ſuperſtitionib. ſuis prætexere conantur, vtile eſt & hunc prætextum, detectis ſophiſmatum inſidiis, ipſis detrahere: Veneranda enim eſt antiquitatis canities, qua viri graues non immerito mouentur. Voluimus igitur in hiſce partib. oſtendere,

Pontificios fide non bona antiquitatis teſtimonia tractare. Primo nira pro traditionibus Apoſtolicis ea venditant, quæ extant in eis ſcriptis, quæ vetus Eccleſia expreſſe inter Apocrypha reiecit. Secundo, plurima conquirunt ſuffragia ex illis ſcriptis, quæ falſo patribus quibuſdam tribuuntur. Tertio, veteribus quædam affingunt, quæ ipſi nunquam vel ſenſerunt vel ſcripſerunt, ſicut Andradius fingit, Valentinianos à Tertulliano in Scorpiaco ideo damnatos, quod dictitarint, ſanctis, qui ex hac vita diſceſſerunt, non eſſe tribuendum cultum & inuocationem. Extat autem liber ille Tertulliani, & nulla in eo ſyllaba de cultu & inuocatione ſanctorum reperitur: ſed hoc refutat Tertullianus, quod noſtici Martyriorum (ſicut inquit) ſufragatores docuerunt ſimplicitatem, imo vanitatem atq; adeo dementiam eſſe, ob confeſſionem Euangelii mortem perpeti: Deum enim non velle mortē peccatoris, qui ideo ſemel occiſus ſit, ne nos occideret: cumque taurorum & hircorum ſanguinem recuſet, quomodo humanum ſanguinem flagitaret? contra illud figmentum Tertullianus e ſcriptura oſtendit, perpetranda martyria, maxime ideo, ne colendo & orando Deos alienos, nomen & honorem vnici Dei creaturis addicamus. Et in illo ipſo libro ponit hanc ſententiam, quæ fundamenta inuocationis Sanctorum euertit. Quas mihi, inquit, poteſtates ianitrices in cælo adſirmas iuxta Romanam ſuperſtitionem, ſcito aſcenſum illum complanatum veſtigiis Domini, & introitum reſeratum viribus Chriſti, nec vllam moram in limine Chriſtianis occurſuram. Quod ſi adhuc clauſum putas cælum, memento claues eius hic Dominum Petro & per eum Eccleſiæ reliquiſſe, &c. Et tamen non verentur fingere, Tertulliani tempore, circa annum ſcilicet CC. eos hæreticos judicatos, qui Sanctorum inuocationi contradixerunt. Ita Chryſoſtomo tribuunt hanc ſententiam. Imperatores Chriſtianos ſupplicaſſe Sanctis, & ſcenarum fabrum atque piſcatorem etiam mortuos, vt protectores, inuocaſſe, cum ipſa Chryſoſtomi editio fateatur, in vetuſtis exemplaribus illa non fuiſſe.

vtcunque in aliorum poſteriorum ſcriptis ea inueniantur. Quarto, verſionibus prauis Græcorum abutuntur, ad ſuperſtitiones ſuas ſtabiliendas. Ita ex verſione non vera Perionius conatur inuocationem Sanctorum ex Iuſtino probare. Alii adorationem reliquiarum ex Euſebio, prohibitionem eſus carnium ex hiſtoria Eccleſiaſtica, ſacrificium Miſſæ ex Ignatio, ſatisfactionem pro peccatis per jeiunium, ex Baſilij τῦ ἀπολογεῖσθαι, ſicut ſuis locis oſtendemus. Quinto, ex priuatis veterum quorundam diſputationibus & deuotionibus, quibus tamen ſæpius alij contradixerunt, faciunt dogmata catholica. Ita memorabile eſt, quod in vita Antonij ſcribitur: Chriſtianos in Ægypto ſolitos ſanctorum virorum defuncta corpora aromatibus condire, vt ſæpius ſpectari poſſent: Antonium vero ipſis ſuaſorem & auctorem fuiſſe, vt exuuias illas in terram defoderent, vt ibi juxta ſententiam diuinam (Puluis es, & in puluerem conuerteris) computreſcerent. Imo ex Origenis opinionibus purgatoriis, quas vetus Eccleſia damnauit, non verentur ſuum purgatorium Pontificij tanquam catholicum dogma probare. Sexto, in diſſimilibus Patrum ſententiis non adhibent normam Scripturæ Canonicæ, quæ ſcilicet ſententiæ verbo Dei magis conueniant, ſed illas excerpunt, quas judicant ſuis ſuperſtitionibus pingendis quoquo modo ſeruire poſſe. Poſtremo, cum ingens ſit diſſimilitudo inter formam Eccleſiæ, quæ fuit Patrum tempore, & quæ nunc eſt apud Pontificios, ipſi veterum teſtimonia ita allegant, quaſi omnia illa, quæ in Pontificia Eccleſia fiunt, Patribus etiam ita in vſu fuiſſent. Hæc & ſimilia his mediocri diligentia in poſtremis hiſce partibus de ſingulis locis oſtendere conatus ſum.

Et quia Durandus non diſſimulat, pleraque talia vel ex Iudaicis obſeruationibus, vel ex Ethnicis ritibus, in Eccleſiam irrepſiſſe, vtile eſt propter poſteritatem, etiam tales antitheſes notare. Quod enim gentes pro luſtratione ciuitatum & agrorum, circum-

ferendis ſtatuis, & promiſcuo cantu puerorum & puellarum. Cererem placabant, fulmina popyſmis arcebant, & flumine viuo [illegible] delictis purificari putabant. Inde Pontificij ſuas ſumpſerunt proceſſiones, aquam luſtralem, quodque fulminibus ſtrepitus campanarum, & ſuffitus herbarum conſecratarum opponunt. Forma [illegible] te in cultu Sanctorum apud Pontificios per omnia ſimilis eſt. Sic apud Gentes ſingulis idolis peculiaria dedicata erant templa, ſtatuæ Deorum in templis, & anathemata in templis ſuſpenſa. Et ſicut apud Gentes Herculi decimas fouebant, vt diuitiis abundarent: Æſculapio gallum mactabant, vt à morbo conualeſcerent: Neptuno taurum immolabant, vt feliciter nauigarent. Et ſicut Varro dixit, diſcendum, qua de cauſa quiſque Deorum aduocandus ſit, ne à Libero aqua, à Lympha vinum optetur: Ita Pontifices certas procurationes inter Sanctos diſtribuerunt, vt Chriſtophorum certis ritibus colendum & inuocandum, vt præſeruet à repentina morte: Sebaſtianum & Rochum, vt à peſte: Antonium, vt ab igne ſacro: Hubertum, vt à morſu canis rabidi: Sigiſmundum, vt à quartana: Benedictum, vt à calculo: Leonhardum, vt à vinculis: Iobum, vt à ſcabie: Valentinum, vt ab epilepſia: Apolloniam, vt a doloribus dentium: Seruatium, vt ab omnibus morbis: Laurentium & Florianum, vt domum ab igne ſeruarent: Wendelinus gregem à lupis defendebat: Scholaſtica tonitrua & tempeſtates arcebat: Ludouicus minorita cereuiſiæ curam agebat: Vrbanus & Medardus vini: Margarita parturientibus ipſa virgo præerat: Georgium tutelarem habebant equites: Nicolaum nauigantes: Eraſmium negotiantes: Hieronymo cereus accendebatur, ad res perditas recuperandas. Imo, ſicut Alcoranus Mahometi violationem iuriſiurandi triduano jeiunio compenſat, & cædem boni viri duorum menſium jeiunio expiat: Ita Pontificii certis jeiuniis quæuis delicta expiant, imo per ea mortuis ſe ſubuenire fingunt.

Sed

Sed infinitum eſſet omnia percenſere, hæc vero exempli tantum cauſa hoc loco adducta ſunt, cum de argumento, quod in hiſce partibus tractatur, quædam dicenda eſſent: In ipſo vero ſcripto Lector hæc copioſius explicata inueniet.

Deum autem oro, vt veſtram, Illuſtriſſime Princeps, Celſitudinem, tanquam nouellam oliuæ plantulam, Spiritu ſuo ſancto in tota inſtitutione rigare, fouere & excolere velit, vt efficiatur organon Deo gratum, Politiæ vtile, & Eccleſiæ ſalutare, Amen. Brunſuigæ 10. Auguſti Anno Domini M. D. LXXIII.

Celſit. veſtram

demiſſe & reuerenter colens,

Martinus Chemnicius, D.

DE RELIQVIIS SANCTORVM,

Decretum Concilij Tridentini.

SAnctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Chriſto viuentium ſancta corpora, quæ viua membra fuerunt Chriſti, & templa Spiritus ſancti, ab ipſo ad æternam vitam ſuſcitanda & glorificanda, à fidelibus veneranda eſſe, per quæ multa beneficia à Deo hominibus præſtantur. Ita vt affirmantes, ſanctorum reliquiis venerationem atq; honorem non deberi, vel eas, aliaq; ſacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atq; eorum opis impetrandæ cauſa, ſanctorum memorias fruſtra frequentari, omnino damnandos eſſe, prout iam pridem eos damnauit, & nunc etiam damnat Eccleſia.

QVIS SIT STATVS CONTROVERSIÆ in hoc loco.

Sacra ſcriptura ideo vocatur Canonica, quod ſit & eſſe debeat Canon ſeu regula, ad quam exigendum, & ſecundum quam diiudicandum eſt, quicquid ſiue de dogmatibus, ſiue de cultibus in Eccleſia Dei diſputatur. Ad hanc regulam, hoc eſt, ad ſententias & exempla ſcripturæ, ſi hæc diſputatio de reliquiis ſanctorum referatur & examinetur, facilis & plana erit diiudicatio. Vt autem commodius & rectius illud fieri poſſit, principio exponemus capita, in quibus hæc controuerſia de reliquiis ſanctorum conſiſtit. Non enim in eo ſtatus huius controuerſiæ vertitur: An corpora, reliquiæ ſiue oſſa ſanctorum, quorum animas Deus ex hac mortali vita ad cœleſtem patriam euocauit, propter ſpem reſurrectionis & glorificationis, ſint honorifice & reuerenter tractanda & ſepelienda, ſed Pontificii, quando de veneratione atque honore reliquiarum diſputant, de his potiſſimum capitibus dimicant.

Scriptura cur canonica dicatur.

Capita, de quibus Pontificii in hac quæſtione dimicant.

Corpora, cineres, ſeu oſſa ſanctorum ex ſepulchris eruenda, ſeu eleuanda, & in loco edito, puta ſupra ſummum altare, vel in alio conſpicuo loco collocanda, auro, argento, ſerico, &c. exornanda.

I. Eleuatio cinerum defunctorum.

Reliquias illas in proceſſionibus & ſupplicationib. publicis eſſe circumferendas, ac populo Chriſtiano tangendas, exoſculandas, vel ſaltem ſpectandas, eſſe oſtentandas & proponendas.

II. Circumgeſtatio in publicis proceſſionibus.

Docent, tales reliquias per Pontificem Romanum eſſe approbandas, Extra, De reliquiis & veneratione ſanctorum, quod Canoniſtæ dicunt, fieri per canonizationem, quam ita definit Antonius, part. 5. ſuæ ſummæ, titul. 12. cap. 8. quod per canonizationem ſancti proponantur a Papa, vt exemplar fidei & vitæ ſanctæ, & ab omnibus ADORANDI, & in neceſſitatibus INVOCANDI.

III. Canonizatio ad inuocationem.

Docent, ſingularem & meritorium cultum Dei eſſe, ſi populus opis impetran-

IV. Cultum

[illegible] meritorium eſſe.

impetrandæ cauſa (ſicut Tridentinum decretum loquitur) pro[illegible] oſtentatas illas reliquias tangat, oſculetur vel ſpectet, & ante [illegible] animo adorabundus procidat, & candelis, ſerico, corollis, & [illegible] ornamentis eas veneretur.

V. Gratiam & virtutem Dei ſic ineſſe.

Docent, gratiam & virtutem Dei in illis reliquiis, quibus [illegible] inſidere aut aſſiſtere, quærendam, & eius participes fieri, qui [illegible] las tangunt vel ſpectant.

VI. Offerenda eis dona.

Sacrificium Deo gratum eſſe, ſi reliquiis illis offerantur [illegible] dona.

VII. Indulgentiam peccatorum dari colentibus eas.

Reliquias illas tangentibus, oſculantibus, aut ſaltem ſpect[illegible] multas peccatorum indulgentias pollicentur.

VIII. Orationes ad ſanctorū reliquias magis exaudiri.

Orationem meliorem, digniorem & Deo acceptiorem eſſe [illegible] vel ante reliquias ſanctorum, vt quorum meritis opem impetr[illegible] que ideo in neceſſitatibus vota facienda & peregrinationes [illegible] ad illa loca, vbi exiſtimantur reliquiæ Sanctorum eſſe, vt ibi [illegible] trandæ cauſa inuocentur.

Vota & peregrinationes ad loca Sanctorum.

IX. Ad Euchariſtiæ ſanctitatem inſerviunt.

Ad Sacramenti Euchariſtiæ ſanctitatem etiam non parum co[illegible] in altari reliquiæ Sanctorum incluſæ habeantur.

X. Geſtatio earum, aut ſuper aliquē impoſitio.

Canoniſtæ docent, reliquias Sanctorum poſſe ſuper aliquem [illegible] Thomas addit, illas licite poſſe portari in collo ex deuotione [illegible] CIA ad Deum & ad SANCTOS, quorum ſunt reliquiæ [illegible] ſunt verba Thomæ.

XI. Vſus in iuramentis.

Iuramenta apud Pontificios ſunt tactis Sanctorum reliqui[illegible] iuriſiurandi inter Deum & inter Sanctos diuidatur.

XII. Multa oſſa falſo pro Sanctorum reliquiis haberi.

Incertis, ſuppoſititijs, & falſis reliquiis plena ſunt apud Pont[illegible] mnia, quibus tamen ſine diſcrimine eadem veneratio & idem [illegible] hibetur.

Capita ſcriptura refutanda.

Ex ſcriptura quomodo honoranda reliquiæ.

Ex hiſtoria antiquitatis.

Hæc apud Pontificios in veneratione reliquiarum & [illegible] adhuc fieri, publicum & notorium eſt, quæ ideo in principio [illegible] tanquam in tabella explicata proponere volui, vt lector co[illegible] les abuſus & ſuperſtitiones, ſub ſpecioſo titulo, de honorandis [illegible] reliquiis ſtabilire, & Eccleſiæ rurſus obtrudere conetur Tridentinum Concilium. De his enim capitibus quiuis Chriſtianus ex verbo Dei [illegible] inſtitutus iuxta analogiam fidei facile iudicare poteſt. Quia vero [illegible] do ſuperſtitiones illę reprehenduntur, inuidioſe opponi[illegible] ra, & ex pia antiquitate plauſibilis titulus de honorandis Sanctorum [illegible] liquiis, ſub quo craſſas & tetras illas ſuperſtitiones, quas in tabella pr[illegible] cedenti notauimus, venditare conantur. Primo igitur [illegible] ntes ſcripturæ ſententiam, quomodo illa, & teſtimoniis [illegible] torum demortuorum corpora, oſſa ſeu reliquias veneretur, & [illegible] velit, vnde ipſa antitheſis per ſe oſtendet. Pontificias [illegible] teſtimonia, nec exempla ſcripturæ habere, imo ſcripturæ [illegible] tranea eſſe. Secundo, ex hiſtoria antiquitatis, de veneratione [illegible] rum quædam annotabimus, quomodo illa à bono & tolerabili [illegible] perſtitiones & abuſus magis magiſque inceperit degenerare, donec tandem in idololatriam non diſſimulandam euaſit.

SACRÆ SCRIPTVRÆ SENTENTIA, de corporibus, oſſibus, ſiue reliquiis Sanctorum.

Quomodo Gentes [illegible] mortuorum [illegible]

Gentes cum verbum Dei de corporum reſurrectione & glorificatione ignorarent, licet de animarum immortalitate aliquid, quaſi per [illegible] cogitarint, ipſa tamē cadauera hominum mortuorum, propter [illegible]

& immunditiem tanquam abominabilia exhorruerunt, ſicut Iulianus apud Cyrill. lib. 10. oſtendit. Inde Barbari quidam cadauera hominum canibus & auibus dilanianda & deuoranda proiecerunt. Et leges XII. Tabularum, corpora mortuorum in ciuitate, ne inde contaminarentur, ſepeliri ſeuere vetuerunt, quæ prohibitio etiam poſtea aliquot Principum reſcriptis confirmata fuit. Scriptura vero non tantum animarum præſtantiam & immortalitatem docet, verum etiam corporum in pijs in hac vita ſanctificationem celebrat, & eorum poſt hanc vitam, in reſurrectione futuram glorificationem promittit. Sicut enim Deus non animam tantum, verum etiam corpus humanum creauit: Ita filius Dei mediator non animam tantum, verum etiam corpus humanum aſſumere & redimere voluit. Et Spiritus S. lauacro regenerationis & renouationis, non animam tantum, ſed & corpus abluit, obſignat & ſanctificat, nec animæ tantum, ſed & corpora noſtra, ſicut inquit Irenæus, percipiunt Euchariſtiam, quæ conſtat duab. rebus, terrena & cœleſti, corpore ſcilicet & ſanguine Chriſti. Et Paulus affirmat, corpora fideliũ etiam in hac vita eſſe domicilia & templa inhabitantis Spiritus S. & gratiæ Dei. 1. Cor. 6. & 2. Cor. 6. Corpora etiam piorum eſſe membra Chriſti, idem affirmat, 1. Cor. 6. Eph. 5. Et in ipſis etiam corporibus, & per corpora, Deus multa glorioſa & mirabilia opera in ſanctis ſuis exercet & oſtendit, ſicut per manus Apoſtolorum edebat ſigna & prodigia, ac vmbra Petri ſanabat infirmos, Act. 5. Membra noſtra præbemus arma iuſtitiæ Deo, Rom. 6. Et glorificamus Deum, non tantum per ſpiritum, ſed & per corpus noſtrum, quæ vtraque ſunt Dei, qui & pretio redemit, 1. Cor. 6. Ac ſtigmata crucis & paſſionis Chriſti in ipſis noſtris corporibus portamus, Gal. 6. 1. Cor. 15. Et illa ipſa hæc miſera piorum corpora filius Dei in nouiſſimo die ad vitam ſuſcitabit, Ioan. 5. Et in hac carne mea videbo Deum meum, Iob 19. Qui corpus humilitatis noſtræ glorificabit, Philip. 3. Vt quod nunc ſeminatur in corruptione, ignominia & infirmitate, reſurgat in incorruptibilitate, gloria & potentia, 1. Cor. 15. Vt ſplendeat ſicut ſol, Matth. 13. Et conforme reddatur glorioſo corpori Chriſti, Philip. 3.

Iam tractauerint. *Iulianus.* *Leges XII. tabularum.* *Principum reſcripta.* *Scripturæ ſententia de mortuorum corporibus.* *Irenæus.* *Paulus de honore corporum fidelium.*

Scriptura igitur corpora piorum dupliciter conſideranda proponit. Primo, quia ſint per naturam, poſtquam propter peccatum in ſummas miſerias demerſa ſunt, corpora ſcilicet peccati & mortis, Rom. 7. & 8. in corruptione, infirmitate, & ignominia, 1. Cor. 15. Sicut veteres eleganter dixerunt. Quid aliud eſt homo ſecundum corpus, quam ſperma fœtidum, ſaccus ſtercorum, cibus vermium?

Scriptura dupliciter conſiderat hominum corpora.

Poſt hominem vermis, poſt vermem fœtor & horror,
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

Bernardus.

Item:

Cum fex, cum limus, cum res viliſsima ſimus:
Vnde ſuperbimus, ad terram terra redimus.

Secundo, proponit ſcriptura fidei ita conſideranda piorum corpora, quid per gratiam in hac vita in ſpe fiant, & quid poſt hanc vitam in gloria futura ſint, ſicut iam oſtendimus.

Eodem modo ſcriptura etiam de ſepulchris & cadaueribus piorum loquitur dupliciter. Primo, ſicut per ſe ſunt & ſenſui patent, vt cum Chriſtus Matth. 23. dicit: Sepulchra foris quidem apparere ſpecioſa, intus vero plena eſſe oſſibus mortuorũ, & omni ſpurcitia. Et quando Iob inquit c. 7. Induta eſt caro mea putredine, & ſordibus pulueris, cutis mea facta eſt abominabilis. Et 10. Vado ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, terram miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitans. Cap. 13. Quaſi putredo conſumendus ſum, & quaſi veſtimentum, quod comeditur a tinea, &c.

Scriptura dupliciter de ſepulchris & cadaueribus mortuorum loquitur. 1. Conſiderando per ſe ſunt, ſicut patent. Matth. 23. Iob 7. 10. 13.

Papiſtica Eccleſia animaduertat, ſe filio vnico hæredi poteſtat[illegible] cere, vt Eccleſiarum ſuæ ditionis reformationem, prout ex [illegible] Dei, Chriſto iudici eius ſe rationem reddere poſſe iudicaret, m[illegible] ret. Sed de ordinatione illa Eccleſiaſtica, ſi Lindano eam cop[illegible] cut minitatur, ſugillare libuerit, non deerit Illuſtriſſimo D[illegible] &c. & Theologis ipſius, vera, pia & honeſta oratio.

Poſtremo, quod ad hanc dedicationem attinet, addidit Ce[illegible] ſia & hanc cauſam, quod exiſtimet, potiſſimam partem edu[illegible] boni Principis in eo conſiſtere, vt in principijs doctrinæ cæle[illegible] liter inſtituatur, vtq́ꝫ libri complectentes ſummam & fun[illegible] eius doctrinæ, à primis annis Principum liberis tradantur & com mendentur. Sicut 4. Regum 11. Ochaziæ filio, octo annorum pue[illegible] vna cum regni diademate etiam volumen Legis diuinæ in [illegible] traditur: Licet enim per ætatem de grauiſſimis religionis nego[illegible] dicare nondum poſſet, exiſtimauit tamen ſapientiſſimus Pon[illegible] Ioiada, vtile & ſalutare eſſe, vt voces Legis diuinæ Regi pu[illegible] a prima ætate circumſonarent, atq́ꝫ traditione illa libri Legis [illegible] neretur, in quam ſpem, ad cuſtodiendam ſcilicet & propagand[illegible] veram religionem, iuxta Legis diuinæ normam, educaretur. Nam [illegible] propter illam ipſam cauſam Reges & Principes olim liberos ſuo[illegible] collegiis Eccleſiaſticis, cum adhuc in vero eſſent vſu, educari [illegible] runt, ſicut Otto Magnus, & Henricus Secundus, in Collegio Hil[illegible] ſienſi ita educati & inſtituti fuerunt, & in Collegio Leodienſi [illegible] buntur aliquando ſex Regum & Principum liberi ſimul ita educat[illegible] inſtituti fuiſſe.

Hanc igitur poſtremam partem Examinis Decretorum Con[illegible] Tridentini, veſtræ, Illuſtriſſime Princeps ac Domine clementiſ[illegible] Celſ. de grauiſſimo parentis Illuſtriſſimi conſilio, propter cauſas [illegible] expoſitas, pro fauſto omine piæ & ſalutaris educationis, debita [illegible] uerentia offero, nuncupo & dedico, ac demiſſe oro, vt Celſit. ve[illegible] in ſuſcipiendo ſacro hoc munuſculo eam oſtendat clementiam, qu[illegible]

ſo[illegible]

ad & Subditorum votis atque omini, & Illuſtriſſimæ familiæ Brunſuicenſis & Brandeburgenſis expectationi reſpondeat, & primum aſſueſcat ab annis vtilia ſcripta amare, & Eccleſiæ Doctores, in mundo deſpectos & exoſos, ſua clementia complecti, fouere & tueri. Quod ſi conſimili indicatione pietatis & clementiæ veſtra Celſit. dedicationem hanc acceperit, ſicut ante annos octo, maximæ tunc ſpei puer, illuſtriſſimus nunc Pruſſiæ dux D. Albertus Fridericus, &c. tertiæ partis nuncupationem ſibi gratam eſſe oſtendit, erit de quo & Deo gratias agam, & Brunſuicenſi prouinciæ gratuler.

Legat autem aliquando Celſi. veſtra, cum controuerſias illas religionis intelligere cœperit, & interea legent in quarta hac parte alij, non abſq. voluptate, vt arbitror, integras hiſtorias, de reliquiis & imaginib. ſanctorum, de indulgentijs, de delectu ciborum, de ieiuniis, de feſtis, quæ ſcilicet fuerint de his controuerſiis ſententiæ & obſeruationes in Apoſtolica & primitiua Eccleſia, quomodo progreſſu temporis quædam fieri cœperint inclinationes ad ſeminaria ſuperſtitionum, quibus alij vigilantes Epiſcopi ſe oppoſuerunt, donec tandem Deo mundi ingratitudinem & verbi ſui contemptum vlciſcente, tales & horrendæ inde factæ fuerunt, in Pontificia Eccleſia, non tam ſuperſtitiones quam idolomaniæ. Et quomodo abiectis prauis abuſibus & impiis ſuperſtitionib. controuerſiæ illæ ad fontes ſcripturæ canonicæ ſint reuocandæ, ne propter abuſus & ſuperſtitiones res ipſæ, quæ, ſi juxta ſcripturæ normam reformentur, ad Eccleſiæ ædificationem retineri poſſunt, temere & cum ſcandalo infirmorum abijciantur. Infeliciter enim ſanantur vulnera, vbi medicina adhibetur nocentior morbo, ſicut in multis reformationibus ſæpe accidit.

Et quia Pontificij videntes ſe ſcripturæ præſidiis deſtitui, antiquitatis ſpeciem corruptelis & ſuperſtitionib. ſuis prætexere conantur, vtile eſt & hunc prætextum, detectis ſophiſmatum inſidiis, ipſis detrahere: Veneranda enim eſt antiquitatis canities, qua viri graues non immerito mouentur. Voluimus igitur in hiſce partib. oſtendere,

*Pontificios fide non bona antiquitatis teſtimonia tractare. Primum e-
nim pro traditionibus Apoſtolicis ea venditant, quæ extant in iis
ſcriptis, quæ vetus Eccleſia expreſſe inter Apocrypha reiecit. Secun-
do, plurima conquirunt ſuffragia ex illis ſcriptis, quæ falſo patribus
quibuſdam tribuantur. Tertio, veteribus quædam affingunt, quæ
ipſi nunquam vel ſenſerunt vel ſcripſerunt, ſicut Andradius fecit,
Valentinianos à Tertulliano in Scorpiaco ideo damnatos, quod di-
ctitarint, ſanctis, qui ex hac vita diſceſſerunt, non eſſe tribuendum
cultum & inuocationem. Extat autem liber ille Tertulliani, & nul-
la in eo ſyllaba de cultu & inuocatione ſanctorum reperitur: ſed hoc
refutat Tertullianus, quod noſtici Martyriorum (ſicut inquit) re-
fragatores docuerunt ſimplicitatem, imo vanitatem atq; adeo demen-
tiam eſſe, ob confeſſionem Euangelii mortem perpeti: Deum enim no-
velle mortẽ peccatoris, qui ideo ſemel occiſus ſit, ne nos occideremur:
cumque taurorum & hircorum ſanguinem recuſet, quomodo homi-
num ſanguinem flagitaret? contra illud figmentum Tertullianus ex
ſcriptura oſtendit, perpetranda martyria, maxime ideo, ne colendo
& orando Deos alienos, nomen & honorem vnici Dei creaturis ad-
dicamus. Et in illo ipſo libro ponit hanc ſententiam, quæ fundamen-
ta inuocationis Sanctorum euertit. Quas mihi, inquit, poteſtates ia-
nitrices in cælo adſirmas iuxta Romanam ſuperſtitionem, ſcito aſcen-
ſum illum complanatum veſtigiis Domini, & introitum reſeratum
viribus Chriſti, nec vllam moram in limine Chriſtianis occurſu-
ram. Quod ſi adhuc clauſum putas cælum, memento claues eius
hic Dominum Petro & per eum Eccleſiæ reliquiſſe, &c. Et ta-
men non verentur fingere, Tertulliani tempore, circa annum ſcili-
cet CC. eos hæreticos judicatos, qui Sanctorum inuocationi con-
tradixerunt. Ita Chryſoſtomo tribuunt hanc ſententiam, Impera-
tores Chriſtianos ſupplicaſſe Sanctis, & ſcenarum fabrum atque pi-
ſcatorem etiam mortuos, vt protectores, inuocaſſe, cum ipſa Chry-
ſoſtomi editio fateatur, in vetuſtis exemplaribus illa non fuiſſe*

cumque in aliorum poſteriorum ſcriptis ea inueniantur. Quarto, verſionibus prauis Græcorum abutuntur, ad ſuperſtitiones ſuas ſtabiliendas. Ita ex verſione non vera Perionius conatur inuocationem Sanctorum ex Iuſtino probare. Alii adorationem reliquiarum ex Euſebio, prohibitionem eſus carnium ex hiſtoria Eccleſiaſtica, ſacrificium Miſſæ ex Ignatio, ſatisfactionem pro peccatis per jeiunium, ex Baſilij τοῦ ἀπολογεῖσθαι, ſicut ſuis locis oſtendemus. Quinto, ex priuatis veterum quorundam diſputationibus & deuotionibus, quibus tamen ſæpius alij contradixerunt, faciunt dogmata catholica. Ita memorabile eſt, quod in vita Antonij ſcribitur: Chriſtianos in Ægypto ſolitos ſanctorum virorum defuncta corpora aromatibus condire, vt ſæpius ſpectari poſſent: Antonium vero ipſis ſuaſorem & auctorem fuiſſe, vt exuuias illas in terram defoderent, vt ibi juxta ſententiam diuinam (Puluis es, & in puluerem conuerteris) computreſcerent. Imo ex Origenis opinionibus purgatoriis, quas vetus Eccleſia damnauit, non verentur ſuum purgatorium Pontificij tanquam catholicum dogma probare. Sexto, in diſſimilibus Patrum ſententiis non adhibent normam Scripturæ Canonicæ, quæ ſcilicet ſententiæ verbo Dei magis conueniant, ſed illas excerpunt, quas judicant ſuis ſuperſtitionibus pingendis quoquo modo ſeruire poſſe. Poſtremo, cum ingens ſit diſſimilitudo inter formam Eccleſiæ, quæ fuit Patrum tempore, & quæ nunc eſt apud Pontificios, ipſi veterum teſtimonia ita allegant, quaſi omnia illa, quæ in Pontificia Eccleſia fiunt, Patribus etiam ita in vſu fuiſſent. Hæc & ſimilia his mediocri diligentia in poſtremis hiſce partibus de ſingulis locis oſtendere conatus ſum.

Et quia Durandus non diſſimulat, pleraque talia vel ex Iudaicis obſeruationibus, vel ex Ethnicis ritibus, in Eccleſiam irrepſiſſe, vtile eſt propter poſteritatem, etiam tales antitheſes notare. Quod enim gentes pro luſtratione ciuitatum & agrorum, circum-

ferendis ſtatuis, & promiſcuo cantu puerorum & puellarum. Cererem placabant, fulmina popyſmis arcebant, & flumine viuo ſe à delictis purificari putabant. Inde Pontificij ſuas ſumpſerunt proceſſiones, aquam luſtralem, quodque fulminibus ſtrepitus nolarum, & ſuffitus herbarum conſecratarum opponunt. Forma certe in cultu Sanctorum apud Pontificios per omnia ſimilis eſt, ſicut apud Gentes ſingulis idolis peculiaria dedicata erant templa, ſtatuæ Deorum in templis, & anathemata in templis ſuſpenſa. Vt ſicut apud Gentes Herculi decimas fouebant, vt diuitiis abundarent: Æſculapio gallum mactabant, vt à morbo conualeſcerent: Neptuno taurum immolabant, vt feliciter nauigarent. Et, ſicut Varro dixit, diſcendum, qua de cauſa quiſque Deorum aduocandus ſit, ne à Libero aqua, à Lympha vinum optetur: Ita Pontificij certas procurationes inter Sanctos diſtribuerunt, vt Chriſtophorum certis ritibus colendum & inuocandum, vt præſeruet à repentina morte: Sebaſtianum & Rochum, vt à peſte: Antonium, vt ab igne ſacro: Hubertum, vt à morſu canis rabidi: Sigemundum, vt à quartana: Benedictum, vt à calculo: Leonhardum, vt à vinculis: Iobum, vt à ſcabie: Valentinum, vt ab epilepſia: Apolloniam, vt a doloribus dentium: Seruatium, vt ab omnibus morbis: Laurentium & Florianum, vt domum ab igne ſeruarent: Wendelinus gregem à lupis defendebat: Scholaſtica tonitrua & tempeſtates arcebat: Ludouicus minorita cereuiſiæ curam agebat: Vrbanus & Medardus vini: Margarita parturientibus ipſa virgo præerat. Georgium tutelarem habebant equites: Nicolaum nauigantes: Eraſmum negotiantes: Hieronymo cereus accendebatur, ad res perditas recuperandas. Imo, ſicut Alcoranus Mahometi violationem juriſiurandi triduano jeiunio compenſat, & cædem boni viri duorum menſium jeiunio expiat: Ita Pontificij certis jeiuniis quæuis delicta expiant, imo per ea mortuis ſe ſubuenire fingunt.

Sed

Sed infinitum eſſet omnia percenſere, hæc vero exempli tantum gratia hoc loco adducta ſunt, cum de argumento, quod in hiſce partibus tractatur, quædam dicenda eſſent: In ipſo vero ſcripto Lector hæc omnia explicata inueniet.

Deum autem oro, vt veſtram, Illuſtriſſime Princeps, Celſitudinem, tanquam nouellam oliuæ plantulam, Spiritu ſuo ſancto in tota inſtitutione rigare, fouere & excolere velit, vt efficiatur organon Deo gratum, Politiæ vtile, & Eccleſiæ ſalutare, Amen. Brunſuigæ 10. Auguſti Anno Domini M. D. LXXIII.

Celſit. veſtram

demiſſe & reuerenter colens,

Martinus Chemnicius, D.

DE RELIQVIIS SANCTORVM,

Decretum Concilij Tridentini.

Sanctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Chriſto viuentium ſancta corpora, quæ viua membra fuerunt Chriſti, & templa Spiritus ſancti, ab ipſo ad æternam vitam ſuſcitanda & glorificanda, à fidelibus veneranda eſſe, per quæ multa beneficia à Deo hominibus præſtantur. Ita vt affirmantes, ſanctorum reliquiis venerationem atq; honorem non deberi, vel eas, aliaq; ſacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atq; eorum opis impetrandæ cauſa, ſanctorum memorias fruſtra frequentari, omnino damnandos eſſe, prout iampridem eos damnauit, & nunc etiam damnat Eccleſia.

QVIS SIT STATVS CONTROVERSIÆ in hoc loco.

Sacra ſcriptura ideo vocatur Canonica, quod ſit & eſſe debeat Canon ſeu regula, ad quam exigendum, & ſecundum quam diiudicandum eſt, quicquid ſiue de dogmatibus, ſiue de cultibus in Eccleſia Dei diſputatur. Ad hanc regulam, hoc eſt, ad ſententias & exempla ſcripturæ, ſi hæc diſputatio de reliquiis ſanctorum referatur & examinetur, facilis & plana erit diiudicatio. Vt autem commodius & rectius illud fieri poſſit, principio exponemus capita, in quibus hæc controuerſia de reliquiis ſanctorum conſiſtit. Non enim in eo ſtatus huius controuerſiæ vertitur: An corpora, reliquiæ ſiue oſſa ſanctorum, quorum animas Deus ex hac mortali vita ad cœleſtem patriam euocauit, propter ſpem reſurrectionis & glorificationis, ſint honorifice & reuerenter tractanda & ſepelienda, ſed Pontificii, quando de veneratione atque honore reliquiarum diſputant, de his potiſſimum capitibus dimicant.

Scriptura cur canonica dicatur.

Capita, de quibus Pontificii in hac quæſtione dimicant.

Corpora, cineres, ſeu oſſa ſanctorum ex ſepulchris eruenda, ſeu eleuanda, & in loco edito, puta ſupra ſummum altare, vel in alio conſpicuo loco collocanda, auro, argento, ſerico, &c. exornanda.

I. Eleuatio cinerum defunctorum.

Reliquias illas in proceſſionibus & ſupplicationib. publicis eſſe circumferendas, ac populo Chriſtiano tangendas, exoſculandas, vel ſaltem ſpectandas, eſſe oſtentandas & proponendas.

II. Circumgeſtatio in publicis proceſſionibus.

Docent, tales reliquias per Pontificem Romanum eſſe approbandas, Extra, De reliquiis & veneratione ſanctorum, quod Canoniſtæ dicunt fieri per canonizationem, quam ita definit Antonius, part. 5. ſuæ ſummæ, titul. 12. cap. 8. quod per canonizationem ſancti proponantur a Papa, vt exemplar fidei & vitæ ſanctæ. & ab omnibus ADORANDI, & in neceſſitatibus INVOCANDI.

III. Canonizatio ad inuocationem.

Docent, ſingularem & meritorium cultum Dei eſſe, ſi populus opis impetran-

IV. Cultum

[illegible] tariam eſſe.

impetrandæ cauſa (ſicut Tridentinum decretum loquitur) [illegible] oſculatas illas reliquias tangat, oſculetur vel ſpectet & ante [illegible] animo adorabundus procidat, & candelis, ſerico, corollis, [illegible] ornamentis eas venerentur.

V. Gratiam & virtutem Dei in in[illegible] eſſe.

Docent gratiam & virtutem Dei in illis reliquijs, quibus [illegible] inſidere aut adhærere, quærendam, & eius participes fieri, qui [illegible] las tangunt vel ſpectant.

VI. Offerenda ibi dona.

Sacrificium Deo gratum eſſe, ſi reliquijs illis offerantur [illegible] dona.

VII. Indulgentiam peccatorum dari colentibus eas.

Reliquias illas tangentibus, oſculantibus, aut ſaltem ſpe[illegible] multas peccatorum indulgentias pollicentur.

VIII. Orationes ad ſanctorũ reliquias magis exaudiri. Vota & peregrinationes ad loca Sanctorum.

Orationem meliorem, digniorem & Deo acceptiorem eſſe ſi [illegible] vel ante reliquias ſanctorum, vt quorum meritis opem [illegible] que ideo in neceſſitatibus vota facienda, & peregrinationes [illegible] ad illa loca, vbi exiſtimantur reliquiæ Sanctorum eſſe, et ibi ope [illegible] trandæ cauſa innocentur.

IX. Ad Eucharistiæ ſanctitatem conferre eas.

Ad Sacramenti Euchariſtiæ ſanctitatem etiam non parum conferre [illegible] in altari reliquiæ Sanctorum incluſæ habeantur.

X. Geſtatio earum, aut ſuper aliquẽ impoſitio.

Canoniſtæ docent, reliquias Sanctorum poſſe ſuper aliquem [illegible] Thomas addit, illas licite poſſe portari in collo ex deuotione [illegible] CIA ad Deum & ad SANCTOS, quorum ſunt reliquiæ. [illegible] ſunt verba Thomæ.

XI. Vſus in iuramentis.

Iuramenta apud Pontificios fiunt tactis Sanctorum reliquijs [illegible] iuriſiurandi inter Deum & inter Sanctos diuidatur.

XII. Multa oſſa falſo pro Sanctorum reliquijs haberi.

Incertis, ſuppoſititijs & falſis reliquijs plena ſunt apud Pon[illegible] mnia, quibus tamen ſine diſcrimine eadem veneratio & [illegible] hibetur.

Capita ſcriptura refutanda. Ex ſcriptura quomodo honoranda reliquia. Ex hiſtoria antiquitatis.

Hæc apud Pontificios in veneratione reliquiarum & [illegible] adhuc fieri, publicum & notorium eſt, quæ ideo in principio [illegible] tanquam in tabella explicata proponere volui, vt lector [illegible] les abuſus & ſuperſtitiones, ſub ſpecioſo titulo, de honorandis Sanctorum reliquijs ſtabilire, & Eccleſiæ rurſus obtrudere conetur Tridentinum Concilium. De his enim capitibus quiuis Chriſtianus ex verbo Dei [illegible] inſtitutus iuxta analogiam fidei facile iudicare poteſt. Quia vero quan[illegible] do ſuperſtitiones illę reprehenduntur, inuidioſe opponi ſolet ex [illegible] ra, & ex pia antiquitate plauſibilis titulus de honorandis [illegible] liquijs, ſub quo craſſas & tetras illas ſuperſtitiones, quas in tabella præcedenti notauimus, venditare conantur. Primo igitur [illegible] mus ſcripturæ ſententiam, quomodo illa, & teſtimonijs & exemplis ſan[illegible] ctorum demortuorum corpora, oſſa ſeu reliquias venerari, & honorari velit. Vnde ipſa antitheſis per ſe oſtendet, Pontificias venerationes [illegible] teſtimonia, nec exempla ſcripturæ habere, imo ſcripturæ [illegible] & [illegible] trarias eſſe. Secundo ex hiſtoria antiquitatis, de veneratione reliquia[illegible] rum quædam annotabimus, quomodo illa a bono & tolerabili [illegible] perſtitiones & abuſus magis magiſque inceperit degenerare, donec tandem in idololatriam non diſſimulandam euaſit.

SACRÆ SCRIPTVRÆ SENTENTIA,

de corporibus, oſſibus, ſeu reliquiis mortuorum.

Quomodo Gentes [illegible]

Gentes cum verbum Dei de corporum reſurrectione & [illegible] ignorarent, licet de animarum immortalitate aliquid, quaſi per [illegible] cogitarint, ipſa tamẽ cadauera hominum mortuorum, propter [illegible]

& immunditiem tanquam abominabilia exhorruerunt, ſicut Iulianus apud Cyrill. lib. 10. oſtendit. Inde Barbari quidam cadauera hominum canibus & auibus dilanianda & deuoranda proiecerunt. Et leges XII. Tabularum, corpora mortuorum in ciuitate, ne inde contaminarentur, ſepeliri ſeuere vetuerunt, quæ prohibitio etiam poſtea aliquot Principum reſcriptis confirmata fuit. Scriptura vero non tantum animarum præſtantiam & immortalitatem docet, verum etiam corporum in pijs in hac vita ſanctificationem celebrat, & eorum poſt hanc vitam, in reſurrectione futuram glorificationem promittit. Sicut enim Deus non animam tantum, verum etiam corpus humanum creauit: Ita filius Dei mediator non animam tantum, verum etiam corpus humanum aſſumere & redimere voluit. Et Spiritus S. lauacro regenerationis & renouationis, non animam tantum, ſed & corpus abluit, obſignat & ſanctificat, nec animæ tantum, ſed & corpora noſtra, ſicut inquit Irenæus, percipiunt Euchariſtiam, quæ conſtat duab. rebus, terrena & cœleſti, corpore ſcilicet & ſanguine Chriſti. Et Paulus affirmat, corpora fideliū etiam in hac vita eſſe domicilia & templa inhabitantis Spiritus S. & gratiæ Dei, 1. Cor. 6. & 2. Cor. 6. Corpora etiam piorum eſſe membra Chriſti, idem affirmat, 1. Cor. 6. Eph. 5. Et in ipſis etiam corporibus, & per corpora, Deus multa glorioſa & mirabilia opera in ſanctis ſuis exercet & oſtendit, ſicut per manus Apoſtolorum edebat ſigna & prodigia, ac vmbra Petri ſanabat infirmos, Act. 5. Membra noſtra præbemus arma iuſtitiæ Deo, Rom. 6. Et glorificamus Deum, non tantum per ſpiritum, ſed & per corpus noſtrum, quæ vtraque ſunt Dei, qui ea pretio redemit, 1. Cor. 6. Ac ſtigmata crucis & paſſionis Chriſti in ipſis noſtris corporibus portamus, Gal. 6. 1. Cor. 15. Et illa ipſa hæc miſera piorum corpora filius Dei in nouiſſimo die ad vitam ſuſcitabit, Ioan. 5. Et in hac carne mea videbo Deum meum, Iob 19. Qui corpus humilitatis noſtræ glorificabit, Philip. 3. Vt quod nunc ſeminatur in corruptione, ignominia & infirmitate, reſurgat in incorruptibilitate, gloria & potentia, 1. Cor. 15. Vt ſplendeat ſicut ſol, Matth. 13. Et conforme reddatur glorioſo corpori Chriſti, Philip. 3.

[margin:] Iura Iradi ...erint. Iulianus. Leges XII. tabularum. Principum reſcripta. Scriptura ſententia de mortuorum corporibus. Irenæus. Paulus de honore corporum fidelium.

Scriptura igitur corpora piorum dupliciter conſideranda proponit. Primo, quia ſint per naturam, poſtquam propter peccatum in ſummas miſerias demerſa ſunt, corpora ſcilicet peccati & mortis, Rom. 7. & 8. in corruptione, infirmitate, & ignominia, 1. Cor. 15. Sicut veteres eleganter dixerunt: Quid aliud eſt homo ſecundum corpus, quam ſperma fœtidum, ſaccus ſtercorum, cibus vermium?

[margin:] Scriptura dupliciter conſiderat hominum corpora.

Poſt hominem vermis, poſt vermem fœtor & horror.
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

Item:

Cum fex, cum limus, cum res viliſſima ſimus:
Vnde ſuperbimus, ad terram terra redimus.

[margin:] Bernardus.

Secundo, proponit ſcriptura fidei ita conſideranda piorum corpora, quid per gratiam in hac vita in ſpe fiant, & quid poſt hanc vitam in gloria futura ſint, ſicut iam oſtendimus.

Eodem modo ſcriptura etiam de ſepulchris & cadaueribus piorum loquitur dupliciter. Primo, ſicut per ſe ſunt & ſenſui patent, vt cum Chriſtus Matth. 23. dicit: Sepulchra foris quidem apparere ſpecioſa, intus vero plena eſſe oſſibus mortuorū, & omni ſpurcitia. Et quando Iob inquit c. 7. Induta eſt caro mea putredine, & ſordibus pulueris, cutiſq; mea facta eſt abominabilis. Et 10. Vado ad terram tenebroſam & opertam mortis caligine, terram miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitans. Cap. 13. Quaſi putredo conſumendus ſum, & quaſi veſtimentum, quod comeditur a tinea, &c.

[margin:] Scriptura dupliciter de ſepulchris & cadaueribus mortuorum loquitur. I. Conſideratur per ſe ſenſibus patent. Matth. 23 Iob 7. 10. 13.

Secun-

II. Cuſtodiuntur ex gratia coram Deo.
Pſalm. 116.
Pſalm.34.
Eſa.26.
Syr.46. 49.
Eſa.56.
Matth.9.
1.Cor.15.
Apoc.14.
Pſalm.16.
Tactus mortui.

Secundo loquitur ſcriptura de corporibus, reliquijs & ſepulchris fidelium defunctorum, qualia ſunt ex gratia in fide & ſpe coram Deo. [illegible] Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius, Pſalm.116. Cuſtodit Dominus omnia oſſa iuſti, vnum ex his non conteretur, Pſal. 34. Vocantur mortui Dei, Eſa.26. Mortui tui viuent, expergiſcimini & iubilate, qui habitatis in puluere, quia ros herbarum virentium, ros tuus. [illegible] lus meus in cubicula tua, donec tranſeat indignatio mea. Et hinc [illegible] Syrach, quod bis repetit, cap.46. & 49. Oſſa eorum de loco ſuo [illegible] ſcant. Eſa.56. Veniunt in pacem, requieſcunt in cubilibus ſuis. Matth. [illegible] Non eſt mortua puella, ſed dormit. 1. Corinth. 15. Dormiunt in Christo [illegible] Apoc.14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Nam & caro mea requieſcet in ſpe, reſurrectionis ſcilicet & glorificationis, Pſal. 16. Cum [illegible] in veteri Teſtamento tactus mortui contaminaret, Chriſtus in nouo Teſtamento, aſſumpta mortali noſtra carne, tangēs mortuos ipſa cadauera noſtra ſanctificauit: & poſitus in monumento alieno, ſepulchrū [illegible] per ſe immunda, glorioſa reddidit. Inde enim Angeli in albis in ſepulchro apparent, per ipſum enim ſepulchrum, & requies humani corporis [illegible] eſt glorioſa, Eſa.11.

Eſa.11.

Hieronymus.

Hæc ideo copioſius deſcripſi, quia quando ſuperſtitioſus cultus reliquiarum reprehenditur, ſtatim ſolet obijci, quod Hieronymus etiam Vigilantio opponit: Ergo Petri & Pauli reliquiæ immundæ ſunt? Ergo Domini corpus in ſepulchro poſitum immundum fuit? Et Angeli [illegible] cadaueri atq; polluto præbebant excubias? Ergone cilicio colligendæ & in ſterquilinium proijciendæ ſunt martyrum reliquiæ? &c. Reſpondemus autem, nos nequaquam ſentire aut docere, ſanctorum reliquias vel contemptim habendas, vel irreuerenter & irreligioſe tractandas, ſed [illegible] las loco, & in eo pretio habendas, ſicut recitata teſtimonia ſcripturæ oſtendunt. Non autem inde ſequitur, vel ex humanæ rationis cogitationibus ſumendum, vel ab Ethnicorum, aut quorumcunq; hominum exemplis diſcendum, aut quemque ſibi ipſi fingere debere, qua veneratione honorandæ ſint ſanctorum reliquiæ: ſed eadem ſcriptura, quæ docet in pretio habendas ſanctorum reliquias, modum etiam & rationem veræ venerationis earum oſtendit. Et ſi hanc regulam ſequamur, non poterimus errare, nec poterit quis iure nos accuſare, quod reliquias ſanctorum non ſatis veneremur, ſi honorem in ſcriptura præmonſtratum ipſis exhibeamus. Et quicquid huic regulæ non conſentaneum, in veneratione reliquiarum præſumitur, illud merito ac iure reprehendere ac repudiare poſſumus. Lucerna enim pedibus meis verbum tuum. Et, ſi non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

Scriptura docet, reliquias in pretio habendas.

Scriptura etiam docet rationem venerandi reliquias ſanctorum.

Extant igitur in ſcriptura multæ deſcriptiones funerationum, & quidem aliquot, vt in veteri Teſtamento, magnificæ & ſumptuoſæ [illegible] curationes funerum: nihil vero tale in illis deſcriptionibus legitur, [illegible] Pontificij de cultu reliquiarum docent, ſed tantum quod funera [illegible] honorifice curata, reuerenter ad ſepulturam deducta, & religioſe in monumentis condita & aſſeruata ſint. Idem & multo quidem ſimplicius in nouo Teſtamento de ſepultura Baptiſtæ & Stephani legimus. Cumque tota plebs Iudæorum, Patriarcharum memoriam ſemper [illegible] & quidem ratione promiſſionis (ſicut in præcedenti loco [illegible]) nomina eorum etiam in precibus publice commemorarint, [illegible] ad monumenta eorum inuocationem inſtituerunt, non oſſa ipſorum effoſſa circumgeſtarunt, & ad peculiarem cultum oſculanda, tangenda, ſpectanda, oſtentarunt, non accenſis cereis honorarunt, non [illegible] opis cauſa coluerunt, non duxerunt gratiam & virtutem Dei [illegible] reliquias illas quærendam, non vota fecerunt, non oblationes [illegible]

Scriptura veteris Teſtamenti ignorat ea, quæ Pontificij de colendis reliquiis Sanctorum declamitant.

reliquijs illis, non impoſuerunt eas languentibus, nec ad collum portarunt, non poſuerunt in illis ſpem & fiduciam, non per oſſa Sanctorum iurarunt, cum alias in iuramento varios admiſiſſent abuſus, Matthæi 5. & 23.

Quod ſi quis excipiat, in veteri Teſtamento gratiam Dei parciorem fuiſſe, & contactum mortui etiam pij tunc pollutum habitum: in nouo certe Teſtamento inter natos mulierum, excepto Chriſto, non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. *Quid noui Teſtamenti de reliquiis.* Et Stephanus plenus gratia & fortitudine, edidit miracula & ſigna magna in populo, Actorum 6. Non tamen vel cum Baptiſta, vel cum Stephano, vel cum Apoſtolis mortuis tale quid fecit Apoſtolica Eccleſia, quod Pontificios reliquijs Sanctorum facere oſtendimus. Eiſengrinus quidem ita argumentatur: Si, Actorum 5. ægrotos exportarunt, vt venientis Petri vel vmbra illos obumbraret: Si, Actorum decimonono, ſudaria à corpore Pauli delata, & ſuper infirmos impoſita, morbos fugarunt: quare non idem iam etiam reliquijs ſanctorum tribueremus, cum per mortem gratia ipſorum non ſit imminuta, ſed magis aucta? *Eiſengrini argumentū.*

Sed illam argumentationem, & talem conſequentiam ſcriptura & veteris & noui Teſtamenti prorſus ignorat. Neque enim quæcunque Deus per Sanctos ſuos in hac vita fecit, eadem etiam per corpora & oſſa ipſorum poſt mortem ſe facturum promiſit. Vtebatur miniſterio ipſorum in hac vita ad propagandum Euangelium. Et addit promiſſionem de ſignis ſequentibus, Marc. 16. Illo miniſterio defuncti ſunt in hac vita, & ſicut de Dauide Paulus Act. 13. inquit: cum ſuæ generationi voluntate Dei ſeruiſſent, obdormierunt. Non itaque conſequens eſt, quod Deus in hac vita per ſanctos præſtitit, illud poſt mortem apud reliquias ipſorum quærendum eſſe. Non dubium ſane eſt, Deum pro infinita ſua potentia per oſſa ſanctorum maiora etiam miracula poſſe facere, quam quæ per ipſos, dum in hoc ſeculo viuerent, fecit. Sed ſcriptura, cum de corporib. & oſſibus ſanctorum mortuorum multa tradat, non tamen vel à potentia Dei abſoluta, vel ex eo, quod Deus per ſanctos in hac vita fecit, conſequentiam talem texit ad reliquias ipſorum, vt ſine certo & expreſſo verbo peculiarem cultum ad reliquias Sanctorum inſtituat. Et Dei voluntas non noſtris argumentationibus, ſed ſuis ipſius æſtimanda eſt vocibus. Hæc regula certiſſima & tutiſſima eſt.

Ac diligenti obſeruatione dignum eſt, quod exempla de reliquijs ſanctorum in verbo Dei ita deſcripta ſunt, vt quaſi intento ad fontem digito, explicationes & refutationes eorum, quæ à Pontificiis opponuntur, præbeant. Vt Eliſæus, 4. Reg. 13. iam moriturus vaticinatur de victoria Iſraelitarum contra Syros, ſi conuertantur ad Dominum. *Exemplum de reliquiis Eliſæi.* Cumque Eliſæus iam mortuus & ſepultus eſſet, & eodem anno copiæ militares Moabitarum irruptionem facerent in terram Iſrael, Deus peculiari & extraordinario miraculo confirmaturus veritatem vaticinii Eliſæi, per contactum oſſium ipſius iam defuncti, mortuum hominem reſuſcitauit ad vitam. (Et hoc eſt, quod Syrach dicit, cap. 48. Corpus Eliſæi poſt mortem propheta ſſe.) Quidni enim Deus ſua virtute, quando vult, hæc poſſet facere, per oſſa illa, quæ ſuæ cuſtodiæ commendata eſſe affirmat, Pſalm. 34. Non autem dicit ſcriptura, mortuum illum hominem ex deſtinato & propoſito ad Eliſæi ſepulchrum abductum, vt cõtactu oſſium ipſius reſuſcitaretur: quaſi tunc fuerit conſuetudo in populo Dei, concurrendi ad ſepulcra Prophetarum ſeu Sanctorum, vt votis & inuocationibus gratiam & virtutem apud oſſa mortuorum quærerent. Sed textus dicit, inopinato caſu mortuum illum in Eliſæi ſepulchrum proiectum, cum quidam vellent ſepelire hominem, & ſuperuenientibus latrunculis, non haberent ſpa-

tium, faciendi foueam, ne itaque cadauer inſepultum, hoſtium [illegible] expoſitum eſſet, aperuerunt tymbam monumenti quod proximum [illegible] quod Eliſæi fuit, & in illud non depoſuerunt (tantum enim temporis non habebant) ſed proiecerunt mortuum ſuum, qui ad fundum delapſus [illegible] attigit oſſa Eliſæi, & reuixit, vt hoc miraculo Deus Iſraelitis [illegible] faceret Prophetæ Eliſæi, ne timerent incurſiones hoſtiles, ſi modo [illegible] no adhærerent.

Quia vero illuſtre & ſtupendum fuit illud miraculum, & Pontificij [illegible] mnes illos ſuos cultus reliquiarum, quos paulo ante deſcripſimus, [illegible] raculis extruxerunt (a miraculis enim argumentantur ad inſtitutionem cultuum) videbimus, an ſcriptura ex inſigni hoc miraculo oſſium Eliſæi idem fecerit, vel faciendum præſcripſerit, quod Pontificij fecerunt [illegible] ſuarum reliquiarum. Si enim ſcriptura ex illo oſſium Eliſæi miraculo idem fecit, valebit illa Pontificiorum conſequentia, a miraculis [illegible] tum: ſin minus, recte & tuto ea poterit repudiari, a quibuſcunque [illegible] nectatur. Iam vero etiam poſt editum illud miraculum Eliſæi oſſa non legimus ſepulchro eruta, in ſublime eleuata, non circumgeſtata, [illegible] oſculanda, tangenda, ſpectanda propoſita, non candelis honorata, [illegible] ſerico exornata, non opis impetrandæ cauſa, inuocatione adorata, non ad peculiarem cultum propoſita. Nec inſtitutus fuit concurſus ad oſſa [illegible] la, ad quærendam ibi gratiam & virtutem Dei, non promiſſæ [illegible] tiæ non impoſitæ reliquiæ illæ infirmis vel mortuis, non per illas [illegible] non collocata in illis ſpes & fiducia, &c. Talē prorſus nihil in ſcriptura de reliquiis Eliſæi factum legimus, etiam poſtquam inſigne & ſtupendum illud miraculum per oſſa eius editum fuiſſet. Sed oſſa Prophetarum in monumentis ſeu ſepulchris relicta ſunt, id quod etiam Chriſtus [illegible] Matt. 23. Nec ad ſepulchra illa iuſtorum Iudæi perrexerunt adoraturi [illegible] inuocaturi. In templo enim adorabant. Ædificabant ſane ſepulchra Prophetarum, & ornabant monumenta iuſtorum Matth. 23. declarantes [illegible] reuerentiam ſuam erga ſanctos Prophetas, quos maiores occiderant [illegible] tur. Sed hoc ipſorum ſtudium non admodum excellenti [illegible] ſto commendatur, quin potius, ſicut & Chryſoſtomus interpretatur [illegible] in ipſis grauiter reprehenditur, quod ſint mortuorum Prophetarum laudatores & admiratores, cum viuentium, & præſentium, qui peccata arguunt, & verbum Dei pure docent, ſint contemptores & perſecutores, quodque ſanctos pauperes hic viuentes negligant, & in mortuorum monumentis ædificandis oſtentationis gratia multum abſumant. [illegible] hanc interpretationem addit Chryſoſtomus.

Ex miraculo oſſium Eliſæi non inſtitutus cultus.

Ornantes ſepulchra iuſtorum, quando laudentur. Matth. 23.

Hæc ſunt manifeſta, & profecto talia, quibus ſemel tota hæc [illegible] uerſia de reliquiis ſanctorum definiri, & vniuerſus Pontificiorum [illegible] hac in parte refutari poteſt. Nam & Syracides c. 48. deſcribens [illegible] Eliſæi in vita, & poſt mortem, finem & vſum ponit, ne vnum quidem [illegible] illis capitibus, quæ de Pontificiorum cultu annotauimus, ſed [illegible] tionem vaticiniorum Eliſæi, vtq; populus a peccatis ad Deum, [illegible] ſtus docuerat, conuerteretur. Et memoriam quidem ac reliquias Sanctorum & Prophetarum reuerenter celebrat Syracides, [illegible] ſuperſtitiones illas, de quibus Pontificij dimicant: ſed oſſa in ſepulchris ſub ſpe glorioſæ reſurrectionis relinquit & reuerenter habet, vt c. 46. & 49. Sit memoria eorum in benedictione, & oſſa eorum [illegible] lent ſeu reuireſcant, & nomen eorum permaneat in æternum, [illegible] [illegible] gloria ipſorum ad poſteros.

Oſſa [illegible] relinquuntur in ſepulchris.

Porro extat etiam in ſcriptura exemplum de aſſeruatione & depoſitione [illegible] reliquiis, cuius conſideratio præbebit materiam [illegible] & refutationis eorum, quæ Pontificij de transferendis & aſſeruandis

reliquijs ſanctorum diſputant. Ioſephi enim mortui corpus non fuit in Ægypto vel ſepulturæ mandatum, vel in monumentum illatum, ſed aromatibus conditum, & in arcam ſeu ciſtam ex pretioſo ligno fabrefactam repoſitum & vſque ad exitum Iſraelitarum ex Ægypto aſſeruatum. Num vero ad inſtituendum talem cultum, ſicut capita de Pontificia veneratione reliquiarũ ſupra deſcripta ſunt? Nequaquam. Sed Ioſeph ad teſtificandam ſuam fidem in promiſſionem Dei, mandauit, ne corpus ſuum in Ægypto ſepeliretur, ſed vt tam diu aſſeruaretur, donec in tempore viſitationis oſſa ſecum aſportarent in terram promiſſionis vt hoc quaſi illuſtri pignore poſteri inter preſſuras & perſecutiones animati, de exitu ex Ægypto, & de hereditanda terra promiſſionis non hæſitarent. Nam & ideo hoc Ioſephi factum reliqui ex duodecim Patriarchis non traxerunt in exemplum, nec ſequentes Prophetæ & iuſti hoc imitati leguntur. Nec vero dubium eſt, filios Iſrael oſſa ſeu reliquias Ioſephi reuerenter aſſeruaſſe, id quod Syrach oſtendit verbo ἐπεσκέπησαν quod ſignificat tam diligenter aliquid ſeruare, ac ſi operimento aliquo defendatur & muniatur, nihil tamen illius ſuperſtitioſæ venerationis, quam ſupra deſcripſimus, ipſos reliquijs illis Ioſephi exhibuiſſe legimus. Vetus tranſlatio legit Syrach 49. Oſſa Ioſephi viſitata eſſe, & poſt mortem prophetaſſe, quod quidam eo detorquent, quaſi Iſraelitæ ad oſſa Ioſephi, in titulo peregrinatione, tanquam ad oraculum concurrerint. Sed Græcus textus habet ἐπεσκέπησαν quod verbum iam explicatum eſt. Poſteriora vero verba prorſus non habet, ſed ex capite 48. quod ibi de Eliſæi oſſibus dicitur, Librarij ad Ioſephi etiam oſſa, contra fidem textus tranſtulerunt.

Aſſeruatio & aſportatio oſſium Ioſephi.

Exemplum Ioſephi non ad imitationem.

Textus Syrach ad peregrinationes tranſformatus.

Porro de aſportatis etiam Ioſephi reliquijs hiſtoria ſacra loquitur, Exodi 13. Sed nec eo modo nec fine, nec ea de cauſa, nec tali opinione, ſicut circumgeſtationes reliquiarum apud Pontificios fiunt. Reuerenter ſine dubio reliquias illas Ioſephi Iſraelitæ aſportarunt ex Ægypto in terram promiſſionis, ſed nihil tale ipſis exhibuerunt, quale Pontificios ſuis reliquijs facere ſupra oſtendimus. Neq; enim cum Pharao ipſos inſequeretur, cum ignitis ſerpentibus infeſtarentur, cumque vndique ab hoſtibus premerentur, ad Ioſephi reliquias, quas ſecum portabant, opis impetrandæ cauſa, ſicut Tridentinum Decretum loquitur, confugerunt. Cumque reliquias illas in terram promiſſionis tuliſſent non eleuarunt illas (ſicut Pontificij loquuntur) nec peregrinationes & cultus ad illas inſtituerunt ſed ſub terra illas condiderunt & ſepelierunt, Ioſuæ 24. Nec poſtea ad ſepulchrum vel Ioſephi, vel aliorum Patriarcharum & Prophetarum, tales concurſus & cultus vnquam inſtituti leguntur, quales Pontificij ad ſuas reliquias celebrant. Imo Epiphanius contra Antidicomarionitas citat ex ſua interpretatione ſententiam Scripturæ, qua damnantur Illi, qui mortuis cultum præſtant. Et apud Cyrillum, lib 10. contra Iulianum citatur ſententia ex Eſaia, ex ſepulchris ac ſpeluncis dormiunt propter inſomnia. Quod tamen Hieronymus inconſtantia quadam, quæ in ſepulchro Hilarionis peruigiles noctes ducere eſſet ſolita, laudat: & quidam etiam aſſumentum illud in 49 cap. Syracidis de oſſibus Ioſephi prophetantibus ita interpretari non verentur.

Tranſportatio oſſium Ioſephi qualis.

Non concurſus ad oſſa Ioſephi.

Epiphanius.

Cyrillus.

Similiter extat etiam in Scriptura exemplum de oſſibus ſeu reliquijs mortuorum ex vno ſepulchro in aliud tranſlatis, vt intelligeremus Scripturam etiam in hac diſputatione de tranſlatione reliquiarum certam regulam præbere. Nequaquam autem ijs de cauſis, eo modo, & eo fine, talis tranſlatio in Scriptura facta deſcribitur, ſicut apud Pōtificios fit. Sed quia ciues Iabes Gilead ſepelierant oſſa Saulis & Ionathæ in nemore Ia-

Tranſlatio reliquiarum in Scriptura.

Oſſa Saulis & Ionathæ

bes, 1. Reg. 31. Dauid igitur poſtea oſſa eorum tranſtulit in terram Benjamin, & intulit in paternum Saulis ſepulchrum, 2. Reg. 21. Audis cauſam politicam, ſicut tunc magnæ familiæ ſua peculiaria habebant ſepulchreta. Et Berzellai ſenex ideo aulicam dignitatem reſpuit, vt poſſit ſepeliri iuxta ſepulchrum parentum ſuorum, 2. Reg. 19. Aliud etiam illuſtre exemplum extat 4. Reg. 23. Cum enim Ioſias ſepulchra, quæ erant in excelſo Ierobeam, deſtrueret, oſſa eruit ex ſepulchris, & combuſſit ea ſuper altare. Cum vero intelligeret, non procul inde abeſſe ſepulchrum viri Dei & Prophetæ, mandauit Ioſias: Sinite eum quieſcere, & nemo loco moueat oſſa eius. Et addit textus, Oſſa illa intacta manſerunt. Econtra vero pœna diuina ita deſcribitur, Ieremiæ 8. Eijcient oſſa eorum de ſepulchris ſuis. Baruch 2. Transferentur oſſa Patrum noſtrorum de loco ſuo, & proijcientur.

Sepulchreta familiarum.

Ioſias.

Sinite eum quieſcere.

Oſſa de ſepulchris eiecta.

Ex his itaque, quæ hactenus recitauimus, manifeſtum eſt, ſi ſacram ſcripturam pro canone & regula dogmatum & cultuum habere volumus, Pontificias reliquiarum venerationes iure & recte repudiari poſſe, cum ſcripturæ teſtimoniis & exemplis deſtituantur, nec illis contrariæ ſint. Sanctas vero piorum reliquias ita recte ſecundum ſcripturam honorari, ſi ita, ſicut ſcripturæ ſententijs oſtendimus, de ipſis ſentiamus, atque hac opinione reuerenter funera curemus, religioſe ad ſepulturam deducamus, & terræ, magnæ matri, commendemus, iuxta ſententiam Dei: Terra es, & in terram reuerteris. Atque ea ibi, in ſpe reſurrectionis & glorificationis reuerenter quieſcere: Eſa. 57. & in puluere dormire (Dan. 12.) ſinamus, donec, qui in monumentis ſunt, audiant vocem filij Dei, qua ad vitam ſuſcitentur, Ioan. 5. Hoc enim modo, ipſius Dei cuſtodiæ reliquias Sanctorum commendamus, Pſal. 34. Vt ſint, ſicut oratio quædam Tatiani ad Græcos eleganter inquit, ἐν ταμείοις εναποκείμενα, in penu conclaui ſeu cubiculo prædiuitis Domini depoſitæ. Et Cyrillus lib. 10. contra Iulianum, verum reliquiarum honorem in Eccleſia etiam hoc modo deſcribit: Defunctorum, inquit, reliquias viderit quiſpiam apud nos non nudas & negligenter in terram proiectas, ſed bene compoſitas. Occultatæ enim quodammodo ſunt in ſinu matris, in profundis terræ. ſicut & Prudentius eleganter canit: Nunc ſuſcipe terra fouendum, Gremioque hunc ſuſcipe molli, Hominis tibi membra ſequeſtro, Generoſa & fragmina credo.

Reliquiæ Sanctorum in terra quieſcunt.

Tatianus.

Cyrillus.

Prudentius.

Sed de hac vera & canonica reliquiarum veneratione, Tridentinum Decretum non admodum eſt ſolicitum. Dimicat autem de alijs ſuperſtitioſis reliquiarum cultibus, qui non tãtum carent teſtimonio verbi Dei, ſed contra illud non obſcure pugnant. Electitij enim cultus, qui opis impetrandæ cauſa, ex rationis humanæ præſumptione, ſine verbo Dei inſtituuntur & ſuſcipiuntur, etiamſi magnam ſpeciem præ ſe ferant, in ſcriptura tamen reijciuntur & prohibentur, Deuteronom. 12. Coloſſ. 2. Ita gratiam & virtutem ſuam Deus vult in verbo & Sacramentis iuxta mandatum & promiſſionem, fide & inuocatione ad Deum quæri. Ea igitur ſine verbo, & extra verbum, non debet à nobis ad Sanctorum oſſa alligari. Hora etiam nunc eſt, quod inuocatio ad nullum locum alligata eſt, Ioan. 4. Pugnat igitur contra officium Mediatoris Chriſti hæc perſuaſio, quod oratio dignior, melior & acceptior ſit, ſi fiat coram reliquijs Sanctorum, quam ſi in ſpiritu & veritate, in nomine Chriſti, in alio loco fieret. Item indulgentias peccatorum promittere oſculantibus reliquias, pugnat cõtra doctrinam de fide in Chriſtum, per cuius ſolius nomē remiſſionem peccatorum accipiunt credētes, Act. 10. Fiduciam & ſpem collocare in reliquias, pugnat contra primū præceptum. Per aliud, quam per Dei nomen, & per reliquias iurare, pugnat contra ſecundū præceptum. Sanctos vero,

Canonica reliquiarum veneratio.

Papiſtica reliquiarum veneratio pugnat contra ſcripturam.

quorum

quorum reliquiæ à Papa canoniſatæ ſunt, in neceſſitatibus inuocare & adorare aduerſa frōte repugnat doctrinæ de inuocatione & adoratione Dei. Et hæc omnia, quæ cum verbo Dei non obſcure pugnant, in Pontificia reliquiarum veneratione fieri notorium eſt, & in principio oſtendimus. Et ipſa appellatio Scripturæ Canonicæ nos admonet & confirmat, vt quicquid in veneratione reliquiarum cum hac regula non conſentit, ſed ab ea diſcedit, vel cum ea pugnat, libere bona quorumcunq; hominum venia repudiemus. Quando vero reliquias Sanctorum ita veneramur, ſicut ſcripturæ exempla nobis præmonſtrant, tunc certi ſumus, nos rectæ viæ, quæ appellatur via mandatorum Dei, inſiſtere.

Hanc Scripturæ ſententiam Auguſtinus breuiter complectitur de Ciuitat. lib. 1. cap. 19. Non contemnenda & abijcienda ſunt corpora defunctorum, maxime iuſtorum atque fidelium, quibus tanquam organis & vaſis ad omnia bona opera ſanctus vſus eſt Spiritus. Si enim paterna veſtis & annulus, ac ſi quid huiuſmodi, tanto carius eſt poſteris, quanto erga parentes maior extitit affectus: nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ vtique multo familiarius & coniunctius, quam quælibet indumenta geſtamus, vnde & antiquorum iuſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, exequiæ celebratæ, ſepultura prouiſa ipſis dum viuerent, hæc de ſepeliendis, vel etiam transferendis ſuis corporibus, filiis mandauerunt. verum iſtæ auctoritates non hæc admonent, quod inſit vllus cadaueribus ſenſus, ſed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant, propter fidem reſurrectionis aſtruendam.

ANNOTATIONES QVÆDAM EX hiſtoria Antiquitatis, de reliquiis Sanctorum.

Tam breui itaque ac facili compendio, tota controuerſia de reliquijs Sanctorum dirimi & diiudicari poſſet, ſi ſacram Scripturam vt Canonem & Regulam in hac cauſa ſerio adhibere vellemus. Sed Pontificii in Scriptura non multum ſibi præſidii poſitum videntes, totam hanc controuerſiam à Scripturæ norma, ad Patres, & ad veteres conſuetudines, transponere conantur. Sed nos ſeducentes illos non volumus ſequi. Non enim attendendum eſt, inquit Cyprianus, quid aliqui ante nos fecerint, ſed quid ille qui ante omnes eſt, in ſuo verbo nobis faciendum præſcripſerit & præmonſtrarit. Neque enim hominum conſuetudinem, ſed Dei veritatem ſequimur. Nec hominum vel priuatæ, vel publicæ deuotiones, ſed ſola ſacra Scriptura Canon, regula & norma eſſe debet dogmatum & cultuum in Eccleſia. Quicquid igitur in Patrum ſcriptis & in antiquis conſuetudinibus cum hoc Canone congruit, cum laude eorum recipimus: quicquid vero ab hac regula diſſentit, cum pace eorum, libere, ſalua honorificentia quæ talibus debetur viris, reſpuimus, ſicut in prima parte pluribus hæc ſententia demonſtrata eſt.

An ex conſuetudinib. hæc controuerſia diiudicanda. Cyprianus. Auguſtin.

Quia tamen non immerito magna eſt & eſſe debet antiquitatis reuerentia: videbimus, quos ritus vera antiquitas circa reliquias Sanctorum, qui Scripturæ conſentanei fuerunt, ſeruarit, quando vero, vnde, & quomodo longius progreſſum ſit. Quæ principia, licet primo fuerunt tolerabilia, admixtis tamen paulatim ſuperſtitionibus, tandem in non diſſimulandam idololatriam euaſerunt.

Initia. Progreſſus. Exitus.

Fuerunt igitur poſt Apoſtolorum tempora multi præſtantiſſimi & celeberrimi Martyres, & in magno pretio ac honore habita fuerunt martyria. Baſilidis enim hæreſin docentem non eſſe pro Chriſto martyrium

Martyria in honore.

ſubeundum, quia non ipſe, ſed pro ipſo Simon Cyrenæus ſit crucifixus, magna vehementia refutarunt. Huc enim pertinet, quod Irenæus ſcribit libro 3. cap. 20. Ad tantam temeritatem progreſſi ſunt quidam, vt etiam martyres Domini ſpernant, & inhonorent eorum martyrium. Corpora etiam ſeu reliquias martyrum reuerenter & religioſe tractarunt. Sed nihil aliud legimus quam quod honorifice ſepulturæ eas tradiderint. Ita Epiſtola martyrum Galliæ circa annum Domini 160. apud Euſebium lib. 5. cap. 1. conqueritur, perſecutores martyrum corpora inhumata proiecisse canibus adhibitis nocte ac die cuſtodibus, ne quiſquam illorum a Chriſtianis ſepeliretur. Reliquias vero combuſtas, & in fauillam redactas in Rhodanum diſperſiſſe. Et additur: Nos vero eramus in magno luctu conſtituti, quod non liceret nobis corpora Sanctorum martyrum ſepulturæ tradere. Circa idem tempus acciderunt etiam ea, quæ Epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis apud Euſebium. lib. 4. cap. 15. de Polycarpi oſſibus narrat, de quibus in præcedenti loco diximus. Perſecutores enim nolebant Polycarpi corpus Chriſtianis humandum concedere, ſed exuſſerunt illud. Chriſtiani vero oſſa illa ambuſta nacti, auro & gemmis pretioſiora habuerunt. Sed quid illis fecerunt? Sicuti conueniebat, inquiunt, ex more ea condidimus. Illo vero tempore cœperunt ad ea loca, vbi inſignium Martyrum reliquiæ humatæ erant, cœtus ſeu conuentus Eccleſiaſticos, præcipue die paſſionis ipſorum, quem eleganter appellarunt Natalitium, celebrare. Ita enim inquit Epiſtola Smyrnenſis: Vbi etiam, quoad fieri poteſt, congregatis cum exultatione & gaudio, Dominus Natalem Martyris ſui diem celebrare largietur.

Martyrum ſepultura. Euſebius.

Polycarpi oſſa.

Conuentus Eccleſiaſtici ad monumenta Martyrum, quando.

Hæc Pontificii producentes mox attexunt, ſeu potius affingunt omnia illa ſua capita de veneratione reliquiarū, quæ in principio huius loci expoſuimus, quaſi fuiſſent illa omnia antiquiſſimis primitiuæ Eccleſiæ temporibus in vſu. Sed Epiſtola Smyrnenſis affirmatiue & negatiue clariſſime totum negotium explicat. Cultum enim martyrum ſimpliciter & diſerte negat. Honores vero ipſorum ita deſcribit, non ſicut Pontificii Sanctos colūt, ſed ſicut Scriptura docet, quemadmodum hiſtoria illa in præcedenti loco plene explicata eſt. Quia enim Chriſtiani videbant apud Græcos multos ad virtutem & fortitudinem inflammari, inde quod viri fortes, qui ſtrenue pro patria pugnando nobili morte occubuerant, ſolennibus laudibus coronarentur, cum apud ſepulchra illorum conueniretur. (Ita enim Cyrillus, libro 6. contra Iulianum, vbi de martyrum honoribus agit, loquitur) iudicarunt, & in Eccleſia hac ratione multos ad fortiter ſuſcipienda, & conſtanter perferenda, martyria, incitari & confirmari poſſe. Cum igitur viderent multos martyria auerſari, & in perſecutionibus deficere, inſtituerunt Martyrum panegyres peculiari ſolennitate celebrandas, in quibus certamina ipſorum debitis laudibus extollebantur, memoria ipſorum grata prædicatione celebrabatur, coronæ ac palmæ, quibus a Deo agonotheta iuxta Scripturæ promiſſiones donati eſſent martyres, glorioſe prædicabantur, vt hoc modo ſuperſtites ad futura certamina pro fide ſubeunda & perferenda præpararentur, excitarentur & confirmarentur, ne metu ſuppliciorum deficerent, & confeſſionem abiicerent. Et hoc eſt, quod Epiſtola Smyrnenſis dicit: In loco ſepulturæ Polycarpi congregati, cum gaudio & exultatione diem paſſionis eius celebrabimus ad memoriam eorum, qui ante certarunt, & ad futurorum exercitationem & præparationem, ſiue vt Ruffini Paraphraſis habet, vt ſequentium animi ad præceſſorum viam exemplis inſignibus ſuſcitentur. Sed hæc in præcedenti loco diligentius & prolixius explicauimus. Hoc loco vero pauca repetenda fuerunt, vt oſtenderetur falſum eſſe, quod Pontificii fingunt antiquiſſimis primitiuæ Eccleſiæ temporibus talem fuiſſe

Epiſtola Smyrnenſis.

Martyrum panegyres quorſum inſtitutæ, & quomodo celebratæ.

Cyrillus.

cultum

cultum & venerationem reliquiarum, ſicut ex Pontificiæ Eccleſiæ vſu & praxi in principio huius loci deſcripſimus.

Hæc igitur in veteri Eccleſia initia fuerunt panegyricorum conuentuum apud ſepulchra martyrum, tolerabilia ſane nec reprehendenda, ſed pro ratione illorum temporum in mediis & ſæuiſſimis perſecutionibus vtilia, vt ſcilicet ad imitationem fidei, charitatis & conſtantiæ martyrum, reliqui inuitarentur ac armarentur. Et talis ratio honorandi reliquias Sanctorum manſit in Eccleſia etiam ſequentibus temporibus. Martyrum enim corpora non inhumata circumgeſtarunt, cultus & opis impetrandæ cauſa, ſicut Pontificii faciunt: Sed ea reuerenter & quidem cum periculo ſepelierunt, ſicut Euſebius lib. 7. c. 16. narrat: Aſſyrium Martyris cuiuſdam corpus humero ſuo ſplendidoque & pretioſo indumento impoſitum detuliſſe, & ſplendidiſſimæ ſepulturæ, quantum conueniebat, tradidiſſe: Et cap. 22. Sanctorum mortuorum corpora complexi ſinu exceperunt, lauerunt, & ad ſepulturam ornarunt. Ita Origenes contra Celſum, libro quinto, inquit: Humana cadauera vt animæ domicilia, haudquaquam ſunt abiicienda, quippe quæ ex optimarum legum permiſſu cum honoribus, qui haberi his poſſunt, & ſepultura dignantur. Et libro octauo, Rationalem animam honorare didicimus & huius organa ſepulchro honorifice demandare. Alibi vt libro primo, in Iob. meminit pretioſi veſtitus, quo mortui ornabantur, quando in terram erant condendi. Loca vero ſepulturæ appellata fuiſſe κοιμητήρια. Euſebius teſtatur, libro 7. ca. 15. Vbi etiam dicit, illa a perſecutoribus erepta fuiſſe Chriſtianis, vt ſcilicet non potuerint ibi ſuas panegyres celebrare. Ita Tertullianus in Apologetico dicit: Romæ in eodem cœmiterio in via ſcilicet Oſtienſi, ſuo tempore extitiſſe monumentum Petri & Pauli. Et Euſebius ex Caio quodam Scriptore Eccleſiaſtico idem confirmat. Tunc igitur Sanctorum corpora non e monumentis eruebantur, ſed ſinebantur in cubiculis ſuis dormire. Cyprian. li. 3. epiſt. 6. diligenter jubet annotari dies, quibus Martyres decedunt, vt commemorationes eorum in martyrum memoriis celebrari poſſint, ſicut ex epiſtola Smyrnenſi jam oſtendimus. Et apud Euſeb. lib. 7. epiſt. Hieracis, inquit: Cum ab omnibus pulſi morti traderentur, etiam tunc feſtum egimus, & quilibet ſingularum afflictionum locus panegyricus nobis fuit, ager, ſolitudo, nauigium, diuerſorium, carcer, &c. Hæc in certis hiſtoriis ita deſcripta extant, in quibus nihil eorum capitum, quæ de Pontificia veneratione reliquiarum ſupra expoſuimus, ſed ea tantum legimus, quæ in epiſt. Smyrnenſi explicauimus, de honeſta ſcilicet ſepultura, & de panegyricis commemorationibus martyrum. Quæ vero præterea ſuppoſititia, dubia, & falſa ſcripta ſub nomine & titulo Romanorum Pontificum feruntur, eorum, quia nec poſſunt nec debent veritati teſtimonium præbere, merito non habetur ratio. Tali igitur reuerentia & veneratione tractatæ & habitæ fuerunt reliquiæ Sanctorum in primitiua Eccleſia, vltra annos trecentos.

Veteres non eleuarunt, nec circumgeſtarunt, ſed ſepelierunt reliquias.

Qualis veneratio reliquiarũ primis trecentis annis.

Porro in veteri Eccleſia etiam hæretici quidam damnati fuerunt ideo, quod reliquiis martyrum non deferrent debitos honores. Hiſtoriæ vero oſtendunt, cauſas damnationis nõ fuiſſe illas, de quib. Pontificii in hac controuerſia dimicant, ſed longe alias. Et hæc ipſa conſideratio de hæreticis aliquid lucis huic controuerſiæ affert. Baſilides igitur ſicut ſupra oſtendimus, ideo damnatus fuit quod Martyria diceret non neceſſaria, ſed inutilia & vana eſſe, ac propterea ipſos martyres, ſicut Irenæus loquitur ſperneret. Caianos ſcribit Hieronymus a Tertulliano damnatos, eo quod reliquias martyrum nõ honoraret. Illos vero Auguſtinus dicit carnis reſurrectionem negaſſe. Ratio igitur & cauſa manifeſta eſt. Concilium Gangrenſe Canone 20, damnat eos, qui panegyricas martyrum ſolennitates

Hæretici damnati propter contemptum reliquiarum.

Baſilides.

Caiani.

Concilium Gangrenſe.

quæ non eo fine & modo ſicut oſtenſum eſt celebrabantur, damnabant. Atque inde ſumptum eſt, quod in libello de dogmatibus Eccleſiaſt. cap. 73. ſcribitur, Sanctorum corpora, & præcipue beatorum Martyrum reliquias, tanquam Chriſti membra ſynceriſſime honoranda, & baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca ſancta diuino cultui mancipata, affectu piiſſimo & deuotione fideliſſima adeundas credimus. Si quis contra hanc ſententiam venerit, non Chriſtianus ſed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Verba vero Canonis Gangrenſis hæc ſunt: Si quis per ſuperbiam, tanquam perfectum ſe exiſtimans, conuentus qui ad memorias martyrum fiunt, abominatur, & miniſteria, quæ in eis fiunt, ſimul cum eorum memoriis execratur, anathema ſit. *Euſtachius.* Lindanus huic Canoni falſo affingit, quaſi Euſtachium ob reprehenſa & non ſeruata illa capita in veneratione reliquiarum, de quibus Pontificios dimicare in principio diximus, damnarit. Sed illis temporibus tales ſuperſtitiones nondum inuaſerant Eccleſiam. Et acta Gangrenſis Concilii in præfatione & concluſione cauſam ita exponunt, vt opus ſit diuinationibus. In præfatione enim patres Gangrenſes dicunt, quoſdam priuata conuenticula in ædibus celebrare, & loca ſanctorum martyrum contemnere, & eos, qui illic conueniunt, reprehendere. In concluſione vero ſuam ſententiam his verbis explicant: Nos domos Dei honoramus, & conuentus, qui in his fiunt, tanquam ſanctos & vtiles ſuſcipimus, pietatem in priuatis domibus non claudentes: ſed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus, & congregationem ſanctam in Eccleſia ad vtilitatem communem factam recipimus. Eſt itaque etiam ratio Gangrenſis Canonis manifeſta. *Porphyrius. Iulianus.* Ita veteres Porphyrium & Iulianum, cum reliquis Ethnicis in hac diſputatione damnarunt, quod dicerent, corporalia oſſa Sanctorum eſſe rem immundam, & abominabilem, contaminantem & vrbes & homines, ſicut Cyrillus contra Iulianum, & Theodoretus contra Græcos recitant. *Eunomius.* Eunomius etiam cum ſuis ſectatoribus Baſilicas Apoſtolorum & Martyrum, ſicut Hieronymus ſcribit, non ingrediebantur. Cauſa vero non eſt obſcura: Eunomius enim diuinitatem Chriſti negabat. Cum vero Martyres doctrinam & fidem de eius diuinitate ſanguine ſuo obſignaſſent, & Deus miraculis, quæ ad ſepulchra Martyrum edebantur, fidem illam martyrum confirmaret: Eunomii ſectatores, ne ea, quæ magiſtri ſui doctrinæ contraria eſſent, ipſo facto approbare viderentur, nolebant ſe aggregare conuentibus Eccleſiaſticis, qui in memoriis Martyrum celebrabantur, quia ibi præcipue Martyrum fides de Chriſto vero Deo & homine ad imitationem prædicabatur. Hos hæreticos ante Hieronymi tempora in hac cauſa ab Eccleſia damnatos fuiſſe conſtat. Inde vero nequaquam probantur aut ſtabiliuntur Pontificii cultus reliquiarum. Cauſæ enim damnationis, ſicut oſtenſum eſt, tales fuerunt, quæ nihil aliud quam ſententiam Epiſtolæ Smyrnenſis oſtendunt & confirmant. *Vigilantius.* Et quidem Vigilantius etiam, ſi id, quod Hieronymus ipſi tribuit, ſenſit: Reliquias ſcilicet martyrum immundas eſſe, eſſe ciſcio colligandas, & in ſterquilinium proiiciendas, merito damnatus fuit. Adorationem certe ne Hieronymus quidem probare audet. De circumgeſtatione vero mox dicemus.

Hactenus igitur Pontifices ſuæ venerationis reliquiarum, ſicut eam in principio deſcripſimus, verum aut firmum patrocinium ex probatis hiſtoriis antiquitatis primitiuæ Eccleſiæ, per annos trecentos & amplius nullum habere poſſunt. Quæ enim hactenus deſcripta ſunt, Scripturæ ſunt conſentanea, & pro ratione illorum temporum, ſine ſuperſtitione ad ædificationem Eccleſiæ vtilia fuerunt.

Seminaria Sed videamus iam porro, quando, quomodo, & vnde res hæc longius

progreſſa

progreſſa, ſuperſtitionum ſeminaria ſecum traxerit, quæ à quibuſdam Epiſcopis reprehenſa, à quibuſdam diſſimulata, à quibuſdam vero etiam laudata & aucta ſunt, vnde eo tandem euaſerunt, ſicut ſupra pontificias ſuperſtitiones in veneratione reliquiarum deſcripſimus. Sub Conſtantino igitur Magno cœptæ fuerunt translationes reliquiarum, ex ſepulchris obſcurioribus, ad monumenta celebriora, quod Conſtantinus ex zelo pietatis non malo fecit. Sicut enim reliqua externa ornamenta, quæ Ethnicæ religioni plauſibilem ſpeciem & auctoritatem apud homines conciliarunt, ſtuduit ad Chriſtianam Religionem transferre, vt eam hoc modo etiam gentibus commendabiliorem faceret, ſicut tota eius hiſtoria indicat. Ita cum videret gentes Regum & præſtantium virorum corpora, ſi in loco ignobiliori condita eſſent, magna pompa & ſolemnitate ad monumenta nobiliora transferre. Quos vero Heroas putabant, in ſplendidiſſimis templis deponere. Sicut Cyrillus, lib. 10. contra Iulianum, multis exemplis oſtendit celeberrima templa gentium fuiſſe olim ſepulchra aut monumenta mortuorum. Nota eſt hiſtoria, quam regia pompa, Antigonus Demetrii patris cineres, ex Syria in Græciam deportarit, ſicut eam Volaterranus & Sabellicus ex Plutarcho deſcribunt, quorum verba aſcribam, vt ſimilitudo oſtendat, vnde talia in Eccleſiam irrepſerint. Antigonus, aiunt, cum Demetrii patris cineres obuios haberet, magna veneratione illos complexus eſt. Vrna clauſit aurea, purpura & diademate inſignita, quam regia naui ſublimiter collocauit, circumſtantibus haſtatis iuuenibus armorum fulgore conſpicuis, Xenophane canente ſacrum carmen. ciuitates, ad quas appellebant, vrnæ coronas mittebant, & viros, qui reliquias deducerent. Inde Corinthum remigrans, omnibus circum nationibus adeuntibus, cineres illos honorandos præbuit. Cumque Corinthii honores & coronas illis miſiſſent, tandem eas apud Demetriadem depoſuit. Extat etiam apud Plutarchum in Theſeo & Cimone deſcriptio pompæ, qua Theſei oſſa, poſt annos quadringentos, ex Scyro inſula Athenas à Cimone in ſua triremi translata, & quam ſplendida deductione ac feſtiua celebritate (vtrumq; enim ſignificat πομπὴ) ab Athenienſibus excepta ſint, quaſi ipſe Theſeus in vrbem rediiſſet. Idem etiam de Phocionis oſſibus ſcribit.

Superſtitionis in veneratione reliquiarum quando & quomodo.

Conſtatinus cœpit tranſlationem reliquiarum.

Ethnicorum exempla.

Demetrii cineres tranſlati.

Oſſa Theſei translata.

Phocionis oſſa.

Cum hæc, inquam, conſideraret Conſtantinus, cogitauit talia merito exhibenda eſſe Sanctorum Dei, Prophetarum, Apoſtolorum, & Martyrum reliquiis, quas gentes pro immundis habebant. Cœpit ergo Sanctorum reliquias ex ſepulcris obſcurioribus transferre ad loca celebriora, adhibitis ſplendidiſſimis pompis, quod ſtatim & alii magno ſtudio imitari cœperunt. Ita Hieronymus ſcribit, Conſtantinum ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei tranſtuliſſe Conſtantinopolim. Apollo Daphnæus Iuliano, ſciſcitanti oraculum, indicauit, ſe propter vicinum mortuum (erat enim Babylæ Martyris ſepulchrum vicinum) non poſſe reſpondere. Cum igitur Iulianus mandaſſet, vt Chriſtiani Babylæ ſepulcrum auferrent, vniuerſa Eccleſia conueniens, matres & viri, virgines iuueneſque longo agmine thecam Babylæ tranſtulerunt Antiochiam intra ſacrum templi ſeptum, pſallentes per viam, Confundantur omnes qui adorant ſculptilia. Arcadium narrat Hieronymus, oſſa beati Samuelis, poſt tam longum tempus, de Iudæa tranſtuliſſe in Thraciam. Epiſcopos cineres illius vaſe aureo, ſerico & pretioſo linteamine velatos, portaſſe, populos Eccleſiarum à Palæſtina vſq; Chalcedonem reliquiis illis occurriſſe, & tanta lætitia, quaſi præſentem viuentemque Prophetam cernerent, ſuſcepiſſe, adorantes non Samuelem, ſed Chriſtum, cuius Samuel & Leuita & Prophetes fuerat: Hæc enim ſunt Hieronymi verba.

Translatio oſſium Andreæ, Lucæ, Timothei.

Babylæ.

Samuelis.

Ex hiſce initiis ſecuta ſunt cateruatim & quaſi certatim innumera huius generis exempla, quorum omnes illorum temporum hiſtoriæ plenæ ſunt. Nam & circa illa tempora, Arriana hæreſi contra diuinitatem Chriſti late & cum potentia in ipſis Imperatorum aulis graſſante, apud quorundam Martyrum ſepulchra miracula quædam ſanationum edebantur ad teſtificandam & confirmandam fidem illam Chriſti, pro cuius confeſſione Martyres ſanguinem ſuum effuderant. Huius generis miracula aliquot deſcripta extant apud Auguſtinum de ciuitate Dei, libro vigeſimo ſecundo, capite octauo, & apud alios eius ætatis ſcriptores. Quæ vt negari omnia nec debent, nec poſſunt, præſertim quæ fidem Chriſti illuſtrant & aſtruunt: Ita pleraque talia ſunt, quæ, ſicut ipſe Auguſtinus fatetur, non tanta commendat auctoritas, vt ſine difficultate vel dubitatione credantur. A poſterioribus certe ſcriptoribus multa talia adiecta & immixta ſunt, quæ fabulis quam veris miraculis ſimiliora ſunt. Vt quod Nicephorus narrat de duobus Epiſcopis, qui in Nicena Synodo, priuſquam formula fidei Nicеæ conſcriberetur & ſubſignaretur mortui fuerant, quod poſtea ſuper corpora mortuorum formula illa fidei impoſita, & inde vtriuſq; chirographi ſubſcriptione confirmata inuenta ſit (veritatem [illegible] licet à mortuis, Ieſa. 8.) Ita quod de translatione reliquiarum Chryſoſtomi ſcribit, non potuiſſe eas moueri, Theodoſium vero ſcripſiſſe Epiſtolam ad Chryſoſtomum, quæ cum poſita eſſet ſuper pectus ipſius, motum fuiſſe tumulum. Et corpus Chryſoſtomi ante annos 31. mortui cum in throno Epiſcopali collocatum fuiſſet, dixiſſe: Pax vobis. Alii vero adhuc craſſiora & magis fabuloſa affinxerunt.

Miracula apud monumenta Martyrum.

Multa miracula quæ Auguſtinus vocat dubia.

Commentitia miracula.

Sed occaſione quorundam, vt cœperam dicere, miraculorum, perſcrutari vndiq; tunc cœperunt omnia antiqua ſepulchra, conquiri, colligi, comportari fauillæ, quæ vel Prophetæ alicuius, vel Apoſtoli, vel Martyris eſſe putabantur, partim ex antiquis indicationibus, partim ex viſionibus, apparitionibus, ſignis, ſomniis, & aliis indiciis. Factæ autem fuerunt tranſlationes illæ reliquiarum iiſdem ritibus & ceremoniis, quæ in ſolemni deductione funerum vſitatæ tunc erant. Accedebant autem ex gentilium pompis vrnæ aureæ, & velamenta ſerica, obuiationes, deductiones, vt nos de Demetrii reliquiis ſcriptum, & in translatione Samuelis factum oſtendimus. Deponebantur autem Martyrum reliquiæ non ſuper altari, (ſicut nunc in Papatu fit) Illum enim locum Chriſto, vt hoſtiæ pro peccatis totius mundi, deberi exiſtimabant: ſed ſub altari, vt qui Chriſti redempti ſint paſſione, inquit Ambroſius lib. 10. Epiſt. 85. vbi addit: Hunc ego locum prædeſtinaueram mihi. Dignum eſt enim vt ibi requieſcat ſacerdos, vbi offerre conſueuit. Sed cedo locum Martyribus, &c. Et hoc eſt quod Hieronymus dicit, Romanum Pontificem ſuper [illegible] Petri & Pauli offerre, & tumulos ipſorum Chriſti arbitraria altaria. Et quia preces communes ſeu publicæ fiebant in adminiſtratione Eucharistiæ, dicit Iulianus apud Cyrillum, lib. 6. & 10. Chriſtianos apud ſepulchra Martyrum inuocaſſe Dominum.

Conquiſitæ reliquiæ.

Quibus ceremoniis factæ tranſlationes reliquiarum.

Reliquiæ martyrum ſub altari.

Hæc Conſtantini ſeculo noua fuerunt ſine Scripturæ mandato, & ſine præcedentis antiquitatis exemplo, ex κακοζηλίᾳ quadam ſplendoris in Ethnicis pompis & ſepulchretis inſtituta. Quæ ſane initio zelo quodam pietatis ſuſcepta, vix videri potuerunt habere aliqua ſuperſtitionis ſeminaria. Nam honorificæ illæ tranſlationes & deductiones reliquiarum factæ fuerunt propter ſpem reſurrectionis & glorificationis illarum exuuiarum, quæ in vita fuerant templa Dei, & organa Spiritus ſancti, reſuſcitanda ad vitam & lucem cœleſtem. Et ſicut tempore Pauli, ad ſignificandam ſpem reſurrectionis actio Baptiſmi viuentibus alicubi ſuper mortuos ad-

Initia tranſlationum tolerabilia.

[illegible]ſtrabant 1. Corint. 15. Ita Euchariſtia adminiſtrari potuit ſuper corpora Martyrum ſine ſuperſtitione. Potuit etiam oratio ſine ſuperſtitione ad Deum fundi apud ſepulcra martyrum, in illa fide Chriſti pro qua Martyres mortui fuerant. Ipſa etiam honorifica translatio & depoſitio reliquiarum, quæ erant vel Prophetarum vel Apoſtolorum, vel Martyrum, præter commonefactionem de ſpe reſurrectionis & glorificationis, fuit [illegible] incitamentum quoddam ad admirationem fidei & virtutum, quæ [illegible] Sanctis, ſicut Chryſoſtomus inquit in Babylam: poſt ſermonis facultatem ipſa certe Sanctorum ſepulcra proximum locum ob[illegible] animos hominum in ipſos Sanctos intuentium, ad virtutum [illegible] æmulationem excitandos. &c. Præterea extra verbum Dei naturalis quædam affectio eſt, ſi quis poſt longum tempus ſpectare poſſet membra illa, quæ in antiquis Prophetis, Apoſtolis & Martyribus organa fuerunt Spiritus ſancti ad opera præſtantiſſima. Sicut Auguſtus Imperator Alexandriam ingreſſus. id quod primum in ea vrbe optauit conſpicere, Alexandri Magni corpus fuit, quod & floribus totum conſperſit & [illegible] proſecutus eſt honore. Ita Chryſoſtomus inquit, Hom. 22. in epiſt. ad Roman. Ego Romam celebro, non propter marmoreas columnas, & [illegible] phantaſiam, ſed propter columnas illas Eccleſiæ, Petri ſcilicet & Pauli corpora. Quis mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli, affigi ſepulchro, videre puluerem corporis illius, ſtigmata Chriſti geſtantis pulue[illegible] oris illius, per quod Chriſtus locutus eſt: Vellem videre ſepulchrum quo recondita ſunt arma illa iuſtitiæ, arma lucis, membra nũc [illegible] vero, cum in hac vita eſſent, mortua: quæ mundo fuerunt [illegible] membra Chriſti, quæ Chriſtum induerant, quæ templum Spiri[illegible] ſanctaque fuerant ædificatio, quæ ligata erant Spiritu, confixa timore Dei, habentia ſtigmata Chriſti. &c. Idem Hom. 8. in Epiſt. ad Epheſios. Vellem nunc etiam eſſe in illis locis, in quibus iſta dicuntur eſſe vincula, cuperem videre catenas illas, quas verentur & horrent dæmones, [illegible] vero Angeli. Quod ſi liberum fuiſſet per curas Eccleſiaſticas, [illegible] habuiſſem validum, nihil vtique cauſſatus fuiſſem, quo minus [illegible] ſuſcepta peregrinatione, catenas duntaxat illas. & carcerem, vbi [illegible] fuit, vidiſſem, &c. Ita Antonius tunicam palmeam Pauli Eremitæ [illegible], vt diebus ſolemnibus tantum illa amiciretur. Theodoſius [illegible] iunior ſago quodam Epiſcopi Chibronenſis indui pro gloria du[illegible] thronum Iacobi primi Epiſcopi Hieroſolymitani, ad ſua vſque tempora ſeruatum fuiſſe ſcribit Euſebius. Hæc ideo dico, quæ enim ſimplici intentione, & abſque ſuperſtitione facta ſunt, non temere traduci[illegible] aut damnamus, ſed quoad eius fieri poteſt, excuſamus, & libenter in [illegible] partem, quantum quidem per aduerſarios & ſine detrimento [illegible] fieri poteſt, interpretamur.

Euchariſtia & orationes ad ſepulcra martyrum.

Naturalis affectio erga reliquias.

Auguſtus reliquias Alexandri conſpicit.

Chryſoſtom. optat videre poſſe reliquias Pauli & Petri.

Tunica Pauli Eremitæ.

Thronus Iacobi.

Sed tamen diſſimulari non poteſt, nouas iſtas & electitias deuotiones [illegible] reliquias, ſine Scripturæ teſtimonio, & abſque vetuſtiſſimæ Eccleſiæ exemplis ſuſceptas, ſtatim poſt initiũ habuiſſe ſeminaria ſuperſtitionis, tanquam communiter accidens, aut potius tanquam accidens inſeparabile adiuncta. Sicut enim pompa translationis reliquiarum ad Ethnicorum æmulationem, ſicut oſtendimus, inſtructa fuit: Ita ſimul cum [illegible] pompis adhæreſcentes etiam gentiles ſuperſtitiones in Eccleſiam irrepſerunt. Nota enim eſt hiſtoria, apud Plutar. in Theſeo. Quod Athen. in Marathone pugnantes dicantur vidiſſe ſpectrum Theſei, in armis pro [illegible] pugnans & Barbaros inuadens. Poſtea Apollo per oraculum monuit Athenienſes, vt oſſa Theſei inquirentes Athenis deponerent & reli[illegible] veneratione ſeruarent atque ipſum tanquam Heroa, hoc eſt, tan[illegible] monumentum & præſidium vrbis ſacrificiis & inuocationibus colerent.

Quomodo ſenſim irrepſerit ſuperſtitio.

Athenienſium perſuaſio de oſſibus Theſei.

lerent.

Ægyptiorum de Ieremiæ reliquiis.

Ælianus de Alexandri reliquiis.

lerent. Epiphanius ſcribit, Ægyptios gentiles, locum, vbi Ieremias ſepultus fuit, magna deuotione & religione coluiſſe, ea opinione, quod ibi Aſpides & Crocodili profligarentur. Ita Ælianus de varia hiſtoria lib. 12. narrat; Alexādri Magni corpus per triginta dies inhumatum iacuiſſe, poſtea Ariſtandrum numine correptum dixiſſe: Cum Alexander omnium ſeculorum Reges felicitate ſuperaſſet, ſibi a Dijs patefactum eſſe, in quamcunq; terra corpus ipſius requiem eſſet habiturum, eam felicitate abundantem, & ab hoſtili vaſtatione liberam fore. Inde inter ſucceſſores Alexandri ortam contentionem, ſingulis conantibus corpus illud in ſuum regnum transferre, quaſi obſidem firmitatis & immobilitatis Imperij. Tandem vero Ptolomæum cæteros præueniſſe, & in Alexandriam Ægypti illud tranſtuliſſe, &c. Polydorus etiam, ex Dionyſio oblationes cereorum oſtendit fuiſſe partem cultus gentilitij. Et ſupra diximus de floribus, roſis, & coronis, quæ reliquiis oblata fuerunt ab Ethnicis.

Cerei & flores Ethnicorum apud reliquias.

Perſuaſio de Laribus translata ad reliquias Sanctorum.

Hæc gentilitia in Eccleſiam etiam recepta, & nouis additamentis aucta fuiſſe, ex hiſtorijs patet. Suſceptis enim translationib. reliquiarum, mox addita fuit perſuaſio: Sanctos ſeu Martyres illius vrbis ſeu regionis, vbi reliquiæ ipſorum depoſitæ erant, columnas, turres, munimenta, præſidia eſſe, ſicut Baſilius in 40. Martyres & in Manantem Martyrem declamat. Sicut apud Romanos propter vrnas, quibus in fornicibus domi quiſque ſuorum oſſa & cineres depoſita habebat, Lares & Penates in domibus tanquam tutelares, patronos, & protectores familiæ colebāt, & in neceſſitatibus inuocabāt, ſicut Seruius in multis locis annotat. Ex tranſlationibus mox factæ fuerunt circumgeſtationes reliquiarum, vt apud Hieronymum contra Vigilantium. Et apud Auguſtinum, cum in tranſlatione reliquiarū Stephani mulier cœca illuminata eſſet: mox Lucillus Epiſcopus circumgeſtationem memoriæ Stephani inſtituit. Ac quia aliquando quædam miracula ad reliquias edebantur, omnes, in quibuſuis infirmitatibus & neceſſitatibus eo currebant, flores apud Auguſtinum, oraria, tunicas apud Ambroſium, ſepulcris illis ſeu vrnis iniectas, ſi reciperent, tanquam amuleta & præſeruatiua geſtabant, Martyres ipſos ſuis conuentibus adeſſe opinabantur. Nec Deum tantum: ſed ipſos etiam Martyres apud memorias illas inuocabant, ſentiebant gratiam & virtutem diuinam oſſibus illis inſidere. ideo inuocationibus & alijs cultibus eam apud reliquias quærebant: ſicut Baſilius in Pſal. 115. diſputat. Nec tantum curationes corporales ibi quærebant, ſed fingebant Spiritualem gratiam, vt ſanctimoniam & charitatem, dari & augeri per contactum, oſculationem, ſeu complexus reliquiarum, vt Nyſſenus in Theodorum Martyrem rhetoricatur. Apud Auguſtinum quidam reliquias Martyrum imponunt ægrotis. Tunc etiam circa Hieronymi & Auguſtini tempora cœperunt diuulſiones reliquiarum, vt diſtributæ in variis locis viſerentur. Ita apud Auguſtinum de Ciuitate lib. 21. cap. 8. reliquiæ Stephani in aliquot locis Aphricæ extabant, cum apud Theodorum Lectorem ſub Theodoſio iuniore, Stephani integræ reliquiæ ſcribantur Hieroſolymis Conſtantinopolim tranſlatæ. Inde Monachi quidam circumcurſitantes vendere cœperunt reliquias, apud Auguſtinum de opere Monachorum. Mulierculæ claro die, ſole rutilante, cereos ante tumulos Martyrum accendebant. Apud Hieronymum vulgus vigilias agebat in Cœmiterijs Martyrum, & cibos ſanctificandos eo ferebat. Suſcipiebant etiam peregrinationes ad loca, vbi reliquias miraculis celebres & claras audiebant. Ita ad terram ſanctam, ad limina Petri & Pauli Romam peregrinabantur. Et Auguſtinus Epiſt. 137. duos clericos pro amolitione ſuſpicionis furti, ad reliquias Felicis Nolenſis miſſos ſcribit.

Circumgeſtationes reliquiarum vnde.

Concurſus ad reliquias.

Amuleta.

Inuocatio Martyrum.

Gratia inſidēs reliquiis.

Diuulſiones reliquiarum.

Nundinatio reliquiarum

Cerei.

Vigiliæ.

Peregrinationes ad reliquias.

Et hæc Pontificij pro ſuis ſuperſtitionib. ſtabiliendis producere ſolent,

quaſi ſit Apoſtolica traditio, ſemper, vbique & ab omnibus in Eccleſia obſeruata. Sed in Scriptura nec mandatum, nec exemplum de omnibus illis obſeruationibus legitur, in vere antiqua etiam & primitiua Eccleſia in ceteris hiſtorijs talia exempla nulla extant. Quod enim in Iuſtini quæſtionibus quædam leguntur: Quod martyrum corpora tueantur homines ab inſidijs dæmonum, morboſque curent, arte medica incurabiles: conſtat a Iuſtino quæſtiones illas non eſſe conſcriptas. Nam in quæſtion. 42 & 46. citatur Origenes, qui longe poſt Iuſtinum vixit. Et quæſt. 127. Manichæorum meminit, qui poſt annum Domini 300. innotuerunt. Quando igitur Pontificij in hac de reliquijs diſputatione opponunt antiquitatis titulum, reſpondemus primo: noſtram antiquitatem eſſe Chriſtum & ſacram Scripturam. Deinde addimus, Apoſtolicam & primitiuã Eccleſiam ſuperſtitioſas illas obſeruationes circa reliquias Sanctorum, quas iam recenſuimus, vltra annos trecentos & amplius ignoraſſe. Irrepſerunt autem in Eccleſiam circa annum 400. de quibus temporibus Auguſtinus ipſe conqueritur, Epiſtola 119. Tam multis præſumptionibus plena fuiſſe omnia, vt tolerabilior fuerit Iudæorum conditio, qui legalibus ſarcinis, non humanis præſumptionibus, ſubijciebantur. Et ex opuſculis de ſignis ſeu miraculis, quorum quædam vera, quædam cõmenticia erant, aucta fuerunt hæc omnia. Procliue enim & vſitatum eſt humano ingenio, ex ſignis ſeu miraculis, ſine verbo & mandato Dei, fingere noua dogmata, & inſtituere peculiares cultus, cum tamen in ſcriptura Deus hoc ipſum prohibuerit, & cauendum mandauerit, Deut. 13. Matth. 24. 2. Theſſ. 2

Sine Scriptura & primitiua Eccleſia exempla.

Quæſtiones Iuſtini titu-le.

Antiquitas noſtra Chriſtus.

Circa annũ 400. hæc irrepſerunt.

Ex miraculis noui cultus.

Et tamen illis ipſis temporibus in iſtis vulgi pullulantibus ſuperſtitionibus ſingula ferme capita reprehenſa fuerunt. Concilium enim Elibertinum Canone 34. ita ſtatuit: Cereos per diem placuit in cœmiterio non incendi. Inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc non obſeruauerint, arceantur ab Eccleſiæ communione. Et Canone 35. Placuit prohibere, ne fœminæ in cœmiterio peruigilent, eo quod ſæpe ſub obtentu orationis ſcelera latenter cõmittantur. Extat oratio Gregorij Nyſſeni, diſſuadens & improbans ſtudium peregrinationis ad terram ſanctã. Hiſtoriæ ſane gratia veteres quidam ſuſceperunt profectionem Hieroſolymitanam, & Chriſtum, qui in locis illis natus, conuerſatus & paſſus eſt, in ſpiritu & veritate adorarunt, ſicut Euſebius lib. 6. cap. 9. narrat, Alexandrum ex Cappadocia, circa annum Domini 200. profectionem inſtituiſſe ad loca Hieroſolymitana, εὐχῆς καὶ τῶν τόπων ἱστορίας ἕνεκεν orationis & hiſtoriæ gratia viſendi loca illa. Poſtea pietatis partem non poſtremam quidam in Hieroſolymitana peregrinatione conſtituerunt, quaſi gratia Dei in locis illis amplior, & Spiritus ſanctus abundantior & propior eſſet. Sicut Chryſoſtomus Homilia quinta ad Antiochenos narrat quoſdam ſolitos in Arabiam peregrinari, vt terram illam oſcularentur, in qua Iob ſederat. Nyſſenus igitur peculiari oratione perſuaſiones & ſuperſtitiones illas refutauit ex veris & ſolidis fundamentis. Dicit enim, rem illam ad regulam Scripturæ, & ad dictum præceptorum Domini exigendam eſſe: An ſit opus à Domino mandatum? Et addit: Si præter Domini præcepta id appareat introductum, non video, quid ſit, quod præcipiat velle quid aliquem facere, qui ſe ſibi legem boni fecerit ipſum. Vbi Dominus ad regni cœlorum hæreditatem appellat benedictos, inter recte facta, quæ eo dirigunt, profectionem Hieroſolymitanam non enumerauit. Vbi beatitudines enumerat, tale ſtudium non eſt complexus. Quod autem neque beatum efficit, neque ad regnum cœlorum conducibile eſt, quid in eo ſtudium & opera ponatur? Quid vero plus eſt habiturus, qui loca illa adit? Quaſi vero in locis illis Spiritus ſan-

Superſtitiones reprehenſæ multis.

Cerei prohibentur in Concilio.

Vigiliæ prohibentur.

Peregrinatio Hieroſolymitana.

Ad terram Iobi.

Nyſſenus cõtra tales peregrinationes.

ctus

ctus abundet & gratia Dei amplior ſit ibi? Imo inquit, [illegible] cognoui, noſtra loca illis exteris longe eſſe ſanctiora. Vos ergo [illegible] Dominum, in quibus locis eſtis, eum laudare. [illegible] Deus propior ſit, non efficit: Sed vbi fueris, ad te Deus [illegible] diuerſorium paratum inuenerit. Quod ſi hominem [illegible] cogitationibus plenum habeas, etiamſi in Golgatha, [illegible] numento reſurrectionis fueris, non ſuſcipies Chriſtum. [illegible] tribus, vt a corpore peregrinentur ad Dominum, non [illegible] Palæſtinam. Quia enim Spiritus vbi vult ſpirat. [illegible] qui hic ſunt ac credunt, participes fiunt iuxta [illegible] peregrinationem in Hieroſolyma ſuſceptam, hæc Nyſſenus. [illegible]

Claudius contra peregrinationes.

etiam Ludouici Pij, Claudius presbyter publico [illegible] perditione illorum, qui pro acquirenda vita æterna [illegible] bantur, propterea quod dictum eſſet Petro: Tibi da[illegible] rũ. Sed non eſt dictum, inquit Claudius, vt Petrus in [illegible] eos qui in terra ſunt: Sed, quicquid ſolueris [illegible] cludit Claudius: Nemo de meritis vel inter[illegible] quia niſi eandem fidem teneat, per quam [illegible] non poterit, &c.

Bernhardus diſſuadet peregrinationes.

Bernhardus etiam E[illegible] 319. [illegible] nationem Hieroſolymitanam diſſuadet, [illegible] ſed cœleſtem Hieroſolymam inquirere Monachorum [illegible] hæc non pedibus proficiſcendo, ſed affectibus proficiendo.

Auguſtinus contra ſepulchrorũ adoratores.

Auguſtinus de moribus Eccleſiæ Catholicæ c. 34. inquit, [illegible] ctari turbas imperitorũ, qui in ipſa vera religione ſuper[illegible] multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores, [illegible] cum luxurioſiſſime ſuper mortuos bibant, & epulas cadaueribus [illegible] bentes, ſuper ſepultos ſeipſos ſepeliant. Scribit etiam lib. [illegible] de C[illegible]

Epulæ ad ſepulchra martyrum.

27. quaſdam epulas ſuas detuliſſe ad ſepulchra martyrum, [illegible] quit, appoſuerint, orant & inferunt, vt veſcantur, ſanctificari [illegible] tes per merita martyrũ, in nomine Domini martyrum. Sed [illegible] ſtianis mulieribus hoc non fieri, & in pleriſque terrarum nullam [illegible] eſſe conſuetudinem.

Auguſtinus diſputat contra præſentiam & inuocationem martyrum.

In præcedenti etiam loco de inuocatione Sancto- rum oſtendimus, Auguſtinum eam perſuaſionem conuellere, [illegible] bantur, ſpiritus martyrum reliquijs ſuis præſentes adeſſe, [illegible] audire. Illud etiam Baſilij, de gratia & virtute diuina [illegible] reliquijs Sanctorum, Auguſtinus ita conatur tollere, quod diſputat, Deum [illegible] que vult, quando & quomodo vult, per Angelica miniſteria, [illegible] cula apud ſepulchra martyrum poſſe edere. Sed hæc in præcedenti loco explicata ſunt, vbi & hoc oſtenſum fuit, Auguſtinum improbare, [illegible] cti in precibus inuocentur. Hieronymus etiam damnat adorationem re- liquiarum.

Cyrillus contra iuramẽta per reliquias.

Et Cyrillus lib. 10. contra Iulianum, Sanctorum reliquias [illegible] cit non circumgeſtandas, ſed in ſinu matris in profundis terræ [illegible] das. Ibidem etiam ſcribit: Ethnicorum ſuperſtitione fuiſſe per mortuo- rum reliquias iurare, Mà per eos, qui in Marathone, qui in Salamine, [illegible] Artemiſio in Plateis, cæſi ſunt, Mà per alios qui in vulgaribus ſepulchris ſiti ſunt.

Falſæ reliquiæ tẽpore Aug.

Monachorum circũcurſitationes.

Auguſtinus de opere Monachorum, cap. 28. inquit, Tam multos Hypocritas ſub habitu Monachorum vſquequaquam diſperſit, circum- euntes prouincias, nuſquam miſſos, nuſquam fixos, nuſquam [illegible] nuſquam ſedentes. Alij membra martyrum (ſi tamen martyrum) [illegible] tant, & omnes petunt, omnes exigunt, aut ſumptus lucroſæ egeſtatis, aut ſimulatæ pretium ſanctitatis.

Carthaginenſe Concilium de falſis reliquiis.

In quinta etiam Carthaginenſi Synodo, c. 14. conqueruntur Patres, per ſomnia & inanes quaſi reuelationes [illegible] que conſtitui altaria tanquam memorias martyrum. Et decernunt [illegible]

tenſi[illegible]

euertenda altaria, vbi non certæ martyrum reliquiæ conditæ, fideliſſima origine probatur. Additur autẽ in illo Canone, tales euerſiones propter tumultus populares ſæpe non permitti. Ad multas igitur tales vulgi ſuperſtitiones Epiſcopi ſæpe conniuere coacti fuerunt, ſicut & Auguſtinus inquit: Talia multa propter quarundam vel religioſarum vel turbulentarũ perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Ita dicit, li. 22. c. 8. Quidam terram ſanctam Hieroſolymis allatã, in cubiculo ſuo ſuſpenderat, ne quid mali etiam ipſe pateretur, cum maligni ſpiritus domum infeſtarent. Cumq; domus ab illa infeſtatione purgata eſſet, cogitauit quid de terra illa fieret, quam diutius in cubiculo ſuo reuerentiæ cauſa habere nolebat. Accerſiuit Epiſcopos proximos, petiuit, vt terra illa alicubi infoderetur, atq; ibi orationũ locus fieret. Non reſtitimus, inquit Auguſtinus, factum eſt, &c. Hieronymus vero aduerſus Vigilantium tales muliercularũ ſuperſtitiones magna orationis acerbitate etiam tuetur. Cumque negare non poſſet, ex gentilium ritu ſumptum eſſe, quod clero die, ſole fulgente, moles cereorum apud ſepulcra martyrũ accenderentur ita reſpondet: Quod ſi aliqui per imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum, vel certe religioſarum fœminarũ, de quibus vere poſſumus dicere: Zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis? Neque enim Chriſtus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honore Chriſti hoc fecit, deuotioq; mentis eius recipitur. Et quicunque accendunt cereos, ſecundum fidem ſuam habent mercedem, dicente Apoſtolo: Vnuſquiſque in ſenſu ſuo abundet, &c. Fides igitur tunc cœpit haberi, quod quiſque ſine verbo Dei ex ſuo ſenſu præſumebat. Et ex hoc fonte poſterioribus ſeculis ſuperſtitiones ſtabilitæ, & in immenſum auctæ ſunt, ita vt nulla Eccleſia ad orationes faciendas, vel ad Sacramenta adminiſtranda idonea iudicaretur, niſi reliquijs Sanctorum ſanctificata eſſet. De Conſecratione, diſt. 1. additæ ſunt prodigioſæ fabulæ de commentitijs miraculis, vnde cultum tandem inſtituerunt, a Gentium idololatria nec genere, nec ſpecie, nec numero differentem.

Vulgi ſuperſtitiones ab Epiſcopis diſſimulatæ.

Terra ſancta ſuſpenſa.

Auguſtinus. Hieronymus.

Cereos quomodo defendat Hieron.

Singulis Eccleſiis reliquiæ.

Sed ſingulas ſequentium temporum ſuperſtitiones in ſpecie recenſere non eſt noſtri inſtituti. Et pleraq; huc pertinentia in præcedenti loco de inuocatione Sanctorum annotata ſunt. Neq; enim hominum quorumcunque vel præſumptiones vel conſuetudines: ſed Dei voce & Scripturæ veritatem ſequi nobis, Deo bene iuuante, conſtitutũ eſt. Atque ideo primo loco Scripturæ ſententias & exempla expoſuimus de vera reliquiarũ veneratione. Cumque fideliũ reliquias hoc modo iuxta ſacræ Scripturæ præſcriptum honoremus, & honorandas dicamus, immerito accuſamur. Pontificias vero reliquiarum venerationes, quia non tantum à Scriptura diſſentiunt, ſed propter multiplices ſuperſtitiones cum Scriptura pugnãt merito improbamus. Quia vero venerandę antiquitatis nomine & titulo ſuperſtitiones ſuas velare conantur, oſtendimus in primitiua & antiquiſſima poſt Apoſtolos Eccleſia, per annos trecentos non fuiſſe illas venerationes reliquiarum, de quibus Pontificij nunc dimicant.

Scriptura.

Primitiua Eccleſia.

Poſtea vero monſtrauimus, quando & quomodo longius in hac re fuerit progreſſum, & ſparſa ſuperſtitionum ſeminaria, quæ tamen à multis fuere reprehenſa, donec res in apertas exijt ſuperſtitiones, pro quibus retinendis Pontificij nunc digladiantur. Quod primum, verum: adulterinum quodcunque poſterius, inquit Tertullianus. Reuocetur itaque tota controuerſia ad primos fontes, & res plana erit. Veteres pro ratione ſuorum temporum, quæ ad excitandam & confirmandam imitationem fidei, charitatis & conſtantiæ, in confeſſione & perferendis martyriis, vtilia iudicarunt, pie ſine ſuperſtitione primum obſeruarunt. Nunc cum talia ſine

Inclinatio ad ſuperſtitiones.

Alia ratio veteris Eccleſiæ.

Alia Pontificia.

vſu imitationis tantum ſuperſtitionibus ſeruire cogantur (nam Tridentinum Decretum de imitatione nullum verbum facit, ſed opis impetrandæ cauſa omnia hæc fieri & facienda docet) non recte illis prætenduntur exempla antiquitatis: cum quidem ipſæ etiam antiquitatis Hiſtoriæ oſtendant, quam periculoſum ſit ſine verbo Dei, ex humanis vel præſumptionibus vel conſuetudinibus, peculiares cultus vel inſtituere, vel ſuſcipere. Scripturam itaque, iuxta ipſorum Patrum conſilium, ſequamur, & ita errare non poterimus.

Hiſtoria cõmentitiarũ reliquiarũ.

Reſtat adhuc longa camarina de impoſturis & fallacijs, incertarum, commentitiarium ſeu ſuppoſititiarum, & falſarum reliquiarum, &c. quæ hiſtoria à Caluino peculiari libello inchoata, ab alijs, quibus notitia talia, pertexetur.

Vtile autem eſſet propter poſteritatem in ſingulis nationibus tales deſcriptiones confici, & capſulas reliquiarum inſpici. Ita enim multæ fraudes detegerẽtur. Et vſu veniret, quod vir eruditus & grauis, M. Abbas Amelunxbornenſis, narrare ſolet Anglorum quondam regi Eduardo ex dentibus laboranti accidiſſe: Cum enim ille mandaſſet Apolloniæ dentes, quæ vbiq; in regni ſui Eccleſiis in reliquijs ſeruabantur, ad ſe mitti: Tot ex vnius regni reliquiis Apolloniæ dentes concertati fuerunt, quot aliquot magnæ tonnæ capere non potuerunt. Aut quod cuidam foraneo cuidam patrum memoria accidit, qui cum plumas Spiritus ſancti ſe circumferre in reliquijs iactabat, faceti quidam homines clam ſpectata capſula, carbones loco plumarum ſubiecerunt. Cumque poſtridie per miſſa longa præfatione, de plumis ſuis præfatus fuiſſet & populus adorabundus aſtaret, aperiens capſulam, pro plumis carbones inuenit. Is vero artis ſuæ non immemor, inuerſa oratione cœpit declamare, eſſe carbones craticulæ Laurentij ſubreptos. Sed hoc argumentum aliis relinquam, & ad ſequentia progrediar.

Dentes Apolloniæ.

Plumæ Spiritus ſancti.

Carbones Laurentij.

Vnicum tantum adhuc locum adſcribam ex Euſebio, vnde intelligi poterit, qua fide veterum teſtimoniis abutantur Pontificii. Ita ergo Euſebii locum, tanquam ex Trapezuntii verſione, citant Pontificii: Hæc omnia quotidie factitamus, qui vere pietatis milites, vt Dei amicos honoramus, ad monumenta illorum accedimus, votaque ipſis facimus, tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum iuuari profitemur. Hæc Pontificii.

Inſpexi autem locum Euſebii lib. 43. de præparat. Euangelica, cap. 7. & deprehendi, eſſe manifeſtum crimen falſi. Euſebius enim nequaquam dicit fideles ipſis martyribus vota ſeu ſupplicationes facere, ſed dicit, id quod antea ex alijs etiam patribus oſtendimus, ſolitos Chriſtianos apud monumenta martyrum Deum inuocare. Totum autem locum Euſebii adſcribam: oſtendit enim, quomodo ex κακοζηλία gentilium Philoſophorum & poetarum ſeminaria ſuperſtitionum ſenſim in Eccleſiam irrepſerint, vel tandem non æquarint tantum, ſed & ſuperarint gentium ſuperſtitiones.

Euſebius igitur exiſtimauit, complures ex gentibus acceſſuros ad fidem Chriſti, ſi oſtenderetur, doctrinam Eccleſiæ non alienam eſſe à Philoſophorum & Poetarum ſentẽtijs: inſtituit itaq; in illis libris conformitatem doctrinæ Platonis & Eccleſiaſticæ. Et ex Platone hæc verba deſcribit, quomodo oporteat honorare mortem eorum, qui glorioſe vitam commutarunt? Reſpondet Plato, qui in militia cum gloria mortui ſunt, nonne dicimus, aurei generis eos eſſe? Omnino credemus Heſiodo, quando quidam huius generis moriuntur, quod illi δαίμονες ἁγνοί, ἐπιχθόνιοι τελέθουσι, ἐσθλοί, ἀλεξίκακοι, φύλακες μερόπων ἀνθρώπων, hoc eſt, quādo

Heroes

Heroes moriuntur, inde fiunt dæmones puri, obuerſantes in terris, boni, depulſores malorū, & cuſtodes hominum. Addit autem Plato, in poſterum igitur vt dæmones factos ὅτω θεραπεύσομεν, καὶ προσκυνήσομεν αὐτῶν τὰς θήκας, ita colemus eos, & monumenta eorum adorabimus.

Huic Platonicæ ſententiæ Euſebius ſubiicit hæc verba. Hæc Platonica recte accommodantur ad mortem θεοφιλῶν, religioſorum, quos recte dixeris milites veræ pietatis: ὅθεν καὶ ἐπὶ τὰς θήκας αὐτῶν ἔθος ἡμῖν παριέναι, καὶ τὰς εὐχὰς παρὰ ταύταις ποιεῖσθαι, τιμᾶν τε καὶ τὰς μακαρίας αὐτῶν ψυχάς, ὡς εὐλόγως καὶ τούτων ὑφ' ἡμῶν γιγνομένων, hoc eſt, vnde & moris nobis eſt, ad monumenta ſeu loculos eorum accedere, & apud illa vota ſeu precationes facere, honorareque beatas ipſorum animas, tanquam probabiliter ſeu rationi conſentanee hæc à nobis fiant. Et tandem concludit Euſebius: Hæc Plato & alij σύμφωνα τοῖς ἡμετέροις δόγμασι, dogmatibus noſtris conſonantia ſeu conſentanea.

Manifeſtum igitur eſt, quod ex gentium ritibus, vt rationi conſentaneis, talia in Eccleſiam irrepſerint. Cumque Plato dicat, ipſa monumenta Heroum adorari, Euſebius non dicit, Chriſtianos idem facere: ſed dicit, Chriſtianos apud ſepulcra martyrum orationes ſeu vota facere ad ipſum Deum, ſicut Iulianus apud Cyrillum conſuetudinem illam Chriſtianorum recitat, id quod ſupra oſtendimus.

DE IMAGINIBVS DECRETVM Tridentinum.

Imagines porro Chriſti, Deiparæ virginis & aliorum Sanctorum in templis præſertim habendas & retinendas, eiſq; debitum honorem & venerationem impertiendam, non quod credatur ineſſe aliqua in iis diuinitas vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quod ab eis aliquid ſit petendum, vel quod fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant: ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant, ita vt per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præſertim vero ſecundæ Nicenæ Synodi, Decretis, contra imaginum oppugnatores eſt ſancitum.

Illud vero diligenter doceant Epiſcopi, per hiſtorias myſteriorum noſtræ redemptionis picturis vel aliis ſimilitudinibus expreſſas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis & aſſidue recolendis: Tum vero ex omnibus ſacris imaginibus magnum fructum percipi, non ſolum, quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ à Chriſto ſibi collata ſunt: ſed etiam, quia Dei per Sanctos miracula & ſalutaria exempla oculis fidelium ſubiciuntur, vt pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumq; imitationem, vitam moreſq; ſuos componant, excitenturq; ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his Decretis contraria docuerit aut ſenſerit, anathema ſit.

In has autem ſanctas & ſalutares obſeruationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri, ſancta Synodus vehementer cupit, ita vt nullæ falſi dogmatis imagines & rudibus periculoſi erroris occaſionē præbentes ſtatuantur. Quod ſi aliquādo hiſtorias & narrationes ſacræ Scripturæ, cum id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit, doceatur populus, nō propterea diuinitatem figurari, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus aut figuris exprimi poſſit. Omnis porro ſuperſtitio in Sanctorum inuocatione, reliquiarum veneratione, & imaginū ſacro vſu tollatur, omnis turpis quæſtus eliminetur, omnis deniq; laſciuia vitetur, ita vt procaci venuſtate imagines non pingantur, nec ornentur, & Sanctorū celebratione, ac reliquiarum viſitatione homines ad comeſſationes atq; ebrietates non abutantur, quaſi feſti dies in honorem Sanctorū per luxum

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ac laſciuiã agantur. Poſtremo tanta circa hæc diligentia & cura ab Epiſcopis adhibeatur, vt nihil inordinatum aut præpoſtere & tumultuarie accommodatum, nihil profanum nihilque inhoneſtum appareat, cum domum Dei deceat ſanctitudo.

Hæc, vt fidelius obſeruentur, ſtatuit ſancta Synodus, nemini licere vllo in loco vel Eccleſia, etiam quomodolibet exempta, vllam inſolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit: nulla etiam admittenda eſſe noua miracula, nec nouas reliquias recipiendas niſi eodem recognoſcente & approbante Epiſcopo. Qui ſimul atque de ijs aliquid compertum habuerit, adhibitis in conſilium Theologis & alijs pijs viris, ea faciat, quæ veritati & pietati conſentanea iudicauerit. Quod ſi aliquis dubius aut difficilis abuſus ſit extirpandus, vel omnino aliqua de ijs rebus grauior quæſtio incidat, Epiſcopus, antequam controuerſiam dirimat, Metropolitani & Comprouincialium Epiſcoporum in concilio prouinciali ſententiam expectet. ita tamen vt nihil inconſulto ſanctiſſimo Romano Pontifice nouum, aut in Eccleſia hactenus inuſitatum decernatur.

QVIS SIT STATVS CONTROVERſiæ de imaginibus.

Valde mirandum eſt de imaginibus ſeu ſtatuis, hoc eſt, de re, in qua religio Chriſtiana & pietas nulla ex parte ſita eſt, tam atroces, hoſtiles atque adeo cruentas dimicationes in Eccleſia ortas fuiſſe, ſicut poſtea oſtendemus. Fuerunt enim & olim, & adhuc ſunt, qui acerrime cõtendunt, nullas prorſus imagines, etiamſi nec ad cultum proſtent, nec ad adorationem proponantur, tolerandas eſſe: quod quidam de ſolis templis ſiue locis, vbi ad cultum diuinum conuenitur, intelligunt, quidam vero in genere, in nullis etiam priuatis locis, Sanctorum imagines tolerãdas docent. Illi igitur neceſſitatem de imaginibus per ſe nec faciendis, nec habendis, nec tolerandis imponunt conſcientijs, & partem pietatis non poſtremam in demoliendis imaginibus collocant, ac religionem non minima ex parte inde æſtimant, ſi vel habuerint vel viderint templa imaginib. ſimpliciter & prorſus vacua. Pontificij econtra in Tridentino Decreto prorſus neceſſitatem faciunt, de imaginibus in templis habendis & retinendis, tanquam parte non poſtrema religionis, pietatis, & cultus diuini: immo docent, imaginibus honorem, atque adeo cultum exhibendum, & quidem eodẽ cultu, qui rei per imagines ſignificatæ debetur, venerandas: vt, ſi ſit Dei vel Chriſti imago, eam cultu λατρείας & adorationis, ſicut Deũ ipſum, venerandam: ſi Mariæ, cultu ὑπερδουλείας: ſi Sanctorum, cultu δουλείας: ſicut Antonius ex Thoma docet, & ſicut ex Pſeudoſynodo Nicena poſtea oſtendemus. Imo Pontificiorum templa tantum non clamitant imagines in illis, auro, argẽto, gemmis, ſerico honorari, votis, cereis, ſuffitu, anathymiamatis, oblationibus, templis, aris, feſtis, ceremoniis, ſalutationibus, incuruationibus, genuflexionibus, expanſione manuum, apertione capitis, immo precibus & inuocationibus coli, & in publicis ſupplicationibus circumferri. Lutherus vero iuxta regulam Scripturæ imagines, repræſentantes veras atque vtiles hiſtorias, inter adiaphora poſuit, quę ornatus, memoriæ, ſiue hiſtoriæ gratia, ſine ſuperſtitione haberi poſſint: & tamen ſi non habeantur, religioni & pietati nihil decedat. Cultum vero imaginum, verbo Dei prohibitum & damnatum eſſe oſtendit. Superſtitioſas igitur opiniones de imaginibus per doctrinã verbi diuini animis hominum eſſe eximendas: & ſi quæ imagines ad cultum proſtent, eas publica auctoritate eſſe tollendas, ac ſi ex imaginibus periculum idololatriæ timendum ſit, eas potius abolendas eſſe docuit. Hæc vt eo commodius explicari poſſint.
1. Primo de Ethnicorum imaginibus & ſtatuis

Quidam omne vſum imaginum damnant.

Pontificii imagines colunt & adorant.

Lutherus imagines poſuit inter adiaphora.

quædam annotabimus.]Secundo oſtendemus, quæ ſit doctrina veteris & noui Teſtamenti de imaginibus. Tertio, monſtrabimus, in primitiua Eccleſia imagines non fuiſſe adhibitas ad cultum diuinum. Imo ne in oratorio quidem, vbi Eccleſia ad cultum diuinum conueniebat, facile fuiſſe admiſſas. Quarto annotabimus, quomodo & quando cœperit vſus imaginum in Eccleſia: & quæ poſtea de imaginibus fuerint certamina, & in quas tandem ſuperſtitiones euaſerint, quas non corrigere, ſed retinere & ſtabilire conantur Tridentini patres.

II. III. IV.

DE VSV IMAGINVM APVD *Ethnicos.*

Quia ea, quæ in Scriptura de ſimulacris traduntur, ad Ethnicas ſuperſtitiones potiſſimum reſpiciunt, atq; ex gentilium illis conſuetudinibus multa poſtea in Eccleſiam etiam irrepſerūt, primo loco quædam de origine, atq; vſu imaginum, apud Ethnicos annotabimus. Illa enim collatio multum lucis huic controuerſiæ adferet. Non autem integram huius rei hiſtoriā ex ſcriptoribus colligemus, quo ſcilicet tempore & a quibus auctoribus initium ſumpſerit vſus ſimulacrorum apud Ethnicos, nec quid ſingulis temporibus de ſimulacris actum ſit apud Ethnicos: alterius enim argumenti hæc ſunt, ſed quæ ad propoſitum noſtrum inſtitutum facere videbuntur, breuiter ex certis ſcriptoribus annotabimus. In libro igitur Sapiētiæ extat illuſtris & prolixa deſcriptio de origine & cultu ſimulacrorum. Nam c.14. ita ſcribitur, ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων Initium ſcortationis (ſcilicet ſpiritualis) eſt excogitatio ſimulachrorum & adinuentio illorum corruptela vitæ eſt, neque enim erant ab initio, neque in perpetuum manebunt. Nam κενοδοξίᾳ hoc eſt, inani hominum gloria ſeu ambitione in mundum introducta ſunt, atque ideo velox ipſis interitus deſtinatus eſt. Acerbo enim luctu præmature abrepti filij, dolēs pater imaginem fecit, & iam antea mortuum hominem nunc tanquā Deum colere cœpit, & domeſticis ſuis tradidit μυστήρια καὶ τελετάς, religionem ſeu ſacra, ceremonias ſeu ſacrificia. Deinde progreſſu temporis impia conſuetudo præualeſcens, pro lege ſeruata eſt. Et ob Tyrannorum mādata ἐθρησκεύετο τὰ γλυπτὰ religioſis ceremonijs culta ſunt ſculptilia. Et quos (ἐν ὄψει) in conſpectu, coram vel preſentes honorare non poterant (eo quod procul habitarent) eorum è longinquo ad viuum expreſſam imaginem regis, quem honorare volebant, repræſentarunt, vt abſentem, tanquam præſentem, per adulationem ſtudioſe colerent. κολακεύωσι Ad intentiorē autē cultum imperitiores prouexit artificis eximia diligentia. Ille enim potētiori ſtudens placere, ſimilitudinem arte elaborauit ad ſummam elegātiam. Vulgus vero opificij venuſtate abductū, quem paulo ante vt hominē honorarat, mox vt numen colendum (σέβασμα) exiſtimat. Et hæc fuit vitæ humanæ ſeductio, quod homines in ſeruitutē redacti, incommunicabile nomen lignis & lapidib. impoſuerunt. Infandorum enim ſimulacrorum cultus, omnis mali origo cauſa & finis. Nam inanimatis confiſi ſimulacris, vltionem male facientes non timent. Vtraque ergo de cauſa punientur, & quoniam de Deo male ſenſerunt dediti ſimulacris, & quod ſanctitate ſpreta iniuſte agunt. Et cap.13. dicit: Artifex vel hominis effigiem, vel animalis ſimulacrū figurat ex ligno, auro, argento, aut lapide, opus manus antiquæ, & in extructo ad id digno domicilio, in pariete illud collocat, & ferro firmat, ne cadat, cum ipſum iuuare non poſſit. Huic vota faciens pro ſubſtantia, pro nuptijs, pro liberis, non erubeſcit inanimato loqui, pro ſanitate inuocat infirmū,

Origo ſimulacrorum, Sapien.14.

pro vita rogat mortuum, pro auxilio ſupplicat inopi, &c. Et cap. 15. Agit gratias Deo, quod nos in errorem non ſeduxit malæ artis excogitatio, adumbratio picturæ, labor infructuoſus, effigies per varios colores ſeu ſculpta, cuius aſpectus inſipientibus dat concupiſcentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem, &c.

Vſus imaginum politicus apud gẽtes.
Valerius Meſſala.
Maiorum imagines.
Scipionis.
Catonis imago.

Cum hac narratione conſentiũt reliquæ etiam Ethnicorum hiſtoriæ. Duplex enim cauſa & vſus imaginum ſeu ſimulacrorum apud Ethnicos deſcribitur. Alter fuit politicus, hiſtoriæ & gratæ memoriæ cauſa. Ita Volaterranus ſcribit lib. 17. Valerium Meſſalam, qui primo bello Punico conſul fuit, tabulam picturæ prælij, quo Hieronem & Carthaginenſes in Sicilia vicerat, primum propoſuiſſe in latere curiæ Hoſtiliæ. Antiquitus etiam, ſicut ſcribit Alex. ab Alex. lib. 5. c. 24. ea obſeruata fuit conſuetudo, vt nobilibus viris defunctis illorũ imagines tam circa limina domus, quam pro foribus locarentur, vt defunctorum deſiderium repræſentatæ illæ ſpecies lenirent, poſteroſque ad præclara facinora domi foriſq; obeunda inuitarent. Ita Valerius Maximus ſcribit, lib. 8. cap. 16. Scipionis Africani imaginem in cella Iouis poſitam, quæ inde petatur, quotieſcunque munus aliquod Cornelianæ gentis celebrandum ſit. Et Catonis ſuperioris effigiem in curia poſitam, quæ ad eius etiam generis officia inde expromatur. Et addit Valerius hoc Epiphonema: Gratum ordinem ſenatorium, qui vtiliſſimum Reipub. ſenatorem tantum non ſemper ſecum habere voluit. Et Saluſtius de bello Iugurthino inquit: Sæpe audiui, ciuitatis noſtræ præclaros viros ſolitos ita dicere: Cum maiorum imagines intuerentur, vehementiſſime ſibi animum ad virtutem accendi, ſcilicet non ceram illam neque figuram tantam vim in ſe habere, ſed memoria rerum geſtarum eam flammam egregijs viris in pectore creſcere, neque prius ſedari, quam virtus eorum famam atque gloriam adæquauerit.

Statuæ bene meritis poſitæ.
Athenienſes primam ſtatuam poſuerunt.
Lacedæmonum ſtatuæ.
Miltiadis.
Phocionis.
Socratis.

Ac vſitatiſſimum fuit, bene de Rep. meritis ſtatuas ponere. Athenieſes enim primi tyrannicidis Harmodio & Ariſtogitoni publice ſtatuas poſuiſſe videntur, ſicut Plinius ſcribit lib. 34. c. 4. vbi addit: Effigies hominum non ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium. Excepta deinde res eſt à toto orbe terrarum humaniſſima ambitione. Etiam omnium municipiorum foris ſtatuæ ornamentum eſſe cœpere, prorogarique memoria hominum & honores legi, ac baſibus inſcribi. Honores clientum inſtituit ſic colere patronos: hæc Plin. Apud Lacedæmonios, ſicut ſcribit Alexander ab Alex. lib. 3. c. 7. vſitatum fuit his, qui in re militari fortia geſſerant facinora, ſtatuas & columnas pariter cum elogijs poſt obitum erigere. Rege vero defuncto, ipſius ſimulacrum, ita vt quaſi viuus appareat, in throno purpura & auro inſtrato effingere. Et Miltiadi ob egregiam in pugna Marathonia nauatam operam, hunc honorem Athenienſes tribuerunt, vt imago eius exſculpta in publico porticu poneretur. Ita Phocioni & Socrati iniuſte damnatis, poſt mortem ſtatuæ ab Athenienſibus erectæ ſunt.

Romanorũ ſtatuæ.
Coclitis.
Scæuolæ.
Gracchi.
Philoſophorum & Poe-

Alexander Magnus centum viginti equites, qui in campis Adraſtæis ceciderant, equeſtrib. ſtatuis donauit. Romani etiam, ſicut ſcribit Alexa. ab Alex. lib. 3. c. 7. Ijs, qui domi vel foris egregie ſe geſſiſſent, poſt mortem in roſtris imagines in memoriam poſteritatis plerunque cereas aut marmoreas, vel etiam æneas columnas, cum trophæis & titulis publico conſilio erigebant, & res geſtas monumentis inſculpebant. Ita Horatio Coclitis ſtatua in Vulcanali poſita fuit. Mutio et Scæuolæ honoris gratia ſtatua erecta. Et Tito Sempronio Graccho publico ſanatuſconſulto ſtatua cõſularis in tẽplo fuit collocata, cũ inſcriptione: Reſtitutos ab eo mores. Philoſophis etiã, Oratorib. & Poetis ſtatuę poſitæ ſunt. vt Homero Colophoni, Gorgiæ Delphis, Iſocrati in Olympijs, Menedemo, Demoſtheni,

Beroſo Athenis, Mithridates Platoni, Ptolomæus Philopater Homero, Mantuani Virgilio ſtatuam poſuerunt. Poſtea viuis etiam honoris & gratitudinis ergo ſtatuæ poſitæ ſunt. Et quando memoriam alicuius delere, vel nomini ignominiam inurere volebant, ſtatuas vel deiiciebant, vel contumelioſe tractabant. Exemplorum plenæ ſunt omnes hiſtoriæ. Et quod amoris ac honoris indicia fuerint, oſtendit hiſtoria M. Antonini apud Fulgoſium. Ipſo enim mortuo, velut ſacrilegus fuit habitus ciuis, qui domi eius non habuiſſet imaginem, dignum ducentes, vt aut metallo, aut ſaltem pictura eius virtutis ſeruarent memoriam, cuius vitam diuturniorem fata paſſa non erant. Sicut contrarium Neroni & Domitiano ante acciderat, quorum memoriam propter ſceleratam vitam extinguere quæſiuerunt. Ita Euſebius de vita Conſtantini, libro quarto ſcribit, Romanos audita morte Conſtantini, non vocibus tantum proclamaſſe, Conſtantinum beatum, Deo amabilem, & vere imperio dignum: ſed re ipſa etiam hoc declaraſſe, Mortuum tanquam viuentem (εἰκόνων ἀναθήμασι) ſuſpenſis pictis tabulis, effigiem eius referenribus, honorantes. Cum enim cœli effigiem coloribus expreſſiſſent, ipſum ſuper cœleſtes orbes, in æthereo cœtu requieſcentem, depinxerunt. Et poſtea addit, Conſtantinum (εἰκόνων ἀναστάσει) erectis imaginibus vna cum filiis ſuis apud omnes gentes honoratum, & in numiſmatis effigiem eius exſculptam.

Antonini imagines. *Conſtantini imagines.*

Hactenus de politico imaginum & ſtatuarum apud Ethnicos vſu diximus, cui mox vel acceſſit vel ſucceſſit ſuperſtitioſus & idololatricus cultus. Nam & politicæ quædam imagines in ipſa templa collocatæ, ac puluinaribus Deorum impoſitæ ſcribuntur. Vulgi etiam adulatio præter flores & coronas ſuffitu etiam ſeu incenſo & cereis ſtatuas venerabatur. Ita Cicero 3. Officiorum de ſtatuis, C. Mario à multitudine poſitis ſcribit: Omnibus vicis ſtatuæ factæ ſunt, & ad eas thus & cerei: Imperatores etiam quidam partim ſubornabant, partim imperitabant ſtatuis ſuis ſuffitus, ſacrificia, ſupplicationes, anathymiamata, & alios diuinos honores exhiberi, ſicut hiſtoriæ de Nabuchodonoſore, de Alexandro Magno, de Antiocho, de Caligula, Domitiano, Heliogabalo, Commodo & Diocletiano referunt: Eſt & ſuperſtitionis non exigua pars, quod Polydorus ſcribit Romæ Marcianorum familiam ſolenne ſemper habuiſſe, vt Alexandrum Magnum viri in auro & argento, mulieres in reticulis & annulis exſculptum geſtarent, eo quod, ſicut Iulius Capitolinus teſtatur, diceretur iuuari in omni actu ſuo, qui Alexandrum auro aut argento ſculptum geſtaret.

Superſtitioſus imaginũ vſus apud Ethnicos. *Cerei, ſuffitus, coronæ, ſupplicationes, imaginibus.* *De Alexandri imagine geſtata.*

Deorum vero, ſiue vt rectius loquar, Idolorum ſimulachra apud gentes tandem omnia delubra impleruntt, & diuinum cultum totum ad ſe rapuerunt. Antiquitus quidem multæ gentes abſque ſimulachris Deum colebant. Perſas enim nec ſtatuas nec aras Diis ſuis erexiſſe, ſcribunt Herodotus & Strabo. Ægyptiis licet templa marmore & auro eſſent luxu ingenti & mira arte elaborata, tamen Deorũ imagines ipſis habitas fuiſſe deridiculas ſcribit Alex. ab Alex. libro 2. cap. 22. Vbi etiam addit: Etiamſi Lycurgus apud Lacedæmonios multarum ceremoniarum inſtitutor fuerit, nullam tamen apud ipſum factam Deorum imaginem fuiſſe, quippe qui hominum aut animalium ſpecies Diis tribui ſemper vetuerit. Euſebius de præparat. libro 6. ſcribit, apud Seres lege exceptum fuiſſe, ne ſimulachra colerentur. Tacitus ſcribit, Germanos priſco tempore, nec Deos cohibere parietibus, neq; vllam humani oris ſpeciem aſſimilare ex magnitudine cœleſtium fas arbitratos. Auguſtinus de Ciuitate, libro 4. cap. 31. ex Varrone citat, antiquos Romanos plus quam annos centum &

Templa gentium primo abſq; ſimulachris. *Perſæ.* *Ægyptij.* *Seres.* *Germani.* *Romani.*

ſeptuaginta, Deos ſine ſimulachro coluiſſe. Et addit hæc verba Varronis: Quod ſi adhuc, inquit, manſiſſet, caſtius Dij obſeruarentur, cuius ſuæ ſententiæ teſtem adhibet Varro inter cætera etiam gentem Iudæam. Nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat, qui primi ſimulachra Deorum populis poſuerunt, eos ciuitatibus ſuis & metum dempſiſſe, & errorem addidiſſe, prudenter exiſtimans, Deos facile poſſe in ſimulachrorum ſtoliditate contemni. Plutarchus in Numa inquit. Hic Romanos prohibuit exiſtimare imaginem Dei (ἀνθρωποειδῆ ἢ ζωόμορφον) hominis ſpecie aut animalis habere formā. Nec fuit apud eos prius vel picta vel ficta Dei ſpecies, ſed in prioribus centum ſeptuaginta annis templa quidem ædificabant, ſimulachrum vero nullum (ἔμμορφον) effigiatum faciebant perinde atq; nefas eſſet, meliora per deteriorum ſimilitudines exprimere, cum Deus aliter, quam intelligentia, comprehendi non poſſit. Hæc Plutarchus.

Iudæi.

Numa.

Cultus ſimulachrorum apud gentes.

Poſteris vero temporibus totam religionē & vniuerſum cultum Deorum gentes ad ſimulachra & ſtatuas alligarunt: varia enim & multa fingebant Deorum genera, inter quos vnum ſtatuebant eſſe magnum & primum Deum, qui det omnia: alios appellabant paruos Deos, a magno illo ortos, qui aliqua dent. Lactantius, lib. 1. cap. 5. Epiphan. Tom. 1. lib. 5. hæreſi 76. Et inter paruos Deos alios ſelectos appellabant, a quibus opera maiora in mundo adminiſtrentur, alios plebeios ſeu minorum gentium Deos, vtpote minutis opuſculis deputatos. Auguſtinus de Ciuit. lib. 2. c. 2. Alios bonos, quos obſequiis lætis, vt prodeſſent, propitiabantur, & inuocabant. Alios malos, quos cædibus & ſupplicationibus triſtibus, ne nocerent, placabant. Auguſtinus de Ciuit. lib. 2. cap. 14. Alios vocabant dæmones, quos Porphyrius mediatores conſtituit inter Deum & homines. li. 8. c. 20. Clemens in oratione ad gentes dicit, dæmones circa ſepulchra verſari, & poſt Deos cuſtodire homines. Tatianus dicit, Græcos tribuere dæmonibus, quod ſanent morbos. Euſeb. de præpar. lib. 4. c. 3. dicit, quatuor genera poni: Primo, Deum Patrem omnium. Deinde, aliorum Deorum multitudinem. Tertio loco dæmones, quorum alios bonos, alios prauos arbitrentur. Quarto, heroum animas, & bonos quidem ſumma religione vt proſint, colendos: malos vero ne noceant, placandos. Singulis autem Deorum generibus dedicarunt peculiaria templa, delubra, ſacella, fana. Et in his ſingulos Deorum peculiaribus repræſentarunt ſtatuis, ſimulachris, ſeu imaginibus ligneis, lapideis, marmoreis, aureis, argenteis, pictis, fictis, ſculptis, fuſis. Et rudiores quidem primum, ſicut ſcribit Clemens in oratione ad gentes, erigebant ligna inſignia, lapides non ſculptos, ſeu columnas ex lapidibus: Alij gladium, alij haſtam adorabant. Poſtea artificum ſtudio illa in ſtatuas effecta ſunt, quas non in templis tantum, ſed & domi habebant & venerabantur, ſicut tradit Clemens. Et ſingulis Diis peculiarem attribuerunt effigiem, vel hominū, vel animalium quadrupedum, vel reptilium, vel aquatilium, vel volatilium, & ſingulas ſtatuas certis habitibus & coloribus diſtinxerunt, ſicut Arnobius deſcribit, lib. 6. Et Euſebius de præpar. lib. 3. Statuas autem ita formatas, certis deinde ritibus precularum, & vnguentorum dedicabant & conſecrabant, atque inde fieri exiſtimabant, vt Dii in ſtatuis habitarent, ſicut tradit Arnob. contra gentes, lib. 6. qui etiam lib. 1. dicit: Si quando coſpexeram lubricatum lapidem, & ex Oliuæ vnguine ordinatum, tanquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar, & beneficia poſcebam. Apud Auguſtinum de Ciuit. lib. 8. c. 23. Hermes viſibilia & contrectabilia ſimulachra, velut corpora Deorum eſſe aſſerit; Ineſſe autem his quoſdam ſpiritus inuitatos, qui valent aliquid, ſiue ad nocendum, ſiue ad deſideria eorum nonnulla complenda, à quibus eis diuini honores & obſequia cultus deferuntur.

Varia Deorum genera.

Simulachra in templis.

Peculiaris effigies habitus, color Deorum in ſimulachris.

Conſecratio ſtatuarum.

Spiritus in ſtatuis.

Hos ergo Spiritus inuiſibiles per artem quandam viſibilibus rebus corporalis materiæ copulari, vt ſint quaſi animata corpora illis ſpiritibus dicata & ſubdita ſimulachra quæ inde tanta & talia faciant. Et ca. 24. dicit Hermes: Euocantes animas dæmonum vel angelorum, eas diuinis myſteriis indiderunt, imaginibus ſanctis, per quas idola, & benefaciendi & male vires habere poſſent. Et hos eſſe internuntios, mediatores, & interceſſores hominum apud Deum, Apuleius ibidem tradit.

Imagines vero ſiue ſtatuas hoc modo dedicatas ſeu conſecratas. Auguſtinus Epiſt. 40. dicit, à gentibus ſacris ſedibus honorabili ſublimitate locari, vt à precantib. atq; immolantibus attendantur. Item talibus ſimulachris diuinum cum timore cultum exhibent, eaque viuentibus ſimilia venerantes adorantesq; contuentur eiſq; velut præſentibus preces allegant, victimas immolant, vota perſoluunt. Et Prudetius tradit ſuper aris ſtetiſſe ſimulachra, quæ colebantur: Clemens ad gentes ſcribit, ſtatuas nidore, ſanguine fumo, & ſacrificiis honoratas & adoratas. Euſeb. li. 3. de vita Conſtantini addit anathymiamatũ honorem Arnob. li. 7. cotra gentes partem cultus fuiſſe tradit incenſionem thuris ante ipſa numinum ſigna. Sozomen. lib. 2. ca. 4. addit oblationem thymiamatum & libaminũ, quæ Lactantius ita deſcribit lib. 6. ca. 1. focos adolent, ac veteri vino madefaciunt, ſacras dapes apparant, & exquiſitas epulas offerunt. Arnob. li. 7. inquit: Honorabant idola coronis, floribus, aris, tinnitibus tympanis, ſymphoniis: cantionibus ad tibiam collatis vocibus. Lactantius li. 6. c. 2. Diis accendebant in templis lumina. Ita apud Euſeb. lib. 2. de vita Conſtantini, Licinius accenſis cereis candelis pro conſuetudine ſacrificat. Apud Arnob. li. 6. adorant ſimulachra in terram proſtrati. Apud Liuium lib. 6. Decadis quartæ, Romani Cereri ieiunant. Apud Sozomen. lib. 5. c. 5. delectu ciborum colunt idola, vt qui ſacris intereſſe velint, abſtineant à prophanis cibis. Feſta vero & ludos partem fuiſſe honoris & cultus idolorum, teſtatur Epiphanius li. 3. Tom. 2. Et Arnobius li. 7. Sacerdotes idolorum quidam non miſcebantur mulieribus. Hiera aduerſus Iouinianũ, lib. 2. Quidam raſis capitibus incedebant teſte Hieronymo, li. 13. in Ezechielem. Solebant nõ ab omnibus omnia, ſed à certis Diis apud peculiares ſtatuas certas res petere, vt indicat Tatianus contra Græcos. Itẽ, ſicut Arnob. li. 2. ſcribit, ſentiebant ſingulos Deos certarum rerum datores eſſe. Adeuntes delubra, aqua ſe aſpergebant, Iuſtinus Apolog. 2. Alii coma ſordida, veſte lacera, abſtinentes à lauacris, adorabãt ſimulachra. Clemẽs in parænetico ad gentes. Vbi & addit, ſimulachra Deorũ ad publicas calamitates auertendas, ſolennibus ceremoniis ex vno loco in alium ſolita transferri. Ita Romani apud Arnob. lib. 7. ad vincendum Hannibalem, Magnam matrem Deûm ex Phrygia Romam tranſtulerunt, & magnifico templo honorarunt. Ad peſtem etiam abigendã Æſculapium ex Epidauro Romam adduxerũt, & templo ac ſacrificiis coluerunt. Arnobius li. 8. ſcribit, Romanos cruda hyeme nudos diſcurrere, ſcuta vetera circumferre, vicatim Deos ducere, quædam fana quotidie, quædam ſemel in anno adire. Teſtatur etiam Epiſtola Ieremiæ, gentes in publicis ſupplicationibus ſtatuas Deorum circumgeſtaſſe. Euſeb. lib. 3. de vita Conſtantini ſcribit, in ſtatuis illis inuenta mortuorum corporum oſſa & arida crania.

Locus imaginũ in templu & cultus. *Vota.* *Sacrificia.* *Thus.* *Coronæ.* *Cerei.* *Adorationes.* *Ieiunia.* *Feſta.* *Cœlibatus.* *Caput raſum.* *Aqua luſtralis.* *Circumgeſtatio ſtatuarum.* *Oſſa mortuorum in ſtatuis.*

Hæc ideo annotaui. Collatio enim oſtendit, tantam eſſe ſimilitudinẽ cultus diuini, qui olim fuit in delubris gentium, & qui nunc ad ſtatuas in Pontificiorum templis conſpicitur, vt Ludouicus Viues fateatur, non poſſe diſcrimen aliquod oſtendi, niſi quod nomina tantum & titulos mutarint, vt recte ac vere jam Pontificiis dici poſſit, quod Fauſtus olim Chriſtianis obiicere conatus fuit: Idola vertiſtis in martyres ſeu Sanctos, quos votis ſimilibus colitis.

Similitudo cultus Ethnici & Papiſtici ad ſtatuas.

Quomodo gentes coluerunt ſtatuas.

Et ne hac exceptione elabi conenturPontificii, quod non tribuant virtutem aliquam materiæ, vel formæ ſtatuarum, quodque non diabolum, vt gentes, ſed in imaginibus vel Deum ipſum, vel ſanctos cum Deo viuentes, & de Eccleſia bene meritos, colant & honorent, vt honor imaginibus exhibitus, referatur ad prototypum, hoc eſt, ad eos, qui per imagines ſeu ſtatuas ſignificantur & repræſentantur: Age, ex gentium hiſtoriis manifeſte oſtendemus, honores & cultus, quos ſtatuis ſeu imaginibus exhibebant, ipſos retuliſſe non principaliter ad materiam ſeu formam ſtatuarum, ſed vel ad ſummum Deum, vel ad eos, quorum ſpiritus apud Deum viuere, & tanquam mediatores ſeu interceſſores mortalibus apud Deum multum prodeſſe exiſtimabant, vtpote qui in vita de genere humano bene eſſent meriti: ſicut ex iis, quæ hactenus annotauimus, manifeſtum eſt.

Vulgi craſſa opiniones de ſtatuis.

Et vulgi quidem ſuperſtitio apud Ethnicos, ſicut & apud Pontificios, craſſior fuit ipſis ſtatuis affixa, quam ſapientes magis diſſimularunt, quam probarunt: Sicut apud Auguſtinum de Ciuitat. lib. 4. cap. 27. Scæuola Pontifex expedire exiſtimat, falli in religione ciuitates. Et cap. 31. Varro dicit: Multa eſſe vera, quæ non modo vulgo ſcire non ſit vtile, ſed etiamſi falſa ſunt, aliter exiſtimare populum expediat, atq; ideo Græcos myſteria taciturnitate parietibusque clauſiſſe. Et lib. 6. ca. 10. Seneca vulgi ſuperſtitionē ita irridet: Sacros, inquit, immortales inuiolabileſq; Deos in materia viliſſima atq; immobili dedicant, habitus illis hominū, ferarumque, & piſcium, quoſdam vero juxta ſexum diuerſis corporibus induunt, numina vocant, quæ ſi ſpiritu accepto, ſubito occurrerent, monſtra haberentur. Et poſtea: Hæc omnia ſapiens ſeruabit, tanquam legib. juſſa, non tanquam Diis grata. Item: Omnem iſtam ignobilem turbam Deorum, quam longo æuo longa ſuperſtitio congeſſit, ſic adorabimus, vt meminerimus, cultum eius magis ad morem, quam ad rem pertinere.

Sapientes quid de ſtatuis.

Sapientes vero apud Ethnicos non exiſtimarunt, Deos per ſe tales habere formas, ſicut in ſtatuis figurabantur, ſed addebant concinnas interpretationes, ſicut Auguſtinus inquit, Epiſt. 49. Et extant tales interpretationes apud Euſeb. de præpat. lib. 3. 4. & apud alios, quod ſcilicet vel in huiuſmodi formis aliquando hominib. apparuiſſent, vel quod inuiſibilis natura & proprietas Deorum ita ob oculos poneretur, vel quod per eiuſmodi habitus indicarentur merita & inuenta ipſorum, quibus genus humanum olim juuerunt: vel vt ſignificarentur beneficia ab ipſis petenda.

Qua opinione gentes adorarint ſtatuas.

Arnobius lib. 6. ſcribit, gentes docuiſſe, adorandas ſtatuas, non quod æs, aurum, argentum, & ſimiles ſtatuarum materiæ Dii ſint, ſed quod Deorum, qui alias inuiſibiles ſunt, præſentia per ſimulachra exhibeatur, & quod iis vel Dii, vel virtutes diuinæ inhabitent, ſeu quod per ea Dii inuiſibiles honorentur & colantur propter dedicationem. Item ſcribit, gentes ſenſiſſe Deos in templis ad ſtatuas inuocatos libentius & citius audire, quam ſi ſub axe nudo, & æthereo tegmine adorentur. Apud Athanaſium in oratione contra idola, dicunt Philoſophi, ſtatuas non eſſe Deos, ſed ſimulachra Deorum ideo haberi, vt Dii ſub iſtis imaginibus reſpondeant, & ſe reuelēt, qui alioqui inuiſibiles aliter cognoſci non poſſint. Alii ſubtilius philoſophantes dicunt, hæc inſtituta eſſe, vt per ea Dii inuocentur, & aduentus Angelorum, ac aliarum poteſtatum ad conferenda beneficia ita concilientur.

Imagines pro literis apud gentes.

Addunt eſſe pro elementis literarum, vt ita homines diſcāt Deum inuiſibilē agnoſcere. Hæc Athanaſius. Euſeb. lib. 3. de præpar. citat ex Porphyrio, quod rudiores tantū ad ligna & lapides in ſtatuis reſpiciāt: Sed ſapientes voluiſſe Deum & Dei virtutes ſenſibus noſtris (διὰ εἰκόνων συμφύλων) per imagines nobis familiares (μηνύειν) ſignificare ſeu patefacere inuiſibilia Dei per picturas viſibiles (ἀποτυπώσαντας) effingētes ſeu

exprimentes (τοις καθάπερ ἐκ βίβλων τῶν ἀγαλμάτων ἀναλέγειν τὰ περὶ θεῶν μεμαθηκόσι γράμματα) illis qui aſſueti ſunt ex ſimulachris tanquam ex libris literas ſeu inſtitutiones de Diis legere ſeu colligere. Et l. 4. tractat & refutat argumentum gentilium, quo cultum idolorum, ex miraculis ſanationum, & ex pœnis erga contemptores idolorum, ipſa experientia comprobatis, defendunt & ſtabiliunt. Et apud Auguſtinum de Ciuitate libro ſeptimo, cap. 5, Varro dicit: Sicut per corpus humanum anima, quæ eſt in corpore, cognoſcitur: ita per ſimulachra, quæ formam haberent humanam, ſignificari immortales Deorum ſpiritus, &c. Et quanquam huiuſmodi interpretationibus Sapientes inter Gentes vulgi ſuperſtitiones pinxerint: tamen manſit id, quod Auguſtinus ſcribit Epiſtola 94. Idola quidem omni ſenſu carere quis dubitet? veruntamen cum his locantur ſedibus honorabili ſublimitate, vt à precantibus atque immolantibus attendantur, ipſa ſimilitudine animatorum membrorum atque ſenſuum, quamuis inſenſata atq; exanimata, afficiunt infirmas animas, vt viuere & ſpirare videantur, accedente præſertim veneratione multitudinis, qua tantus eis cultus Dei impenditur. Item quando eis velut præſentibus preces allegant, vota perſoluunt, ſic afficiuntur omnino, vt ea ſenſu carentia putare non audeant.

Nota Auguſtini dictum.

Hæc quæ de gentium imaginibus hactenus annotauimus, poſtea habebunt vſum, vbi ad Papiſticam imaginum venerationem deuenerimus: ſimiles enim ſtatuarum cultus, ſimilibus etiam interpretationibus apud Pontificios pinguntur.

SACRÆ SCRIPTVRÆ SENTENTIÆ ET doctrina de Imaginibus, Simulacris ſeu Statuis.

Scriptura de ſimulacris duo potiſſimum tradit: Primo, Gentium idola irridet & damnat. Secundo, quando populus Dei vſum ſimulachrorum ad cultum veri Dei transferebat, hoc Scriptura reprehendit, prohibet, & damnat.

Gentium igitur Idola in Scriptura hæc fere nominantur & deſcribuntur. Et interpretationes appellationum oſtendunt, partim quomodo verus cultus Dei in idololatriam apud gentes degenerarit, partim qua opinione idola coluerint. Moabitarum ergo idola fuerunt Baal, Baal, Num. 22. quod appellationem inde habet, quod Deum, qui eſt Dominus noſter, ac poteſtatem in nos habet, magno deuotionis ardore ita colere voluerint, ſicut vxor erga maritum affecta eſſe debet. Et ratio cultus Baalitici ita deſcribitur: Extruxerunt ipſi excelſa, Num. 22. Ierem. 19. vel in tectis ædium ipſum coluerunt, Ierem. 42. Extruxerunt ei domos. 3. Regum 18. Faciebant ipſi ſtatuas, 4. Reg. 5. & 10. Erexerunt altaria, fecerunt lucos & alia vaſa, 4. Reg. 21. & 25. coluerunt ipſum genuflexione & oſculatione, 3. Reg. 16. & 19. 4. Reg. 21. Suffitu, Ierem. 7. & 23. Incenſo, 4. Regum 23. Feſtis & ſolennitatibus, 4. Regum, 10. peculiaribus Prophetis & Sacerdotibus, 3. Reg. 18. 2. Paralip. 23. adorarunt inuocatione, Baal exaudi nos, 3. Reg. 18. coluerunt ornatu argenti, auri, & monilium, Oſe. 2. Sacrificiis, 4. Reg. 10. Immolatione ſeu combuſtione liberorum, Ierem. 19. Fuit & Moabitarum idolum Baalpæor, Num. 25. habens nomen ab apertione, quod propter affinitatem appellationis Priapi, & propter Hiſtoriam fornicationis, Num. 25. interpretantur de nudatione pudendorum. Quia vero verbum illud proprie, de apertione oris dicitur, poteſt & hæc ratio appellationis eſſe, quod audierint de Deo, qui patribus locutus, & dato verbo ſe patefeciſſet. Cultus autē deſcribitur adoratione per incuruationem ſeu genuflexionem, cōmeſtione eorum, quæ immolata fuerāt.

Gentium idola quæ in Scriptura nominantur.

Baal.

Baalpæor.

Chemos. Et dicuntur coniugati fuiſſe ipſi Baal, Nu. 25. Pſal. 106. Porro & Chemos fuit Moabitarum Idolum, Num. 1. 21, 3. Reg. 11. 4. Reg. 13. Iud. 11. Ier. 48. Quidam inde dictum volunt κῶμον, Deum comeſſationum, ſeu Bacchum, quod cultus eius fuerit, ſicut Exod. 32. deſcribitur, ſedit populus manducare, & ſurrexit ludere. Poteſt vero & appellationem inde habere, quod fuerit ſimulacrum eius, qui diſceſſerat ſeu aberat, ſicut origo ſimulacrorum deſcribitur. Sap. 14.

Baal Berith. Madianitarum Idolum videtur fuiſſe Baal Berith, Iud. 8. & 9. quaſi Dominus, qui fœdus cum populo ſuo inierat, & cui populus fœdere aſtrictus erat.

Rimmon. Syriæ idolum fuit, Rimmon. 4. Reg. 5. nomen habens à jaculationibus.

Niſroch. Aſſyriorum fuit Niſroch. Eſa. 37.

Moloch. *Milchom.* Ammonitarum Idola fuerunt, Moloch. 3. Reg. 11. & Milchom, 4. Reg. 23. quaſi rex, ſub cuius regno & poteſtate viuamus: Eum coluerunt traducendo liberos per ignem, Leuit. 20. 4. Reg. 23.

Aſtaroth. Sidoniorum idolum fuit Aſtaroth, vel Aſtoreth, Iud. 2. 3. Reg. 11. 4. Reg. 23. Appellationem habet à fœtura ouium. Deu. 7. Ad ſingula enim beneficia impetranda, & ad quaſuis calamitates auertendas, peculiaria habuerunt & coluerunt Idola.

Dagon. Philiſtinorum idolum fuit Dagon, Iud. 16. & 1. Reg. 5. nomen habet à fœcunditate & multiplicatione piſcium & frumenti.

Baalzebub. Ammonitarum idolum fuit Baalzebub, 4. Reg. 1. Habitus autem fuit princeps dæmoniorum, Luc. 11. Et dictus dominus Muſcarum, vel quod dæmonia tanquam examina Muſcarum homines circumuolitent, vel quod contra infeſtationem muſcarum inuocatus fuerit: certa immiſſio morborum & lapſuum, atq; liberatio ipſi tributa ſcribuntur. 4. Reg. 1.

Bel. *Nebo.* Babyloniorum idola fuerunt Bel, Ieſa. 46. Iere. 50. eiuſdem etymologiæ cum Babel. Item Nebo, Iſa. 46. à vaticinando nomen habens. Eorum

Samaritanorũ idola. vero, quos Rex Aſſyrius ex Babylone & vicinis prouinciis in Samariam collocarat. idola fuerunt, 4. Reg. 17. Suchoth, Benoth, Nergel, Aſima, Nebahaz, Tharthac, Adramelech, Anamelech, quas Syriacas voces appellationem habere dicunt à gallis, gallinis, pullis, hircis, canibus, aſinis, equis, mulis, pauonibus: vnde colligitur, qua opinione idola coluerint.

Siccuth. *Cium.* *Cochab.* Æmulatione Ægyptiorum Iſraelitæ in deſerto, Amos. 5. hæc idola coluerunt, portaſtis Siccuth regem veſtrum. Nomen autem habet à tegumento ſeu protectione & monumento. Item Cium imaginum veſtrarum, placentas enim ſimulachris offerebant. Et Cochab, hoc eſt, ſydus ſeu ſtellam Deorum veſtrorum.

Miplezeth. In genere nominantur idola, vt Miplezeth, 3. Regum 15. quod nomen habet à timore & tremore, ſicut Ieremias de ſtatuis idolorum dicit, oſtentantes metum gentibus. Item Thamutz, Ezechiel. 8. Gad, Iſa. 65. nomen

Thamutz. *Gad.* *Meni.* habens ab excurſoribus, graſſatoribus, depopulatoribus. Ibidem offertur libamen ipſi Meni. Nomen autem habet à calculatione, & diſtributione rerum. Pro fortuna igitur & felicitate in negociationibus idolum illud coluerunt, Ezechiel. 8. Omnes formæ reptilium & animalium, ac vniuerſa idola domus Iſrael depicta erant in pariete, quæ nebula fumi

Militia cœli. *Regina cœli.* *Elilim.* *Siddim.* ſuffitus colebant. 4. Regum 23. coluntur Sol, Luna, ſigna & militia cœli, Ieremiæ 7. & 44. regina cœli, 4. Regum 22. In ſimulachro depicta erant currus equi Solis, Iſai. ſecundo, coluntur talpæ & veſpertiliones, ſcilicet contra infeſtationes. Hæc ſunt gentium Idola, quorum nomina extant in veteri Teſtamento, quæ Dauid vocat Elilim, hoc eſt, vanitates, nihili. Moſes Deuter. 32. vocat Siddim, hoc eſt, dæmonia vaſtantia. In nouo Teſtamento, Rom. 1. dicit Paulus, gentes mutaſſe gloriam Dei in ſimilitudi-

nem imaginis corruptibilis hominis, & volatilium, & quadrupedum, & reptilium 1. Corinth. 12. Currebatis ad ſimulachra muta. Act. 14. Dij ſpecie hominum deſcenderunt. Barnabam vocant Iouem, Paulum Mercurium, eo quod eſſet dux verbi quos ſacrificiis taurorum & coronis colere volebant, Actorum 19. Inclamatur magna Diana Epheſiorum. Actorum 17. deſcribitur ara ignoti Dei. Actorum 28. nauigantes præferunt inſigne Caſtoris & Pollucis. Quam ſalſe vero Scriptura irrideat, & quam grauiter damnet idola illa gentium, videre eſt apud Iſa. c. 37. Non erant Dii, ſed opera manuum hominum e ligno aut lapide. Iſa. 40. cui ſimilem facietis Deum aut quam imaginem ponetis ei? Artifex conflat ſimulachrum ex auro argento, ligno, &c. Iſaiæ 41. faber cõfortauit conflationem, confortauit ſimulacrũ clauis, vt non moueatur. Nuntiate futura, bene aut male ſi poteſtis facite, & ſciemus, quod Dij ſitis, vos eſtis ex nihilo, abominatio elegit vos. Iſai. 44. Quis formauit Deum & ſculptile conflauit ad nihil vtile, fabri ſunt ex hominibus. Artifex dat ligno formam viri, & ſpeciem hominis. Ex dimidia parte ligni ſuccendit ignem, coquit carnes. ex reſidua parte facit Deum & ſimulachrum curuatur ante illud. adorat, & ante illud precatur dicens: Libera me, quia Deus meus es tu, non ſentiunt, non intelligunt, &c. Iſa. 45. Pudefiant fabricatores idolorum, errant qui ligneum ſimulachrum geſtant & rogant Deum non ſaluantem, Iſaiæ 46. cui me ſimilem facietis? Conferunt aurum, conducunt artificem, vt faciant Deum, cui procidunt, quem adorant, portant illum in humeris: cum clamauerint ad eum, non audiet, de tribulatione non ſaluabit eos. Ierem. 10. ſtatuta gentium ſunt vanitas, lignum formatur, auro ornatur, clauis firmatur. portatur, quia incedere non valet. Nolite timere ea, quia nec male poſſunt facere nec bene. purpura indumentum eorum, opus artificum vniuerſa hæc. Sic ergo dicetis ei: Dii, qui cœlos & terram non fecerunt, pereãt. Ezech. 6. væ ſuper abominationes, cadent in medio idolorum, vbi ſuffitum ipſis fecerunt. Ezech. 14. poſuerunt idola in cordibus & ſcandalum iniquitatis coram facie ſua; ponam faciem meam contra illos. Oſeæ 3. viſitabo contra eos dies Baalim. Oſeæ 8. Artifex fecit illum, & non eſt Deus, mittam ignem in ciuitates eius, capit. 10. currunt ad vitulos, dicent montibus cadite ſuper nos. cap. 11. Baalim ſacrificant, ſimulacris adolent, irruit gladius in ciuitates eius. Amos 5. Adoratis idola, ideo transferam vos vltra Damaſcum. Mich. 1. Omnia idola ponam in perditionẽ, Zach. 10, Simulacra locuta ſunt vana, ideo abducti ſunt quaſi grex. Pſal. 115. Aures habent & non audiunt, ſimiles illis fiant. qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis. Roman. 1. Cum Deum cognouiſſent, non vt Deum glorificauerunt, ſed coluerunt præter Creatorem ea, quæ condita ſunt. Gal. 4. Seruiebatis eis, qui natura non ſunt Dii, 1. Corint. 10. Ne ſitis cultores idolorum &c. Item, dæmoniis immolant, & non Deo, &c. Atque ita Scriptura irridet & damnat propter idola & gentes & Iſraelitas, quando craſſa ſuperſtitione gentium idolomaniam imitabantur, ſicut multa his prorſus affinia & ſimilia in Papatu facta ſunt.

Quomodo Scriptura irrideat & damnet Idola.

Alterum vero, quod Scriptura de ſimulachris tradit, propius ad hanc diſputationem de imaginibus, ſicut ea nunc ſpecioſis coloribus pingitur, accedit, quod ſcilicet in populo Dei omnibus ferme temporibus quidam non ſane ipſas ſtatuas nec idola adorarint, & vſum ſimulacrorum ad cultum veri Dei tranſtulerint. Et quid de illo inſtituto Deus in ſuo verbo iudicarit. Hæc enim obſeruatio deteget fucos Pontificios, in cultu ac venetatione imaginum, ſicut in Tridentino Decreto pingitur. Et ante diluuiũ quidem nihil tale, quod quidem in Scriptura annotatum ſit, legimus. Poſt diluuium vero annis vix trecentis exactis, Thare ſcribitur ſeruiiſſe Diis alienis, Ioſ. 24. Et Epiphan. ſcribit illum primum fuiſſe, qui filio ſuo,

Simulachra tranſlata ad cultum veri Dei reprehenduntur in Scriptura.

Haaram

Haaram immatura morte prærepto ſtatuam poſuit. Item ducentis annis poſt mortem Noah in domo Laban, & in familia Iacob inueniuntur Dij alieni. Gen.31.&35. Quales vero fuerint Dij illi alieni, operæ pretium eſt conſiderare. Andradius enim ita philoſophatur, quia Deus, qui in natura ſua inuiſibilis eſt, & ante incarnationem Chriſti, & poſtea etiam viſibili aliqua ſpecie patribus ſe oſtendit, vt vel in effigie humana ſeu ſimilitudine filij hominis, Geneſ.32. Iſa. 6. Dan.7. quæ imago erat corporis illius, quod filius definito tempore aſſumpturus erat, vel in forma antiqui dierum, Danielis 7. vel in igne in rubo, Exod.3. vel in columna ignis & nubis, Exod.13.&33. vel ſub ſpecie columbæ, Matth.3. & ſub aliis variis formis, quæ in Apocalypſi deſcribuntur, vbi etiam & Angelorum & beatorum ſpirituum variæ imagines Ioanni à Deo offeruntur. In quibus formis Sancti ipſum verum Deum, qui ſub huiuſmodi viſibilibus ſpeciebus, tãquam imaginibus, præſentiam ſuam ſub hominum aſpectum ponebat, venerabantur & adorabant. Inde igitur infert Andradius, Deum ipſum oſtendiſſe hominibus originem, vſum, venerationem & adorationem imaginum in cultu diuino, vt ſcilicet homines ipſius ſapiẽtiam imitati, iiſdem vel ſimilibus ſpeciebus Deum effingerent & exprimerent, atq; in illis ſpeciebus, ſeu ad tales imagines ipſum verum Deum colerent, & adorarent. Nihil enim referre, humana ne an diuina opera tales imagines fiant, arte ne fabricentur an miraculo, cum vtrunque ſit effigies, ſimulacrum ſeu imago. Ita Andradius.

Andradius de imaginibus.

Specioſa ſane oratio, ſi remota regula & extincta lucerna verbi diuini, ex humanæ rationis conſequentiis, de religione & cultu diuino ſtatuendum eſſet. Sed Roman.1. Paulus dicit, hanc eſſe ipſiſſimam idololatriæ ſeu vanitatis originem, quod homines ſine verbo Dei per διαλογισμοὺς, hoc eſt, per argutas ſuas ratiocinationes ſeducti, gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem hominis aut alterius imaginis mutarunt. Et has ipſas Andradianas & Pontificias ratiocinationes, multos in populo Dei olim ſeduxiſſe Scriptura manifeſte oſtendit. Alienos enim Deos, quos Thare in Chaldæa coluit, conſtat fuiſſe Vr Chaldæorum, Gen.11. quod ignem ſeu focum ignis ſignificat. Sicut poſtea etiam Perſæ ignem in foculo equo impoſitum circumgeſtarunt, & ſub nomine Orimaſdæ coluerũt. Et apud Rom. Veſtales ignem perpetuum cuſtodierunt. Alexander etiam ab Alexan. lib.5. cap.12. ſcribit in Poliadis Mineruæ templo, virgines lychnum inextincti luminis & Palladium cuſtodiuiſſe. Apud Delphos etiam mulieres matrimonio ſolutas ignem peruigilem cuſtodiuiſſe. Non autem adeo vel inepti vel impii fuerunt Patres, Ioſuæ 24. qui in populo Dei educati & inſtituti erant, vt exiſtimarent eſſentiam diuinam eſſe elementum ignis, ſed quia igne cœlitus delapſo & abſumente ſacrificia, Deus præſentiam ſuam patribus patefecerat, ſicut & poſtea fecit, 2. Parali.7. 3. Reg.18. ignem illum exceptum conſeruarunt (quod poſtea & Veſtales Romanæ & Delphicæ mulieres æmulatæ ſunt, ignem ſuum, ſi extinctus foret, è flamma ſolis rurſus elicientes) & in illo igne, ad ſeu apud, & ante illum ignem, verum & viuum Deum colere & adorare inſtituerunt. Exiſtimarunt enim prorſus, ſicut Andradius argumentatur, ſi filij Iſrael gloriam Domini in ſpecie ignis deſcendentem recte adorarunt, 2. Paralip.7. pie igitur, & recte cultum veri Dei ad Vr ſeu ignem poſſe inſtitui. Sed quia ſine verbo, mandato & promiſſione Dei ex priuatis ratiocinationibus hoc inſtituebant, Scriptura pronuntiat ipſos coluiſſe Deos alienos, hoc eſt, fuiſſe cultum illum idololatriam, Ioſ.24.

...r Chaldæ... ...um. *...rimaſda.* *...nis perpe... ...us.*

Eadem ratio eſt de Teraphim, quos Laban Deos ſuos vocat, Geneſ.31. Et quos Micha Iud.17. ſculpſit & fudit. Fuiſſe enim Teraphim ſtatuas, ad effigiem, ſimilitudinem, ſeu imaginẽ formæ humanæ fabricatas, non eſt

...raphim.

dubium,

dubium, ſicut oſtendit locus manifeſtiſſimus, 1. Reg. 19. Non autem adeo rudes & craſſi fuerunt, quaſi eſſentia diuina eſſet ſtatua ex ligno formata, ex argento fuſa, ex ære ſculpta, ſed quia in ſimilitudine viri, ſeu filij hominis λόγος patribus apparuerat, Gen. 32. Dan. 7. exiſtimarunt, verum & viuum Deum recte poſſe coli, ſi talem imaginem repræſentantem non creaturam aliquam, aut idolum aliquod, ſed ipſum Deum exprimerent, & in tali imagine, ſeu ad tale ſimulachrum Deum inuiſibilem colerent & adorarent. Nam Iud. 17. non Dæmoni, ſed Le Iehouah, hoc eſt, ipſi vero Deo, pecunia illa, vnde ſculptile & fuſile formatur, conſecrabatur. Et Micha dicit: Nunc benefaciet mihi Iehouah. Et capite 18. Danitę apud ſimulachrum illud conſulunt, & interrogant Deum, & Leuita reſpondet: Iehouah adeſt itineri veſtro. Iſraelitæ ergo non creaturas, non Dæmonas, ſicut gentes ſuis Teraphim fecerunt, Ezech. 21. Zachar. 10. ſed verum Deum, qui peculiari appellatione Iehouah à commentitijs numinibus diſcernitur, in ſimulachris ſeu imaginibus coluerunt, & tamen ſcriptura pronunciat, ipſos coluiſſe Deos alienos, Geneſ. 35. Rationem explicat Samuel, 1. Reg. 15. Quia iniquitas ſeu mendacium Teraphim eſt, nolle acquieſcere voluntati Dei patefactæ, ſed à verbo diſcedere, & mandatis eius aliquid addere.

Porro Ezechielis 20. ſcribuntur filij Iſrael deflexiſſe ad idola Ægypti, non quod vel creaturas vel Dæmonas cum Ægyptijs adorarint, ſed quod ſimulachra & externos ritus Ægyptiacæ religionis ad cultum veri Dei tranſtulerint. Ita Exod. 32. cum Moyſes in monte commoraretur per 40. dies & noctes, & columnam ignis & nubis, in qua Deus hactenus ipſos præceſſerat, non amplius viderent, cogitarunt, ex Andradij ratiocinationibus ſe recte facturos, ſi præſentiam Dei alio externo ſimulachro repræſentarent, ad quod vel in quo verum Deum colerent. Cumque in Ægypto cultum Apis vidiſſent, ſimulachrum illud fuſo ſeu conflato aureo *Apis.* vitulo ad cultum veri Dei tranſtulerunt, & cultum non ad materiam vel *Vitulus aureus.* formam vituli, ſed ad prototypum ſuum, vel rem ſignificatam, hoc eſt, ad verum Deum, qui ipſos ex Ægypto eduxerat, retulerunt. Dicunt enim: Hi ſunt Dij tui, qui eduxerunt te ex Ægypto, non quod ſentirent, vitulum eo die primum conflatum, ipſos ante menſes 4. eduxiſſe ex Ægypto, ſed hac oratione proteſtantur, ſe hoc ſimulachro non aurum, non formam fuſilem, non bouem creatum, ſed illum Deum colere, cuius brachio excelſo ex Ægypto educti fuerant. Et Aaron ſonora voce proclamauit: cras ſolennitas erit, non vituli, ſed Le Iehouah veri Dei. Sed non obſtantibus ſolennibus, & ſonoris iſtis proteſtationibus, Deus pronunciat, peccauit populus recedens à via, quam præcepi eis (quomodo ſcilicet velim coli) excandeſcam & delebo eos. Nec valet hoc loco Andradij exceptio Iſraelitas non peccaſſe in genere, quod Deum in ſimulachro voluerunt colere, ſed in ſpecie, quod ſcilicet non debito ſimulachro hoc fecerint, ſed Dei gloriam commutarint in ſimilitudinem bouis comedentis herbam, Pſal. 106. cum in tali ſpecie Deus nunquam apparuiſſet. Sed Ezech. 1. & 10. quando gloria Dei apparet, videtur facies hominis, facies leonis, facies bouis, & facies aquilæ. Et quod manifeſtum eſt, Exod. 20. non dicit Deus, ſe in ſimulacris coli velle, ſi modo diuinæ maieſtati conuenientem habeant formam, ſed ſimpliciter dicit. non facies tibi vllum ſimulachrum ad cultum.

Ita Iud. 2. Iſraelitæ ſeruierunt Baalim. Sed Oſeæ 3. dicit Dominus: Me *Me vocarũt* vocarunt Baali, hoc eſt, cultum ad ſtatuam illam, dixerunt ſe non vel *Baali.* materiæ, vel formæ ſtatuæ, nec Dæmoni, ſicut gentes faciebant, ſed Deo vero exhibere. Et tamen ſcriptura dicit, Iud. 2. Fecerunt malum in conſpectu Domini ſeruiendo Baalim.

Iſraelitæ imagines creaturarũ fecerunt.

Poſtea, ſicut ingenium humanum procliue eſt à ſuperſtitione ad idolomaniam ſimulacrorum, Iſraelitæ non tantum Dei, verum etiam virtutum cœleſtium, ac aliarum creaturarum, quarum miniſterio Deus ſolet generi humano benefacere, ſimulacra fecerunt & coluerunt. Atque ad ſingula beneficia impetranda, & pericula auertenda peculiaria habuerunt & coluerunt ſimulacra. Sicut ex locis ſupra annotatis, in quibus idola gentium & Iſraelitarum æmulatio deſcribitur, ſi appellationum etymologiæ excutiantur, manifeſtum eſt. Et eodem prorſus modo in Eccleſia Pontificia a ſuperſtitione imaginum ad profligatam illam ſtatuarum idolomaniam, cuius ipſos etiam Pontificios aliquantulum iam pudet, deuentum eſt.

Lex Dei de ſimulacris.

Ne vero exemplis, ſed legibus controuerſia hæc dijudicetur, Deus tradita certa lege volũtatem ſuam de ſimulacris patefecit, Exo. 20. & Deut. 5. Leuit. 26. Cum enim ſapientes omnium temporum ex ratione iudicent, Deum, Angelos & Sanctos viſibili aliquo externo ſigno conſtituto colẽdos & venerandos: Deus talem vſum ſimulacrorum ad cultum ſimpliciter numerat inter deos alienos, & ita prohibet, vt nullus eluſioni aut exceptioni locus eſſe poſſit. Primo enim numerat ſculptile & fuſile ſtatuã poſitam, ſeu erectum lapidẽ ad imaginem aliquam formatum ſeu fabricatum. Et generali vocabulo *Themunah*. hoc eſt, ſimilitudinẽ ſeu imaginem, exprimentem & repræſentantem, qualicunq; effigie ſpeciem aliquam, quocunque modo, & ex quacunque materia pictam vel effectam. Deut. 4. vocat Samel, id eſt, figuram, effigiem, ſeu formam. Secundo, res, quarum ſimilitudinem ſeu imaginem ad cultum proponi & vſurpari vetat, ita numerat, vt nullus exceptioni locus ſit: dicit enim eorum, quæ vel in cœlis ſupra, vel in terra deorſum, vel quæ ſub aquis, vel quæ ſub terra ſunt. Sunt autem in cœlo Deus, Angeli & ſpiritus beatorum, ſub terra ſunt dæmones: Sunt etiam ſub terra corpora mortuorum. Reliqua, quæ cœlo affixa, quæ in aere, in aquis, in terra ſunt, per ſe patent. Prohibet igitur ad cultum facere, proponere aut vſurpare non tantum imagines idolorum & dæmoniorum, 1. Cor. 8. nec tãtum irrationalium creaturarum, verum etiam angelorum, ſpirituum iuſtorum, qui in cœlis ſunt, & hominum defunctorũ, quorum corpora ſub terra ſunt, & ne ipſius quidem Dei imaginẽ ad cultum fieri, proponi & vſurpari vult lex Dei: Deus enim noſter in cœlo eſt. Et lex prohibet eius, quod in cœlo eſt, imaginem ad cultum fieri. Et Deut. 4. ratio additur. Vocem verborum eius audiuiſtis, non autem vidiſtis ſimulacrũ aliquod, quando de medio ignis vobis locutus eſt Dominus.

Quarũ rerum imagines ad cultum prohibeantur.

Qui cultus prohibeãtur.

Tertio, duobus vocabulis prohibet omne genus cultuum religioſorũ, cum inquit: non adorabis nec coles ea, quorum altero, quod incuruationem ſignificat, omnes externi geſtus & ritus cultuum, altero interiores affectiones & deuotiones cultuum cõplectitur. Et cultus illos exteriores & interiores ſcriptura in libro Sapientiæ, & in locis ſupra annotatis deſcribit, incuruationibus, geniculationibus, prouolutionibus corporis, manuum extenſionibus, exoſculationibus, ſacrificijs, incenſo, thure, libationibus, ornatu auri, purpuræ, &c. circumgeſtationibus, inuocationibus, ſupplicationibus, votis, deſiderio, amore, deuotione, ſpe, fiducia, metu, &c. Quarto, ne quis hæc ita eludat, quaſi tantum prohibeatur cultus, qui ipſi materiæ vel formæ ſimulacrorum exhibetur: oſtẽdimus iam aliquot ſcripturæ exemplis, etiam quando cultus illi imaginum ad prototypum, ſiue ad res per imagines ſignificatas, ſiue ad Deum ipſum referũtur, tamen appellari cultum Deorum alienorum. In ſtatuis enim, per ſtatuas, ſeu ad ſtatuas ſeu imagines, Deus nec ſe, nec angelos, nec ſanctos, nec vllam creaturam vult coli, ſicut ex ijs, quæ hactenus ex ſcriptura demonſtrauimus, manifeſtiſſimum eſt.

Hæc

Hæc igitur lex diuina non ſemel poſita, ſed ter repetita, Exodi 20. Leuitici 26. Deuteronomij 5. & 27. ſimpliciter prohibet, imagines ad cultum religionis ſeu pietatis facere, habere vel vſurpare, cultum enim diuinum non vult ad ſtatuas alligari, religionem, pietatem & cultum Dei, non vult collocari aut exerceri in veneratione imaginum, non vult vel ipſas imagines coli, vel Deum, vel Sanctos, vel vllas creaturas in imaginibus, ſeu per imagines adorari aut coli. Et illa prohibitio in lege illa Dei ita circumſcribitur, vt nulla exceptione, ſicut oſtendimus, eludi poſſit.

Cultus Dei non alligandus, non exercendus ad ſtatuas.

Manifeſtum autem eſt, cum hac legis diuinæ ſententia pugnare ea, quæ in decreto Tridentino de veneratione imaginum ſtatuuntur, præcipue vero, quod in pſeudoſynodo Nicena ſecūda dicitur, Sanctorum imagines honorandas, & palam eſſe adorandas, quodque Thomas ſcribit, imaginibus Chriſti eundem cultum & eandem adorationem, quæ Chriſto ipſi debetur, exhibendam eſſe, de quibus poſtea ſub finem quædam annotabimus. Exceptiones vero, quib. Pontificij legem illam Dei eludere conantur, vanæ ſunt, & ipſis verbis legis, atque ſcripturæ exemplis excluſæ. Quidam enim tantum dicunt prohiberi, ne alienorum Deorum imagines ad cultum proponantur, ſed ſcriptura legem illam manifeſte interpretatur, etiā de veri Dei imagine ſeu ſimilitudine, ne & illa ad cultum proponatur, Exo. 20. Deut. 4. Iſa. 40. Alij dicunt tantum prohiberi, ne vel dæmonum, vel idolorum, vel creaturarum irrationalium imagines ad cultum proponātur: ſed lex in genere loquitur de ijs, quæ in cœlo, in terra & ſub terra ſunt. In cœlo autem ſunt, Deus, Angeli, & Spiritus iuſtorum in terra viuunt ſancti. *Pſalm* 67. ſub terra in puluere dormiunt corpora beatorum. Alij dicunt, ipſas imagines non eſſe adorandas & colendas, ſed in imaginibus & per imagines, eos qui per imagines ſignificantur & repræſentantur, puta Deū, Angelos & ſanctos colendos. Sed ſupra aliquot ſcripturæ exemplis oſtendimus Deum talem cultum non probare, ſed prohibere & damnare. Sanctorum vero cultum & adorationem, ſiue fiat per imagines, ſiue abſque imaginib. cum ſcriptura pugnare, in præcedenti loco demonſtrauimus. Sunt qui dicunt cum Deus in cultu ſuo ſemper externa viſibilia ſigna verbo ſuo adiunxerit, qualia ſunt Sacramenta veteris & noui Teſtamenti, non ergo eſſe contra voluntatem Dei, ſi per extraneas & viſibiles imagines colatur, ſicut in veteri Teſtamento verſus templū & ad arcam fœderis adorabant. Reſponſio autem plana eſt, quod Deus ipſe verbo & mandato ſuo talia externa ſigna ſeu ſacramenta in veteri & in nouo Teſtamento inſtituit, non autem noſtro arbitrio permiſit, quæ & qualia nobis videntur ſigna, & quidem ad cultum facere: dicit enim: Non faciatis ſinguli quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio vobis hoc tantum faciatis Dn̄o Deo veſtro, non addatis quicquam, nec detrahatis Deut. 12. Et imagines quaſcunque ad cultum fieri, proponi & vſurpari, Deus diſerte, ſicut oſtendimus, prohibuit. Poſtremo, ait Andradius, in veteri Teſtamento, cum Chriſtus nondum eſſet incarnatus, nō licuiſſe Deum inuiſibilem in imagine viſibili colere: nunc vero, poſtquā Deus in carne, ſicut Paulus loquitur, manifeſtatus eſt, licite & recte Chriſtum per imagines adorari & coli, ſicut Tridentinum decretum loquitur. Sed lucerna pedibus meis verbum tuum, & lux ſemitis meis. Chriſtum enim adorandum & colendum eſſe, Apoſtoli docent: in ſimulacris vero & per imagines eſſe colendum & adorandum, Apoſtoli nequaquam docent. Sed 1. Ioan. 5. cum dixiſſet, filiū Dei veniſſe, & dediſſe nobis mentem, vt cognoſcamus verum Deum, addit: filioli cuſtodite vos ſeu cauete à ſimulacris. Qua ſententia ad legem, Exodi 20. reſpicit, & eam in nouo etiam Teſtamento ratam eſſe debere oſtendit. Græci enim ſculptile, ſtatuam

Quomodo legem de ſimulacru eludere conentur Pontificij.

Lex de ſimulacru ratificata in nouo Teſtamento.

tuam ſeu imaginem, Exod. 20. reddiderunt εἴδωλον· qua voce Ioannes etiam vtitur. Stat igitur ſcripturæ ſententia, nullam imaginem ſiue Dei, ſiue Angelorum, ſiue Sanctorum, ſiue cuiuſcunque creaturæ, ad cultum eſſe faciendam, proponendam ſeu vſurpandam.

An ſimpliciter omnis factura & uſus imaginum prohibeatur.

Et de cultu quidem imaginum ex lege Dei hæc manifeſta ſunt. Sunt vero, qui contendunt, legem illam non tantum cultum & adorationem, verum ipſas etiam imagines ſimpliciter prohibere. Duas enim diſtinctas leges illius partes faciūt, quarum prior ſimpliciter prohibeat facere imagines: altera prohibeat factas adorare aut colere. Sed Leuit. 26. textus legis ita ponitur, vt oſtendantur prohiberi, ne ad adorandum ſiue ad cultum fiant, aut ponantur imagines: Non facietis, inquit, vobis idolum & ſculptile, nec titulos eligetis, nec lapidem in ſignum ponetis, *Lehiſhabeuoth* ad adorandum. Et ipſa ſcriptura oſtendit, facturam & vſum imaginum, ſi non proponantur & vſurpentur ad adorationem, & ad cultum, nō ſimpliciter prohiberi. Lapides enim inſignitos ad adorationem ponere prohibetur, Leuitici vigeſimoſexto: ſed non ad monumenta ſeu memoracula hiſtoriarum. Iacob, Geneſis vigeſimooctauo, lapidem erexit in titulum, fundens oleum deſuper. Et Ioſuæ 2. Dominus præcipit poni & erigi duodecim lapides, vt ſint ſignum memoriale ſeu commonefactorium hiſtoriæ tranſitus per Iordanem. Ioſue etiam moriturus erigit lapidem prægrandem ſub quercu, quæ erat in ſanctuario Domini, vt eſſet in teſtimonium icti fœderis cum Deo, Ioſuæ 24. Samuel quoque in memoriam auxilij diuini contra Philiſtinos erigit lapidem, & nomen eius vocat lapidem adiutorii, 1. Regum 7. Et illuſtre exemplum extat, Ioſuæ vigeſimoſecundo: Cum duæ tribus & dimidia ædificaſſent altare, reliqui Iſraelitæ rati ad cultum hoc factum eſſe, indixerunt illis bellum: Cum vero illi oſtenderent, ſe altare illud extruxiſſe non ad ſacrificia, ſed in teſtimonium & ad memoriam hiſtoriæ, filii Iſrael hoc approbarunt, & Deum glorificarunt. Imo Deus ipſe iubet, Exodi 25. fieri duos Cherubim aureos ex vtraque parte propitiatorii. Et Cherubim fuiſſe imagines alicuius faciei alatas, Deus ipſe ibidem oſtendit, dicit enim: Expandent alas, & alis operient propitiatorium, reſpicientq; ſe mutuo verſis in propitiatorium vultibus. De omnibus vero operibus tabernaculi, ad quæ etiam Cherubim pertinent, dicit Dominus, Exod. 31. Impleui Bezaleel ſpiritu Dei, ſapientia & intelligentia, ad operandum auro, argento, ære. Salomon etiam ad ornatum domus Domini, 3. Regum 7. & 2. Paralip. 3. capita columnarum format in modum lilii, facit mala punica, ſub mari fuſili facit boues duodecim, in baſibus format leones, boues, Cherubim, in tabulatis ſculpſit Cherubim, leones & palmas. In Pontificis etiam tunica formata fuerunt ex auro mala punica, Exod. 39. Numeri 21. Deus mandat Moyſi, vt faciat ſerpentem æneum, & erigat illum in ſignum. Serpentem autem illum fuiſſe figuram Chriſti, certum eſt, Ioan. 3. Et in memoriam illius hiſtoriæ, quæ in deſerto tunc acciderat, æneus ille ſerpens vltra annos ſeptingentos ſeruatus fuit in populo Iſrael, ac priuſquā accederet abuſus cultus & adorationis, non iudicarunt ſe aſſeruatione imaginis illius peccare contra legem, Exo. 20. Cum vero cœpiſſent ſimulacro illi incenſum adolere, hoc iudicauit Ezechias pugnare contra legem illam Dei, atq; ideo ſerpentem illum confregit, 4. Reg. 18. Imaginem etiam Cæſaris Chriſtus in moneta nec exhorruit, nec damnauit, Matt. 22. Et talem exiſtimo etiam ſtatuam illam fuiſſe, quam Michol in lectum loco Dauidis poſuit, 1. Reg. 19. Imagines igitur ad ornatum, ad memoriam, commonefactionem, & repræſentationem hiſtoriarum facere, habere, & vſurpare, non pugnat contra legem illam Dei, ſi non accedat cultus & adoratio imaginum.

Imagines politicæ ad ornatum ſeu hiſtoricam memoriam.

Quidam

Quidam diſputant, legem illam Dei de imaginibus non loqui de locis prophanis, politicis, domeſticis aut priuatis: ſed tãtum de locis ſacris, vbi ad cultum Dei conuenitur, ne ibi ponantur vllæ imagines. Sed Moyſes Deu. 27. dicit, ſi imago ad cultum ſeu adorationem proponatur aut vſurpetur, etiamſi illud fiat in abſcondito, prophano, ſiue priuato loco, eſſe maledictionem. Et Ioſua certe lapidem in ſignum erexit in ipſo ſanctuario Domini. Ioſuæ 24. Salomon etiam in ipſo templo Domini varias formauit imagines, 3. Reg. 7. Imo Deus ipſe in ſancto ſanctorum ſuper arca fœderis, quo ſe vertebant adoraturi, iuſſit fieri Cherubinas imagines. Ex. 25. Ex quo igitur fundamento verbi Dei vſus imaginum in templis, ſi non proponantur aut vſurpentur ad cultum & adorationem, ſed vel ad ornatum, vel ad memoriam, cõmonefactionem ſeu repræſentationem hiſtoriarum, quæ veræ & vtiles ſint, damnari poſſit aut debeat, non video. Certe ex lege. Exod. 20. hoc deduci nõ poteſt. Quod vero metus & periculum ſuperſtitionis & idololatriæ prætenditur, illud inculcatione veræ doctrinę & præmonitionum contra cultus imaginum caueri & auerti poteſt. Aut ſi ſpreta doctrina accedat ad imagines cultus & adoratio, rectum erit imitari exemplum *Ezechiæ*. Nec vero vel neceſſitatem habendi imagines in templis cum Tridentinis patribus probo, nec partem vllam pietatis in illis colloco, ſed inter adiaphora cum Luthero imagines refero, ſi non ad cultum ſeu adorationem proponantur aut vſurpentur. Neq; vero etiam ex rebus adiaphoris, ſi non accedant vel prauæ opiniones, vel impii abuſus, fingenda ſunt peccata, ſine verbo Dei, ſicut quidam nullas, etiam indifferentes imagines, tolerandas clamitant, & in earum vel carentia vel demolitione non poſtremam pietatis partem collocant. *An in templis omnis vſus imaginũ prohibeatur.*

Poſtremo ſunt qui diſputant, alias quidem imagines vtcumque tolerari poſſe: Dei vero & Chriſti nullas eſſe imagines, vel faciendas, vel tolerandas. *An Dei imago facienda.*

Et quidem ſi quis exiſtimet, eſſentiam Dei vel lineamentorũ circumſcriptionibus, vel colorum varietatibus exprimi poſſe, aut talem eſſe diuinitatis naturam, ſicut Anthropomorphitæ finxerunt, is merito damnatur, ſicut *Eſai.* 40. ſcriptum eſt: Cui ſimilem facietis Deum aut quam imaginem ponetis ei? Si vero ſine praua opinione, & ſine ſuperſtitione non quidem ipſa diuinitatis eſſentia, ſed tantum ſpecies illæ viſibiles, quibus olim Deus præſentiam ſuam patefecit (ſicut Daniel 7. apparet antiquus dierum, & Luc. 3. Spiritus ſanctus corporali ſpecie columbæ deſcendit) hiſtorice pingantur, aut ſi Chriſtus in ſerui forma, in qua Deus manifeſtatus eſt, tanquam memoraculum hiſtoriarum Euangelicarum exprimatur, illud equidem prorſus damnare nõ auſim, ſicut nec damnari poteſt, ſi figuræ viſionum diuinarum Apocalypſeos coloribus exprimantur. Lubenter tamen fateor periculoſum eſſe, velle diuinitatis aliquam imaginẽ quocunque prætextũ facere, facile enim poteſt impingere in legem Dei. Deut. 4. Ieſ. 4. Act. 17. Optimam vero, certiſſimam, & vtiliſſimam Dei & Chriſti imaginem eſſe, quam mentis noſtræ agnitio ex verbo Dei format & concipit. Sed tamen de indifferentibus odioſe dimicandum non eſt: Sicut enim non pietas, ita nec peccatum in illis collocari debet, ſi nõ accedant prauæ opiniones & abuſus. Quia enim Deus ipſe in viſionibus tales imagines oſtendit: ſicut peccatum non eſt, tales viſionum hiſtorias verbis exprimere: ita peccatum non erit, tales Scripturæ hiſtorias hiſtorice & ad vſum hiſtoricum picturis repræſentare, modo illud fixum maneat, ipſam diuinitatis eſſentiam, nec debere, nec poſſe, figura aut imagine aliqua exprimi.

Varro apud Auguſtinum de Ciuitate, lib. 4. recte dicit, gentem Iudæorum Deum ſine ſimulacro aliquo coluiſſe, hoc eſt, Iudæos non habuiſſe *Iudæi nullas*

imagines ad cultum tolerarunt.

ſimulacrum aliquod in templo ad cultum propoſitum. Ioſephus etiam libro Antiquitatum decimooctauo, capite 11. ſcribit: Cum Caius ſtatuam ſuam vellet per Petronium Ieroſolymis in templo Dei collocare, vt tanquam Deus coleretur, Iudæos maluiſſe ſe morti exponere, quam id, quod lege Dei prohibitum erat, admittere vel recipere, cultum ſcilicet ſtatuarum.

Quod vero alibi Ioſephus ſcribit, Iudæos nec Cæſaris effigiem, nec Aquilam Romani Imperij ſignum, ne in militaribus quidem vexillis, aut in locis extra templum, etiamſi non ad cultum ſeu adorationem proponerentur, voluiſſe tolerare, prætendentes legem Dei; Phariſaicæ hypocriſeos pars eſt, quæ pietatem eſſe iudicabat, culicem colare, etiamſi camelum deglutirent. Et peculiarem cultum Dei in eo conſtituebant, quod ſeniorum traditionibus ad ſtrictiorem obſeruationem, quam quæ ab ipſa lege exigitur, ſe aſtringerent. Extra caſum enim cultus, adorationis & ſuperſtitionis imagines nõ fuiſſe in lege prohibitas, clariſſime oſtendimus. Scribit autem Ioſephus lib. 18. Antiquitatum, cap. 4. Pilatum προτομὰς, hoc eſt, imagines Cæſaris, quæ ad vmbilicum vſq; depictæ erant, & ſignis ſeu vexillis militaribus inerant, in vrbem Ieroſolymam intuliſſe: Iudæos vero noluiſſe hoc tolerare, prætendentes, legem diuinam prohibuiſſe εἰκόνων ποίησιν fabricationem ſeu formationem imaginum. Atque ideo priores præſides vrbem ingreſſos cum ſignis ſeu vexillis, non hoc modo inſignitis. Sed tempore Chriſti publice habuerunt Iudæi imaginem Cæſaris in numiſmate quod Chriſtus nec reprehendit, nec damnat, Mat. 22. Simile eſt, quod Ioſephus ſcribit, lib. 17. cap. 8. Cum Herodes ſupra portam maiorem templi paraſſet anathema pretioſum, magnam ſcilicet auream aquilam, vtpote ſignum Romani Imperij, Phariſæos quoſdam legis interpretes declamitaſſe, legem Dei prohibere (ἀναστάσεις εἰκόνων) ne imagines ſtatuantur, aut animantium effigies (ἐπιτηδεύεσθαι) artificioſe paratæ ponantur. Sophiſtas igitur iſtos diſcipulis ſuis auctores fuiſſe, vt aquilam illam deijcerent. Et libro primo, contra Apionem citat ex Hecatæo, in templo Ieroſolymitano: τὸ παράπαν, omnino, prorſus non fuiſſe (ἄγαλμα οὐδὲ ἀνάθημα) ſimulacrum aliquod aut anathema. Sed ſupra oſtendimus, in templo Salomonis fuiſſe imagines. Et Luc. 21. ſcriptum eſt, ſecundum etiam templum pulchris ἀναθήμασι ornatũ fuiſſe. Vnde recte colligitur, illas Ioſephi narrationes, nõ ex vero & antiquo ſenſu legis diuinæ, ſed ex recentiorib. Phariſæorum traditionibus & ſuperſtitionibus ſumptas eſſe. Sed quæ ſit vera legis diuinæ de imaginib. ſententia, ex perſpicuis & firmis ſcripturæ teſtimonijs hacten⁹ oſtendimus. Quibus addatur Pauli etiam exemplum, Actorum 28. vbi vehitur in naui, quæ præfert inſigne Caſtoris & Pollucis, quos gentes, vt præſides maris & nauigantium patronos, colebant. Quo facto Paulus oſtendit, pios recte ſentientes non contaminari tolerandis imaginibus etiam idololatricis, quæ ad cultum proſtant, ſi ratione vocationis & officij eas ordinarie & legitime tollere non poſſint. Paulus certe inſigne illud Caſtoris & Pollucis non deiecit vel confregit, ſed ſine impietate in naui illa vectus eſt, cum idola illa nec coleret, nec adoraret. Et ſine dubio cultum, adorationem, & opinionem patrocinij verbo Dei reprehendit, vi vero & manu imagines illas non deiecit, ſicut nec prophetæ, licet verbo deteſtarentur cultum idolorum, ea per vim tumultuarie confregerunt, ſed pij Reges ordinarie hoc fecerunt. Theodoſius etiam imagines idolorum aboleuit, ſed poſtquam opinio cultus per verbum Dei animis hominum exempta

Phariſæi omnem uſum imaginum damnarunt.

erat

erat, quaſdam idolorum ſtatuas reliquit ad memoriam & commonefactionem, quam inepta & impia fuiſſet idololatria gentium.

HISTORICA OBSERVATIO QVOD IN PRIMItiua Eccleſia imagines non fuerint adhibitæ ad cultum diuinum, imo quod ne quidem legantur in oratoria Chriſtianorum admiſſa.

Nec Chriſtus nec Apoſtoli tradiderunt vſum imaginum.

Sicut Chriſtus nullum mandatum dedit de adhibendis imaginibus ſeu ſtatuis ad miniſterium Eccleſiæ: ita etiam Apoſtoli emiſſi ad prædicandum Euangelium, & ad docendas omnes gentes, non leguntur imagines ſeu ſtatuas ad declarãdam doctrinam cœleſtem, ne quidem quando barbaris gentibus Euangelion annuntiabant, adhibuiſſe: cumque iactis alicubi fidei fundamentis, ad alia loca tranſirent, repetitiones & commonefactiones doctrinæ non ſtatuis commendarunt, ſed hominibus fidelibus, qui idonei eſſent ad docendos alios, & in hunc vſum doctrinam traditam in ſcriptura retulerunt. Organon enim, per quod Spiritus ſanctus efficax eſt, vocans, illuminans, conuertens, ſanctificans homines, non docuerũt eſſe imagines ſeu ſtatuas, ſed verbum Dei ſcriptum, prædicatum, auditum, cogitatum, Rom. 1. 2. Cor. 3. 2. Timoth. 3. 1. Pet. 1. Pſal. 119. Cumque cultum idolorum, qui ad ſtatuas exercebatur, abolerent & veri Dei cultum inſtituerent, non leguntur vel ſtatuas illas ad verum cultum viui Dei tranſtuliſſe, vel alias imagines aut ſtatuas, in quibus, per quas, ſeu ad quas veri Dei cultus exerceretur, ſubſtituiſſe, ſed verum Deum in ſpiritu & veritate, iuxta præſcriptum verbi, colendum docuerunt. Hæc extra controuerſiam certa & vera ſunt.

In primitiua Eccleſia non fuit vſus imaginum in cultu Dei.

Idem vero etiam Apoſtolorum diſcipulos & ſucceſſores feciſſe, nullum eſt dubium. Cumque in veris hiſtoriis aliquot extent deſcriptiones rituum, quibus primitiua Eccleſia per annos trecentos, & amplius, in conuentibus eccleſiaſticis, & in exercitijs cultus diuini vſa fuiſſe legitur, nulla fit mẽtio adhibitarum imaginum ſeu ſtatuarum, ſiue Dei, ſiue Sanctorum. Sed cum idololatria gentium cõſtaret cultu & adoratione imaginum, ſimulacrorum & ſtatuarum, quem tamen cultum ad prototypũ, ſicut oſtendimus, referebant, Chriſtiani à ſimulacris prorſus abhorrebant, & eos, qui vel aliorum ſtatuas, vel ipſum etiam Chriſtũ in ſtatuis, ſeu per imagines colere & adorare volebant, pro hæreticis damnabant.

Hæreſes de cultu imaginum. *Simon Magus.* *Baſilides.* *Gnoſtici.* *Carpocrates.*

Scribunt enim Theodoretus, libr. 1. hæret. Fab. & Auguſtinus de hæreſibus, Simonem Magum ſectatoribus ſuis tradidiſſe ſuam & ſcorti ſui Selenes imaginem colendam & adorandam, cui etiam ſuffitum diſcipuli ipſius feciſſe ſcribuntur. Irenæus lib. 1. cap. 23. ſcribit, Baſilidis ſectatores vſos fuiſſe imaginibus & inuocationibus. Et cap. 24. narrat Carpocratianos, qui ſe Gnoſticos appellabant, imagines quaſdam vel coloribus depictas, vel ex alia materia fabricatas, habuiſſe, & dixiſſe, formam Chriſti illo tempore, quo fuit cum hominibus, à Pilato factam. Illas, inquit, imagines cum imaginibus Philoſophorum mundi proponunt, coronant, & reliquam obſeruationem circa eas ſimiliter, vt gentes, faciunt. Epiphanius Tomo 2. lib. 1. hæreſi 27. dicit, Carpocratem occulte feciſſe imagines Chriſti, Pauli, &c. ipſiſque ſuffitum feciſſe, & eas adoraſſe. Auguſtinus de hæreſibus ſcribit, Marcellinam ſociam ſectæ Carpocratis, coluiſſe imagines Ieſu & Pauli, Homeri & Pythagoræ adorando, incenſumque ponendo.

Cultus diuinus apud gẽtes ad ſimulacra.

Et ex differentijs, inter cultũ gentium & Chriſtianorum, hæc non poſtrema fuit, quod gentes deos ſuos in ſimulacris per imaginem, & ad ſtatuas colebant: Chriſtiani vero vnicum & verum Deum abſq; ſimulacris

Apud Chriſtianos ſine ſimulacris.

in Spiritu & veritate, iuxta præſcriptum verbi colebant & adorabant. Et ad præcidendam omnem idololatriæ occaſionem, ne Chriſtiana religio cum Paganiſmo, qui ſimulacrorum cultu conſtabat, vllam haberet affinitatem, & ne Ethnicæ ſuperſtitionis ſeminaria, occaſione ſimulacrorũ, vel in Eccleſiam irreperent, vel in animis conuerſorum remanerẽt, primitiua Eccleſia ne in oratoria quidem voluit Chriſti vel Sanctorũ imagines recipere. Et inter capita accuſationum, ethnici hoc etiam Chriſtianis obiecerũt, quod religionem haberent abſque ſimulacris. Ita Clemens Alexandrinus, qui circa annum Domini 200. vixit, lib. 6. Stromatum inquit: Nobis nullum eſt ſimulacrum in mundo. Quoniam in rebus genitis nihil poteſt Dei referre imaginem. Et in Parænetico ſcribit: Nobis aperte vetitum eſt, artem fallacem exercere: Scriptum enim eſt, Non facies cuiuſuis rei ſimilitudinem, &c. Item: Nobis non eſt imago ſenſilis, de materia ſenſili, ſed quæ percipitur intelligentia. Deus enim, qui ſolus verus eſt Deus, intellectu percipitur, non ſenſu: In libris etiam Recognitionum qui Clementi Romano, licet non vere, tribuuntur, extat diſpoſitio generalis contra imagines libr. 5. & refutatur præcipuum argumentum Ethnicorum, quo etiam Pontificij imaginum ſuarum cultum palliant. Per gentes (inquit) ſerpens ille proferre verba huiuſmodi ſolet, Nos ad honorem inuiſibilis Dei imagines viſibiles adoramus. Clemens reſpondit, hoc certiſſime falſum eſſe. Non autem ſubſtituit alias pictas vel fictas, ſiue Chriſti, ſiue Sanctorum imagines, ſed inquit: Si vere velletis Dei imaginem colere, homini benefacientes, veram in eo Dei imaginem coleretis. Si ergo vultis vere Dei imaginem honorare, nos vobis, quod verum eſt, aperimus, vt homini, qui ad imaginem Dei factus eſt, benefaciatis. Hæc autem in tantum ad honorem Dei imaginis cedunt, vt qui iſta non fecerit, contumeliam imagini diuinæ intuliſſe credatur. Quis ergo iſte honor Dei eſt, per lapideas & ligneas diſcurrere formas, & inanes atque exanimes figuras, tanquam numina, venerari, & hominem qui eſt vere imago Dei, ſpernere? Hæc Clemens ille.

Clemens Alexandrinus de Imaginibus.

Clemens Romanus.

Celſus de Imaginibus.

Apud Origenem circa annum Dei, 240. in libris contra Celſum, extat iuſta tractatio de hac quæſtione. Celſus enim lib. 7. oſtenſurus Chriſtianos peiores eſſe barbaris, Libycis, & atheis Scythis, inde hoc probare conatur, quia non patiantur vel templa, vel aras, vel ſimulacra & ſtatuas intueri. Perſas ex Herodoto oſtendit irriſiſſe ſimulacra, quia non crediderunt cum Græcis, Deos ex hominibus genitos. Heraclitum etiam dicit ſcripſiſſe, Stultum eſſe, vt quis imaginibus ſupplicet, ſi nõ agnoſcat ipſos Deos vel Heroas. Chriſtiani vero, inquit Celſus, ſimulacra aperte vituperant. Quod ſi inquit, lapidem, lignum, æs vel aurum, negẽt Deum eſſe, quis ea, niſi ſtolidus quiſpiam, pro Dijs habuerit? Sed Deorũm ſunt iſta vel ſacra, vel effigies quædam. Nec forte diuinas has eſſe imagines contenderim: Chriſtiani enim dicunt, Deum feciſſe hominem ad ſuam imaginem & ſpeciem ſibi ſimilem. Sed tamen illi aſſentientur Chriſtiani, in quorundam honorem, qui vel ſimiles ſint, vel diſſimiles ſpecie, hæc eſſe fabricata. Sed excipient non Deos eſſe, quibus ea ſint dedicata, ſed Dæmones, & non eſſe dæmonibus ſeruiendum illi, qui in verum Deum credit. Hæc Celſus obijcit Chriſtianis. Origenes vero reſpõdet, conſiderandũ eſſe, alias eſſe cauſas & rationes, propter quas Perſæ auerſentur ſimulacra, & alias, propter quas Chriſtiani idem faciant. Non enim patiuntur Ieſum apud aras, & templa, & ſimulacra colere, ſed hæc auerſantur, quia audiũt ſcriptum eſſe: Non ſint tibi Dij alieni, nec feceris tibi rei vllius ſimilitudine, nõ adorabis ea, nec ſeruies illis. Et poſtea ad Heracliti ſententiam, qua affirmat ſtultũ eſſe, ſimulacris ſupplicare, niſi Deos prius quis norit & heroas, qualeſnam ſint, Origenes reſpondens inquit: Nos Deum

Origenes de imaginibus.

& vnigenitum eius filium agnoſcimus, & ſanctos etiam: ſed dicimus fieri non poſſe, vt Deum quis norit, & ſimulachris vt ſupplicet. Nec ſolum, inquit, ſtatuis ſupplicare veſanum eſt, ſed vel hoc ipſum diſſimulare. Nos vero ſimulacra non veneramur, ne vel in eam incidamus opinionem qua imagines iſtas aliquos eſſe Deos putemus. Celſo vero & cæteris Deos eſſe ſimulacra negantibus, hoc crimini damus, quod tamen honorem imaginibus deferant. Vulgus enim Deos eſſe credit, quos alij ita venerantur, nos vero ne diuinæ quidē imaginis ſimulacra hęc eſſe duxerimus, quippe qui Dei, vt inuiſibilis & incorporei, formam nullam effingamus. Quod vero homo dicitur ad imaginem Dei formatus, ad hoc reſpondemus, in anima rationali hanc eſſe Dei imaginem.

Et libro octauo Celſus obiicit Chriſtianis, quod & aras & ſimulachra, & delubra defugiant. Origenes autem reſpondet, non vt loco Gentilium idolorum alias externas imagines ſubſtituāt, ſed inquit, nobis pro aris & delubris iuſtorum ſunt mentes, vnde emittuntur ſuauiſſimi incenſi odores, vota & preces ex conſcientia puriore. Sunt nobis præterea & ſimulacra, non per impuros opifices aliquos fabricata, ſed per Dei verbum in nobis edita & formata, virtutum ſcilicet exempla & ſtructuræ, quæ imitatrices ſunt Chriſti, qui primogenitus eſt omnis creaturæ. Et vt ſummatim expediam, inquit, Chriſtiani omnes, & quas diximus aras, & quæ iam oſtendimus ſimulacra, collocare maxime adnituntur, non tamen inanimata & inſenſibilia quædam, nec dæmonum ſuſceptibilia, ſed ſpiritus Dei capacia, & tabernacula Dei inhabitantis in nobis. Et poſtea nos ſimulacrorum fundationes ideo defugimus, quia vbi per Ieſu doctrinam comperimus, quomodo colendus ſit Deus, ea nos euitamus, quæ ſub pietatis prætextu & opinione quadam, impios reddant, &c. Et hæc tam ſtricte obſeruata tunc fuerunt, vt libro quarto contra Celſum, Origenes affirmet, nullum ſiue imaginum fictorem, ſiue ſtatuarum fabricatorem in Iudæorum Republ. fuiſſe, vt quos procul lex ipſa abigeret, ne qua his eſſet fabricandorum ſimulacrorum occaſio, quæ ſtultas mortalium animas à Deo reuelleret, & ad contemplandā terrena animi oculos retorqueret. Hæc Origenes.

Sed de lege, Ex. 20. ſupra diximus. Fuerunt autem patres illi in vniuerſum imaginibus ideo iniquiores, qui enim ex gentibus conuertebantur, verum etiam Deum in imaginibus per ſimulacra, ſeu ad ſtatuas, ſicut in Paganiſmo aſſueti fuerant, colere & adorare volebant, ſicut Lampridius de Alexandro Seuero, qui primus Imperatorum de Chriſtianiſmo bene ſentire cœpit, ſcribit, quod domi in priuato ſuo Larario, inter idola etiam Chriſti imaginem habuerit & coluerit. *Veteres cur iniquiores imaginibus.*

Lactantius etiam circa annum Domini 300. in ſuis ad Conſtantinum Inſtitutionibus gentium idola ſeu ſimulacra ita confutat, nō vt alias ſubſtituat imagines, ſed argumenta ponit generalia contra quemuis ſimulacrorum cultum: Nam libro 2. capite 2. omnes idolorum prætextus, quibus etiam ſuas Pontificij imagines pingunt, recitat & confutat. Non ipſa, inquiunt, ſimulacra timemus, ſed eos, ad quorum imaginem facta, & quorum nominibus conſecrata ſunt. Nempe ideo timetis, inquit, quod eos in cœlo eſſe arbitramini. Cur igitur oculos in cœlum non tollitis? Cur ad parietes & ligna & lapides potius, quam illo ſpectatis, vbi eos eſſe creditis? Quid ſibi ſimulacra volunt, quæ aut mortuorum aut abſentium monumenta ſunt? Nam omnino fingendarum ſimilitudinum ratio idcirco ab hominibus inuenta eſt, vt poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti, vel abſentia fuerunt ſeparati. Deos igitur, in quorum numero reponemus? Si in mortuorum, quis tam ſtultus, vt colat? Si in abſentium, colendi ergo non ſunt, ſi nec vident, quæ facimus, nec audiunt *Lactantius de imaginibus.*

quæ precamur. Si autem Dij, abſentes eſſe non poſſunt, qui, quoniam diuini ſunt, in quacunque mundi parte fuerint, vident & audiunt vniuerſa. Superuacua ergo ſunt ſimulacra, illis vbiq; præſentibus, cum ſatis ſit audientium nomina precibus aduocare. At enim, inquiunt, præſentes non niſi ad imagines ſuas adſunt. Ita plane, ſicut vulgus exiſtimat, mortuorum animas circa tumulos, & corporum ſuorum reliquias oberrare. Item Dei, cuius ſpiritus ac numen vbique diffuſum, abeſſe nunquam poteſt, ſemper vtiq; imago ſuperuacanea eſt. Sed verentur, inquit, ne omnis religio eorum inanis ſit & vana, ſi nihil in præſenti videant, quod adorent. & ideo ſimulacra conſtituunt. Sed ſimulacrum Dei, quia à ſimilitudine nomen habet, non illud eſt, quod digitis hominis, ex lapide aut ære aliaue materia fabricatur, ſed ipſe homo. Et ſi ſentire ſimulacra poſſent, vltro adoratura homines eſſent, à quibus ſunt expolita. Adorant ergo inſenſibilia, qui ſentiunt: irrationabilia, qui ſapiunt: exanima, qui viuunt &c. C.2. Vulgus indoctum pompis inanibus gaudet, animiſque puerilibus ſpectat omnia, oblectatur friuolis, & ſpecie ſimulacrorum capitur. Ibidem citat & probat hos verſus:

Nec pietas vlla eſt, velatum ſæpe videri,
Vertier ad lapidem, atq; omnes accedere ad aras:
Nec procumbere humi proſtratum, & pandere palmas
Ante Deum delubra, & votis nectere vota.

Cap.4. citat & laudat illud Perſij, hoc eſſe aurum in templis, quod ſint Veneri donatæ à virgine pupæ, quas illa ob minutiam fortaſſe contempſerit. Sed non videt, inquit, ſimulacra ipſa & effigies Deorum, nihil aliud eſſe quam grandes pupas, non à virginibus, quarum luſibus venia dari poteſt, ſed à bàrbaris hominibus conſecratas. His ludicris, & ornatis & grandibus pupis, vnguenta & thura, & odores inferunt. His peplos & indumenta pretioſa, quibus vſus velaminis nullus eſt, his aurum & argentum conſecrant, has auro, gemmis excolunt & exornant. Ca.7. Tanta homines imaginum cupiditas tenet, vbi minus curentur res ipſę. Auri, gemmarũ, & eboris pulcritudo acriter perſtringit oculos, nec vllam religionem putant, vbi illa non fulſerint. Veniunt igitur ad Deos, non tam religionis gratia, quam vt aurum oculis hauriant, nitorem leuigati marmoris aſpiciant, & quanto fuerint ornatiora templa, & pulcriora ſimulacra, tanto plus maieſtatis habere creduntur. Adeo religio Deorum nihil aliud eſt, quam quod cupiditas humana miratur. Cap.17. Dæmones docuerunt imagines & ſimulacra fingere, vt hominum mentes à cultu veri Dei auerterent. Cap.18. Simulacra ipſa, quæ coluntur, effigies ſunt hominum mortuorum. Eſt autem peruerſum, vt ſimulachrum hominis à ſimulacro Dei colatur. Cap.19. Deus non in ima, ſed in ſumma regione quærendus eſt. Quare non eſt dubium, quin religio nulla ſit, vbicunque ſimulacrum eſt. Nam ſi religio ex diuinis rebus eſt, diuini autem nihil eſt, niſi in rebus cœleſtibus: Carent ergo religione ſimulachra, quia nihil poteſt cœleſte eſſe in ea re, quæ fit ex terra, quod quidem de nomine ipſo apparet. Quicquid enim ſimulatur, id falſum eſſe neceſſe eſt. Idem lib.6.cap.2. Num mentis ſuæ compos putandus eſt, qui auctori & datori luminis candelarum ac cerarum lumen affert pro munere? Cap.25. Veſtes, gemmas, & cætera quæ habentur in pretio, ſi quis putet, Deo chara & offerenda, is plane, quid ſit Deus, neſcit. Has Lactantij ſententias ideo adſcripſi, quia oſtendunt, illis temporibus in oratorijs Chriſtianorum nullum fuiſſe vſum ſimulacrorum, multo minus ad cultum ea fuiſſe à Chriſtianis adhibita. Deinde, quia ita ſunt poſitæ illæ ſententiæ, quaſi Lactantius Pontificiorum templa ingreſſus, ſimulacra & cultus eorum vidiſſet,

diſſet, & ex profeſſo irriſiſſet. Operibus Lactantii adiunctum eſt carmen, in quo hi verſus leguntur:

Quiſquis ades, mediiq; ſubis in limina templi,
Siſte parum, inſontemq; tuo pro crimine paſſum
Reſpice me, me conde animo, me in pectore ſerua.

Sed carmen illud non eſt Lactantii, ſed recentioris poſt Lactantium.

Ex Athanaſio & Euſebio ſupra adſcripſimus ſententias, quod Ethnici prætenderint, imagines ſeu ſimulacra eſſe tanquam rerum diuinarum literas. Et iſtam ſane rationem patres illi in Ethnicis confutant, non autem in illum vſum alias imagines ſubſtituunt. Athanaſius quidem Sermone 4. contra Arrianos vtitur hoc argumento: Qui adorat imaginem regis, in illa adorat ipſum regem, quippe cum ipſa imago nihil aliud ſit, quam regis forma ac ſpecies. Sed hoc argumentum Athanaſius nequaquam accommodat ad imagines, ſtatuas, ſeu externa ſimulacra Dei colenda & adoranda, ſed ad ipſum Chriſtum, qui eſt ſubſtantialis imago Dei, atq; ideo cum patre adorandus. Ita Auguſtinus epiſt. 119. dicit, Exo. 20. prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei ſimilitudo, non, quia non habet imaginem Deus, ſed quia nulla imago eius coli debet, niſi illa, quæ hoc eſt quod ipſa (hoc eſt, filius Dei) nec ipſa pro illo, ſed cum illo. *Athanaſi. Euſebius de imaginibus.*

Et vt ſummatim dicam, ex certis & probatis hiſtoriis conſtat, ſicut Eraſmus in Catecheſi ſua inquit: vſq; ad Hieronymi ætatem fuiſſe probatæ religionis viros, qui in templis nullam ferebant imaginem, nec pictam, nec ſculptam, nec textam, ac ne ipſius Chriſti quidem. Nam ne Conſtantini quidem tempore, qui tamen multis pretioſis anathematis ex auro, argento, & gemmis templa ornauit, imagines in templa receptas fuiſſe, apud Euſebium legitur, cum tamen & ſuas & ſuorum imagines, Danielis etiam & boni paſtoris ſymbola, fieri curaſſe ſcribatur, ſed in aliis locis, non in templis collocaſſe, apud Euſebium libro tertio & quarto, de vita Conſtantini. Et quæ Lactantius de imaginibus ſcripſit, ea Conſtantino inſcripſit. *Eraſmus.* *Vſq; ad Conſtantinum imagines nō fuerunt in templis.*

In vno & ſolo Tertulliano, qui circa annum Domini 200. floruit, animaduerti hiſtoriam de paſtore, vocante & quærente ouem erraticam alicubi in calicibus ſacris depictam & inſculptam fuiſſe: diſputans enim in libro de pudicitia, juxta Montani dogma, parabolam, Lucæ 15. non de Chriſtianis lapſis, ſed de Ethnicis nondum conuerſis intelligendam inquit: Procedant ipſæ picturæ calicum veſtrorum, ſi vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius, vtrumne Chriſtiano, an Ethnico peccatori, de reſtitutione collineet. Hæc Tertull. Sed illa pictura non fuit ad cultum propoſita: & quam iniqui cæteri illorum temporum ſcriptores imaginibus fuerint, jam oſtendemus.

Damaſcenus vero peculiaris patronus cultus, venerationis, & adorationis imaginum, cum & Scripturæ teſtimoniis, & primitiuæ Eccleſiæ exemplis deſtituatur, vehementer contendit, cultum imaginum eſſe traditionem Apoſtolorum non ſcriptam: Hoc enim artificio conatur elabi, ne onus probationis in ſe recipere cogatur. Addit autem, Chriſtum ipſum eſſe auctorem & approbatorem, cum imaginum, tum cultus earum. Dum vero hoc probare conatur, manifeſtum prodit figmentum. Extat enim apud Euſebium in fine lib 1. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ narratio, eo titulo, quod ex Archiuis Reipubl. Edeſſenæ ſit deſumpta, de legatione & epiſtola Abgari regis ad Chriſtum, & Chriſti ad Abgarum. Iſti vero Euſebiani narrationi Damaſcenus, lib. 4. ca. 17. addit, ſeu potius affingit hoc, quod Euſebius in publicis inſtrumentis non inuenit nec legit:

Abgarum ſcilicet Edeſſenorum illum Regulum, miſiſſe pictorem (ὁμοιογραφῆσαι) ad depingendam imaginem ſeu ſimulacrum Chriſti. Cum vero pictor ille propter claritatem, quæ ex vultu illius reſplēdebat, hoc præſtare non poſſet, Chriſtum ipſum veſtem diuino & viuifico vultui ſuo admouiſſe, & (ἐναπομάξασθαι) quaſi abſtergendo veſti imaginem ſuam impreſſiſſe, & Abgaro eam cupienti miſiſſe.

Damaſceni & Nicephori fabula de Abgaro.

Illud vero Damaſceni figmentum Nicephorus.lib.2.cap.7. ad ipſam Euſebii narrationem aſſuit & affingit, & quidem cum fœnore. Addit enim præterea aliam fabulam: Perſarum etiam Regem pictorem miſiſſe, & per hunc, & Chriſti & matris eius depictam imaginem accepiſſe. His vero Nicephorus addit Euſebii clauſulam: Hæc ex Archiuis Edeſſenis ſunt deſumpta. Quod inſpicienti Euſebii hiſtoriam manifeſto apparet, eſſe crimen falſi.

De imagine Chriſti.

De ficta vero illa imagine Nicephorus lib.17.cap.6. ſcribit: quod Iuſtiniani temporibus Edeſſeni in obſidione rebus omnibus deſperatis ad imaginem illam diuinitus acceptam, tanquam ad ſupremam anchoram confugerint, & diuinam eius virtutem in liberatione experti ſint.

Narratio de Abgaro apocrypha.

Sed in Decretis diſtinct. 15. Gelaſius dicit, & idem repetit Iſidorus, totam illam narrationem de Abgaro eſſe apocrypham. Et tamen Pontificii non verentur fundamenta doctrinæ ſuæ ex apocryphis fabulis mutuari, & iis tantum non triumphare. Similis autoritatis eſt altera fabula de Veronica, quæ ne vulgarium quidem ſcriptorum teſtimonia habet, niſi forſan legendæ illius,

Legenda aurea.

quam Viues dicit immerito auream vocari, cum ſcripta ſit ab homine plumbei cordis, & ferrei oris.

De imagine crucifixi in Athanaſio ſuppoſititio.

Inter Athanaſii opera fertur hiſtoria de imagine Chriſti, à Nicodemo olim facta, vſurpata vero à Gamaliele, Iacobo, Simeone, Zachæo, Epiſcopiſque Hieroſolymitanis, quæ ſub vaſtationem Hieroſolymæ in Syriam translata fuerit, atque poſtea in oppido Berytho à Iudæis crucifixa & perfoſſa emiſerit ſanguinem & aquam, quibus totam hydriam compleuerit, vnde multi ægroti peruncti ſanati fuerint. Et hoc miraculo Iudæos conuerſos, cruorem etiam illum ab Epiſcopo loci per Aſiam, Africam & Europam miſſum Sed ſuppoſititium eſſe illud ſcriptum, & falſo Athanaſio tribuī conſtat, id quod Nannius etiam Louanienſis, qui Athanaſii opera in Tomos digeſſit, non diſſitetur. Et quod fraudem manifeſte detegit: Sigebertus ſcribit anno Domini 765. in Berytho Syriæ imaginem Chriſti in domo Iudæi à Chriſtiano relictam, inuentam fuiſſe, & quæ præterea accidiſſe feruntur. Ipſa etiam Lombardica hiſtoria, legenda 130. expreſſe dicit, illud quod de cruce Berythana narratur, contigiſſe anno Domini 750. falſo igitur Athanaſio tribuitur.

Ieſuitæ ex Simone Metaphraſte, quem Lombardicis Legendis, quia illæ gratiam jam exuerunt, nouo titulo ſuccenturiarunt Pontificii, citant,

Lucas imaginem Mariæ.

Lucam Euangeliſtam imaginem matris Chriſti artificioſe delineaſſe, cui poſtea templum ædificatum ſcribit ſuo more, Niceph.lib.14.c.2. Et Alexium imaginem Chriſti ad Abgarum miſſam intuitum. Citant etiam ex ignotō & obſcuro ſcriptore Michaele Syngelo, Dionyſium Areopagitam illos corripuiſſe, qui imagines abrogare conabantur. Sed auctores ſunt dubii, & narrationes pugnant contra veritatem hiſtoriæ primitiuæ Eccleſiæ. Inde ergo æſtimetur, qualis ſit Pontificiorum cauſa, quam non aliter ac per figmenta probare poſſunt.

Ita in Syluestri etiam Legenda ſcribitur, ipſum circumtuliſſe imagines Apoſtolorum: Damaſus etiam in Pontificali dicit, Conſtantinum in Baſilica Lateranenſi, vbi baptizatus erat, feciſſe fontem ſanctum, & in labio fontis agnum fundentem aquam, ad dextram agni Saluatorem, in læua agni, Baptiſtam cum titulo: Ecce agnus, &c.

Conſtantini imagines.

Sed eadem fide, qua fabula Baptiſmi Conſtantini ibi narratur, Platina ſcribit, Conſtantinū ſta-

tuas

tuas Chriſti & Apoſtolorum in templa collocaſſe, ſed tale nihil Euſebius habet, licet alii poſteriores hiſtorici alicubi eo inclinare videntur. De cruce Domini ab Helena inuenta in Ambroſii ſcriptis, de quorum tamen fide dubitatur, & apud alios auctores multa leguntur, ſed Gelaſius diſtin. 15. dicit nouellas eſſe reuelationes, quæ juxta Pauli ſententiam legendæ ſunt cum judicio: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Et tamen nec lignum crucis, nec clauos in templa propoſuerunt colenda & adoranda, ſed de vno clauo frænos Conſtantino fieri præcipit, alterum diademati ipſius intexuit, partem crucis Conſtantini ſtatuis inditam Socrates narrat. Alii addunt alia miracula. Sed Gelaſius dicit, nouellas eſſe reuelationes cum judicio legendas. Et tamen de Helena Ambroſius dicit, Regem adorauit, non lignum crucis. Ex veris igitur & certis hiſtoriis non poteſt oſtendi, imagines in primitiua Eccleſia ad cultum diuinum adhibitas, vel in oratoria receptas fuiſſe, per annos trecentos & amplius.

Inuentio crucis non authentica.

HISTORICVS IMAGINVM VSVS in primitiua Eccleſia.

Reſtat iam, vt oſtendatur, non tamen ſimpliciter extra caſum cultus & adorationis, omnem etiam hiſtoricum imaginum vſum in primitiua Eccleſia reiectum fuiſſe. Extat enim hiſtoria apud Euſebium, lib. 7. cap. 14. quæ multa huc pertinẽtia vtiliter monet: Mulierem ſcilicet illam, quam ſanguinis profluuio laborantem, a Saluatore curatam, Euangeliſtæ tradunt, ex ciuitate Cæſareæ Philippi oriundam fuiſſe, domumq; illius ibi oſtendi, & admiranda quædam Seruatoris in eam beneficii quaſi trophęa ibi durare. Pro foribus enim domus illius æneam mulieris (ἐκτύπωμα) effigiem genibus flexis, & manibus inſtar ſupplicantis in anteriorem partem extenſis, ſuper editum lapidem collocatam. Huic e regione viri erectam (σχῆμα) imaginẽ ex eadem materia diploide decenter amictam, & manum mulieri porrigentem. Ad cuius pedes in ipſa baſi peregrinam quandam herbæ ſpeciem enaſci, quam quidem, vbi ad ænei veſtitus fimbriam excreuerit, morbis cuiuſq; generis medicandi facultatem habere (ἀλεξιφάρμακον τυγχάνειν) Hãc ſtatuam effigiem Ieſu exprimere dicebant, quam ad noſtram vſque ætatem permanentem, ipſi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus, inquit Euſebius. Hiſtoricam hanc imaginem fuiſſe, manifeſtum eſt. Ne vero exiſtimetur ex mandato, traditione, aut exemplo Chriſti, Apoſtolorum, & Eccleſiæ Apoſtolicæ hoc factũ, & partem eſſe religionis Chriſtianæ, Euſebius addit, eos, qui ex gentibus crediderant, & beneficio aliquo à Seruatore noſtro affecti fuerant, olim, vt veriſimile eſt (ἀπαραλλάκτως οἷα σωτῆρας ἐθνικῇ συνηθείᾳ) gentili cõſuetudine nihil immutata, ſed ſine diſcrimine per omnia ſimiliter, ſicut in Gentiliſmo aſſueti erant, tanquam ſeruatores, hoc eſt, qui aliquid beneficii & ſubſidii ipſis cõtuliſſent, ad hunc modũ apud ſe honore afficere cõſueuiſſe. Et addit Euſebius, nihil mirũ eſſe, nam & nos, inquit, Petri & Pauli Apoſtolorum, & ipſius etiam Chriſti imagines (διὰ χρωμάτων ἐν γραφαῖς σωζομένας) in picturis colorum varietate expreſſas & conſeruatas aſpeximus. His verbis Euſebius politicum & hiſtoricum imaginum vſum deſcribit: illum vero in Apoſtolica & primitiua Eccleſia non fuiſſe reiectum & damnatum, hinc conſtat: In illis enim locis Apoſtoli docuerunt, & fuerunt ibi etiam poſtea Eccleſiæ, & tamen ſtatuam illam ab Hæmorrhouſa poſitam, nec reprehenderunt, nec deiecerunt, ſed tanquam hiſtoricum monumentũ ſeu memoriale reliquerunt. Nec à Deo ſtatuam

Hiſtorica imagines in primitiua Eccleſia.

Statua Chriſti Cæſareæ.

Euſebius de origine imaginum.

Chriſti & Apoſtolorũ imagines antiqua.

Primitiua Eccleſia non damnauit hiſtoricum imaginum vſum.

illam damnatam fuiſſe, herba illa ἀλεξιφάρμακος indicat. Euſebius etiam ſtatuam illam, & reliquas imagines Chriſti, & Apoſtolorum, in hiſtorico vſu nec reprehendit, nec damnauit. Inde enim abſq; dubio ſumptæ poſtea fuerunt deſcriptiones, ſtatuæ, lineamentorum, & habitus Chriſti, & Apoſtolorum, quæ extant apud Nicephorum, lib. 1. c. 40. & lib. 2. c. 37. Iulianus vero poſtea, ſicut ſcribit Sozomenus, lib. 5. cap. 20. cum propoſitum ſibi haberet, omni contumeliarum genere Chriſti nomen afficere, ſtatuam illam Chriſti in Cæſarea Philippi deiecit, ſuamque eius loco poſuit, quæ fulmine mox tacta & combuſta fuit. Gentiles vero ſtatuam illam Chriſti, odio nominis Chriſti, per plateas traxerunt, & contumeliis affectam comminuerunt.

Iulianus ſtatuam Chriſti deiicit.

Ad ſtatuã Chriſti nullũ cultus inſtitutus.

Nec tamen vel Apoſtoli, vel primitiua Eccleſia concurſus, aut peregrinationes ad ſtatuam illam Religionis ergo inſtituerunt (Euſebius enim hiſtoriæ gratia eo profectus fuit) non circumgeſtarunt illam in ſupplicationibus, non cultum Chriſti apud eam inſtituerunt, non cereis & aliis anathematis eam honorarunt, non vel ipſam ſtatuam, vel Chriſtum in illa ſtatua, aut per illam ſtatuam, coluerunt & adorarunt. Imo non fuit illis temporibus, per annos trecentos, in oratoria Chriſtianorum ſtatua illa tranſlata. Quid enim ſub Iuliano factum ſit, poſtea annotabimus. Et ex iis, quæ Nicephorus lib. 10. c. 30. ſcribit, certo intelligitur, nequaquam ad cultum vſurpatam fuiſſe ſtatuam illam in primitiua Eccleſia. Dicit enim, temporis diuturnitatem obliuionem induxiſſe, cuiuſnam ea ſtatua formam referret, & cuius rei gratia ibi eſſet collocata. Quia enim ſub dio ſteterat, corpus fuiſſe mutatum, & imbres ex locis ſuperiorib. limum ſecum trahentes, ſtatuæ ipſi aggeſſiſſe, vt literæ non apparerent. Cum vero herba illa inueſtigaretur, effoſſa terra literas, rem ipſam indicantes, apparuiſſe. Et deinceps herbam illam, ab eo tempore, neq; eo ipſo, neq; alio loco fuiſſe conſpectam.

Auguſtinus de imaginibus Chriſti, Petri, & Pauli.

De politicis imaginibus, Origenes.

Lactantius.

Hæc igitur de hiſtorico vſu imaginum Chriſti & Sanctorum in primitiua Eccleſia plana & manifeſta ſunt. Et eodem pertinet etiam, quod Auguſtinus ſcribit de conſenſu Euangelii, li. 1. c. 10. Ethnicos finxiſſe, Chriſtum ſcripſiſſe aliquid ad Petrum & Paulum, & addit: Gentes iſtius figmenti occaſionem inde ſumpſiſſe, quod pluribus locis ſimul Petrum & Paulum cum Chriſto pictos viderant. Huc pertinet etiam pictura Tertulliani, de paſtore quærente ouem perditam, calicibus inſculpta. Origenes etiam, licet ſimulacra à religione Chriſtiana proſcribat, politicum tamen vſum imaginum non improbat. Nam in 13. cap. Matth. de ſimilitudinibus in imaginibus & ſtatuis diſputat, quando in cera & quãdo in ligno effinguntur, quando eminentias, & quando colores exprimãt, & hæc accommodat ad parabolas. Lactantius etiam ſimulachrorum inſectator acerrimus, tamen de politico ſeu hiſtorico vſu imaginum ita inquit, lib. 5. ca. 3. Nego eſſe quenquam, qui non optet in primis id ſibi poſt mortẽ contingere quod etiam Reges maximi concupiſcunt. Cur enim ſibi homines ſepulchra magnifica, cur ſtatuas ſibi & imagines comparant, niſi quod immortalitatem de memoria nominis ſperant? Athanaſius etiam & Baſilius à politicis Regum imaginibus ſimilitudinem mutuãtur, quando de æqualitate gloriæ & maieſtatis Patris & Filii diſputant. Ambroſius etiam in Pſal. 118. idem argumentum tractans, ſcribit: Qui Imperatoris imaginem coronat, vtiq; illum honorat, cuius imaginem honorauit, & qui ſtatuam contempſerit Imperatoris, Imperatori vtique, cuius ſtatuam conſpuerit, feciſſe videtur iniuriam. Sed nequaquam inde docuerunt, imagines Dei, vel pictas vel fictas, eodem cultu, & eadẽ adoratione, ſicut Deum ipſum, in Eccleſia proſequendas: hoc enim lege Dei expreſſe prohibetur, & in primitiua Eccleſia damnatum fuit, ſicut hactenus oſtendimus.

Athanaſius.

Baſilius.

Ambroſius.

Conſtan-

Conſtantinus quoque poſt conuerſionem imaginem ſuam depingi curauit. Nam ſicut Euſebius de vita ipſius, lib.4. ſcribit, in aureis nummis ita eam inſculpi curauit, vt panſis manibus inſtar precantis cœlum contueri videretur. In ipſis vero regijs, per quaſdam ianuas in tabellis, quæ ſummis veſtibulorum partibus affixæ erant. erecto ſtatu pingebatur, ſurſum in cœlum contemplans, & precantis forma manus ſurſum tollens. Nec iudicatus tunc fuit Conſtantinus peccare contra legem, Exod.20. Et lege quidem cauit, ne ipſius effigies in idolorum templis poneretur. Non tamen eam in Chriſtianorum templis collocaſſe legitur. Sed ſtatua ipſius cum cruce Romæ, non autem in templis collocata aliquoties ſcribitur apud Nicephorum, lib.17.cap.30.& 49.lib.8.cap.32. Supra etiam diximus de Conſtantini imaginibus, poſt mortem ipſius ad memoriam factis.

Conſtantini imago.

Frequens ſane apud omnes veteres Scriptores eſt mentio ſigni crucis, ſed videndum eſt quale fuerit ſignum. Non enim primis illis temporibus fuit imago ſeu effigies hominis, membris expanſis cruci clauis affixi, ſed tempore Tertulliani, & poſtea, Chriſtiani digitis in aere formabant figuram tranſuerſam, quaſi crucis, & ita ſe ſignabant. Non erat autem ſignum ad cultum & adorationem propoſitum, non enim tunc aliquid ſubſiſtens erat, ſed tantum erat profeſſio & commonefactio, quod in Chriſtum crucifixum crederent, atque omnem in ipſo ſpem & fiduciam collocatam haberent. Sub Conſtantino vero, cœpit ſignum crucis duobus lignis tranſuerſim coniunctis repræſentari vel tali forma pingi. Narrat enim Conſtantinus, ſe, cum ſolicite cogitaret, an gentilem idololatriam abiicere, & cultum Chriſti amplecti vellet, vidiſſe ſupra Solem in cœlo ſignum crucis, ex lucis ſplendore figuratum, additis quaſi literis: In hoc ſigno vince. Qua viſione Deus ipſum monuit de agnitione, inuocatione, & cultu Chriſti crucifixi, ſicut Epiſcopi conuocati, ipſi apud Euſebium exponunt. Et Conſtantinus hac viſione motus, vexillum militare tali forma fieri curauit. Haſtile ſcilicet oblongum auro obductum, quod cornu habuit tranſuerſum, ad formam crucis conſtructum. In faſtigio corona gemmis & auro circumtexta, in qua nota Seruatoris duabus primis literis nominis Chriſti inſcripta erat. In tranſuerſo autem cornu velamen quoddam appenſum adhæſit, gemmis reſplendeſcens. Sub velamine vero deorſum in oblongo haſtili, aurea Conſtantini & liberorum effigies, ad pectus vſque depicta, continebatur. Illud ſignum Conſtantinus non in templis ad cultum & adorationem propoſuit. Ita enim ſimul & ſuam, & ſuorum imaginem adorari voluiſſet, ſed pro militari ſigno vſus eo fuit, quod priuatim poſtea in Palatio aſſeruatum, ipſe Euſebio oſtendit. In ipſis etiam armis militum ſignum hoc inſculpi fecit, vt eſſet partim ſignum profeſſionis, partim vt milites ſenſim ita deduceret ad agnitionem, inuocationem, & cultum Chriſti crucifixi. Hoc exemplum alij etiam imitati ſunt. Alexandrinos enim, ſcribit Ruffinus, thoraces Serapis, quos in parietibus, in ingreſſibus, & in feneſtris habuerant Gentiles, iam Chriſtianos factos abraſiſſe, & pro ijs crucis dominicæ ſignum in ijſdem locis appinxiſſe.

Signum crucis, non effigies crucifixi, ſed in aere formatur.

Quale ſignũ crucis ſub Conſtantino.

Vexillum Conſtantini forma crucis.

Signum crucis Conſtantinus non in templa.

Alexandrini ſignum crucis.

Fuit autem tunc ſignum crucis tantum figura tranſuerſa, non effigies hominis expanſi & crucifixi, nec ad adorationem propoſitum erat, nec Conſtantini tempore in templis fuiſſe vel hæc effigies, vel alia imago legitur. Apud Euſebium enim de vita Conſtantini, lib.3. & 4. extant prolixæ & accuratæ deſcriptiones, quomodo lapidibus, marmore, auro, argẽto, gemmis templa exornarint, nulla vero imaginũ fit mentio. Columnas & thecas duodecim in memoriam Apoſtolorum, non autem ſtatuas vel imagines ipſorũ in templis poſuiſſe legitur. In medio foro apud fon-

An Conſtantini tempore imagines in templis.

tes

tes ſymbola boni paſtoris, & Danielem cum leonibus ære inciſum poſuiſſe, & in ipſo Palatii introitu ſignum crucis in tabula ex auro & gemmis confectum, affixiſſe legitur lib. 3. ſed non in Eccleſias tranſtuliſſe, ſtatuam etiam ſuam cum ſigno crucis Romæ & Conſtantinopoli in plateis, non in Eccleſijs collocaſſe legitur. In Tripartita quidem hiſtoria, & apud Nicephorum videntur loca quædam eo inclinare, quaſi Conſtantini tempore cœperint ſtatuæ quædam in templa collocari. Non admodum igitur hac de re pugnabo, ſed tamen Euſebij hiſtoria de Conſtantino, vt qui de re præſenti ſcripſit, certioris eſt auctoritatis: poſteri enim ex rumoribus videntur quædam addidiſſe. Ita Sozomenus, lib. 1. c. 4. de cultu & adoratione ſigni crucis quædam addit. Sed Euſebius, qui ex ipſius Conſtantini narratione ea, quæ de ſigno crucis ſcribit, accepit, nihil tale habet. Et reliqui etiam Scriptores illorum temporum cultum & adorationem crucis negarunt. Arnobius certe, qui vixit anno Domini 330, lib. 8. contra gentes, calumniam illam refutans, quaſi Chriſtiani cruces colant, inquit: Cruces nec colimus, nec optamus. Vos plane, qui ligneos Deos conſecratis, cruces ligneas, vt Deorum veſtrorum partes, forſitan adoratis. Nam vexilla caſtrorum quid aliud ſunt, quam inauratæ cruces, trophæa vero veſtra, non tantum ſimplicis crucis faciem, verum & affixi hominis imitantur, &c. Cyrillus etiam lib. 6. contra Iulianum negat, ſignum crucis à Chriſtianis & coli & adorari. Quando vero lignum crucis in templis poſitum, & quando crucifixi effigies acceſſerit, in ſequentibus annotabimus. Hactenus enim ex certis & veris hiſtoriis oſtendimus, in primitiua Eccleſia, vltra trecentos annos imagines non fuiſſe ad cultum adhibitas, atq; ideo, ne ad cultum transferrentur, non receptas in oratoria ſeu templa. Quæ vero ex ſcriptoribus recentioribus, vel ex dubiis & ſuppoſititiis ſcriptis, quaſi antiquitus facta proferuntur, merito non curamus.

Sozomenus. — *Arnobius.* — *Cyrillus.* — *Imagines nō ad cultum propoſitæ. Nec in oratoria receptæ.*

HISTORICA OBSERVATIO, QVANDO ET quomodo imagines in templa receptæ, & quis primum vſus earum fuerit, quæque poſtea conſequuta ſint.

Gentium Idolis deſtructis, & pace Eccleſijs reddita ſub Conſtantino, & poſtea frequentior cœpit inter Chriſtianos vſus eſſe hiſtoricarum imaginum, ſicut de Miletio Antiocheno, qui in ſecunda Oecumenica Synodo mortuus fuerat, Niceph. lib. 12. cap. 14. ſcribit: Tantum viri huius deſiderium in animis hominum relictum, vt illius formam & effigiem in parietibus & tabulis depingi, in poculis & in annulis exſculpi curarint, ſicut etiam Chryſoſtomus narrat. Cum vero Panegyricæ ſolennitates de martyrum paſſionibus magno ſtudio frequentarentur, templa quoq; ſplendide & magnifice exornarentur, cœpit in ipſis etiam templis vſus eſſe imaginum, non ſane ad cultum & adorationem, ſed partim ad hiſtoricam commonefactionem, partim ornatus gratia. Et cœptum hoc fuit potiſſimum circa annum Domini 380. Et reliqui ſane Patres iſtius ſeculi mutuantur quidem aliquando ſimilitudines a picturis politicis. Et de Imperatorum quidem ſtatuis, ac de aliis imaginibus, quæ in locis priuatis ſeu prophanis fuerunt, aliquando mentionem faciunt. Sed imagines ſeu picturas in ipſis templis tunc fuiſſe, ex certis ac genuinis ipſorum ſcriptis oſtendi non poteſt, ſuppoſititia enim merito repudiamus. Et de pictura in calice apud Tertullianum, ſupra diximus.

Qua occaſione imagines in templa.

Apud Gregorium Nyſſenum vero primum, quod obſeruare potui, inter Græcos reperiuntur deſcriptiones picturarum in ipſis templis, vt oratione in Theodorum Martyrem, deſcribens memorias Martyrum, dicit

Greg. Nyſſenus primus imagines in

templa apud Græcos.

ædem, vt Dei templum, ſtructuræ cum amplitudine, tum pulchritudine, ſplendide exornatam fabrum in animalium figuram ſignum formaſſe, & Latomum ad argenti læuitatem cruſtas lapideas expoliuiſſe. Et pictor etiam, inquit, artis ſuæ flores induxit, in imaginibus exprimens res martyris præclare geſtas, labores, cruciatus, immanes Tyrannorum aſpectus, impetus, ardentem illam & flammas euomentem fornacem, beatiſſimũ Athletæ finem, Chriſtique certamini præſidentis humanæ formæ effigiem. Hæc pictor, tanquam in libro loquente, artificioſe depingens, Martyris certamina nobis expoſuit, & inſtar prati amœnũ & floridum templum exornauit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodeſſe, &c. Ex eodem Nyſſeno citatur etiam hæc ſententia de hiſtoria Abrahæ. Vidi ſæpius inſcriptionis imaginem, & ſine lachrymis tranſire non potui, cum tam efficaciter pictura ob oculos poneret hiſtoriam. Procumbit enim ante aram Iſaac, genibus innixus circumductas ferens in tergo manus, Abraham vero à tergo pueri innixus pedum curuamine, ſiniſtram comam pueri apprehendit, ad ſe trahens, declinat autem faciem ad puerum, miſerabiliter illum intuens, dexteram autem gladio obarmatam geſtat, quam etiam ad cædem dirigit. Iamque gladij acies ipſum corpus propemodum attigit, cum illum diuina vox à facto deterret: Hæc Nyſſenus apud Græcos.

Apud Latinos vero de Pontio Paulino, qui poſt annum Domini 400. vixit, ſcribitur: Cum populus, qui ad Natalem diui Felicis conueniebat, in templo epulari ſoleret, Paulinum parietes templi picturis, ex veteri & nouo Teſtamento deſumptis, ornandos curaſſe, vt accumbentes ſpectandis illis occupati, temperantius conuiuium exigerent. Et Epiſt. 12. picturas & verſus, quibus duas Baſilicas, Nolanam & Fundanam, exornarat, tranſmittit Seuero petenti verſus Paulini ſub imagine Martini, vbi de imagine Trinitatis hi extant verſus.

Pleno coruſcat Trinitas myſterio.
Stat Chriſtus agno: vox patris cœlo tonat.
Et per columbam Spiritus ſanctus fluit.

Et in Natali Felicis 9. ſcribit:

Nunc volo, picturas fucatas agmine longo
Porticibus videas, &c.
Omnia namque tenet ſerie pictura fideli,
Quæ ſenior ſcripſit per quinque volumina Moſes.

Et Natali 10.

Miremurque ſacras veterum monumenta figuras,
Et tribus in ſpacijs duo teſtamenta legamus.

Prudentius.

Prudentius etiam in paſſione Caſſiani Martyris narrat, ſe vidiſſe picturam Martyrij ipſius:

Erexi ad cœlum faciem, ſtetit obuia contra
Fucis colorum picta imago Martyris.
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circum pueri, miſerabile viſu,
Confoſſa paruis membra figebant ſtylis.
Æditus conſultus ait: Quod proſpicis, hoſpes,
Non eſt inanis aut anilis fabula.
Hiſtoriam pictura refert quæ tradita libris,
Veram vetuſti temporis monſtrat fidem. &c.

Idem in Hymno de beato Hippolyto, inquit:

Exemplar ſceleris paries habet illitus in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.

Et contra Collyridianos Epiphanius inquit: Diabolus mortalem naturam in hominum oculis deificans, ſtatuas imagines humanas præferentes per artium varietatem expreſſit.

Et Elibertanum Concilium in Hiſpanijs tale fecit Decretum Can. 36. Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur. Et Can. 34. Cereos per diem placuit in Cœmiterijs non incendi.

Elibertanus canon cōtra imagines.

Auguſtinus de moribus Eccleſiæ, lib. 1. c. 34. inquit: Nolite conſectari turbas imperitorum, qui in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt: Noui multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores. Quos mores Eccleſia condemnat, & quotidie corrigere ſtudet. Item de fide & ſymbolo, cap. 7. Quod pater ſedere dicitur, nō putandum eſt flexis poplitibus fieri. Tale enim ſimulachrum Deo nefas eſt, Chriſtiano in templo collocare, multo magis in corde nefarium eſt, vbi vere eſt templum Dei. Et contra Adimantum Manichæum, cap. 13. Adimantus reprehendit zelum Dei, quo à cultu ſimulacrorum prohibemur. Vult ergo videri fauere ſe ſimulachris: Quod propterea faciunt, vt miſerrimæ & veſanæ ſuæ ſectæ etiam paganorum concilient beneuolentiam. Apud Cyrillum lib. 6. Iulianus Chriſtianis hoc obijcit: Vos ancylia, quæ Iupiter demiſit, nō adoratis nec colitis, & interim lignum crucis adoratis: Imagines illius in fronte & ante domos pingentes. Cyrillus vero reſpondens, non concedit aut fatetur, ſignum crucis a Chriſtianis coli & adorari: ſed hiſtoricum vſum imaginum eleganter deſcribit. Enumeratis enim beneficijs, quæ Chriſtus per crucem nobis præſtitit, addit: Hæc omnia nos recordari facit ſalutare lignum, & ſuadet vt cogitemus, quod vnus pro omnibus mortuus eſt, vt viuentes non ſibi ipſis viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Et propterea, vt dixi, pretioſi ligni crucem facimus in memoriam omnis boni & virtutis. Quoniam autem res illa Iuliano vituperatione non carere videtur, dicat oro: Vis optimum acceſſamus pictorem, cui dicamus: Animus nobis eſt, ô pictor, velle docere formoſos pueros, intemperantiam damnum ipſis afferre. Volumuſq; ſuadere mulieribus, quę in domo ſunt, inhoneſtam vitam ipſis eſſe pernitioſam: ſed fortaſſe ſermo docere volentium iſtis non ſufficit, vt recte & inculpate viuere velint: Ponatur eis & ob oculos pictura quædam, adiuuans ſermones docentium. Pingatur ne Iupiter cum Ganymede? &c. Et tandem concludit: Vis igitur vt lignum, quod nos ad recordationem omnis virtutis inducit, abiiciamus & relinquamus, puerisque & mulierculis tua proponamus?

Auguſtinus contra imagines.

Cyrillus de hiſtorico vſu imaginū.

Baſilius hiſtoricum quidem picturarum vſum in imaginibus politicis non damnat. Dicit enim in ſerm. in 40. Martyres: Quin etiam bellorum Trophæa & victorias, & hiſtorici Scriptores & pictores demonſtrant: hi quidem oratione rem exornantes: hi vero in tabulis depingentes, multos ad virtutem & ciuilitatem excitarunt: Siquidem quæ hiſtoria oratione exprimit, hæc tacens pictura per imitationem oſtendit. Nec tamen Baſilius vel æquat vel præfert imagines Scripturæ. Eius enim ſententia eſt: Maxima eſt ad recti inueſtigationem meditatio Scripturarum diuino afflatu nobis datarum. In his enim & rerum argumenta inueniuntur, & vitę beatorum virorum præſcriptæ, veluti imagines quædam animatæ, ſecundum Deum politica imitatione operum exhibentur.

Baſilius de imaginibus.

Ex Chryſoſtomo in 7. Synodo citatur ſentētia de pictura repræſentante hiſtoriam ſtragis Aſſyriacæ, Ieſ. 37. Sed idem alibi inquit: Nos per ſcripta Sanctorum fruimur præſentia, non ſane corporum ipſorum, ſed animarum imagines habentes. Nam quæ ipſis dicta ſunt, animarum illorum imagines ſunt. Amphilochii etiam, qui Iconii Epiſcopus fuit, hæc ſententia fertur: Nobis non ſanctorū corporales vultus in talibus colori-

Chryſoſtomus.

Amphilochius.

Aſterius.

bus effigiare curæ eſt. quoniam his opus non habemus, ſed politiæ virtutum illorum memores eſſe debemus. Aſterius etiam, qui picturam paſſionis beatæ Euphemiæ ſe cum admiratione ſpectaſſe ſcribit, alibi ſumptuoſas picturas reprehendit dicens: Ne pingas Chriſtum in veſtibus, ſed magis ſumptu illo & impenſis pauperibus ſubueni.

Quid quartum ſeculũ de imaginibus.

De alijs ſententijs, quæ Titulo Patrum illius ſeculi citantur, poſtea vbi ad 7. Synodum peruentum fuerit, dicemus. Nunc tantum hoc oſtendere volui, illo ipſo ſeculo, quãdo hiſtoricus imaginum vſus à politicis ſtatuis & picturis in ipſas etiam Eccleſias à quibuſdam transferri cœpit, reliquos Patres, partim nouo huic ritui oppoſita primitiuæ Eccleſiæ traditione & conſuetudine, contradixiſſe: partim, licet non damnarint hiſtoricum imaginum vſum, non tamen valde magni feciſſe: Scripturæ vero nunquam adæquaſſe, nedum prætuliſſe: cultum vero & adorationem imaginum ſimpliciter reprobaſſe & damnaſſe.

Multiplicatæ imagines.

Poſtea vero tempora ſenſim cœperunt imagines in Eccleſiis multiplicari. Cœperunt etiam ſtatuæ, tum Chriſti & Sanctorũ, tum Imperatorum etiam in templis collocari. Nyſſeni enim tempore & aliquanto poſt, picturæ tantum erant. Vulgi vero ſuperſtitio ſubinde tentabat ad cultum & adorationem imaginibus & ſtatuis abuti, ſed reſtiterunt vigilantes Epiſcopi, & hiſtoricum vſum imaginum ita probarunt, quod ſimul cultum & adorationem earum prohibuerunt & damnarunt.

Gregorius Magnus contra adorationem imaginum.

Gregorius Magnus enim circa annum Domini 600. ad Serenum Epiſcopum Maſſilienſem libr. 7. Epiſtola 109. ſcribit his verbis: *Peruenit ad* nos, quod fraternitas veſtra quoſdam imaginum adoratores aſpiciens, eaſdem imagines confregit atq; proiecit. Et quidem zelum vos habuiſſe, ne quid manu factum adorari poſſit, laudauimus, ſed frangere eaſdem imagines non debuiſſe iudicamus. Idcirco enim pictura in Eccleſijs adhibetur, vt hi, qui literas neſciunt, ſaltem in parietib. videndo legãt. quæ legere in codicibus non valent. Tua igitur fraternitas & illas ſeruare & ab earum adoratu prohibere debuit, quatenus & literarum neſcij haberent,

Hiſtoricus vſus imaginum Gregorij.

vnde ſcientiam hiſtoriæ colligerent, & populus in picturę adoratione minime peccaret. Eandem ſententiam prolixius repetit & explicat lib. 9. Epiſt. 9. ad eundem Serenum. Perlatum ad nos fuerat, quod inconſiderato zelo ſuccenſus, Sanctorum imagines, ſub hac quaſi accuſatione, ne adorari debuiſſent, confregeris. Et quidẽ, quia eas adorari vetuiſſes, omnino laudauimus: fregiſſe vero reprehendimus. Aliud enim eſt picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam, quid ſit adorandum, addiſcere. Nã quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura. Frangi vero non debuit, quod non ad adorandũ in Eccleſiis, ſed ad inſtruendas ſolummodo mentes fuit neſcientium collocatum. *Et* quia in locis venerabilibus Sanctorũ depingi hiſtorias non ſine ratione vetuſtas admiſit, hortamur, vt eorum animos, quos à tua diſiunctos vnitate cognoſcis, reuocare feſtines. Conuocandi enim ſunt Eccleſiæ filij, eiſq; Scripturæ teſtimoniis oſtendendum, quia omne manu factum adorare nõ liceat, qm̃ ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerues. Ac deinde ſubiungendum eſt, quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi factę fuerant, vt neſcientes literas, ipſam hiſtoriam attendentes, quid actum ſit, diſcerent, tranſiiſſe in adorationem videras, idcirco commotus es, vt eas imagines frangi præciperes. Atque eis dicendum: Si hanc inſtructionem, ad quam imagines antiquitus factæ ſunt, habere vultis in Eccleſia, eas modis omnibus & fieri & haberi permitto. Atque indica, quod non tibi ipſa viſio hiſtoriæ, quæ pictura teſte pandebatur, diſplicuerit: ſed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Et ſi quis imagines facere voluerit, minime prohibe: Adorare vero imagines omnibus

modis deuita. Sed hoc ſolicite admoneas, vt ex viſione rei geſtæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione ſolius Trinitatis humiliter proſternantur.

Ex his Gregorij ſententijs manifeſtum eſt, adorationem imaginum prohibitam & damnatam tunc fuiſſe ab Epiſcopis, idq; ex Scripturæ ſententia. Vulgus vero ægre paſſum fuiſſe, illam ſuperſtitionem ſibi eripi. Et hiſtoricū quidē imaginum vſum nō male deſcribit Gregorius, niſi quod hoc conſiderādum eſt, ne exiſtimetur, doctis proponendā eſſe vocē ſacræ Scripturæ: Idiotis vero loco auditus verbi, ſtatuas eſſe proponēdas. Apoſtoli .n. barbaris etiā nationibus Euangelium annunciarunt, non per ſtatuas, ſed viua Euangelij voce. Et quicquid de inſtructione & cōmonefactione per picturas dicatur, nullo modo pictura verbo Dei ſcripto, prædicato, lecto, audito & cogitato cōparanda, omniū vero minime præferēda eſt. Quod .n. Ieſuitæ & Andradius ex natura & ratione ſignorū philoſophantur, picturā magis & fortius mouere animū ad deuotionem, q̄ vocē verbi diuini auditam & cogitatā, nullo modo admittendum eſt. Non .n. ex Phyſica ſignorum ratione, ſed ex ordinatione & promiſſione Dei, hæc æſtimanda ſunt. Et non de ſtatuis, aut imaginibus, ſed de voce Euangelii lecta, prædicata & audita habemus expreſſam ordinationē & promiſſionē Dei. 1. Cor. 1. Placuit Deo per ſtultā prędicationē ſaluos facere credentes. Ro. 15. Ad noſtrā doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. 2. Tim. 3. Sacrę literę poſſunt te inſtituere ad ſalutem per fidem. Scriptura. n. vtilis eſt ad docendum, arguendum, corrigendum, erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne bonū opus inſtructus. Pſ. 119. Meditatio ſermonū tuorū illuminat. Rom. 10. Fides ex auditu verbi Dei. Rom. 1. Euangeliu eſt potentia Dei. 2. Cor. 3. eſt miniſteriū ſpiritus. Tales vero promiſſiones efficacię diuinę de imaginibus & ſtatuis non habemus. Quando itaq; hiſtoricus imaginum vſus admittitur, neceſſario taxāda eſt illa opinio, quæ imaginū vſum verbo Dei prædicato & audito vel confert vel præfert. Inde .n. factu eſt quod in Pontificiis eccleſiis vox verbi diuini, quæ quidem intelligi a populo potuerit, ferme conticuerit, & vulgus ad mutas ſtatuas deductum fuerit, ea opinione, quod efficaciores ſtatuæ eſſent ad inſtructionem & ad excitandam deuotionem, quā vox verbi diuini prędicata & audita. Diligēter vero notandum eſt, quod Gregorius dicit, vetuſtatem non præcepiſſe, ſed admiſiſſe, hiſtorias Sanctorum in Eccleſiis depingi. Et quæ vetuſtas illud admiſerit, in præcedentibus oſtenſum eſt, ſcilicet non primitiuæ Eccleſiæ vetuſtas. Athanaſius enim & Euſebius illum prætextum paganorum, quod ſtatuæ eſſent quaſi literæ vulgi, diſerte reiecerunt & refutarunt.

Vulgus de imaginibus

Imagines an Scripturæ conferendæ vel præferendæ.

Omnino tamen ætate Gregorii nimium imaginibus tribui, & ſeminaria ſecuturæ ſuperſtitiouis ſpargi cœperūt, dum ante imagines proſtrati, Chriſtum ipſum adorare cœperunt. Gregorius enim li. 7. Epiſt. 53. ad Secundinum, cui petenti miſerant imaginem Dei ſaluatoris & ſanctæ Dei genitricis, atq; Petri & Pauli, inquit: illum toto corde & tota intentione diligis, cuius imaginem præ oculis habere deſideras. Non enim abs re facimus, ſi per viſibilia inuiſibilia demonſtramus. Sic ſponſam amans, ſi cōtigerit eam ad balneum ire, præparat ſe, vt viſione eius hilaris recedat. Scio quidem, quod imaginem Saluatoris noſtri non ideo petis, vt quaſi Deū colas, ſed ob recordationē Filii Dei, in eius amore recaleſcas, cuius te imaginem videre conſideras. Et nos quidem non quaſi ante diuinitatem ante illam proſternimur: ſed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut paſſum, ſed in Throno ſedentē recordamur. Et dum nobis ipſa pictura, quaſi Scriptura ad memoriam Filium Dei reducit, animum noſtrum aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet, &c.

Seminaria cultus imaginum tempore Gregory

Addenda vero eſt & hæc obſeruatio, quod poſtea, cum adoratio imaginum recepta, & defenſio eius ſuſcepta eſſet, quia videbāt illam à tota antiquitate per annos ſexcentos conſtanter reprobatā, finxerunt vetuſtam hæreſin eſſe, docere, quod Sanctorum imagines non ſint adorandæ. Ita Nicephorus lib. 16. c. 28. deſcribens impietatem Xenaiæ, qui Petri Gnaphæi ſocius fuit: cui nondum baptizato Epiſcopatum mandarat, aſſerēs, ſufficere ei pro Baptiſmo conſecrationē. Iſte, inqt, Xenaias primus (ô audacem animum & os impudēs!) vocem illā euomuit οὐ δεῖν προσκυνεῖν non debere adorari Chriſti & Sanctorum imagines. Vixit autem Xenaias iſte circa annum Domini 500. Sed Gregorius poſtea adhuc anno 600 adorationem imaginum expreſſe prohibet & damnat. Idem etiam antea Auguſtinus de totius Eccleſiæ ſententia fecerat, & Elibertana etiam Synodo publice decretum factum fuerat contra adorationem imaginum, ſicut oſtendimus. Imo Deus ipſe longe ante legem tulerat: Non adorabis nec coles imagines. Vanum igitur & falſum eſt, quod Nicephorus ſcribit, hæreſin eſſe Xenaiæ, quaſi ille primus docuerit, Sanctorum imagines non eſſe adorandas.

Nicephori fabula de adoratione imaginum.

Porro hiſtoricus imaginum vſus poſt Gregorium etiam Synodorum decretis comprobari & confirmari cœpit. Fit enim earum mētio in ſexta vniuerſali Synodo, circa annū Domini 680. Et Pontificij quidem ſcriptores dicunt, concilium illud ſanxiſſe & mandaſſe cultum, venerationē & adorationē imaginum. Sed res lōge aliter ſe habet. Ex Græco. n. nono canone, illius Synodi canones prolati iam extant, & octogeſimū ſecundum de imaginibus, Perionius Græce a legat, cuius hæc eſt ſententia. In quibuſdam ſacrarū imaginum picturis agnus digito præcurſoris monſtratus exprimitur, qui in typum gratiæ receptus eſt, adumbrans verum illum, per Legem nobis demonſtratum agnum, Chriſtum. Veteres igitur figuras & vmbras, & veritatis Symbola (προχαράγματα) & adumbrationes Eccleſiæ traditas retinentes gratiam illis prȩponimus, & veritatem, vt legis complementum, ſuſcipimus. Vt igitur id, quod ſecundum legis vmbras perfectum fuerit, in Chriſto, etiam (χρωματουργίαις) colorū picturis ſeu pictorum artibus, omnium oculis ὑπογράφηται, ſubijciatur aut praeſcribatur: definimus, illius agni Chriſti Dei noſtri, qui tollit peccatū, picturam (κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα), ſecundum humanum characterem in imaginibus in poſterum, pro veteri agno (ἀναστηλοῦσθαι) erigendam, per quā (τὸ τῆς ταπεινώσεως) ea quæ ad humiliationem Dei verbi pertinēt (κατανοοῦντες) contemplamur, & (πρὸς μνήμην) ad memoriam ſeu recordationem conuerſationis eius in carne, & paſſionis mortiſque eius ſalutaris, ac quæ inde mūdo facta eſt, redēptionis (χειραγωγούμεθα) quaſi manu ducimur. Hæc verba Canonis nihil dicunt de cultu & adoratione imaginum: ſed hiſtoricum vſum earum probant & declarant. Quia ſcilicet vetus Teſtamentum fuit tempus vmbrarum, iam ſub nouo Teſtamento non vmbras eſſe proponendas: ſed præter doctrinā ſignis ſeu picturis etiam oſtendendū, figuras legis impletas eſſe in Chriſto. Ad hiſtoricā etiam contemplationē ac memoriam, ſeu commonefactionem, operum Chriſti, imaginem ipſius ſpecie humana poſſe proponi indicant. Obſeruandum vero eſt, imaginem Chriſti crucifixi, hoc eſt, ſicut Canon loquitur, figura ſeu ſpecie humana repræſentante humiliationem, paſſionem & morte ipſius, iſtis primum temporibus circa annum Domini 690. cœpiſſe fieri & in Eccleſia collocari: hactenus. n. crucis tantum ſignum vſitatū fuerat, ſicut ſupra oſtēdimus. Quod vero Canon ille nominat πρὸ

Sexta Synodus de imaginibus.

Imago crucifixi quando.

εἰκόνας

ικόνας quod quidam interpretari conantur, imagines cultu & adoratione proſequendas, hoc nequaquam inde probatur. Vocantur enim & κοινοὶ σεπτοὶ, ἐπίσκοποι σεπτοί: nec tamen vel templa vel Sacerdotes coli vel adorari debere inde ſequitur. ſed quia erant loca prophana, erant etiam imagines politicæ, ad eorum differentiam. ſacra loca, & ſacræ imagines vocantur σεπταί. In Gratiano de conſec. diſt. 3. cap. venerabilis, citatur Canon ſub titulo ſextæ Synodi de venerandis & adorandis imaginibus, ſed falſa eſt inſcriptio. Verba enim, quæ ibi citantur, non ſunt ſextæ Synodi, ſed extant in ſeptima Pſeudoſynodo, Act. 6. Tom. 2.

Gratiani falſa allegatio.

INITIVM CVLTVS ET ADORATIOnu imaginum in Eccleſia.

Et hactenus quidem vſus imaginum in Eccleſia hiſtoricus fuit & tolerabilis: conſideretur autem, quomodo ad cultum & adorationem imaginum ſenſim facta fuerit inclinatio & progreſſio. Gregorius enim, ſicut oſtendimus, licet imagines adorari nolit, tamen ante imagines illum adorat, in cuius memoriam & recordationem per commonefactionem imaginis deducitur. Ita poſtea etiam ad imagines ipſum Deum vbique præſentem adorarunt, ſicut Blondus ſcribit: Hieroſolymis in recitatione paſſionis Chriſti, homines ad lignum Crucis, ipſum Chriſtum adoraſſe. Inde vero non multo poſt ipſarum imaginum cultus & adoratio ſubſecuta eſt: Vnde non diſſenſiones tantum, ſed horribilia, & quidem cruenta certamina orta ſunt, quorum integram hiſtoriam perſequi non eſt noſtri inſtituti: ea vero tantum, quæ ad illuſtrandam hanc de imaginibus controuerſiam facere videbuntur, excerpemus.

Progreſſio ad cultū imaginum.

Sunt autem illorum certaminum hiſtoriæ non vbique bona fide deſcriptæ. Hoc quidem ſcribunt omnes, Philippicum Imperatorem circa annum Domini 713. iuſſiſſe abradi & deleri imagines Patrum, qui in 6. vniuerſali Synodo Monotheletas damnarunt. Alij dicunt, Conſtantinopoli in templo Sophiæ imagines omnium Patrum, qui ſex illis vniuerſalibus Synodis interfuerant, depictas fuiſſe, quas omnes Philippicus deleri iuſſerit. Cauſam vero non eodem modo omnes deſcribunt. Plerique narrant, Philippicum Monotheletarum hæreſi infectum, imagines patrum ſextæ Synodi iuſſiſſe deleri, vt eſſet indicatio & teſtimonium, ſe decreta ſextæ Synodi improbare & amplecti ſententiam Monotheletarum. Ac Romanos cōtra in ſignum profeſſionis, quod & ſextæ, & reliquarum generalium Synodorum doctrinam amplecterētur, curaſſe patrum imagines qui in Concilijs illis interfuerant, in porticu S. Petri depingi. Sed hanc non eſſe veram cauſam, inde certiſſime colligitur, quod in Synodo Conſtantiniana, qua imagines damnatæ ſunt, approbantur omnium ſex vniuerſalium Synodorum decreta, & nominatim ſextæ Synodi decreta contra Monotheletas approbantur, & recipiuntur.

Quare Philippicus abraſerit imagines patrum.

Vera autem cauſa illorū certaminū de imaginibus, ex Damaſceni ſcriptis, qui circa illa tempora vixit & in Synodo Conſtantiniana tanquam Iconolatra, damnatus fuit, recte colligi poteſt. Similiter etiā ex contrarijs Romanorū circa illa tempora Pōtificum decretis & Synodis, Damaſcenus igitur lib. 4. c. 17. diſerte de aduerſarijs ſuis dicit: exprobrāt nobis, (προσκυνοῦσι καὶ τιμῶσι) quod adoramus & veneramur Chriſti, Mariæ, & reliquorum Sanctorum imagines. Conſtantinus etiam Papa Gregorius II. & XXXI. ac ſequentes, in ſuis Synodis & Epiſtolis, contra Græcos Imperatores decreuerūt, imagines veneratione cultus & adorationis proſequendas. Græcorum etiam Synodi pugnantes contra imagines, aduerſa-

Vera cauſa certaminum de imaginibus.

Damaſcenus.

Zonaras.

rios ſuos, quos damnant, nominant εἰκονολάτρας. Et Zonaras aperiſſime hoc tradit, dicit enim Copronymus cum Epiſcopis in forum progreſſus coram omni populo venerabilium imaginum adorationem interdixerunt, idololatras appellantes eos, qui imaginibus cultum præſtarent. τῶν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν ἀπηγόρευσαν, εἰδωλολάτρας τοὺς ταύτας σεβομένους καλέσαντες. Et poſteà de Leone Iſaurico inqt, εἰδωλολατρείαν τὴν τῶν εἰκόνων ἀπεκάλει προσκύνησιν Adorationem imaginum vocabat idololatriam. Et ad Germanum Patriarcham dicit Iſauricus, μὴ δεῖν τὰς εἰκόνας τιμᾶσθαι non eſſe colēdas imagines. De cultu igitur & adoratione imaginū potiſſimum tunc certamen fuit. Et hæc vera fuit cauſa illorum certaminū, vbi Græci quidē demolitione imaginum voluerūt adorationē earum abolere. Dixerunt enim, ſicut Stapulenſis etiam recitat, ſe illud facere tollendæ idololatriæ cauſa. Romani vero Pontifices non ex verbo Dei diſputarunt: ſed excōmunicatione ſua Grçcos Imperatores Imperio deiecerunt. Ita Philippicum Imperio exuit Antonius, Antonium Theodoſius, qui imagines conatus fuit reſtituere, ſed vix vno anno regnauit.

Leo Iſauricus contra imagines.

Poſt hunc, Leo Iſauricus certamen contra imagines maiori vehementia inſtaurauit. Propoſito enim publico edicto mandauit, omnes imagines deijciendas & cōfringendas. Ac ipſe Conſtantinopoli omnes ſtatuas ex templis congeſtas, in medio vrbis concremauit, picturas abraſit, & parietes dealbauit, contradicentes vero vel capite truncauit, vel alia parte corporis mutilauit. Ludimagiſtrum etiam cum diſcipulis ædibus incluſum combuſſit. Gregorius III. vero in Synodo Romana contrarium ſtatuit, & Leonem damnat. Sed Leoni patri ſuccedens Conſtantinus filius, Romanç Synodo opponit aliam, quam circa annum Domini 755. in vrbe Conſtantinopolitana, vel, vt alij volunt, Epheſina cōuocat. Atq; ibi non tantum adorationem imaginum: ſed ipſas ſimpliciter imagines damnarunt, vt quas nullo modo, & in nullum vſum, etiam extra caſum cultus & adorationis, vel facere vel habere liceat. Rationē habent præcipue hanc, cum naturæ in Chriſto non poſſint ſeparari, & diuina non poſſit pingi, ideo etiam humanam eius effigiem non debere pingi, ne putetur alia eſſe perſona humanitatis quæ pingatur, alia diuinitatis, quæ pingi non poſſit. Cumque etiam corpus eius ineffabili gloria iam ſit illuſtratum, ideo illud pingi non poſſe. Et Sanctorum animæ ac virtutes, quæ veræ ſunt ipſorum imagines, cum coloribus exprimi non poſſint, ideo Sanctorum etiam imagines non debere pingi. Acta huius Synodi, quam poſtea non Conſtantinopolitanam, ſed Conſtantinianam vocari voluerunt, extant in actione 6. ſecundi Niceni Concilij.

Gregorius Tertius.

Synodus Cōſtantiniana ſimpliciter damnat imagines.

Stephanus Tertius.

Irene.

Et Romæ quidem Stephanus Tertius, cōtraria Synodo Conſtantinianam damnauit. In Græcia vero Conſtantinianç Synodi decreta durarunt apud illos, qui inde εἰκονομάχοι vocabantur, donec Irene Leonis IV. vxor tutorio nomine, Conſtantini filij ſui pupilli Imperium adminiſtrare cœpiſſet. Illa enim ſpe retinendi vel recuperandi in Occidente Imperij, quæſiuit reconciliationem cum Romanis Pontificibus, & anno Imperij ſui 6. conuocauit Synodum Conſtantinopolim, quæ per tumultum diſturbata fuit. Altero anno conuocauit Patres Nicæam, rebus omnibus ita inſtructis, vt nemo contradicere vel diſputare auderet. Scribit enim Albertus Pighius, Adrianum Pontificē Romanum ſcripſiſſe ad Græcos Imperatores, ſe conſenſurum celebrando Concilio, non vt de controuerſia illa diſceptaretur, ſed vt ſimpliciter Pontificia de adorandis imaginibus ſentētia reciperetur. In illa Synodo ex præſcripta Romani Pontificis ſententia pronuntiatur & ſtatuitur: Sacras imagines non tantum haberi

Septima Synodus

poſſe

poſſe ad vſum hiſtoricum, ſed illas ex mandato diuino in Eccleſiis neceſſarias eſſe: imo venerandas, ſalutandas, oſculandas, colendas & adorandas, cereis etiam, ſuffitu, & ſimilibus honorandas. Factum hoc fuit circa annum Domini 788. Et intra dies admodum paucos, viginti ſcilicet, cum ſine aduerſariis agerent, debellatum fuit. Inchoata enim fuit Synodus illa 24. Septembr. ſub octauum Calendas Octobris. Et tertio Idus Octobris, hoc eſt, 13. Octobris promulgata fuit definitio Synodi. Mox vero Irene omnia rurſus templa imaginibus & ſtatuis compleuit. Et ſoceri ſui Conſtãtini V I. corpus effoſſum, publice cremari iuſſit, ac cineres in mare diſpergi. Conſtantinus vero filius adultus factus, matri Imperium abrogat, & ſtatuas rurſus deiicit & exurit. Irene poſtea, non mater, ſed Medea, filio capto oculos eruit, & in ſqualenti carcere variis excruciatum malis occidit. Hi fuerunt fructus certaminum de imaginibus, ad quorum vel cogitationem primitiuæ Eccleſiæ Patres cohorruiſſent, ſi præuidere potuiſſent tam atrocia & cruenta fore certamina de tali re, de qua quæ fuerit veteris Eccleſiæ ſententia, ſupra oſtenſum eſt.

adorationem & cultum imaginum ſtatuit.

Crudelitas Irenes.

DE SEPTIMA ICONOLAtrica Synodo.

Extant autem acta ſeptimæ iſtius Synodi prolixe deſcripta, & quia propter multas cauſas vtile eſt noſſe & conſiderare, qua fide cauſa illa ibi tractata, & ex quibus fundamẽtis decreta illa de cultu & adoratione imaginum, facta ſint, præcipua capita excerpemus, & ea tanquam in tabella Lectori ſpectanda proponemus, vt inde æſtimari poſſit, quantum iſti Synodo auctoritatis tribuendum ſit.

Primo igitur, quod attinet ad hiſtoricum vſum imaginum, quod ille non ſimpliciter ſit damnatus, quodque non ſimpliciter ſit prohibitum, extra caſum cultus & adorationis, imagines, vel ad vſum hiſtoricum, vel ornatus gratia, facere & habere, recte dicunt, ipſam Scripturam interpretari legem, Exod. 20. de imaginibus. Conſtat enim in ipſo tabernaculo, & in templo Salomonis, hiſtoriæ, commonefactionis, ſignificationis, & ornatus gratia fuiſſe imagines, Exod. 25. Hebræ. 6. Num. 21. 3. Reg. 6. Et de medio Cherubim Deus ſolebat loqui, Num. 7. Cherubim vero habuiſſe faciem hominis conſtat, Ezech. 41. Et quæ in hanc ſententiam ex Patribus quibuſdam, vel de Scripturæ hiſtoriis, vel Martyrum paſſionibus, per picturas expreſſis & repræſentatis, proferuntur, culpari à candide iudicantibus non debent, ſi intra hiſtoricas metas conſiſtant: vt quod actio. 4. Gregorius dicit: Vtinam fieri poſſet, vt & cœlum & terra & aqua, omnia quoque animantia, & plantæ, & ſi quod aliud eſt, ſiue per colores, ſeu per picturas, aut voces, poſſet nos commonefacere de hiſtoria Chriſti & Sanctorum. Et Germanus inquit: Quæ quis antea legit vel audiuit, ſi iterum in pictura iſta repræſentari viderit, in memoriam ea, quæ antea audiuit & legit, reducit: ignorantes vero, quando talia per picturas oculis obiecta viderint, arripiunt inde occaſionem inquirendi & peruestigandi hiſtorias. Quod vero in actione quarta quidam dicit, maiorem eſſe vim imaginum, quam verbi Dei, falſum eſſe ſupra oſtendimus.

De hiſtorico imaginum vſu.

Secundo, neceſſariam diſtinctionem inter hiſtoricum imaginum vſum & inter earum cultum & adorationem, confundunt. Atque ex teſtimonijs, ſi quæ adducunt de hiſtorico imaginum vſu, ſtatim vel aperte, vel oblique inferunt earum cultum & adorationem. Agnouiſſe hoc quidam videntur in illa Synodo: ſed reliquorum voces præualuerũt. Nam actione quarta, Conſtantinus Cypri Epiſcopus dicit fuiſſe quidem imagines in tabernaculo: ſed ne ad idololatriam conuerterentur, Dominum dixiſ-

Diſcrimen inter hiſtoricum vſum & adorationem.

tes ſymbola boni paſtoris, & Danielem cum leonibus ære inciſum poſuiſſe, & in ipſo Palatii introitu ſignum crucis in tabula ex auro & gemmis confectum, affixiſſe legitur lib. 3. ſed non in Eccleſias transtuliſſe, ſtatuam etiam ſuam cum ſigno crucis Romæ & Conſtantinopoli in plateis, non in Eccleſijs collocaſſe legitur. In Tripartita quidem hiſtoria, & apud Nicephorum videntur loca quædam eo inclinare, quaſi Conſtantini tempore cœperint ſtatuæ quædam in templa collocari. Non admodum igitur hac de re pugnabo, ſed tamen Euſebij hiſtoria de Conſtantino, vt qui de re præſenti ſcripſit, certioris eſt auctoritatis: poſteri enim ex rumoribus videntur quædam addidiſſe. Ita Sozomenus, lib. 1. c. 4. de cultu & adoratione ſigni crucis quædam addit. Sed Euſebius, qui ex ipſius Conſtantini narratione ea, quæ de ſigno crucis ſcribit, accepit, nihil tale habet. Et reliqui etiam Scriptores illorum temporum cultum & adorationem crucis negarunt. Arnobius certe, qui vixit anno Domini 330, lib. 8. contra gentes, calumniam illam refutans, quaſi Chriſtiani cruces colant, inquit: Cruces nec colimus, nec optamus. Vos plane, qui ligneos Deos conſecratis, cruces ligneas, vt Deorum veſtrorum partes, forſitan adoratis. Nam vexilla caſtrorum quid aliud ſunt, quam inauratæ cruces, trophæa vero veſtra, non tantum ſimplicis crucis faciem, verum & affixi hominis imitantur, &c. Cyrillus etiam lib. 6. contra Iulianum negat, ſignum crucis à Chriſtianis & coli & adorari. Quando vero lignum crucis in templis poſitum, & quando crucifixi effigies acceſſerit, in ſequentibus annotabimus. Hactenus enim ex certis & veris hiſtoriis oſtendimus, in primitiua Eccleſia, vltra trecentos annos imagines non fuiſſe ad cultum adhibitas, atq; ideo, ne ad cultum transferrentur, non receptas in oratoria ſeu templa. Quæ vero ex ſcriptoribus recentioribus, vel ex dubiis & ſuppoſititiis ſcriptis, quaſi antiquitus facta proferuntur, merito non curamus.

Sozomenus.

Arnobius.

Cyrillus.

Imagines nō ad cultum propoſita. Nec in oratoria recepta.

HISTORICA OBSERVATIO, QVANDO ET quomodo imagines in templa recepta, & quis primum vſus earum fuerit, quaque poſtea conſequuta ſint.

Gentium Idolis deſtructis, & pace Eccleſijs reddita ſub Conſtantino, & poſtea frequentior cœpit inter Chriſtianos vſus eſſe hiſtoricarum imaginum, ſicut de Miletio Antiocheno, qui in ſecunda Oecumenica Synodo mortuus fuerat, Niceph. lib. 12. cap. 14. ſcribit: Tantum viri huius deſiderium in animis hominum relictum, vt illius formam & effigiem in parietibus & tabulis depingi, in poculis & in annulis exſculpi curarint, ſicut etiam Chryſoſtomus narrat. Cum vero Panegyricæ ſolennitates de martyrum paſſionibus magno ſtudio frequentarentur, templa quoq; ſplendide & magnifice exornarentur, cœpit in ipſis etiam templis vſus eſſe imaginum, non ſane ad cultum & adorationem, ſed partim ad hiſtoricam commonefactionem, partim ornatus gratia. Et cœptum hoc fuit potiſſimum circa annum Domini 380. Et reliqui ſane Patres iſtius ſeculi mutuantur quidem aliquando ſimilitudines a picturis politicis. Et de Imperatorum quidem ſtatuis, ac de aliis imaginibus, quæ in locis priuatis ſeu prophanis fuerunt, aliquando mentionem faciunt. Sed imagines ſeu picturas in ipſis templis tunc fuiſſe, ex certis ac genuinis ipſorum ſcriptis oſtendi non poteſt, ſuppoſititia enim merito repudiamus. Et de pictura in calice apud Tertullianum, ſupra diximus.

Quæ occaſione imagines in templa.

Apud Gregorium Nyſſenum vero primum, quod obſeruare potui, inter Græcos reperiuntur deſcriptiones picturarum in ipſis templis, vt oratione in Theodorum Martyrem, deſcribens memorias Martyrum, dicit

Greg. Nyſſenus primus imagines in

ædem

ædem, vt Dei templum, ſtructuræ cum amplitudine, tum pulchritudine, ſplendide exornatam fabrum in animalium figuram ſignum formaſſe, & Latomum ad argenti læuitatem cruſtas lapideas expoliuiſſe. Et pictor etiam, inquit, artis ſuæ flores induxit, in imaginibus exprimens res martyris præclare geſtas, labores, cruciatus, immanes Tyrannorum aſpectus, impetus, ardentem illam & flammas euomentem fornacem, beatiſſimũ Athletæ finem, Chriſtique certamini præſidentis humanæ formæ effigiem. Hæc pictor, tanquam in libro loquente, artificioſe depingens, Martyris certamina nobis expoſuit, & inſtar prati amœnũ & floridum templum exornauit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodeſſe, &c. Ex eodem Nyſſeno citatur etiam hæc ſententia de hiſtoria Abrahæ. Vidi ſæpius inſcriptionis imaginem, & ſine lachrymis tranſire non potui, cum tam efficaciter pictura ob oculos poneret hiſtoriam. Procumbit enim ante aram Iſaac, genibus innixus circumductas ferens in tergo manus, Abraham vero à tergo pueri innixus pedum curuamine, ſiniſtram comam pueri apprehendit, ad ſe trahens, declinat autem faciem ad puerum, miſerabiliter illum intuens, dexteram autem gladio obarmatam geſtat, quam etiam ad cædem dirigit. Iamque gladij acies ipſum corpus propemodum attigit, cum illum diuina vox à facto deterret: Hæc Nyſſenus apud Græcos. *templa apud Græcos.*

Apud Latinos vero de Pontio Paulino, qui poſt annum Domini 400. vixit, ſcribitur: Cum populus, qui ad Natalem diui Felicis conueniebat, in templo epulari ſoleret, Paulinum parietes templi picturis, ex veteri & nouo Teſtamento deſumptis, ornandos curaſſe, vt accumbentes ſpectandis illis occupati, temperantius conuiuium exigerent. Et Epiſt. 12. picturas & verſus, quibus duas Baſilicas, Nolanam & Fundanam, exornarat, tranſmittit Seuero petenti verſus Paulini ſub imagine Martini, vbi de imagine Trinitatis hi extant verſus.

Pleno coruſcat Trinitas myſterio.
Stat Chriſtus agno: vox patris cælo tonat.
Et per columbam Spiritus ſanctus fluit.

Et in Natali Felicis 9. ſcribit:

Nunc volo, picturas fucatas agmine longo
Porticibus videas, &c.
Omnia namque tenet ſerie pictura fideli,
Quæ ſenior ſcripſit per quinque volumina Moſes.

Et Natali 10.

Miremurque ſacras veterum monumenta figuras,
Et tribus in ſpaciis duo teſtamenta legamus.

Prudentius etiam in paſſione Caſſiani Martyris narrat, ſe vidiſſe picturam Martyrij ipſius: *Prudentius.*

Erexi ad cælum faciem, ſtetit obuia contra
Fucis colorum picta imago Martyris.
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circum pueri, miſerabile viſu,
Confoſſa paruis membra figebant ſtylis.
Æditumus conſultus ait: Quod proſpicis, hoſpes,
Non eſt inanis aut anilis fabula.
Hiſtoriam pictura refert, quæ tradita libris,
Veram vetuſti temporis monſtrat fidem. &c.

Idem in Hymno de beato Hippolyto, inquit:

Exemplar ſceleris paries habet illitus in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.

Picta

Et contra Collyridianos Epiphanius inquit: Diabolus mortalem naturam in hominum oculis deificans, ſtatuas imagines humanas præferentes per artium varietatem expreſſit.

Elibertanus canon cotra imagines.

Et Elibertanum Concilium in Hiſpanijs tale fecit Decretum Can. 36. Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur. Et Can. 34. Cereos per diem placuit in Cœmiterijs non incendi.

Auguſtinus contra imagines.

Auguſtinus de moribus Eccleſiæ, lib. 1. c. 34. inquit: Nolite conſectari turbas imperitorum, qui in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt: Noui multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores. Quos mores Eccleſia condemnat & quotidie corrigere ſtudet. Item de fide & ſymbolo cap. 7. Quod pater ſedere dicitur, nõ putandum eſt flexis poplitibus fieri. Tale enim ſimulachrum Deo nefas eſt, Chriſtiano in templo collocare, multo magis in corde nefarium eſt, vbi vere eſt templum Dei. Et contra Adimantum Manichæum, cap. 13. Adimantus reprehendit zelum Dei, quo à cultu ſimulacrorum prohibemur. Vult ergo videri fauere ſe ſimulachris: Quod propterea faciunt, vt miſerrimæ & veſanæ ſuæ ſectæ etiam paganorum concilient beneuolentiam. Apud Cyrillum lib. 6. Iulianus Chriſtianis hoc obijcit: Vos ancylia, quæ Iupiter demiſit, nõ adoratis nec colitis, & interim lignum crucis adoratis: Imagines illius in fronte & ante domos pingentes. Cyrillus vero reſpondens, non concedit aut fatetur, ſignum crucis à Chriſtianis coli & adorari: ſed hiſtoricum vſum imaginum eleganter deſcribit. Enumeratis enim beneficijs, quæ Chriſtus per crucem nobis præſtitit, addit: Hæc omnia nos recordari facit ſalutare lignum, & ſuadet vt cogitemus, quod vnus pro omnibus mortuus eſt, vt viuentes non ſibi ipſis viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Et propterea, vt dixi, pretioſi ligni crucem facimus in memoriam omnis boni & virtutis. Quoniam autem res illa Iuliano vituperatione non carere videtur, dicat oro: Vis optimum accerſamus pictorem, cui dicamus: Animus nobis eſt, ô pictor, velle docere formoſos pueros, intemperantiam damnum ipſis afferre. Volumuſq; ſuadere mulieribus, quę in domo ſunt, inhoneſtam vitam ipſis eſſe pernitioſam: ſed fortaſſe ſermo docere volentium iſtis non ſufficit, vt recte & inculpate viuere velint: Ponatur eis & ob oculos pictura quædam, adiuuans ſermones docentium. Pingatur ne Iupiter cum Ganymede? &c. Et tandem concludit: Vis igitur vt lignum, quod nos ad recordationem omnis virtutis inducit, abiiciamus & relinquamus, puериſque & mulierculis tua proponamus?

Cyrillus de hiſtorico vſu imaginũ.

Baſilius de imaginibus.

Baſilius hiſtoricum quidem picturarum vſum in imaginibus politicis non damnat. Dicit enim in ſerm. in 40. Martyres: Quin etiam bellorum Trophæa & victorias, & hiſtorici Scriptores & pictores demonſtrant: hi quidem oratione rem exornantes: hi vero in tabulis depingentes, multos ad virtutem & ciuilitatem excitarunt: Siquidem quæ hiſtoria oratione exprimit, hæc tacens pictura per imitationem oſtendit. Nec tamen Baſilius vel æquat vel præfert imagines Scripturæ. Eius enim ſententia eſt: Maxima eſt ad recti inueſtigationem meditatio Scripturarum diuino afflatu nobis datarum. In his enim & rerum argumenta inueniuntur, & vitę beatorum virorum præſcriptæ, veluti imagines quædam animatæ, ſecundum Deum politica imitatione operum exhibentur.

Ex Chryſoſtomo in 7. Synodo citatur ſentẽtia de pictura repræſentante hiſtoriam ſtragis Aſſyriacæ, Ieſ. 37. Sed idem alibi inquit: Nos per ſcripta Sanctorum fruimur præſentia, non ſane corporum ipſorum, ſed animarum imagines habentes. Nam quæ ipſis dicta ſunt, animarum illorum imagines ſunt. Amphilochii etiam, qui Iconii Epiſcopus fuit, hæc ſententia fertur: Nobis non ſanctorũ corporales vultus in talibus colori-

Chryſoſtomus.

Amphilochius.

Aſterius.

bus effigiare curæ eſt. quoniam his opus non habemus, ſed politiæ virtutum illorum memores eſſe debemus. Aſterius etiam, qui picturam paſſionis beatæ *Euphamiæ* ſe cum admiratione ſpectaſſe ſcribit, alibi ſumptuoſas picturas reprehendit dicens: Ne pingas Chriſtum in veſtibus, ſed magis ſumptu illo & impenſis pauperibus ſubueni.

Quid quarum ſeculũ de imaginibus.

De alijs ſententijs, quæ Titulo Patrum illius ſeculi citantur, poſtea vbi ad 7. Synodum peruentum fuerit, dicemus. Nunc tantum hoc oſtendere volui, illo ipſo ſeculo, quãdo hiſtoricus imaginum vſus à politicis ſtatuis & picturis in ipſas etiam Eccleſias à quibuſdam transferri cœpit, reliquos Patres, partim nouo huic ritui oppoſita primitiuæ Eccleſiæ traditione & conſuetudine, contradixiſſe: partim, licet non damnarint hiſtoricum imaginum vſum, non tamen valde magni feciſſe: Scripturæ vero nequaquam adæquaſſe, nedum prætuliſſe: cultum vero & adorationem imaginum ſimpliciter reprobaſſe & damnaſſe.

Multiplicata imagines.

Poſtea vero tempora ſenſim cœperunt imagines in *Eccleſijs* multiplicari. Cœperunt etiam ſtatuæ, tum Chriſti & Sanctorũ, tum Imperatorum etiam in templis collocari. Nyſſeni enim tempore & aliquanto poſt, picturæ tantum erant. Vulgi vero ſuperſtitio ſubinde tentabat ad cultum & adorationem imaginibus & ſtatuis abuti, ſed reſtiterunt vigilantes *Epi*ſcopi, & hiſtoricum vſum imaginum ita probarunt quod ſimul cultum & adorationem earum prohibuerunt & damnarunt.

Gregorius Magnus contra adorationem imaginum.

Gregorius Magnus enim circa annum Domini 600. ad Serenum *Epi*ſcopum Maſſilienſem libr. 7. *Epiſtola* 109. ſcribit his verbis: *Peruenit* ad nos, quod fraternitas veſtra quoſdam imaginum adoratores aſpiciens, eaſdem imagines confregit atq; proiecit. Et quidem zelum vos habuiſſe, ne quid manu factum adorari poſſit, laudauimus, ſed frangere eaſdem imagines non debuiſſe iudicamus. Idcirco enim pictura in *Eccleſijs* adhibetur, vt hi, qui literas neſciunt, ſaltem in parietib. videndo legãt, quæ legere in codicibus non valent. Tua igitur fraternitas & illas ſeruare, & ab earum adoratu prohibere debuit, quatenus & literarum neſcij haberent, vnde ſcientiam hiſtoriæ colligerent, & populus in picturę adoratione minime peccaret.

Hiſtoricus vſus imaginum Gregorij.

Eandem ſententiam prolixius repetit & explicat lib. 9. *Epiſt.* 9. ad eundem Serenum. Perlatum ad nos fuerat, quod inconſiderato zelo ſuccenſus, Sanctorum imagines, ſub hac quaſi accuſatione, ne adorari debuiſſent, confregeris. Et quidẽ, quia eas adorari vetuiſſes, omnino laudauimus: fregiſſe vero reprehendimus. Aliud enim eſt picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam, quid ſit adorandum, addiſcere. Nã quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura. Frangi vero non debuit, quod non ad adorandũ in Eccleſiis, ſed ad inſtruendas ſolummodo mentes fuit neſcientium collocatum. *Et* quia in locis venerabilibus Sanctorũ depingi hiſtorias non ſine ratione vetuſtas admiſit, hortamur, vt eorum animos, quos à tua diſiunctos vnitate cognoſcis, reuocare feſtines. Conuocandi enim ſunt Eccleſiæ filij, eiſq; Scripturæ teſtimoniis oſtendendũ, quia omne manu factum adorare nõ liceat, qm̃ ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Ac deinde ſubiungendum eſt, quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi factę fuerant, vt neſcientes literas, ipſam hiſtoriam attendentes, quid actum ſit, diſcerent, tranſiiſſe in adorationem videras, idcirco commotus es, vt eas imagines frangi præciperes. Atque eis dicendum: Si hanc inſtructionem, ad quam imagines antiquitus factæ ſunt, habere vultis in Eccleſia, eas modis omnibus & fieri & haberi permitto. Atque indica, quod non tibi ipſa viſio hiſtoriæ, quæ pictura teſte pandebatur, diſplicuerit: ſed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Et ſi quis imagines facere voluerit, minime prohibe: Adorare vero imagines omnibus

modis

modis de uita. Sed hoc ſolicite admoneas, vt ex viſione rei geſtæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione ſolius Trinitatis humiliter proſternantur.

Ex his Gregorij ſententijs manifeſtum eſt, adorationem imaginum prohibitam & damnatam tunc fuiſſe ab Epiſcopis, idq; ex Scripturæ ſententia. Vulgus vero ægre paſſum fuiſſe, illam ſuperſtitionem ſibi eripi. Et hiſtoricũ quidẽ imaginum vſum nõ male deſcribit Gregorius, niſi quod hoc conſiderãdum eſt, ne exiſtimetur, doctis proponendã eſſe vocẽ ſacræ Scripturæ: Idiotis vero loco auditus verbi, ſtatuas eſſe proponẽdas. Apoſtoli .n. barbaris etiã nationibus Euangelium annunciarunt, non per ſtatuas, ſed viua Euangelij voce. Et quicquid de inſtructione & cõmonefactione per picturas dicatur, nullo modo pictura verbo Dei ſcripto, prædicato, lecto, audito & cogitato cõparanda, omniũ vero minime præferẽda eſt. Quod .n. Ieſuitæ & Andradius ex natura & ratione ſignorũ philoſophantur, picturã magis & fortius mouere animũ ad deuotionem, q̃ vocẽ verbi diuini auditam & cogitatã, nullo modo admittendum eſt. Non .n. ex Phyſica ſignorum ratione, ſed ex ordinatione & promiſſione Dei, hæc æſtimanda ſunt. Et non de ſtatuis, aut imaginibus, ſed de voce Euangelii lecta, prædicata & audita habemus expreſſam ordinationẽ & promiſſionẽ Dei. 1. Cor. 1. Placuit Deo per ſtultã prędicationẽ ſaluos facere credentes. Ro. 15. Ad noſtrã doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. 2. Tim. 3. Sacrę literę poſſunt te inſtituere ad ſalutem per fidem. Scriptura. n. vtilis eſt ad docendum, arguendum, corrigendum, erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne bonũ opus inſtructus. Pſ. 119. Meditatio ſermonũ tuorũ illuminat. Rom. 10. Fides ex auditu verbi Dei. Rom. 1. Euangeliũ eſt potentia Dei. 2. Cor. 5. eſt miniſteriũ ſpiritus. Tales vero promiſſiones efficacię diuinę de imaginibus & ſtatuis non habemus. Quando itaq; hiſtoricus imaginum vſus admittitur, neceſſario taxãda eſt illa opinio, quæ imaginũ vſum verbo Dei prædicato & audito vel confert vel præfert. Inde .n. factũ eſt quod in Pontificiis eccleſiis vox verbi diuini, quæ quidem intelligi a populo potuerit, ferme conticuerit, & vulgus ad mutas ſtatuas deductum fuerit, ea opinione, quod efficaciores ſtatuæ eſſent ad inſtructionem & ad excitandam deuotionem, quã vox verbi diuini prędicata & audita. Diligẽter vero notandum eſt, quod Gregorius dicit, vetuſtatem non præcepiſſe, ſed admiſiſſe, hiſtorias Sanctorum in Eccleſiis depingi. Et quæ vetuſtas illud admiſerit, in præcedentibus oſtenſum eſt, ſcilicet non primitiuæ Eccleſiæ vetuſtas. Athanaſius enim & Euſebius illum prætextum paganorum, quod ſtatuæ eſſent quaſi literæ vulgi, diſerte reiecerunt & refutarunt.

Vulgus de imaginibus.

Imagines ãr Scripturæ conf[e]re[n]dæ vel præferendæ.

Omnino tamen ætate Gregorii nimium imaginibus tribui, & ſeminaria ſecuturæ ſuperſtitionis ſpargi cœperũt, dum ante imagines proſtrati, Chriſtum ipſum adorare cœperunt. Gregorius enim li. 7. Epiſt. 53. ad Secundinum, cui petenti miſerant imaginem Dei ſaluatoris & ſanctæ Dei genitricis, atq; Petri & Pauli, inquit: illum toto corde & tota intentione diligis, cuius imaginem præ oculis habere deſideras. Non enim abs re facimus, ſi per viſibilia inuiſibilia demonſtramus. Sic ſponſam amans, ſi cõtigerit eam ad balneum ire, præparat ſe, vt viſione eius hilaris recedat. Scio quidem, quod imaginem Saluatoris noſtri non ideo petis, vt quaſi Deũ colas, ſed ob recordationẽ Filii Dei, in eius amore recaleſcas, cuius te imaginem videre conſideras. Et nos quidem non quaſi ante diuinitatem ante illam proſternimur: ſed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut paſſum, ſed in Throno ſedentẽ recordamur. Et dum nobis ipſa pictura, quaſi Scriptura ad memoriam Filium Dei reducit, animum noſtrum, aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet, &c.

Seminaria cultus imaginum tempore Gregorij.

εἰκόνας quod quidam interpretari conantur, imagines cultu & adoratione proſequendas, hoc nequaquam inde probatur. Vocantur enim & οἶκοι σεπτοί, ἐπίσκοποι σεπτοί: nec tamen vel templa vel Sacerdotes coli vel adorari debere inde ſequitur: ſed quia erant loca prophana, erant etiam imagines politicæ, ad eorum differentiam, ſacra loca, & ſacræ imagines vocantur σεπταί. In Gratiano de conſec. diſt. 3. cap. venerabilis, citatur Canon ſub titulo ſextæ Synodi de venerandis & adorandis imaginibus, ſed falſa eſt inſcriptio. Verba enim, quæ ibi citantur, non ſunt ſextæ Synodi, ſed extant in ſeptima Pſeudoſynodo, Act. 6. Tom. 2.

Gratiani falſa allegatio.

INITIVM CVLTVS ET ADORATIOnis imaginum in Eccleſia.

Et hactenus quidem vſus imaginum in Eccleſia hiſtoricus fuit & tolerabilis: conſideretur autem, quomodo ad cultum & adorationem imaginum ſenſim facta fuerit inclinatio & progreſſio. Gregorius enim, ſicut oſtendimus, licet imagines adorari nolit, tamen ante imagines illum adorat, in cuius memoriam & recordationem per commonefactionem imaginis deducitur. Ita poſtea etiam ad imagines ipſum Deum vbique præſentem adorarunt, ſicut Blondus ſcribit: Hieroſolymis in recitatione paſſionis Chriſti, homines ad lignum Crucis, ipſum Chriſtum adoraſſe. Inde vero non multo poſt ipſarum imaginum cultus & adoratio ſubſecuta eſt: Vnde non diſſenſiones tantum, ſed horribilia, & quidem cruenta certamina orta ſunt, quorum integram hiſtoriam perſequi non eſt noſtri inſtituti: ea vero tantum, quæ ad illuſtrandam hanc de imaginibus controuerſiam facere videbuntur, excerpemus.

Progreſſio ad cultū imaginum.

Sunt autem illorum certaminum hiſtoriæ non vbique bona fide deſcriptæ. Hoc quidem ſcribunt omnes, Philippicum Imperatorem circa annum Domini 713. iuſſiſſe abradi & deleri imagines Patrum, qui in 6. vniuerſali Synodo Monotheletas damnarunt. Alij dicunt, Conſtantinopoli in templo Sophiæ imagines omnium Patrum, qui ſex illis vniuerſalibus Synodis interfuerant, depictas fuiſſe, quas omnes Philippicus deleri iuſſerit. Cauſam vero non eodem modo omnes deſcribunt. Plerique narrant, Philippicum Monotheletarum hæreſi infectum, imagines patrum ſextæ Synodi iuſſiſſe deleri, vt eſſet indicatio & teſtimonium, ſe decreta ſextæ Synodi improbare & amplecti ſententiam Monotheletarum. Ac Romanos cotra in ſignum profeſſionis, quod & ſextæ, & reliquarum generalium Synodorum doctrinam amplecterētur, curaſſe patrum imagines qui in Concilijs illis interfuerant, in porticu S. Petri depingi. Sed hanc non eſſe veram cauſam, inde certiſſime colligitur, quod in Synodo Conſtantiniana, qua imagines damnatæ ſunt, approbantur omnium ſex vniuerſalium Synodorum decreta, & nominatim ſextæ Synodi decreta contra Monotheletas approbantur, & recipiuntur.

Quare Philippicus abraſerit imagines patrum.

Vera autem cauſa illorū certaminū de imaginibus, ex Damaſceni ſcriptis: qui circa illa tempora vixit & in Synodo Conſtantiniana tanquam Iconolatra, damnatus fuit, recte colligi poteſt. Similiter etiā ex contrarijs Romanorū circa illa tempora Pōtificum decretis & Synodis, Damaſcenus igitur lib. 4. c. 17. diſerte de aduerſarijs ſuis dicit: exprobrāt nobis, (προσκυνοῦσι καὶ τιμῶσι) quod adoramus & veneramur Chriſti, Mariæ, & reliquorum Sanctorum imagines. Conſtantinus etiam Papa Gregorius II. & XXXI. ac ſequentes, in ſuis Synodis & Epiſtolis, contra Græcos Imperatores decreuerūt, imagines veneratione cultus & adorationis proſequendas. Græcorum etiam Synodi pugnantes contra imagines, aduerſa-

Vera cauſa certaminum de imaginibus.

Damaſcenus.

poſſe ad vſum hiſtoricum, ſed illas ex mandato diuino in Eccleſiis neceſſarias eſſe: imo venerandas, ſalutandas, oſculandas, colendas & adorandas, cereis etiam, ſuffitu, & ſimilibus honorandas. Factum hoc fuit circa annum Domini 788. Et intra dies admodum paucos, viginti ſcilicet, cum ſine aduerſariis agerent, debellatum fuit. Inchoata enim fuit Synodus illa 24. Septembr. ſub octauum Calendas Octobris. Et tertio Idus Octobris, hoc eſt, 13. Octobris promulgata fuit definitio Synodi. Mox vero Irene omnia rurſus templa imaginibus & ſtatuis compleuit. Et ſoceri ſui Conſtātini VI. corpus effoſſum, publice cremari iuſſit, ac cineres in mare diſpergi. Conſtantinus vero filius adultus factus, matri Imperium abrogat, & ſtatuas rurſus deiicit & exurit. Irene poſtea, non mater, ſed Medea, filio capto oculos eruit, & in ſqualenti carcere variis excruciatum malis occidit. Hi fuerunt fructus certaminum de imaginibus, ad quorum vel cogitationem primitiuæ Eccleſiæ Patres cohorruiſſent, ſi præuidere potuiſſent tam atrocia & cruenta fore certamina de tali re, de qua quæ fuerit veteris Eccleſiæ ſententia, ſupra oſtenſum eſt.

adorationem & cultum imaginum ſtatuit.

Crudelitas Irenes.

DE SEPTIMA ICONOLAtrica Synodo.

Extant autem acta ſeptimæ iſtius Synodi prolixe deſcripta, & quia propter multas cauſas vtile eſt noſſe & conſiderare, qua fide cauſa illa ibi tractata, & ex quibus fundamētis decreta illa de cultu & adoratione imaginum, facta ſint, præcipua capita excerpemus, & ea tanquam in tabella Lectori ſpectanda proponemus, vt inde æſtimari poſſit, quantum iſti Synodo auctoritatis tribuendum ſit.

Primo igitur, quod attinet ad hiſtoricum vſum imaginum, quod ille non ſimpliciter ſit damnatus, quodque non ſimpliciter ſit prohibitum, extra caſum cultus & adorationis, imagines, vel ad vſum hiſtoricum, vel ornatus gratia, facere & habere, recte dicunt, ipſam Scripturam interpretari legem, Exod. 20. de imaginibus. Conſtat enim in ipſo tabernaculo, & in templo Salomonis, hiſtoriæ, commonefactionis, ſignificationis, & ornatus gratia fuiſſe imagines, Exod. 25. Hebræ. 6. Num. 21. 3. Reg. 6. Et de medio Cherubim Deus ſolebat loqui, Num. 7. Cherubim vero habuiſſe faciem hominis conſtat, Ezech. 41. Et quæ in hanc ſententiam ex Patribus quibuſdam, vel de Scripturæ hiſtoriis, vel Martyrum paſſionibus, per picturas expreſſis & repræſentatis, proferuntur, culpari à candide iudicantibus non debent, ſi intra hiſtoricas metas conſiſtant: vt quod actio. 4. Gregorius dicit: Vtinam fieri poſſet, vt & cœlum & terra & aqua, omnia quoque animantia, & plantæ, & ſi quod aliud eſt, ſiue per colores, ſeu per picturas, aut voces, poſſet nos commonefacere de hiſtoria Chriſti & Sanctorum. Et Germanus inquit: Quæ quis antea legit vel audiuit, ſi iterum in pictura iſta repræſentari viderit, in memoriam ea quæ antea audiuit & legit, reducit: ignorantes vero, quando talia per picturas oculis obiecta viderint, arripiunt inde occaſionem inquirendi & perueſtigandi hiſtorias. Quod vero in actione quarta quidam dicit, maiorem eſſe vim imaginum, quam verbi Dei, falſum eſſe ſupra oſtendimus.

De hiſtorico imaginum vſu.

Secundo, neceſſariam diſtinctionem inter hiſtoricum imaginum vſum & inter earum cultum & adorationem, confundunt. Atque ex teſtimonijs, ſi quæ adducunt de hiſtorico imaginum vſu, ſtatim vel aperte, vel oblique inferunt earum cultum & adorationem. Agnouiſſe hoc quidam videntur in illa Synodo: ſed reliquorum voces præualuerūt. Nam actione quarta, Conſtantinus Cypri Epiſcopus dicit fuiſſe quidem imagines in tabernaculo, ſed ne ad idololatriam conuerterentur, Dominum dixiſ-

Diſcrimen inter hiſtoricum vſum & adorationem.

ſe: Non facies tibi ſimilitudinem aliquam, ne populus culturam illi exhibeat. Et Actione quinta, producitur ſcholion quoddam in Exodum: Etſi facimus hominum piorum ſimilitudines, non tamen illæ fiunt vt adorentur vt dij, ſed vt eas videntes, ad imitationem facinorum illorum prouocemur. Si vero ſimilitudines Chriſti facimus, ſane non propter ſimilitudinem adoramus, ſed quo mens per ea, quæ conſpexit, ſurſum volet.

Quam abſurde allegēt veterum ſententias.

Tertio, vbicumq; in veterum ſcriptis ad picturas ſeu imagines in genere alluditur, ipſi mox attexunt: Ergo in templis Chriſtianorum habendæ ſunt imagines: vt Athanaſius explicans doctrinam, quod filius Dei, aſſumpta natura humana. imaginem Dei in ea obliteratam & deletam, reſtituerit, vtitur hac ſimilitudine. Sicut ea, quæ in tabulis picta ſunt, cum figura per ſordes, & ſitum deleta fuerit, neceſſarium eſt, vt denuo pingatur & reficiatur, modo talis ſit, vt adhuc renouari in eadem materia & tabula poſſit. Nam per eandem formam & materiam, in qua depingitur, non deſtruitur ſed potius in id, quod ante fuit reſtituitur. Hanc ſententiam Adrianus Papa Romanus adducit, probaturus imagines in Chriſtianorum templis habendas, quod Athanaſius cum ſimilitudinem illam in genere à picturis ſumeret, ne cogitauit quidem. Idem imagines in templis probare conatur ex illa Cyrilli ſententia: Fides depingit Verbum quod in forma Dei exiſtit, quod ſimilitudine noſtra aſſumpta factum eſt homo. Et imaginum vſum nobis ſupplent parabolæ ſubiicientes quaſi oculis & manibus, ea quæ in nudo intellectu contemplationem obſcure habent. Et Action. 4. imagines in templis Cyrilli auctoritate, ita confirmare conantur quia Cyrillus collationem veteris & noui Teſtamenti hac ſimilitudine explicans inquit: Vmbra & figura Lex erat, imo velut quædam pictura, ad contemplationem videntium ipſa opera poſita. Vmbra autem artificij in tabulis pingentiū, primi ſunt characteres, quib. ſi ſuperinducti fuerint colores. tunc ſane pulcritudo picturæ apparebit: Ita nouum Teſtamentum vmbras veteris abſoluit & conſummauit. Allegant & illam Cyrilli ſententiam, quæ celebrat deſcriptionem Moyſis, Gen. 22. quod hiſtoriam illam de Abrahamo quaſi in tabula depinxerit, nunc inſidentem aſino aſſumpto ſimul & puero, nunc dimiſſo aſino onerantē lignis ipſum Iſaacum, aſſumendo gladium & ignem, rurſus adoleſcentem in lignis ligando, dextera ad immolandum puerum armata, &c. Hæc annotaui, vt Lector videat, quam pueriles & ineptæ fuerint iſtius Synodi actiones, quod ex huiuſmodi ſententiis voluerunt probare, patres docuiſſe, in templis Chriſtianorum habendas eſſe imagines.

Fundamenta iſtius Synodi ex figmentis & fabulis.

Quarto ex certis teſtimoniis veræ antiquitatis, per annos trecentos, non poſſunt oſtendere, imagines in Chriſtianorum templis fuiſſe: contrarium enim ſupra monſtrauimus. Sed quia Synodus iſta fingit eſſe traditionem Apoſtolicam, & conſuetudinem vetuſtiſſimā, inde vſq; à Chriſti & Apoſtolorum tempore receptam, ad eius probationem, teſtimonia ſuppoſititia, fabulas & figmenta cogitur aſſumere: vt Actione 5. producitur fabula de imagine quam Chriſtus ipſe fecerit, & Abgaro Regulo miſerit, cum & Gelaſius, & Iſidorus, narationem illam pronuntient apocrypham eſſe, ſicut ſupra oſtendimus. Et tamen in Synodo illa Leo quidam Lector dicit, ſe petiiſſe Edeſſam, & ibi venerandam imaginem, non factam hominum manu, adorari & honorari à populo vidiſſe. Actione 4. ſub nomine Athanaſij Alexandrini citatur narratio de imagine Chriſti à Iudæis crucifixa, quam Nicodemus manibus ſuis fecerit, & moriturus tradiderit Gamalieli, qui eam Iacobo reliquerit, à quo commendata fuerit Simeoni & Zachæo. Sed ſupra oſtendimus, ſcriptum illud non eſſe Athanaſij, ſed ſuppoſititium: & Sigebertus oſtendit, fabulam multo re-

centiorem

centiorem eſſe, quam forſan quidam nomine Athanaſius conſcripſit, & hoc prætextu Magno illi Athanaſio ea poſtea tribuerunt, vt ita ſpecie & auctoritate aliqua ſimplicioribus eam venditarent. Actione 2. Adrianus Papa magno ſupercilio ſcribit, Cōſtantinum lepra infectum juſſum fuiſſe in ſomnis à Petro & Paulo, vt à Syluestro Romano Pontifice peteret Baptiſma, ita enim conſecuturum ipſum lepræ & omnium morborum ſanitatem. Et Conſtantinum interrogaſſe Syluestrum, quales eſſent Petrus & Paulus, cumq; is imagines Apoſtolorum, quas habebat, afferri juſſiſſet, Conſtantinum ſtatim agnouiſſe vultus, quos per quietem viderat. Cumque Romæ à Syluestro baptizatus eſſet, in memoriam eius beneficii columnas Eccleſiarum imaginibus Chriſti & Sanctorum ipſum exornaſſe. Sed totam illam narrationem de Baptiſmo Conſtantini fabuloſam & falſam eſſe, veteres Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Scriptores omnes conuincunt. Adrianus dicit, Conſtantinum ideo imagines Chriſti & Sanctorum in templis collocaſſe, vt ita Gentes à cultu idolorum conuerteret: ſed ſupra clariſſime oſtendimus, primitiuam Eccleſiam ideo noluiſſe imagines in oratoria admittere, ne in illorum animis, qui ex gentibus conuertebantur, ſeminaria idololatriæ relinquerentur, & ne Chriſtiani facti, eo modo verum Deum colerent, quo idola coluerāt, ad ſtatuas ſcilicet. Et ex veris certiſq; hiſtoriis non poſſe oſtendi, quod Conſtantinus imagines in templis poſuerit, ſupra oſtendimus. Ex primitiuæ etiam Eccleſiæ hiſtoria, quam in præcedentibus deduximus, liquido judicari poteſt, ſuppoſititium & falſum eſſe, quod Actione prima, ſub nomine vetuſtiſſimi Theologi citatur, ναοῦ λόγος οὐδεὶς, ὃν οὐ στέφει ἄγαλμα: nullam habendam eſſe rationē eius templi, quod non ornatum ſit imaginibus ſeu ſtatuis. Impudentiſſimum vero eſt, quod fingunt, in Synodo Apoſtolorum Antiochena decretum factum fuiſſe, vt loco idolorum imago Chriſti proponeretur, ad quam conuerſi ablegarentur. Ita enim allegant Decretum: Seruatos non debere amplius ad Idola aberrare: ſed certandum eſſe ante columnam Dei hominiſque Ieſu Chriſti Domini noſtri. Et de Apoſtolis quidem conſtat, quod docuerint fugienda eſſe idola, 1. Ioa. 5. Quod vero loco idolorum materiales imagines Chriſti ſubſtituerint, ad quas conuerſos ablegarint, falſum eſt, & ſententiam illam ex apocryphis ſcriptis, de actis Apoſtolorum, ſumptam eſſe non eſt dubium, quæ tamen potuit illam ſententiam habere: Non ad idola currendum eſſe, ſed ad Chriſtum, qui vt Deus & homo vnicum fundamentum, & vera columna ſit Eccleſiæ, & ſpectator ac remunerator certaminum, quæ fideles ſuſtinent. Sed quid, pie Lector, de tali Synodo judicandum exiſtimas, quæ apocryphis, fabuloſis, ſuppoſititiis, & falſis nititur teſtimoniis & fundamentis?

Quinto, Ioannes quidam Monachus Actione quarta, dicit: Neceſſarias eſſe imagines in Eccleſiis, idque Adrianus Papa ex doctrina Scripturæ & ex mandato diuino probare conatur: ſed profecto pueriles, frigidæ, imo pudendæ ſunt probationes, nihil prorſus ad rem facientes, quæ vno verbo rectiſſime appellari poſſint, manifeſtæ ludificationes verbi Dei: non enim violenter tantum, ſed ridicule prorſus, dicta Scripturæ in peregrinū ſenſum detorquentur, non ſecus atque in paſquillis ioci gratia quidam ludere ſolent. Cumque Synodorum auctoritas ex fundamentis & teſtimoniis, quib. nititur, recte æſtimetur, judicet hinc Lector, quid ſeptimæ iſti Synodo tribuere vel velit, vel debeat, vel poſſit. Adrianus igitur Papa Actione ſecunda, ſcribit: Sicut Scriptura imagines in memoriam venerationis habet: ſic & nos eas habeamus. Audi vero teſtimonia. Quia inquit, factor noſter Deus juxta propriam imaginem & ſimilitudinem hominem de luto terræ finxit & illuminauit: Præterea primus homo

Quam inepte allegetur Scriptura in iſta Synodo.

cuncta animantia propriis nominibus vocauit. Abel ex primitiis ouilis ſui Deo dona obtulit. Noe altare Domino conſtruxit. Similiter & Abraham: Iacob etiam lapidem erexit. Item: Quare non nos quoq; ſpecioſitatem domus Dei diuerſis coloribus & picturis exornabimus, cum ſcriptum ſit, Confeſſio & pulcritudo coram eo. Item: Domine, dilexi decorem domus tuæ, faciem tuam Domine requiram. Item, Actione quarta: Si vetus Scriptura habuit Cherubim obumbrantia propitiatorium, & nos quoque imagines Chriſti, Mariæ & Sanctorum habebimus obumbrantes altaria, quia ex veteri Scriptura, noua aſſumpſit Cherubim gloriæ. Nam Hebræorum nouo, in nouo Teſtamento citatur hiſtoria Cherubim gloriæ. Egregiam mehercle probationem; Item ſcriptum eſt, ſicut audiuimus, ita vidimus. Et: Domine, in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. Et in Cantico: Oſtende mihi faciem tuam & auditam fac mihi vocem tuam. Nemo accendit lucernam, & ponit ſub modio. Item; ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui. Ergo imagines in altaribus locandæ & accenſis cereis colendæ ſunt. Item ſanctis qui ſunt in terra, inquit Pſalmus, ſed Sancti ſunt in cœlo, ergo imagines eorum debet eſſe in terra, &c. Certe ſi Paſquillus aliquis voluiſſet Pontificiorum doctrinam de imaginibus ſalſe exagitare, & irridendam proponere, non potuiſſet magis ridicule Scripturam allegare. Et tamen Pontificios non pudet ad Synodi iſtius auctoritatem, tamquam ſacroſanctam, confugere.

Sexto, in Actionibus iſtius Synodi eſt & hoc obſeruandum, quod aliquoties ipſi qui interfuerunt, fatentur: Saracenos quorũ Religio, vt nũc Turcarum ſine ſimulacris fuit alieniores à Chriſtianorum Religione factos, propter cultum & adorationem imaginum. Et Actione 4. fatentur, Iudæos abſterritos, ne fidem Chriſti amplecterentur, quia videbãt Chriſtianos contra legem, Exodi 20, imagines adorare & colere. Quod enim Synodus prætendit, legem Dei tantum prohibere, ne vel falſorum Deorum vel eorum, quæ nihil ſunt, ſimulacra adorentur: manifeſte cõtra textum Legis pugnat, quæ diſerte dicit, ne ſimilitudines eorum, quæ ſunt, ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſiue ſub terra, adorentur & colantur. Extat in actis iſtius Synodi, Actione quinta diſputatio Gentilis, qui affirmat cultum idolorum apud Gentes confirmari ex adoratione & cultu imaginũ, ſicut tunc inter Chriſtianos exercebatur. Nam & nos, inquit Gentilis, non ipſas ſtatuas adoramus: ſed vt per cultum noſtrum incorporeæ virtutes ad nos perueniant. Cumque diceret Gentilis: ſicut vos Chriſtiani Angelos qui incorporei ſunt, pingitis & adoratis: ita & nos Deos noſtros pingimus. Reſpondet quidam, qui vult videri catholicus, Angelos ſua natura non omnino eſſe incorporeos & inuiſibiles, verum tenui corpore præditos & aereo, ac ſæpius in proprio corpore viſos. Porro, quod actione prima dicunt, Marcionitas, Manichæos, & alios, qui finxerunt, Chriſtum non verum corpus humanum, ſed Phantaſiam eius aſſumpſiſſe, ideo imagines corporis Chriſti reſpuiſſe; & idem feciſſe etiam alios hæreticos, qui humanam naturam in perſona Chriſti in diuinitatem mutatam fingebant: aliquid habet coloris, & ſi quis ea opinione imagines reſpueret, is propter impiam de humana Chriſti natura opinionem merito damnaretur. Sed cum iſtorum hæreticorum controuerſiæ & certamina, diligenter apud veteres deſcripta extent, nihil tale de imaginib. ipſis tribuitur, imo Manichæos ſimulacris æquiores fuiſſe, ſupra ex Auguſt. cõtra Adimantum, c.13. oſtendimus. Act.5. citatur fabula illa, quam etiam Nicephorus habet, Xenaiæ hæreſin fuiſſe: imagines Sanctorum non eſſe adorandas: Cum Gregorius Magnus idem tanquam catholicam Eccleſiæ Chriſti doctrinam defendat, ſicut ſupra oſtendimus. Philoxeni autem

illius ſententia ita recitatur, Act. 5. Chriſto non dandum eſſe honorem, nec laudem dicēdam in pictura, hominum arte elaborata. Eſſe autem illi ſolummodo acceptam adorationem in ſpiritu & veritate.

Quod vero in fine quintæ actionis extat, & a Zonara etiam deſcribitur. perrdum quendam Iudæum perſuaſiſſe cuidam Arabum Tyranno, & poſtea etiam Leoni Iſaurico, vt imagines in Chriſtianorum templis delerent, & hanc eſſe originem Iconoclaſtarum, ita narratur, vt fabulæ non ſit abſimile. Et ob prohibendam adorationem imaginum, confractionem earum primum cœpiſſe, idque ante Leonem Iſauricum, ante oſtendimus. Quod ſi Iudæi, Samaritæ, Saraceni, odio Chriſti, & in eius contumeliam imagines ipſius confringunt & conſpuunt, merito damnantur, ſicut Nabuchodonoſor, ob impie tractata vaſa templi, arcam & Cherubim, diuinitus punitus eſſe, à Chryſoſtomo non male dicitur, quia odio Dei, & in eius contumeliam hoc fecit.

Origo Iconoclaſtarum.

Et hæc quæ hactenus dicta ſunt, pertinent ad hiſtoricum imaginum vſum, qui licet per ſe, ſi intra hiſtoricas metas contineatur, culpari & damnari non poſſit, ſicut ſupra oſtenſum eſt: hæc tamen capita ex Actis annotare volui, vt Lector conſideret, quam indoctæ, ineptæ & vanæ fuerint Synodi illius actiones, quomodo commentitiis, peregrinis & ſuppoſititiis fundamentis, ea etiam, quæ per ſe vera ſunt, ita ſuperſtruant, vt ſuperſtitiones ſuas admiſcere poſſint, vt hinc Lector ſtatuat, quantum fidei & auctoritatis in altero capite, quod principale eſt, de cultu ſcilicet, & adoratione imaginum, Synodo iſti tribuendum ſit.

Septimo, principale caput eſt, quod in Synodo iſta contra manifeſtam Scripturæ ſententiam, & contra totius antiquitatis conſentientia teſtimonia decretum eſt, ſacras imagines honorandas, venerandas, ſalutandas, amplectendas, oſculandas, colendas, & adorandas eſſe. Et quidem apparet, pias aures etiam tunc ab ipſis vocabulis abhorruiſſe. Ideo quidam vocabula mitigare ſtuduerunt, vt Action. 3. Conſtantinus Cypri Epiſcopus dicit: Suſcipio venerandas imagines, ad adorationem autem, quæ fit ſecundum λατρείαν, tantūmodo ſuperſubſtantiali & viuificæ Trinitati conſeruo: Leontius etiam Actione quarta, & Adrianus Actione ſecunda, rem ipſam mitigare ſtudent, cum inquiunt: Sicut ex conſideratione creaturarum moueor, vt Deum ipſū creatorem ſolū adorē, & colam: ita in pictura contemplans martyrum certamina & victorias, excitor, vt Deum martyrum glorificem, virtutes martyrum prædicem & ad imitationem me præparem. Et actione 7. dicunt, veram latriam ſoli diuinæ naturæ competere. Eſſe autem aliam honorariam adorationem ſicut Iacob adorauit Eſau. Geneſ. 33. Abraham filios Chet, Geneſ. 23. Iacob Pharaonem, Gen. 47. Dauid Samuelem, 1. Reg. 10. Quando itaq; dicitur imagines adorandas, non intelligi cultum latriæ: ſed adorare idem valere, quod ſalutare, amplecti & amare, ſicut Phariſæi ſcribuntur amaſſe ſalutationes in foro, Matthæi 23. Et Paulus ſalutauit presbyteros ingreſſus ad illos, Act. 21. Volunt igitur quidam vocabulo adorationis in Actis illius ſynodi nihil aliud intelligi, quam exhibitionem honoris ſeu reuerentiæ, quæ fit externo aliquo geſtu, vel inclinatione capitis, vel genuflexione, vel amplexu, oſculo & huiuſmodi.

Adoratio imaginum in iſta Synodo.

Quomodo ludant vocabulo adorationis.

Poſſem autem opponere, religioſam pietatem veræ & eruditæ antiquitatis ſubtilitatem illam ignoraſſe. Grauiſſimis enim ſine dubio de cauſis ſimpliciter prohibuit adorationē imaginum, ſicut & Gregorius Magnus docuit, imagines nullo modo adorandas, ſed adorationem modis omnibus deuitandam. Et lex Dei ſimpliciter dicit: Non adorabis, nec coles ea. Poſſem etiam opponere, ingentem eſſe diſſimilitudinem, quando hominibus rationalibus exhibetur ciuilis & externa reuerētia, vel ratione of-

An imagines aliquo modo adorandæ.

ficii vel conjunctionis vel amoris, vel quia ab illis aliquid petimus, ſperamus aut tenemus. Talis enim reuerentia in ſcriptura veteris Teſtamenti aliquando vocatur adoratio, & eius extant exempla in ſcriptura. Verum inanimatis ſtatuis ſeu imaginibus hoc exhibere non eſt idem, & eius nullum extat in ſcriptura vel mandatum, vel exemplum. Imo lex Dei, quia vtrumq; prohibet, & adorationem & cultum imaginum, altero internum cultum ſpiritus, altero externam honorariam adorationem imaginum prohibet.

Quomodo Synodus iſta vult imagines adorari.

Sed ne exiſtimetur lis & certamen de vocabulis tantum eſſe, videamus, quid & quantum ſeptima iſta ſynodus re ipſa ſuis venerationibus, ſalutationibus, cultibus & adorationibus, tribuat imaginibus. Inde enim manifeſtum erit, fucum tantum eſſe diſputationem de vocabulis. Et Scholaſtici poſtea ſicut rem ipſam, ita etiam vocabulum adorationis proprie ſic dictæ, imaginibus Chriſti tribuerunt, ſicut infra oſtendemus.

Inuocatur auxilium.

Theodoſius igitur quidam Actione prima, in ſua confeſſione inquit: Saluto & veneror Mariæ imaginem, cuius etiam auxilium, protectionem & interceſſionem, nocte dieque, vt peccatori mihi ſubueniat, inuoco, vt quæ eam poteſtatem habet à Chriſto. Sanctorum etiam imagines veneror non vt Deos, ſed mentis meæ affectum & deſiderium, quo in illos affectus ſum, hoc modo indicans, ex toto animo omnes obteſtor, vt apud Deum pro me intercedant, quo in oculis eius miſericordiam in die judicii conſequar.

Mediatio. Propitiatio.

Actione ſecunda ſub nomine Baſilii citatur ſuppoſititia hæc ſententia: Deiparam virginem, Sanctos, Prophetas, Apoſtolos & martyres ſuſcipio, qui pro me apud Deum ſupplicant, quo per iſtorum meditationem propitius mihi ſit Deus, & remiſſionem peccatorum mihi gratis largiatur, quam ob cauſam & hiſtorias imaginum illorum honoro & palam adoro. Audis ſynodum iſtam docere, imagines ita & propter hanc cauſam adorandas, vt per Sanctorum, quorum ſunt imagines, mediationem, Deus nobis ſit propitius, & peccatorum remiſſionem largiatur: quæ certe adoratio ſoli Chriſto debetur. Ibidem Stauratius dicit: Venerabiles imagines honoro, quæ ſunt velut arrhabo ſalutis meæ. Et Adriani Epiſtola dicit: Iſraelitæ per inſpectionem ænei ſerpentis à peſte ſeruati ſunt. Nos vero Chriſti & ſanctorum imagines contemplantes & venerantes, abſit vt dubitemus nos ſeruari.

Seruamur per imagines.

Sanationes ad imagines.

Actione 4. narratur miraculum, quod S. Anaſtaſius apparuerit mulieri paralyticæ, & dixerit: deſcende ad Tetrapylum, ſanctiq; Anaſtaſii interceſſionem apud Deum poſce, quæ ad templum illud delata, cum ſancti imaginem conſpicaretur, dixit: Hic eſt, qui in ſomnis mihi apparuit. Et in terram ſe proſternens, & martyrem flebilibus orationibus placans, ſana ſurrexit. Et alius quidam addit, mulierculam obſeſſam Romæ ad imaginem S. Anaſtaſiii ſanatam.

Iurant ad imagines.

Allegatur ibi & formula jurandi in confirmationem dictorum, poſitis manibus ſuper imagines Chriſti & Mariæ. Atqui ſcriptura tradit, cultum ſoli Deo debitum eſſe, per nomen ipſius jurare.

Leontius ibid. dicit: Quando imaginem Chriſti habeo, per eam Chriſtum ipſum me tenere & adorare videor.

Imagines loquuntur.

Ex Sophronio citatur tale miraculum: Ingreſſi templum, vidimus picturam, repræſentantem in medio imaginem Chriſti, Mariam à ſiniſtris, à dextris autem Baptiſtam. Præterea cœtus Sanctorum, qui ante imaginem procidebant, & intercedebant. Chriſtus vero commiſeratus annuit, & ante imaginem inquit: illi date. Et Sancti ad me aiunt: Ecce gratiam Deus tibi dedit. Et alius quidam Epiſcopus ſubiicit: hæc imago adhuc hodie Alexandriæ exiſtit, & omnes morbos curat.

Aliud

Aliud ibi recitatur, quod dæmon cum cuidam valde moleſtus eſſet, dixerit, imaginem iſtam, Mariæ ſcilicet geſtantis Chriſtum, ſi nolis me tecum luctari, caue ne amplius adores: Abbatem vero Theodorum dixiſſe: Potius omnia lupanaria intranda eſſe, quam intermittendam adorationem illius imaginis. Ita enim in Caroli Magni libro ſententia illa ſynodi citatur. *Dæmonum teſtimoniũ.* *Lupanaria.*

Alius quidam vxori ægrotanti dixit: ſi domi eſſem, poſſem cerea Sanctorum meorum Coſmæ & Damiani imagine omnes dolores tuos auferre. In ſomnis ſancti illi apparuerunt mulierculæ, quæ expergefacta rogauit virum de forma illorum ſanctorum. Vir vero recordatus, quod ſoleret peregre imaginem illam ſecum ferre, oſtendit eam vxori, quæ cum vidiſſet adorauit. *Imago Coſmæ & Damiani.*

Manzon quidam dicit: Ego in morbo iuſſi, vt inferrent ad me Chriſti imaginem, quam cum vidiſſem, dixiſſemque: Domine, qui das Sanctis gratiam reſpice me, impoſui eam loco dolenti, & morbus repulſus eſt. Item, muliercula ægrotans, cum præ torminibus ingredi non poſſet, repſit ad illum locum, vbi in parietibus, effigies Coſmæ & Damiani depictæ erant. Et quia fide pro ſcipione vtebatur; confeſtim ſanitati ſanctorum interceſſione reſtituta eſt. *Imago imponitur loco affecto.* *Fides in imagines.*

Ioannes quidam dicit: Si quis imaginem Chriſti aſpiciens & adorans dixerit, aut ei inſcripſerit: Hic eſt Chriſtus, non peccat. Item, dicunt, Romæ in omnium officinarum veſtibus exiguas Simeonis imagines collocaſſe, cuſtodiam quandam & ſecuritatem rebus ſuis illinc promittentes. Et Hæmorrhouſa quædam inſpecta tantummodo Simeonis imagine, dum is adhuc in viuis eſſet, ſanata ibi dicitur. Maria Ægyptiaca imaginem Deiparæ virginis ita alloquitur: O virgo domina, auxiliare mihi, quæ neminem habeo, qui mihi ſuppetias ferat. *De imagine, hic eſt Chriſtus.* *Imagines in officinis.* *Alloquitur imagines.* *Miracula.*

Plura alia ſimilia ſub titulo miraculorum ibi recitantur, quomodo pictæ imagines inuocantibus diſtillarint guttas roris, & vnguentorum, quibus morbi ſanati, & quomodo imagines læſæ vltæ fuerint contemptores ſuos.

Actione quinta: muliercula quædam fodiens puteum, cum aquam non inueniret, vidit in ſomnis quendam ad ſe dicentem: Mitte, vt ſimulacrum Abbæ Theodoſij afferatur, & Deus tibi dabit aquam. Cumque imago eſſet allata, demiſerunt eam in puteum, & confeſtim aqua ſcaturiit. *Imago in puteum.*

Abbas quidam habebat in ſpelunca imaginem Mariæ, habentem in vlnis Chriſtum. Quando vero abiturus erat ad loca ſancta, candelam parabat, eamq; pro more ſuo accendebat. Cum vero accinctus ad iter, preces funderet, dicebat ad Dominam, totus in imaginem eius intentus: Sancta Domina Deipara, quia longum mihi reſtat iter, candelam tuam cura, eamque inextinctam ſerua. Nam ego tuo fretus præſidio longum iter ingredior. Et hæc cum ad imaginem dixiſſet, abiit. Reuerſus autem poſt menſes quinque aut ſex, candelam tamen ſemper ardentem, nec vnquam extinctam inuenit. *Imago ſeruat candelas.*

Hæc ſummatim excerpta annotare hoc loco volui, vt Lector videat, quales opiniones, & quos cultus imaginum Tridentinum Decretum ſtabilire, & Eccleſijs rurſus obtrudere conetur, quando ad ſeptimam hanc Synodum ſe refert. Studioſe enim craſſas ſuperſtitiones, cultus, inuocationis & adorationis imaginum, in decreto ſuo non recenſent Tridentini: ſed quia tamē retineri illas volunt, præcipiunt talem venerationem imaginum, ſicut in ſeptima ſynodo definita eſt. Et verbi ſane gratia, de ſuperſtitionibus, ſi quæ irrepſerunt, abrogandis concionantur: ſed quæ poſſent eſſe craſſiores ſuperſtitiones, quam quas hactenus ex actis ſeptimę ſynodi *Tridentini decreti artificium.*

annota-

Addenda vero eſt & hæc obſeruatio, quod poſtea, cum adoratio imaginum recepta, & defenſio eius ſuſcepta eſſet, quia videbāt illam à tota antiquitate per annos ſexcentos conſtanter reprobatā, finxerunt vetuſtam hæreſin eſſe, docere, quod Sanctorum imagines non ſint adorandæ. Ita Nicephorus lib. 16. c. 28. deſcribens impietatem Xenaiæ, qui Petri Gnaphæi ſocius fuit: cui nondum baptizato Epiſcopatum mandarat, aſſerēs, ſufficere ei pro Baptiſmo conſecrationē. Iſte, inqt, Xenaias primus (ô audacem animum & os impudēs!) vocem illā euomuit οὐ δεῖν προσκυνεῖν, non debere adorari Chriſti & Sanctorum imagines. Vixit autem Xenaias iſte circa annum Domini 500. Sed Gregorius poſtea adhuc anno 600. adorationem imaginum expreſſe prohibet & damnat. Idem etiam antea Auguſtinus de totius Eccleſiæ ſententia fecerat, & Elibertana etiam Synodo publice decretum factum fuerat contra adorationem imaginum, ſicut oſtendimus. Imo Deus ipſe longe ante legem tulerat: Non adorabis nec coles imagines. Vanum igitur & falſum eſt, quod Nicephorus ſcribit, hæreſin eſſe Xenaiæ, quaſi ille primus docuerit, Sanctorum imagines non eſſe adorandas.

Nicephori fabula de adoratione imaginum.

Porro hiſtoricus imaginum vſus poſt Gregorium etiam Synodorum decretis comprobari & confirmari cœpit. Fit enim earum mētio in ſexta vniuerſali Synodo, circa annū Domini 680. Et Pontificij quidem ſcriptores dicunt, concilium illud ſanxiſſe & mandaſſe cultum, veneratione & adoratione imaginum. Sed res lōge aliter ſe habet. Ex Græco. n. nono canone, illius Synodi canones prolati iam extant. & octogeſimū ſecundum de imaginibus. Perionius Græce a legat, cuius hæc eſt ſententia. In quibuſdam ſacrarū imaginum picturis agnus digito præcurſoris monſtratus exprimitur, qui in typum gratiæ receptus eſt. adumbrans verum illum, per Legem nobis demonſtratum agnum, Chriſtum. Veteres igitur figuras & vmbras, & veritatis Symbola προχαράγματα & adumbrationes Eccleſiæ traditas retinentes gratiam illis pręponimus, & veritatem, vt legis complementum, ſuſcipimus. Vt igitur id, quod ſecundum legis vmbras perfectum fuerit, in Chriſto, etiam (χρωματουργίαις) coloru picturis ſeu pictorum artibus, omnium oculis ὑπογράφηται, ſubijciatur aut præſcribatur: definimus, illius agni Chriſti Dei noſtri, qui tollit peccatū, picturam (κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα) ſecundum humanum characterem in imaginibus in poſterum, pro veteri agno (ἀναστηλοῦσθαι) erigendam, per quā (τὸ τῆς ταπεινώσεως) ea quæ ad humiliationem Dei verbi pertinēt (κατανοοῦντες) contemplamur, & (πρὸς μνήμην) ad memoriam ſeu recordationem conuerſationis eius in carne, & paſſionis mortiſque eius ſalutaris, ac quæ inde mūdo facta eſt, redēptionis (χειραγωγούμενοι) quaſi manu ducimur. Hæc verba Canonis nihil dicunt de cultu & adoratione imaginum: ſed hiſtoricum vſum earum probant & declarant. Quia ſcilicet vetus Teſtamentum fuit tempus vmbrarum, iam ſub nouo Teſtamento non vmbras eſſe proponendas: ſed præter doctrinā ſignis ſeu picturis etiam oſtendendū, figuras legis impletas eſſe in Chriſto. Ad hiſtoricam etiam contemplationē ac memoriam, ſeu commonefactionem, operum Chriſti, imaginem ipſius ſpecie humana poſſe proponi indicant. Obſeruandum vero eſt, imaginem Chriſti crucifixi, hoc eſt, ſicut Canon loquitur, figura ſeu ſpecie humana repræſentante humiliationem, paſſionem & morte ipſius, iſtis primum temporibus circa annum Domini 690. cœpiſſe fieri & in Eccleſia collocari: hactenus. n. crucis tantum ſignum viſitatū fuerat, ſicut ſupra oſtēdimus. Quod vero Canon ille nominat σεπτὰς

Sexta Synodus de imaginibus.

Imago crucifixi quando.

εἰκόνας,

... quod quidam interpretari conantur, imagines cultu & adoratione proſequendas, hoc nequaquam inde probatur. Vocantur enim & ναοὶ σεπτοί, ἐπίσκοποι σεπτοί: nec tamen vel templa vel Sacerdotes coli vel adorari debere inde ſequitur. ſed quia erant loca prophana, erant etiam imagines politicæ, ad eorum differentiam. ſacra loca, & ſacræ imagines vocantur σεπταί. In Gratiano de conſec. diſt. 3. cap. venerabilis, citatur Canon ſub titulo ſextæ Synodi de venerandis & adorandis imaginibus, ſed falſa eſt inſcriptio. Verba enim, quæ ibi citantur, non ſunt ſextæ Synodi, ſed extant in ſeptima Pſeudoſynodo, Act. 6. Tom. 2. *Gratiani falſa allegatio.*

INITIVM CVLTVS ET ADORATIOnis imaginum in Eccleſia.

Et hactenus quidem vſus imaginum in Eccleſia hiſtoricus fuit & tolerabilis: conſideretur autem, quomodo ad cultum & adorationem imaginum ſenſim facta fuerit inclinatio & progreſſio. Gregorius enim, ſicut oſtendimus, licet imagines adorari nolit, tamen ante imagines illum adorat, in cuius memoriam & recordationem per commonefactionem imaginis deducitur. Ita poſtea etiam ad imagines ipſum Deum vbique præſentem adorarunt, ſicut Blondus ſcribit: Hieroſolymis in recitatione paſſionis Chriſti, homines ad lignum Crucis, ipſum Chriſtum adoraſſe. Inde vero non multo poſt ipſarum imaginum cultus & adoratio ſubſecuta eſt: Vnde non diſſenſiones tantum, ſed horribilia, & quidem cruenta certamina orta ſunt, quorum integram hiſtoriam perſequi non eſt noſtri inſtituti: ea vero tantum, quæ ad illuſtrandam hanc de imaginibus controuerſiam facere videbuntur, excerpemus. *Progreſſio ad cultũ imaginum.*

Sunt autem illorum certaminum hiſtoriæ non vbique bona fide deſcriptæ. Hoc quidem ſcribunt omnes, Philippicum Imperatorem circa annum Domini 713. iuſſiſſe abradi & deleri imagines Patrum, qui in 6. vniuerſali Synodo Monotheletas damnarunt. Alij dicunt, Conſtantinopoli in templo Sophiæ imagines omnium Patrum, qui ſex illis vniuerſalibus Synodis interfuerant, depictas fuiſſe, quas omnes Philippicus deleri iuſſerit. Cauſam vero non eodem modo omnes deſcribunt. Plerique narrant, Philippicum Monotheletarum hæreſi infectum, imagines patrum ſextæ Synodi iuſſiſſe deleri, vt eſſet indicatio & teſtimonium, ſe decreta ſextæ Synodi improbare & amplecti ſententiam Monotheletarum. Ac Romanos cotra in ſignum profeſſionis, quod & ſextæ, & reliquarum generalium Synodorum doctrinam amplecterẽtur, curaſſe patrum imagines qui in Concilijs illis interfuerant, in porticu S. Petri depingi. Sed hanc non eſſe veram cauſam, inde certiſſime colligitur, quod in Synodo Conſtantiniana, qua imagines damnatæ ſunt, approbantur omnium ſex vniuerſalium Synodorum decreta, & nominatim ſextæ Synodi decreta contra Monotheletas approbantur, & recipiuntur. *Quare Philippicus abraſerit imagines patrum.*

Vera autem cauſa illorũ certaminũ de imaginibus, ex Damaſceni ſcriptis, qui circa illa tempora vixit & in Synodo Conſtantiniana tanquam Iconolatra, damnatus fuit, recte colligi poteſt. Similiter etiã ex contrarijs Romanorũ circa illa tempora Põtificum decretis & Synodis. Damaſcenus igitur lib. 4. c. 17. diſerte de aduerſarijs ſuis dicit: exprobrãt nobis, [προσκυνοῦσι κ. τιμῶσι] quod adoramus & veneramur Chriſti, Mariæ, & reliquorum Sanctorum imagines. Conſtantinus etiam Papa Gregorius ... & XXXI. ac ſequentes, in ſuis Synodis & Epiſtolis, contra Græcos Imperatores decreuerũt, imagines veneratione cultus & adorationis proſequendas. Græcorum etiam Synodi pugnantes contra imagines, aduerſa- *Vera cauſa certaminum de imaginibus.* *Damaſcenus.*

poſſe ad vſum hiſtoricum, ſed illas ex mandato diuino in Eccleſiis neceſſarias eſſe: imo venerandas, ſalutandas, oſculandas, colendas & adorandas, cereis etiam, ſuffitu, & ſimilibus honorandas. Factum hoc fuit circa annum Domini 788. Et intra dies admodum paucos, viginti ſcilicet, cum ſine aduerſariis agerent, debellatum fuit. Inchoata enim fuit Synodus illa 24. Septembr. ſub octauum Calendas Octobris. Et tertio Idus Octobris, hoc eſt, 13. Octobris promulgata fuit definitio Synodi. Mox vero Irene omnia rurſus templa imaginibus & ſtatuis compleuit. Et ſoceri ſui Conſtãtini VI. corpus effoſſum, publice cremari iuſſit, ac cineres in mare diſpergi. Conſtantinus vero filius adultus factus, matri Imperium abrogat, & ſtatuas rurſus deiicit & exurit. Irene poſtea, non mater, ſed Medea, filio capto oculos eruit, & in ſqualenti carcere variis excruciatum malis occidit. Hi fuerunt fructus certaminum de imaginibus, ad quorum vel cogitationem primitiuæ Eccleſiæ Patres cohorruiſſent, ſi præuidere potuiſſent tam atrocia & cruenta fore certamina de tali re, de qua quæ fuerit veteris Eccleſiæ ſententia, ſupra oſtenſum eſt.

adorationem & cultum imaginum ſtatuit.

Crudelitas Irenes.

DE SEPTIMA ICONOLAtrica Synodo.

Extant autem acta ſeptimæ iſtius Synodi prolixe deſcripta, & quia propter multas cauſas vtile eſt noſſe & conſiderare, qua fide cauſa illa ibi tractata, & ex quibus fundamẽtis decreta illa de cultu & adoratione imaginum, facta ſint, præcipua capita excerpemus, & ea tanquam in tabella Lectori ſpectanda proponemus, vt inde æſtimari poſſit, quantum iſti Synodo auctoritatis tribuendum ſit.

Primo igitur, quod attinet ad hiſtoricum vſum imaginum, quod ille non ſimpliciter ſit damnatus, quodque non ſimpliciter ſit prohibitum, extra caſum cultus & adorationis, imagines, vel ad vſum hiſtoricum, vel ornatus gratia, facere & habere, recte dicunt, ipſam Scripturam interpretari legem, Exod. 20. de imaginibus. Conſtat enim in ipſo tabernaculo, & in templo Salomonis, hiſtoriæ, commonefactionis, ſignificationis, & ornatus gratia fuiſſe imagines, Exod. 25. Hebr. 6. Num. 21. 3. Reg. 6. Et de medio Cherubim Deus ſolebat loqui, Num. 7. Cherubim vero habuiſſe faciem hominis conſtat, Ezech. 41. Et quæ in hanc ſententiam ex Patribus quibuſdam, vel de Scripturæ hiſtoriis, vel Martyrum paſſionibus, per picturas expreſſis & repræſentatis, proferuntur, culpari à candide iudicantibus non debent, ſi intra hiſtoricas metas conſiſtant: vt quod actio. 4. Gregorius dicit: Vtinam fieri poſſet, vt & cœlum & terra & aqua, omnia quoque animantia, & plantæ, & ſi quod aliud eſt, ſiue per colores, ſeu per picturas, aut voces, poſſet nos commonefacere de hiſtoria Chriſti & Sanctorum. Et Germanus inquit: Quæ quis antea legit vel audiuit, ſi iterum in pictura iſta repræſentari viderit, in memoriam ea, quæ antea audiuit & legit, reducit: ignorantes vero, quando talia per picturas oculis obiecta viderint, arripiunt inde occaſionem inquirendi & perueſtigandi hiſtorias. Quod vero in actione quarta quidam dicit, maiorem eſſe vim imaginum, quam verbi Dei, falſum eſſe ſupra oſtendimus.

De hiſtorico imaginum vſu.

Secundo, neceſſariam diſtinctionem inter hiſtoricum imaginum vſum & inter earum cultum & adorationem, confundunt. Atque ex teſtimonijs, ſi quæ adducunt de hiſtorico imaginum vſu, ſtatim vel aperte, vel oblique inferunt earum cultum & adorationem. Agnouiſſe hoc quidam videntur in illa Synodo: ſed reliquorum voces præualuerũt. Nam actione quarta, Conſtantinus Cypri Epiſcopus dicit fuiſſe quidem imagines in tabernaculo: ſed ne ad idololatriam conuerterentur, Dominum dixiſ-

Diſcrimen inter hiſtoricum vſum & adorationem.

ſe: Non facies tibi ſimilitudinem aliquam, ne populus culturam illi exhibeat. Et Actione quinta, producitur ſcholion quoddam in Exodum: Etſi facimus hominum piorum ſimilitudines, non tamen illæ fiunt vt adorentur vt dij, ſed vt eas videntes, ad imitationem facinorum illorum prouocemur. Si vero ſimilitudines Chriſti facimus, ſane non propter ſimilitudinem adoramus, ſed quo mens per ea, quæ conſpexit, ſurſum volet.

Quam abſurde allegēt veterum ſententias.

Tertio, vbicumq; in veterum ſcriptis ad picturas ſeu imagines in genere alluditur, ipſi mox attexunt: Ergo in templis Chriſtianorum habendæ ſunt imagines: vt Athanaſius explicans doctrinam, quod filius Dei, aſſumpta natura humana, imaginem Dei in ea obliteratam & deletam, reſtituerit, vtitur hac ſimilitudine. Sicut ea, quæ in tabulis picta ſunt, cum figura per ſordes & ſitum deleta fuerit, neceſſarium eſt, vt denuo pingatur & reficiatur, modo talis ſit, vt adhuc renouari in eadem materia & tabula poſſit. Nam per eandem formam & materiam, in qua depingitur, non deſtruitur ſed potius in id, quod ante fuit reſtituitur. Hanc ſententiam Adrianus Papa Romanus adducit, probaturus imagines in Chriſtianorum templis habendas, quod Athanaſius cum ſimilitudinem illam in genere à picturis ſumeret, ne cogitauit quidem. Idem imagines in templis probare conatur ex illa Cyrilli ſententia: Fides depingit Verbum quod in forma Dei exiſtit, quod ſimilitudine noſtra aſſumpta factum eſt homo. Et imaginum vſum nobis ſupplent parabolæ ſubiicientes quaſi oculis & manibus, ea quæ in nudo intellectu contemplationem obſcure habent. Et Action. 4. imagines in templis Cyrilli auctoritate, ita confirmare conantur quia Cyrillus collationem veteris & noui Teſtamenti hac ſimilitudine explicans inquit: Vmbra & figura Lex erat, imo velut quædam pictura, ad contemplationem videntium ipſa opera poſita. Vmbra autem artificij in tabulis pingentiū, primi ſunt characteres, quib. ſi ſuperinducti fuerint colores, tunc ſane pulcritudo picturæ apparebit: Ita nouum Teſtamentum vmbras veteris abſoluit & conſummauit. Allegant & illam Cyrilli ſententiam, quæ celebrat deſcriptionem Moyſis, Gen. 22. quod hiſtoriam illam de Abrahamo quaſi in tabula depinxerit, nunc inſidentem aſino, aſſumpto ſimul & puero, nunc dimiſſo aſino onerantē lignis ipſum Iſaacum, aſſumendo gladium & ignem, rurſus adoleſcentem in lignis ligando, dextera ad immolandum puerum armata, &c. Hæc annotaui, vt Lector videat, quam pueriles & ineptæ fuerint iſtius Synodi actiones, quod ex huiuſmodi ſententiis voluerunt probare, patres docuiſſe, in templis Chriſtianorum habendas eſſe imagines.

Quarto ex certis teſtimoniis veræ antiquitatis, per annos trecentos, non poſſunt oſtendere, imagines in Chriſtianorum templis fuiſſe: contrarium enim ſupra monſtrauimus. Sed quia Synodus iſta fingit eſſe traditionem Apoſtolicam, & conſuetudinem vetuſtiſſimā, inde vſq; à Chriſti & Apoſtolorum tempore receptam, ad eius probationem, teſtimonia ſuppoſititia, fabulas & figmenta cogitur aſſumere: vt Actione 5. producitur fabula de imagine quam Chriſtus ipſe fecerit, & Abgaro Regulo miſerit, cum & Gelaſius, & Iſidorus, narationem illam pronuntient apocrypham eſſe, ſicut ſupra oſtendimus. Et tamen in Synodo illa Leo quidam Lector dicit, ſe petiiſſe Edeſſam, & ibi venerandam imaginem, non factam hominum manu, adorari & honorari à populo vidiſſe. Actione 4. ſub nomine Athanaſij Alexandrini citatur narratio de imagine Chriſti, à Iudæis crucifixa, quam Nicodemus manibus ſuis fecerit, & moriturus tradiderit Gamalieli, qui eam Iacobo reliquerit, à quo commendata fuerit Simeoni & Zachæo. Sed ſupra oſtendimus, ſcriptum illud non eſſe Athanaſij, ſed ſuppoſititium: & Sigebertus oſtendit, fabulam multo re-

Fundamenta ſynodi ex figmentis & fabulis.

centiorem

centiorem eſſe, quam forſan quidam nomine Athanaſius conſcripſit, & hoc prætextu Magno illi Athanaſio ea poſtea tribuerunt, vt ita ſpecie & auctoritate aliqua ſimplicioribus eam venditarent. Actione 2. Adrianus Papa magno ſupercilio ſcribit, Cõſtantinum lepra infectum juſſum fuiſſe in ſomnis à Petro & Paulo, vt à Sylueſtro Romano Pontifice peteret Baptiſma, ita enim conſecuturum ipſum lepræ & omnium morborum ſanitatem. Et Conſtantinum interrogaſſe Sylueſtrum, quales eſſent Petrus & Paulus, cumq; is imagines Apoſtolorum, quas habebat, afferri juſſiſſet, Conſtantinum ſtatim agnouiſſe vultus, quos per quietem viderat. Cumque Romæ à Sylueſtro baptizatus eſſet, in memoriam eius beneficii columnas Eccleſiarum imaginibus Chriſti & Sanctorum ipſum exornaſſe. Sed totam illam narrationem de Baptiſmo Conſtantini fabuloſam & falſam eſſe, veteres Eccleſiasticæ hiſtoriæ Scriptores omnes conuincunt. Adrianus dicit, Conſtantinum ideo imagines Chriſti & Sanctorum in templis collocaſſe, vt ita Gentes à cultu idolorum conuerteret: ſed ſupra clariſſime oſtendimus, primitiuam Eccleſiam ideo noluiſſe imagines in oratoria admittere, ne in illorum animis, qui ex gentibus conuertebantur, ſeminaria idololatriæ relinquerentur, & ne Chriſtiani facti, eo modo verum Deum colerent, quo idola coluerãt, ad ſtatuas ſcilicet. Et ex veris certiſque hiſtoriis non poſſe oſtendi, quod Conſtantinus imagines in templis poſuerit, ſupra oſtendimus. Ex primitiuæ etiam Eccleſiæ hiſtoria, quam in præcedentibus deduximus, liquido judicari poteſt, ſuppoſititium & falſum eſſe, quod Actione prima, ſub nomine vetuſtiſſimi Theologi citatur, *ναοῦ λόγος οὐδεὶς, ὃν οὐ στέφει ἄγαλμα*: nullam habendam eſſe rationẽ eius templi, quod non ornatum ſit imaginibus ſeu ſtatuis. Impudentiſſimum vero eſt, quod fingunt, in Synodo Apoſtolorum Antiochena decretum factum fuiſſe, vt loco idolorum imago Chriſti proponeretur, ad quam conuerſi ablegarentur. Ita enim allegant Decretum: Seruatos non debere amplius ad Idola aberrare: ſed certandum eſſe ante columnam Dei hominiſque Ieſu Chriſti Domini noſtri. Et de Apoſtolis quidem conſtat, quod docuerint fugienda eſſe idola, 1. Ioa. 5. Quod vero loco idolorum materiales imagines Chriſti ſubſtituerint, ad quas conuerſos ablegarint, falſum eſt, & ſententiam illam ex apocryphis ſcriptis, de actis Apoſtolorum, ſumptam eſſe non eſt dubium, quæ tamen potuit illam ſententiam habere: Non ad idola currendum eſſe, ſed ad Chriſtum, qui vt Deus & homo vnicum fundamentum, & vera columna ſit Eccleſiæ, & ſpectator ac remunerator certaminum, quæ fideles ſuſtinent. Sed quid, pie Lector, de tali Synodo judicandum exiſtimas, quæ apocryphis, fabuloſis, ſuppoſititiis, & falſis nititur teſtimoniis & fundamentis?

Quinto, Ioannes quidam Monachus Actione quarta, dicit: Neceſſarias eſſe imagines in Eccleſiis, idque Adrianus Papa ex doctrina Scripturæ & ex mandato diuino probare conatur: ſed profecto pueriles, frigidæ, imo pudendæ ſunt probationes, nihil prorſus ad rem facientes, quæ vno verbo rectiſſime appellari poſſint, manifeſtæ ludificationes verbi Dei: non enim violenter tantum, ſed ridicule prorſus, dicta Scripturæ in peregrinũ ſenſum detorquentur, non ſecus atque in paſquillis ioci gratia quidam ludere ſolent. Cumque Synodorum auctoritas ex fundamentis & teſtimoniis, quib. nititur, recte æſtimetur, judicet hinc Lector, quid ſeptimæ iſti Synodo tribuere vel velit, vel debeat, vel poſſit. Adrianus igitur Papa Actione ſecunda, ſcribit: Sicut Scriptura imagines in memoriam venerationis habet: ſic & nos eas habeamus. Audi vero teſtimonia. Quia inquit, factor noſter Deus juxta propriam imaginem & ſimilitudinem hominem de luto terræ finxit & illuminauit: Præterea primus homo

Quam inepte allegetur Scriptura in iſta Synodo.

cuncta animantia propriis nominibus vocauit. Abel ex primitiis ouium ſui Deo dona obtulit. Noe altare Domino conſtruxit. Similiter & Abraham: Iacob etiam lapidem erexit. Item: Quare non nos quoq; ſpecioſitatem domus Dei diuerſis coloribus & picturis exornabimus, cum ſcriptum ſit, Confeſſio & pulcritudo coram eo. Item: Domine, dilexi decorem domus tuæ, faciem tuam Domine requiram. Item, Actione quarta: Si vetus Scriptura habuit Cherubim obumbrantia propitiatorium, & nos quoque imagines Chriſti, Mariæ & Sanctorum habebimus obumbrantes altaria, quia ex veteri Scriptura, noua aſſumpſit Cherubim gloriæ. Nam Hebræorum nouo, in nouo Teſtamento citatur hiſtoria Cherubim gloriæ. Egregiam mehercle probationem; Item ſcriptum eſt, ſicut audiuimus, ita vidimus. Et: Domine, in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. Et in Cantico: Oſtende mihi faciem tuam & auditam fac mihi vocem tuam. Nemo accendit lucernam, & ponit ſub modio. Item; ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui. Ergo imagines in altaribus locandæ & accenſis cereis colendæ ſunt. Item ſanctis qui ſunt in terra, inquit Pſalmus, ſed Sancti ſunt in cœlo, ergo imagines eorum debēt eſſe in terra, &c. Certe ſi Paſquillus aliquis voluiſſet Pontificiorum doctrinam de imaginibus falſe exagitare, & irridendam proponere, non potuiſſet magis ridicule Scripturam allegare. Et tamen Pontificios non pudet ad Synodi iſtius auctoritatem, tamquam ſacroſanctam, confugere.

Saraceni

Sexto, in Actionibus iſtius Synodi eſt & hoc obſeruandum, quod aliquoties ipſi qui interfuerunt, fatentur: Saracenos quorū Religio, vt nūc Turcarum ſine ſimulacris fuit alieniores à Chriſtianorum Religione factos, propter cultum & adorationem imaginum. Et Actione 4. fatentur, Iudæos abſterritos, ne fidem Chriſti amplecterentur, quia videbāt Chriſtianos contra legem, Exodi 20, imagines adorare & colere. Quod enim Synodus prætendit, legem Dei tantum prohibere, ne vel falſorum Deorum vel eorum, quæ nihil ſunt, ſimulacra adorentur: manifeſte cōtra textum Legis pugnat, quæ diſerte dicit, ne ſimilitudines eorum, quæ ſunt, ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſiue ſub terra, adorentur & colantur. Extat in actis iſtius Synodi, Actione quinta diſputatio Gentilis, qui affirmat cultum idolorum apud Gentes confirmari ex adoratione & cultu imaginū, ſicut tunc inter Chriſtianos exercebatur. Nam & nos, inquit Gentilis, non ipſas tabulas adoramus: ſed vt per cultum noſtrum incorporeæ virtutes ad nos perueniant. Cumque diceret Gentilis; ſicut vos Chriſtiani Angelos qui incorporei ſunt, pingitis & adoratis: ita & nos Deos noſtros pingimus. Reſpondet quidam, qui vult videri catholicus, Angelos ſua natura non omnino eſſe incorporeos & inuiſibiles, verum tenui corpore præditos & aereo, ac ſæpius in proprio corpore viſos. Porro, quod actione prima dicunt, Marcionitas, Manichæos, & alios, qui finxerunt, Chriſtum non verum corpus humanum, ſed Phantaſiam eius aſſumpſiſſe, ideo imagines corporis Chriſti reſpuiſſe; & idem feciſſe etiam alios hæreticos, qui humanam naturam in perſona Chriſti in diuinitatem mutatam fingebant: aliquid habet coloris, & ſi quis ea opinione imagines reſpueret, is propter impiam de humana Chriſti natura opinionem merito damnaretur. Sed cum iſtorum hæreticorum controuerſiæ & certamina, diligenter apud veteres deſcripta extent, nihil tale de imaginib. ipſis tribuitur, imo Manichæos ſimulacris æquiores fuiſſe, ſupra ex Auguſt. cōtra Adimantum, c. 13. oſtendimus. Act. 5. citatur fabula illa, quam etiam Nicephorus habet, Xenaiæ hæreſin fuiſſe: imagines Sanctorum non eſſe adorandas: Cum Gregorius Magnus idem tanquam catholicam Eccleſiæ Chriſti doctrinam defendat, ſicut ſupra oſtendimus. Philoxeni autem

Iudæi

Pagani

Marcionitæ, Manichæi

illius

illius ſententia ita recitatur, Act. 5. Chriſto non dandum eſſe honorem, nec laudem dicēdam in pictura, hominum arte elaborata. Eſſe autem illi ſolummodo acceptam adorationem in ſpiritu & veritate.

Quod vero in fine quintæ actionis extat, & a Zonara etiam deſcribitur. perſidum quendam Iudæum perſuaſiſſe cuidam Arabum Tyranno, & poſtea etiam Leoni Iſaurico, vt imagines in Chriſtianorum templis delerent, & hanc eſſe originem Iconoclaſtarum, ita narratur, vt fabulæ non ſit abſimile. Et ob prohibendam adorationem imaginum, confractionem earum primum cœpiſſe, idque ante Leonem Iſauricum, ante oſtendimus. Quod ſi Iudæi, Samaritæ, Saraceni, odio Chriſti, & in eius contumeliam imagines ipſius confringunt & conſpuunt, merito damnantur, ſicut Nabuchodonoſor, ob impie tractata vaſa templi, arcam & Cherubim, diuinitus punitus eſſe, à Chryſoſtomo non male dicitur, quia odio Dei, & in eius contumeliam hoc fecit.

Origo Iconoclaſtarum.

Et hæc quæ hactenus dicta ſunt, pertinent ad hiſtoricum imaginum vſum, qui licet per ſe, ſi intra hiſtoricas metas contineatur, culpari & damnari non poſſit, ſicut ſupra oſtenſum eſt: hæc tamen capita ex Actis annotare volui, vt Lector conſideret, quam indoctæ, ineptæ & vanæ fuerint Synodi illius actiones, quomodo commentitiis, peregrinis & ſuppoſititiis fundamentis, ea etiam, quæ per ſe vera ſunt, ita ſuperſtruant, vt ſuperſtitiones ſuas admiſcere poſſint, vt hinc Lector ſtatuat, quantum fidei & auctoritatis in altero capite, quod principale eſt, de cultu ſcilicet, & adoratione imaginum, Synodo iſti tribuendum ſit.

Septimo, principale caput eſt, quod in Synodo iſta contra manifeſtam Scripturæ ſententiam, & contra totius antiquitatis conſentientia teſtimonia decretum eſt, ſacras imagines honorandas, venerandas ſalutandas, amplectendas, oſculandas, colendas, & adorandas eſſe. Et quidem apparet, pias aures etiam tunc ab ipſis vocabulis abhorruiſſe. Ideo quidam vocabula mitigare ſtuduerunt, vt Action. 3. Conſtantinus Cypri Epiſcopus dicit: Suſcipio venerandas imagines, ad adorationem autem, quæ fit ſecundum λατρείαν, tantūmodo ſuperſubſtantiali & viuificæ Trinitati conſeruo: Leontius etiam Actione quarta, & Adrianus Actione ſecunda, rem ipſam mitigare ſtudent, cum inquiunt: Sicut ex conſideratione creaturarum moueor, vt Deum ipſū creatorem ſolū adorē, & colam: ita in pictura contemplans martyrum certamina & victorias, excitor, vt Deum martyrum glorificem, virtutes martyrum prædicem & ad imitationem me præparem. Et actione 7. dicunt, veram latriam ſoli diuinæ naturæ competere. Eſſe autem aliam honorariam adorationem ſicut Iacob adorauit Eſau. Geneſ. 33. Abraham filios Chet, Geneſ. 23. Iacob Pharaonem, Gen. 47. Dauid Samuelem, 1. Reg. 10. Quando itaq; dicitur imagines adorandas, non intelligi cultum latriæ: ſed adorare idem valere, quod ſalutare, amplecti & amare, ſicut Phariſæi ſcribuntur amaſſe ſalutationes in foro, Matthæi 23. Et Paulus ſalutauit presbyteros ingreſſus ad illos, Act. 21. Volunt igitur quidam vocabulo adorationis in Actis illius ſynodi nihil aliud intelligi, quam exhibitionem honoris ſeu reuerentiæ, quæ fit externo aliquo geſtu, vel inclinatione capitis, vel genuflexione, vel amplexu, oſculo & huiuſmodi.

Adoratio imaginum in iſta Synodo.

Quomodo ludant vocabulo adorationis.

Poſſem autem opponere, religioſam pietatem veræ & eruditæ antiquitatis ſubtilitatem illam ignoraſſe. Grauiſſimis enim ſine dubio de cauſis ſimpliciter prohibuit adorationē imaginum, ſicut & Gregorius Magnus docuit, imagines nullo modo adorandas, ſed adorationem modis omnibus deuitandam. Et lex Dei ſimpliciter dicit: Non adorabis, nec coles ea. Poſſem etiam opponere, ingentem eſſe diſſimilitudinem, quando hominibus rationalibus exhibetur ciuilis & externa reuerētia, vel ratione of-

An imagines aliquo modo adorandæ.

Aliud ibi recitatur, quod dæmon cum cuidam valde moleſtus eſſet, dixerit, imaginem iſtam, Mariæ ſcilicet geſtantis Chriſtum, ſi nolis me tecum luctari, caue ne amplius adores: Abbatem vero Theodorum dixiſſe: Potius omnia lupanaria intranda eſſe, quam intermittendam adorationem illius imaginis. Ita enim in Caroli Magni libro ſententia illa ſynodi citatur. *Dæmonum teſtimoniũ.* *Lupanaria.*

Alius quidam vxori ægrotanti dixit: ſi domi eſſem, poſſem cerea Sanctorum meorum Coſmæ & Damiani imagine omnes dolores tuos auferre. In ſomnis ſancti illi apparuerunt mulierculæ, quæ expergefacta rogauit virum de forma illorum ſanctorum. Vir vero recordatus, quod ſoleret peregre imaginem illam ſecum ferre, oſtendit eam vxori, quæ cum vidiſſet adorauit. *Imago Coſmæ & Damiani.*

Manzon quidam dicit: Ego in morbo iuſſi, vt inferrent ad me Chriſti imaginem, quam cum vidiſſem, dixiſſemque: Domine, qui das Sanctis gratiam reſpice me, impoſui eam loco dolenti, & morbus repulſus eſt. Item, muliercula ægrotans, cum præ torminibus ingredi non poſſet, repſit ad illum locum, vbi in parietibus, effigies Coſmæ & Damiani depictæ erant. Et quia fide pro ſcipione vtebatur, confeſtim ſanitati ſanctorum interceſſione reſtituta eſt. *Imago imponitur loco affecto.* *Fides in imagines.*

Ioannes quidam dicit: Si quis imaginem Chriſti aſpiciens & adorans dixerit, aut ei inſcripſerit: Hic eſt Chriſtus, non peccat. Item, dicunt Romæ in omnium officinarum veſtibus exiguas Simeonis imagines collocaſſe, cuſtodiam quandam & ſecuritatem rebus ſuis illinc promittentes. Et Hæmorrhouſa quædam inſpecta tantummodo Simeonis imagine, dum is adhuc in viuis eſſet, ſanata ibi dicitur. Maria Ægyptiaca imaginem Deiparæ virginis ita alloquitur: O virgo domina, auxiliare mihi, quæ neminem habeo, qui mihi ſuppetias ferat. *De imagine, hic eſt Chriſtus.* *Imagines in officinis.* *Alloquitur imagines.* *Miracula.*

Plura alia ſimilia ſub titulo miraculorum ibi recitantur, quomodo pictæ imagines inuocantibus diſtillarint guttas roris, & vnguentorum, quibus morbi ſanati, & quomodo imagines læſæ vltæ fuerint contemptores ſuos.

Actione quinta: muliercula quædam fodiens puteum, cum aquam non inueniret, vidit in ſomnis quendam ad ſe dicentem: Mitte, vt ſimulacrum Abbæ Theodoſij afferatur, & Deus tibi dabit aquam. Cumque imago eſſet allata, demiſerunt eam in puteum, & confeſtim aqua ſcaturiit. *Imago in puteum.*

Abbas quidam habebat in ſpelunca imaginem Mariæ, habentem in vlnis Chriſtum. Quando vero abiturus erat ad loca ſancta, candelam parabat, eamq; pro more ſuo accendebat. Cum vero accinctus ad iter, preces funderet, dicebat ad Dominam, totus in imaginem eius intentus: Sancta Domina Deipara, quia longum mihi reſtat iter, candelam tuam cura, eamque inextinctam ſerua. Nam ego tuo fretus præſidio longum iter ingredior. Et hæc cum ad imaginem dixiſſet, abiit. Reuerſus autem poſt menſes quinque aut ſex, candelam tamen ſemper ardentem, nec vnquam extinctam inuenit. *Imago ſeruat candelas.*

Hæc ſummatim excerpta annotare hoc loco volui, vt Lector videat, quales opiniones, & quos cultus imaginum Tridentinum Decretum ſtabilire, & Eccleſijs rurſus obtrudere conetur, quando ad ſeptimam hanc Synodum ſe refert. Studioſe enim craſſas ſuperſtitiones, cultus, inuocationis & adorationis imaginum, in decreto ſuo non recenſent Tridentini: ſed quia tamẽ retineri illas volunt, præcipiunt talem venerationem imaginum, ſicut in ſeptima ſynodo definita eſt. Et verbi ſane gratia, de ſuperſtitionibus, ſi quæ irrepſerunt, abrogandis concionantur: ſed quæ poſſent eſſe craſſiores ſuperſtitiones, quam quas hactenus ex actis ſeptimę ſynodi *Tridentini decreti artificium.*

annota-

annotauimus: Illas vero Tridentini iudicant non ſuperſtitiones, ſed magnam pietatem eſſe. Quomodo vero aduerſa quaſi fronte pugnent cum doctrina verbi Dei, de vero cultu, inuocatione, & adoratione Dei, in locis præcedentibus oſtenſum eſt.

Fundamenta adorationis in iſta Synodo.

Octauo fundamenta etiam, teſtimonia & probationes, quibus talem cultum & adorationem imaginum ſeptima iſta ſynodus confirmare conatur, Lectori tanquam in tabella ſpectanda, conſideranda & diiudicanda proponemus: Vtq; rectius de illis iudicari poſſit, redigemus ea ad certa aliquot capita. Primo enim ex Scriptura probare conantur adorationem imaginum. Secundo, ex traditionibus. Tertio, ex Patrum teſtimoniis. Quarto, ex miraculis. Quinto, quod contrarium aſſerere ſit verus hæreſis. Sexto, à ſimilitudine venerationis imaginum politicarum. Vident igitur, ſibi obſtare clariſſimam Scripturæ ſententiam, quod ſolus Deus ſit adorandus, quodque adorationem imaginum Scriptura expreſſe prohibeat: Ideo teſtimonia illa ita eludere conantur: Quod Scriptura vbi dicit Dominum Deum adorabis, & illum ſolum coles, excluſiuam particulam addiderit latriæ, non autem adorationi: ſed illam illuſionem Angelus, Apoc. 19. ignorauit, qui ſe ideo à Ioanne adorari vetat, quia ſcriptum ſit: Deum adora. Ignorauit illam tota antiquitas, ex cuius ſententia Hieronymus dicit: Nos nec Angelos, nec Sanctos, nec martyres, nec ipſorum reliquias, nec vllam creaturam, ſed ſolum Deum adoramus. Et Gregorius Magnus prohibens adorationem imaginum, hoc ipſo dicto vtitur, quia ſcriptum ſit, Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolū coles. Athanaſius inde probat, Chriſtum eſſe Deum, quia iubetur adorari. Non autem loquimur de ciuili, politica ſeu mundana adoratione, ſeu reuerentia, de qua ſupra exempla quædam Scripturæ citata ſunt: ſed de adoratione religioſa, quæ in exercitiis fidei & pietatis vſurpatur. Illam ſoli Deo deberi manifeſtiſſimum eſt. Cum enim ſatan poſtularet adorationem, Chriſtus reſpondet. Dominum Deum adorabis. Quæ allegatio nihil ad propoſitum concluderet, ſi ſententia nō eſſet excluſiua. Et nē excipiatur, ſatanam non eſſe adorandum, aliud vero eſſe de Sanctis, certe bonus etiam Angelus, Apoc. 19. & Petrus Apoſtolus. Act. 10. ſententiam illam excluſiue intelligunt. Ac de imaginibus nō adorandis extat manifeſta prohibitio, Exod. 20. Quod vero ſynodus iſtas fingit eluſiones, prohiberi tantum ne imagines idolorum, vel ne ipſa materia ſeu forma imaginum adoretur, ſupra ſolide refutatum eſt.

Quomodo eludant dictum Deum ſolum adorandum.

Quomodo eludant legem Exo. 20.

I.

Quomodo Scripturam torqueant ad imaginum adorationem.

Audiamus vero, quibus teſtimoniis, & ex quibus fundamentis ſcripturæ, contra ſcripturam, adorationem imaginum Synodus iſta doceat & defendat. Actione 2. dicunt, ſcriptum eſt: Faciem tuam Domine requiram. Item, vultum tuum deprecabuntur ſeu ſupplicabunt diuites populi. Simulacra autē ſunt facies ſeu vultus Dei: ergo imagines deprecationibus & ſupplicationibus ſunt adorandæ. Si Paſquillus ita luderet, diceretur: Riſum teneatis amici. Sed in re ſeria, contra expreſſam Scripturæ ſententiam, Exo. 20. manifeſta deprauatione verbum Dei ita torquere, inſigne eſt piaculum, quod habet definitiuam iudicij diuini ſententiam, 2. Pet. 3. Actio. 4. allegantur pro adoratione imaginum hæc teſtimonia ſcripturæ: Adorate ſcabellum pedum eius. Item: Adorate ad montem ſanctum eius. Item Heb. 11. Iacob virgam ſeu ſceptrum Ioſephi adorauit, ſignum ſcilicet propter ſignatum. Sed textus Scripturæ hoc non habet, quod virgam adorarit: ſed quod propter virgam, hoc eſt, ſuper baculū ſuum, propter imbecillitatem innixus Deum adorarit. Heb. 11. ſiue, vt Hebræa habēt, cum ſe erigere non poſſet, quod ad caput ſeu fulcrum lectuli conuerſus, Deum adorarit. Item in veteri Teſtamento patres adorarunt arcam & Cherubim, quæ formam hominis habuerunt: Sed falſum hoc eſt, non enim

vel

vel arcam, vel Cherubim, ſed verum Deum, qui promiſerat, ſe illo loco inuocantes auditurum, adorabant. Excipiunt vero: Ergo eodem modo & nos ad imagines ipſum Deum adorabimus: Sed illi habebant mandatum & promiſſionem in veteri Teſtamento de Deo illic adorando: Nos vero nec mandatum, nec promiſſionem, nec exemplum habemus, vt Deum ad ſtatuas, ſeu ante imagines adoremus. Imo argumentum à ſimili (vt ſicut in veteri, ita & in nouo Teſtamento cultum & adorationem Dei ad certa loca & externa ſymbola alligemus) refutatur ab ipſo Chriſto, Ioan. 4. Nec in monte hoc, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu & veritate Deum adorabitis.

II.

Porro deficientibus ſcripturæ teſtimonijs, aliquoties repetunt illud axioma: Quicquid in nomine Domini ad eius honorem & venerationem fit, id non poteſt non ſanctum, pium, & Deo placitum eſſe. Cum igitur imagines fiant, colantur & adorentur ea opinione, quod homines exiſtiment, ſe hoc modo Deo gratum cultum præſtare, quis hoc, quod bona intentione fit, damnare audebit? Sed in ſcriptura habemus expreſſam refutationem huius argumenti. Ex hoc enim axiomate non gentes tantum, verum etiam Iudæi idololatriam ſuam extruxerunt, & inde eam, contra omnium Prophetarum monitiones, iuſtificarunt. Sed Deus expreſſe de cultu ſuo dicit: non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantum facies Deo tuo, non declines, nec ad dextram, nec ad ſiniſtram, nec addas aliquid, nec detrahas.

Ex bona intentione.

III.

Hoc vero peculiari obſeruatione dignum eſt, cum ipſi animaduertant, probationes illas non tam eſſe confirmationes, quam ſcripturæ ludibria, ad traditiones non ſcriptas confugiunt, & anathemata ſua, tanquam caput Gorgonis obuertunt. Nam actione 1. anathema pronuntiant in illos, qui dicunt: niſi ex veteri & nouo Teſtamento euidenter & ſatis de imaginum cultu & adoratione edocti fuerimus, non ſequemur, ſiue Patrum, ſiue ſynodorum, ſiue Eccleſię traditiones prætendantur. Et ſubinde inculcant quidem, adorationem imaginum eſſe traditionem Apoſtolicæ, primæ & veteris Eccleſiæ. Sed falſum hoc eſſe, ſupra perſpicuis teſtimonijs oſtendimus. Ipſi vero ſimpliciter volunt, ea quæ titulo traditionum obtruduntur, etiamſi nec ex veteri, nec ex nouo Teſtamento probari, nec ex veris primitiuæ Eccleſiæ teſtimonijs confirmari poſſint, eadem fide, & pari auctoritate ſuſcipi, ſicut ea, quæ certa & expreſſa habent ſcripturæ teſtimonia.

Ex traditionibus non ſcriptis.

Ideo in definitione Synodi dicunt: Eccleſiaſticas traditiones ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentes, & decretas retinendas eſſe, & de earum numero eſſe imaginum adorationem.

IV.

Videamus vero vlterius, qua fide veterum ſcriptorum teſtimonia ad confirmationem adorationis imaginum allegentur in iſta Synodo. Cõſtat enim, totam veterem Eccleſiam per annos ſexcentos & amplius, ſicut ſupra oſtendimus, adorationem imaginum ſimpliciter damnaſſe. Talium vero teſtimoniorum antiquitatis nulla prorſus mentio fit in iſta ſynodo, ſed alia conquirunt, quæ qualia ſint, iam oſtendemus. Ex primitiuæ autem Eccleſiæ Patribus, vſque ad annos poſt natum Chriſtum trecentos, & amplius, nulla prorſus de imaginibus proferuntur teſtimonia, ſicut nec proferri poſſunt. Sed quomodo illa teſtimonia tractent, qui poſt annos trecentos vixerunt, conſideretur.

Docere debebant, adorationem imaginum dogma eſſe Chriſtianum & catholicum. Ipſi vero Patrum quædam teſtimonia, quæ de hiſtorico imaginum vſu loquuntur, proferunt. Atqui manifeſtum eſt, ex hiſtorico imaginum vſu non probari cultum & adorationem earum. Sed inquis, ex Athanaſio, Baſilio, Chryſoſtomo, probant, honorem, qui imagini exhi-

Quomodo Patrum teſtimonia tractent.

Honor ima-

beтur,

ginis ad prototypum.

betur, ad ipſum prototypum referri. Item, vna & eadem adoratione coli imaginem, & eum, cuius eſt imago. His teſtimonijs inſidioſe & mutilate propoſitis, non præmonitos poſſent turbare; ſed ſi conſideretur illud, quod Patres in iſtis ſententijs tractant & agunt, manifeſtum erit, illas allegationes Synodi, inſidias, dolos & fraudes eſſe. Patres enim ſumunt ſimilitudinem à politicis Imperatorum imaginibus, & à ciuili veneratione earum, quod ſcilicet ipſis regibus iudicetur factum, quicquid imaginibus ipſorum vel honoris exhibeatur, vel contumeliæ inferatur, quodque ipſum Regem vidiſſe dicatur qui imaginem ipſius aſpexit. Nequaquam autem hanc conſequentiam inde texunt; Ergo honor, cultus, inuocatio, & adoratio, quæ ipſi Chriſto debētur, materiali & exanimi ipſius imagini exhibenda ſunt. Hæc enim ſententia, ne vnica quidem ſyllaba in Patrum iſtorum Scriptis oſtendi poteſt; ſed quia hæreticis abſurdum videbatur, Chriſtm filium Dei eodem honore, cultu & adoratione proſequendum, ſicut ipſum Deum Patrem, & prætendebant, inde ſequi duos eſſe Deos. Illam igitur doctrinam Chriſti (ego in Patre, Pater in me. Qui videt me, videt & Patrem meum. Vt omnes glorificent filium, ſicut Patrem. Qui non honorat filium, non honorat Patrem) veteres illi Scriptores, ſimilitudine craſſiore, & nota ab imaginibus Regum, ſicut more politico tunc vſitatæ erant, ſumpta, pro rudioribus qualitercunque declarare voluerunt, ideo, quia Chriſtus vocatur imago Dei, & character ſubſtantiæ eius. Nihil autem prorſus dicunt de Chriſti & Sanctorum materialibus imaginibus in Eccleſia, religione ac pietate colendis & adorandis. Nulla enim litera, nulla ſyllaba, nulla dictione in illis Patrum locis hoc oſtendi poteſt, loquuntur de politicis Imperatorum imaginibus, & hanc ſimilitudinem accommodant ad Chriſtum, qui eſt viua & ſubſtantialis imago æterni Patris. Et in hanc ſententiam Baſilius dixit: Honorem imagini, hoc eſt, Chriſto exhibitum, referri ad prototypum, hoc eſt, ad Patrem, ſicut Chriſtus dicit: Qui filium non honorat, nec patrem honorat. Videt itaque Lector: qua fide illud dictum Baſilij, quod ſemper in ore habent, de imagine & prototypo, ad adorationem & cultum religionis, inanimatis ſimulacris exhibendum torqueant. Eodem candore ex Ambroſio etiam allegant, Chriſtum non diuidi, quando in eo & diuinam imaginem & crucem adoramus. Ipſe enim ſe explicat, inquiens, ſe loqui de adoratione Diuinitatis & carnis in Chriſto.

Fraus ſeptimæ ſynodi.

Quia vero ipſi animaduertunt, illis teſtimonijs veterum non probari adorationem imaginum in Eccleſia: ad ſuppoſititia & adulterina confugiunt. Citant enim Baſilium in epiſtola ad Iulianum, quem dicere fingunt: Suſcipio Sanctos, qui pro me apud Deum ſupplicant, quo per illorum mediationem propitius mihi ſit Deus, & remiſſionem peccatorum mihi largiatur. Quam ob cauſam & hiſtorica imaginum illorum honoro, & palam adoro. Hoc enim nobis traditum a ſanctis Apoſtolis no eſt prohibendum: ſed in genuinis Baſilij ſcriptis, nec hoc teſtimoniū, nec ſimile ſeu eiuſdem ſententiæ reperitur. Et quia contra Scripturam, & contra vnanimem totius antiquitatis ſententiam pugnat: ſuppoſititiū eſſe, non eſt dubium. Notus eſt autem cum alias perniitioſus ille luſus, quo recentiorum opiniones antiquioribus, & probatæ fidei Scriptoribus falſo tribuere ſolent: tum in hac ipſa Synodo aliquot eius falſationis exempla extant. Tribuitur enim ibi epiſtola quædam Gregorio Primo, ſeu Magno, de veneratione imaginum: quam Gregorij Tertij eſſe conſtat. Magnum enim Gregorium adorationem imaginum prohibere ſupra oſtendimus. Tabula etiam recentior de paſſione imaginis crucifixi Athanaſio ibi ſed falſo tribuitur, ſicut ſupra oſtendimus. Feruntur quoque Athanaſij nomine quæſtiones quædam ad Antiochum, vbi in 16. dicitur: Si duo ligna

Suppoſititia ſententia Baſilij.

Falſationes in iſta Synodo.

crucis

crucis diſſoluātur, poſſe ea abijci & exuri etiam: ſi vero colligata ſint, eſſe veneranda. Sed in quarta Actione huius Synodi manifeſte deprehenditur, ſententiam illam eſſe Leontij cuiuſdam, quem circa tempora Mauritij Imperatoris vixiſſe, ibidem ſcribitur.

Atque ita nec ex Scriptura, nec ex traditionibus, nec ex Patribus vetuſtioribus probare poſſunt, ſacras imagines eſſe complectendas, ſalutādas, oſculandas, colendas, adorandas. Et argumentum præcipuū, ꝙ dicitur, cultus, qui exhibetur imagini, tanq̃ ſigno, referri ad prototypum ſeu rem ſignatam, refutatum eſt ab Auguſtino, ſiue ad ſignum, ſiue ad ſignatum referatur. Nam de doctrina Chriſtiana, lib. 3. c. 7. gentium ſigna vocat inutilia, vt quod ſimulachra venerabantur, vel tanquam Deos, vel tanquam ſigna & imagines Deorum. Iudæorum vero ſigna, vt diuinitus inſtituta, vocat vtilia. *Et* de vtriſque concludit: Si ſignum vtiliter inſtitutum pro ipſa re, cui ſignificandæ inſtitutum eſt, ſequi, carnalis eſt ſeruitus, quanto magis inutilium rerum ſigna inſtituta, pro rebus accipere? Quæ ſigna, ſi retuleris ad ea ipſa, quæ his ſignificantur, eiſque colendis animum obligaueris, nihilominus ſeruili carnalique onere atque velamine non carebis. Et cap. 8. dicit: Chriſtiana libertas Iudæos ſub ſignis vtilibus inuentos ad res ſignatas eleuatos, liberauit. Gētes vero ab Idolis ad vnius Dei cultum conuertit, nō iam ſub ipſis etiam vtilibus ſignis ſeruituras, ſed exercitaturas potius animum in eorum intelligentia ſpirituali, c. 9. de Sanctis veteris Teſtamenti: Quia venerati ſunt diuinitus inſtituta, ſed quorum vim ſignificationemque intelligebant, non hoc veneratos, quod videtur: ſed illud potius, quo talia cuncta referenda ſunt. Tempore vero noui Teſtamenti, quo reſurrectione Domini libertas nobis illuxit, ne talium quidem ſignorum, quæ intelligimus, operatione operati ſumus: ſed quędam pauca pro multis, ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina, ſicut eſt Baptiſmi Sacramentum, & celebratio corporis & ſanguinis Domini. Hæc Auguſtinus, quæ ſimpliciter euertunt præcipuum Iconolatrarum fundamentum.

Auguſtini reſponſio de ſigno & ſignato ſeu prototypo.

Tandem igitur ad miracula confugiunt, quæ per imagines edita finguntur, & quod ipſi ſancti, quorum ſunt imagines, mulierculis apparuerint, & illas apud imagines auxilium quærere iuſſerint, ſicut quædam ſupra ex actis illis deſcripſimus. Et Marcum quendam fabulantur, crucem argenteam fabricaſſe, cumque illam erigeret, tres in ea imagines per ſe enatas apparuiſſe, & hebraica dialecto ſcriptum fuiſſe in ſuperiore parte Emanuel; vtrimque vero in ſummitate alarum, Michael & Gabriel. *Et* Ducem quendam viſis illis imaginibus, cum virtutem quandam in his eſſe cognoſceret, protinus crucem adoraſſe. Huc pertinet etiam fabula, quam ex Damaſceni vita Andradius narrat; Fuiſſe ſcilicet Damaſceno, eo ꝙ adorationem imaginum defenderet, dextram manū, procurante Leone abſciſſam; Ipſum vero ad virginis Deiparæ quandam imaginem confugiſſe; ab illa, cuius cauſa in tantam calamitatem eſſet coniectus, opem atque auxilium depoſcentem, maximiſque precibus contendiſſe, vt ſtupendo aliquo miraculo declararet cauſam, quam defenderet, piam & iuſtam eſſe. *Et* ecce, inquit, in ſomno manus ipſi ſubito reſtituta eſt, & in ſomnis cœlitus ſibi admoneri viſus eſt, ne ab ea defenſione adorationis imaginū deſiſteret. Talia multa prodigia in 4. & 5. Actio. recitantur. Sed quis fidem præſtabit, illa non eſſe fabuloſa & conficta? Partim enim ex Martyrologijs, & ex Vitis Patrum, quæ ſcripta Apocrypha eſſe, ipſe Gelaſius pronuntiat, diſtinction. 15. citantur: partim circa tempora fabuloſæ huius Synodi contigiſſe finguntur. Cumque dogma de adoratione imaginum nouum ſit, ſine auctoritate Scripturæ, & abſque veris primitiuæ Eccleſiæ teſtimonijs, ſuperſtitioſe inuectum, Scriptura diſerte

V. Ex miraculis imaginū.

Fabula de Damaſceno.

Martyrologia de Vitis Patrum Apocrypha.

præ-

Prodigia nõ faciunt dogmata.

præmonet, ne ad ſuſcipiendum nouum dogma, vel ſignis, vel prodigijs nos permoueri patiamur. Hoc enim prætextu ſolere Satanam mendacia & falſa ſua dogmata ſpargere, Deuteron. 13. Matth. 24. 2. Theſſal. 2. Et veritatem Deus non vult à mortuorum ſpectris, ſed ex lege & teſtimonio inquiri, Eſaiæ 8. Lucæ 16. *E*t gentes de idolis ſuis ſimilia, aut maiora etiam miracula magno numero proferunt, ſicut ea deſcripſit Lactantius, libro 2. capite 8. Quod ſi abſque ſcriptura, & contra ſcripturam, ex ſolis prodigijs de cultu Dei ſtatuendum eſſet, iam dudum viciſſet *E*thnica religio.

VI. Qui damnarint adorationem imaginum.

Porro vtuntur & hoc argumento: Quod vetus ſit hæreſis, damnare adorationem imaginum. Enumerant autem Gentiles, Hebræos, Samaritas, Manichæos, Xenaiam &c. Ridiculum autem eſt vel fingere, Paganorum & Samaritarum hæreſin fuiſſe, non adoranda ſimulacra, cum illam ipſam ob cauſam in ſcriptura damnentur, quod ſimulacra coluerint & adorarint. Hebræi vero ex lege diuina adorationem imaginum damnarunt, quia ſcriptum eſt: Non adorabis nec coles vllas imagines. Gentes vero in ſua idololatria confirmatas, & Iudæos à fide Chriſtiana inde abſterritos, quod viderent, Chriſtianos imagines colere & adorare, ſupra oſtendimus, De Manichæis nullæ hiſtoriæ tradunt, ipſos auerſatos imagines, ſed contrarium ſupra ex Auguſtino oſtẽdimus. ſicut etiam de Xenaia ſupra diximus. Quod ſi qui vel in contumeliam Chriſti, vel ad ſtabiliendum Marcionitarum & Manichæorum phantaſma, hiſtoricum imaginum vſum conſpurcarunt, illi propter opinionem impiam merito damnantur. Nec tamen vlla ratione inde ſequitur, imagines eſſe colendas & adorandas.

VII. A ſimili.

Poſtremo, locum ſimilium ſæpiſſime vrgent: Si, aiunt, in rebus huius ſeculi probantur, & grata ſunt ſigna illa dilectionis, deſiderij & reuerentiæ, quando liberi parentum κειμήλια: ſponſa munuſcula ſponſi, ſubditi imagines, literas, ſigilla Regum honorant, oſculantur, venerantur: Cur igitur Deo non eſſet gratum, ſacras imagines complecti, oſculari, ſalutare, colere, & adorare? Item, Actione 1. Si Imperatorum vexillis & imaginibus in prouincias miſſis, populus cum cereis & ſuffimentis odoratis occurrit: quanto iuſtius eſt, hoc fieri Chriſti & ſanctorum imaginibus: Et Actione 4. dicitur hoc fieri ſymbolice.

De cultu Dei non ſtatuendum ex ſimilitudinibus huius ſeculi.

Sed reſponſio plana, firma & ſolida eſt; De cultu Dei in Eccleſia ex ſolo verbo Dei, & non ex huius mundi conſuetudinib. & ratiocinationibus, eſſe ſtatuendum. Verbũ Dei autem non docet, imagines colendas & adorandas eſſe, ſed ſimpliciter edicit, nullam ſimilitudinem, ſiue eorum, quæ in cœlis ſunt, ſiue in terris, ſiue ſub terris, adorandam & colendam eſſe. Et diſerte dicit, cultus, qui Dei gloriæ debentur, non eſſe imaginib. communicandos. *E*ſa. 42. Gloriam meam alteri non dabo, nec laudẽ meam ſculptilibus. Contra hæc manifeſta & firma ſcripturæ fundamenta nullæ in contrarium vel admittendæ vel recipiendæ ſunt argumentationes.

Quantum tribuendum iſti ſynodo.

*E*t quã ineptæ, frigidæ & friuolæ, fabuloſæ, commentitiæ & falſæ fuerint totius iſtius Synodi argumentationes & actiones, ad probandam & confirmandam adorationem imaginum, ideo per partes oſtendere volui, vt Lector inde ſtatuat, quantum fidei & auctoritatis definitioni huius Synodi, de colendis & adorandis imaginibus tribuendum ſit. *E*t ex ſexta Actione apparet fuiſſe in ipſa Synodo, qui hiſtoricum imaginum vſum recipiendum, adorationem vero earum recuſandam eſſe iudicarunt. Sed maior pars vicit meliorem. *E*t Gregorius Neocæſarienſis, qui antea adorationem imaginum damnarat, in iſta Synodo ad Palinodiam adactus dicit: Quandoquidem vniuerſus iſte cœtus idem loquitur, & idem ſentit, didici & ego, atque inſtructus ſum, quod hæc ſit veritas. quæ nunc exiſti-

matu

matur & prædicatur. Germani etiam quædam epiſtola hanc affert rationem, cur retinenda ſit adoratio imaginum, ne ſcilicet dicatur, ipſos huc uſque erraſſe. Et in fine quintæ Actionis, Legati Romani Pontificis ita concludunt: Iuſtum cenſemus, vt in medium noſtri veneranda imago afferatur, quam oſculantes ſancti vos ſacerdotes, quid de ea fieri debeat, pronuntietis. Et factum eſt ita ac non multo poſt ſecuta eſt definitio ſynodi, eſſe adorandas imagines. Atque hæc fuerunt documenta, hæc fundamenta adorationis imaginum in iſta ſynodo, quæ qualia ſint, cum manifeſtum ſit, non opus eſt prolixa refutatione.

DE SYNODO FRANCOFORDIANA, IN QVA *Acta 7. Synodi iuſta refutatione reſciſſa, & adoratio imaginum improbata & damnata eſt.*

Septima tamen iſta iconolatrica Synodus propter ſuperſtitioſam & impiam, de adorandis imaginibus ſententiam, & propter inepta & vana, & falſa documenta, non ab omnib. Eccleſijs comprobata & recepta fuit: ſed a multis publice fuit reprehenſa & damnata. Adrianus enim Pontifex per legatos ſuos acta iſtius ſynodi ad Carolum miſit, vt ea Epiſcopis Germaniæ & Galliæ approbanda proponeret. Atque hac de cauſa Synodus Francofordiana a Carolo conuocata fuit. Hoc vero loco obſeruanda eſt inſignis fraus ſcriptorum Pontificiorum, qui ſcribere non verentur, in Francofordiana illa ſynodo Felicianam illam hæreſin, de non adorandis imaginibus, damnatam, atque ita ſeptimam iſtam ſynodum receptam & approbatam ibi fuiſſe. Sed falſarium hoc eſſe, luce clarius eſt. Damnata ſane fuit hæreſis Feliciana in ſynodo Francofordiana: verum ea non fuit de imaginibus, ſed docuit, Chriſtum ſecundum humanitatem eſſe adoptiuum Dei filium, ſicut acta oſtendunt.

Acta 7. ſynodi mittuntur ad Carolum Magnum.

Nota fraudē de Feliciana hæreſi.

Porro in Francofordiana illa ſynodo, controuerſiam etiam de imaginibus diſceptatam & definitam fuiſſe, inter omnes conſtat. Sed illi, qui Pontificum vitas deſcripſerunt, ſuppreſſis Francofordiani Concilij actis, finxerunt, ibi ſeptimam iconolatricam ſynodum, & adorationem imaginum receptam & approbatam. Alij vero graues Hiſtorici, vt Eginardus, Regino, Adon, Annonius, Blondus, Auentinus, Himmarus ſcribunt contrarium: Adorationem ſcilicet imaginum in ſynodo Francofordiana ſub Carolo damnatam, Græcorum illam iconolatricam ſynodum deſtructam, acta eius reſciſſa, & ſtatutum, vt nec ſeptima, nec vniuerſalis, ſed pſeudoſynodus diceretur, & conſcriptam ibi iſtius pſeudoſynodi iuſtam refutationem, quæ ſub Caroli nomine edita fuerit. Sed acta illa Francofordiana a Pontificiis hactenus ita ſuppreſſa fuerunt, vt hoc tantum conſtiterit, ſub nomine Caroli aliquid de imaginibus Francofurti conſcriptum fuiſſe. Pontificijs vero vociferantibus in defenſionem adorationis imaginum, & approbationem ſeptimæ ſynodi hoc factum: alijs autem hiſtoricis contrarium affirmantibus, res dubia & incerta manſit, niſi quod vulgo perſuaſum fuit, adorationem imaginum tunc ab Eccleſiis Germaniæ & Galliæ etiam receptam, & contrarium ſentientes damnatos ibi fuiſſe. Sed ante paucos annos libri illi Caroli Magni, continentes acta ſynodi Francofordianæ, de imaginibus, in Gallijs ab Epiſcopo Tillio editi ſunt, ex quibus ſcriptores Pontificii de crimine falſi manifeſte conuincuntur. Epiſcopi enim Germaniæ & Galliæ in Francofordiana ſynodo nequaquam, ſicut Pontificii fingunt, ſeptimam illam ſynodum approbarunt, adorationem imaginum nullo modo receperunt, ſed pſeudoſynodum illam abdicarunt, adorationem imaginum magno ſtu-

Quid in Francofordiana ſynodo de imaginib. actum.

Acta Francofordiana ſuppreſſa.

Libri Caroli de imaginibus editi.

& iuſto zelo damnarunt, & aliquot libris acta Pſeudoſynodi iſtius refutarunt.

Francofordiana Synodus imagines concedit.

Cumque apud Græcos duæ contrariæ habitæ fuiſſent Synodi, quarum altera Conſtantiniana, ſimpliciter ipſas imagines, & quemuis earũ vſum damnabat: altera Nicena ſecunda imagines non tantũ habendas, ſed colendas & adorandas ſtatuebat, Francofordiana ſynodus, inter duo illa extrema, medium ſequitur, & aliquoties dicit, Non ſimpliciter abdicamus effigies ob memoriam rerum geſtarum, & ob venuſtatem baſilicarum conditas, ſi fiant ad ornamentum, vel ad res geſtas monſtrandas, quas legimus per Moſen & Salomonem factas: ſed earũ inſolentiſſimam, vel potius ſuperſtitioſiſſimam adorationem cohibemus.

Sed adorationem earũ damnat.

Cultum enim & adorationem imaginum ſimpliciter damnant. Non ſunt aiunt, imagines adorandæ, non colendæ, ſed tu ſolus adorãdus, tu ſolus ſequendus, tu ſolus colendus es, qui in vnitate ſubſtantiæ cum Patre & Spiritu ſancto perpetim regnas. Item, Qui vult vitam, & cupit videre dies bonos, non imagines adorare nec picturam colere debet, ſed declinare a malo. Item, Quomodo preſumemus rem inſenſatam adorare? Quis tale facinus perpetrare audebit? Et rationem reddunt: Quia adoratio imaginum nullo dicto aut exemplo Apoſtolorum probari poteſt. Nam omni omnium rerum adoratione inhibita, ſolius Dei adoratio inſtituitur ab Apoſtolis. Item, Nulli Patriarchæ, nulli Prophetæ, nulli Patres imagines adoraſſe leguntur, ſed ſolum Deum colere, & ipſum adorare ac glorificare, tota ſcriptura clamat. Et quod Patres primitiuæ Eccleſiæ prohibuerint adorationem imaginum, ex Epiphanij Epiſtola oſtendunt, & ex Auguſtino probant, qui imaginum adoratores inter hæreticos Simonianos & Carpocratianos numerat.

Dignum autem eſt obſeruatione, quomodo & ex quibus fundamentis illi Germanici & Gallici Epiſcopi, argumenta ſecunda Nicenæ pſeudoſynodi refutarint. Et iuſtæ quidem ac prolixæ refutationes extant in libris illis Caroli Magni; nos vero hoc loco præcipua tantum capita refutationum annotabimus, vt ad ea, quæ ſuperius ex actis pſeudoſynodi notauimus, conferri poſſint.

Hiſtoricus vſus imaginum.

Primo igitur recte dicunt, quod illa teſtimonia, quæ ex ſcriptura & Patribus vere & recte citat pſeudoſynodus, nihil aliud probent, quam imagines poſſe haberi, vel ad vſum hiſtoricum, vel ornatus gratia. Nullo vero modo inde probari, imagines eſſe colendas & adorandas.

Limitatio hiſtorici vſus.

Et tamen illum ipſum hiſtoricum vſum accuratis limitationibus intra certas metas circumſcribunt. Vetus, inquiunt, decor Eccleſiæ ſeu domus Domini non in materialibus imaginibus, ſed in virtutibus ſpiritualibus refulget. Paulus enim, Antonius, Hilarion, & alii, imagines nõ habuerunt, & tamen decorem domus Domini dilexerunt. Item, imagines non volunt æquiparari libris diuinæ ſcripturæ. Hæc enim arcano ac preſago Dei conſilio prædeſtinata, & ad humanæ ſalutis emolumentum patefacta eſt. Imagines vero Gentilium auctorum vanitate ſunt probatæ & nullam ſalutis exhibitionem adducunt. Dauid enim ad agnitionem Chriſti per legem, non per imagines peruenire anhelabat, cum aiebat, reuela oculos meos. Item, myſteria fidei non in picturis, ſed in diuinis literis ſunt inueſtiganda, & fide potius, quam oculis intuenda. Quod autem dicitur, in picturis virtutes conuerſationis Sanctorum videri, hoc Francofortenſis Synodus negat. Dicit enim, fidem, ſpem, charitatem, & reliquas virtutes eſſe inuiſibiles. Imitationem vero e Paulo ita præſcribit: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Eſſe igitur Apoſtolicam traditionem non in picturis, ſed in virtutibus Sanctorum conuerſationem videri poſſe, & eorum imitandam eſſe fidem, non imaginum fucis, ſed operibus bonis. Addunt & hoc: Vetus Teſtamentum plenum fuiſſe præfigu-

[illegible]tionibus, quæ opertæ fuerunt typicis vmbris, & ſignificationibus [illegible]: Nouum vero Teſtamentum habere figurarum impletionem, & veritatem ſpiritualem. Non itaque conſequens eſſe, ſi vetus Teſtamentum habuit figuras, Arcam, Cherubim, Serpentem, &c. Ideo neceſſe eſſe vt nouum Teſtamentum habeat imagines. Imo multitudine imaginum conditionem noui Teſtamenti deteriorem reddi, quam fuit veteris. Nam figuræ diuinitus inſtitutæ fuerunt, non ſicut nunc imagines ab hominibus excogitatæ.

Secundo oſtendunt, pſeudoſynodum ad probandam adorationem imaginum quædam dicta ſcripturæ falſo allegare, vt quod dicunt, Iacobum adoraſſe virgam ſeu ſceptrum Ioſephi. Item, Patres in veteri Teſtamento adoraſſe Arcam, Cherubim, montem ſanctum, &c. cum textus ſcripturæ hoc non dicat. Solum enim Deum adorarunt.

Tertio demonſtrant, multa peregrina ſcripturæ dicta, violenter ad adorationem imaginum detorta, quæ de picturis nihil prorſus dicant vt: Faciem tuam requiram, Vultum tuum deprecabuntur. Et quæ præterea ſupra notauimus.

Quarto indicant, multa apocrypha, ſuppoſititia & falſa, ſub nomine & titulo Patrum allegari, vt Epiſtolam Ieſu ad Abgarum, & alia multa.

Quinto oſtendunt, ad adorationem imaginum falſo detorqueri quædam Patrum dicta, quæ vel de hiſtorico imaginum vſu, vel de politicis Imperatorum imaginibus, vel de Chriſto, qui eſt imago Patris, in qua ipſe Pater videtur, loquuntur.

Sexto, decretum faciunt his verbis: Si quis cum pſeudoſynodo dicat de pictura, hoc eſt Chriſtus, is proculdubio mentitur, peccat, & inſanire ſe eſſe agit.

Septimo reijciunt & illud, quod pſeudoſynodus prætendit, per imaginem Dei, fortitudinem Dei adorari, & dicunt: Deus non eſt quærendus in imaginibus, nec adorandus in depicta tabula.

Octauo, reprobant & hoc, quod pſeudoſynodus decernit, oſculationem, complexum & adorationem idem eſſe, cum adoratio longe aliquid maius ſit, quam reuerentia, imo quam ipſa deprecatio. Et contendunt, dictum illud ſcripturę, Dominum Deum tuum adorabis, excluſiue intelligendum, contra pſeudoſynodum.

Nono, repudiant & illum prætextum, quo pſeudoſynodus plurimum nititur: Honorem ſcilicet imagini exhibitum referri ad prototypum, quia Chriſtus non dixit: Quæ imaginibus, ſed quæ vni ex minimis meis fratribus feciſtis, mihi fecitis. Item, non dixit, Qui imagines, ſed qui vos recipit, me recipit.

Decimo, quod pſeudoſynodus adorationem imaginum inde conatur probare, quia Abraham filios Heth, Moſes Iethronem adoraſſe ſcribitur: ad hoc Francofordiana Synodus ita reſpondet: Aliud eſt hominem adorare, hoc eſt, ſalutationis officio, & humanitatis ac reuerentiæ obſequio [illegible], aliud picturam adorare. Fraternitatem enim, dilectionem, & reuerentiam erga proximos exhibendam, ſcripturarum docemur exemplis, imagines vero adorare vel ſalutare prohibemur. Exod. 20.

Vndecimo, de miraculis imaginum reſpondent: Ea nulla habere vel veteris Teſtamenti, vel noui teſtimonia, ſed eſſe incerta, dubia & falſa.

Duodecimo, quando veteres de cruce Domini magnifica prædicant, dicunt ſignificari non lignum, ſed totum opus Chriſti in cruce peractum, deinde etiam afflictiones piorum.

Decimotertio, quia pſeudoſynodus Sacramento corporis Chriſti comparauerat imagines, & earum dedicationem: reſpondent Germani, Euchariſtiam a Chriſto inſtitutam, & per inuocationem nominis diuini

confici. De imaginibus vero, vel per impoſitionem manuum, vel myſterio aliquo, conſecrationis dedicandis, nullum traditum eſſe verbum.

Decimo quarto dicunt, ridiculum eſſe imagini oculos habenti, & nihil cernenti, lumen offerre.

Hæc capita, quæ præcipua ſunt, ideo breuiter hoc loco annotare volui, vt ad argumenta τῶν εἰκονολατρῶν, quæ ſupra ex actis excerpſimus, conferri poſſint, vtque ex conſideratione fundamentorum diiudicari poſſit, cuius ſynodi ſententia vera ſit.

DE CERTAMINE CLAVDII ET IONÆ, ANNO Domini 840. Quodque Eccleſiæ Germaniæ & Galliæ diu abhorruerint ab adoratione imaginum, & quomodo tentata fuerit inclinatio.

Celebrata autem fuit ſynodus Francofordiana anno Domini 794, qua aliquo modo cohibita fuit controuerſia de adoratione imaginum. Nam Haymo & Rabanus, qui non longe poſt illa tempora ſcripſerunt, nihil de illa controuerſia habent, quod imagines ſint adorandæ. Quia vero Romani Pontifices in ſuperſtitioſa ſua opinione perſiſtebant, varia hac de re mota fuerunt certamina, etiam poſtea, tam in Latina quam in Græca Eccleſia. Ludouicus enim Caroli filius in aula ſua habuit presbyterum
Claudius. quendam Claudium nomine, quem, quia in explanandis Euangeliorum ad populum lectionibus, peculiari dono à Deo inſtructus erat, ad Italicam plebem, quæ ab Euangeliſtarum ſenſibus procul aberat, miſit, & Taurinenſi Eccleſiæ præfecit. Ibi vero videns, populum Italiæ, ſuperſtitioſæ, imo pernitioſæ imaginum adorationi, qua plurimum incolæ illarum partium ex inolita conſuetudine laborant, deditum eſſe: Imagines deleuit, euertit, & penitus abdicauit. Hæc ad verbum de ipſo ſcribit Ionas ad-
Ionas. uerſarius eius. Abbas vero quidam Theodomirus ſe Claudio oppoſuit, ad quem Claudius ſcripſit libellũ contra adorationem imaginum. Cumque libellus ille diiudicandus, a Ludouico miſſus fuiſſet ad Ionam Aurelianenſem Epiſcopum, is ſiue ſponte, ſiue a Pontificiis inſtigatus, contra Claudium pro imaginibus ſcribere tentauit. Sed viuente Ludouico & Claudio continuit ſe. Poſt mortem vero vtriuſque tres libros contra Claudium edidit, circa annum Domini 840. Vnde argumenta quædam Claudij colligi poſſunt, quanquam Ionam verba Claudij non candide recitare manifeſtum eſt. Ex Claudij vero verbis, & ex Ionæ reſponſionibus multa obſeruatione digna colligũtur, quales fuerint in Italia & Græcia ſuperſtitiones circa imagines, & quam alienæ tunc adhuc fuerint Germanicæ & Gallicæ Eccleſiæ ab adoratione imaginum, quomodo vero ſenſim eo retrahi cœperint.

Adoratio imaginum in Italia. Claudius igitur cultum & adorationem imaginũ in Italicis Eccleſijs iuxta Francofordianam ſynodum reprehendit. Et ſtatim, inquit, aperuerunt omnes (in Italia ſcilicet) ora ſua ad blaſphemandum me, & niſi adiuuiſſet me Dominus, forſan viuum deglutiſſent me. Et Ionas aduerſatius reſpondens, non audet adorationem imaginum defendere, ſed di-
Gregorius. cit ex Gregorio, picturas ſanctarum rerum geſtarum, non ad adorandum, ſed ſolummodo ad inſtruendas neſcientium mentes in Eccleſijs permiſſas eſſe. Et ex Origene adducit teſtimonium: Imagines nec affectu
Hieronymus. colendas nec externa ſpecie adorandas. Ex Hieronymo etiam in expoſitione Danielis, de tribus pueris in Babylonia, hoc dictum citat: Ergo iudices & principes ſeculi, qui Imperatorum ſtatuas & imagines adorant, hoc ſe facere intelligant, quod tres pueri facere nolentes, Deo placuerũt.
Fulgentius. Adducit etiam hoc ex Fulgentio: Quia ipſe Deus ſibi ſoli, præcipiens

tantum-

tantummodo ſeruiendum, ſeque iubens à fidelibus adorandum, prorſus interdixit, ne quis audeat Creaturam adorare, Creaturæ ſeruire, ideo in fine præcepti dicit: Non adorabis ea, nec ſervies eis. Ex Lactantio etiam citat: Nihil colendum quod oculis mortalium cernitur. Item, nihil aliud adoremus, nihil colamus, niſi ſolius parentis noſtri vnicum nomen, qui non in ima, ſed in ſumma potius regione quærendus eſt.

Lactantius.

Porro ſcribit Claudius, adoratores imaginum ad errorem ſuum muniendum reſpondiſſe: Non putamus imagini, quam adoramus, aliquid ineſſe diuinum: ſed tantummodo pro honore, cuius effigies eſt, tali veneratione eam adoramus. Et Ionas reſpondens, dicit: Idipſum etiam nonnulli Orientalium, qui eidem ſceleratiſſimo mancipantur errori, obiurgantibus reſpondere ſolent. Nos vero hoc vna tecum reprehendimus, inquit, & deteſtamur. Tribuat Dominus, vt aliquando & iſti & illi ab eadem eruantur ſuperſtitione. Dixerunt etiam adoratores imaginum, legem, Exo. 20. tantum de ſimilitudinibus Deorum alienorum loqui, ſed Claudius oſtendit, legem generaliter loqui. Et Ionas reſpondens, dicit: Verum eſt ſanæq; fidei cōgruentiſſimum, nullam prorſus ſimilitudinem faciendam, cui cultus aut adoratio, quæ ſoli Deo debetur, quodammodo exhibeatur. Fuit & hoc Claudij argumentum: Cum opera manuum Dei non ſint adoranda & colenda: quanto magis opera manuum hominum non ſunt adoranda, & colenda prorſus, nec in honorem eorum, quorum ſimilitudines eſſe dicuntur? Et Ionas reſpondens dicit: In huius ſententiæ ſenſu nobiſcum ſobrie ſapis.

Prætextus adorantium imagines.

Orientales adoratores imaginum.

Quid igitur Ionas in Claudio reprehendit? Hoc vero diligenter obſeruetur. Primo enim hoc reprehendit, quod Claudius ob adorationē ipſas imagines deleuerit, euerterit & penitus abdicauerit, cum potius debuiſſet Gregorium ac Serenū Maſſilienſem, imo Paulum ſequi, qui Athenis aras idolorum non deſtruxit, ſed ratione ignorantiam redarguit, veritatem monſtrans. Secundo reprehendit Ionas hoc, quod Claudius ſimpliciter ipſas imagines damnare videatur. Dicit enim, Sinantur à te in Eccleſijs depingi imagines Sanctorum, & hiſtoriæ Sanctorum operum non vt adorentur, ſed potius vt quandam pulcritudinem reddant, & præteritarum rerum memoriam ſenſibus imperitorum ingerant. Et poſtea addit: Gallia vtiq; imagines Sanctorū ob præmiſſas cauſas, & habet & habere ſinit: Eas vero adorari, magnæ deteſtationi & abominationi habet. Item, Nos figmenta & imagines non colimus, imagines tamen & habemus & non habentibus nō præiudicamus. Et poſtea, Nonne Galli atq; Germani, cuicunq; picturæ adorationem non ſolum deferre detrectant, ſed & adorantibus libera voce reſultant, eóſq; quanta poſſunt inuectione redarguunt, & vt ad ſanitatem redeant, toto conamine elaborant? Atq; hoc teſtimonium de Eccleſijs Galliæ & Germaniæ diligenter obſeruetur. Imo Nicetas lib. 2. in vita Iſaaci Angeli ſcribit adhuc tempore Friderici Barbaroſſæ circa annum Domini 1160. Alemannis ſacrarum imaginum adorationem interdictam fuiſſe. Hactenus igitur Ionas non male diſputauit.

Galli & Germani habuerunt imagines ſed non adorarunt, circa annū 850.

Alemannis adoratio imaginum interdicta circa annum 1160.

Tertio autem incipit adorationem imaginum extenuare, illi, inquit, qui nimio & indiſcreto amore, ob honorem Sanctorum, eorum imaginib. ſupplicant, neſcio an temere idololatræ ſint vocandi, cum Trinitatis fidem credant, videntur potius ab hac ſuperſtitione, adhibito rationis moderamine reuocandi. Item, licet in cultu & adoratione imaginum, ignorantia fallente aliquid temporis inſumpſerint, nullo tamen pacto ab vnitate fidei defeciſſe, & ad idola conuerſi eſſe, credendi ſunt. Non igitur huiuſmodi error tam granditer & indiſcrete ſordibus anathematum comparandus, ſed temperato ſermone ignorantiæ deputandus fuiſſet.

Aurelianenſis Ionas extenuat adorationem imaginum.

Quarto Ionas a Francofordiano decreto diſcedens, rurſus delabitur ad

Pſeudoſynodi diſtinctionem, de adoratione latriæ & duliæ, atque [illegible] tionem imaginum prius extenuatam incipit oblique palliare. Et Sancto- rum quidem corpora ſeu reliquias, tanquam templa ſancti Spiritus, pro amore amplectenda & honoranda dicit, non tamen externos adoratio- nis geſtus materialibus Sanctorũ imaginibus tribuere audet; ſed tantum de ligno ſchemate crucis facto, ſeu de cruce picta diſputat, & illam con- tendit venerandam, colendam & adorandam, non tamẽ cultu, qui ſolius diuinitatis eſt, ſed honoraria ſalutatione, in recordationem Christi ſalua- toris. Ita ſenſim & paulatim adorationes imaginum cęperunt rurſus Ec- cleſijs obtrudi. In illa vero Ionæ diſputatione præcipue hoc obſeruandum eſt, cum Paulus & Patres, vocabulo crucis, non lignum vel picturam, [illegible] totum myſterium Redemptionis à Chriſto in cruce peractæ, deinde etiam afflictiones piorum, intelligant, ſicut & Francofordiana Synodus [illegible] dit. vnde Paulus dicit ſe gloriari in cruce Chriſti. Et Chryſoſtomus [illegible] nobis totius beatitudinis cauſa eſt. Item, crux ſpes Chriſtianorum, reſur- rectio mortuorum, cæcorum dux, ſpes deſperatorũ, deuictio diaboli. [illegible] Ionas illa Encomia crucis omnia ad lignum ſeu picturam crucis [illegible] declamitat. Tu igitur crucem non adorabis, quæ totius beatitudinis [illegible] bis cauſa eſt? Te Paulus antea depinxit, vbi inquit. Cauete eos, de quibus ſæpe dicebam vobis. nunc autem flens dico, inimicos crucis Chriſti, quo- rum finis interitus, &c. Sed manifeſtus & palpabilis & ſophiſticus para- logiſmus eſt. Non enim de Chriſto Redemptore, & de myſterio Redem- ptionis in cruce peractæ controuerſia erat: ſed de duobus lignis [illegible] crucis compaginatis, ſeu de cruce picta. Et ſi lignum illud commonefa- ctionis gratia vſurpetur, ſupra Cyrilli verbis veteris Eccleſiæ ſententiam expoſuimus. Sed quia Ionas contendebat, lignum ſeu picturam crucis adorandã ideo quod in tali forma ligni Chriſtus olim paſſus eſſet. Clau- dius oppoſuit, eadem ratione adorandas eſſe virgines, quia virgo peperit Chriſtum, adoranda præſepia, pannos, quia inuolutus pannis in præſepio reclinatus fuit, adorandas ſpinas, arundines, lanceas, quia & hæc fuerunt inſtrumenta paſſionis Chriſti. imo adorandas aſinas, quia Chriſtus [illegible] iuſtus & Saluator, aſello vectus, vrbem ingreſſus eſt. Idem dicit, Chriſtum iuſſit crucem portare non adorare. Illi volunt adorare, ſed non [illegible] portare. Et Ionas in reſponſionibus tonat quidem & fulminat, ſed [illegible] ex pelui, & ex fulgore fumum. Nihil enim ad rem dicit, quare [illegible] ligna, ſi trãſuerſim conpingantur, ſint adoranda. Ita ergo poſt Francofor- dianam Synodum poſt annos circiter 50. tentata rurſus fuit quædam in- clinatio apud Gallos. ad cultum imaginum: Germaniam vero etiam [illegible] poſt circa annum 1160. adorationem imaginum adhuc damnaſſe, [illegible] ceta oſtendimus.

Adoratio ligni crucis primum tentata à Iona.

Quid crux ſit Paulo & Patribus.

CERTAMINA IN GRÆCA ECCLE- ſia etiam poſt ſeptimam illam Iconolatricam Synodum.

In Græca vero Eccleſia, poſt celebratam ſeptimam illam Synodum, per annos ferme centum continuos magnæ turbæ, dira certamina, & [illegible] uæ perſecutiones propter controuerſiam illam de imaginibus extiterunt. Decretis enim & documentis ſeptimæ iſtius ſynodi conſcientijs nun- quam ſatisfactum erat. Et Cõſtantinum ipſum, ſub quo pupillo cele- tum fuerat iſtud Cõcilium, decreta eius poſtea reſcidiſſe, ſupra diximus. Poſtea Zonaras ſcribit, Michaelem ſecundum, multos, qui certamen con- tra adorationem imaginum, reuocare tentabãt, mulctaſſe. Mon[illegible] io, qui imaginem Mariæ eraſerat, linguam precidiſſe. Leo vero Armenius circa annum Domini 814. magna ſæuitia bellum contra imagine[illegible]

Turba apud Græcos de imaginibus.
Conſtantinus.
Michael.

Leo Armenius.

nauit. Monachi enim plerique clamabant, adorationem imaginum eſſe idololatriam, & ex aulicis præcipui fauebant Iconomachis. Decretum itaque Leo propoſuit imagines omnes eſſe tollendas. Nicephorum Patriarcham relegauit & aduerſus alios Iconolatras magna ſæuitia vſus eſt. Et tamen filius Conſtantinus exectus, cum vocem amiſiſſet, ad Gregorii Theologi ſtatuam confugit, vt vocem recuperaret. Michael vero Balbus multos Epiſcopos ob venerationem imaginum, in exilium miſit, quoſdam flagris cæſos occidit, circa annum Domini 824. filius eius ſucceſſor Theophilus bellum illud contra imagines continuauit maiori ſæuitia, quam ſuperiores Imperatores, nec tantum cultores, ſed & pictores imaginum perſecutus eſt, & multos crudeliter excruciatos partim mutilauit, partim interfecit. Mulierculæ vero, vt vxor & ſocrus Imperatoris, clã habebant & colebant imagines. Cumq; ſocrus filiolis Imperatoris oſtenderet imagines admouens eas capitibus eorum, vt aſſuefierent clam imagines oſculari & adorare, minima filiarum balbutiens Imperatori dixit, aniam in ciſtella pulcras pupas habere, quas ipſis oſculandas præbuerit. Idem Morio aulicus dixit, cum apud Imperatricem imagines vidiſſet. Quamobrem ab Imperatore repræhenſæ fuerunt mulierculæ. Poſt Theophili mortem, vxor Theodora, tutorio nomine filii Michaelis imperium adminiſtrauit. apud eam Monachi inſtiterunt & impetrauerunt. vt imagines publice & reſtituerentur & adorarentur. Ac rurſus Iconomachi ab Iconolatris pulſi, cæſi, mutilati. Filius vero Michael, remota matre, ſuſcipiens imperium, per Bardum Iconolatras viciſſim deiicit, Pontifex Romanus Nicolaus Legatos ſuos mittit Conſtantinopolim contra Iconomachos, ſed illos perſuaſos, Bardus in ſuam ſententiam deducit. Hæc Zonaras de Græcis Imperatoribus.

Conſtantinus filius. Michael Balbus. Theophilus. Morio imagines vocat pupas. Theodora. Michael. Nota de legatis Rom. Pontificis.

Cum vero Nicolaus Pontifex, Legatorum ſuorum Acta, de confirmatione Photii & depoſitione Ignatii, præcipue vero de imaginibus reſciſſet Adrianus poſtea apud Baſilium ſucceſſorem Michaelis perfecit, vt Conſtantinopolim conuocaretur Synodus, quam octauam vniuerſalem appellarunt circa annum Domini 870. In Tomis Conciliorum autem acta illius Concilii non extant, & Zonaras, Patronus adorationis imaginum, eius nullam facit mentionem. Quidam ſcribunt, non conueniſſe ibi inter Græcos & Latinos, atq; ideo ſine fructu diſceſſum. Pontificii vero ſcriptores dicunt. Græcos in illo Concilio adorationem imaginum approbaſſe. Liber Pontificalis dicit, Adrianum Legatis ſuis, quos ad celebrandum illud Concilium miſerat, tradidiſſe libellum, in quo de primatu Romanæ Eccleſiæ & de cultu imaginum præſcriptum erat, ac mandaſſe, ne quem ex Græcis ad Synodum admitterent, niſi prius iſti libello ſubſcripſiſſet. Huius Synodi Canones collegit Caranza, ſed fatetur codices ita deprauatos fuiſſe, vt noluerit eos deſcribere, ſed Epitomen tantum proponere. Ex his omnibus de auctoritate illius Concilii iudicetur. Actione igitur octaua ſcribuntur repetiti anathematiſmi ſeptimæ Synodi, & Iconomachi quidem conuerſi & recepti.

De octaua Synodo memorabilia.

Andradius recitat inde hanc hiſtoriam: Quod Theodorus quidam Iconoclaſta ibi oſtenderit, ſe non hiſtoricum vſum imaginum, ſed tantum adorationem earum improbare. Dixit enim, nummũ ſibi ab Imperatore Baſilio donatum, continentem eiuſdem effigiem, in magno ſe pretio habere. Patres vero conabantur ipſi perſuadere, vt Chriſti etiã ac ſanctorum imagines coleret, & adoraret. Sed ipſe reſpondit non prius ſe hoc facturũ, quam ſibi ea de re Chriſti præceptum fuiſſet oſtenſum. Ibi vero quidam ex illis qui conuerſi dicebantur, locum editum conſcendens anathematizauit hæreſin Iconomachorum, & Theodorũ illum. Hæc ſcilicet fuerũt documenta. Poſtea Baſilius imperator illos, qui adorationẽ imaginum re-

Andradii hiſtoria ex 8. Synodo.

ceperant, amplexus dixit: Nunc erepti eſtis à diabolica poſſeſſione, & facti eſtis veri Chriſtiani, & vita æterna digni. Nam niſi hæreſin illam anathematizaſſetis, Chriſtus vobis nihil prodeſſet. Quæ profecto horrenda vox eſt, damnans omnes ſanctos veteris & noui Teſtamenti, antiquam primitiuam Eccleſiam, à quibus omnem adorationem & cultum imaginum, magno zelo damnatum fuiſſe, ſupra multis oſtendimus.

Stabilita adorat o imaginum in 8. Concilio.

Tertius etiam Concilii illius Canon, ſicut à Caranza deſcribitur, imagines adorandas decernit, illo honore, ſicut liber Sanctorum Euangeliorum honoratur, & typus pretioſæ crucis colitur. Ratio hæc additur: Quia ſicut per ſyllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, ſalutem conſequuntur omnes, ita etiam per imagines & ſapientes, & idiotas vtilitate percipiunt. Ea enim, quæ ſermo in ſyllabis, eadem & pictura in coloribus prædicat & commendat. Item, quia ſecundum congruentiam rationis, honor qui debetur principalibus, deriuatiue etiam imaginibus tribuitur. Tertio, dicunt, eſſe antiquiſſimam traditionem.

Præualuit tandem adoratio imaginum in Græca Eccleſia.

Hæc in ſuperioribus ſunt explicata & refutata. Sed efficacia erroris præualeſcente, tandem veritas ſuccubuit. Et poſt hæc tempora in Græca Eccleſia non admodum amplius publice pugnatum fuit contra adorationem imaginum: ſub Baſilio enim Imperatore, ſicut ſcribit Zonaras, Dux quidam Andreas literas Agarenorum, denuntiantes bellum cum illa blaſphemia: Nihil Chriſtianis profuturum Mariæ filium, ſuſpendit de imagine matris Dei addita hac oratione, Domina redde homini arroganti præmium ſui fremitus. Et ſub Leone circa annum Domini 900. aulicus quidam ex voto ſuſcepit peregrinationem ad crucem Sirichanam. Sub Romano Zonaras dicit, imaginem Chriſti Abgaro miſſam, Edeſſa Conſtantinopolin translatam, circa annum Domini 940. De vlterioribus temporibus nihil attinet dicere. Zonaras enim & Nicetas ſcribunt, pro hæreſi ſuis temporibus habitum, ſi quis non adoraret imagines.

SCHOLASTICORVM DOCTRINA & Pontificiorum praxis, de adoratione imaginum.

Scholaſtici quomodo de adoratione imaginum. Thomas.

In Romana vero Eccleſia Scholaſtici ſcriptores tandem non tantum, ſicut Græci honorariam adorationem externæ reuerentiæ, imaginibus tribuendam contenderunt, ſed diſputarunt imagines Chriſti eadem adoratione latriæ, qua Chriſtum ipſum, colendas. Sanctorum vero imagines eadem veneratione, inuocationis ſcilicet, qua ipſos Sanctos, colendas. Thomas enim diſputat: Si imago conſideretur, quatenus eſt lignum ſculptum vel pictum, tunc nullam ei reuerentiam tribuendam, eius enim ſolam rationalem creaturam capacem eſſe. Si vero conſideretur vt imago Chriſti, tunc adoratione latriæ, ſicut Chriſtum ipſum, adorandam. Ideo inquit: Crucem alloquimur & deprecamur, ſicut Chriſtum ipſum, O crux, aue ſpes vnica. Rationem vero addit, Quia Philoſophus dicit, quod idem ſit motus in imaginem, & in rem cuius eſt imago.

Bonauentura.

Bonauentura dicit: Quoniam imago Chriſti introducta eſt ad præſentandum eum, qui pro nobis crucifixus eſt, nec offert ſe nobis pro ſe, ſed pro illo, ideo omnis reuerentia, quæ ei offertur, Chriſto offertur, & propterea imagini Chriſti debet cultus latriæ exhiberi, & addit hos verſus:

Verſus.

Effigiem Chriſti, dum tranſis, ſemper adora:
Non tamen effigiem, ſed, quod deſignat, honora.

Summiſtarum regula.

Reliqui Sententiarii & Summiſtæ generalem regulam inde extruxerunt, imagines eadem ſpecie adorationis adorandas, qua res ipſas repræſentatas. Et eandẽ reuerentiã deberi imagini ſeu ſigno, quæ debetur rei ſi-

grare. Durandus de ſancto Portiano agnoſcit hoc falſum eſſe, ſed inquit: Loquendum eſt vt plures. Sed ne ſeptima quidem Iconolatrica Synodus ita loqui auſa fuit, ſicut ſupra oſtendimus.

Nota de Durando.

Hæc vero ex praxi Eccleſiæ Pontificiæ adhuc manifeſtius intelligentur, ſi conſiderentur dedicationes imaginum, & formæ precularum, quibus vtuntur ante imagines. Francofordiana Synodus dicit, nullum verbum traditum eſſe, quo imagines dedicarentur & conſecrarentur. Sed poſtea in Pontificali peculiares formulas conſecrationis imaginum conſinxerunt, vnde, quid & quantum imaginibus tribuant, recte conſtitui poteſt. Lignum crucis igitur inter cætera his verbis benedicitur: Rogamus te ſempiterne Deus, vt digneris benedicere hoc lignum crucis, vt orantibus hic genufleſtentibus, ac tuæ maieſtati ſupplicantibus, cordis compunctio, & admiſſorum concedatur remiſſio. Item, Sanctificetur illud lignum crucis, vt orantes inclinanteſq; ſe propter Deum ante iſtam crucem, inueniant corporis & animæ ſanitatem. Item, digneris benedicere hoc lignum crucis, vt ſit remedium ſalutare generi humano, ſit ſoliditas fidei, bonorum operum profectus, & redemptio animarum, tutela contra ſæua iacula inimicorum.

Conſecrationes imaginũ in Pontificali.

Benedictio ligni crucis.

Benedictio imaginis beatæ virginis: Sanctifica Deus hanc formulam beatæ virginis, vt tuis fidelibus ſalutaris auxilii opem ferat, tonitrua aut fulmina ſi inualuerint, nocentia, celerius expellantur, pluuiarum quoq; inundatio, aut ciuilium bellorum commotio, ſeu paganorum deuaſtatio, ad præſentiam eius comprimantur, &c.

Imago Mariæ conſecratur.

Benedictio imaginis Ioannis Euangeliſtæ: Præſta, vt omnes illam cum reuerentia intuentes, preceſque coram illa fundentes, pro quacunq; neceſſitate orauerint exaudiantur. Sit hæc imago dæmonum ſancta expulſio, Angelorum aduocatio, fidelium protectio, eiuſq; in hoc loco potenter vigeat interceſſio, &c.

Imago Ioannis.

In hortulis, prætereuntes imaginem crucis, docentur dicere: Salua nos Chriſte Saluator per virtutem ſanctæ crucis. Item, Tu corda & corpora noſtra per virtutem ſanctæ crucis illuminare digneris. Intelligunt autem virtutem crucis de qua formula conſecrationis loquitur. In Antidotario extat hæc oratio ad crucem: Signum ſanctæ crucis, defendat me ab omnibus malis. Per hoc ſignum ſanctæ crucis à periculis mundi liberet me Dominus.

Precula ante imagines.

Ante Veronicam dicunt hanc orationem: Salue ſancta facies impreſſa panniculo, Nos ab omni macula purga vitiorum, atq; nos conſortio iunge beatorum: Nos perduc ad patriam, o felix figura, ad videndum faciem, quæ eſt Chriſti pura. Eſto nobis, quæſumus, tutum adjuuamen, dulce refrigerium, atque conſolamen, vt nobis non noceat hoſtile grauamen, ſed fruamur requie. Omnes dicant, Amen.

Veronica.

Extant aliæ plures orationes, quæ ſi deuote dicantur coram imagine crucis, vel Mariæ, promittuntur multorum millium annorum indulgentiæ. Docent item facienda vota ſuſcipiendas peregrinationes, ad certas Sanctorum ſtatuas, hac promiſſione: Si quis tali ſe voueat imagini, ſanabitur, vel optato potietur. De quibus ſuperſtitionibus etiam Gerſon conqueritur his verbis: Fateor, abnegare non poſſumus, multa inter Chriſtianos ſimplices ſub ſpecie religionis introducta eſſe, quorum ſanctior eſſet omiſſio, &c. Et licet proteſtentur ſe imaginibus non tribuere aliquam vel diuinitatem vel virtutem, tamen ſentiunt, Deum facilius & citius exaudire, & magis propitium eſſe, ſi ad ſtatuam aliquam, vel coram imagine, inuocetur. Ad Sanctorum vero inuocationes, imagines in Pontificia Eccleſia fieri & vſurpari ipſi non diffitentur.

Vota ad imagines.

Hæc lector conferat ad verba Decreti Tridentini, & videbit, quomodo

Tridentinũ Decretum.

craſſis ſuperſtitionibus τυφοῖς φαρμάκοις mederi καὶ τυ σκληρο... λεγ. & tamen ipſos neruos ſuperſtitionis retinere conentur. Non enim expreſſe dicunt, imagines adorandas & colendas. Negant etiam ſpem, & fiduciam in imaginibus collocandam, ſed quo modo hæc intelligi velint, inſinuant per ea, quæ de relatione inter imaginem & prototypum addunt & quod ſe referunt ad 7. Synodum. Quæ vt rectius intelligi & diiudicari poſſint, hiſtoricam hanc obſeruationem controuerſiæ de imaginibus mediocri diligentia collectam, bono ſtudio hoc loco adhibere volui, quam candido Lectori non ingratam fore ſpero. Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, per Spiritum ſuum ſanctum puritatem cultus ſui in Eccleſia clementer reſtituat, & conſeruet, iuxta Scripturæ Doctrinam: Dominum Deum tuum adorabis, & ipſum ſolum coles.

DECRETVM DE INdulgentiis.

Cum poteſtas conferendi indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſa ſit, atq; huiuſmodi poteſtate diuinitus ſibi tradita, antiquiſsimis etiam temporibus illa vſa fuerit, ſacroſancta Synodus Indulgentiarum vſum Chriſtiano populo maxime ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum auctoritate probatum in Eccleſia retinendum eſſe docet & præcipit, eoſq; anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt, vel eas concedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant. In his tamen concedendis moderationem, iuxta veterem & probatam in Eccleſia conſuetudinem, adhiberi cupit, ne nimia facilitate Eccleſiaſtica diſciplina eneruetur. Abuſus vero qui in his irrepſerunt, & quorum occaſione inſigne hoc indulgentiarum nomen ab hæreticis blaſphematur, emendatos & correctos cupiens præſenti Decreto generaliter ſtatuit, Prauos geſtus omnes pro his conſequendis (vnde plurimum in Chriſtiano populo abuſuum cauſa fluxit) omnino abolendos eſſe. Cæteros vero qui ex ſuperſtitione, ignorantia, irreuerentia, aut aliunde quomodocunque prouenerunt, cum ob multiplices locorum & Prouinciarum, apud quas hi committuntur, corruptelas commode nequeant ſpecialiter prohiberi: mandat omnibus Epiſcopis vt diligenter quiſque huiuſmodi abuſus Eccleſiæ ſuæ colligat, eoſque in prima Synodo prouinciali referat vt aliorum quoque Epiſcoporum ſententia cognita ſtatim ad ſummum Rom. Pont. deferantur, cuius auctoritate & prudentia, quod vniuerſali Eccleſiæ expediet ſtatuatur, vt ita ſanctarum Indulgentiarum munus pie, ſancte & incorrupte omnibus fidelibus diſpenſetur.

CAPVT I.

QVID NOMINE INDVLGENTIARVM IN hac controuerſia intelligatur, ſiue quid ſint Romanenſes Indulgentiæ.

Indulgentiarum nundinatio noſtra ætate occaſionem præbuit taxandi Idolomanias Papiſticas.

Toti terrarum orbi, atque ipſis adeo Pontificiis notum eſt, impudentem & impiam indulgentiarũ nundinationem, cum per annos complures à multis doctis & piis (ſicut poſtea oſtendemus) fruſtra ac nequicquã deplorata & reprehenſa fuiſſet, tandem Deo Eccleſiam ſuam clementer reſpiciente ante annos quinquaginta initium præbuiſſe ruinæ regni Pontificii, ac ſalutari repurgationi doctrinæ cœleſtis, quæ nefandis erroribus & ſuperſtitionibus iamdudum contaminata fuerat. Illa enim occaſione Deus accenſa verbi ſui luce, multorum oculos aperuit, vt errores in doctrina, ſuperſtitiones, idolomanias in cultibus Eccleſiæ Pontificii abiicerent, & ad formam doctrinæ, ad cultum in verbo Dei traditam & præſcriptam redirent. Vnde eam plagã Papatus accepit, de qua adhuc fremens

gemiti quæq; extremum ipſi allatura eſt interitum illuſtri aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, 2.Theſſ.2. Cogitarunt itaque homines fore vt Tridentinum Concilium, ſi Pontificias illas indulgentias non prorſus damnare & abijcere vellet, earum tamen vel mentionem ſepeliret, vel approbationem ſuſpenderet, ſicut aſtutiores inter Pontificios Scriptores his temporibus facere conſueuerunt. Sed ecce in vltima ſeſſione (ſicut, iuxta Prouerbium, Diabolus ſolet relicto poſt ſe fœtore diſcedere) peculiare Decretum de indulgentijs retinendis & diſpenſandis fabricant. Vbi diſſimulare ſane non audent abuſus, prauos quæſtus, corruptelas, ſuperſtitiones, &c. quorum tamen omnium emendationem & correctionem ſummi Romani Pontificis voluntati ſubijciunt & reſeruant. Ipſas vero indulgentias in Eccleſia retinendas præcipiunt, & docent, vſum earum populo Chriſtiano maxime ſalutarem, addunt etiam poteſtatem conferendi tales indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſam, antiquiſſimis etiam Eccleſiæ temporibus vſurpatam & ſacrorum comitiorum auctoritate probatam. Videndum itaque eſt an hæc ita ſe habeant, & vera ſint. Vt autem eo commodius & rectius tota hæc de indulgentijs controuerſia euolui & explicari poſſit, primo ponemus deſcriptionem indulgentiarum Pontificiarum, quid ſcilicet ſub nomine indulgentiarum in hac controuerſia intelligatur & comprehendatur, ita enim poſtea Hiſtoria de initijs & progreſſu harum nundinationum facilius colligi, Pontificiorum argumenta rectius expendi & veræ refutationes facilius opponi poterunt.

Tridentini Concilii in retinendis indulgentiarum impoſturis impudentia.

Controuerſiæ ſtatus.

Vſitata igitur in hac controuerſia & ſynonyma ſunt hæc vocabula: gratia, venia, relaxatio, remiſſio, & indulgentia. Ac notum eſt, quod ſecundum Scripturæ traditionem vocabula illa ſignificent remiſſionem peccatorum, quod ſcilicet agentibus pœnitentiam fide gratis propter Chriſtum, peccata non imputentur, ſed ita ſoluantur vt totum debitum remittatur, & debitor dimittatur, Rom.3. & 4. Matt.16. & 18. In hac etiam ſignificatione patres vocabulum indulgentiæ accipiunt & vſurpant. Vt, quando Ambroſius dicit: Nemo recte egerit pœnitentiam, niſi à Deo per Chriſtum ſperauerit indulgentiam. Et quæ dicta Gratianus ex veteribus annotat: Indulgentia peccatorum fit per pœnitentiam. Item: Viſcera Domini aperta ſunt omni indulgentiam petenti. Et: Peccatori ad ſe conuertenti Deus præſtat indulgentiam.

De vocabulis.

Pontificij vero non hanc Euangelicam remiſſionem peccatorum intelligunt, quando de indulgentijs ſuis dimicant, ſed eas ita definiunt. Franciſcus Maioranus dicit: Indulgentia eſt remiſſio peccatorum, quo ad illa, quæ poſt ſuſceptum pœnitentiæ Sacramentum remanent de peccato. Angelus ita deſcribit: Indulgentia eſt quædam remiſſio pœnæ debitę pro peccato, poſt contritionem habitam de eo. Alij tradunt hanc definitionem: Indulgentia eſt pœnæ relaxatio, quam quis iuſte pro culpis proprijs facere debuiſſet, de Theſauro Eccleſiæ, ad diuinam iuſtitiam perſoluendam ſumpta.

Definitio indulgentiarum. Franciſcus Mai ranus. Angelus.

Vt autem tota res planius intelligatur, commentum ita ſe habet. Fingunt in ſolutione Deum propter obedientiam, & paſſionem Chriſti, voce Euangelij tantum culpam remittere, pœnam vero æternam culpis debitam virtute clauium nō plene remitti, ſed commutari in pœnam temporalem, & hanc (iuxta regulā iuſtitiæ diuinæ, Deut.25. iuxta menſuram delicti erit & plagarum modus) maiorē eſſe, quam vt à quoquam hominum in hac vita exolui poſſit. Sacerdotem igitur tanquam iudicem & arbitrum Eccleſiaſticum, in confeſſione taxare & imponere talem pœnarū modum, qui noſtræ infirmitati in hac vita proportionabilis & poſſibilis ſit, vt per tales pœnas Deo pro peccatis ſatisfaciamus. Iniunctas autem illas pœnas, ſi in hac vita non plene exoluantur, luendas eſſe in pur-

Summa cōmenti Pontificii de indulgentiis. Pœna peccatorum.

gatorio

Quid indulgentiæ remittant. Quomodo redimantur indulgentiæ.

gatorio. Ac etiamſi canonica illa pœnitentia in hac vita plene eſſet ſoluta, diuinam tamen iuſtitiam maiores pro peccatis pœnas exigere, quæ in purgatorio luendæ ſint. Illas igitur pœnas, quas vel canones pœnitentiales, vel diuina iuſtitia pro peccatis exigit, dicunt per indulgentias, vel in ſolidum, vel ex parte aliqua remitti, ſi certo & præſcripto modo redimantur. hoc eſt, ſi quis illud vel faciat, vel det, quod in forma indulgentiarum ponitur. Vt exempli gratia, ſi quis vrbis Romanæ Eccleſias, vel alias certis temporibus, largis oblationibus viſitarit, vel ſi quis manus adiutrices, large contribuendo pecuniam, porrexit, vel ad conſtructionem alicuius Baſilicæ, vel ad bellum contra infideles, &c. Is tot vel dierum vel annorum plenariam habebit indulgentiam. Sæpius etiam dant indulgentias à culpa & à pœna. Illas autem indulgentias dicunt, non penitus eſſe gratuitas, quia Deus nullum peccatum dimittat impunitum, ſed ſolutionem illarum pœnarum, quæ pro peccatis debentur, ſumi ex Theſauro Eccleſiæ, & per indulgentias applicari illis, qui eas vel pecunia, vel aliis operibus redimunt.

Theſaurus Eccleſiæ.

Theſaurum vero Eccleſiæ hunc eſſe, quod ſancti Dei in hac vita multo plura bona opera fecerint, quam quæ ipſis ad promerendam & conſequendam ſalutem neceſſaria fuerint, quæ vocant opera Supererogationis, plura etiam & grauiora ſint perpeſſi, quam pro peccatis ſuis debuerint. Quæ igitur ſupererogarint, & ad ſalutem ſuam, ac pro peccatis ſuis non neceſſaria habuerint, illa tanquam in ciſtam quandam, admixtis etiam ſuperabundantibus meritis paſſionis Chriſti, in Theſaurum Eccleſiæ congeſta eſſe.

Claues Theſauri.

Et eius theſauri claues traditas eſſe Romano Pontifici, vt is, vel per ſe, vel per ſuos delegatos, indulgentias inde pro ſua auctoritate & prudentia, licitantibus & redimentibus, diſpenſet & conferat.

Quæ ſint capita huius controuerſiæ.

Hæc eſt ſumma commenti, quod in ſequentibus plenius explicabitur. Hoc loco vero ſummam eius breuiter recitare volui, vt, tanquam in vniuerſa controuerſiæ, ſemper in conſpectu ſit, ac ſemper cogitetur, quæ capita comprehendantur & de quibus corruptelis certamen ſit, quando de indulgentiis dimicatur. Poſito autem hoc, quaſi ſtatu controuerſiæ, primo iam oſtendemus, tales indulgentias nec in Scriptura traditas, nec in veteri Eccleſia vſurpatas, ſed recens eſſe commentum. Poſtea oſtendemus, vnde & quando & quomodo initium ſumpſerint, & quales fecerint progreſſus, donec tandem ad ſummum impietatis & impudentiæ gradum euaſerunt.

CAPVT II.

QVOD ROMANÆ ILLÆ INDVLGENTIÆ NVLlum in ſacra Scriptura, vel fundamentum, vel teſtimonium habeant, imo quod contra verbum Dei in ſummus ac præcipuus fidei articulus pugnent.

Scopus totius doctrinæ Chriſtianæ & Scripturæ.

Summa quidem, & quaſi ſcopus totius Scripturæ eſt, remiſſio peccatorum. De Prophetica enim veteris Teſtamenti Scriptura Petrus inquit Act. 10. Chriſto omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. De Baptiſtæ etiam miniſterio ſcriptum eſt Luc. 2. Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, quæ eſt in remiſſione peccatorum eorum. Et Apoſtolorum miniſterium Chriſtus affirmat conſiſtere in prædicatione pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, ſiue in remittendis & retinendis peccatis, Luc. 24. Ioan. 20. Illam vero peccatorum remiſſionem Scriptura non definit pontificiis Romanenſium indulgentiarum nundinationibus: ſed docet,

Quomodo peccatorum remiſſionem

cum nos propter peccata eſſemus debitores Dei, iuxta legem obnoxii iudicio

dicio ipſius culpa & pœna ad condemnationem, iuxta dictum. Rom. 2. Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia, & in hac, & in futura vita. Chriſtum mediatorem noſtro loco factum ſub lege, ſuſcepiſſe in ſe omnia peccata noſtra, & plagas ſeu pœnas omnes, peccatis noſtris debitas, in ſe deriuaſſe. Eſa. 53. & præſtita ſeu exſoluta ſatisfactione pleniſſima, non ſolum perfectiſſima obediētia pro culpis noſtris, verum etiam acerbiſſima paſſione ac morte pro omnibus pœnis, peccatis noſtris debitis, acquiſiuiſſe iuſtitiam æternam, Dan. 9. Illam vero propitiationem Deum Patrem proponere per fidem, interueniēte ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem peccatorum. Rom. 3. Dedit enim nobis miniſterium recōciliationis, 2. Cor. 3. Vt verbo & Sacramentis beneficium illud Chriſti gratis offeratur, & ſine operibus in pœnitentia non ſimulata vera fide applicetur credentibus, Rom. 4. Quando vero gratuita illa promiſſio Euangelij fide apprehenditur, accipitur & applicatur, tunc Scriptura pronuntiat: Quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis, Ioan. 20. Et quicquid ſolueritis ſuper terram, ſolutum erit in cœlis, Matth. 16. & 18. Item. Iuſtificati fide, pacem habemus erga Deum, Rom. 5. Qui credit non iudicatur, imo non veniet in iudicium, ſed habet vitam æternam, & à morte tranſibit in vitam, Ioan. 3. & 5.

Scriptura definiat.

Nihil autem prorſus Scriptura dicit, quod noſtris vel operibus, vel paſſionibus Deo pro parte aliqua peccatorum noſtrorum, vel debeamus, vel poſſimus ſatisfacere. Non dicit, quod ſacerdos in abſolutione ſolues & remittens peccata, debeat imponere pœnas, tanquam vindictam & ſatisfactionem pro peccatis. Nihil dicit de pœnis purgatorij, nihil habet de theſauro ſupererogationum, nihil tradit de claue ſoli Romano Pontifici tradita. Omnibus enim in genere, quibus datum eſt miniſterium reconciliationis, dictum eſt: Quicquid ſolueritis, Matth. 18. quorumcunq; remiſeritis, Ioan. 20. nihil ſomniat de Bullis indulgentiarum, vt qui tantum dederit, habeat remiſſionem tot vel dierum vel annorum. Hæc adeo ſunt manifeſta, vt ipſi Pontificij diſſimulare hoc non poſſint. Durandus enim de ſancto Portiano qui ſcripſit circa annum Domini 300. lib. 4. diſtinct. 20. quæſt. 3. dicit: De indulgentijs pauca dici poſſunt per certitudinem, quia Scriptura expreſſe de illis non loquitur. Quod enim dictum eſt Petro, Matth. 16. Tibi dabo claues &c. intelligitur de poteſtate, ei data in foro pœnitentiæ. De collatione autem indulgentiarum non eſt clarum, quomodo debeat intelligi. Ideo loquendo de indulgentijs, ſequendus eſt modus communis. Antoninus etiam prima parte ſummæ, Tit. 10. c. 3. ſcribit: De indulgentijs nihil expreſſe habemus ex ſacra Scriptura quamuis ad hoc inducatur illud Apoſtoli. 2. Cor. 2. Si quid donaui vobis, propter vos in perſona Chriſti. Item fatetur Roffenſis, & alij pleriq; Papiſtici ſcriptores. Et Syluester Prieras, Magiſter Palatij Leonis Decimi, qui primus contra Lutherum pro indulgentijs ſcripſit, expreſſe ponit hanc propoſitionem: Indulgentiæ auctoritate Scripturæ non innotuere nobis, ſed auctoritate Eccleſiæ Romanæ, & Romanorum Pōtificum, quæ maior eſt auctoritas. Addit autem & hanc propoſitionem: Quicunq; non innititur doctrinæ Romanæ Eccleſiæ, ,ac Romani Pontificis, tanquam regulæ Dei infallibili, à qua etiam ſacra Scriptura robur trahit & auctoritatem, hæreticus eſt. &c.

Scriptura ignorat fundamenta indulgentiarum.

Pontificii fatentur indulgentias nō tradi in Scriptura.

Durandus.

Antoninus,

Roffenſis.

Sylueſter Prieras.

Hæc autem, cum manifeſte ac certo ita ſe habeant, ipſe Lector iam ſecū conſideret, quid ſit, pro articulo Fidei Eccleſiæ obtrudere, & conſciētijs inde laqueum nectere, vel vana falſaque eas ſpe lactare de quo (ſicut manifeſtū eſt, & ipſi Pontificij fateri coguntur) nulla extant in Scriptura vel teſtimonia vel fundamenta: Eccleſia vero illam ſuam libertatem, in quam filius Dei ab omnibus humanis traditionibus eam vindicauit, me-

Indulgētiæ cur non recipiendæ.

rito

rito ac neceſſario, præcipue in articulo remiſſionis peccatorum, retinet & vſurpat. Galat. 5. In libertate, qua Chriſtus nos liberauit, ſtate, & ne rurſus iugo ſeruitutis implicemini, Coloſſ. 2. Si mortui eſtis cũ Chriſto ab elementis mundi, quid adhuc tanquam viuentes in mundo decretis oneramini, ſecundum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſpeciem habent ſapientiæ, per ſuperſtitionem: Matth. 15. Fruſtra colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Quia enim mãdatum Chriſti eſt, Matth. [illegible] Docentes eos ſeruare, quę ego præcepi vobis, ideo recte vſurpamus illud Deut. 12. Non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio vobis, hoc tantum facias Domino Deo tuo, non addas [illegible] nec detrahas. Tota igitur indulgentiarum nundinatio, cum fateantur eam ex Scriptura non habere: vnica illa ſententia Auguſtini contra Petiliani literas, lib. 3. c. 6. profligari poteſt. Si quis, inquit, de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vitamque noſtram, ſi vel Angelus e cœlo vobis annuntiauerit, prꝛterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit.

Indulgentiarum nundinatio præcipuos doctrinæ Chriſtianæ articulos euertit.

Quibus capitibus cœleſtis doctrinæ indulgẽtiæ repugnent.

Contra meritum Chriſti.

Nec vero ſine Scripturæ tantũ teſtimonijs & fundamentis merces [illegible] indulgentiarum Romanenſium venales exponuntur, ſed doctrinæ [illegible] xis & vſus earum præcipuos, & ſummos fidei noſtræ articulos [illegible] conuellit, turpiter conſpurcat, & funditus euertit. id quod non Rhetoricis declamationibus exaggerabo, ſed nuda tantum indicatione [illegible] ter per capita ſpectandum & cõſiderandum proponam, quomodo [illegible] indulgentiæ pugnent. I. Contra meritum & ſatisfactionem Chriſti. II. Contra gratuitam & plenariam remiſſionem Dei. III. Contra claues regni cœlorum. IV. Contra fidem. V. Contra doctrinam de bonis operibus. Poſtremo, quod talis nundinatio in Scriptura iamdudum damnata ſit. Commentum enim illud de indulgentijs Romanenſibus primo contra doctrinam Euangelij, de merito obedientiæ & paſſionis Chriſti [illegible] dit: Quod Chriſtus mediator culpam quidem noſtram omnem, ſed non totam pœnã peccatorum noſtrorum in ſe ſuſceperit, cum Scriptura [illegible] inet ipſum percuſſum fuiſſe a Deo propter peccata noſtra, Eſa. 53. Et factum eſſe maledictum pro nobis, Galat. 3. Et maledictio certe complectitur omnes peccati pœnas, & æternas & temporales, Deuteron. 28. [illegible] etiam opinio iſta, Chriſtum obedientia, paſſione & morte ſua, non pro vniuerſa pœna peccatis noſtris debita ſatisfeciſſe Patri, ſed tantum promeruiſſe credentibus commutationem pœnæ æternæ in temporariam, vel in hac vita, vel in purgatorio luendam, vt reſiduam illam pœnam credentes ipſi vel ſuis, vel aliorum ſatisfactionibus redimant, vel ſupplicijs ſuis exoluant, vel Pontificijs indulgentijs relaxent. Atque ita noſtra vel ſanctorum ſatisfactio aſſuenda ſit ſatisfactioni Chriſti, tanquam [illegible] plenæ, vt aſſumento humanarum ſatisfactionum perficiatur. [illegible] etiam, vel Sanctorum redemptiones, Chriſti redemptionem vt [illegible] quibuſdam deficientem, abſoluant & perficiant. Ipſo quæſtores indulgentiarij ſæpius non omne culpæ remiſſionem ſolius Chriſti merito & ſatisfactioni tribuunt, ſed indulgentias vendunt, & a culpa & a pœna. Secundo, gratuita miſericordia Dei, conferẽtis propter Chriſtum, per prædicationem Euangelij plenariam remiſſionem peccatorum, in dulcibus multis dictis deſcribitur, Ioan. 3. & 5. Non iudicatur, non venit in iudicium. Ezech. 18. Peccatorum eius non recordabor amplius. Mich. 7. Omnia peccata noſtra proiecit in profundum maris. Pſal. 103. Quantum diſtat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniquitates noſtras. Iere. [illegible] Si egerit pœnitentiam, pœnitebit me mali, quod ei facere cogitueram. Eſa. 53. [illegible] plaga, vt nos pacẽ haberemus. Rom. 5. Iuſtificati fide pacẽ habemus apud Deum. Commentum vero indulgentiarum fingit remiſſionem [illegible]

Contra remiſſionem peccatorum gratuitam & plenariam.

ſemiplenam aut dimidiatam, quæ debitum quidem remittat, ſed debitorem nihilominus ad ſolutionem, ſiue ad pœnas obſtrictum detineat, atque ita remittat quidem debitum, ſed non ex animo, ſicut ſeruus ille nequam. Matt. 18. Sed Scriptura expreſſe docet, miſericordiam ſimul & debitum remittere, & debitorem dimittere. Mat. 18. Paulus ēt dicit: Condonate vobis mutuo, ſicut & Chriſtus condonauit vobis. Item, quotidie oramus: Dimitte nobis debita, ſicut & nos dimittimus. Certum autem & manifeſtum eſt, ſi quis priuatus ita dimitteret offenſam proximo, vt nihilominus vindictam aliquā expetere, & ſupplicium aliquod de ipſo ſumere vellet, talem, vt non ex corde remittentem peccata, grauiter a Chriſto reprehendi. Qua fide igitur talē remiſſionem ipſi Deo tribueremus? Certe ſi culpam, hoc eſt, debitum omne remiſit, non habet cauſam exquirendi pœnas. Tertio. Claues regni cœlorū opinione iſta de indulgentijs fœde & pernicioſe adulterantur & peruertūtur. Vbi enim Chriſtus dicit: Quicquid ſolueritis, erit ſolutum: quorum remiſeritis peccata, erunt remiſſa. Ibi Romanenſes indulgentiæ contradicunt: quicquid Chriſti claues ſoluunt, hoc Pontifex Romanus ſuis pœnis retinet, & ligatum mittit ad pœnas vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendas. Et earum indulgentiam non gratis a Chriſto per fidem in abſolutione quærendā, ſed pretio a Romano Pontifice eſſe redimendam, docent. Quarto indulgentiæ Romanenſes dicunt falſum teſtimonium contra fidem, quæ ſola eſt organon illud, diuinitus inſtitutum, quo remiſſio peccatorū merito Chriſti parta, applicatur, apprehēditur & accipitur. Fingunt enim indulgentias illas nō gratis fide accipi, ſed qui tantū dederit, ille licitando coemit ſibi, tot, vel dierum, vel annorum indulgentiam. Cumq; Scriptura etiā opera legis, hoc eſt, quæ Deus ipſe mandauit, ab articulo iuſtificationis ſeu remiſſionis peccatorum excludat. Rom. 3. & 4. & 11. Eph. 2. Romanenſes indulgentiæ commentitijs operibus hoc tribuūt. Si quis ſuſcepta peregrinatione, hanc vel illam Eccleſiam viſitarit, is tot annorum indulgentiā conſequetur. Quinto, operibus & afflictionibus Sanctorū, Pontificiæ indulgentiæ attribuunt opinionem, quam, quia Phariſaica eſt, & contra Scripturam pugnat, ipſi ſancti in vera ſua humilitate nunquam agnoſcere voluerunt. Chriſtus enim dicit, Luc. 17. Cum omnia feceritis, dicite, Serui inutiles ſumus, quia quod debuimus, fecimus. Inde Eſaias dicit cap. 64. Facti ſumus velut immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Et Dauid *Pſalm.* 143. Si intraueris in iudicium cum ſeruo tuo, non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, *Pſal.* 130. Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſubſiſtet? *Pſalm.* 32. *Pro* iniquitate orabit ad te omnis Sanctus. Omnium enim Sanctorum, ſub hoc corruptibilis carnis onere gementiū, oratio eſt: Dimitte nobis debita noſtra, Matt. 6. 1. Ioan. 1. Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipſos fallimus, & veritas in nobis nō eſt. 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc nō ſum iuſtificatus, Rom. 7. Volenti facere bonum, malum adiacet. Ideo Iob inquit, c. 9. Verebar omnia opera mea. Et *Paulus* Rom. 8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam. Hinc electi, Matth. 25. in iudicio opera ſua nolunt agnoſcere. Et Apoc. 4. Coronas ſuas modeſte & humiliter ante thronum deponunt. Indulgentiæ vero *Pontificiæ* fingunt, opera & afflictiones Sanctorum eſſe ſupererogationes, quæ in pretium ad ſoluendum reatum peccati, ſicut Bonauentura loquitur, alijs communicari, & data pecunia diuendi poſſunt, cum prudentes virgines, Matt. 25. fateantur, ſe de oleo ſuo non poſſe dare alijs, ne vtriſque deſit. Poſtremo, Scriptura nundinationes illas indulgentiarum *Prophetico* ſpiritu, quaſi intento digito, ante & notauit & damnauit. Nam 2. Pet. 2. vbi de falſis Doctoribus agit, qui introducturi ſunt ſectas perditio-

Contra doctrinā de clauibus regni cœlorum.

Contra doctrinam de fide.

Contra doctrinam de bonis operib.

Bonauentura.

Spiritus S. in Scriptura indulgentias damnauit.

nis,& abnegaturi Dominum,qui ipſos mercatus eſt,inquit, ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται, per auaritiam fictis verbis de vobis negotiabuntur. Item libertatem aliis pollicentur, cum ipſi ſint ſerui corruptionis. *Et* Act. 8. Pecunia tua tecum ſit in perditionem,quoniam donum Dei exiſtimaſti pecuniis parari. *E*t hoc eſt ipſiſſimum iudicium Spiritus Sancti,de indulgentiis Pontificiis.

Et hæc capita,quomodo indulgentiæ Romanenſium, contra ſummos ac præcipuos fidei noſtræ articulos pugnent, ideo in frotiſpicio huius tractationis, tanquam in tabella ſeu συνόψει, ſpectanda & expendenda propoſui, vt lector moneatur,non de lana (quod dicitur)caprina contentionem eſſe, quando de Pontificiis indulgentiis diſputatur, ſed hoc agi, vt doctrina de præcipuis, neceſſariis & ſummis illis fidei noſtræ articulis, complectentibus iuſtificationem & ſalutem noſtram, pura,ſincera, integra,& ſalua à Pontificiis iſtis contaminationibus & deprauationibus Dei beneficio conſeruari poſſit. *E*t hac etiam conſideratione intelligi poteſt,

Quid Lutherum impulerit indulgentiarum nundinationi ſe opponere.

qua ratione factum ſit, quod certamen Lutheri, quod contra effrænem Quæſtorum Romanenſium impudentiam de indulgentiis,primum mouit, occaſionem dederit repurgationi doctrinæ de merito Chriſti,de gratuita gratia Dei,de remiſſione peccatorum, de pœnitentia, de abſolutione, de clauibus regni cœlorum, de fide, de operibus, &c. *E*t ex hac breui commonefactiuncula, cuius veritas adeo manifeſta eſt, vt vel cæcutientium oculos perſtringat, lector iudicare poteſt, non veritatis, ſed erroris & ſeductionis ſpiritum eſſe, qui in Tridentino Decreto fingit, poteſtatem conferendi tales indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſam eſſe, cum nulla ſyllaba ex Scripturis hoc probari poſſit, immo cum tota illa indulgentiarum cauponatio præcipuis doctrinæ cœleſtis capitibus aduerſa quaſi fronte repugnet.

CAPVT III.

QVA FRAVDE DICTA QVÆDAM SCRIPTVRÆ Pontificÿ ad nundinationes iſtas indulgentiarum detorquere conentur.

Quomodo ante 50. annos indulgentias defenderint Pontificÿ.

Oſtendimus Sententiarios olim, & recentiores etiam *P*ontificios Scriptores, in principio certaminis de indulgentiis, ante annos 50. libere confeſſos eſſe, doctrinā de Pontificiis indulgentiis non poſſe ex certo aliquo Scripturæ fundamento expreſſe & perſpicue probari. Et licet quidā conati fuerint, ſpeciem aliquam probationis prætendere ex dictis illis Scripturæ: Tibi dabo claues, Matth. 16. Item, ſi quid donaui, &c. 2. Cor. 2. Alii tamen Scholaſtici *S*criptores dicunt, tutius eſſe dicere: Ideo valere indulgentias, quia *E*ccleſia illas diſpenſet & probet. & Eccleſia errare non poſſit. Dicunt autem, Romanum Pontificem eſſe *E*ccleſiam virtualiter, & de illo ſcriptum eſſe, Luc. 22. *E*go rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Sed conductitii Rhetores, qui his temporibus *P*ontificiis indulgentiis patrocinari conantur, animaduertunt, teſtimoniū propriæ turpitudinis illam confeſſionem eſſe, quod ſine documentis & firmamentis ſacræ Scripturæ indulgentiæ inuectæ & receptæ ſint. Ideo vt rudibus ſpecie aliqua

Quomodo nunc ex Scriptura eas probare conentur.

oculos perſtringant, quaſi non prorſus Scripturæ auctoritate deſtituantur Pontificiæ indulgentiæ, aliquot dicta Scripturæ huc pertrahere conantur, de quibus pauca quædam dicemus, vt planum fiat, dicta illa Scripturę nihil minus quam *P*ontificias indulgentias probare, imo illis fortiter reclamare. Vtq; videat Lector, quam timide & ſuſpenſo gradu progrediantur Pontificii, quando argumentando, iuxta Tridentinum Decretum fingere volunt, poteſtatem conferendi indulgentias *E*ccleſię à Chriſto in

Scri-

Scripturis conceſſam: addam quod Roffenſis ſcribit, cum videret ſibi obſtare, ſi dicantur indulgentiæ in ſacra Scriptura traditæ & fundatæ, quomodo Apoſtolica, primitiua & vetus Eccleſia, cuius in tractatione Scripturarum multo maior fuit diligentia & religio, indulgentias illas in Scriptura no viderit aut animaduerterit. Reſpondet autē poſterioribus ingeniis multa nunc eſſe excuſſa luculentius. & intellecta perſpicacius, quam fuerant olim Nimirum, aut quia veteribus adhuc non erat perfracta glacies. neque ſufficiebat illorum ætas, totum illud Scripturarum pelagus, ad amuſſim expendere, aut quia ſemper in ampliſſimo Scripturarum campo poſt meſſores, quantumuis exquiſitiſſimos, ſpicas adhuc intactas licebit colligere. Multa enim. inquit, ſunt, de quibus in primitiua Eccleſia nulla quæſtio facta fuerat. quæ tamen poſteriorum diligētia, ſubortis dubitationibus, iam euaſerunt perſpicua, vt purgatorium & indulgentiæ. Cumq; multa Scripturæ dicta cumulaſſet, tandem inquit ſed iis omnibus Lutheri pertinacia non permouebitur. Hæc Roffenſis. Et Iacobus Angularis Decanus, diſputans contra VVeſelum, de indulgentiis, inquit: Non intendo te rationibus oppugnare, quæ enim ſpes mihi eſſe poſſet, durum illud atque inexpugnabile tuum caput rationibus expugnare, quod nec malleo communis credulitatis omnium valet emolliri. Sed pro magna tibi ratione. imo magis, quam pro ratione debet eſſe, nedum Papæ, ſed & omnium, tam Prælatorum quam Doctorum auctoritas, qui omnes indulgentias aut largiuntur, aut largiendas eſſe ſcribunt, &c. Sed ordine recitabimus præcipuas ſententias, quas ex Scriptura ad ſuas indulgentias detorquere conantur Pontificij, & breues, quantum opus erit, addemus explicationes.

Roffenſis de indulgentiis quomodo veteri Eccleſia ignota.

Iacobus Angularis quod indulgentia irrationales.

PRIMVM ARGVMENTVM.

Pleriq; omnes finxerunt, poteſtatem conferendi indulgentias Romano Pontifici a Chriſto conceſſam. quando Petro dicit Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum. Et quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cœlis: & quodcunq; ſolueris ſuper terrā, erit ſolutum & in cœlis. Sed ipſi Sententiarij huic fundamento non multum fidunt, ſicut ex Durando paulo ante oſtendimus, & res manifeſta eſt. Illa enim Chriſti ſentetia prorſus nihil habet de illis, quibus Pontificias indulgentias definiri, ſupra diximus, ſed ſoluere & ligare peccata, Matt. 16. eſt ea vel remittere vel retinere, Ioan. 20. quod fit prædicatione pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, ſiue publice, ſiue priuatim, Luc. 24. Et fit ab illis, quibus Deus commendauit miniſterium reconciliationis, poſito in ipſis verbo reconciliationis, 2. Cor. 5. Atque illa clauis miniſterij ſoluens peccata exercetur in foro pœnitentiæ & abſolutionis, vt cum Scholaſticis loquar: Sed Pontificii ipſi ſuas indulgentias à foro pœnitentiæ & abſolutionis, ſicut loquuntur, longe lateq; diſiungunt. Præterea ſoluere & ligare ita opponuntur, vt quod ſolutum eſt, non ſit amplius ligatum. Pontifex vero contra fingit, quod in abſolutione ſolutum eſt ſuper terram, illud in foro Pontificio manere ex parte ligatum, & ſoluendum eſſe non claue miniſterii, ſed Pontificiis indulgentiarū nundinationibus. Item, miniſterium reconciliationis ita ſoluit peccata, vt pœnitentibus & credentib. annunciet condonata omnia delicta, Coloſſ. 2. Peccata non amplius imputari, Rom. 4. & 5. & per Chriſtum redemptos ipſos eſſe à maledictione legis, Gal. 3. quæ & æterna, & temporalis eſt, Deut. 28. Pontificiæ vero indulgentiæ fingunt, peccata etiā poſt remiſſionem imputari, & Chriſtum credentes non a tota maledictione legis redemiſſe, ſed partem eius ex Pontificio theſauro redimendam eſſe. Manifeſtum itaque eſt, Pontificias indulgentias prorſus ex diametro pugnare contra ſententiam illam Chriſti,

An Matth. 16. fundata indulgentia. Refutatio.

Quomodo commētum de indulgentiis huic dicto Chriſti repugnet.

Exceptio Pontificiorũ de peculiari priuilegio Petri.

de claue Abſolutionis: tantum abeſt, vt illa ſententia probentur, aut ſtabiliantur. Quod vero excipiunt, ſoli Petro peculiare priuilegium ſoluẽdi peccata, ſupra & præter reliquos Apoſtolos, hoc eſt, præter communem abſolutionem, in illa ſententia à Chriſto datum eſſe: Quia inquit: Tibi dabo claues, &c. rectè & ſolide ex collatione locorum Scripturæ explicatur. Quas enim claues Chriſtus Matth. 16. promittit, illas præbet & exhibet, quando poſt reſurrectionem dat & confert poteſtatem remittendi & retinendi peccata, Ioan. 20. Sed illam poteſtatem confert non vni aut ſoli Petro, ſed omnibus in commune Apoſtolis, Ioan. 20. Et ante illam collationem dicit Chriſtus: Sicut miſit me pater, ita & ego mitto vos. Chriſtus vero, quando tempore miniſterij ſui remiſit peccata, debitum remiſit, & debitorẽ liberum dimiſit. Matt. 18. Hæc enim ſunt verba abſolutionis eius. Confide, remittũtur tibi peccata. Vade in pace, & noli amplius peccare, Matth. 9. Luc. 7. Ioan. 5. Imo cum adulteræ, Ioan. 8. non eſſet ciuilis pœna impoſita, nec ipſe ei, poſt remiſſionem ſeu ſolutionem peccatorum, poenam aliquam imponere voluit. Inquit enim: Nec ego te condemnabo, vade, & noli amplius peccare. Quod autem Chriſtus tales vnquam vel docuerit, vel dederit indulgẽtias, ſicut ex Pontificiorum placitis ſupra deſcripſimus, nulla oratione, nulla dictione, nulla ſyllaba, nulla litera ex Scriptura probari poteſt. Et ſicut me miſit Pater, ita & ego mitto vos, inquit Chriſtus. Eadem ratio etiã eſt de Petro, cui traditæ fuerunt claues regni coelorum. Quomodo enim illas vſurparint, ex Scriptura conſtat. De indulgentijs vero ipſis nihil. Imo Simoni Mago Petrus reſpondit: Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecunijs comparari. Et quod Matth. 16. Chriſtus Petro dicit, hoc ijſdem verbis, cap. 18. expreſſe Eccleſiæ dicit: Quicquid ſolueritis, quicquid ligaueritis, &c. Eccleſia vero, imo ipſius Romanę Eccleſię Epiſcopi, claues illas ab initio & habuerunt & vſurparunt, & tamẽ per annos mille & amplius indulgentias iſtas ignorarunt. Ligare enim ſeu retinere peccata, non eſt pœnitentiam agentibus & credentibus, poſt abſolutionem ſeu remiſſionem peccatorum, partem aliquam ligatam reſeruare, vel ad proprias ſatisfactiones, vel ad redemptiones per Põtificias indulgentias, ſed impœnitentibus, & incredulis peccata ſunt liganda, denuntiata ipſis hac Dei ſententia, quod peccata ipſorum maneant, Ioan. 9. & ira Dei maneat ſuper ipſis, Ioan. 5. quodque perituri ſint, niſi pœnitentiam egerint. Quod vero indocti quidam aſini dicunt: Reliquis Apoſtolis datam eſſe poteſtatem remittendi peccata, Petro autem ſoluendi, falſum eſt. Nam Matth. 18. Eccleſiæ dicit: Quicquid ſolueritis, &c. Quod vero interpretantur, talem ſolutionem, quæ ſit numerato pretio, eiuſdem elegantiæ eſt, cuius illud, quod de aſina Hieroſolymitana poſtillator quidam ſcribit: Soluite, id eſt, numerate pecuniam pro ea, & tunc adducite.

Indulgentiæ mille aut amplius poſt Chriſtum annis in Eccleſia ignotæ fuerunt.

Elegans & ſcitum.

SECVNDVM ARGVMENTVM ex Scriptura.

Locus 2. Corint. 2.

Lindani impudentia & figmentum de loco 2. Corint. 2.

Antoninus refert, olim pro indulgentijs confirmandis à quibuſdã inductum fuiſſe locum 2. Cor. 2. Nam & ego, quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti. Et Lindanus nunc illam ſententiam Pauli, tanquam triumpho circumducit, perſuaſurus hominibus, Paulum auctorem eſſe indulgentiarum Pontificiarum. Fingit enim, Corinthio illi, qui inceſtum commiſerat, poſt acceptam culpæ remiſſionem & abſolutionem, impoſitas fuiſſe à Paulo multorum annorum rigidiſſimas pœnas ſeu afflictiones, quibus ſe excruciaret, vt pro inceſtu ſuo ita Deo ſatisfaceret. Cũ vero illarum pœnarum partem aliquam iam exoluiſſet,

ac nimis aſpera ſe tantum non excruciaret poenitentia: Paulum ad commiſerationem commotum (non aliter, quam ſicut nunc Romanus Pontifex facit) reſiduam poenarũ partem, quæ adhuc ipſi ad plenam pro inceſtu ſatisfactionem luenda fuiſſet, remiſiſſe ac relaxaſſe. hoc eſt, indulgentias ipſi conceſſiſſe, idque non gratis, ſed propter Corinthiorum interceſſiones, hoc eſt, Paulum ex operib. & meritis ſupererogationis Corinthiorum ſumpſiſſe pretium, ad perſoluendum inceſti illius reſiduum debitum (ſicut Bonauentura de indulgentiis loquitur) & forſan per Bullam aliquam indulgentias diſpenſaſſe excommunicato illi Corinthiaco. Quod ita factum oportuit (ſi indulgentias Pontificias locus ille probare debet) quod Corinthius ille data certa aliqua ſumma pecuniæ, ſeu ſuſcepta aliqua peregrinatione ad loca ſancta indulgentias illas à Paulo redemerit. Quæ omnia, ſi ex Pauli illo loco liquido oſtendi poſſunt, non infeliciter ſane, pro ſtabiliendis Romanenſium indulgentijs adducuntur.

Refutatio ſophiſmatis Pontificii ex deprauatione loci, 2. Corinth. 2.

Sed conſideratis pauliſper circumſtãtijs manifeſtum euadet, Paulum nihil horum vel ſenſiſſe vel feciſſe, & illum ipſum locũ Pauli Pontificias indulgentias fortiter oppugnare. Quia vero, qualis fuerit diſciplina Eccleſiaſtica tempore Apoſtolorum, locus ille pulchre oſtẽdit, ſingulas circumſtantias diligentius expendemus. Quidam igitur apud Corinthios, cum nouerca ſua inceſtum cõmiſerat, de quo peccato nec ipſe lugebat, nec Eccleſia Corinthiaca dolebat, tolerabant enim ipſum, licet nõ ageret pœnitentiam, in ſua communione, tanquam verum membrum Eccleſiæ. Hoc Paulus acriter reprehendit, incuſans non tantum ipſum ſed oſtendens, ipſam etiam Eccleſiam hoc modo cõmunicare peccatis alienis. Et docet, ſicut gaudium eſt coram Angelis in cœlo ſuper vno peccatore agente pœnitentiam, ita, quando talia flagitia in Eccleſia committuntur, & rei non agunt pœnitentiam, tunc debere Eccleſiam & præcipue miniſtros verbi, ſe coram Deo humiliare & lugere illa ſcandala, ne participes fiant alienorum peccatorum. Digni enim morte ſunt, non tantum qui faciunt, verum etiam qui συνευδοκοῦσι qui comprobant, vel certe non improbant talia, ſicut Ezech. 9. ſcriptum eſt, qui non gemunt, & dolent ſuper cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. Ideo Paulus dicit, 1. Cor. 5. Vos inflati eſtis, & non potius luxiſtis. Et 2. Cor. 12. Metuo, ne forte contentiones, æmulationes, iræ, concertationes, detrectationes, ſuſurrationes, inflationes, ſeditiones, inter vos ſint, ne iterum, cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeã multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitẽtiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam patrarunt. Vt igitur Eccleſia oſtenderet, ſe talia non comprobare, nec illis delectari: ſed gemitum, dolorem ac luctum ſuum ipſo facto declararet, dicit Paulus, eum, qui facinus hoc perpetrauerit de medio Eccleſiæ tollendum, primo ideo, vt coram Deo & hominibus oſtenderent ſe non eſſe συνευδοκοῦντα. Secundo, ne modicum fermẽti totam Eccleſiæ maſſam corrũperet, ſed vt cæteri timorem haberẽt. Ideo talia hoc modo coram omnibus vult argui, 1. Timoth. 5. Tertio, vt cor ſecurum & impœnitens hoc modo ad veram peccati agnitionem, & deteſtationem, ad ſeriam offenſæ & iræ diuinæ conſiderationem, atq; ita ad veram pœnitentiam adduceretur, vt ardenti fide ex animo peteret & quæreret remiſſionem & recõciliationem. Et ſicut tunc reliquæ doctrinæ cœleſtis partes miraculis confirmabantur, ita Deus etiam Apoſtolorum tempore miraculis oſtendebat, talem diſciplinam ſibi probari. Excommunicati enim in corpore affligebantur à ſatana vt carne afflicti pœnitentiam agerent. Hoc enim Paulus vocat, ſatanæ tradere ad interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit, 1. Cor. 5. & 1. Tim. 1. Quos tradidi Satanæ, hoc eſt, denunciaui ipſis, quod non ſint Chriſti ſed Satanæ membra, vt diſcant non blaſ-

Summa & ſtatus cauſæ, de qua agitur 2. Cor. 2.

Diſciplina Eccleſiaſtica tempore Apoſtolorum.

Excommunicatio.

Cauſa excommunicationis.

Eccleſia quomodo erga excommunicatos.

phemare. Eccleſia vero, ſicut Paulus oſtendit, 2. Cor. 7. in tali excommunicatione, magno ſtudio oſtendebat ἀπολογίαν hoc eſt, purgationem ſeu excuſationem, quod puri & incontaminati eſſent, quod ad cõmiſſum illud flagitium, oſtendebat φόβον ſe timere Deum, ne rea fieret participatione peccati alieni, oſtẽdebat magno zelo ἀγανάκτησιν ſe non tantum gemere, & dolere de admiſſo flagitio, ſed iuſta indignatione ſe illud publice deteſtari, oſtendebat ἐκδίκησιν, ſe non impunita relinquere talia, ſed externa mulcta notare in impœnitentibus, oſtendebat ἐπιπόθησιν, ſe nihil aliud quærere & deſiderare, quam vt lapſus reſipiſceret, & Deo reconciliaretur. Finem enim hunc debere eſſe, Paulus oſtẽdit, vt & lapſi, & qui alienis peccatis communicarunt, contriſtẽtur ſecundum Deum, & dolor ſecundum Deum pariat pœnitentiam ad ſalutem non pœnitendã, 2. Cor. 7. Et quia hic finis eſt diſciplinæ Eccleſiaſticæ, vt fratres lucretur ad pœnitẽtiam, ideo Chriſtus inſtituit talem proceſſum, Matth. 18. vt vel priuatim, vel in præſentia teſtium, vel in facie Eccleſiæ, 1. Tim. 5. lapſi arguantur. Et ſi correptionem acceperint ad reſipiſcentiam, Chriſtus non vult aliquid aliud imponi, ſed dicit: Lucratus es fratrem tuum. Atque ita 2. Tim. 2. Paulus dicit: Seruum Domini oportet placidum eſſe erga omnes, paratũ ad docendum, tolerantem malos, cum manſuetudine corripientem eos, qui obſiſtunt veritati, ſi quando det ipſis Deus pœnitentiã, & reſipiſcant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur, ad ipſius voluntatem. Si vero tales corruptiones lapſi non audierint, dic, inquit, Eccleſiæ, quæ & publice & publico nomine tales lapſos grauiter & acriter increpabat reprehendebat, corripiebat, redarguebat & excommunicabat. Hoc enim Paulus vocat ἐπιτιμίαν ὑπὸ τῶν πλειόνων. Quando vero poſtea ipſo facto animaduertebant, tales excommunicatos ſecundum Deum contriſtatos, peccati magnitudinem agnoſcere, iram Dei expaueſcere, ac ſerio petere remiſſionem & reconciliationem cum Deo, & cum Eccleſia, vt rurſus in Eccleſiæ communionem reciperẽtur: tunc Eccleſia videns, ſe finem, quem diſciplina ſuá quæſierat, aſſecutam, talem adhibebat moderationem, ne is, qui iam ſecundum Deum contriſtatus erat, nimia ſeueritate vel in deſperationem, vel in dedolentiam, aut in ſenſum reprobum conijceretur, hoc eſt, ſicut Paulus loquitur, ne immodica triſtitia abſorberetur, vel à Satana circumueniretur, 2. Cor. 2. Quia enim finis diſciplinæ Eccleſiaſticæ hic eſt, vt cor durum & impœnitens exaggeratione peccati & iræ diuinæ terreatur, vt in ſeriã peccati agnitione, diſplicentia, deteſtatione, & reatus confeſſione, vera ac ardenti fide petat à Deo remiſſionem: Seueritas igitur ibi adhibẽda eſt, vbi cor ſecurum, impœnitens, & durum eſt, & ideo adhibenda eſt, vt humilietur & cõteratur ad pœnitentiam, ne impœnitentia & ſecuritas foueatur & augeatur, vel, ne audacia & petulantia peccandi, lenitate excitetur & confirmetur. Vbi vero pœnitentia adeſt, vel quando cor durum adductum eſt ad reſipiſcẽtiam, ibi opus eſt conſolatione, quæ promiſſione Euangelij, annuntiante ex gratia Dei remiſſionem peccatorum propter Chriſtum credentibus offertur, & applicatur. Calamus enim quaſſatus non eſt conterẽdus, nec linum fumigans extinguendum, Eſa. 42. ſed contriti corde ſanandi, captiuis prædicanda dimiſſio, vinctis ſolutio, id quod fit, quando pauperibus annuntiatur Euangelium. Eſa. 61. Luc. 4.

Proceſſus in excommunicatione ſeruandus.

Excommunicatorum receptio in communionem Eccleſiæ.

Quando ſeueritate vtendum. Quando lenitate.

Quia igitur Eccleſia Corinthiaca erga inceſtum illum, eo, quod cor ipſius fuerat ſecurum & impœnitens, ſeueritate diſciplinæ vſa fuerat, & videbat operatione Spiritus ſancti illud, quod per diſciplinam quæritur, apud ipſum effectum eſſe, quod ſcilicet peccati ſui magnitudinẽ intelligebat, agnitione & ſenſu iræ Dei contriſtatus erat, ac ardenti fide humiliter

liter & ſerio quærebat, & petebat gratiam Dei, vt per miniſterium verbi a peccatis ſolueretur: Cogitabat igitur Eccleſia lapſum illum rurſus eſſe recipiendum, annuntiandam ipſi eſſe ex Euangelio remiſſionem, & per claues Regni cœlorum impertiendam ipſi ſolutionem peccatorum. Quia vero enorme erat commiſſum flagitium, & antea ab Apoſtolo, ob nimiam lenitatem erga lapſum illum, acriter fuerunt reprehenſi, cauſam retulerunt ad Apoſtolum: Quid in tali cauſa eſſet faciendum. Et circumſtantijs ita, ſicut expoſuimus, ſe habentibus, Paulus approbans conſilium & ſententiam Corinthiorum, reſpondet: Ei qui huiuſmodi eſt, ſufficit increpatio illa, quæ facta eſt à pluribus, hoc eſt, à tota Eccleſia, adeo vt ſicut antea, cum ſecurus & impœnitens eſſet, ipſum accuſaſtis, redarguiſtis, retentione peccatorum ligaſtis, ita nunc, cum ad reſipiſcentiam adductus ſit, è diuerſo multo magis ipſum conſolari, & peccatum ei condonare ſeu remittere debeatis, ne immodica triſtitia abſorbeatur, qui eiuſmodi eſt. Et poſtea addit aliam rationem: Nec circumueniamur à Satana, non enim ignoramus ipſius machinationes. Et pro ratificatione ſententiæ Corinthiorum addit Paulus hæc verba: Cui condonatis aliquid, & ego condono: & ſuum exemplum de recipiendis lapſis adducit, ſubiiciens. Nam & ego, ſi quid condonaui, cui condonaui, propter vos condonaui in perſona Chriſti, quia ſcilicet is promiſit, Matthæi 18. Vbi duo aut tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ſum in medio eorum: Quicquid ergo ſolueritis in terra, erit ſolutum in cœlo. Monet igitur Paulus, vt ſicut antea publico Eccleſiæ iudicio fuerat excommunicatus inceſtus ille, & traditus Satanæ, hoc eſt, communibus Eccleſiæ ſuffragijs declaratum fuerat, ipſum non eſſe Chriſti, ſed Satanæ membrum, vt ita nunc viciſſim receptionem & reconciliationem eius, publica Eccleſiæ auctoritate, & communibus ſuffragijs, ratam habeant. Hoc enim volunt verba Pauli; Quapropter obſecro vos κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην vt charitatem, qua reſipiſcentes complecti debetis, erga ipſum publicis ſuffragiis declaretis & confirmetis. Significat enim κυροῦν, communibus quaſi ſuffragiis & publica auctoritate aliquid comprobare, confirmare, ratum facere, & habere.

Corinthij quid retulerint ad Paulum.

Reſponſio Pauli de recipiendo excommunicato.

Hanc eſſe ſententiam illius loci Paulini, circumſtantiæ contextus, & ipſa hiſtoria manifeſte oſtendunt, quam ideo hoc loco fuſius aliquanto recenſere volui. Eſt enim ſedes materiæ (ſicut vulgo loquimur) de diſciplina Eccleſiaſtica, hoc eſt, de excommunicatione, de publica pœnitentia, & publica abſolutione & receptione lapſorum, qualis fuerit tempore Apoſtolorum, quo conſilio, qua ratione, quo fine, & qua moderatione illa inſtituta, obſeruata & vſurpata fuerit. Et debuiſſet Concilium Tridentinum operam dare, vt talis Apoſtolica diſciplina, quæ Eccleſiæ vtilis ac ſalutaris, & hiſce temporib. omnino neceſſaria eſſet, reſtitueretur. Nunc vero omiſſa diſciplina ac neceſſaria cōſolatione, quæ illo loco traditur, de nundinationibus ſuarum indulgentiarum fabulātur, de quibus Paulus cum illa ſcriberet, ne per ſomnium quidem cogitauit, quod non difficile nec obſcurum erit oſtendere. Reuocetur itaq; in memoriam deſcriptio indulgentiarum Papalium, & inter has atque inter Paulinam ſententiam, inſtituatur collatio, & res plana erit. Primo enim Pontificij dicunt, pœnitentiam agentibus & credentibus culpam remitti in abſolutione, poſt eius vero remiſſionē imponendas pœnas ſatisfactorias, quas per indulgentias redimi, & relaxari fingunt. Et idem factum fuiſſe in caſu illo, 2. Corin. 2. Sed Corinthiacus ille nequaquam antea fuerat à peccatis abſolutus, ſed fuerat ſecurus & impœnitens, atq; ideo traditus fuit Satanæ, vt afflictione carnis, publica correptione & contriſtatione, ad peni-

Sedes doctrinæ de diſciplina Eccleſiæ.

Accommodatio figmēti Pontificij de indulgentiis, ad quæſtionem & negotium Corinthiacū, 2. Cor. 2.

tentiam adduceretur. Neque enim Paulus ipſum Satanæ tradidiſſet, ſi poenitens & credens à peccatis abſolutus fuiſſet. Secundo, Paulus non impoſuit Corinthio mulctam publicam, vt ſuis illis poenis & afflictionibus Deo pro peccato inceſtus ſatisfaceret: nulla ſyllaba hoc ex Paulo probari poteſt: imo tota Pauli doctrina clamitat, Chriſtum ſua obedientia, paſſione, & morte pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe, & factum eſſe noſtram redemptionem. Cauſam vero & finem illius contriſtationis Paulus ipſe ſcribit, hanc fuiſſe, vt ea operaretur poenitentiam, & eſſet δοκιμὴ, an ſeria & vera eſſet poenitentia. Tertio condonatio, de qua Paulus, 2. Cor. 2. loquitur, fuit ipſa abſolutio ſeu remiſſio peccatorum a culpa & poena. Dicit enim, ſe loqui de tali condonatione, quæ conſcientiis afferat firmam conſolationem, vt non abſorbeantur triſtitia, ſed pacem habeant erga Deum, quod fit, quãdo fide iuſtificamur accepta remiſſione peccatorum. Ro. 4. & 5. Et verbum χαρίζεσθαι ſignificat gratuitam & donariam remiſſionem debiti. Lucæ 7. Cum debitores non eſſent ſoluendo, condonauit vtriſq; Epheſ. 4. Condonate vobis, ſicut & Deus in Chriſto vobis condonauit. Coloſſ. 3. Sicut Chriſtus condonauit vobis, ita & vos Coloſ. 2. Cum eſſetis mortui in delictis, conuiuificauit vos cum Chriſto, condonans vobis omnia delicta, deleto, quod aduerſus nos erat, chirographo. Nequaquam ergo de Pontificiis indulgẽtiis loquitur. Roffenſis argutatur. Corinthium illum ante hanc condonationem, de qua Paulus loquitur, habuiſſe remiſſionem culpæ, atque ideo aliam eſſe condonationem, 2. Corinth. 2. Idq; inde probare conatur, quia charitatem habuerit. Paulum enim dicere, Confirmate in illo charitatem. Sed Paulus loquitur de charitate Corinthiorum erga reſipiſcentes, quam vult erga ipſum declarari, non. n. dicit, ἐν αὐτῷ, ſed εἰς αὐτὸν erga ipſum. Quarto, falſum eſt, quod Paulus pretium pro ſoluendo debito inceſti ex operibus ſupererogationis Eccleſiæ Corinthiacæ ſumpſerit. Clamitat enim, ſanctam Chriſti paſſionem eſſe ἀντίλυτρον ὑπὲρ pro peccatis noſtris. Et magna vehementia inquit: Nunquid Paulus pro vobis paſſus & crucifixus eſt? Quinto, neque hoc verum eſt, certum numerum, vel dierum, vel annorum publicæ eius poenitentiæ fuiſſe à Paulo præſcriptum, & ſi poſt acceptam abſolutionem, ante peractam ſine indulgentiis canonicam ſatisfactionem mortuus fuiſſet, in purgatorio ipſi ardendum fuiſſe. Nullam enim dictionem de huiuſmodi figmentis Paulus habet: ſed terminus ac meta illius caſtigationis fuit vera ac ſeria pœnitentia. Cum igitur videret Paulus lapſum contriſtatum eſſe ad poenitentiam, non dicit: Supereſt poſt Abſolutionem alia poena: ſed inquit (ἱκανὸν) ſufficit ei, qui huiuſmodi eſt, talis correptio. Poſtremo, non niſi impudentiſſime fingi poteſt, Corinthium illum dediſſe pecuniam ad redimendas indulgentias. Manifeſtiſſimum igitur eſt, locum illum Pauli, 2. Corinth. 2. nullo modo confirmare Pontificias indulgentias: ſed fundamenta earum prorſus ſubuerti ex illo loco. Atque hæc fuit cauſa, quod Antoninus & alii noluerunt cauſam indulgentiarum huic loco Pauli cõmittere. Et tamen Lindanus ſperat, ſe hominibus in hac Euangelij luce affectata ſua eloquentia hoc perſuadere poſſe. Quod tamen ne ipſi quidem Romano Pontifici poſſet gratum accidere. Si enim huic loco inniterentur indulgentiæ, tunc ſequeretur, in conceſſione indulgentiarũ non plus poſſe Paulum vel Papam, quam reliqua membra Eccleſiæ. Paulus enim dicit: Cui condonatis aliquid, & ego condono. Atqui ærarium Eccleſiæ Romanæ nunquam concedet, in conferendis indulgentiis Papam non plus eſſe quã alios inferiores ſacerdotes. Ita enim tota negotiatio indulgentiarum Romanenſium concideret. Huius loci Paulini circumſtantias ideo diligentius aliquanto expendere volui: Poſtea enim, vbi de Canoni-

Roffenſis argutatio.

Pontificii ipſi diffidunt huic argumento Scripturæ.

bus pœnitentialibus dicendum erit huius explicationis vſus erit, vt recte diiudicari poſſit, quatenus & quando Canonica illa pœnitentia conſentanea fuerit verbo Dei, quomodo vero, & quando à norma & regula ſcripturæ cœperit deflectere.

TERTIVM ARGVMENTVM

De reconciliatorum calamitatibus.

Ex locis ſcripturæ vbi reconciliatis poſt remiſſionem peccatorum ſcribuntur pœnæ ſeu afflictiones à Deo impoſitæ, contexere conantur Pontificii, ad ſtabiliendam doctrinam de indulgentiis, vt 2. Reg. 12. cum Deus abſtuliſſet peccatum adulterii & homicidii Dauidis, tamen additur: Quia inimicos blaſphemare feciſti Dominum, ideo infans morte morietur. Item: Suſcitabo ſuper te malum de domo tua, tollam vxores, & dabo proximo. Ita 2. Reg. 24. cum Dauid oraſſet pro remiſſione peccati numerati populi, & eam ſine dubio impetraſſet, tamen immittitur peſtis ſuper totum populum. Et Exo. 32. Cum Moyſes pro noxa populi deprecatus fuiſſet, Deus reſpondet: in die viſitationis viſitabo & hoc peccatum eorum. Num. 14. Dimiſi peccatum populo: attamen nemo eorum videbit terram promiſſionis. Num. 12. Miriam lepra percutitur, licet Moyſes oret pro dimiſſione. Et primi lapſus pœnas etiam poſt remiſſionem Adam inſtituit Gen. 3. Ac peccati originalis, licet in Baptiſmo dimiſſi, pœnas temporales etiam credentes per totam hanc vitam ſuſtinere coguntur, Rom. 8. Ex illis autem & ſimilib. ſcripturæ locis primo concludunt Pontificii, reconciliatos poſt remiſſionem culpæ & pœnæ æternæ manere obligatos ad pœnam aliquam temporalem pro peccatis, vel in hac vita, vel in purgatorio luendam, vt ſit pars aliqua ſatisfactionis vel expiationis peccatorum. Iuſtitiam illam Dei nullum peccatum dimittere impunitum ſiue inultum, ſed ſicut ſcriptum eſt, Deut. 25. iuxta menſuram delicti debere eſſe etiam plagarum modum. Et Chriſtum quidem ſua obedientia & paſſione ſoluiſſe pro culpa, & pro pœna æterna: pro pœna vero temporaria, ſiue in hac vita, ſiue in purgatorio luenda, nobis ipſis eſſe ſatisfaciendum. Quia vero ſcripturæ exempla teſtantur, pœnas tēporarias liquando vel mitigari, vel condonari, ſeu tolli agentibus pœnitentiam, ſicut de Niniuitis ſcriptum eſt. Ion. 3. & ſicut Daniel Regi conſuluit, vt peccata redimat eleemoſynis ſeu iuſtitia. Et Num. 16. ſæuiente iam incendio diuino, cum Aaron offerret thymiama, & ſtans inter viuos & mortuos deprecaretur Dominum, plaga ceſſauit. Ita 2. Reg. 24. Dauid humilians ſe & orans obtinuit, vt tempus peſtis abbreuiaretur. Inde Pontificii alteram faciunt concluſionem, obligationem ſcil. illam ad pœnas temporarias poſſe vel noſtris propriis, vel aliorum ſanctorum indebitis ſatisfactionum operibus, tanquam precio ad ſoluendum debitum ſufficienti, ſicut Bonauentura loquitur, compenſari, expiari, & tolli, aut Pontificiis indulgentiis poſſe redimi, relaxari aut dimitti.

Pœna Dauidis poſt adulterium & homicidium.

Poſt peccatū numerati populi.

Exod. 32.

Num. 14.

Num. 12.

Axioma Pontificium de pœnis temporalibus.

Aliud.

Aliud.

Largæ profecto ac valde liberales ſunt iſtæ concluſiones. Sed videndum eſt, an allegata ſcripturæ dicta hoc, quod ipſi volunt, ſentiant & efficiant. Tota autem hæc doctrina in ſecunda parte, cum de Satisfactione ageremus, explicata eſt: ideo hoc loco breuiores erimus.

De cauſis calamitatū in reconciliatis.

Certum igitur, atq; extra controuerſiam eſt, reconciliatos in hac vita vel communibus calamitatibus ſubiici, vel quoſdam aliquando certis pœnis adornari. Sed quæſtio, quæ in controuerſia eſt poſita, hæc eſt; propter quas cauſas, quo conſilio, & in quē finem Deus reconciliatis poſt remiſſionem caſtigationes imponat? Veriſſimum ſane eſt, Deum nullum peccatum remittere ſine æquiualente & ſufficiente pretio, quo legi ſuæ pleniſſime & perfectiſſime ſatisfiat. Sed illud pretium obedientia & paſſione filii Dei Mediatoris plene, perfecte, & ſufficienter pro nobis perſolutum eſt. Et propter illud Deus credentes ita in gratiam recipit, vt totum

debitum ipſis remittat, & debitores ſolutos pronuntiet, vt peccata ipſis non velit imputare, imo iniquitatum non velit amplius recordari. Si itaque cum Pontificiis diceremus, in reconciliatis poſt remiſſionem peccatorum remanere reatum, ſeu obligationem ad partem aliquam pœnæ pro peccatis, vel tanquam vindictam Dei, vel tanquam ſatisfactionem noſtram: tunc ſequeretur inde vel redemptionem, ſatisfactionem & perſolutionem Chriſti pro peccatis noſtris præſtitam, eſſe dimidiatā, ſemiplenam, mutilam, & mancam, ita vt noſtræ actiones & paſſiones vna cum Chriſti obedientia, & paſſione ingrediantur articulum redemptionis expiationis, & ſatisfactionis pro peccatis, & noſtra etiam opera partem aliquam redemptionis, expiationis, & ſatisfactionis ſibi vendicent, quaſi Chriſtus non maledictum, ſed tantum pars quædam maledicti pro nobis factus ſit, & tantum à parte quadam maledictionis legis nos liberarit, cuius reliqua pars vel ipſis credentibus ſit exoluenda, vel aliunde redimenda: vel ſequeretur, Deum non omnia peccata credentibus propter Chriſtum condonare, nec totum debitum remittere: ſed fallere, quando credentibus promittit ſe iniquitatum ipſorum non velle amplius recordari, nec peccata ipſis imputare: vel ſequeretur, falſum eſſe, quod Chriſtus juramento interpoſito affirmat: Quicquid in terra ſoluitur, in cœlis ſolutum eſſe, ſi partem vindictæ Deus ligatam retineret: vel ſequeretur, miniſtros Eccleſiæ fraudulenter, & non ex voluntate Domini adminiſtrare claues Regni cœlorum, ſi Domino dimittente totum debitum, miniſter ſoluendo partem aliquam retineret. Sed manifeſte patet, & ſupra demonſtratum eſt, hæc pugnare contra præcipuos ac luculentos fidei noſtræ articulos.

[N]egatiue.

Quando igitur reconciliatis poſt remiſſionem peccatorum imponuntur a Deo vel communes calamitates, vel peculiares caſtigationes, non ſunt pars aliqua offenſæ & vindictæ diuinæ ob peccata quæ remiſſa ſunt. Neque enim tali modo Deus vult fratribus nos dimittere peccata, vt partem aliquam offenſæ & vindictæ nobis reſeruemus: cum tamen iubeamur ita nobis mutuo condonare, ſicut Deus nobis condonat. Et ex antitheſi ſeu collatione res planius intelligi poterit. Quando enim reprobis à Deo in hac vita immittuntur calamitates, in illis ſunt ſigna & teſtimonia ſecuturæ æternæ damnationis, & pars quædam maledictionis æternæ. Hanc certe rationem caſtigationes in reconciliatis non habent. Deinde, quando ſecuris & impœnitentibus immittuntur à Deo clamitates, tunc ſunt conciones offenſæ diuinæ, & excitationes ad pœnitentiam, cum pœnæ clamitent, perſonam illam eſſe ſub ira Dei, & perituram, niſi agat pœnitentiam, & Deo propter Chriſtum reconcilietur. In illis vero, qui agunt pœnitentiam, & fide propter Chriſtum Deo reconciliati ſunt, ac remiſſionem peccatorum acceperunt, calamitates, quæ poſtea à Deo immittuntur, nequaquam ſunt ſatisfactiones pro menſura delicti. Dictum enim Deuteron, 25. loquitur de iudicio forenſi, & de mulctis politicis. Et tales caſtigationes non omnibus reconciliatis nec ſemper, nec æqualiter à Deo imponuntur, ſicut exempla Publicani, Magdalenæ, Paralytici, &c. oſtendunt, & omnium temporum experientia docet. Nec ſunt caſtigationes illæ ſigna, Deum adhuc reconciliatis infenſum eſſe, & ipſos adhuc eſſe ſub ira Dei, ſi non in totum, ſaltem ex parte aliqui. Hæc enim pugnant cum gratia, miſericordia, & reconciliatione diuina. Sed caſtigationes illæ habent alias cauſas & alios fines, vt ſcilicet: Primo, caro peccati crucifigatur & mortificetur, vt remiſſo peccato, etiam infirmitas in carne reliqua ſanari incipiat, Pſalm. 103. radices peccatorum euellantur, petulantia carnis reprimatur, ne denuo in alia flagitia præcipitentur reconciliati, & ad vomitum redeant. Secundo, vt ſint commonefactiones, ne

[A]lia cauſa calamitatū in impiis, alia in reconciliatis.

Cauſæ caſtigationū piorum.

I.

II.

obliuiſca-

obliuiſcamur purgationis peccatorum, 2. Pet. 1. ſed ſemper redigatur in memoriam, quam immenſum Dei beneficium ſit remiſſio peccatorum ſeu reconciliatio, vt ita fides ſolicite curet gratiam retinere, & in bonitate Dei permanere, Roman. 11. ne illam vel ſecuritate amittamus, vel petulantia excutiamus. *III.* Tertio, ne peccata ipſa per ſe, ideo, quia perſonæ credenti jam remiſſa ſunt, nec imputantur, extenuentur, excuſentur, aut defendantur: ſed vt conſpiciatur quanta ſit abominatio & atrocitas peccati per ſe, licet credenti ex gratia remiſſum ſit, & fidelibus non imputetur. *Auguſtinus.* Recte enim Auguſtinus dixit: Nullum ſcelus coram Deo tam abominabile eſſe, quam de præteritis peccatis, quæ dimiſſa ſunt, reminiſcendo gaudere & inde exultare. Sunt igitur calamitates illæ piorum, & ipſis reconciliatis domeſticæ commonefactiones, & ſunt publica ſpectacula aliis etiam propoſita, ne ideo, quia peccata credentibus ex gratia remiſſa ſunt, vel ipſi, vel alii eadem, vel ſimilia peccata ſecure admittant, comminationes diuinas ſpernant, & judicium Dei contemnant, ſicut ſcriptum eſt, 1. Petr. 4. Si iudicium à domo Dei incipit, quis finis eorum erit, qui non credunt Euangelio? *IV.* Quarto, vt reconciliati ſemper circumferant teſtimonium de peccato, in carne habitante, de pœnitentiæ, fidei, & emendationis, ſqualida imperfectione, ac de multiplicibus infirmitatibus: vt ſubinde excitetur, accendatur, creſcat & augeatur pœnitentia, fides & charitas: & breuiter, vt caſtigationes ſint materia exercitiorum ſpiritualium, patientiæ, humilitatis, ſpei, conſolationis, perſeuerãtiæ, &c. Ita Deus dicit, Ieremiæ 30. In omnibus gentibus faciam conſummationem, te autem non faciam in conſummationem, ſed caſtigabo te in iudicio, vt non videaris tibi innoxius. Quæ ſententia reperitur, cap. 46. & c. 49. inquit: Quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, bibendo biberunt, & tu quaſi innocens relinqueris. *V.* Quinto, imponuntur reconciliatis tales caſtigationes, vt præbeant ipſis materiam exercitiorum ſpiritualium, videlicet, patientiæ, humilitatis, ſpei, conſolationis, perſeuerantiæ, &c. *VI.* Poſtremo quia corpus propter peccatum mortuum eſt, Roman. 8. vt aboleatur, Roman. 6. & in cinerem redigatur, Gene. 3. vt conforme reddatur Chriſto & reſuſcitetur ad vitam æternam, Philip. 3. Ideo calamitates huius vitæ piis ſunt commonefactiones de carnis reſurrectione & vita æterna, quo aſpirare & capita eleuare per calamitates docentur. Et quæcunq; tandem cauſæ calamitatum, quæ reconciliatis poſt acceptam remiſſionem peccatorum in hac vita à Deo imponuntur, ex Scriptura afferantur, non efficietur id, quod Pontificii contendunt, quod ſcilicet poſt reconciliationem ſeu remiſſionem pars aliqua pœnæ pro peccatis reſtet ipſis credentibus, vel ſatisfactionibus exoluenda, vel indulgentiis redimenda. Atq; ita vnus neruus indulgentiarum Pontificiarum gladio ſpiritus inciſus eſt.

Secundum indulgentiarũ fundamentum ex mitigatione, pœnarum.

Alterum neruum indulgentiis ſuis inde conficiũt Pontificii, quod ſupra quibuſdam Scripturæ exemplis oſtenſum eſt, tẽporales pœnas agentibus pœnitentiam, credentibus & orantibus aliquãdo auferri, aliquando mitigari. Sed hæc nihil prorſus facere ad indulgentias Pontificias, luce clarius oſtendi poteſt, ſi adhibeatur Lutheri diſtributio de iis, quæ poſt acceptam remiſſionem peccatorum reconciliatis imponuntur. *Lutheri diſtributio.* Scriptura enim docet, Deum reconciliatis, poſt remiſſionem peccatorum, imponere ſeu iniungere: *Primo reconciliatis, imponit Deus Nouitatem vitæ.* Primo, vt faciant fructus dignos pœnitentia, Matth. 3. Vade & iam amplius noli peccare, Ioan. 8. Declina à malo & fac bonum, Pſalm. 34. Deponite veterem hominem, & induite nouum, Epheſ. 4. Abiicite opera tenebrarum, & induite arma lucis, Romano. 13. Gratia enim Dei erudit nos, vt abnegata impietate pie viuamus in hoc ſeculo, Tit. 2. Sed hæc quia à Deo mandata ſunt, & exiguntur tanquam neceſſarii fru-

ctus veræ pœnitentiæ, nec debent nec poſſunt per vllas indulgentias, ne præſtentur, condonari aut relaxari. Eſſet enim vere (quod dicitur) priuilegium turpitudinis, ſi quis fingeret, ſe per indulgentias poſſe concedere, vt credentes libere & impune jam poſt reconciliationem poſſint eſſe, non tantum ſterilis & otioſa, ſed mala arbor, ſiue, ſicut apud Paulum loquuntur, Roma. 3. & 6. Manebimus in peccato, vt gratia abundet. Peccabimus, quoniam ſumus ſub gratia. Faciamus mala, vt bona eueniant. Illorum enim damnatio juſta eſt.

Secundo, Mortificationem carnis imponi.

Secundo Scriptura iniungit reconciliatis poſt acceptam remiſſionem, vt carnem crucifigant cum affectibus & concupiſcentiis, Galat. 5. vt facta carnis ſpiritu mortificent Roma. 8. ne radix amaritudinis ſuppullulet, & inquinet multos Ebr. 12. Sicut in ſecunda parte de ſatisfactionibus multas tales veterum ſententias annotauimus, quomodo in vera pœnitentia poſt reconciliationem, radici, fomiti, reliquiis, ſeu cauſis peccatorum, præſertim quando per diuturnam conſuetudinem, quaſi radices egerunt, opponenda ſint contraria ad ſanandas infirmitates remedia. juxta dictum Pauli, Roman. 6. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ad iniquitatem: ita nunc præbete membra veſtra ſerua juſtitiæ ad ſanctificationem. Sed & hæc quia ſunt a Deo mandata tanquam fructus veræ pœnitentiæ, Pontifex ſuis indulgentiis nec debet, nec poteſt remittere, ſeu relaxare. Neq; enim concedere reconciliatis, vel debet, vel poteſt, vt concupiſcentiis carnis libere fræna laxent ſecundum carnem viuant, & radicem amaritudinis nouos lapſus pullulare ſinant.

Indulgentiæ non tollunt mortificationem carnis.

Tertio, imponit afflictiones piis.

Nec afflictiones tolluntur per indulgentias.

Tertio, Scriptura oſtendit, Deum reconciliatis aliquando poſt acceptam remiſſionem, in hac vita imponere afflictiones, ſeu caſtigationes temporarias. Quæſtio jam eſt an Pontifex ſuis indulgentiis pœnas illas poſſit vel plenarie relaxare, vel earum partem aliquam tollere ſeu mitigare. Et quam beatus fuiſſet Adam, quamq; feliciter vniuerſæ ſuæ poſteritati proſpexiſſet, ſi poſt impoſitas pœnas, Geneſ. 3. redemiſſet indulgentias pro ſe & pro poſteris ſuis, ſex aut octo millium annorum. Ita enim nullus hominum in hac vita graue illud jugum, ſub quo omnes gemimus, ferre opus habuiſſet. Et ſtulte, ne dicam impie, egiſſet Adam intermittendo talem indulgentiarum redemptionem, ſi tunc venales fuiſſent: facile enim, cum totum orbem terrarum ſolus tunc poſſideret amplisſimas potuiſſet redimere. Vel ſi hodie poſt Baptiſmũ poſſent redimi tales indulgentiæ, vt nec mares nec fœmellæ quicquam eorum, quæ Geneſ. 3. imponuntur, per totam hanc vitam ferre cogerentur; Diuites certe ſemper poſſent redimere plenarias multorum millium annorum indulgentias, vt in tota hac vita nihil aduerſi, vel in valetudine, vel in fortuna experiri cogerentur. Quæ omnia falſa eſſe, totius mundi hiſtoria & vniuerſalis experientia tantum non clamitat. Hoc quidem verum eſt, pœnitentibus tales pœnas, pro Dei beneplacito, aliquando à Deo, vel relaxari, vel mitigari iuxta dictum, Ier. 18. Si gens egerit poenitentiam, & me quoque poenitebit mali quod cogitaram, vt facerẽ ei. Et 1. Cor. 11. Si nosipſos iudicaremus non iudicaremur a Domino: Luc. 13. Niſi poenitentiã egeritis, omnes peribitis. Et 1. Reg. 8. talia exempla multa recenſentur. Sicut etiã teſtatur exemplum Niniuitarum, Ionæ 3. & Ioelis 2. Intelligitur autem poenitentia, non vel de indebitis ſupererogationum operibus, vel de Pontificiis indulgentiis (hęc enim monſtra ignota ſunt Scripturæ) ſed intelligitur poenitentia, quæ conſtat vera deteſtatione peccati, & ſeria agnitione iræ Dei, fide in Chriſtum petente & apprehendente remiſſionem peccatorum, quam poenitentiam ſequuntur veri fructus poenitentiæ, in mortificatione carnis, emendatione vitæ. Et tamen, quod diligenter notandum eſt, quia caſtigationes illas Deus paterno iudicio ita moderatur

Pœnitentia mitigantur pœnæ.

Diſpenſatio

&

& diſpenſat, vel tollendo ſeu mitigando vel relinquendo ſeu exaſperando, prout cuique fidelium medicinam illam vtilem & ſalutarem eſſe ipſe omnium optime nouit, & tamen fidelis Deus eſt, qui tentationi talem dat euentum, vt poſſimus ſufferre. Ideo Sancti ſub cruce in vera pœnitentia credentes & orantes non præſcribunt Deo, quantum de impoſitis pœnis auferre debeat, ſed vera animi humilitate, ſub potenti Dei manu voluntati ipſius totos ſe ſubiiciunt, ſicut Dauid inquit: Si voluerit, poterit me reſtituere in Regnum: ſi dixerit, non places, faciat quod bonum eſt in oculis ſuis. In illis enim orationibus quibus petimus, vt pœnæ vel auferantur vel mitigentur, ſemper fides addit hanc petitionem: Fiat voluntas tua. Non quod ego volo, ſed quod tu vis. Sicut vetus quædam oratiuncula pie & eleganter orat vt Deus à talibus pœnis vel liberet, vel eas mitiget, vel ſi paternæ ipſius bonitati aliud nobis vtile & ſalutare videbitur, vt donet patientiam, conſeruet fidem, & tandem clementer ſaluet. Sicut etiam Bernhardi oratio inquit: Hic vre, hic ſeca, vt in æternum parcas. In hanc ſententiam Ioel dicit cap. 2. & Ionæ 3. Quis ſcit, ſi conuertatur & pœniteat, & auerſus à furore reddat benedictionem ne pereamus? Ita Paulus 2. Corin. 12. ter rogauit Dominum vt ſtimulum in carne, & Angelum colaphizantem auferret: ſed Dominus reſpondit: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus mea in infirmitate perficitur. Et 2. Reg. 12. cum Deus percuſſiſſet infantem Dauidis, ex adulterio natum, ipſe per ſeptem dies ieiunans, & pernoctans in terra, deprecatus eſt Dominum pro paruulo, qui tamen ſeptimo die mortuus eſt.

Afflictionũ penes Deum.

Bernhardus.

Cum itaq; hæc ita ſe habeant, manifeſtum eſt, diſpenſationes talium temporalium pœnarum non eſſe ſubiectas clauibus Eccleſiæ: manifeſtum & hoc eſt, Pontificem indulgentiis ſuis non poſſe pro ſua voluntate & auctoritate relaxare ſiue plenarie, ſiue ex certa aliqua parte, vel in cõmuni peſtem, famem, bellum: vel in ſingulis morbum, paupertatem & alias aduerſitates: Filios enim, quos Deus diligit, caſtigat, quas caſtigationes ſi Pontifex vellet ſua auctoritate auferre, faceret, vt non amplius eſſemus filij ſed ſpurij. Ebr. 12.

Afflictiones non ſubiecta clauibus.

Ex tribus itaque illis, quæ Deus iuxta Scripturæ traditionem ſolet poſt remiſſionem reconciliatis imponere, Pontifex vniuerſis ſuis indulgentiis, ſicut oſtẽdimus, nihil poteſt remittere. Et perſpicit iam Lector, qualis ſit argumentatio Pontificiorum: Deus reconciliatis aliquando ſolet caſtigationes quaſdam imponere, quas pœnitentibus & orantibus aliquando ſolet vel tollere vel mitigare. Ergo Romanus Pontifex ſuis indulgentiis poteſt de temporariis illis poenis plenitudine ſuæ poteſtatis, vel plenarie, quantam partem voluerit, relaxare & remittere. Nam præter Scripturæ documenta res ipſa clamitat hoc falſum eſſe.

Argumentatio Pontificiorum.

Sed vt perſequamur Lutheri diſtributionem; inter ea, quæ poenitentibus poſt reconciliationem imponuntur, quartũ eſt de poenis quibuſdam canonicis, quæ olim diſciplinæ gratia à viris Eccleſiaſticis ſunt inſtitutæ, & poenitentibus impoſitæ, de quibus poſtea dicemus. Sed illarum vſus iam dudum exoleuit, vt in praxi poenitentiæ prorſus ignotæ iam ſint. Illarum vero loco, quod quintum diſtributionis Lutheri membrum eſt, Pontificii commenti ſunt illas poenas, ſiue opera ſatisfactionis poenalia, quæ ſine Scriptura fingunt vel in hac vita perſoluenda, vel in purgatorio poenis luenda, de quibus in ſequentibus dicemus. Illarum itaq; poſtremarum poenarum, quæ ad quartum & quintũ diſtributionis membrum pertinent, Pontificiæ indulgentiæ relaxationem ſeu remiſſionẽ polliceri poſſunt. Cũ vero poenæ illæ non ex Scripturæ auctoritate, ſed ex hominum traditionibus originem ſuam habeãt, & alteræ iamdudum ſint apud ipſos etiam Pontificios obſoletæ: alteræ vero ſine Scriptura ſint & fictitiæ

Canonica pœna Eccleſiæ.

Poenalia opera ſatisfactionis fictitia.

Veterum indulgentiarum Pontificiarum obiectum quod ſit.

ſeu

dulgentiæ mittunt nas vel letas, vel titias.

ſeu commentitiæ: Erunt igitur Pontificiæ indulgentiæ reuera fallaces relaxationes talium pœnarum, quæ per traditiones humanas inſtitutæ. & vel iam dudum obſoletæ, vel ſine Scriptura recens confictæ ſunt: quæ omnia poſtea clarius patefient. Hoc vero loco occaſione argumenti de caſtigationibus reconciliatorum volui repetere Lutheri partitionem, qua luculenter oſtendit, Pontificias indulgentias nihil eorum, quæ Deus reconciliatis imponit, remittere: ſed eſſe relaxationes humanarum traditionum, quæ partim obſoletæ, partim commentitiæ ſunt. Nequaquam igitur tanti ſunt, quanti venduntur.

QVARTVM ARGVMENTVM.

Quartum fundamentum indulgentiarum ex Scriptura Col. 1.

Horrenda dicti Pauli depranatio.

Ex Scriptura deſumptum, quo Pontificij probare conantur Theſaurum Eccleſiæ ex ſanctoru paſſionibus & operibus ſupererogatoriis congeſtum, vnde Romanus Poutifex pro plenitudine poteſtatis ſuæ indulgentias diſpenſet, eſt locus Pauli, Coloſſ. 1. Adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. Hanc enim Pauli ſententiam ita & intelligunt, & intelligi volunt quod paſſionibus Chriſti, quibus peccata noſtra expiauit, & ſtipendium peccati ſuſtulit redimens nos à maledicto legis aliquid defuerit, quo minus plena, perfecta, conſummata, & ſufficiens ſatisfactio eſſe poſſit pro peccatis noſtris. Illum vero defectum paſſionis Chriſti, ſupplendum eſſe paſſionibus Sanctorum. Et ſicut Chriſtus paſſus eſt pro nobis, hoc eſt, pro expiatione ac redemptione noſtra ſatisfaciens paſſione ſua pro peccatis noſtris: ita Paulum & reliquos etiam pati pro Eccleſia, ſupplendo id, quod ſatisfactioni Chriſti defuit. Et illud ſuum ſupplementum voluiſſe Sanctos diſpenſari & applicari alijs. per Pontificias indulgentias ad ſatisfactionem aliquam, hoc eſt, ſicut Bonauẽtura loquitur, ad pretium aliquod ſolutionis pro peccatis, ideo, quia pretio Chriſti aliquid defuerit. Sed hæc explicatio adeo non eſt analoga fidei, vt piæ aures & animi ſerio exhorreſcant, ſi quis dicat, paſſionibus Chriſti aliquid defuiſſe, quo minus plena, conſummata & ſufficiens fuerit ſatisfactio & expiatio pro peccatis noſtris. Ideo enim perſonam Mediatoris oportuit Deum & hominem eſſe, vt obedientia & paſſio ipſius eſſet æquiualens, ſufficiens, imo ſuperabundãs, λύτϱον pro peccatis noſtris. Et omnium noſtrum peccata Pater coniecit in ipſum, percutiens ipſum propter peccata noſtra, ita vt voluerit ipſum conterere. Non enim partem iræ vel maledictionis; ſed totam iram ſuam cum vniuerſis fecibus maledictionis Pater effudit in calicem illum quem filio mediatori in paſſione bibendum propoſuit. Et Chriſtus in cruce traditurus Patri ſpiritum dicit; Conſummatum eſt; qua voce teſtatur, omnia ea, quæ ad expiationem peccatorum, & ad redemptionem à maledicto Legis neceſſaria erant, obedientia & paſſione ſua plene, ſufficienter & abundanter conſummata & perſoluta eſſe. Inde Ebræ 10. ſcribitur, Legem non potuiſſe accedentes perfectos reddere. Chriſtum vero vna pro peccatis oblata victima, vnica illa oblatione conſummaſſe ſeu perfectos effeciſſe eos, qui ſanctificantur. Et Ebræ 9. per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione parta. Contra ſummos hoſce articulos non tantum pugnat; verum manifeſte blaſphemat Pontificiorum explicatio. Nec Paulus poſt conuerſionem vnquam blaſphemiam illam vel in mentem vel ad aures admiſiſſet, ſe ita pati pro Eccleſia ſicut Chriſtus pro nobis paſſus eſt, vt qui ſuppleret defectum paſſionis Chriſti: Pauli enim vox eſt Roman. 5. Per obedientiam vnius iuſti conſtituuntur multi. Et qui exuberantiam gratiæ ac doni iuſtitiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Et 2. Corinth. 5. Vnus pro omnibus mortuus eſt. Imo 1. Cor. 1. magna vehementia inquit; Nunquid

Refutatio huius blaſphemi ſomnii.

Paulus

Paulus crucifixus eſt pro vobis? Et 1. Ioan. 1. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, nec pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius mundi. Et ſanctos de operibus ſuis coram iudicio Dei ad ſatisfactionem, expiationem ſeu redemptionem, nec velle nec poſſe alijs aliquid commodato, ſeu vſui dare, manifeſtus textus eſt. Matth. 25. & Pſal. 49 Nemo fratrem ſuum redimere poteſt, nec Deo pretium redemptionis eius perſoluere. Hæc manifeſta ſunt. Cogitetur autem, quale ſit dogma indulgentiarum, quod ex talibus mendacijs & blaſphemijs, contra ſummos & præcipuos fidei noſtræ articulos conſtat.

De phraſi Paulina, Coloſſ. 1. ὑστερήματα, Paſſionum Chriſti.

Sed excipiunt, tamen textus dicit: Paulum adimplere ea, quæ deſunt paſſionibus Chriſti. Reſpondeo: Ne vetus quidē translatio dicit, paſſioni Chriſti aliquid deeſſe: ſed quæ deſunt paſſionum Chriſti. Et ὑστερήματα Paulus vocat, quæ ex paſſionibus Chriſti adhuc reliqua ſuperſunt. Nunquid vero Chriſto in ſua perſona amplius patiendum erit? Nequaquam. Paulus enim dicit Rom. 6. Chriſtus reſurgens ex mortuis vltra non moritur, mors illi amplius non dominabitur: quod enim mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel. Sed quia fratrum ſuorum afflictiones ad ſe refert, tāquam membrorum ad caput, ſicut inquit: Saule, quid me perſequeris? Omnium igitur ſanctorum afflictiones ſunt ὑστερήματα reliquiæ paſſionum Chriſti. Nam & totum corpus, hoc eſt, membra vna cum capite appellatione Chriſti intelliguntur, 1. Cor. 12. Chriſtus igitur ſemel paſſus eſt in ſe pro redemptione mundi. Patitur autem adhuc quotidie in membris ſuis, quorum paſſiones ad ſe, quia caput eſt corporis, refert. Et afflictiones ſanctorum vocantur παθήματα Chriſti, vt hac ipſa appellatione dulceſcat crux pijs. Nam dicimur Chriſto συμπάσχειν, vt conformes efficiamur imagini ipſius, Roma. 8. & ſequamur veſtigia eius, 1. Pet. 2. ita 2. Corint. 1. Paſſiones Chriſti abundant in nobis, vt ita per Chriſtum abundet & conſolatio. Et 1. Pet. 4. Sicut communicatis paſſionibus Chriſti, ſeu conſortes eſtis afflictionum Chriſti, ita & in reuelatione gloriæ eius exultabitis. Paulus itaq; nihil aliud dicit, quam ex ijs afflictionibus, quæ reſiduæ adhuc reſtant ſeu ſuperſunt, ferēdæ corpori Chriſti, ſe tanquam membrum illius corporis non poſtremū menſuram ſuam implere. Quod vero dicit ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, nequaquā intelligit, ſe ita pati pro Eccleſia, ſicut vnus Chriſtus paſſus eſt pro omnibus, 2. Corinth. 5. Dicit enim 1. Cor. 1. Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Sed quod hoc loco dicit, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, hoc Philip. 1. planis verbis explicat: Quæ mihi acciderunt, ad profectum & confirmationem Euangelij euenerunt. Multi enim, meo exemplo moti animoſius confitentur Euangelium. Et ea occaſione etiam in ipſo prætorio innotuit doctrina de Chriſto. Et hoc loco, Col. 2. dicit, ſe pati pro Eccleſia, non vt redemptorem, ſed vt miniſtrum Eccleſiæ, diſpenſantem & implentem prædicationem Euangelij, in cuius veritatis teſtimonium & cōfirmatione tot afflictiones patiatur. Et quod ad phraſin attinet ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, Paulus eadem phraſi etiam alibi vtitur, addita certa explicatione, vt 2. Cor. 1. Si tribulamur, id fit pro veſtra coſolatione & ſalute: non quod Pauli tribulationes mereātur Corinthijs ſalutem, ſed quia veſtra, inquit, ſalus eſt quæ eſt in tolerantia earundem afflictionum: certi enim ſumus, quod ſicut participes eſtis paſſionū, ita futuri ſitis & conſolationis. Et 2. Cor. 4. de ſuis afflictionibus inquit: Omnia hæc propter vos, nō ſicut Chriſtus propter vos incarnatus & paſſus eſt: ſed addit explicationē, vt gratia abundans (ſcilicet in patiētia, perſeuerantia & liberatione) per multos in gratiarum actione abundet in

De formula loquendi, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας.

glo-

ex quouis, quiduis audet conficere. Falſum enim & ſcripturæ cõtrarium eſſe, in prioribus partibus euidentiſſime oſtendimus, credentes ſuis bonis operibus poſſe, nõ tantum pro ſuis peccatis ſatisfacere, & ſibi ipſis ſalutem & vitam æternam promereri: ſed poſſe præterea multa alijs ſupererogare, quibus ad ſolutionem pro ſuis peccatis, & ad meritum vitæ æternæ poſſint accommodari & imputari. Solius enim Chriſti obedientia & paſſio expiatio, ſolutio & ſatisfactio eſt pro peccatis noſtris, & pretium ſeu meritum vitæ æternæ, & ſolius Chriſti obedientia credentibus imputatur ad iuſtitiam & ſalutem. Articulus igitur ille fidei nequaquam loquitur de tali communione, qualem in ſuis indulgentijs Pontificij fingũt quæ ſcripturæ ignota eſt: imo quæ contra ſcripturam pugnat, & contumelioſa eſt in Chriſtum. Et etiamſi per impoſſibile fingeretur, articulum illum fidei tale quid continere: qua, quæſo, conſequentia nundinationes & bullæ Pontificiæ attexerentur? Certe articulus ille fidei catholicus eſt omnium temporum. Sed Pontificias indulgentias tota vetuſtas, ſicut mox oſtendemus, ignorauit. Et Græca Eccleſia impoſturas iſtas nunquam recepit.

Sententia verborum ſymboli, communio Sanctorum.

Conſideretur autem, quę ſit iuxta ſcripturam articuli illius ſententia: ita enim apparebit, quemadmodum Pontificij commento ſuo de indulgentiis præcipuos fidei articulos deprauent, neceſſarias coſolationes obruant, & pro auro verbi Dei nõ carbones ſed ſtercora, damna, fraudes, & impoſturas traditionum humanarum ſupponãt. Veteres enim verba illa de communione Sanctorum, in explicatione Symboli Apoſtolici vix habent: ſed addita fuerunt, non vt peculiarem articulum conſtituerent: ſed eſſent declaratio præcedentis articuli de Eccleſia catholica, quod ſcilicet ſit cœtus & congregatio, ſeu ſocietas illorum, qui ſpiritu Chriſti ſanctificantur, & membra ſunt vnius myſtici corporis ſub capite Chriſto. Nam κοινωνία etiam pro ſocietate accipitur, vt Galat. 2. Luc. 5. & 2. Corinth. 8. Deinde, quia Eccleſia, ſicut Irenæus loquitur, eſt tanquam diues repoſitorium, in quod omnia bona & beneficia ſpiritualia ſanguine Chriſti acquiſita, quæ ad remiſſionem peccatorum & vitam æternã conſequendam neceſſaria ſunt, Deus depoſuit, vt verbo & Sacramentis credentibus diſpenſetur. Et quia vnus eſt Deus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Chriſtus, vna iuſtitia & vita æterna, quæ ex æquo omnibus credentibus in Eccleſia proponuntur & applicantur: Ita, vt credentes communiter omnes habeant communionem ſeu participationem eorum bonorum, quæ in ſequentib. articulis de remiſſione peccatorum, & de vita æterna continentur: Inde conſolatione dulciſſima Eccleſia vocatur cõmunio Sanctorum. Licet enim dona in ſanctis ſint differentia, tamen quod ad remiſſionem peccatorum & vitam æternam attinet, communio eſt omnium Sanctorũ, qui communiter, ſimiliter & ex æquo omnes gratia Dei, propter meritum Chriſti, fide accipiunt remiſſionem peccatorum, & vitam æternam. Ideo enim in Symbolo coniuncti ſunt illi articuli, communio Sanctorum remiſſio peccatorum, & vita æterna. Tertio, quia Sancti membra ſunt vnius corporis, officia igitur charitatis inter ipſos communia ſunt, & eſſe debent, ſicut exemplo membrorum in corpore humano Paulus illud oſtendere & explicare ſolet. Et hæc eſt Sanctorum communio iuxta ſcripturæ interpretationem. Nequaquam autem, vel de meritis ſupererogationis, vel de Pontificiis indulgentiis articulus ille fidei loquitur: Paulus enim iuſtitiam, remiſſionem peccatorum, & vitam æternam docet à capite ſubminiſtrari membris Eccleſiæ. Ex eius enim plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Quam inſigni igitur deprauatione Pontificiæ indulgentiæ in illum fidei articulum intendantur, manifeſtum eſt.

Eccleſia cur dicta Sanctorum communio.

I.

II.

III.

neptæ alle-ationes ſcri-turæ.

Hæc ſunt præcipua argumenta ex ſcriptura, quibus Pontificij falſo, fraudulenter & malitioſe conantur Romanenſes indulgentias probare, & ſtabilire. Quæ enim præterea afferre ſolent, vel ad hæc capita referri poſſunt, vel indigna ſunt, quibus reſpondeatur, vt quod quidam adducere ſolent ex Pſalm. 119. *Particeps ſum ego omnium timentium te.* Dauid enim hoc tantum dicit, quod non priuatim apud ſe tantum credat, confeſſionem vero metu periculi fugiat: ſed quod diſiungat ſe ab impijs (ſicut inquit: Funes impiorum circumplexi ſunt me, ſed legis tuæ non ſum oblitus) quodque publica confeſſione oſtendat, ſe ſocium eſſe omnium, qui timent Dominũ, & cuſtodiunt mandata eius (חבר enim ſocium ſignificat) & Græci reddiderunt κοινωνὸν, quod ſocium ſignificat, Luc. 5. 2. Corin. 8. Inde vero indocti fecerunt Pontificiale *Participium*, capiens in nundinationibus indulgentiarum partem à populo, partem à clero, partem ab vtroque. Lindanus pro ærario indulgentiarum Pontificiarum allegat illud Pſal. 121. Cuius participatio eius in id ipſum. cum non ignoret Pſalmum hoc dicere: Ieruſalem ædificatam eſſe, vt ſit ciuitas, in qua ſit coniunctio ſeu conſociatio talis, ſicut mox declaratur, vt illuc aſcendant tribus Domini ad teſtimonium Domini & ad iudicia. Præterea non defuerunt, qui ad negotium indulgentiarum detorſerunt illud Pſal. 149. Ad faciendam vindictam in nationibus, ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manibus ferreis, vt faciant in eis iudicium conſcriptum. Sed hoc modo etiam Alcorani commenta ex ſcriptura probari poterunt. Deſino igitur ſimilia deliramenta recitare.

Lindani te-ſtimoniam pro indulgẽ-tiarum aſ-ſertione.

CAPVT IV.

QVOD INDVLGENTIÆ PONTIFICIÆ, SICVT SVPRA eas deſcripſimus, primæ & veteri Eccleſiæ, hoc eſt, vniuerſæ, veræ, eruditæ, puriori antiquitati, per annos ferme mille & ducentos prorſus ignotæ fuerint.

ndulgentiæ eſtituuntur mni vetu-atis teſti-onio.

In cæteris cõtrouerſijs Pontificij veterum quorundam Scriptorum ſeu Patrum ſententias, & antiquitatis conſuetudines quaſdam producere ſolent. In hac vero de indulgentiis diſputatione non poſſunt vel vlla Patrum teſtimonia, vel vlla veteris Eccleſiæ exempla proferre, quod talis vel doctrina, vel vſus talium indulgentiarum vllo vnquam tempore, vſq; ad annos poſt natum Chriſtum mille ducentos in veteri Eccleſia fuerit, ſicut Italica Pontificiorum practica habet: & ad huius rei probationem nullum certius & efficacius argumentum eſt, quam propria ipſorum aduerſariorum confeſſio. Durandus enim diſerte hoc fatetur hiſce verbis: De indulgentijs pauca dici poſſunt per certitudinem, quia nec ſcriptura expreſſe de eis loquitur, ſancti etiam Patres, Ambroſius, Hilarius, Hieronymus, Auguſtinus minime loquũtur de indulgentijs. Antoninus etiam hoc fatetur illis verbis: De indulgentiis nihil expreſſe habemus ex ſacra ſcriptura, nec etiam ex dictis antiquorum Doctorum, ſed modernorum. Addunt quidam, quod vulgo dicatur, Gregorium circa annum Domini 600. in Romanis ſtationibus dediſſe ſeptennes indulgentias. Sed audi quid Magiſter Angularis ad VVeſſelum ſcribat, circa annum Domini 1470. Verum eſt, inquit, de indulgentiis nihil expreſſe ex ſacra ſcriptura haberi, nihil de his veteres ſcripſiſſe Doctores, quanquã Gregorius dicatur, quod tamen nuſquam legi, ſeptennes Romanis in ſtationibus indulgentias collocaſſe. Audis ipſos Pontificios fateri, illud, quod dicatur de Gregorii indulgẽtiis, nuſquam legi. Nam nec ex Gregorij ſcriptis, nec ex

atentur oc ipſi Pon-ificij.

Durandus.

Antoninus.

Magiſter Angularis.

regorij in-

aliis hiſtorijs oſtendi hoc poteſt:ſed fabulæ, vel ſicut Terentius loquitur, nugæ ſunt. Et poſt patrum etiam tempora, ſi ordine recenſeãtur ſcriptores Eccleſiaſtici, in nullo deprehendũtur veſtigia vel doctrinæ, vel praxeos de indulgentijs, ne apud poſteriores quidem, qui ante annum Domini 1200. ſcripſerunt. vt ſunt, Rupertus Tutienſis, Anſhelmus, Bernhardus: imo nec apud Magiſtrum Sententiarum, nec in Decreto Gratiani quicquam habetur de Pontificiis indulgentijs. Hæc manifeſtiſſima ſunt. Et Roffenſis hoc non diſſimulat. Inquit enim: Multos fortaſſe mouet, indulgentiis iſtis non vſq; adeo fidere, quod earum vſus in Eccleſia videatur fuiſſe recentior & admodũ ſero repertus apud Chriſtianos. Et poſtea reſpondet: In primitiua Eccleſia non iam neceſſariam fuiſſe, ſiue Purgatorij, ſiue indulgentiarum fidem, atque nunc ſit. Item inquit: Quamdiu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæſiuit indulgentias: Nam ex illo pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio. Si tollas purgatorium, quorſum indulgentiis opus erit? Cum itaque purgatorium tam ſero cognitum ac receptum Eccleſiæ fuerit vniuerſæ: quis de indulgentiis mirari poteſt, quod in principio naſcentis Eccleſiæ nullus fuerit earum vſus? Cœperunt itaque indulgentiæ, poſtquam ad purgatorij cruciatus aliquandiu trepidatum fuerat. Hæc Roffenſis.

dulgentia fabuloſa.

Nec in Lombardo, nec in Gratiano extant indulgentiæ.

Roffenſis teſtimonium.

Cur veteribus ignotæ indulgentiæ.

Nec vero tantum deſtituuntur veterum teſtimonijs Pontificiæ indulgentiæ: ſed contrarium prorſus docent veteres. Longobardus enim lib. 4. diſt. 17. dicit: Deum tunc tegere pœnitentium peccata, quãdo ad pœnam non reſeruat, ſed debitum pœnæ remittit. Idque probat Auguſtini ſententia, qui locum *Pſal.* 32. Beati quorum tecta ſunt peccata, ita exponit: Tecta peccata, id eſt, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccatum, noluit aduertere: ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, hoc eſt, punire, ſed ignoſcere. Et addit: Deum videre peccata, eſt ea ad pœnam imputare: Auertere autem faciem à peccatis, eſt ea ad pœnam non reſeruare. Et Chryſoſtomus Homilia 1. in *Epiſtol.* ad *Philem.* expreſſe dicit: Ad impetrandam peccatis noſtris veniam, non opus eſſe, vel pecunias impendere, vel peregrinando ad loca longinqua tranſire. Verba ipſa Chryſoſtomi adſcribam: ὁδὸς γὰρ ἐςὶ λύσεως τῶν ἁμαρτημάτων, οὐδὲ πόνων δεομένη, οὐ δαπάνης χρημάτων, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἄλλου οὐδενὸς, ἀλλ᾽ ἁπλῶς προαιρέσεως. οὐκ ἀποδημίαν χρὴ στείλασθαι, οὐκ εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐλθεῖν, οὐ κινδύνους ὑποστῆναι, hoc eſt, via ſolutionis ſeu remiſſionis peccatorum, nec laboribus indiget, nec pecuniarum expenſa, ſeu vlla aliqua alia re: ſed ſimpliciter tantum bono propoſito. Non opus eſt peregrinationem ſuſcipere, nec vltramontana aut externa loca petere, aut pericula adire & ſuſtinere, &c. Eandem ſententiam habet Auguſtinus Sermone de martyribus: Non dixit Deus, Vade in Orientem, & quære iuſtitiam: nauiga vſque ad Occidentem, vt accipias indulgentiam. Dimitte inimico tuo: & dimittetur tibi. Indulge & indulgebitur tibi. Non opus habes inquirere peccatorum tuorum indulgentiam, ſi vis, intus in cellario cordis tui poteris inuenire. Bernhardus etiam Sermone primo de Aduentu: Non te oportet ô homo, maria transfretare, non penetrare nubes, non tranſalpinare neceſſe eſt. Non grandis tibi oſtenditur via. vſque ad temetipſum occurre Deo tuo, prope enim eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo. Chryſoſtomus Homil. 38. in Matth. Templum Dei ſpeluncam facit latronum, qui lucra terrena ſectatur, cultuſque religionis eo modo non tam cultus eſt Dei, quam iniquæ negotiationis occaſio. Nam quotidie Ieſus ingreditur templum, & eijcit omnes vendentes gratiam Dei. Supra etiam cum de reliquiis Sanctorum diſputaremus, oſtendimus, Grego-

Veteres Doctores repugnant indulgentiarum commento.

Petrus Lombardus.

Auguſtinus

Chryſoſtomus contra indulgentias.

Bernardus.

Chryſoſtomus.

[...]antur. Hæc hiſtorica obſeruatio multas diſputationes illuſtrabit, veram originem Pontificiarum indulgentiarum oſtendet, & monebit, quam periculoſum ſit, humanis traditionibus, bona licet intentione inſtitutis & ſuſceptis, Eccleſiam obligare, & conſcientias onerare.

DE RITIBVS PVBLICÆ POENITENTIÆ, *ſiue quales fuerint canonicæ ſatisfactiones in veteri Eccleſia.*

Hoc igitur conſtat, veterum Eccleſiam eos, qui in perſecutione vel fidem Chriſti abnegaſſent, vel idolis ſacrificaſſent, vel in hæreſin incidiſſent, vel in alia grauia & manifeſta flagitia lapſi eſſent, nō leuiter aut ſtatim ad primam pœnitentiæ ſignificationem in Eccleſiam recepiſſe, & ad communionem admiſiſſe: ſed pro publicis criminibus publicam etiam, ſeu in publico, agi volebant pœnitentiam. Et ad publicam illam pœnitentiam adhibebant varios externos ritus: partim vt Eccleſia ſuam ſolicitudinem, purgationem, indignationem, timorem, deſiderium, æmulationem, & vindictam erga publica, notoria, & grauia crimina oſtenderet: partim vt & ipſi pœnitentes publicis, manifeſtis, externis & viſibilibus ſignis ac teſtimoniis dolorem animi ſui de peccato, fidem ſuam ſerio quærentem reconciliationem, ac propoſitum & ſtudium emendationis toti Eccleſiæ oſtenderent & teſtatam facerent. Ritus illos publicæ pœnitentiæ Græci, ſicut eſt apud Sozomenum lib. 7. cap. 16. vocarunt ἐπιτίμια καὶ τιμωρίαι, hoc eſt, caſtigationes, pœnas ſeu mulctas Eccleſiaſticas vel canonicas. Et in Baſilij regulis talia ἐπιτίμια pro lapſuum diuerſitate varia extant deſcripta. Latini vocarunt ſatisfactiones inde & ideo, ſicut inquit Auguſtinus in Enchiridio capite ſexageſimo quinto: Quia enim dolor alterius cordis plerunque occultus eſt alteri, conſtituuntur tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur peccata. Et quia Latina lingua, alicui ſatisfacere, intelligit ſtudium ſuum alicui declarare & probare, in ea ſignificatione Cyprianus & Auguſtinus opera illa pœnitentiæ aliquando dicunt ſatisfacere Deo. Illis enim pœnitentes declarant & approbant ſe Deo, quod non ſimulent aut fingant, ſed ſerio agant pœnitentiam, ſicut ſcriptum eſt Ionæ tertio: Vidit Deus opera Niniuitarum, quod conuerſi eſſent à vijs ſuis malis. Quià vero verbum ſatisfacere Latinis, ſicut Aſconius annotauit, vulgo ſignificat tantum facere, quantum irato homini ad vindictam ſatis eſt, ad obedientiam & paſſionem Chriſti recte accommodatur vocabulum Satisfactionis. Incommodius vero & arrogantius eſt, ſi operibus pœnitentię tribuatur, præſertim cum euentus oſtenderit, ex vulgari ſignificatione vocabuli Satisfactionis, honorem expiationis, propitiationis, perſolutionis, & compenſationis pro culpa & pro pœna peccatorum noſtrorum, à Chriſto ad noſtra opera tranſlatum, vel certe inter Chriſtum & inter nos diuiſum. Et appellationem Satisfactionis iuxta vulgarem ſignificationem ſtatim ſub initium aliquid incommodi rebus ipſis attuliſſe, ex Cypriani diſputationibus apparet. Aſtexanus certe in Summa ſua dicit, ſatisfactionem culpā præteritam recompenſando curare: Et ſatisfactionem eſſe iniuriæ illatæ recompenſationem, ſecundum iuſtitiæ æqualitatem. Græcorum vero appellationes magis propriæ & ſignificantes ſunt, quæ cum Paulinis vocabulis, 2. Corinth. 7. pulchre conueniunt, quod enim Paulus vocat ἐκδίκησιν, hoc Sozomenus vocat δίκην ἐπιτιμίας καὶ τιμωρίας: Sed de rebus ipſis iam quædam annotabimus.

Quibus publica pœnitentia impoſita fuerit.

Publicæ pœnitentiæ rituum cauſæ.

Appellationes rituum.

Satisfactionis vocabulum vnde natum ſit.

Satisfactionis vocabulum incommodius.

Aſtexanus de ſatisfactionibus.

Græcorum appellationes.

rigo publi- æ pœniten- æ ab Apo- olis.

Prima igitur publicæ pœnitentiæ origo ex Apoſtolicæ Eccleſiæ conſuetudine ſumpta eſt, quæ qualis fuerit, ſupra in explicatione loci Pauli, 2. Cor. 2. & 7. oſtendimus, & exemplum peccatricis, Luc. 7. idem oſtēdere videtur. Quæ ideo diligentius obſeruanda ſunt, ex eorum enim cōſideratione & collatione intelligi poteſt, quomodo poſteris temporibus ſubinde alia acceſſerint, & quomodo ab Apoſtolica origine paulatim longius diſceſſum ſit. Euſebius lib. 3. c. 17. ex Clemēte deſcribit narrationem quæ licet canonica non ſit, quædam tamen veſtigia monſtrat Apoſtolicæ conſuetudinis, quædam vero addit, quæ quomodo Apoſtolorum ſcriptis & exemplis conſentanea ſint, Lector iudicet. Cum enim adoleſcens, qui Ioannes apud Epiſcopum quendam educari, & ad miniſterium Eccleſiæ inſtitutione formari voluerat, latronum dux factus fuiſſet: Ioannes ad ipſum profectus, ita eum reuocaſſe ad pœnitentiam ſcribitur: Ne formides, adhuc tibi ſalutis ſpes reliqua eſt. Ego Chriſto pro te rationem reddam, & ſi opus ſit, tuam mortem lubens in me deriuabo, ſicut Chriſtus mortem pro nobis appetijt: Conſiſte, crede, Chriſtus me ad te miſit. Ille, abiectis armis, oculis humi defixis conſtitit, poſtea tremēs amare fleuit: Ioannē deinde ad ſe accedentem, complexus eſt gemitib. & vlulatibus, quoad poterat ἀπολογούμενος, quod recens Pontificius interpres Chriſtophorſomus ita reddit, pro culpa ſatisfecit. Vt enim ſatisfactiones ſuas ſpecie aliqua vetuſtatis circumdent Pontificij, ſicut 2. Cor. 7. ἀπολογίαν reddiderunt ſatisfactionem: Ita huic loco Euſebij ſatisfactionē interpres infarſit, & quidem pro culpa dicit Latronem iſtum ſatisfeciſſe, quod ne Scholaſtici quidem dicere audent. Significat autem ἀπολογεῖσθαι crimen vel excuſare, vel diluere vel ratione reddita aliquid defendere, quæ ſignificationes huic loco conuenire non poſſunt: neq; enim pęnitētiæ eſt, peccata vel excuſare vel defendere. Significat autem præterea ἀπολογεῖσθαι reum eſſe, & culpam ſeu crimē deprecari, quæ ſignificatio huic loco pulchre cōuenit, quod ſcilicet latro iſte lamentis oſtenderit, ſe reatum ſuum agnoſcere, & culpam ſerio deprecari. Quales igitur fuerint veterum Satisfactiones (ſi ita loqui libeat) ex hoc loco patet. Addit autem Clemens, Ioannem interpoſito iuramento ſpopondiſſe, ſe ipſi eum dexteram homicidij ream occultaret, à Seruatore veniam ſeu remiſſionem precibus ſuis inuenturum. Atq; ita, inquit Clemens, ipſum ad Eccleſiam reduxit, crebris orationibus ἐξαιτούμενος, rei culpam deprecās, cōtinuis ieiunijs συναγωνιζόμενος vna cum reo concertans, animumq; eius conſolationibus verbi diuini erigens & confirmans, nec prius inde diſceſſit, quam ipſum Eccleſiæ reſtituiſſet. Et hanc pœnitentiam Clemens vocat ἀνάστασιν βλεπομένην, reſurrectionem à peccatis viſibilem, publicam, ſeu externam, in qua publicas ſeu communes preces Eccleſia merito adiunxit. De illis enim ſcriptum eſt, Iacob. 5. Si in peccatis fuerit, remittetur ei. Et 1. Ioan. 5. Si quis viderit fratrem ſuum peccare, petet, & dabit ei vitam. Quod vero narratio Clementis dicit, Latronem illum cōuerſum, lachrymarum vnda ſecundo baptizatum, interpretatione & mitigatione valde commoda opus habet, ſicut, quod Ioannes ſcribitur dixiſſe, ſe latronis iſtius mortem ſuſcepturum, ſicut Chriſtus noſtram.

Exemplum publicæ pœnitentiæ tēpore Apoſtolorum.

Hiſtoria de adoleſcente Ioannis Euangeliſtæ.

Chriſtophorſomus interpres Euſebii. Apologia quid.

Incommode dictum.

Ad hanc formam reliqua etiam exempla publicæ pœnitentiæ, quæ in hiſtorijs extant congruunt, niſi quod ſubinde noua quædam additamenta acceſſerut: vt quod Euſeb. lib. 5. c. 27. ſcribit de Natalio, reuerſo ab hæreſi Theodoti, quæ Chriſtum ſolum hominem eſſe blaſphemabat, quod ſacco indutus & cineribus aſperſus, cum magno mœrore & lacrymis ad pedes Zepherini Epiſcopi ſe proſtrauerit aduoluens ſe pedibus, non mo-

Natalius quomodo egerit publicā pœnitentiam.

& clericorum, ſed & laicorum, ita vt Eccleſia Chriſti commiſerata & condolens lamentis vna ſe dederet. Cumq; multis precibus vſus fuiſſet, & vibices plagarum, quos in viſione ab Angelis accepiſſet, oſtendiſſet, vix tandem in communionem Eccleſiæ receptus fuit. Ita lib. 6. cap. 35. Sidonius & Celerinus à Nouato ad Eccleſiam reuerſi ἀποδυρόμενοι καὶ μεταγινώσκοντες lacrymis, dolore & pœnitentia deplorarunt, quod ab Eccleſia deſciuiſſent ac præſente tota Eccleſia, maleficia Nouati denunciarunt. Et ibidem alius à Nouato ad Eccleſiam reuerſus, peccatum ſuum publice confitetur & deplorat & poſtea recipitur. Et capite vigeſimoſeptimo ſcribit, quod Epiſcopus Philippum Imperatorem Chriſtianum propter multa ab ipſo commiſſa, non prius admiſerit ad communionem ſecum in Eccleſia, quam exomologeſin feciſſet, & ſe collocaſſet inter (ἐξεταζομένους) eos, qui propter lapſus publice explorabantur ſeu examinabantur, & locum pœnitentium occupabant. Vbi verbum ἐξετάζεσθαι quod inquiſitionem ſeu examinationem alicuius ſignificat, de publica pœnitentia vſurpatum obſeruetur, inde enim vſus ſeu finis illorum rituum colligi poteſt.

Sidonius & Celerinus quomodo.

Philip. Imp. pœnitentia.

Eodem modo Irenæus lib. 1. cap. 9. de mulieribus quibuſdam a Marco hæretico ad Eccleſiam reuerſis ſcribit: quod in publico exomologeſin fecerint, plangentes & lamentantes. Quid vero fuerit ἐξομολόγησις veterum, Tertullianus explicat in libro de pœnitentia. Is, inquit, actus confeſſionis, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, Exomologeſis eſt, qua delictum Domino noſtro confitemur: non quidem vt ignaro, ſed ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologeſis proſternendi & humiliandi hominis diſciplina eſt, conuerſionem iniungens miſericordiæ illicem. De ipſo quoque habitu & victu mandat ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deijcere. Cęterum paſtum & potum pura noſſe non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa, plerumq; vero ieiuniis preces alere, ingemiſcere, lacrymari, mugire dies noctesq; ad Dominum Deum tuum presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere. Hæc omnia dicit exomologeſin continere.

Irenæus de publ. pœnit.

Exomologeſis veterum & eius ritus ex Tertul.

Ambroſius etiam lib. 1. de pęnit. cap. 16. ritus publicæ pęnitentiæ ita deſcribit. Volo, veniam reus ſperet, petat eam lacrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, vt ignoſcatur obſecret, & cum ſecundo ac tertio fuerit dilata eius communio, credat remiſſius ſe ſupplicaſſe, fletus augeat miſerabiliter, poſtea reuertatur, pedes teneat brachiis, oſculetur oſculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt dicat Dominus Ieſus: Remiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cognoui, inquit, quoſdam in pęnitentia ſulcaſſe vultum lacrymis, exaraſſe continuis fletibus genas, ſtrauiſſe corpus ſuum calcandum omnibus ieiuno ore ſemper & pallido, mortis ſpeciem ſpiranti in corpore prætuliſſe.

Ambroſius de pub. pœn.

Et ne opus ſit ſingula percenſere, adſcribam locum Sozomeni, ex lib. 7. capit. 16. vbi ritus publicæ pęnitentiæ, qui in occidentalibus Eccleſijs, & maxime in Romana vſitati fuerunt, ita deſcribit; In loco manifeſto & peculiari ſtant pęnitentes, męſti & veluti lugentes. Ac finita liturgia, cum myſteriorum participes non fiant, cum planctu & lamentatione ſemetipſos in terram pronos abijciunt. Tum ex aduerſo Epiſcopus lamentabundus accurrens, conſimiliter humi cũ eiulatu collabitur, ac tota deniq; Eccleſiæ multitudo lacrymis ſuffunditur. Poſt hæc Epiſcopus primus exurgit, ac iacentes erigit, & quantum conuenit, pro peccatoribus pęnitentibus precatus, eos dimittit. Priuatim vero ſponte ſua, vel ieiuniis vel

Ritus publicæ pænitentiæ in Eccleſiis Occidentalib. ex Sozomeno.

lotionum ciborumque abſtinentia, vel alijs ſibi iniunctis, ſemetipſum affligens tempus expectat, in quantum Epiſcopus præſtituit. Præfinito autem die pœna iam quaſi debito quopiam exoluta, à peccatis abſoluitur, & in communionem recipitur.

Gradus obſeruati in publica pœnitentia.

Ad talem publicam pœnitentiam Patres olim diligenter lapſos inuitabant & exhortabantur. Ac gradus hoſce ſeruarunt: Primo, quādo ſponte ſe offerebant, ac competebant pœnitentiam ſibi dari, ſeu ſatisfactionem iniungi, maxime laudabantur. Secundo, qui vero lapſi hoc ſponte non faciebant, illos Epiſcopus publice coram omnibus arguebat. Tertio, quod ſi nec tunc publicam confeſſionem ſeu poenitentiam ſuſcipere vellent, publice excommunicabantur, nec prius recipiebantur, quam publicam egiſſent poenitentiam. Quarto, vſitata etiam erat via denuntiationis, vt ſi qui noſſent aliquem crimen non multis notum commiſiſſe, illum ad ſuſcipiendam publicam poenitentiam exhortarentur. Si nollent, denuntiabant hoc Epiſcopis. Et videntur hi gradus ex Scriptura primitus ſumpti fuiſſe, vt primus gradus ex hiſtoria peccatricis Lucæ ſeptimo. Secundus ex Paulo. 1. Timot. quinto. Tertius, ab excommunicatione Pauli. 1. Corinth. 5. Quartus, ex regula Chriſti, Matth. 18. Fuit autem publica poenitentia aliquando ſolennis, cuius ritus, ſed recentiores deſcribuntur apud Gratianum, diſt. 50. Can. 1. in cap. Quadrageſimæ. Antiquiores vero deſcribuntur in Carthag. Concilio 3. Can. 32. In Agathenſi, Can. 15. & 37. Et cauſa 11. quæſt. 3. Ex Concilio Auraſicano citatur hic Canon: Cum aliquis excommunicatus, poenitentia ductus, veniam poſtulat, & emendationem promittit, Epiſcopus, qui eum excommunicauit, ante ianuas Eccleſiæ venire debet, & duodecim presbyteri cum eo, & ſi ille terræ proſtratus veniam poſtulat, & de futuris cautelam ſpondet: tunc Epiſcopus apprehenſa manu eius dextra, in Eccleſiam illum introducat, & communioni Chriſtianæ reddat. Illa vero ſolemnis poenitentia olim ſemel tantum dabatur in Eccleſia, nec reiterabatur. Quod ſi tales rurſus lapſi ſua confeſſione reuertebantur ad Eccleſiam, non dabatur ipſis locus publicæ poenitentiæ, nec tamen omnino repellebantur, ſed permittebantur quidem intereſſe prædicationi, orationi, & myſteriorum celebrationi, ſed cōmunio ipſis non dabatur, niſi in extremis. Auguſtinus tamen poſtea talibus rurſus permiſit locum publicæ poenitentiæ, epiſt. 54. Alia vero fuit ſine ſolemnitate publica poenitentia, pro criminibus, non tam grauibus, vel occultis ſolum. Illa poterat ſæpius iterari. Hæc paucula de ritibus publicæ poenitentiæ hoc loco annotare volui, vt oſtenderem ſatisfactiones, de quibus pontificii in materia indulgentiarum diſputant, longe alias & diuerſas eſſe à Canonicis veteris Eccleſiæ ſatisfactionibus. Has enim veteres pro publicis criminibus in publica poenitentia imponebant. Pontificij vero pro priuatis, occultis, & quibuslibet peccatis volunt iniungi ſatisfactiones. Cumq; veterum ſatisfactiones vna cum publica poenitentia prorſus exoleuerint & abolitæ ſint in Pontificia Eccleſia, de inani titulo, & de vmbra rei non amplius exiſtentis, diſputant, ac talium ſatisfactionum indulgentias vendunt, quæ nullibi iam in rerum natura extant. Potius operā dare debebant, vt vtiliſſima illa veteris Eccleſiæ diſciplina, quæ hiſce profligatis temporibus ſummopere neceſſaria eſſet, Eccleſiæ ſine conſcientiarū laqueis reſtitueretur, quatenus ea Apoſtolicis ſcriptis conſentanea eſt, & ad ædificationē Eccleſiæ pro ratione horū temporum ſeruire poſſet. De talib. neceſſarijs & vtilibus rebus nō ſunt ſoliciti pontificij, tantum pro receptis ſatisfactionum ſuarum ſuperſtitionibus, & pro quæſtibus indulgentiarijs dimicant. Iudicaui etiam annotationem hanc de ritibus publicæ poenitentiæ in veteri Eccleſia ideo hoc loco repetendam

Origo horum graduum.

Ritus pœnitentiæ publicæ ſolemnis & non reiterabilis.

Publicæ pœnitentia vulgaris & reiterabilis.

Diſcrimen inter veteres ſatisfactiones & Pontificias.

dam eſſe, vt eo commodius oſtendi poſſet inclinatio ad traditiones inextricabiles, & quomodo tandem, cum conſcientiæ eas amplius tolerare non poſſent, indulgentiarum fraudes inde exrui cœperint.

QVALIS FVERIT RATIO POENITENTIÆ pro occultis criminibus. Item pro quotidianis delictis in veteri Eccleſia.

Illi vero ſatisfactionum ritus, ſeu publica Eccleſiaſticarum caſtigationum ſpectacula, non omnibus, qui in exercitiis Chriſtianæ pœnitentiæ veniam peccatorum ſuorum apud Deum quærebant, imponebantur: ſed tantum pro publicis & grauiſſimis criminibus, quibus vniuerſa Eccleſia offenſa fuerat. Ita enim dicit Canon 32. Concilii Carthaginenſis tertii: Cuius pœnitentis publicum & vulgatiſſimum crimen eſt, quod vniuerſam Eccleſiam commouerit, ante atrium Eccleſiæ manus ei imponatur. Et Auguſtinus in Enchiridio, ca. 65. inquit: Sed neq; de ipſis criminibus, quamlibet magnis, remittendis, in Eccleſia Dei deſperanda eſt miſericordia agentibus pœnitentiam, ſecundum modum ſui cuiuſque peccati. In actione autem pœnitentiæ, vbi tale crimen commiſſum eſt, vt is, qui commiſit, a Chriſti etiam corpore ſeparetur, non tam conſideranda eſt menſura temporis, quam doloris. Verum, quia plerunq; dolor alterius cordis occultus eſt alteri, recte conſtituuntur ab his, qui Eccleſiæ præſunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ.

In publicis criminibus pœna.

Et inter veteres quidem Origenes & Cyprianus cohortationibus ſuis apud populum inſtiterunt, vt pro occultis etiam, item pro paruis & modicis peccatis, publicam exomologeſin, & vſitatas tunc ſatisfactiones in ſe reciperent, ſicut Cyprianus Serm. 5. de lapſis inquit: Qui fide maiore & timore meliore, quamuis nullo ſacrificii aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipſum apud ſacerdotes Dei dolentes & ſimpliciter confitentur, exomologeſin conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam, paruis licet & modicis vulneribus inquirunt. Et Origenes in Pſalmo 37. inquit: Oportet peccatum non celare intrinſecus, fortaſſis enim ſicut hi, qui habent intus clauſam eſcam indigeſtam, aut humoris vel phlegmatis ſtomacho grauiter imminentia, ſi vomuerint, releuantur: Ita etiam hi, qui peccauerunt, ſiquidem occultant & retinent intra ſe peccatum, intrinſecus vrgentur & propemodum ſuffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipſe ſui accuſator fiat, dum accuſat ſeipſum & confitetur, ſimul euomit delictum, atq; omnem morbi digerit cauſam.

Origenes. Cyprianus de occultis peccatis.

Et ita quidem illi lapſos exhortati ſunt, quorum lapſus in enormibus criminib. vel occulti erant, vel intra conatum & attentationem conſtiterant. Quidam etiam exhortationibus illis moti, ſponte, ſicut ex Cypriano oſtendimus, ſe detulerunt, & publicam exomologeſin ſuſceperunt. Et Origenes addidit vtilem admonitionem in Pſal. 37. Circumſpice, inquit, diligentius, cui debeas confiteri peccatum, proba prius medicum cui debeas languoris cauſas exponere, vt ſi is intellexerit & præuiderit talem eſſe languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſiæ exponi debeat & curari, ex quo fortaſſis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facile ſanari, multum hac deliberatione & ſatis periti medici illius conſilio procurandum eſt. In Græca vero Eccleſia, ſicut ſcribit Sozomenus li. 7. c. 16. odioſum viſum fuit crimina occulta, tanquam in theatro, audiente Eccleſiæ multitudine, patefacere. Conſtituerunt itaq; presbyterum ſecretorum tenacem, ad quem lapſi accedentes lapſus ſuos confitebantur. Ille vero lapſos illos occultos non proferebat in publicum: ſed lapſis impone-

De occultis publ. pœnis.

Presbyter pœnitentiarius in Eccleſiis Orientalibus.

bat ἐπιτίμιον mulctam ſeu caſtigationem Eccleſiaſticam, quam oporteret ipſos publice exoluere, vt lapſus quidem non proderentur in publicum, ex publicis tamen mulctis ſeu ſatisfactionibus Eccleſia intelligeret ipſos grauiter deliquiſſe. Et hæc in libello, qui Auguſtini titulo circumfertur, de dogmatibus Eccleſiaſticis, cap. 53. vocatur ſecreta ſatisfactio, quæ fiebat mutato habitu ſeculari. Verba hæc ſunt: Quem mortalia crimina poſt Baptiſmum commiſſa premunt, hortor, prius publica pœnitentia ſatisfacere, ac ita ſacerdotis judicio reconciliatum communioni ſociari. Sed & ſecreta ſatisfactione ſolui mortalia crimina non negamus, ſed mutato prius ſeculari habitu, &c.

Secreta ſatisfactio.

Abrogatio pœnitentiary qualis.

Sed & hic ritus in Græca Eccleſia, ante tempora Chryſoſtomi ſub Nectario, circa annum Domini 400. publice abrogatus eſt, & quiſq; ſuæ conſcientiæ permiſſus, vt prout confideret, ad myſteriorum communionem accederet. Quod de criminibus occultis intelligendum eſt: In publicis enim manifeſtis & notoriis criminibus manſit ſeueritas diſciplinæ, & excommunicationis, etiam in Græca Eccleſia.

Diximus hactenus de criminibus enormibus, quando vel publica erant, vel occulta qualis ratio publicæ pœnitentiæ ſeu ſatisfactionis fuerit in veteri Eccleſia. Cum vero tota vita credentium in hoc ſeculo ſit perpetua pœnitentia, & quotidiana debeant eſſe Chriſtianæ pœnitentiæ exercitia (veniam enim & remiſſionem peccatorum petimus quotidie, quando oramus; Dimitte nobis debita noſtra, & quando communionem corporis & ſanguinis Chriſti accipimus:) Veteres in quotidianis lapſibus ſeu peccatis non impoſuerunt pœnitentibus peculiares mulctas, caſtigationes, ſeu ſatisfactiones, ſicut in criminibus enormibus. Veterum enim diſtinctio eſt, quam aliquoties repetit Auguſtinus, vt ad Seleucianum & de vtilitate pœnitentiæ, & in Enchiridio. Triplicem ſcilicet eſſe rationem agendæ pœnitentiæ: Primam, competentium, ſiue ad Baptiſmum venire ſitientium, quib. nulla imponebatur ſatisfactio. Secundam, propre quotidianam, quæ omnium bonorum & fidentium eſt, in qua non imponebatur ſatisfactio: ſed tundimus, inquit, pectora noſtra, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra.

Triplex ratio veterum agendi pœnitentiam.

Prima ante Baptiſmum.

Secunda in delictis quotidianis.

Tertia in criminibus.

Tertiam vocat pœnitentiam grauiorem & luctuoſiorem, in qua proprie vocantur pœnitentes pro criminibus ingentib. ſeu nefandis. Ubi congrua imponebatur ſatisfactio. Et de Symbolo, lib. 1. cap. 6. inquit: Semel abluimur baptiſmate, quotidie abluimur oratione. Sed nolite ea committere, pro quibus neceſſe eſt, vt a corpore Chriſti ſeparemur, quod abſit a nobis. Illi enim, quos videtis agere pœnitentiam, ſcelera commiſerunt aut adulteria, aut aliqua facta immania, inde agunt pœnitentiam. Nam ſi leuia peccata ipſorum eſſent, hæc quotidiana oratio delendo ſufficeret. Ergo, inquit, tribus modis dimittuntur peccata in Eccleſia in baptiſmate, in oratione, in humilitate maioris pœnitentiæ, Et in Enchirid. c. 71. de quotidianis peccatis quotidiana oratio fidelium ſatisfacit: Dimitte eis, &c.

Origenes.

Origenes etiam in Leuit. cap. 15. inquit: Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit quæ non in crimine mortali, non in blaſphemia fidei; ſed vel in ſermonibus, vel in morum vitio conſiſtat, huiuſmodi culpa ſemper reparari poteſt, nec aliquando tibi interdicitur de commiſſis huiuſmodi pœnitudinem gerere. In grauioribus enim criminibus ſemel tantum vel raro pœnitentiæ conceditur locus. Iſta vero cõmunia, quæ frequẽter incurrimus, ſemper pœnitentiam recipiunt, & ſine intermiſſione redimuntur.

Hieronymus

Idem etiam indicat vulgatum Hieronymi dictum, in quo dicit: Euangelicam eſſe ſatisfactionem, qui deponit veterem hominem cum actibus ſuis, abnegat ſemetipſum, & mundo crucifigitur. Item, qui expoliat veterem hominem, & mortificat membra, quæ ſunt ſuper terrã, juxta dictum

Chriſti,

Chriſti: Vade & noli amplius peccare. Addit autem, Interea fateor longe aliam eſſe rationem de criminum pœnitentia, & ſatisfactione, de qua Eccleſia, quando læſionem accepit, & offenſa eſt, publice ſuum judicium interponit indicens ſatisfactionem publicam & grauiorem, vt innoteſcat omnibus vere pœnitere, qui prompto animo ſuſcipiant, quicquid Eccleſia decreuerit.

Vtilitas præcedentis diſtinctionis prima.

Hanc diſtinctionem ex hiſtoria antiquitatis ideo hoc loco indicare volui, vt ſicut in præcedenti capite oſtendi, Pontificios prorſus jam non habere in ſua Eccleſia veteris Eccleſiæ ſatisfactiones & longe alias fuiſſe ſatisfactiones in publica pœnitentia veteris Eccleſiæ, quam ſint illæ, de quibus Pontificii nunc dimicant: ita ex hac nunc indicatione Lector perſpiceret, vanum eſſe Pontificiorum commentum, quo fingunt, pro omnibus & quibuſcunque peccatis imponendas eſſe ſatisfactiones, quæ vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendæ ſint. Oſtendimus enim, veterem Eccleſiam tantum pro enormibus, ingentibus, ſeu nefandis, ſicut loquuntur, criminibus, ſuas ſatisfactiones impoſuiſſe pœnitentibus: pro reliquis quotidianis delictis quotidiana fidelium oratione, Dimitte nobis, &c. ſatisfactum fuiſſe.

Ante abſolutionem. *Poſt abſolutionem.*

Addit & hæc diſtinctio aliquid lucis, quod veteris Eccleſiæ ſatisfactiones quæ proprie ita vocabantur pro criminibus grauioribus, & imponebantur, & exoluebantur ante Abſolutionem & communionem. Quando vero tales pœnitentes Eccleſiæ jam reconciliati erant, admonebantur, vt jam reconciliati non amplius peccarent, ſed facerent fructus dignos pœnitentia, vt ſcilicet in futurum eſſent cautiores & vigilantiores, ad cauenda peccata, & coercendam carnem, vt peccati reliquias contrariis pharmacis curarent, & vitioſos habitus, male viuendo comparatos, contrariis virtutum exercitiis tollerent & abolerent. Quas admonitiones reliquis etiam fidelibus in quotidianis & leuioribus peccatis poſt Abſolutionem & communionem diligenter & ſerio proponebant, ſicut in ſecunda parte huius examinis de ſatisfactionibus tales veterum ſententias quaſdam adſcripſimus, & ſcripturæ conſentaneas eſſe oſtendimus. Et ſcio, veteres tales fructus veræ poenitentiæ aliquando ſatisfactiones vocaſſe, vt cum Auguſtinus dicit: Satisfactionem poenitentiæ eſſe cauſas peccatorum excindere, nec eorum ſuggeſtionibus aditum præbere. Item ſatisfactio poenitentiæ eſt: Vade, & amplius noli peccare; De poenitent. diſtinct. 5. Quales ſatisfactiones nec pecunia redimi nec indulgentiis remitti debere aut poſſe, certum eſt: ſunt enim mandata diuina. Sed Pontificii de hiſce vtilibus & neceſſariis commonefactionibus, ad emendationem vitæ facientibus, non admodum ſunt ſoliciti: tantum nugantur de ſatisfactionibus indebitis, quas pecunia in indulgentiis redimi, aut ſuppliciis purgatorii lui oportere fingunt. Falſo itaque Pontificii antiquitatis titulum ſuis prætexunt ſatisfactionibus, vt illæ data pecunia redimantur, & indulgentiis remittantur. Appellatio ſane ſatisfactionum antiqua eſt: ſed res longe aliæ fuerunt in veteri Eccleſia, quam nunc ſunt apud Pontificios, quod ex indicationibus hiſtoriarum veteris Eccleſiæ manifeſtum eſt.

Fructus pœnitentiæ à veteribus dicti ſatisfactiones.

QVAS CAVSAS ET RATIONES VEtus Eccleſia habuerit, propter quas, & quo fine Canonicas ſatisfactiones publice lapſis impoſuerit.

Nec vero, quo ad ſubſtantiam ſeu materiam tantum, diuerſæ ſunt Pontificiorum ſatisfactiones à veteris Eccleſiæ ritibus, ſicut jam oſtendimus: ſed fines etiam prorſus alii & diuerſi fuerunt. Pontificii enim fingunt,

Satiſfactiones veterum & recentes Pontificiorũ finibus differunt.

Satiſfactiones Eccleſiæ veteris non pertinuerũt ad remiſſionem peccatorum.

ſuas ſatisfactiones eſſe compenſationes, vel pro peccatis, vel pro pœnis peccatorum, adeo ad remiſſionem peccatorum quorumcunque neceſſarias, vt, ſi non in hac vita, vel opere exoluantur, vel data Pontificibus pecunia redimantur, luendæ ſint poſt hanc vitam in igne purgatorii. Hac enim hedera ſuſpenſa, indulgentias ſuas vendibiles faciunt. Sed quia ſatisfactiones ſunt traditiones humanæ, non mandatæ diuinitus, planum de illis judicium eſt juxta Scripturam, Coloſſ. 2. Et quod vetus Eccleſia nõ judicarit, illas ſuas ſatisfactiones ad remiſſionem peccatorum neceſſarias eſſe, inde manifeſtum eſt: Primo, quod non eædem vel ſimiles fuerint in omnibus Eccleſiis, ſicut indicat Sozomenus. Secundo, quod non pro omnibus peccatis, ſed tantum pro grauiſſimis criminibus eas impoſuerunt, pro quotidianis enim delictis dixerunt ſatisfieri quotidiana oratione: Dimitte nobis debita noſtra. Item ſatisfactionem eſſe, Vade. & noli amplius peccare. Tertio, quia manente miniſterio & conſolatione remiſſionis peccatorum, veterum illæ ſatisfactiones ſenſim cœperunt in Orientali primum Eccleſia obſoleſcere, & tandem in Occidentali etiam Eccleſia prorſus interciderunt & abolitæ ſunt. Quarto, quia in periculo mortis, ſiue in caſu deſperato, etiamſi nondum peracta eſſet Canonica ſatisfactio, decreuerunt remiſſionem peccatorum pœnitentibus impertiendam, & eos ad communionem admittendos, Euſebius lib. 6. ca. 36. Imo iis, qui toto vitæ tempore pœnitentiam auerſati, in extremo vitæ ſuæ eam peterent, reconciliationem ſeu remiſſionem peccatorum, & viaticum Euchariſtiæ impertiebant, ſicut decreuit quarta Synodus Carthaginenſis. Et licet adderetur illa conditio, vt ſi ſuperuixiſſent, ſtatutis pœnitentiæ legibus poſtea ſubderentur, tamen ſi contingeret eos mori, de remiſſione & reconciliatione eos nequaquam volebant dubitare, nec purgatorii ignis horroribus & ſuppliciis eos deſtinabant, ſed ſicut Dionyſius Alexandrinus ſcribit, hæc ipſis conſolatio proponebatur, vt accepta remiſſione peccatorum, εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται, bona ſpe confirmati ſeu freti ex hac vita decederent. Quibus omnibus contraria & docentur & aguntur in Pontificia Eccleſia, alias enim merces indulgentiarum ſuarum non poſſent extrudere. Vetus igitur Eccleſia non docuit, ſatisfactiones ſuas ad ipſam remiſſionem peccatorum neceſſarias eſſe, nec ſenſit, ſatisfactiones illas, ſi in hac vita non exoluerentur, in purgatorii igne luendas eſſe. Quæ duo, ſi Pontificiis auferantur, menſæ numulariorum, & cathedræ vendentium indulgentias ſubuerſæ erunt.

1. Cur enormiter & publice peccantibus ſatisfactiones Canonicæ fuerint impoſita.

Alias vero cauſas & rationes habuerunt veteres, ob quas publice lapſis impoſuerunt ſuas ſatisfactiones, alios etiam fines ſuis ſatisfactionibus propoſitos habuerunt, quæ omnia ex hiſtoria antiquitatis manifeſte hoc modo colligi poſſunt. Quædam enim ipſum Eccleſiæ corpus, quædam Eccleſiæ membra, quædam eos, qui foris ſunt, quædam ipſos pœnitentes, concernunt & reſpiciunt. Primo enim pro publicis, & enormibus criminibus impoſitæ fuerunt tales ſatisfactiones, ſeu mulctæ potius, vt Eccleſia publico teſtimonio oſtenderet, ſicut Paulus inquit, 2. Corin. 7. ſuam ſolicitudinem, apologiam, indignationem, timorem, æmulationem, vindictam, aduerſus talia crimina, ne propter tales lapſus & crimina verbum Dei male audiret, & nomen Domini blaſphemaretur inter gentes, quaſi Eccleſia eſſet colluuies quædam ſceleratorum hominum, vbi libertas ſeu impunitas traderetur & concederetur, quæuis ſcelera perpetrandi. Et quia Magiſtratus tunc plerumque erat Ethnicus, multa non puniens, quæ tamen in Eccleſia pro criminibus habentur, Eccleſia in hunc vſum peculiare presbyterium conſtituit, vt publicæ Eccleſiaſticæ mulctæ imponerentur pro illis etiam criminibus, quæ a magiſtratu Ethnico non puniebantur, ſicut Tertullianus in Apologetico oſtendit. Secundo,

cundo, Vt Eccleſia ipſo facto oſtenderet, ſe non communicare peccatis II.
ſeu operibus infructuoſis aliorum, Eph.5. Sed vt teſtatum faceret, ſe in-
contaminatam, puram, & innocentem eſſe, quod ad illa crimina attinet,
ſicut Paulus, 2. Corinth.7. inquit. Tertio, Vt Eccleſiæ ſcandalis criminum III.
offenſæ & læſæ, tali externa poenitentiæ ſatisfactione rurſus ſatisfieret,
ſicut Auguſtinus inquit. Quarto, Ne modicum fermenti totam maſſam IV.
corrumperet 1. Corin.5. Sed vt huiuſmodi ſeuerioribus mulctis ſeu ca-
ſtigationibus reliqui admoniti, à leuitate delinquendi abſterriti, maiori
diligentia lapſus cauerent & vitarent. Quinto, Quia multi ſimulatione V.
poenitentiæ recepti, poſtea nouis ſceleribus maiora excitabant ſcandala,
vel alias turbas in Eccleſia mouebant: Eccleſia igitur illis ritibus poeni-
tentium animos probabat & explorabat, an ſerio ipſos delicti pœniteret,
& an ſerium haberent emendationis propoſitum, ſeu, vt Hieronymus in-
quit, vt innoteſceret omnibus, vere poenitere, qui prompto animo ſuſci- VI.
piant, quicquid Eccleſia decreuerit. Ideo Euſebius verbum ἐξετάζεσθαι,
ritibus illis publicæ poenitentiæ tribuit. Sexto, Quia experientia oſtēdit,
multos grauiter lapſos, plerumq; non ſatis conſiderare lapſuum graui-
tatem, atq; adeo ea, quæ ad veram poenitentiam ſeu conuerſionem per-
tinent, leuiter, frigide, & perfunctorie curare & agere, ita vt dolor contri-
tionis ſit frigidus, & fides perfunctoria. Veteres igitur impoſuerunt pu-
blice lapſis ſuas mulctas Canonicas, vt illa diſciplina lapſis eſſet commo-
nefactio, oſtendens magnitudinem & abominationem lapſus, & eſſet in-
citamentum, eliciens & excitans ſerium & non ſimulatum animi de pec-
catis dolorem, timorem iræ diuinæ, ac veram peccati deteſtationem: vtq;
fides non obiter & perfunctorie, ſed ſerio & ex animo peteret, quæreret &
ambiret miſericordiam Dei propter Chriſtum. Et hoc eſt, quod Tertul-
lianus dicit, Exomologeſin iniungere conuerſionem miſericordiæ illi-
cem. Septimo, Quia lapſus criminum efficiunt, & poſt ſe relinquunt in VII.
animis veſtigia quædam, ſeu radices, tanquam affectationes & fomites ad
alios nouos lapſus. Vt igitur poenitentibus ſemper obuerſaretur foedi-
tas, grauitas, & abominatio prioris lapſus, vtque in poſterum cautiores &
vigilantiores aduerſus peccata redderentur, & à nouis lapſibus, quaſi
fræno quodam reuocarentur & coercerentur, & aſſuefierent occaſiones
lapſuum vitare: publicas illas mulctas poenitentibus impoſuerunt, vt re-
liquias prauarum affectionum animi ex peccandi conſuetudine, petulan-
tia ſeu enormitate contractarum, ita curarent, ſanarent, purgarent, & ra-
dices illas oppoſitis contrariis remedijs extirparent, ne inde alia & noua
lapſuum germina pullularent, ſed vt ad virtutes, prioribus vitijs oppoſi-
tas, ſe aſſuefacerent. Et hoc eſt, quod Euſeb. lib.6. cap.35. dicit. Romæ in
magno Concilio decretum fuiſſe contra Nouatum, fratres lapſos ἰᾶσθαι καὶ
θεραπεύειν τοῖς τῆς μετανοίας φαρμάκοις, poenitentiæ medicamentis
curandos & ſaluandos eſſe. Octauo. Quia atrocia delicta plerumque co- VIII.
mitantur atroces poenæ, quæ ſæpe etiam alios ſimul inuoluunt. Et Scri-
ptura teſtatur, tales poenas tota, vera, & ſeria poenitentia, pro bona Dei
voluntate ſæpe vel tolli, vel mitigari. Vt igitur lapſi ad ſeriam & verā poe-
nitentiam ac deprecationem poenarum commouerentur & excitarētur,
diſciplinam illam inſtituerunt, vt eſſet commonefactio eius, quod Paulus
dicit: Si nos ipſos iudicaremus, non diiudicaremur à Domino: Eccleſia
ſimul poenam deprecabatur. Non autem humanis illis ritibus tribuerūt
placationem iræ diuinæ: ſed, ſicut Tertullianus inquit: Quia ſatisfactio
confeſſione diſponitur, confeſſione poenitētia naſcitur, poenitentia Deus
mitigatur. Item Exomologeſis diſciplina eſt proſternendi & humiliandi
hominis, iniungens conuerſionem miſericordiæ illicem.

Has

Has cauſas & hos fines, cum ad excitandam veram & ſeriam pœnitentiam vtiles fuerint, nec Scripturæ repugnent, ſi non aſſuantur aliæ impiæ & ſuperſtitioſæ opiniones ſeu conſcientiarum laquei, nemo ſanus improbat. Et in hoc laborare debebant Pontificij, vt quantum his temporibus fieri poſſet talis vtilis diſciplina, ſine laqueis conſcientiarum, & ſine impijs opinionibus Eccleſiæ reſtituerentur. Sed boni iſti Patres de quæſtu indulgentiarum ſuarum tantum ſunt ſoliciti, quas, niſi per nouas & ſuperſtitioſas de ſatisfactionibus ſuis opiniones, ſe hominibus obtrudere non poſſe vident. Et quia illis titulum veteris Eccleſiæ circumdare conantur, hunc prætextum ipſis ex hiſtorica obſeruatione detrahere volui. Si enim ea, quæ de Pontificiarum ſatisfactionum & indulgentiarum deſcriptione ſupra expoſuimus, ad haſce hiſtoricas obſeruationes conferantur, res plana erit. Nec vero neſcius ſum, veteres aliquando nimis largiter, & verbis nimium magnificis diſciplinam illam Canonicam commendare: Vt, quod Tertullianus dicit, Satisfactionibus illis peccata expiari: Cyprianus illis dicit peccata redimi, ablui, ſanari, & Iudicem placari: Ambroſius pœnas Gehennæ illis compenſari: Auguſtinus, Deum illis de peccatis præteritis propitiari: Et talia ſunt, quæ ſalua fide nec poſſunt, nec debent, ſicut ſonant, accipi & intelligi, id quod Gropperus ipſe fatetur. Expiatio enim, propitiatio, abſolutio, purgatio, redemptio, & reconciliatio pro peccatis, ſolius Chriſti meritum eſt, quod iuxta Scripturam verbo & Sacramentis offertur, & fide accipitur. Gropperus igitur tales veterum hyperbolas non male mitigat hoc tropo: quod ſcilicet talis diſciplina fuerit incitamentum ad veram pœnitẽtiam, in qua, fide, propter Chriſti meritũ peccata expiantur & abluuntur, & Deus credentibus placatur. Radices etiam peccatorum expurgandas eſſe pœnitentia, & tota pœnitentia pœnas peccatorum aliquando vel tolli, vel mitigari, iam in præcedentibus oſtendimus. Et quia externa illa Eccleſiaſtica diſciplina excitamentum & fomentum iudicabatur veræ & ſeriæ pœnitentiæ, tropo quodam talia veterum dicta excuſanda cenſet Gropperus Pontificius, cum quidem ipſe Tertullianus talem interpretationem non obſcure oſtendat in illo, quod modo citauimus, dicto: Quia ſcilicet ſatisfactione confeſſio diſponatur, confeſſione pœnitentia naſcatur, & pœnitentia Deus mitigetur. Quod ſi reliqui Pontificij illam Gropperi interpretationem ſeu mitigationem recipere noluerint, ſed τὸ ῥητὸν in veterum dictis contra Chriſti ſatisfactionem & meritum vrgere perrexerint, prouocabimus ad locum illum communem, in quo ipſi Patres pronuntiant, quid de hominum ſcriptis, ſicubi à norma & regula Scripturæ declinare videntur, iudicandum & ſentiendum ſit, ſicut in prima parte multis Patrum ſententiis hoc oſtendimus.

[I]nmodica [&] incom[m]odæ laudes [Ca]nonicæ [di]ſciplinæ [a]pud veteres. [Te]rtullianus [Cy]prianus. [A]mbroſius. [A]uguſtin. [G]ropperus [qu]omodo [m]itiget veterum hyperbolas.

Sicut vero, quando humanæ traditiones nimium vrgentur, fieri ſolet, ſubinde aliquid ſuperſtitionis illis etiam ritibus publicæ pœnitentiæ adhæſit, quæ opiniones aliquando ab aliis reiectæ, aliquando vero ſtabilitæ ſunt. Vt Cyprianus diſciplinam illam, quaſi ad remiſſionem peccatorum neceſſariam ita vrgere videbatur, vt contenderet, ante ſatisfactiones illas rite ac plene peractas, neminem abſoluendum aut cõmunicandum, & abſolutionem datam ante completam ſatisfactionem non valere. Item, qui lapſi dum ſani eſſent, non egiſſent pœnitentiam, etiamſi poſtea in morbo eam peterent, eos tamen omnino à ſpe communicationis & pacis prohibendos. Alij vero tunc, & quidem ipſius Cypriani ſacerdotes & martyres illius temporis, contrarium & ſenſerunt, & fecerunt, ſicut ipſe Cyprianus conqueritur. Dionyſius etiam Alexandrinus apud Euſebium, lib. 6. cap. 36. cont. arium ſtatuit. Nicenus etiam Canon 12. & Carthaginenſis quarti Concilij Canon 76. & 77. diuerſum decreuerunt, ſicut

[S]uperſtitiones ritibus [pu]blicæ pœnitentiæ [a]fſitæ. [Cy]priani error de ſatisfactione. [C]anonica. [C]ontradictũ [Cy]priano.

in præce-

in præcedentibus oſtendimus. Poſtea vero ſuperſtitioſæ opiniones, de meritis ſatisfactionum ſtabiliri & exaſperari cœptæ ſunt, donec tandem veteri illa diſciplina Eccleſiaſtica prorſus collapſa, & penitus abolita, ſuperſtitioſæ tamen illæ opiniones manſerunt, & alijs nouis Satisfactionibus ac indulgentijs adhæſerunt, ſicut in ſequentibus oſtendemus.

Hæc de veteris Eccleſiæ ſatisfactionibus in ſecunda parte, in loco de pœnitentia, explicata ſunt. Hoc loco vero plenius aliquanto repetenda fuerunt, vt explicatio & refutatio illius argumenti, quo Pontificij indulgentijs ſuis ex veteris Eccleſiæ ſatisfactionibus ſpeciem aliquam circumdare moliuntur, ex ipſis fundamentis monſtraretur. Et ad integram hiſtoriam, de origine indulgentiarum omnino etiam hæc hiſtorica narratio pertinet.

DE CANONIBVS POENITENTIALIBVS.

Indulgentiæ quid primitus in Eccleſia fuerint.

Hactenus in genere diximus de diſciplina veteris Eccleſiæ, in publica pœnitentia. Quia vero olim ſingulis criminibus publicis ſeu lapſibus grauioribus certæ mulctæ pœnitentiariæ conſtitutæ & decretæ fuerunt: & illarum mulctarum relaxationes ſeu remiſſiones primitus appellatæ fuerunt indulgentiæ: de illis igitur etiam quædam dicenda ſunt: Et Euſebius quidem, lib. 6. cap. vltimo refert: Dionyſium Alexandrinum ſcripſiſſe ad Ægyptios Epiſtolam de pœnitentia, in qua expoſuerit, quæ ſibi de lapſis ſtatuenda viderentur, τάξεις τῶν ἁμαρτημάτων διαγράψας, deſcribens gradus criminum. Poſtea vero certis Canonibus quos pœnitentiales vocarunt, res illa comprehenſa fuit in Concilio Ancyrano ac Niceno, & in alijs ſequentibus Concilijs. Et in Baſilio deſcribuntur talia aliquot capita τῶν ἐπιτιμίων tanquam Canones, pro quibus delictis quæ mulctæ imponendæ, quæ capita huc referri poſſunt. Extant autem Canones illi pœnitentiales ſparſim in diuerſis multorum libris prolixe deſcripti & collecti a Burchardo ac Gratiano. Sed nos præcipuos, quam fieri poterit breuiſſime, hoc loco annotabimus, vt in vna quaſi tabella veteres pœnitentiales Canones expoſiti, hiſtoricam illam obſeruationem, quomodo Satisfactiones illæ primo nimium cumulatæ & exaſperatæ, poſtea vero ſenſim collapſæ, & tandem prorſus abolitæ ſint, facilius Lectori declarare poſſint. Nam & inde veterum indulgentiarum origo, mutatio, & nouarum nundinatio manifeſte oſtendi poterit.

Origo & cauſa Canonum pœnitentialium.

CANONES POENITENTIALES EX Concilio Ancyrano.

Qui idolis ſacrificarunt, &c.

Qui ſacrificarunt idolis, & in templis idolorum habitu cultiori coenarunt, vno anno conſtituantur inter audientes, tribus inter poenitentes. Poſtea per biennium communicent orationi, & reconcilientur Sacramentis.

Si manducauerunt flentes, poſt triennij poenitentiam ſuſcipiantur ad communionem, ſed ſine oblatione, hoc eſt, vt ipſi oblationem non offerant.

Adducti ad idolorum templa.

Si perducti ad templa idolorum, non manducarunt, biennio maneant in poenitentia, tertio anno communicent.

Sacrificãtes idolis minis fracti.

Qui minis territi ſacrificarunt, primo inter audientes conſtituantur, poſtea per triennium peragant poenitentiam, vt poſt biennium

commu-

communicent, ſed ſine oblatione, vt ita demum poſt ſexennium plene reſtituantur.

Coacti vi ſacrificare. Qui vi coacti aliquoties ſacrificarunt, quatuor annis pœniteant, duobus annis ſine oblatione communicent, & ſeptimo demum anno reſtituantur.

Defectionis auctores. Qui alijs cauſa fuerunt defectionis, per triennium inter catechumenos habeantur, per aliud ſexennium pœniteant, vt ita poſt decennium reſtituantur.

Qui cum beſtiis rem habuerunt, 25. annis pœniteant, poſt per quinquennium orationi communicent, vt poſt annos triginta demum Sacramentis communicent.

Adulteri. Adulteri poſt ſeptem annorum pœnitentiam reſtituantur.

Mulieres partum abigentes, per decennium pœniteant.

Homicidiũ voluntariũ. Homicidium voluntarium vſq; ad exitum vitæ pœnitentiæ ſubiiciatur. Quod caſu commiſſum eſt, quinquennii pœnitentiam habeat.

Diuinatores & pythonici. Qui diuinationibus vtuntur, quinquennio agant pœnitentiam.

EX CANONE NICENO.

Qui præter neceſſitatem metu periculi abnegarunt fidem, tribus annis inter audientes habeantur, & ſeptem aliis annis ſint inter pœnitentes, poſt per biennium ſola oratione communicent. *Metu periculi fidẽ abnegantes.*

Poſt pœnitẽtiam relapſi. Qui conuerſi redierunt ad vomitum, per triennium ſint inter audientes, poſtea per decennium inter pœnitentes.

EX BVRCHARDO, Libro XIX.

Voluntarius homicida. Si homicidium feciſti voluntarie, 40. dies continuos, quod vulgus teutonice carrinam vocat, in pane & aqua ieiunes, & ſeptem annos ſequentes poenitentiam agas.

Homicidiũ in bello. Si homicidium feciſti in bello, tres quadrageſimas poeniteas.

Cædes fortuita. Si caſu aliquem occidiſti, ieiunes carrinam, & quinquennio poeniteas.

Parricidiũ. Si occidiſti vel parentes, vel vxorem, vel ſeniorem tuum, per totam vitam poeniteas, & in vltimo tandem vitæ termino viaticum tibi conceditur.

Si truncaſti membrum alicuius, per annum poeniteas. Si vulneraſti, carrinam ieiunes.

Occidens Presbyterũ. Qui presbyterum interfecerit, ita debet poenitere, quaſi octo homicidia commiſiſſet.

Periurium. Periurium habet ieiunium carrinæ, & poenitentiam ſeptem annorum.

Iuramenta leuia. Otioſa vel leuia iuramenta, partim 7. partim 15. partim 40. dierum poenitentiam habent.

Sacrilegiũ. Si furatus es aliquid ex Eccleſia, ieiunabis tres carrinas, & ſeptem annis poenitebis.

Furtum è domo Chriſtiani. Si domum Chriſtiani furando perfregiſti, per vnum annum poeniteas.

Adulteriũ, ſi alter ſit ſolutus. Adulterium, vbi vna perſona ſoluta eſt, habet vnam carrinam & ſeptem annos. Si vtraque perſona coniugata eſt, duæ ſunt carrinæ, & quatuordecim anni.

Fornicatio. Fornicatio habet poenitentiam 10. dierum.

Fornicatio cum ſanctimoniali habet pœnitentiam carrinæ & ſeptem annorum.

Cum ſanctimoniali.

Si corrupiſti virginem & duxiſti, annum vnum pœniteas. Si non duxiſti, pœniteas per biennium.

Corrumpens virginem & ducens eam.

Raptus mulieris punitur carrina & ſeptem annis.

Raptus.

Falſum teſtimonium punitur vt adulterium, furtum, & homicidium.

Falſum teſtimonium.

Vſus artis Magicæ habet poenitentiam biennij, Superſtitio 40. dierum.

Magia. Superſtitio.

Soluiſti ieiunium, pœniteas vel viginti, vel quadraginta dies.

Ebrietas habet poenitentiam decem dierum.

Ebrietas.

Detractio & maledictum ſeptem dierum ieiunium habet.

Detractio.

Inceſtus habet poenitentiam vſque ad mortem.

Inceſtus.

Sodomia decennij poenitentiam habet.

Sodomia.

Habuiſti communionem cum excommunicato, ieiunes carrinam, & poeniteas ſeptennium.

Communicãs cum excommunicato.

Coitus præter naturam tres quadrageſimas habet.

Hæc quæ præcipua eſſe iudico, ex Burchardo, qui circa annum Domini 1020. VVormacienſis Epiſcopus fuit, annotare volui. Inde enim vocabula, quæ in Bullis quibuſdã indulgentiarum vſitata ſunt, intelligi poterunt de carrenis, quadragenis, & ſeptenis. Burchardus ſcribit, carrinam, & dicit eſſe Teutonicum vocabulũ, cuius Etymologia Germanica, ſi qua eſt, eadẽ vt arbitror, fuit, ſicut ſeptimana & dies paſſionis Chriſti, Germanis vocãtur. Die Carwochen vnd der Karfreitag Quando .n. in foro reus mulctam à iudice impoſitam, vt læſo pro iniuria, vel pro damno ſatisfiat, perſoluit: Germani dicunt, Abtrag/ Kaar vnd Wandel thun. Mulctas igitur poenitentiales forenſi vocabulo nominarunt Carrinas. Alii ſcribunt carenam, & à carendo deducunt. Fuit autem Carena ieiunium quadraginta dierum in pane & aqua, quibus diebus à templo & congreſſu hominũ abſtinere cogebantur. Quadragenam appellarunt, quantum ex Burchardo colligi poteſt, tres carenas, ſeu tres quadrageſimas, quarũ prima fuit communis illa ante Paſcha, altera ante feſtum Ioannis, tertia ante Natiuitatem Domini. Septenam appellarunt poenitentiam ſeptem annorum, quam Burchardus ita deſcribit; Primo anno, exceptis feſtis, in totum abſtinebant à vino, medone, cereuiſia, carne, ſanguine, à caſeo, & ab omni pingui piſce. In ſecundo & tertio anno ieiunium feriæ tertię, quintę, & ſabbati poterat redimi. In quatuor poſtremis annis, ieiunabant tantum tres dictas quadrageſimas: Feria vero tertia, quinta, & ſabbato edebant, quicquid vellent. Porro publica poenitentia ita dabatur, ſicut ex Concilio Agathenſi citat Burchardus, in cap. 40. Ante fores Eccleſię poenitentes ſe repręſentabant Epiſcopo ciuitatis, ſacco induti, nudis pedib. vultibus in terram proſtratis, ipſo habitu & vultu reos ſe proclamantes. Ibi ſecundum modum culpę poenitentia per pręfixos gradus iniungebatur, poſtea in Eccleſiam introductis, manus imponebantur, miſſo cinere, caput cilicio operiebatur, coma deponebatur, veſtimenta mutabantur, & cum gemitu ac ſuſpiriis denuntiabatur ipſis, quod ſicut Adam proiectus eſt de Paradiſo, ita & ipſi ab Eccleſia pro peccatis abiicerentur: & miniſtris mandabatur, vt eos extra ianuas Eccleſię expellerent, &c.

Burchardus fuit VVormacienſis Epiſcopus anno 1020.

Carrina forenſe vocabulum eſt.

Carena à carendo.

Carena quid.

Quadragena.

Septena.

Ritus publicæ pœnitentiæ.

CANONES POENITENTIALES ex Gratiano.

Extant & in Decretis Gratiani ſparſim varii Canones poenitentiales, quos in vnum collectos, breuiter hoc loco adſcribemus, vt collatio inſtitui poſſit.

Si

Presbyter ſcortator.

Si presbyter fornicatus fuerit, pœnitentiam decem annorum facere debet, hoc modo, vt in loco remoto incluſus, ſacco indutus, & humi proſtratus, tribus primis menſibus continuis à veſpera in veſperam pane & aqua vtatur, exceptis diebus feſtis. Poſtea vnum annum & dimidium in alio loco pane & aqua expleat. Deinde ad pacem admittatur, & vſque ad expletionem ſeptimi anni feriam ſecundam, quartam, & ſextam in pane & aqua ieiunet. Tribus vltimis annis omni ſexta feria in pane & aqua ieiunet. Hæc deſcribuntur, Diſt. 82. cap. Presbyter.

Pollutā a ſe ducens vxorem.

Qui duas ſorores vel cognatas cognouit, ſeptem annis pœniteat 32. quæſtione vltima, Si quis.

Qui ducit in matrimonium illam, quam polluit per adulterium, quinque annis pœniteat, 31.

Inceſtus.

Qui cum brutis coierit, vel inceſtum commiſerit, plus quam ſeptem annis pœniteat, quæ. 2. Hoc ipſum, &c.

Votum violans.

Violans votum pœniteat tribus annis. Diſt. 27. Si vir &c.

Homicida volūtarius. Fortuitus.

Homicida voluntarius pœniteat ſeptem annis, caſualis quinq; annis. Diſt. 50. cap. Mirot. Et eos. Qui ex neceſſitate fecerit homicidium, duobus annis pœniteat, Diſt. 50.

Matricida.

Matricida decem annis pœniteat, ita vt per annum integrum Eccleſiam non ingrediatur, ſed ante fores Baſilicæ ſtet orans. Deinde in Eccleſia ſtet inter audientes, poſt triennium communicet. Omnibus his annis carnem non manducet, vinum non bibat, vehiculo non vtatur. Ieiunet tribus diebus per ſeptimanam, vſque ad veſperam, 33. quæſt. 2. cap. Latorem.

Occidens Clericum.

Eius, qui clericum occiderit, variæ deſcribuntur pœnitentiæ, 17. q. 4. Vel enim ſeptem annis pœnitere cogitur, vel viginti annis, vel cogitur exire de ſeculo, vel vſque ad mortem non abſoluitur.

Periurus & falſo accuſans ad mortem.

Periurus, & qui aliquem iniuſte ad mortem accuſat, quadraginta diebus in pane & aqua ieiunet, & ſeptem annis pœniteat, 6. quæſt. 1. & 22. quæſt. 5.

Pœnitentiā violans.

Qui frangunt pœnitentiam ſolennem, pœnitere debent annis 10. & in fine vitæ communicentur, 33. quæſt. 2.

Sacrilegiū.

Sacrilegium habet pænitentiam ſeptem annorum. 12. quæſt. 2.

Cōmunicans cū hæreticis.

Qui cum hæreticis communicarit, pæniteat annis decem, 24. quæſtion. 1.

Magiæ vſus.

Magiæ vſus habet pænitentiam quinque annorum, 16. quæſt. 5.

Irreconciliabilis.

Qui non vult cum proximo pacem facere, vno anno pæniteat, & ad pacem redeat, 22. quæſt. 2.

Qui vxorem adulteram non pænitentem agnoſcit, tribus annis pæniteat, 21. quæſt. 1.

Qui filiam ſpiritualem, quam vel baptizauit, vel de baptiſmo ſuſcepit, cognouerit, pæniteat 12. annis 30. quæſt. 1.

Poſſent autem plures Canones pænitentiales addi ex Decretalibus & ex aliorum Decretis vel ſcriptis, vt de pænitentia eorum, qui in quadrageſima non abſtinebant ab vxoribus & à carnibus. Item, qui comedebant animalia morticina, vel aues ſtrangulatas, vel piſces mortuos, vel ſanguinem. Item, qui non dicebant horas Canonicas, &c. Sed noſtri inſtitutum non eſt, omnia recentiora illa colligere. Nam & Burchardus fatetur, pænitentiali Bedæ & recentiorum plura eſſe ab alijs inſerta, quæ antiquis Canonibus non conueniant. Hos vero præcipuos veruſtatis Canones ideo hoc loco adſcripſimus, vt conſideretur, quemadmodum cumulati & exaſperati ſint Canones illi, vtque ex collatione eo planius intelligatur, quemadmodum in Pontificia Eccle-

ſia collapſi nunc &aboliti prorſus ſint veteres illi ritus publicę pœnitentiæ: & quemadmodum ſenſim nouæ ſeu aliæ Satisfactiones & indulgentiæ ſurrogatæ ſint. Inde enim vera origo indulgentiarum recte monſtrari & intelligi poterit.

DEMONSTRATIO HISTORICA, QVOD INdulgentiæ olim aliud nihil fuerint quam moderationes, relaxationes, ſeu remiſſiones illarum mulctarum Canonicarum, quæ in publica pœnitentia vſitatæ tunc erant.

Hiſtoria itaque antiquitatis multis exemplis oſtendit, veterem Eccleſiam in mulctis illis ſeu caſtigationibus Eccleſiaſticis ſeu Canonicis quæſiuiſſe & adhibuiſſe varias moderationes, relaxationes & remiſſiones, pro circumſtantiis temporum, perſonarum & lapſuum, & prout pœnitẽtes vel citius, vel euidentius oſtenderent, & probarent ſeriam reſipiſcentiam. Quando enim fines illos, propter quos diſciplinam Eccleſiaſticam inſtitutam fuiſſe diximus, caſtigatione vel moderatiore, vel breuiore ſe aſſequi poſſe videbant, nolebant rigorem Canonum pœnitentialium nimis duriter vrgere, ſed aliquid, vel de rigore mulctarum relaxabant, vel de temporis diuturnitate remittebant, & ante expletum tempus Canonicarum ſatiſfactionum pœnitentes ſæpius ad communionem admittebant. Et vocabulum quidem indulgentiarum in hac materia apud veteres illos vſurpatum non facile inuenitur, vocarunt enim mitigationes, moderationes, relaxationes & remiſſiones. Poſtea tamen indulgentias vocarunt, quando de iniunctis & ſuſceptis illis publicæ pœnitentię ſatiſfactionibus aliquid, vel quo ad rigorem diſciplinæ, vel quo ad temporis prolixitatem, vel relaxabatur, vel remittebatur. Aliquot autem exemplis veteris Eccleſiæ oſtendemus, quomodo moderationes ſeu relaxationes illæ factæ ſint. Inde enim manifeſtum euadet, quid & quales veteris Eccleſiæ indulgentiæ fuerint.

Quæ veteris Eccleſiæ fuerint indulgentiæ.

Indulgentiæ vocabulum veteribus ignotum.

Indulgentiæ quid & in quibus.

Exempla & teſtimonia relaxationũ ſatiſfactionum Canon. pœnitentionis impoſita.

Primo igitur aſperitatem Canonum pœnitentialiũ ſæpius coacti fuerunt relaxare & moderari, vt vel breuiores, vel pauciores, vel mitiores cõſtituerent ſatiſfactiones in publica pœnitentia. Ita Nicenus Canon 11 dicit, eos, qui præter neceſſitatem fidem abnegarant, olim nulla miſericordia dignos habitos, tunc vero aliquid humanitatis circa ipſos oſtenſum, conſtituta ipſis pœnitentia duodecim annorum. Et Canon Ancyranus 21. dicit, antiquam definitionem fuiſſe, vt mulieres, quæ vel conceptus excutiunt, vel partus necant, vſque ad exitum vitæ ab Eccleſia remoueantur. Nunc vero, inquit Canon, humanius diffinimus, vt eis decem annorum pœnitentia tribuatur. Et Canon 22. inquit: Qui caſu homicidium fecerint, iis prior quidem regula ſeptem annorum pœnitẽtiam imponit. Hæc vero humanior definitio quinquennii tempus tribuit. Ita Agathenſe concilium Canone 37. inquit: Lapſis à fide grandem, redeundi difficultatem ſanxit antiquitas, quibus nos annorum multitudine breuiata, pœnitentiam biennii imponimus. Hoc ſi præſcripto modo facere voluerint, vetus obſeruatio relaxetur, &c. vbi vocabulum Relaxationis obſeruetur. Huc pertinet etiam, quod ſupra diximus, quemadmodum Cypriani & aliorum aſperitas mitigata fuerit, de pace & communione danda illis, qui in exitu vitæ conſtituti, vel tunc primum pœnitentiam petebant, vel ſatiſfactiones impoſitas nondum compleuerant. Et hoc fuit vnum genus relaxationum ſeu indulgentiarum veteris Eccleſiæ

Canon Nicenus.

I. Leuiter fidē abnegantes.

Ancyrani.

II. Abigentes fœtum vel necantes partum.

III. Fortuitum homicidiu.

IV. Agathe lapſi. Vocabulum relaxationu.

ecundum enus miti- ationis, eſt atisfactio- num iam mpoſitarū. exemplum uſeby. yprianus.

Secundo, etiam poſtquam iuxta Canones iniunctæ & ſuſceptæ iam e- rant ſolemnes publicæ pœnitentiæ ſatisfactiones, exhibitis tamen & per- ſpectis ſufficientibus veri doloris & ſeriæ reſipiſcentię documentis, ad in- terceſſionē, vel fidelis populi, vel Martyrū ſępius, vel de iniunctis multa- aliquid remittebatur, vel ante completū publicæ pœnitentiæ tempus in Canonibus præſcriptum reconciliabantur. Ita apud Euſebium, lib. 6. cap. 35. Epiſcopus quidam à Nouato ad Eccleſiam flebiliter lamentans, & crimen aperte confitens, reuerſus populo vniuerſo pro eo rogante, in communionem recipitur. Et apud Cyprianum, Martyres diligenter in- ſpecta pœnitentium vita, cum viderent pœnitentiam ſatisfactionis proxi- mam, ſuis interceſſionibus apud Eccleſiæ præſides impetrabant, vt de pœnis Canonicis, quæ pœnitentibus iniunctæ erant, aliquid minueretur, & relaxaretur, vt ſatisfactionibus nondum impletis, reconciliarentur. Martyres enim illi ſiue confeſſores libello de Caritia miſſo, ſuis manibus ad Eccleſiæ præſides ſcribebant, vt in ſui gratiam hi aut illi ad commu- nionem reciperentur, Cyprianus lib. 3. *Epiſt.* 15. 16. & 18.

Tertia ratio elaxationis auctoritate Epiſcoporis.

Tertio, ipſi eti- iam Epiſcopi cum viderent, pœnitentes ſufficientia doloris ſui, reſipiſcen- tiæ, conuerſionis & emendationis ſigna declaraſſe, ne nimia auſteritate vel in deſperationem, vel in dedolentiam proturbarentur, de iniunctis pœnis aliquid relaxabant, & ante completum publicæ pœnitentiæ tem- pus lapſos recipiebant. Cum enim ſe hoc, quod ritibus illis quærebant, veram ſcilicet contritionem, & ſerium emendationis propoſitum in pœ- nitentibus, aſſecutos viderent, iudicarunt conſcientijs non eſſe laqueos

Ancyranus Canon.

inijciendos. Ita Ancyranus Canon 5. dicit Epiſcopum hanc habere licen- tiam oportet, vt perſpecta ſingulorum pœnitentium conuerſatione hu- manius agens, tempus pœnitentiæ alicui, vel prolixius quoad correctio- ni neceſſarium viderit addat. Item, diſcutiatur horum & præcedens vita & poſterior, & ita circa eos ſacerdotalis humanitas moderetur. Et 5. Ca- non Nicenus dicit: Habeantur excommunicati, quouſque vel in com- muni, vel ipſi Epiſcopo ſuo viſum fuerit, humaniorem circa eos ferre

urchardus.

ſententiam. Burchardus etiam ex dictis Hieronymi citat. Quia apud Deū non tam valet menſura temporis, quam doloris, nec abſtinentia ciborum tantum, quantum mortificatio vitiorum. Ideo tempora pœnitentiæ fide, & conuerſatione pœnitentium abbreuianda præcipiuntur, & negli- gentia protelanda exiſtimantur.

Hæ fuerunt veteris Eccleſiæ ſiue relaxationes ſiue indulgentiæ, à qui- bus, quemadmodum Pontificiæ indulgentiæ per omnia genera cauſarum diuerſæ ſint ex hac narratione, & ex deſcriptione indulgentiarum in prin- cipio expoſita, ſi fiat collatio, manifeſtum eſt. Atq; ideo nudam tantum pono recitationem, relinquens Lectori collationem diuerſitatis.

QVOMODO POSTEA SVCCESSERINT RE- *demptiones, ſeu commutationes publicarum ſatiſ- factionum.*

...ni ſatiſ- ...n num ...be aliis ...iæ.

Poſt veræ & primæ antiquitatis tēpora ſucceſſerunt redemptiones ſiue commutationes publicarum ſatisfactionum, vnde ſenſim inclinatio facta fuit ad alias & nouas indulgentias. Cum enim veterum ſatisfactiones non amplius, ob illam cauſam & in hunc finem vſurparentur, vt lapſis eſſent excitamenta & fomenta veræ contritionis & ſeriæ emendationis, ſed ac- ceſſiſſet opinio operis operati, & tamen ex Scriptura oſtendi non poſſet,

...ſa com-

neceſſarias illas eſſe ad remiſſionem peccatorum, & ad reconciliationem cum Deo: facta itaque fuerunt onera illa publicarum ſatisfactionum iu- ſt cumulata & exaſperata erant intolerabilia. Atque ideo cum veteres

ſatisfactiones in totum retinere non poſſent, alia enim fuerat ratio temporum, patrum ætate. Ne igitur ſubito in vniuerſum cōciderent, redemptiones ſeu commutationes introduxerunt, vt aliquas retinerēt, aliquas commutarent. Ita Burchardus ex pœnitentiali Romano multa de redēptionibus ſatisfactionum trāſcribit, vt pro vno die quem in pane & aqua quis ieiunare debet, quinquaginta Pſalmos genib. flexis, vel ſeptuaginta ſtando dicat, & vnum pauperem paſcat. Qui Pſalmos non nouit, diues vnum diem trib. denarijs, pauper vno redimat vel tres pauperes paſcat. Vna hebdomada redimitur trecentis Pſalmis. Vnus meſis Pſalmis mille ducentis. Pro vno anno det pauperibus in eleemoſynam viginti duos ſolidos, pro quadragenis computet pretium cibi & potus ſui, ac medietatē eius diſtribuat in eleemoſynam pauperibus. Fuerunt & peregrinationibus ſatiſfactiones publicæ redemptæ ſeu commutatæ, 33. quæſt. 1. Plures vero aliæ tales redemptiones ſeu permutationes apud Burchardum deſcribuntur, nos exempli tantum gratia has adſcripſimus.

mutationu & redēptionu ſatiſfactionum Canon.
Burchardus
Commutatio ieiuniorum diei in pane & aqua.
Pſalmorum ignorantia.
Hebdomada.
Menſis.
Annus.
Peregrinationibus redemptæ ſatiſfactiones.

Sed ex illis redemptionibus ſeu commutationibus, cum leuius & faciliùs fieri poſſent, mox ſubſecuta fuit languefactio veræ contritionis, ſeriæ emendationis euerſio, & perſuaſio impunitatis in delictis. Perſuaſio enim cœperat adhæreſcere illis permutationibus, tanquam opere operato bene pro peccatis ſatisfieri. Burchardus enim ex concilio Cabilonenſi, quod tempore Caroli Magni celebratum fuit, deſcribit canonem contra illos, qui ex induſtria peccantes, propter eleemoſynarum largitionem, quandam ſibi promittebant impunitatem, videbantur enim Deum quaſi mercede conducere, vt ei impune peccare liceret. Citat ex eodem Concilio & alium Canonem: Sunt Clerici, qui negligenter viuentes, in eo purgari ſe à peccatis putant, ſi Romam, Turonum, & alia quædam loca, ſub prætextu orationis, peragrent. Sunt & Laici, inquit, qui putāt impune ſe peccare aut peccaſſe, quia loca illa oraturi frequentent. Sunt potentes, qui acquirendi cenſus gratia id faciunt. Sunt pauperes, qui ideo id faciunt, vt maiorem habeant materiam mendicandi, vel quia tantum ſunt vecordes, vt putent, ſe ſanctorum locorum ſola viſione à peccatis purgari, non attendentes quod ait Hieronymus: Non Hieroſolymam vidiſſe, ſed Hieroſolymis bene vixiſſe, laudandum eſt. Et circa eadem tempora Claudius etiam Caroli Magni Presbyter ſcripſit contra illorum perſuaſionem, qui pœnitentiæ cauſa Romam pergebant.

Partum ex his redēptionib. & commutationibus ſecuta.
Epicureiſmus.
Perſuaſio operis operati.
Clerici.
Laici.
Potentes.
Pauperes.
Hieronymus.

QVOMODO PER COMMVTATIONES VETERES ſatiſfactiones ſenſim collapſæ ſint, & tandem prorſus interciderint. Earum vero loco aliæ nouæ ſatiſfactiones nouis opinionibus ſubſtitutæ, vnde noua etiam indulgentiæ ortæ ſunt.

Ita ergo cum rigor canonū pœnitentialium amplius tolerari non poſſet, primum per commutationes in opera leuiora conati fuerunt Canones illos partim mitigare, partim vero retinere. Ex Burchardi enim canonib. colligitur, ſolitas tūc quidē, iuxta canones, pro publicis delictis veteres ſatiſfactiones imponi: ſed pœnitentibus licentiam conceſſam, vt partem aliquam commutatione, ſicut dictum eſt, redimerent, quaſdam vero dicebant redimi non poſſe, ſed abſq; commutatione complendas eſſe, vt cum dicunt, ieiunium ſextæ feriæ redimi non poſſe, ſed ſine commutatione ſeruandum eſſe. Oſtendunt & hoc Burchardi Canones, cœptum tunc fuiſſe vt pœnitentes ante exactum totum publicæ pœnitentiæ tempus ad abſolutionem & communionem admitterentur, & poſtea quod reliquum erat ſatiſfactionum perſoluerent. Vt exempli gratia: Cui impoſita erat ſeptem vel decem annorum pœnitentia, is poſt biennium vel quadrien-

Canones pœnitentiales partim mitigati, partim retenti.
[illegible]

Abſolutio & communio data ante inchoatā perſolutionem impoſitæ ſatiſfactionis. poſt abſolutionē impoſitæ.

nium admittebatur ad communionem, & poſt communionem reliquum tempus complebat. Inde ſecutum eſt poſteá, quod poſt iniunctas ſatisfactiones, abſolutio & communio data fuit, priuſquā executio ſatisfactionum inchoaretur, imo tandem poſt acceptam abſolutionem impoſitæ primum fuerint ſatisfactiones, ſicut nunc in Papatu fit. Ita laxatis primum canonibus pœnitentialibus, vſus eorum ſenſim collapſus fuit, & tandem prorſus intercidit. De illis enim ſpectaculis publicæ poenitentiæ nihil iam reliquum eſt in Eccleſia Pontificia, niſi vmbra quædam, ſiue, vt verius dicam, ludus & iocus. In capite quadrageſimæ aſpergunt capitibus cineres, & poſtea canunt ea, quæ olim in publica poenitentia pſallebantur, cum nullos publice poenitentes habent: Romæ aliquando ſpectaculum editur quorundam conductitiorum, qui ſeipſos flagellant. In Templo Halberſtadiano quotannis agitur talis ludus ſeu fabula: Conducunt certum quēdam Raubaucum, quem Adamum nuncupant, ſordide veſtitum, quem in capite quadrageſimæ templo ſolenniter eijciunt, cumque liberaliter ipſum paſcant, iubent eum, quaſi ieiuniis confectum, triſtem per quadrageſimam cúm ſilentio foribus templi obuerſari, donec in die coenæ rurſus in Templum introducatur. Ita, vetus poenitentia in ludos tandem ſeu fabulas deſijt in Eccleſia Pontificia.

Ritus iocularius loco publicæ pœnitentiæ in Eccleſiis Pōtificiis.

Flagelliferi.

Adam Halberſtatenſis in Saxonia.

Reſpub. pœnitentiæ abolita retentis ſolis vocabulis.

Nomina vero ſiue appellationes Carenarum, ſeptenarum, quadragenarum, poſtea in formis indulgētiarum remanſerunt. Formam enim veteris poenitentiæ, quæ olim in publicis criminibus tantum vſitata fuerat, inſcite ad quæuis peccata, & ad omnes poenitentes transferre & applicare tentauerunt, imponentes ſingulis poenitentibus, vel carenas, vel ſeptenas, vel quadragenas. Quia vero rigorem & auſteritatem veterum illarum ſatisfactionum, cum pro omnibus & quibuſuis peccatis iniungerentur, homines tolerare, vel non poterant, vel non volebant: inuentum fuit hoc ſophiſma, vt nominarentur quidem in impoſitione ſatisfactionum, vel carenę, vel quadragenæ, vel ſeptenæ, ſed illæ, docerentur, vel per commutationes Bruchardi, vel per nouas, de quibus mox dicemus, indulgentias redimi poſſe. Ex commutationibus vero Buchardi poſtea fecerunt nouas ſatisfactiones. Docere enim coeperunt in Sacerdotis arbitrio poſitum eſſe, loco veterum ſatisfactionum, quot & quales ex illis quæ apud Buchardum commutationes ſeu redemptiones vocantur, poenitentibus poſt abſolutionem imponere vellet, vt ſunt ieiunium, oratio, eleemoſynæ, quas partes ſatisfactionis poſteâ dixerunt. Et illas nouas etiam iniunctas poenitentias nouis, vt mox oſtendemus, indulgentiis redimi poſſe docuerunt: vtque merces nouarum iſtarum & ſatisfactionum & indulgentiarum, & facilius extrudi & obtrudi poſſent, commenti ſunt, ſatisfactionibus iſtis tanquam compenſatione æquiualente, per opera alias indebita, redimi & expiari partem, vel culpæ vel poenæ æternæ, vel certe partem poenæ temporalis. Etſi enim Scholaſtici diſputent, ſatisfactiones noſtras proprie non eſſe expiatorias ſeu compenſatorias pro culpa & poena æterna, ſed tantum pro poena temporali: tamen oſtendimus non paucos fuiſſe, qui ſenſerint & diſputarint etiam de compenſationibus & expiationibus pro culpa & poena gehennæ per ſatisfactiones. Simul vero tunc omnes nouum commētum excogitarunt, niſi ſatisfactiones in hac vita, vel opere compleantur, vel pecunia redimantur, luendas eſſe poſt hanc vitam poenis acerbiſſimis in purgatorio. Et de ſatisfactionibus quidem diximus in ſecūda parte huius examinis: de indulgentiarum igitur, quæ recentes & vetuſtati ignotæ ſunt, origine & progreſſu iam quædam annotabimus.

Nouæ ſatisfactionum formæ veterib. ignotæ.

Merita nouarum cōmētitiarum ſatisfactionum.

Purgatorij origo.

ORIGO ET PROGRESSVS NOVARVM indulgentiarum, de quibus Pontificii nunc dimicant ex Decretalibus Gregorii Noni, & Bonifacii Octaui.

Ex illis, quæ breuiter hactenus annotauimus, manifeſtum eſt, magnam eſſe diſſimilitudinem, & luculentum diſcrimen inter indulgentias veteris Eccleſiæ, & inter nouas ilias, quas poſt ſubſecutas eſſe oſtendimus, & in principio huius loci deſcripſimus. Harum origo cum in hiſtoriis non ſatis luculenter annotata ſit, veſtigia, quantum fieri poterit ex certis ſcriptis nobis inquirenda erunt. Quod enim fingunt, Gregorium Magnum ſuo tempore ad certas in Eccleſiis Romanis ſtationes tales dediſſe indulgentias, fabuloſum & falſum eſt. Nihil enim tale, vel in Gregorii ſcriptis, vel in certis illorum temporum hiſtoriis extat. Occaſio vero fabulæ inde videtur arrepta eſſe. Poſteriores Pontifices Romani ad ſtationes in certis vrbis Romæ Eccleſiis multas & magnas profuderunt indulgentias, ſicut poſtea indicabimus. Et quia Gregorius Magnus etiam ſtationum mentionem facit, mox effingunt pontificii ſuas indulgentias, ſed ſine vllo prorſus documento ex Gregorij ſcriptis. Nam & Tertullianus aliquot in locis de ſtationibus in Eccleſia ſui temporis ſcribit, nec tamen inde ſequitur, Tertullianum vel auctorem, vel approbatorem fuiſſe pontificiarum indulgentiarum. Fuerunt autem ſtationes, quaſi ſtatæ feriæ, quibus populus in certis templis conueniebat, ad auditum verbi, ad communionem myſteriorum & adorationem. Et quia ſtantes verbum audiebant, & orationes faciebant, dictæ fuerunt Stationes. Atque in Gregorio extant quidem homiliæ habitæ ad populum in illis ſtationibus, ſed de indulgentiis verbum nullum. Et tempore Burchardi quidem, qui circa annum Domini 1020. ſcripſit, ac Gratiani etiam tempore, cuius Decretum circa annum Domini 1150. editum eſſe, Glo. 2. quæſt. 6. teſtatur, commutationes ſatisfactionum cœpiſſe, ſupra oſtendimus. De indulgentiis vero, de quibus nunc agimus, nulla in ipſorum ſcriptis extant, vel teſtimonia vel exempla. Nec in Longobardo etiam. Ergo non longe ante annum Domini 1200. videntur originem ſuam cepiſſe nouæ hæ indulgentiæ, idque hoc modo. Aſtexanus in ſua ſumma ſcribit: Quod pœnitens, ſi ſentiat, ſatisfactionem ſibi iniunctam nimis eſſe grauem aut ad ſeruandum periculoſam, poſſet ad eundem ſuum confeſſorem vel alium recurrere, & petere, vel commutationem vel relaxationem & remiſſionem ſeu indulgentiam iniunctæ ſatisfactionis: & ſacerdotem habere poteſtatem, vel cõmutandi vel etiam relaxandi ſatisfactionem prius iniunctam. Et hæc de Sacerdotum ſeu confeſſorum indulgentiis in foro pœnitentiali, ex multis Canoniſtis probat Bernhardinus. Poſtea diſputari cœptum fuit, a quo poſſent fieri tales relaxationes ſeu remiſſiones, an a proprio Sacerdote, an ab æquali, an à ſuperiore. Poſtremo ad ſolos Epiſcopos & Archiepiſcopos diſpenſatio illa translata fuit. Et tandem de plenarijs Romani Pontificis indulgentiis magnifice diſputari coeptum fuit. Cumque primum, ſicut Aſtexanus oſtendit, relaxationes illæ fierent ad petitionẽ poenitentium, ſi imbecillitatem ſuam ad ferendas ſatisfactiones ſatis probaſſent, poſtea ad corrogationes eleemoſynarum, ad dedicationes templorum, ad peregrinationes, & tandem ad tinnitum munerum in genere coeperunt variæ indulgentiæ concedi, id quod ordine oſtendemus.

In Decretalibus itaq; Gregorii Noni, lib. 5. titulo de poenitentiis & remiſſionibus, extant quædam, vnde origo illarum indulgentiarum aliquo modo deprehendi poteſt. Cum enim coeptum fuiſſet veteres Satisfactio-

Fabula de Gregorii indulgentiis. De Stationibus.

Stationes tempore Tertulliani. Stationes quid fuerint. Vnde dictæ.

Indulgentiæ nec Burchardi tempore, nec Gratiani.

Nec Longobardi. Quando indulgentiæ nouæ cœperint. Aſtexanus.

Bernhardinus. Qui relaxare ſatisfactiones Canon. poſſit.

Indulgentiæ ad eleemoſynarum corrogationes conceſſæ.

nes ſicut ex Burchardo oſtendimus, eleemoſynis commutare, & redimere: illi, qui publicas pro hoſpitalibus (vt vocant) eleemoſynas colligebant, quos quæſtores eleemoſynarum vocarunt, vt hominum liberalitatem promptiorem haberent, cœperunt largas in ſuis prædicationibus proponere indulgentias. Illa enim abuſio in Lateranenſi concilio circa annum Domini 1215. reprehenſa fuit. & in capitulo Cum ex eo, ponitur forma literarum, quæ a ſede Romana ſolita tunc fuerit dari quæſtoribus illis. Qui ſcilicet ſcriptum eſt: Qui parce ſeminat, parce & metet: qui vero ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus metet vitam æternam. Cum igitur ad ſuſtentationem fratrum & egenorum ad hoſpitale N. confluentium propriæ non ſuppetant facultates, vniuerſitatem veſtram monemus, atque in remiſſionem vobis iniungimus peccatorum, vt de bonis vobis a Deo collatis, pias eleemoſynas eis erogetis, vt per ſubuentionem veſtram ipſorum inopiæ conſulatur, & vos per hæc bona & alia ad æterna poſſitis gaudia peruenire.

Indulgentiarum impudentia taxata.

In eodem titulo, Alexander Tertius, circa annum 1170. loquitur de remiſſionibus, quæ fiebant in dedicationibus Eccleſiarum aut conferentibus aliquid ad ædificationem pontium. In Lateranenſi vero Concilio circa annum 1215. facta fuit hæc conſtitutio. Quia per indiſcretas & ſuperfluas indulgentias, quas quidem Eccleſiarum prælati facere non verentur, & claues Eccleſiæ contemnuntur, & pœnitentialis Satiſfactio eneruatur: decernimus, vt cum dedicatur Baſilica, non extendatur indulgentia vltra annum, ac deinde in anniuerſario dedicationis tempore 40. dies de iniunctis pœnitentijs indulta remiſſio non excedat. Hunc quoque dierum numerum indulgentiarum literis præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet caſibus aliquoties conceduntur, cum Romanus Pontifex qui plenitudinem obtinet poteſtatis, hoc in talibus moderamen conſueuerit obſeruare.

Conſtitutio Lateranenſis Concilij, contra immodicas indulgentias.

Et in ſexto Decretalium libr. 5. tit. 10. Innocentius Quartus, circa annum 1244. pro fabrica Eccleſiæ Romenſis permittit concedere indulgentias, vel vnius anni, vel 40. dierum.

Nouæ igitur illæ indulgentiæ cœperunt circa annum Domini 1200. & vſque ad annum 1250. fuerunt remiſſiones partis alicuius de iniunctis pœnitentijs, ſcilicet vel 40. dierum, vel vnius anni tantum. Et caſus, pro quibus tunc dederunt indulgentias, hi fuerunt: Subleuatio hoſpitalium, ædificatio pontium, ſeu viarum, & fabrica Eccleſiæ alicuius.

Initium nouarum indulgentiarũ, & quid fuerint & quorſum data.

QVID DOCTORES ECCLESIÆ ILLIVS TEMPORIS de nouis iſtis indulgentijs ſenſerint, & quomodo Scholaſtici ſuis diſputationibus cœptas illas indulgentias ornare & amplificare ſtuduerint.

Cum itaq; illis temporibus prælati Eccleſiæ, Epiſcopi, Archiepiſcopi, & ipſi etiam Romani Pontifices, nouo hoc aucupio delectarentur, & quæſtores magna liberalitate indulgentias iſtas erogarent: populus etiam pro ſua leuitate & curioſitate auide illas acceptaret: Variæ inde inter doctos motæ fuerunt diſputationes & diuerſa ſecuta iudicia, quæ qualia fuerint, ex Scholaſticorum & Canoniſtarum ſcriptis colligi poteſt. Cum enim res noua eſſet talium indulgentiarum talis largitio, quidam contra illas diſputarunt quidam vero in dubium illas reuocarunt. Et quibus argumentis indulgentias illas oppugnarint inde poteſt deprehendi: argumenta enim, quæ in oppoſitum euent in Scholaſticorum vetuſtiorum ſcriptis, ſunt illa ipſa quæ tunc contra indulgentias agitata fuerunt. Et videntur fuiſſe

Abuſus nouarũ indulgentiarũ & diuerſa de ijs eruditorũ iudicia & ſententiæ.

Quibus fundamentis nouæ indulgẽ-

Ita

hæc capita. Primo quod nec Scripturæ teſtimoniis, nec veteris Eccleſiæ exemplis nouæ illæ indulgentiæ probari poſſent. Secundo, quod mandatum diuinum eſſet, facere fructus dignos pœnitentia. eius vero relaxandi aut remittendi poteſtatem Eccleſiam non habere. Tertio, veterem Eccleſiam non ſine cauſa conſtituiſſe canonicas illas mulctas ſeu caſtigationes quarum remiſſio eſſet eneruatio diciplinæ Eccleſiaſticæ.

tiæ fuerint impugnatæ. Primū g[?] nus argumentorum. II. III.

Alii cum palam non auderent, id quod paſſim ab Eccleſiæ prælatis fiebat, reprehendere, oblique eas taxarunt, varie diſputando quid prodeſſent ſiue ad quid valerent indulgentiæ. Illæ diſputationes repetitæ extant in Scholaſticorum & Canoniſtarum ſcriptis. Gloſ. 5. tit. 38. ca. Quod autem, &c. dicit: veterem querelam eſſe, & adhuc tamen ſatis dubium. quid valeant tales remiſſiones. Quidam enim dixerunt, indulgentias illas prodeſſe & valere non in foro Dei, ſed tantum in foro Eccleſiæ: quod ſcilicet poenis diuturnæ & graues mulctæ canonum pœnitentialium relaxarentur & remitterentur, ſicut Concilium Lateranenſe inquit eſſe indultam remiſſionem de iniunctis pœnitentiis. Et prælatos Eccleſiæ hoc facere poſſe, quoniam conſtitutiones humanæ ſint canones pœnitentiales, in quibus homines poſſent diſpenſare. Ibi vero quidam, vt hominibus perſuaderent, magnum eſſe beneficium illarum indulgentiarum diſputarunt canones pœnitentiales etiam in foro Dei obligare, & eorum ſatisfactiones ad remiſſionem peccatorum eſſe neceſſarias, atque ita indulgentias etiam in foro Dei valere. Sed alii ex ipſis Pontificum decretis, tit. de pœnitentiis & remiſſionibus, ca. Deus qui, &c. oſtenderunt veteres illos Canones pœnitentiales jam tunc collapſos & antiquatos fuiſſe & pœnitentiam factam arbitrariam, ita vt arbitrium diſcreti Sacerdotis ſatisfactiones moderari poſſet. Dixerunt itaq; propter Canones pœnitentiales qui ipſo facto jam antiquati eſſe deſiiſſent, non opus eſſe iſtis indulgentiis nec in foro Dei, nec in foro Eccleſiæ: Eccleſiam tamen illas prædicare, vt filios ſuos bona quadam deceptione ad bonum, vt ad dandas eleemoſynas, alliciat, ſicut mater filiolo pomum promittit quod poſtea non donat. Ita Bonauentura verba contra diſputantium recitat. VVeſſelus ex Alberto Magno opinionem illorum his verbis deſcribit: Indulgentias nihil eſſe, niſi piam fraudem ac dolum non malum, quo plebs officioſo errore trahatur ad pietatem. Alii vero diſputarunt, rem valde periculoſam eſſe concedere indulgentias, concedentem enim onerare ſe ad ſatisfaciendum pro illo, cui dat indulgentias. Hæc de indulgentiis paulo ante tempora Scholaſticorum diſputata fuiſſe, ex ipſorum Scriptis, & ex Canoniſtarum Gloſſis colligitur.

Diſputationes de vtilitate indulgentiarum nouarum. Indulgentias nil valere coram Deo. Patroni & amplificatores canonum pœnitentialium. Nec in foro Dei nec Eccleſiæ prodeſſe indulgentias. Indulgentias bonæ deceptiones hominum. Bonauentura. VVeſſelus. Indulgētia, pia fraus plebis. Indulgentias dare periculoſum eſſe danti.

Porro ætas Scholaſticorum ſiue Sententiariorum, ſicut vocantur, incidit in illud tempus, cum Quæſturæ & Diſputationes de nouis iſtis indulgentiis per annos aliquot, ſicut dictum eſt, agitatæ jam fuiſſent. Nam tempore Gratiani & Longobardi, quos vna cum Petro Commeſtore fratres fuiſſe ſcribunt, ex Sacerdotis concubina natos, cœperat in Scholis nouum Theologiæ genus circa annum Domini 1150. quod ſcilicet non ex Scriptura, ſed ex patrum ſcriptis & conciliorum Decretis ſententiæ colligebantur, quibus præcipua capita Doctrinæ Eccleſiaſticæ, additis variis quæſtionibus comprehendi videbantur.

Scholaſticorum de indulgentiis diſputationes. Scholaſtica Theologia.

Poſt annos centum vero circa annum Domini 1250. ſecuti ſunt, qui in Longobardum, quem Magiſtrum ſententiarum appellarunt, cōmentaria in ſcholis dictare & conſcribere cœperunt, quos inde Scholaſticos Doctores & Sententiarios appellarunt, qui omnia, quæ quomodocunq; in Eccleſiam tunc irrepſerant, diſputando, nō ex Scriptura nec etiam ex Patribus, ſed ex Phiſoſophorū placitis, & humanæ rationis argumentationibus, conquiſitis omnis generis ſubtilitatib. defendere conabātur. Ho-

Scholaſtici Doctores vnde dicti.

Alexander ab Ales. Albertus Magnus. Bonauentura, &c.

rum primus & vetuſtiſſimus Alexander ab Ales, circa annum Domini 1250. floruit. Eum mox ſecutus eſt Albertus Magnus, Præceptor Thomæ. Deinde Bonauentura, Thomas Aquinas, VVilhelmus Pariſienſis, VVilhelmus Varro, Præceptor Scoti, Egidius Romanus, Richardus de media Villa, Ioannes Scotus, Gregorius Ariminenſis, Scoti in Lectura concurrens, vt vocant. Deinde Franciſcus Maironis, & VVilhelmus Occam, diſcipuli Scoti. Item, Petrus de Palude, &c.

Scholaſtici igitur quæſtionē illam de indulgentiis tunc ἐπιπολαίως verò arripientes, nouis additionibus amplificarunt, & illis qui indulgentiis, ſicut oſtendimus, hactenus contradixerunt, acriter ſe oppoſuerunt. Et ex illis conati ſane quidam fuerunt ex Scriptura, & ex Patribus nouas illas indulgentias probare, ſed fruſtra, ſicut ſupra ex Antonino oſtendimus. Plerique igitur Scholaſtici omnes fatentur, de indulgentiis illis nihil expreſſe haberi vel in Scriptura, vel in Patribus. Sed quia Eccleſia vniuerſalis, quæ errare non poſſet, tales indulgentias faciat & acceptet: dogma igitur illud pro articulo fidei recipiendum. Cumq; hactenus ipſi Pontifices hac formula vſi fuiſſent, per indulgentias aliquid de iniunctis pœnitentiis relaxari ſeu remitti. Scholaſtici ex diſputationibus illorum temporum, de quibus dictum eſt, animaduerterunt, valorem illum indulgentiarum nimis tenuem, non poſſe pro voto merces indulgentiarum extendere: aliis igitur nouis additionibus hederam illis ſuſpenderunt. Nec vero auſi fuerunt dicere, remiſſionem culpæ fieri per indulgentias. Omnes enim retinuerunt Auguſtini ſententiam: Nemo tollit peccatum niſi Chriſtus, qui eſt agnus Dei, tollens peccata mundi. Tollit autem & dimittendo quæ facta ſunt, & adiuuando ne fiant, & perducendo ad vitam æternam, vbi fieri omnino non poſſunt. Diſputant autem ex Scholaſticis quidam merito contritionis fieri remiſſionem culpæ, & infuſionem gratiæ, atq; ita peccatorem liberari a poena æterna, quam dicunt commutari in poenam temporalem, à nobis ipſis vel patiendo exoluendam, vel ſufficienti pretio per ſatisfactiones compenſandam & expiandam. Quia vero temporalis illa magna & ſupra vires noſtras ſit, vt quæ complectatur non tantum tempus & poenas huius vitæ, verum etiam grauiſſimas purgatorii poenas, ideo partem temporalis eius poenæ in abſolutione remitti dicunt, pro reſidua vero parte imponi ſaſisfactiones, quæ quia in purgatorio luendæ ſint ſi in hac vita non plene & perfecte exoluantur, ideo per indulgentias ſatisfactiones redimendas ſuaſerunt. Vtq; nundinationes illas vendibiliores facerent, addiderunt inſuper & commentum: Satisfactiones, quæ poenitentibus arbitrio ſacerdotis imponuntur, non eſſe ſufficientes, ſed grauiores eſſe eas, quæ canonibus poenitentialibus olim perſcriptæ fuerunt, & ne illas quidem ſufficientes eſſe, ſed diuinam iuſtitiam pro menſura delicti etiam purgatorii poenas imponere. Ideo omnibus, & illis etiam, qui iniunctas poenitentias expleuerunt, vel explere poſſunt, opus eſſe indulgentiis, niſi velint in purgatorio torqueri. Atque ideo Scotus dicit, peccatorem poſt abſolutionem remitti vel ad indulgentias, vel ad purgatorium. In ſumma igitur docent, per indulgentias remitti, vel pœnas, vel Satisfactiones pro pœnis peccatorum debitas, quæ vel iniunctæ fuerunt, vel iniungi debuiſſent, ſiue ex arbitrio Sacerdotis, ſiue juxta Canones pœnitentiales, ſiue a diuina iuſtitia, & quæ luendæ eſſent vel in hac vita, vel in purgatorio: Vt indulgentiæ ita valeant, non tantum in foro Eccleſiæ, verum etiam ad relaxationem pœnarum, quas quis pro culpis propriis portare meruiſſet, etiam in foro Dei in purgatorio, hæc enim ſunt ipſorum verba.

Indulgentiæ Scripturæ & patrum teſtimoniis caret. Fundamentum indulgentiarum. Axioma commune omnib. Scholaſticis in diſputationib. de indulgentiis. Meritum remiſſionis culpæ. Æternæ pœnæ in temporalem commutatio. Satisfit pro pœna temporali vel in hac vita vel in purgatorio, vel per redemptionem indulgentiarum. Indulgentiarum præconia impudentiſſima. Scotus. Summa figmenti Pontificii de indulgentiarum impoſtura.

Porro addunt, per indulgentias illas non fieri gratuitas cōdonationes,

Fingunt enim pretium ſufficiens & æquiualens (ita enim loquuntur) ad ſoluendum debitum pœnarum, vel per nos ipſos, vel per alienum ſuffragium offerendum eſſe. Iam Chriſtum plura paſſum eſſe, quam pro remiſſione culpæ noſtræ & pœnæ æternæ opus ſit: Beatos etiam, dum in hac vita fuerunt, multa ipſis ad ſalutem non neceſſaria, & plura quam debuerint faciendo, & patiendo ſupererogaſſe; Eccleſiam etiam militantem multa habere merita ſupererogationis. Quæ omnia in vnum cumulum coniecta, efficiant theſaurum Eccleſiæ, ex quo cui propria merita ad ſoluendum debitum pœnæ temporalis non ſufficiant, communicari poſſint aliena per Epiſcopos & Pontificem, quibus claues illius theſauri conceſſa ſint, ita vt per redemptiones indulgentiarum iis aliena merita accommodari & applicari poſſint, qui per proprias ſatisfactiones non putant ſe ſufficiens pretium ad ſoluenda ſua debita ad Deum aferre poſſe. Diſpenſationem vero illarum indulgentiarum ſacerdotibus & minoribus Prælatis, niſi ex peculiari priuilegio data pecunia eam impetrarent, prorſus ademerunt, & ſolis Epiſcopis poteſtatem, ſed tamen limitatam, ad vnum annum, & 40. dies ſcilicet, Pontificii vero plenariam poteſtatem & illicitatem theſauro illo Eccleſiæ diſpenſando tribuerunt.

Somniũ de theſauro Eccleſiæ ex ſupererogatorũ operibus & clauibus huius theſauri.

Caſus etiam, in quibus & pro quibus dari poſſint indulgentiæ, vltra eos, quos ex Decretalibus notauimus, auxerunt. Vt pro viſitatione Baſilicarum & reliquarum, ita pro celebratione feſtorum, pro audiendis miſſis & prædicationibus. Item pro defenſione terræ ſanctæ & fidei, pro promotione ſtudii. Principaliter vero, ſi quis manus adiutrices (ſicut loquuntur) porrexerit ad hoſpitalia, ad Baſilicas & ſimilia; ſi modo tẽporalia, quę exponuntur, ordinentur ad ſpiritualia, tunc enim non eſſe Simoniam. Operoſe vero diſputant, indulgentias prodeſſe non tantum viuentibus in hoc ſeculo, verum etiam exiſtentibus in purgatorio, ſi non directe per modum auctoritatis, ſaltem indirecte per modum ſuffragii, ſi tamen in Bulla hoc exprimatur. Thomas dicit, non eſſe aliquam rationem, quare Eccleſia non poſſit communia merita, quibus indulgentiæ innituntur, transferre, tam ad mortuos quam ad viuos. Ad obiectionem vero, quod claues Eccleſiæ non poſſunt ligare vel ſoluere, niſi ſuper terram, Raimundi gloſſa reſpondet: Si Romanus Pontifex tamen faceret talem indulgentiam, quæ prodeſſe haberet etiam defunctis, non debemus ponere os in cœlum de plenitudine poteſtatis eius temere dubitando: Bernhardinus vero ex Thoma reſpondet: Literam ſuper terram referri poſſe ad ipſum ſoluentem, vt ſenſus ſit; Quicquid tu ſuper terram exiſtens ſolueris. Non enim Papa mortuus, ſed viuus, poteſt ſoluere vel ligare, vel etiam ſi illud referatur ad ipſos abſoluendos, nihilominus poſſe intelligi de exiſtentib. in purgatorio. Cum enim purgandi ſint intra vel circa terram, poſſe eos dici ſuper terrã, quia non ſint in coelo. Quantũ vero indulgẽtiæ illæ valeant, magis ardua eſt apud Scholaſticos diſputatio. Vt enim valeant & proſint, dicunt ex parte dantis requiri poteſtatem dandi, & cauſam rationalem. Ex recipientis vero parte contritionem cum confeſſione, & deuotionem cum credulitate Eccleſiaſticæ poteſtatis ſecũdum Alenſem, vt ſcilicet confidat, indulgentias illas ſibi valere, inquit Bonauentura. Vel ſicut Angelus inquit, vt certo credat, Eccleſiam habere talẽ poteſtatem, licet non habemus manifeſta teſtimonia, vel ex Scriptura, vel ex Patrib. Principale vero requiſitum ad valorem indulgentiarum Petrus de Palude dicit eſſe, vt quis det vel faciat illud, pro quo datur indulgẽtia. Et Bernhardinus inquit cuidam religioſo dicenti: Ego non credo, quod per iſtas indulgentias homo euadat pœnas purgatorii, niſi opera pœnitentiæ faciat. Ego reſpondi; Tibi non proderunt, quia in eis non habes fidem. Sed bene mihi, quia firmiter credo, per eas euadi pœnas pro peccato debitas.

Pro quib. caſibus indulgentiæ dentur.

Efficacia indulgentiarum.

Thomas.

Raimundus.

Bernhardinus.

Quæ requirãtur vt indulgentiæ valeant.

Angelus.

Petrus de Palude.

Bernhardini lepidum & ſcitum.

Et in huius ſignum dicitur: Sicut credis, fiat tibi. Item, Fides tua te ſaluum fecit. Magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Quidam igitur dixerunt, indulgentias valere ſecundum internam ſuſcipientis deuotionem, & non plus. Alii vero dicunt: Niſi quis vel det, vel faciat illud pro quo datur indulgentia, quod non conſequatur eam, etiamſi bonam habeat voluntatem. Et huc detorſerunt illud Salomonis: Redemptio animæ viri diuitiæ eius. Ideo dixerunt, indulgentias ſecundum deuotionis quantitatem & qualitatem dari, ſeu laboris magnitudinem plus minuſue prodeſſe. Thomas vero contendit, illas æqualiter omnibus tantum valere & prodeſſe, quantum ſonant. Richardus dicit: Quo ad remiſſionem extenſionis pœnæ, æqualiter valere omnib. indulgentias, ſed quo ad remiſſionem intentionis eſſe diſcrimen. Ita autem interpretantur valorem indulgentiarum, vt exempli gratia: Qui accipit indulgentiam ſeptem annorum, is tantum remiſſionis habet vel de pœnitentiis iniunctis, vel de pœnis pro peccatis, ſiue in hac vita, ſiue in purgatorio debitis, quantum mereretur, ſi ſeptem annorum pœnitentiam expleuiſſet. Alii dicunt tot annos remitti de pœna, quam pertuliſſet in purgatorio pro peccatis.

Diſſidentes opiniones de indulgentiarum valore.

Thomas.

Richardus.

Exemplum.

Atq; ita quidem Scholaſtici vetuſtiores ſuis diſputationibus nouas & grandes acceſſiones indulgentiis fecerunt, quæ primum, ſicut oſtendimus, tantum fuerunt relaxationes de iniunctis pœnitentiis canonicis. Iam quid porro ſecutum ſit, ordine oſtendimus.

VIENNENSIS CONCILII DECRETVM contra abuſiones indulgentiarum.

Cum itaque hoc modo nundinationibus indulgentiarum per Scholaſticorum diſputationes, non tam feneſtræ, quam latiſſimæ fores eſſent apertæ: Quæſtores indulgentiarum ſuis etiam artificiis, quomodo ſcilicet argentum ab hominibus emungendum eſſet, negotiationem illam ſtrenue promouerunt, & breui eo audaciæ & impudentiæ res progreſſa fuit, quod generali Concilio reprimenda fuit. Nam circa annum Domini 1311. in Viennenſi Concilio, Clemens V. peculiarem ſanciuit conſtitutionem contra Quæſtores indulgentiarum, ex qua, ſicuti extat in Clementinis li. 5. titulo, de pœnitentiis & remiſſionibus, quædam, quæ abuſiones illius temporis depingunt, adſcribemus. Dicit igitur, Quæſtores iſtos eleemoſynarum in ſuis prædicationibus proponere abuſiones, vt ſimplices decipiant, & aurum ſubtili vel fallaci potius ingenio ab illis extorqueant, quod in animarum periculum, & in ſcandalum plurimorum cedit. Abuſiones vero has recitat: Quod ſcilicet deceptione animarum multiplici indulgentias populo motu ſuo proprio de facto concedant, ſuper votis diſpenſent, à periuriis, homicidiis, & peccatis aliis ſibi confitentes abſoluant mole ablata, data ſibi aliqua pecuniæ quantitate remittant, tertiam aut quartam partem de pœnitentiis iniunctis relaxent, animas tres vel plures parentum vel amicorum illorum, qui eleemoſynas eis conferunt, de purgatorio, vt aſſerunt, mendaciter extrahant, & ad gaudia paradiſi perducant, benefactoribus locorum, quorum Quæſtores exiſtunt, remiſſionem plenariam peccatorum indulgeant, & aliqui ex ipſis eos à pœna & culpa, vt eorum verbis vtamur, abſoluant. Addit autem Concilium Viennenſe: Nos abuſus huiuſmodi, per quos cenſura vileſcit Eccleſiaſtica, & clauium Eccleſiæ auctoritas ducitur in contemptum, omnimodo aboleri volumus. Ita Clementina. Et videri ſane poſſent abuſiones illæ in indulgentiis generaliter taxari, damnari, & aboleri per Clementinam illam. Sed Pontifices ipſo facto mox addiderunt interpretationem, quod ſint abuſiones damnabiles, & abolendæ, ſi fiant à Quæſtoribus hoſpita-

Impudentes indulgentiarum impoſturæ Concilii ſententiis repreſſæ.

Clemens V.

Abuſus in indulgentiarũ illius temporis.

Enumeratio abuſionũ & impoſturarum.

Pontificum oſtentorum

quam ſi vero à Romanis Pontificibus tales indulgentiæ & eo modo conſtitutæ, eſſe opus maxime pium.

limitationes Concilio Vienneñſi circumſcripta.

DE PLENARIIS ET PLENISSImis indulgentiis Romanorum Pontificum.

Romani igitur Pontifices aliis quidem quæſtoribus conceſſionem indulgentiarum ſimpliciter prohibuerunt: Epiſcopis vero & Archiepiſcopis partiales tantum indulgentias. vt 40. dierum, vel vnius anni conceſſerunt. Sed Romanę ſedi ex plenitudine poteſtatis reſeruarunt largitionem annorum quorumcunque plenariæ indulgentiæ omnium peccatorum. Nam Innocentius III. in Concilio Lateranenſi, circa annum Domini 1215. ita decreuit: Qui pro recuperanda terra ſancta, vel propriis impenſis militat, vel aliquid cōfert, ei plenam ſuorum peccaminum veniam indulgemus, & in retributione iuſtorum ſalutis æternæ pollicemur augmentum. hoc eſt, ſicut alij loquuntur, aſſumentibus crucem ad bellandum contra infideles, dabantur plenariæ indulgentiæ a Romano Pontifice. Poſtea, ſicut Alenſis ſcribit, etiam peregrinantibus ad terram ſanctam, & viſitantibus ſepulcrum Domini, data fuit plenaria indulgentia. Bonifacius vero Octauus anno Domini 1399. primus conſtituit iubilæum, ſingulis centeſimis annis celebrandum, & qui centeſimo illo iubilæo anno Romæ Baſilicam Petri & Pauli viſitaret, ei non ſolum plenam & pleniorem, ſed pleniſſimam omnium ſuorum conceſſit veniam peccatorum. Exordium vero iubilæi Pontificij dignum eſt tali auctore, de quo ipſi Pontificij ſcribunt, quod intrauerit vt vulpes, regnarit vt lupus vel leo, mortuus ſit vt canis.

Innocentius III. de plenariis indulgentiis.

Alenſis.

Bonifacius Octauus auctor anni iubilæi.

Sed in hac parte hiſtorię de indulgentijs, priuſquam progrediamur, obſeruandum eſt, quomodo adulatores Pontificum ſtuduerint omnia illa, qualia qualia eſſent, defendere, quibuſdam tamen, licet paucis contradicentibus. Nam Ioannes Andreæ, qui oſtendit ſe tempore Bonifacij VIII. viſiſſe, fatetur, olim dieb. antiquis non fuiſſe talem concurſum Romam ad Baſilicas Apoſtolorum. Diſputat tamen, quia in aduentu Chriſti annus iubilæus legalis typicus finitus, & verus iubilæus inchoatus fuit, ideo Bonifacium rationabiliter annum iubilęum ad plenarias indulgentias conſtituiſſe, quia ſcil. ſcriptum ſit: Vt prædicarem captiuis indulgentiam. Et addit, Papam interrogatum, quid ſit pleniſſima indulgentia, reſpondiſſe in conſiſtorio: Eſſe indulgentiam adeo plenam, prout clauium poteſtas ſe extendit. Gloſſator vero ipſe primo indulgentiam peccatorum ex Scholaſticis interpretatur de pœnis pro peccatis debitis.

Paraſiti Pontificiorum, quomodo indulgentias iubilæi defenderint.

Plenaria indulgentia quid.

Sed mox poſtea diſputans, quare Bonifacius non quinquageſimo, ſed centeſimo anno conſtituerit iubilęum, hanc affert rationem: Quod in iubilæo contritis & confeſſis duplex indulgentia concedatur, culpæ videlicet & pœnæ. Et poſtea addit, per iſtam indulgentiam fit totalis culpæ remiſſio, & totius pœnæ indulgētia, & quia talis eſt ſine obligatione ad pœnam, ſi ſic moritur, ſtatim euolat, & habet ingreſſum domus cœleſtis. Hæc gloſſa in extrauaganti. In Clementina vero, Abuſionibus, gloſſa dicit, pleniſſima peccatorum remiſſio eſt a pœna & culpa, quam ſolus Pontifex concedit cruce ſignatis, pro ſubſidio vltramarino.

Indulgentia culpæ & pœnæ in iubilæo.

Scholaſtici etiam, ſiue Sententiarij recentiores ad Pontificum opiniones docendo ſe accōmodarunt. Licet enim vetuſtiores Scholaſtici illud axioma conſtanter defendiſſent: Indulgentias nō valere ad remiſſionem culpæ: tamen Petrus de Palude diſputat, indulgentiam plenam vocari reſpectu remiſſionis pœnæ mortalium & venialium, pleniſſimam vero reſpectu non ſolum pœnę, ſed etiam culpæ venialium, quia indulgentia ha-

Scholaſtici recentiores.

Petrus de Palude quid de plena indulgentia.

rancifcus Maironu.

beat rationem cuiuſdam abſolutionis. Franciſcus vero Maironis, vt remiſſioni culpæ & pœnæ nouum circumdaret pallium, talem texuit catenam: Caritas, inquit, meretur augeri, ſed exiſtentes in gratia per opera meritoria merentur augmentum gratiæ. Et indulgentiæ non dantur, niſi faciētibus opera meritoria. Valent igitur hoc modo indulgentiæ ad augmentum gratiæ. Per gratiam vero fit remiſſio culpæ, atq; ita indulgentiæ valent ad remiſſionem culpæ & pœnæ.

Antoninus.

Antoninus inquit; Quamuis plenariæ indulgentiæ vulgariter nuncupentur à culpa & poena, locutio tamen talis proprie non eſt vera, quia culpæ ſolus remiſſor eſt Deus autoritatiue, Eſa. 34. Poteſt tamen ſic ſanari, inquit, dicta locutio, vt remiſſio culpæ referatur ad contritionem & confeſſionem, quæ præexigitur ad conſequendam indulgentiam, quæ ordinatur ad remiſſionem pœnæ temporalis debitæ pro peccatis commiſſis, partialem vel totalem.

umma Angelica.

ormula literarum indulgentiarum pleniſſimarum.

Quidam vero, ſicut ſumma Angelica recitat, longius progreſſi, dixerunt etiam pœnam inferni per indulgentias remitti. Ita illi. Et Pontifices, vt opinionem illam vulgi de indulgentiis alerent & confirmarent, cum ante in literis indulgentiarum vſi fuiſſent hac forma remitti vel totum vel partem de iniunctis pœnitentiis; Aut fieri remiſſionem vel totalem vel partialem pœnæ temporalis pro peccatis debitæ, ſicut Innocentij III. Bulla ſonat: alii hac generalitate vti cœperunt; Plenam, pleniorem, pleniſſimam, omnium ſuorum peccatorum veniam Caio, Seio concedimus & indulgemus.

Veſſelus.

ndulgentiarum exaggerationi contradicitur a ariſienſib.

annes Angelus,

VVeſſelus vero ſcribit, Pariſienſem facultatem Theologicam enormitati illi contradixiſſe. Cum enim Clemens VI. in Bullis indulgentiarum à culpa & à pœna indulgentias publicaret, & cruce ſignatis ad ipſorum vota tres vel quatuor animas ex purgatorio, quas vellent, elargiretur, ac ipſis Angelis in cœlo præciperet, vt peregrinantium animas, ſi in itinere euolarent, ſtatim in Paradiſum transferrent: inuentus eſt quidam Ioannes Angelus, qui publice docuit hanc propoſitionem; Animas in purgatorio exiſtentes eſſe de iuriſdictione Papæ, & Papam, ſi vellet, poſſe totum purgatorium euacuare. Pariſiēſes vero Angeli iſtius propoſitionem damnarunt, & populo publice prædicandam prohibuerunt, ſicut Franciſcus Maironis ſcribit; Ipſius vero Clementis temeritatem publice reprehenderunt, & corrigi petiuerunt, ſicut VVeſſellus ſcribit.

Antoninus.

Antoninus etiam ſcribit: in Bullis quibuſdam Clementis VI. multa narrari leuia & exorbitantia ſatis, quas bullas veriſimile ſit eſſe fictitias. Sed VVeſſelus affirmat, ſe illas vidiſſe plumbatas, & reſeruari Viennæ, Limoniis, Pictauis in theſauro priuilegiorum.

udouicus rancorum x abuſus dulgentiarum taxat.

Idem ſcribit: Ludouicum Regem Franciæ per legatum ſuum apud Sixtum IV. de abuſibus & exceſſibus indulgentiarum grauiter egiſſe: & Sixtum quidem medio iuramento corporaliter, manibus præcordia tenentem, in verba pontificis ſe purgaſſe, quod illa non ſciret. Addit autem VVeſſelus; Sed quid valuit purgatio illa neſcienti, quando poſtea, cum ſciret, nihilominus diſſimulauit & tolerauit.

DE MVLTIPLICATIONE IVBILÆORVM, ET de variis cauponationibus plenarum indulgentiarum in confeſſionalibus, in articulo mortis & ſimilibus.

Ingenioſa res eſt quæſtura; Lucri n. bonus eſt odor ex re qualibet. Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit. Ita Romani Pontifices ſubinde alia & noua excogitarunt aucupia, vt quæſtum indulgentiarum, cuius guſtum non inſuauem iam ceperant, retinerent & augerent, conſcientia aliquando in fraudibus & expilationibus tam manifeſtis & notoriis non tam contradicente, quam reclamante; ſicut Platina de

Bonifacio IX. ſcribit: Quod aliquoties conſtituerit profuſionem plenariam indulgentiarum reuocare, ſed ob agnatos locupletandos coactus fuerit ad aucupium illud maxime compendiarium reuerti. Cum igitur poſt purgatorij terriculamenta hominum leuitas perſuaſione iſta de indulgentijs plenarijs dementata eſſet: Quod finxerunt ſibi animas illiuſmodi indulgentijs plenarijs munitas, ab omni pœna, poſt mortem liberas, ſtatim in cœlum ad Paradiſi gaudia euolare, factæ fuerunt nundinationes illæ a Petro prædictæ, vſq; adeo fœcundæ. vt vna non alteram, ſed ter geminas ſemper pareret. Cum enim à ſolo Pontifice in iubilæo, & in Baſilicis Romanæ Eccleſiæ plenariæ illæ indulgentiæ primo vēderentur: multi vero vel iubilæi Bonifaciani terminum, hoc eſt, centeſimum non attingere, vel Romam non peruenire, vel ab ipſo Romano Pontifice tales ſe indulgentias impetrare non poſſe timerent: varia inuenta fuerunt aucupia, ne qua crumena ab emunctionibus iſtis tuta & immunis eſſet. Clemens enim VI. anno 1348. celebrationem commentitij iubilæi, à centeſimo anno reduxit ad quinquageſimum, & addidit viſitationem Eccleſiæ Lateranenſis. Bulla Clementis VII. dicit, Gregorium vndecimum ad annum trigeſimum tertium reduxiſſe iubilæum. Tandem Paulus II. & Sixtus IV. nundinationem iubilæi a quinquageſimo ad vigeſimum quintum annū reduxerunt, qui anno 1475. celebratus tunc fuit, & addiderunt viſitationem Eccleſiæ Mariæ maioris. Plenitudinē etiam poteſtatis profundendi plenarias indulgentias Romanus Pontifex ita ſibi ſoli reſeruauit, vt pro expilatione eorum, qui Romam non adirent, vel negotiationem iſtam per alios exerceret, vel eam facultatem certis limitationibus alijs venderet. Legatos enim ſuos per varias miſit prouincias, aſſignatis ipſis certis legationis terminis, cum plenitudine poteſtatis concedendi plenarias indulgentias nomine Pontificis ad inſtar iubilæi. Vendidit etiam certis Eccleſijs, Monaſterijs, Capitulis, Collegijs, Conuentibus, Hoſpitalibus, Cōfraternitatibus, & vniuerſitatib. priuilegia, facultates, cōceſſiones & indulta concedendi indulgentias plenarias certis limitationibus. Sed ecce iterum nouam impoſturam, ne enim ideo, quod vbique plenariæ indulgentiæ proſtarent, iubilæi nundinationes Romæ frigeſcerent: Pontifices imminentibus iubilæis venditas prius facultates & conceſſiones ſuſpenderunt vſq; poſt iubilæum, vel ad beneplacitum. Sæpius etiam poſteriores Pontifices Priuilegia indulgentiarum a prædeceſſoribus vendita reuocarunt, & irrita fecerunt, vt de nouo & carius redimerētur. Extant hæc in extrauagātibus Pauli ſecundi, & Sixti quarti, & in grauaminibus Germaniæ, de quibus poſtea dicemus. Alexāder vero Sextus, ſicut Polydorus ſcribit, vt ſpurios ſuos locupletaret, ſtationes iubilæi, anno 1500. non in Romanæ Eccleſiæ Baſilicis tantum, ſed & in longinquis prouincijs vbique gentium vicatim ferme conſtituit, vt & abſentes data pecunia, plenarias iubilæi indulgentias mercari poſſent.

Bonifacius IX. cur indulgentias plenarias non ſuſtulerit.

Iubilæus reducitur ad quinquageſimum annū, ob plenarias indulgentias.

Iubilæus ad annum contractus 33. Poſt ad annum 25.

Legati Romani ad diuidendas plenarias indulgentias.

Teſſeras plenariarum indulgentiarum vendita à Pontifice, cum limitatione alius quoque.

Alexander VI.

Fuit & hoc non poſtremum artificium, quod confeſſionalia (ſicut vocant) magno vendiderunt. Efficaciç enim erroris nōn ſufficere viſum fuit indulgentias vendere illo tempore, & in illis locis, vbi & quando publice proſtabant ad remiſſiones præteritorum peccatorum, ſed ad futuros etiam caſus, pro peccatis adhuc committendis, vendebantur & emebātur indulgentiæ. Pro numerata enim pecunia vendebant bullas, vt quando quis in poſterum crimen aliquod commiſiſſet, haberet poteſtatem eligendi ſibi confeſſorem, qui vigore bullæ haberet ſibi poteſtatem hac in parte commiſſam, vt vel in certis, vel in quibuſcunq; caſibus poſſet confitentem abſoluere, & plenariam indulgentiam ipſi conficere, vel ſemel in vita, vel bis in anno, vel toties quoties, prout carius quis bullas licitatus fuerat. Et hæc diplomata vocabant confeſſionalia.

Confeſſionalia, & quid.

Præci-

[I]ndulgentiæ [pl]enariæ in [ar]ticulo [m]ortis.

Præcipuum vero aucupium fuit de indulgentiis plenarijs in articulo mortis conferendis. Licet enim in vita quis aliquoties mercatus fuiſſet plenarias indulgentias, ſi non ſtatim moreretur, dicebant nouis & alijs peccatis contrahi nouum reatum ad poenas. Vt igitur à poenis purgatorij homines prorſus tutos & ſecuros redderent, excogitarunt ordinationem peculiarium indulgentiarum, quæ conferrentur in ipſo articulo mortis, vt acceptis illis ſtatim ſine omni purgatorij cruciatu liber quis euolaret ad coelum. Et hæ indulgentiæ omnium cariſſime venditæ fuerunt. Scribuntur autē apud Antoninum, ab Eugenio Quarto, quam plurimis datæ circa annum 1440. licet ante ipſum apud Gerſonem etiam earum mentio fiat, Sed & hoc aucupium varias peperit impoſturas, vt quæſtus eo eſſet vberior. Coeptum enim fuit diſputari de articulo mortis præſumpto & vero, hoc eſt, ſi quis exiſtimaretur mox moriturus, & indulgentia iuxta indultum ipſi tunc data eſſet, ſi is poſtea euaderet, & illa vice non moreretur, tunc dicebant, gratiam illius indulti expiraſſe, & in poſterū non valere, ſed alias emendas eſſe indulgentias. Eugenius Quartus vero accepta pecunia addidit hāc declarationem, valere illam indulgentiam in articulo demum mortis vero, quando ſcilicet quis vere moreretur, & expiraret, etiamſi antea recitata non fuiſſet. Quia vero ſubitaneis & repentinis caſibus ſæpe non poteſt haberi vel Sacerdos, vel Clericus, hoc magno redimendum fuit, vt valeret, etiamſi laicus pronunciaret formam indulti. Porro addita fuit primum in talibus Bullis hæc exceptio: Concedo tibi plenariam indulgentiam omnium peccatorum præter ea, quæ ex confidentia huius indulti commiſiſti. Fuit igitur nouo contractu & hoc magno redimendum, vt illa clauſula vel omitteretur, vel expungeretur. Poſtea vero magno conatu pro aris & focis diſputatum fuit, an illi, cui in articulo mortis talis indulgentia collata fuit, poſtea etiam opus ſit exequijs & ſuffragijs pro mortuis. Ne igitur propter illas indulgentias culinæ Sacerdotum curantium exequias algerent, illis etiam indulgentijs varias addiderunt limitationes de peccatis oblitis; quia forma indulgentiæ dicat de peccatis contritis & confeſſis. Item, de venialibus peccatis, ad quæ contritio ſe non extendit.

[I]ugenius.

[I]mpoſturæ [pl]enariæ indul[ge]ntiarum [in] articulo [m]ortis.

[E]xceptio in [B]ullis tali[b]us.

[N]oua diſpu[ta]tio.

Hæc quæ prolixe alibi diſputata extant, breuiter & ſummatim hoc loco annotare volui, vt Lector veritatem & impudentiam impoſturarum ob oculos ſibi ponere poſſet. Noſtris enim hominibus, qui ſub Papatu non vixerunt, talia vix de nomine nota ſunt; & prodeſt memoriam talium impoſturarum ad poſteritatem propter multas cauſas conſeruare.

[F]ormula [pl]enariæ in[d]ulgentiæ.

Adſcribam autem formam talis indulgentiæ. Raimundus ad Alemaniam Orator, Nuntius & Commiſſarius Apoſtolicus. Notum facimus, quatenus Pontifex N. cunctis vtriuſque ſexus Chriſti fidelibus pro tuitione fidei contra Turcas, iuxta ordinationem noſtram, manus adiutrices porrigentibus conceſſit indulgentias, gratias & facultates, quas obtinerent, ſi viſitaſſent Eccleſias vrbis tempore iubilæi; & præterea conceſſit, vt poſſint eligere confeſſorem idoneum ſecularem vel regularem, qui eos, vita comite, ab omnibus exceſſibus & delictis, præterquam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, toties, quoties opus fuerit, abſoluere poſſit. Et inſuper toties, quoties ad talem ſtatum deuenerint, vt veriſimiliter de eorum morte dubitetur, etiamſi tunc eos ab hac luce decedere non contingat, atque in vero mortis articulo plenariam omnium ſuorum peccatorum remiſſionem eis impertiri de ſuæ plenitudine poteſtatis facultate m conceſſit. Indulſit præterea, & ipſos, & parentes, & benefactores eorum defunctos, qui cum charitate deceſſerunt in omnibus ſpiritualibus bonis, quę fiunt & fieri potuerunt in tota vniuerſali Chriſti Eccleſia militante & omnibus membris eiuſdem in perpetuum participes fieri. Aliæ formæ

habent

habet: Vt poſſit abſoluere ab aliis etiam caſibus ſpecialiter vel generaliter, Romano Pontifici & ſedi Apoſtolicæ quouis modo reſeruatis & propter quæ ipſa ſedes merito eſſet conſulenda. Itē à peccatis contritis, confeſſis & oblitis. Item in articulo mortis plenariam omnium peccatorum, etiam exceptorum, remiſſionem impendere poſſit. Quod ſi tunc non obierit illam, quoties in tali ſtatu conſtitutus fuerit, recitare poſſit, vel ille vel alius confeſſor. Forma abſolutionis in Raimundi Bullis hæc eſt: Dominus noſter Ieſus Chriſtus per meritū ſuæ paſſionis te abſoluat. Et ego auctoritate ipſius & Apoſtolica auctoritate mihi in hac parte commiſſa, & tibi conceſſa te abſoluo primo ab omni ſententia excōmunicationis maioris vel minoris, quam incurriſti: deinde ab omnibus peccatis tuis contritis, confeſſis & oblitis, conferendo tibi plenariam omnium peccatorum tuorum remiſſionem, remittendo tibi pœnas purgatorij. In nomine, &c. Aliæ formæ habent: Ego auctoritate Chriſti, & beatorum Petri ac Pauli, & Domini noſtri Papæ mihi in hac parte commiſſa & tibi conceſſa, abſoluo te plenarie ab omnibus peccatis tuis cōtritis, cōfeſſis & oblitis, & caſibus etiam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, in quantum claues ſanctæ matris Eccleſiæ ſe extendunt ac tibi conceſſum & mihi commiſſum eſt: remittoq; tibi omnes pœnas in purgatorio debitas, claudo tibi portas inferni & ianuas aperio paradiſi bona per te facta & fienda ſint in augmentum tuæ ſalutis & gratiæ diuinæ. Vel, Remitto per plenariam indulgentiam omnem pœnam in purgatorio tibi debitam ac reſtituo te illi innocentiæ & puritati, quam in Baptiſmo accepiſti, ita quod decedenti tibi ab hoc ſeculo clauſæ ſint portæ pœnarum, & aperta ianua delitiarum Paradiſi. Etſi hac vice non morieris, ſalua ſit tibi nihilominus iſta gratia, quando alias fueris in articulo mortis. In nomine, &c.

Forma abſolutionis in Bullis Raimundi.

Alia forma.

Alia.

Alia etiam fuit forma vſitata, quando hoſpitalia & fraternitates participationem omnium bonorum operum ſuorum & indulgentiarum à Pontificibus ſibi conceſſarum illis communicabant, qui manus adiutrices ipſis porrigebant, & in fraternitatem recipiebantur, vt: Teſtamur nos tales perſonas ad almam fraternitatem S. Antonij recepiſſe, dantes eis plenam participationem omnium bonorum operum, quę à principio fundationis, vſque ad finem prædicti ordinis die noctuque in trecentis ſexaginta quatuor monaſteriis & hoſpitalibus per fratres exercentur. Alia forma, quia in libro ad hoc deputato ſcripti ſunt, merito conſequuntur omnes gratias facultates plenariaſque peccatorum remiſſiones, iuxta priuilegia & indulta per ſummos Roman. Pontifices N. N. fratribus, confratribus, & benefactoribus hoſpitalis noſtri ſancti Spiritus in vrbe conceſſas, confirmatas, extenſas, & ampliatas. Quinquagenariæ videlicet plenilimi iubilæi Romani Bonifacij Octaui. Nec non omnium & ſingularum ſtationum vrbis, quibus continentur plus quam decies centena millia annorum indulgentiarum, & quadraginta duæ plenariæ indulgentiæ & dedicationis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ac peregrinationis terræ ſanctæ, tam in vita, quam poſt mortem in æternum ac etiam benedictionum Papalium; atque omnium & ſingularum indulgentiarum, tam plenariarum, quam temporalium, & quarumcunque gratiarum Spiritualium confratribus & benefactoribus. Sacri & Apoſtolici Hoſpitalis ſancti Spiritus in Saxia de vrbe à diuerſis Pontificibus conceſſarum, ac omniū vigiliarum, orationum, ieiuniorum, eleemoſynarum, diſciplinarum, Miſſarum, diuinorum officiorum, & præcipue triginta duarum millium miſſarum, & totidem Pſalteriorum quolibet anno, atque omnium & aliorum cunque aliorum bonorum pietatis & charitatis operum, quæ in eodem hoſpitali & toto ordine quotidie fiunt & fient, dicuntur & exercentur in perpetuum.

Forma indulgentiarū ad hoſpitalium & fraternitatum participationem.

Summa indulgentiarū Roman.

Hæc exempli tantum gratia ex bullis quibuſdam vulgaribus adſcripſi, & vtile eſſet plura exempla annotari, vt profligatæ iſtius Pontificiæ impudentiæ notitia, ipſorum verbis ad omnem poſteritatem tranſmitteretur & conſeruaretur.

Infinitum autem eſſet recenſere, quomodo oppidatim, vicatim, templatim, oſtiatim adſcripſerint indulgentias: ſi quis hunc locum viſitauerit: ſi Miſſam audierit: ſi officio diuino interfuerit: ſi hanc orationem dixerit: ſi ante hanc imaginem candelam accenderit: vel dixerit tot Patres noſtros, Aueque Marias: & præcipue, ſi manus adiutrices porrexerit, habet tot vel dierum, vel annorum indulgentias, conceſſas ab hoc vel illo Pontifice. Tantum adſcribam carmina, quæ Biturigibus in Templo Cathedrali D. Stephani ad altare Cardinalis lapidi antiquo inſcripta leguntur, quæ ſua manu deſcripta vir clariſſimus & ampliſſimus dominus Hermannus VVecheldius, Iuris vtriuſque Doctor & Conſul Reipubl. Lubecenſis mihi exhibuit:

Verſus de indulgentiis.

Hic des deuote, cœleſtibus aſſocia te.
Mentes ægrotæ per munera ſunt tibi lotæ.
Ergo venitote gentes a ſede remotæ,
Qui datis, eſtote certi de diuite dote.
Te precor accelera, ſpargas hic, dum potes, æra,
Et ſic reuera ſecure cœlica ſpera.
O ſi tu ſcires, quantum data proſit ibi res,
Tu iuxta vires donares, quod dare quires.
Te miſera pœna, dum tempus habes, aliena,
Vt tibi ſit pœnæ venia, ſit aperta crumena:
Conſors cœleſtis fabricæ, qui porrigit, eſt is,
Ex hoc ſum teſtis, vos hic mundare poteſtis.
Crede mihi, crede, cœli donaberis æde,
Nam pro mercede Chriſto dices, mihi cede.
Hic datur exponi paradiſus venditioni,
Currant ergo boni rapientes culmina throni.
Vis retinere forum, mihi pendas pauca obulorum,
Pro ſumma quorum reſerabitur aula polorum.
Hic ſi large des, in cœlo ſit tua ſedes,
Qui ſerit hic parce, parcè comprehendit in arce.
Cur tardas? tantum nummi mihi des aliquantum,
Pro ſolo nummo gaudebis in æthere ſummo, &c.

Impudentiſſima fabula de plenariis indulgentiis Franciſci.

Adſcribam etiam ex Bernhardini Roſario impudentiſſimam fabulam de plenaria indulgentia in Eccleſia ſanctæ Mariæ de Angelis apud Aſiſium. Cum, inquit, Frāciſcus apud illum locum in cella ſua oraret, apparuit ei Angelus, dicens, vt iret ad Eccleſiám, quoniam Chriſtus & beata virgo cum Angelis expectarent eum. Chriſtus autem dixit: Franciſce, poſtula quid circa ſalutem animarum, quia datus es in lucem gentium. Franciſcus dixit: Supplico vt digneris facere hanc gratiam generi humano, concedere ſcilicet omnibus & ſingulis venientibus ad locum iſtum, & in Eccleſiam illā introeuntibus, veniam & indulgentiam omnium peccatorum ſuorum vniuerſaliter & generaliter. Et ſupplico beatæ virgini, aduocatæ humani generis, vt pro hac petitione impetranda me adiuuare dignetur, &c. Chriſtus vero reſpondit, dicens: ſatis grande eſt quod petiſti, ſed maioribus dignus es frater Franciſce. Admitto igitur ſupplicationem tuam: ſed volo vt vadas ad meum vicarium, cui dedi poteſtatem ligandi & ſoluendi in coelo, & in terra, & petas ab eo ex parte mea iſtam indulgentiam. Franciſcus mane ſe contulit ad Papam Honorium, & petiit, vt ad honorē virginis Mariæ dignaretur in ipſa Eccleſię Portiunculæ ple-

Papa vicarius Chriſti, ſcilicet.

nere indulgentiam plenariam ſine oblationibus. Papa reſpondit: ſe non poſſe hoc facere, quia oportet vt qui vult indulgentiam eam mereatur, ponendo manus adiutrices. Interrogauit autem Pontifex Franciſcũ quot annos vellet ibi poni de indulgentia. Qui reſpondit, ſe non velle annos, ſed animas, vt quicunque dictam Eccleſiam intrarent contriti & confeſſi, plenam conſequerentur remiſsionem omnium peccatorum ſuorum à culpa & à pœna, quæ peccata commiſiſſent à die Baptiſmi vſque ad diem & horam introitus in Eccleſiam: Addens. quod non ex ſe hoc peteret, ſed ex parte Chriſti, qui eum miſerat. Tunc Papa annuit. & quod poſtulauerat, conceſſit. Egrediente autem Franciſco, Papa dixit, vbi habes Bullam? At ille reſpondit: Nullum de hac re volo inſtrumentum: ſed ſit B. Virgo charta, Notarius ſeu plumbator Chriſtus, Angeli teſtes, ſigilla ſtigmata Franciſci. Poſtmodum ad petitionem Cardinalium Papa indulgentiam illam ad vnam diem naturalem ſingulis annis in perpetuum extendi declarauit, prima ſcilicet die Auguſti, à primis veſperis vſque ad veſperas ſecundæ diei. Hæc & plura Bernhardinus. Atque ita impletum fuit Pauli illud: Propterea quod non receperunt dilectionem veritatis, miſit illis Deus efficaciam illuſionis, vt crederent mendacio.

Bulla Franciſcanarum indulgentiarum.

DE INDVLGENTIIS STATIONVM IN *Eccleſiis vrbis Romæ.*

Hildeſiæ, in Templo Cathedrali, legeram in ſuſpenſa tabula: Si quis hanc orationem quotidie deuote dixerit, habebit octo millia annorum indulgentias à pœna & à culpa. Et tunc cum amicis præſentibus diſputabamus, quæ eſſet ratio iſtius ſupputationis, cum ad talem annorum numerum nec vita hominis in hoc ſeculo ſe extendat, nec purgatorium etiam tam diu duret, quia cum conſummatione ſeculi illud finiri fingunt.

Vnius preculæ recitationi quotidianæ 8000. annorum indulgentia conceſſa.

Sed poſtea vidi, indulgentias ſtationum vrbis Romæ ad multa centena annorum millia aſcendere. Cumque vltra finem mundi ſatisfactiones & indulgentias ſuas Pontificij non extendant, ego ſane pro Germanica ſimplicitate rationem calculi Pontificij, de tot centenis annorum myriadibus, non aſſequor, niſi Romanenſes hoc myſterium nobis explicent: difficiliores enim ſupputationes noſtri vocant Italicas practicas. Adſcribam autem hoc loco ſummam notationis indulgentiarum in ſtationibus Romanis, ſicut Latine editæ ſunt Romæ. anno 1475. & poſtea Germanice amplificatæ Norinbergę, anno 1491. vt Lector impudentiam cauponationum, licitationum, & nundinationum Romanenſium in breui quaſi tabella ob oculos habere poſſit. Diximus autem in præcedentibus, quod veteribus ſtationes fuerint quaſi ſtatæ feriæ, quibus populus in certa templa ad auditum verbi ad participationem Sacramentorum, & ad preces communes conueniebat, ſicut extant Homiliæ Gregorij in ſtationibus illis habitæ. Poſtea vero, cum exercitia illa pene obſoleuiſſent, & maneret tantum opus operatum viſitationis illarum Eccleſiarum, affinxerunt indulgentias, vt homines eo inuitarent. Et Bonifacius octauus Baſilicæ Petri & Pauli, hoc priuilegium dedit. Clemens Sextus addidit Eccleſiam Lateranenſem: Sixtus Quartus Eccleſiam Mariæ maioris. Et in Iubilæis tantum in illis Eccleſiis indulgentias primum vendebant: Poſtea negotiatione feliciter procedente, addiderunt alias etiam vrbis Eccleſias, & numerum indulgentiarum ſingulis ferme diebus in infinitum auxerunt ſicut tabella hæc oſtendit.

Stationes.

Dicunt igitur Romæ fuiſſe mille quingentas quinque Eccleſias, inter quas ſeptem ſunt principales, priuilegiatæ maiori priuilegio.

Numerus Eccleſiarum vrbis Romæ.

Eccleſia Lateranenſis indulgentia quotidiana.

Et primam dicunt eſſe Eccleſiam Lateranenſem, quæ ſit caput totius orbis & vrbis. In illa igitur, vt aiunt, ſunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Item, Papa Sylueſter & Gregorius, qui eam conſecrarunt, dederunt tantas indulgētias, quod nemo poteſt enumerare, niſi ſolus Deus, teſtante beato Bonifacio, qui dixit: Si homines ſcirent indulgentias Eccleſiæ Lateranenſis, non opus eſſet, quod irent per mare ad ſanctum ſepulchrum, vel ad ſanctum Iacobum. Item, dicit Papa Bonifacius: Si quis ad ſedem noſtram Lateranenſem, deuotionis orationis aut peregrinationis cauſa venerit, ille abſoluetur ab omnib. ſuis peccatis. In Capella, quæ vocatur Sanctum ſanctorum, quam mulieribus non licet ingredi, eſt vera & plenaria remiſſio omnium peccatorum. In eadem Capella ſunt gradus 28. qui ſteterunt ante domum Pilati in Ieruſalem. Et quicunque hos gradus aſcenderit cum deuotione, habet pro quolibet gradu nouem annos indulgentiarum, & totidem quadragenas, ac remiſſionem tertię partis omnium peccatorum. Qui vero geniculando gradus illos aſcendit, is vnam animam, pro qua orat, liberat ex purgatorio. In die dedicationis, qui vocatur dies Saluatoris, eſt ibi plenaria remiſſio omnium peccatorum, à culpa & à pœna: Cumque Papa primum indulgentiam illam largiretur, Angeli præſente populo dixerunt: Amen. Item, quando capita Petri & Pauli ibi oſtenduntur, tunc Romani habent indulgentias trium millium annorum, vicini ſex millium, qui è longinquo venerunt, duodecim millium. In illa Eccleſia eſt aurea porta, quæ tantum in anno iubilæo aperitur. Sunt autem tres portæ, per quarum vnam Chriſtus Hieroſolymis ad mortem ſuam iuit: Cumque non certo conſtet, quæ ex illis tribus illa ſit, itur per omnes tres. Et qui deuote per illas tranſit, liber fit a peccatis non aliter ac homo, cum primum baptizatur: Etiam pro animabus itur per illas portas.

Sanctum ſanctorum ſacrarium.

Dignum Pontifice Romano.

Aurea porta.

Inſignis digna Papa blaſphemia.

Item: Cum Gregorius Eccleſiam illam Lateranenſem denuo dedicaret, dedit tot dierum indulgentias, quot guttæ cadunt, ſi per tres dies & noctes continue pluat. Cumq; Gregorius metueret, ne theſaurus gratiæ illa profuſione euacuaretur, Chriſtus apparuit ei, & dixit ſe concedere, vt plures det indulgentias, populum enim his opus habere.

Eccleſia S. Petri in Vaticano.

Secunda Eccleſia principalis Romæ eſt ad ſanctum Petrum, in Vaticano, in qua ſunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Pro quolibet altari, quæ fuerunt centum & nouem, dantur decem & octo anni. In feſtis duplicibus duplicantur illæ indulgentiæ. In feſto annuntiationis Mariæ ſunt ibi mille anni indulgentiarum. Qui aſcendit gradus Petri cum deuotione (ſunt autem viginti octo) pro quolibet conceduntur ſeptem anni. Alexander poſtea ad ſingulos gradus dedit mille annos.

Annuntiatio Mariæ.

Veronica.

Quando ibi oſtenditur Veronica, tunc Romani habent indulgentias trium millium annorum, Itali ſex millium, longinqui duodecim millium.

Summum altare.

In omnibus feſtis Chriſti, Mariæ, & Petri, ſunt ibi mille annorum indulgentiæ. Ad ſummum altare omni die ſunt octodecim anni. Pro peregrinis eſt ibi plenaria remiſſio, etiamſi quis patrem & matrem verberaſſet. Sub altari ſunt corpora Petri & Pauli, ibi ſunt quatuor millia annorum. Apud altare ante chorum ſunt quatuordecim millia annorum, & liberatio vnius animæ ex purgatorio. Eſt autem præcipua porta aurea, quæ in iubilæo aperitur, in Eccleſia ſancti Petri, altera in Lateranenſi, tertia in Eccleſia Mariæ maioris.

Eccleſia S. Pauli.

Tertia Eccleſia principalis eſt ad ſanctum Paulum, in qua ſunt omni

die 48. anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. In conuerſione Pauli ſunt ibi centum anni indulgentiarum. In dedicatione Eccleſiæ ſunt ibi mille anni. In feſto Innocentij 48. anni.

Quarta Eccleſia principalis eſt ad ſanctam Mariam maiorem, in qua ſunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Nona die Maij eſt ibi remiſſio omnium peccatoru à pœna & à culpa. In omnibus feſtiuitatibus Mariæ ſunt ibi duodecim millia annorum. In die dedicationis mille anni & quatuordecim. *Eccleſia S. Mariæ maioris.*

Quinta Eccleſia eſt ad ſanctum Laurentium, in qua ſunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Qui lapidem, ſuper quo aſſatus fuit Laurentius, viſitauerit & ſepulchrum eius, habet ſeptem millia annorum. Qui omni quarta feria per annum vnum Eccleſiam illam intrauerit, liberat vnam animam ex purgatorio. *Eccleſia S. Laurentij.*

Sexta Eccleſia eſt ad ſanctum Sebaſtianum, in qua præter generales indulgentias 48. annorum, ſunt omni die mille anni. In menſe Maio eſt ibi tota & plenaria remiſſio omnium peccatorum. Similiter etiam in cœmiterio Calixti. Varij demum Pontifices viſitantibus dederunt 48. millia annorum. Ibi eſt locus vbi Angelus apparuit Gregorio, dicens: In hoc loco poteſt vnuſquiſque contritus & confeſſus remiſſionem omnium peccatorum a culpa & pœna promereri. *Eccleſia S. Sebaſtiani.* *Quis dubitet hoc verè eſſe?*

Septima Eccleſia principalis eſt ad ſanctam crucem, in quo ſunt omni die 48. anni. Omni die Dominica ſunt ibi trecenti anni. In Capella Ieruſalem eſt plenaria remiſſio omnium peccatorum. Deinde ſex Pontifices fuerunt, quorum quilibet mille annos dedit. In die dedicationis eſt ibi plenaria remiſſio. *Eccleſia ſanctæ crucis.*

In Eccleſia Mariæ ad aram cœli ſunt omni die mille anni. In feſto aſſumptionis ſunt ſex millia annorum. *Maria ad aram cœli.*

In feſto Annunciationis plenaria remiſſio.

In Eccleſia ſancti Syluestri ſunt 400. anni. *S. Syluester.*

In Eccleſia ſancti Praxedis trecenti anni. *S. Praxedis.*

In Capella Mariæ, quæ vocatur (libera nos à pœnis inferni) ſunt omni die duodecim millia annorum.

In Eccleſia Ioannis ante portam Latinam, poteſt quis liberare vnam animam de purgatorio, dicendo vel faciendo dicere vnam Miſſam.

In Eccleſia Mariæ nouæ. ſunt omni die ducenti anni indulgentiarum.

Ad Mariam Tranſtyberinam omni die ducenti anni.

Ad Chryſogoni omni die centum anni.

Ad Bartholomæi omni die mille anni, & in die Bartholomæi plenaria remiſſio.

Ad Ioannis de Inſula quotidie mille anni.

Ad Gregorij quotidie mille anni.

Ad Anaſtaſij quotidie quadraginta millia annorum.

Ad Mariæ ad ſcalam Cœli quotidie ſeptingenti anni.

Singulis feſtiuitatibus Mariæ quatuor millia annorum.

Die dedicationis plenaria remiſſio.

Ad Sixti quotidie ſeptem anni.

Ad Clementis quotidie 40. anni.

Ad Coſmæ & Damiani quotidie mille anni.

Ad Adriani quotidie mille anni.

Ad Mariæ rotundæ ſingulis Dominicis, & quartis ferijs triginta anni.

In Choro quotidie 40. anni.

In feſto omnium Sanctorum plenaria remiſſio.

Ad Barbaræ mille anni.

Ad Iacobi quotidie 1500.

Ad ſancti Spiritus quotidie vndecim millia.

Summa indulgētiarum in vrbe Roma.

Sed piget & tædet omnia perſequi. Illa igitur loca, vbi dierum vel quadraginta, vel centum, vel paucorum annorum indulgentiæ dicuntur eſſe omiſi, & præcipua tantum exempli cauſa annotaui. Quæſtores autem Hoſpitalis ſancti Spiritus in vrbe Roma ſubducta ratione, inuenerunt indulgentias omnium & ſingularum ſtationum vrbis, exurgere ad ſummam vltra decies centena millia annorum, & plus quam quadraginta duas plenarias indulgentias, præter animas, quæ ex purgatorio liberantur: quibus indulgentijs quomodo vel tempus huius vitæ, vel tempus purgatorij ſufficiat, ipſi viderint, ego ſane non intelligo, niſi forſan ad vſitatum illud confugerint: Superabundans Cautela non nocet, aut cum Franciſco Maioronis diſputare voluerint, ſuperfluas indulgentias ad augmentum gratiæ & gloriæ conuerti. Porro cum Romani & Itali indulgentias illarum ſtationum non amplius curarent, alias longinquas gentes ad ſuſcipiendas peregrinationes, ad Eccleſias & ſtationes vrbis inuitarunt, quæ primum incredibili numero eo confluxerunt. Sed cum deferueſcente vulgi feruore, peregrinorum viſitationes rariores eſſent, excogitatum fuit aliud aucupium, vt indulgentiæ illarum ſtationum abſentibus pro pecunia in omnibus terris per Legatos ſeu Quæſtores venderentur. cuius negotiationis formam paulo ante annotauimus. Sed quis infinitas formas omnium Romanenſium iſtarum impoſturarum percenſere potuit? Curtiſano aliquo in officina iſtarum nundinationum bene exercitato, ad pertexendam hanc hiſtoriæ partem opus eſſet. Nam & ſubditis vt eos à fide Imperatoribus ſuis data auerterent, largas indulgentias propoſuerunt, quando excommunicatos Imperatores ab Imperij culmine proturbare volebant. Innocentius Quartus dedit decem dierum indulgentias orantibus pro Rege Franciæ.

QVOD OMNIBVS TEMPORIBVS FVErint, qui impoſturis iſtis indulgentiarum contradixerunt.

Sicut tempore Eliæ, cum cultus Baaliticus fraude & vi omnia occupaſſet, vt Elias conquereretur, ſe ſolum relictum, Deus tamen plus quam ſeptem millia ſibi reſeruauit, qui genua ſua non curuauerant corã Baal. Ita in medijs Pontificiarum ſuperſtitionum tenebris, Deus ſemper quorundam mentes illuſtrauit, vt errores & ſuperſtitiones ipſi animaduerterent ac alijs oſtenderent. Impoſturas igitur indulgentiarum, de quibus nunc agimus, multi intellexerunt: Sed cũ metu tyrannidis Pontificiæ publice & aperte eas reprehendere non auderent, vel tacite apud ſe eas contempſerunt: vel inter aniculas clam eas damnarunt, ſicut Speculum aureum dicit: De erroribus curiæ Romanæ omnes quidem intus murmurant, nulli autem clamant. Quidam tamen publice & aperte abuſus indulgentiarum reprehenderunt, de quibus ordine breuiter annotabimus.

Speculum aureum.

Catalogus eorum, qui palam impoſturas indulgentiarum reprehenderunt.

Supra autem oſtendimus, quemadmodum ſtatim ſub initium Quæſtores indulgentiarum indiſcreta & ſuperflua earum profuſione homines vt in re noua ita offenderint, vt Lateranenſe Concilium circa annum 1215. coactum fuerit modum ipſis præſcribere, lib. 5. titu. de poenitent. & remiſſ. ca. cum ex eo. Et licet moderatione quadam profuſio illa tũ aliquantulum cohiberetur: tamen ante Scholaſticorũ tempora multi fuerunt, qui totum negotium indulgentiarum reprehenderunt, ſicut ſupra

etiam

enim oſtendimus. Et Eccius ex VVilhelmo Antiſiodorenſi citat multos contradixiſſe Pontificibus cum inciperent indulgentias iſtas elargiri. Poſtea cum Scholaſticorum diſputationibus quæſtus indulgentiarũ iterum creuiſſet: Viennenſe Concilium circa annum 1311. coactum fuit, abuſiones Quæſtorum, ad extorquendum aurum fallaci ingenio excogitatas, reprehendere & damnare: quod ſcilicet tertiam vel quartam partem de pœnitentijs iniunctis relaxarent, animas tres vel plures de purgatorio ſe extrahere mendaciter aſſererent, plenariam remiſſionem peccatorum indulgerent & à pœna ac culpa per indulgentiass abſoluerent. Hæc enim ſunt verba Clementinæ. Memorabile autem eſt, quod Clemens V. celebraturus Viennenſe Concilium, VVilhelmo Durando, quem Speculatorem vulgus nominat, iniunxit, vt capita quædam de celebrando Concilio conſcriberet: quod Opus Pariſijs ante annos non multos editum eſt. Et in tertia parte, tit. 15. de indulgentiis ita ſcribit. Cum in vniuerſali Eccleſia Quæſtores indulgentiarum multos errores diſſeminent, multoſque ſeducant ſimplices, & multas abuſiones procurent, & vitam gerant enormiter diſſolutam, in tantum quod patent riſui, poteſtaſque clauium Eccleſiæ contemnitur: cum pro vno obulo, vel nihilo, indulgentia conceditur, nec proficiat prouiſio Concilij Lateranenſis, vnde populi contemnunt pœnitentias à confeſſoribus impoſitas adimplere, putantes ſe abſolui propter dictas indulgentias ab iiſdem, & propter facilitatem veniæ, pro obulo obtinendæ & pecunia redimendæ, delinquere non formidant: Videretur ſuper hoc de competenti remedio prouidendum, & inſuper vt ceſſarent quæſtus curſorum & nuntiorum Romanæ curiæ, &c. Et ex hac Durandi commonefactione Canon ille Viennenſis Concilij, de quo iam diximus, conſtitutus fuit.

Eccij teſtimonium.

Viennenſe Concilium.

VVilhelmus Durandus de indulgentiarum erroribus.

Et illi quidem modum tantum aliquem in profuſione indulgētiarum deſiderarunt: non defuerunt tamen, qui totam illam nundinationem vel contempſerunt, vel reprehenderunt. Inter VValdenſium enim articulos decimus tertius hic ponitur: Prælatorum omnium indulgentiæ, ad limina Sanctorum peregrinationes, imo anni iubilæi, nullius ſunt valoris vel cōmoditati. Viclephi etiam art. 42. eſt, fatuũ eſſe credere indulgentiis. Fuerunt & hæc Viclephi verba. Conſulendum eſt fidelibus, vt non petant curiam Romanam ad Papales indulgentias, vel abſolutiones a pœna & à culpa, ſibi & alijs impetrandas, quia Dominus totius mundi non vult in tali breui vel anguſto loco coarctari: ſed in cœlo exiſtens perpendiculariter cuilibet pœnitentiam agenti, paratus eſt ad lumen ſuæ gratiæ influendum. In Ruthenorum etiam articulis vndecimus eſt: Quod indulgentias & iubilæos damnent, nullius efficaciæ ea perhibentes. Eadem Huſſus & Hieronymus Pragenſis in Bohemia repetierunt. Primum enim articulum Huſſitarum & Thaboritarum, Conradus VVimpina hunc ponit: Indulgentias Papæ ad liberationem animarum nullius eſſe valoris: imo ob clericorum duntaxat auaritiam excogitatas & inuentas. Et populus in Bohemia cognitis indulgentiarum impoſturis nundinationes iſtas amplius ferre non voluit: ſed quæſtores indulgentias publicaturos, in carcerem coniecit, ſicut Conradus VVimpina in 11. articulo contra Hieronymum Pragenſem indicat, vbi & hanc recitat hiſtoriam: Quod Pragæ anno 1411. cum poſt octauas Pentecoſtes Quæſtor quidam indulgentiarum literas inuulgare vellet, & iam pro cōcione venias ſuas impudenter ebuccinaret populus armatus concurrerit, & Quæſtorem illũ captum currui impoſuerit, adiunctis ipſi in curru publicis quibuſdam meretricibus, ex quarum mammis Papales indulgentiarum bullas ſuſpenderit, atque ita Quæſtorem indulgentiarũ cum bullis Pontificijs, de meretricum collo pendentibus, per totam vrbem Pragēſem vicatim circumduxerit &

Tota nundinatio indulgentiarum reprehenſa.

VValdenſes.

Viclephus.

Ruthenorũ articuli.

Ioannes Huſſus.

Hieronymus Pragenſis.

Bohemi nundinatores indulgentiarũ in carcerem coniecerunt.

Memorabilis hiſtoria pro dignitate excepti & tractati Quæſtoris indulgentiarum.

oſtentui habuerit, ac tandem Bullas iſtas indulgentiarum publice & ſolenniter crepitantibus flammis concremarit.

Conſtantienſe Concilium. Et illas quidem contradictiones Conſtantienſe Concilium compendio refutauit, exuſtis contra fidem publicam Huſſo & Hieronymo Pragenſi & conceſſis de facto indulgentiis, omnib. in Concilio exiſtentibus, & feria ſexta ieiunantibus. Inter ipſos tamen Pontificios tunc etiam fuerunt qui in negotio indulgentiarum multa nō probarunt. *Gerſon de indulgentiis.* Gerſon enim, qui in Conſtantienſi Concilio pręcipuus fuit communi errore abreptus, concedit quidem, indulgentiarum conceſſionem non eſſe contemnendam: ſed deuote ampiectendam, & conatur hoc probare ex poteſtate clauium quas Chriſtus Eccleſiæ tradidit. Ioann. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis. *Fundamentum Gerſonis contra indulgentias.* Fundamenta tamen ea ponit, quæ negotium indulgentiarum ab ipſis radicibus conuellunt & euertunt. In tractatu enim de indulgentijs, quem ſcripſit anno 1427. diſputat indulgentias non pertinere ad poteſtatem ordinis, ſed iuriſdictionis, atque ideo non extendere ſe ſimpliciter & directe ad remiſſionem culpæ, quæ fit in abſolutione Sacramentali, nec ad diminutionem alterius pœnæ niſi illius, quam Papa, aut qui cōfert indulgentias, inflixit aut infligere poteſt. Cuiuſmodi ſunt pœnæ excommunicationum, irregularitatum, inhabilitationum. &c. & inde concludit, poteſtatem ordinis ſeu claues ſacramentales in abſolutione eſſe eminentiores, vtiliores & eligibiliores in collatione indulgētiarum, quam poteſtatem iuriſdictionis. Et addit hæc corollaria:

Corollaria Gerſonis. Solus Papa ſupremus, Chriſtus cum Patre & Spiritu ſancto, poteſt dare plenaria auctoritate indulgentiam. omnimodam à pœna & culpa, quam

I. dum confert, dat dies indulgentiarum innumerabiles & infinitos extenſiue & duratiuę.

II. Solus papa Chriſtus gratis & abſque merito alio, quam ſuo. facit commutationem pœnæ perpetuæ in pœnā temporalem, ſcilicet plenam abſolutionem.

III. Solus Papa Chriſtus poteſt illam tot dierum & annorum mille millium indulgentias concedere, qualis poſita reperitur in diuerſis conceſſionibus ſummorum Pontificum. Cumque tales Bullas Gerſon nec probare poſſet nec damnare auderet addit: Forte talis enormitas conceſſionis ab aliquibus quæſtuoſis. aut aliter male motis conficta eſt. Item addit indulgentiarum conceſſor, per tot millia nedum dierum. ſed & annorum videtur difficulter ſaluabilis poſt remiſſionem æternæ pœnæ & commutationem in temporalem. Conſtat enim, quod nec homo in hac vita poteſt aut debet ad tot annos obligari pœnitentiam agere, cum non ſit victurus per milleſimam partem tot annorum. Conſtat præterea. quod dum mundus finem habebit, ceſſabit purgatorium &, ex conſequenti, dies pœnarum ſuarum. *Gerſon de valore indulgentiarum.* Addit & hoc: vtrum claues Eccleſiæ ſe extendant, non ſolum ſuper terram, ſed etiam ſub terra in purgatorium: ſunt opiniones ad vtramque partem probabiles. Et fauorabile eſt. inquit. dicere, quod ſic. ſaltem per indirectum. Concludit vero indulgentias valere claue Eccleſiæ non errante, & Chriſto non reprobante. Neminem igitur ſic debere inniti indulgentijs, conceſſis in toto vel in parte à pœna & à culpa, quin ſtudioſius ſit pœnitentiam agere, &c. Et alibi dicit: Fatuæ ſunt & ſuperſtitioſæ quædam intitulationes de indulgentiis viginti mille annorum: Vel tali modo: Qui dixerit quinque Pater noſter ante talem imaginem. &c.

Auentinus. Supra annotauimus, quomodo Schola Pariſienſis impudentiæ indulgentiarum Clementis Sexti contradixerit. Et Auentinus ſcribit cum Antipapæ Vrbanus Sextus & Clemens Septimus, circa annum 1380. largiſſimas profunderent indulgentias, quod Schola Pariſienſis etiam ſolenniter adhibitis tubis & campanis, vt eorum mos eſt, Papæ erroneam ſententiam, indulgentiarijs Bullis comprehenſam, damnarit.

Auctor

Auctor Fortalicii fidei teſtatur circa annum 1450. non paucos fuiſſe, qui inter cætera etiam indulgentias improbarint. Certe circa annum Domini 1470. VVeſſelus Gruningenſis inter alios abuſus Papatus etiam indulgentiarum negotiationem ſcriptis & diſputationibus inter doctos ſatis acriter taxauit, atque ideo dictus fuit Magiſter contradictionis. Et licet Pariſiis fuiſſet in Theologia Magiſter noſter, in exilium tamen eiectus & facienda arte medica vitam tolerare coactus fuit. Is igitur in epiſtola ad Engelbertum quendam dicit: Cum Doctores à principio confiteantur ſolum Deum peccata remittere, indulgentiarii confugiunt ad pœnas, quoniam mitior ibi mentiendi locus. cum tamen Theologica regula ſit: Nihil debere fideles aſſerere, quod non in regula fidei contineatur. Nullum autem, inquit, locum Scripturæ dabunt, vbi pœnarum pro peccatis præteritis, & prorſus dimiſſis debitarum iudicium in Papæ arbitrium referatur. Ego, inquit, valde titubanter dictum puto, vt alicui peccata remiſſa ſint, & adhuc nuda in conſpectu Dei. Quomodo enim tecta, quæ adhuc imputantur? Quomodo vero non imputantur, quando puniuntur? Dominus forte dimiſit, vt Papa retineret ad pœnam? Item, Vbi ſtabilies hanc determinatam Chriſti voluntatem, vt vnum atq; idem opus indulgentiale nunc ſex annos valeat, nunc ſeptem nunc ſeptingentos nunc ſeptem millia, nunc plenariam indulgentiam? Quia vero obiiciebatur ſanctam Eccleſiam diuino ſpiritu gubernari, reſpondet, Verum eſt in quibus ſancta eſt, non autem in quibus ignorat, & errat, ſicut, proh dolor, in multis valde plangimus errantem, præſertim in ſale infatuato, in villico diffamato, in infideli diſpenſatore, quos Bernhardus definit mercenarios pro paſtoribus, Lupos pro mercenariis, imo pro lupis diabolos.

Fortalicium fidei.
VVeſſelus Gruningẽſis exulat ob taxatas fraudes indulgentiarum.
Regula Theologica.

In alia Epiſtola ad Decanum quendam dicit, ipſos indulgentiarios fateri quod nec in Scriptura, nec in Patribus expreſſum aliquid extet de indulgentiis.

Epiſtola VVeſſeli ad Decanum.

Et Patres ante Albertum & Thomam reprehendiſſe recens tunc cœptas indulgentias. Gerſonem etiam & Antonium non pauca in materia indulgentiarum deſideraſſe. Pariſienſes vero temeritatẽ Clementis Sexti publice reprehendiſſe. Addit & hoc: Quantos errores in materia indulgentiarum Romana curia temere præſumpſerit, & peſtilẽter publicarit, ac hodie noxie pullularent, niſi ſana paucorum veterum Theologorum ſeueritas obſtitiſſet, non opus omnia commemorare. Subiungit ſe Romæ etiam ſub Paulo ſecundo de indulgentiis inter doctos diſputaſſe: Veniſſe etiam tunc Pariſiis Romam quendam Magiſtrum noſtrum, qui dixerit in Sorbona habitam paulo ante diſputationem de indulgentiis, à quo nemo doctior, ſed omnes, quam venerant confuſiores receſſiſſent. Cubicularium vero Papæ reſpondiſſe: Non nouũ hoc eſſe. Et Curiales poſtea plenis verbis in VVeſſeli ſententiam conſenſiſſe. Suam vero ſententiam VVeſſelus ita exponit: De pœnis ego ſimpliciter, donec ſanius informer, teneo, quod pœna cum ſuo peccato remiſſo remittatur, neq; vllum prorſus à peccato immunem deinceps ad pœnam obligari. Et ex Longobardo adducit dictum Ambroſii: Ille ſolus dimittit peccata, qui ſolus pro peccatis mortuus eſt. Item Auguſtini illud: Si texit Deus peccata, noluit aduertere, & ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, & ſi noluit animaduertere, noluit punire, ſed voluit ignoſcere. Concludit igitur, Spiritum ſanctum per Petrum poſuiſſe vnicam, ſolidam & ſolam Bullam indulgentialem, qua abundanter miniſtretur introitus in Regnum Dei, 2. Pet. 1. Subminiſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute ſcientiam, in ſcientia temperantiam, in temperantia patientiam, in patientia pietatem, in pietate fraternam charitatem, in ea dilectionem: hæc enim ſi feceritis, ſic abunde ſubminiſtrabitur vobis introitus in æternum regnum, &c.

Diſputatio Pariſienſis de indulgentiis.
Sententia VVeſſeli de indulgentiis.

Ioannes Veſalienſis con tra indulgentias.

Cum VVeſſelus diſputationes illas ex Italia & ex Galliis per exilium ſuum in Germaniam attuliſſet: Doctor Ioannes Veſalienſis, qui prius fuerat Profeſſor in ſchola Erfordienſi, factus poſtea concionator VVormatienſis materiam illam arripuit, & inter reliquos articulos etiam hunc publice pro concione coram populo tractauit, ſicut Conradus VVimpina annotauit: Papam & alios Prælatos non poſſe ex theſauro Eccleſiæ compenſationes pœnarum pro delictis debitarum per indulgentias aliis diſtribuere, & applicare. Atq; ideo Eccleſiæ dando indulgentias plus nocere quam prodeſſe. Et allegauit etiam veteres quoſdam, & præſertim Cantorem Pariſienſem, ſolitum dicere: Indulgentias eſſe pias fraudes, quibus Laici ad dandas eleemoſynas alliciantur. Cumque obiiceretur, Eccleſiam facere indulgentias, reſpondit: Verum eſt de illa, quæ errat. Sed is propterea a Monachis comprehenſus, & ad ignem damnatus fuit an. 1479. Similem etiam contra ſe inquiſitionem metuere ſe oſtendit VVeſſelus in Epiſtola ad Decanum Traiectenſem, vbi inquit: Sæpe ego in D. Veſalio veritus inconſideratam & temerariam eius locutionem, quæ licet ſcholaſticæ ſubtilitatis, & forſan nonnunquam etiam aliquid catholicæ veritatis haberet: ea tamen in vulgus indoctum cum graui ſimplicium ſcandalo proferri prorſus odioſum. Accipio præterea ex amicis, inquiſitorem mox, vt cauſam Veſaliæ abſoluerit, ad me vſq; deſcenſurum ad inquirendum. In qua re, tametſi cauſæ nihil verear, inquietudinem tamen, ſuſpiciones & calumnias ſuſtinere oportebit, præſertim Doctorum quorundam Colonienſium, quorum (experte loquor) ex tuis caſibus facile odia, quin & inuidiam coniectaui. Hæc ille. Sed VVeſſelus vel exemplo illo territus remiſſior & meticuloſior factus eſt, ſicut ex Epiſtola illa apparet, vel Deus illum mirabiliter protexit: In pace enim mortuus eſt Gruningæ, anno 1489. in die Franciſci. Sed poſt mortem ipſius fraterculus quidam Epiſtolam eius de indulgentiis impugnauit.

Cantor Pariſienſis vocauit indulgentias pias fraudes.

De exceptione, Eccleſia dare indulgentias.

Sauanorola Florentinus.

Poſtea ſub Alexandro VI. Sauanorola Florentiæ inter cætera etiam Pontificias indulgentias acriter reprehendit ſed flammis confutatus eſt. Et circa annum 1500. Roſtochii ſacerdos quidam Nicolaus Ruſt inter alias ſuperſtitiones etiam indulgentias reprehendit non voce tantum, ſed ſcriptis etiam popularibus, quæ ab inquiſitoribus poſtea ſuppreſſa ſunt, indulgentias ſcilicet meram deceptionem eſſe piorum, & quæſtum, veras indulgentias contingere a ſolo Deo gratis propter Chriſtum omnibus vere pœnitentibus.

Germaniæ grauamina exhibita Maximiliano Imperatori.

Tandem etiam totæ nationes de nundinationib. iſtis conqueſtæ ſunt. Nam circa annum 1510. natio Germanica grauamina ſua obtulit Maximiliano Imperatori inter quæ decimum hoc fuit: Quod indulgentiæ nouæ cum reuocatione aut ſuſpenſione veterum (Laicis contra clerum murmurantibus) ad corradendas pecunias concedantur.

Et poſtea anno 1522. Proceres Imperii centum grauamina Germanicæ nationis aduerſus ſedem Romanam Oratori Pontificio in comitiis Norinbergenſibus propoſuerunt: inter quæ tertium, quartum, quintum, ſextum & ſeptimum querelam de indulgentiis continet. Illa igitur hoc loco adſcribam.

GERMANICÆ NATIONIS GRAVAMEN III. *de oneribus Papalium indulgentiarum.*

Illud importabile jam olim increbuit Romanarũ indulgentiarũ onus, quando ſub perſona pietatis, cum aut baſilicas Romanas conſtruere, aut profectionem in Turcas parare polliciti ſunt Romani Pontifices, omnem a ſimplicibus, nimiumq; credulis Germanis exſuxerunt pecuniarum medullam.

dullam.

Bullam. Et quod longe maioris eſt faciendum. per has impoſturas, ac earum conductitios præcones & prædicatores, profligata eſt Germanæ Chriſtianorum pietas, dum qui extrudere volebant venales ſuas Bullas laudes ſuis mercibus occinebant miras & inauditas, condonari per emptitias has condonationes, nedum noxas præteritas aut futuras viuentium, ſed & defunctorum vita, exiſtentium in purgatorio (quod vocant cantores illi indulgentiarum) igni, modo numeraretur aliquid, modo tinniat dextera. Atq; his mercium nundinationibus ſimul & ſpoliata eſt ære Germania, & Chriſti pietas extincta quando quilibet pro pretii, quod in has merces expenderat, modo peccandi impunitatem ſibi pollicebatur. Hinc ſtupra, inceſtus, adulteria, periuria homicidia, furta, rapinæ fœnora, ac tota malorum lerna ſemel originē ſibi traxerunt. Quod enim malorum amplius jam horrebunt mortales, quando ſibi peccandi licentiam ac impunitatem, nedum in vita, ſed & poſt obitum, ære, licet immodico, comparari poſſe, a nundinationibus illis indulgentiariis, ſemel perſuaſum habent? maxime Germani, quibus per hos vera pietatis fucos, ſub religionis perſona nihil non perſuaderi difficile eſt? vt ingenio plane ad pietatem credulo eſt Germania.

Præconia indulgentiarum impudentiſsima.

Fructus indulgentiarū.

Indulgentia pietatis fucus.

IV.

Et licet indulgentiæ hæ non ſemel in hoc ad Germanos miſſæ ſint, quaſi ex corraſa earum venditione pecunia, fideles contra Barbaros eſſent curandi ac defendendi: euentu tamen compertum habent Germani, pecuniam hanc non in rem fidei aut alioqui Reipublicæ Chriſtianæ neceſſariam: ſed in propinquorum luxum ac ſubleuandum familiam ipſorum eſſe verſam. Quo vno bina hæc nata ſunt perquam maxima incommoda, quod & offendicula orta ſunt ſimplicibus & quod nunc Germani toties ſentientes luſam fidem, cum vere jam res poſtulat, vt contra Turcas inſtituatur expeditio bellica, nullis rationibus perſuaderi ſe patiuntur, vt credant: quod res ipſa fore notorium facit, ita ſcilicet inſtare ceruicibus noſtris crudeles Turcas, ſuſpicantes ſemper prioribus ſimile quidpiam agi. Quæ vna ratio eſt, vt tam ægre manus contra Turcas jungant. Quantorum ergo malorum & in rebus temporalibus, ac Chriſti fidelium conſcientiis, cauſæ fuerint Romanæ indulgentiæ: ſanctitas Apoſtolica, pro ſublimitate captus ſui, exigua opera vel inde, ſi non ex re vlla alia, conjectura conſequi poterit.

Qui ſemel eſt læſus fallaci piſcis ab hamo, &c.

V.

De caſibus Pontifici Romano ſoli reſeruatis.

Præterea Papalis ſanctitas, cæteriq; Epiſcopi ac Eccleſiæ Romanæ columnæ, caſus aliquot ſuæ tantum abſolutioni reliquos fecerunt: quorum ſi vnum aut alterum commiſeris, jam aut aliquid numerandum, aut abſolutione tibi carendum eſt: nempe quod in hoc reſeruati ſint, vt inde nummorum aliquid eis accreſcat. Quod ex eo coniicere licet, quod in caſibus etiam quantumuis pro tempore honeſtis aut neceſſariis, nunquam tamen, niſi numeretur aliquid, diſpenſant. At ſi nihil attuleris numeratum, indiſpenſatus perpetuo maneas oportet.

VI.

Verum, ſi quis vnde numeret habeat, jam nedum præſentes indulgentur harum conſtitutionum tranſgreſſiones: ſed & in futurum impune, vt eas ipſas tranſgredi liceat, indulto permittitur. Quo fit, vt anſam inde accipiant ii cum quibus ita diſpenſatum eſt, peierandi, homicidia, adulteria, & ſimilia flagitia perpetrandi, quando quilibet ex Sacerdotum vulgo abſolutionem emptitiam, virtute indulti, his impertiri poteſt. Quæ malorum ſeges tota ex habendi libidine, auriq; ſacra fame, qua nunc Eccleſiaſticorum nonnulli miſere excruciantur, originem ducit.

Fons indulgentiarum & publicorū Eccleſiæ malorum.

DE PRÆDICATORIBVS INDVLgentiarum Stationariis. 7.

Eſt & aliud indulgentiis vendendis addictum hominum genus, quos

Stationarii.

Stationarios vulgo vocant, hi ruſticorum plerumq; abutuntur ſimplicitate, dum omnes vicos, villas, pagos, angiportos, omniaque peragrant caſtella & oppidula, prædicantes ſancti cuiuſpiam, Valentini puta, Huperti, Cornelii, Anaſtaſiiue ſanctimoniam: ac quantum ad rem familiarem addat, ſi quotannis hunc vel illum munuſculo aliquo, quod eis Stationariis ſcilicet in commodum cedat, demulceas. Inſcribenteſq; dehinc ſimplices ſub ſancti alicuius numen ac tutelam, promittenteſq; quod hoc aut altero morborum genere vacaturus ſit, qui eis annuum cenſum penderit. Quæ omnia in hoc excogitata ſunt, vt ſimplices illi ad viuum vſq; exugantur. Nam primum hoc negotium à S. Antonio cœptum in innumera morborum genera dehinc ſueuit diduci, ita vt vix ſuperſit morbus nunc aliquis, cui Stationarii non & peculiarem Sanctum, tanquam tabernæ vel negotiationi, præpoſuerint. Proceſſitque eo vſque eius mali ſerpigo, vt pauperum ac ſimplicium illorum, Quæſtionarii ac Stationarii prædicatores ſanguinem vorent & medullam: dumq; illi, vna cum liberis ſuis, neceſſariis ſpoliantur, in delitiis & luxu plus quam Sybaritice degunt Stationarii.

Sanctorum procuratio in morbis hominum ſanandis.

DE FATALI INDVLGENTIARVM TERMINO,

quomodo Deus cathedras vendentium indulgentias, & menſas nummulariorum iſtorum gladio Spiritus per miniſterium Lutheri ſubuerterit.

Hiſtoria noſtri ſeculi.

Et hactenus quidem, contra nundinationes iſtas indulgentiarum multi partim murmurarunt, partim ſonora voce clamarunt: ſed vi, fraudibus, & dolis oppreſſi, nihil efficere potuerunt. Tandem vero Lutherus gladio Spiritus, magno zelo, impudentiſſimos iſtos trapezitas aggreſſus eſt, cuius poſitiones contra indulgentias cum Albertus Cranzius legiſſet, exclamaſſe fertur: Vera quidem dicis bone frater, ſed nihil efficies. Vade igitur in cellam tuam, & ora, Miſerere mei Deus. Sed aderat fatalis nundinationum iſtarum terminus, addidit igitur Deus voci ſuæ in Luthero vocem virtutis: detectis enim toti orbi impoſturis indulgentiarum, menſæ nummulariorum ſine vi, ſolo Spiritus gladio, ſubuerſæ per ſe corruerunt, & impletum eſt dictum Prophetæ: Oſtendam gentibus turpitudinem tuam, & regnis ignominiam tuam. Quod, quomodo factum ſit, vtile eſt meminiſſe.

Cranzius de impugnatione indulgentiarum per Lutherum facta.

Occaſio reprehenſarũ indulgentiarum per D. Martinum Lutherum.

Creſcebat igitur indies impudentia nundinationis indulgentiarum, vt, quo amplius progrederetur, nõ inueniret, nec, vbi conſiſteret, haberet. Hactenus enim fictitiæ Pontificii jubilæi indulgẽtiæ ad vigeſimum quinctum quemque annum contractæ, illis ſolis diſpenſatæ fuerant, qui ſuſceptis peregrinationibus, limina Apoſtolorum, ſicut ipſi loquuntur, in Eccleſiis vrbis viſitarant. Alexander ſextus vero, ſicut ſupra annotauimus, anno 1500. in aliis regionibus omnibus, gratiam jubilæi pro pecunia oppidatim & vicatim vendidit abſentibus, non ſecus ac ſi ipſas Eccleſias vrbis omnes viſitaſſent. Quo aucupio cum ingentem pecuniæ vim confeciſſet, ſecutus per interualla Leo decimus, de ſimili artificio emungendæ pecuniæ cogitauit. Cumque anno 1513. ſedem beſtiæ aſcendiſſet, & vix ſperare auderet ſe jubilæi terminum ad annum 1525. aſſequi poſſe, nouo exemplo anno 1515. & 1516. miſſis per omnia Regna quæſtoribus eãdem gratiam, quæ in jubilæo peregrinationem Romanam ſuſcipientibus concedi ſolet, tunc extra iubilæi terminũ pro pecunia, poſitis publice in Eccleſiis ciſtis ſeu ærariis, venalẽ expoſuit. Prætextus autem, ſicut Cochlæus ſcribit, fuit ſtructura templi S. Petri Romæ, quam ſumptuoſiſſime

Leo X.

Prætextus indulgentiarum.

Iulio II. inchoatam, cum Leo ſe abſoluere velle fingeret, & pecunia non ſuppeteret, per impoſturam indulgentiarum ſe eam a Germanica preſertim ſimplicitate facile emungere poſſe, a Curtiſanis perſuaſus fuit. Vtq; ſũ auctoritate aliqua impoſtura illa in Germania exerceretur: Archiepiſcopo Moguntino hoc negotij datum qui ea cõditione illud ſuſcepit ſicut Luther. ſcribit, vt dimidium prædæ Romano Pontifici, altera pars Moguntino ad ſoluendum pallium cederet. Cum merces iſtæ in alijs Prouinciis anno 1515. & ſequenti expoſitæ fuiſſent hac licitatione, ſicut Maſſeus ſcribit, vt qui decem ſolidos numeraret animam ex purgatorio liberaret: in Germania per annum 1517. potiſſimum impoſturæ iſtæ exerceri cœperunt. Quæſitus autem & ad eam rem delectus fuit, exquiſitus quidam nebulo Ioannes Tecelius Dominicanus, ſeu ordinis Prædicatorij. Et illum quidem antea Maximilianus Oeniponti propter adulterium in quo deprehenſus fuerat, ſacco ad ſubmerſionem adiudicarat, interceſſione autem Ducis Friderici liberatus fuerat. Sed quia ſæpe antea, ſicut Cochlæus narrat ordini militari in Liuonia amplam pecuniam ſub prætextu indulgentiarum impudentibus ſuis præconijs conquiſierat: Viſus tunc fuit ille Moguntino ad ſaltandam hanc fabulam maxime idoneus. Creatus itaq; fuit commiſſarius Apoſtolicus, & hæreticæ prauitatis inquiſitor, vt inquiſitoriis artibus opprimere poſſet ſi qui contradicere vellent. Atq; ita non tantum pro concione impudentiſſimis præconiis: verum etiam ſparſo libello quodam, quam Summariam inſtructionem nominabat, indulgentiarum merces per Germaniam venales vbique exponebat. Capita autem & concionum & ſcripti eius, ſicut ex Lutheri Scriptis colligo, hæc fuerunt: Pro concione deſpumabant Quæſtores iſti tales exhortationes. En cœlum vndique apertum iam eſt, ſi nunc non intres, quando vnquam intrabis? O inſenſatos & craſſi cordis homines beſtiis prope ſimiles qui non percipitis tantam effuſionem gratiarum. En tot poteſtis redimere animas. O duri, duri, & negligentes: duodecim denariis Patrem extrahere potes, & tam ingratus parenti in tantis pœnis non ſuccurris? Ego ſane in extremo iudicio excuſatus ſum: Vos videritis. Dico tibi, ſi vnam ſolam tunicam haberes, hanc quoq; exuendam & diſtrahendam indico, vt tantas gratias obtineres, &c. In oblocutores vero iſtius gratiæ ita detonabant, vt tremens vulgus & cœlum mox ruiturum, & terram hiaturam formidaret. Addebant amplificationes. Si quis literas indulgentiarum redimeret, eius animam ſecura eſſe de ſalute ſua. Et animas in purgatorio exiſtentes, pro quibus indulgentiæ redimantur, ſtatim vbi coniectus in ciſtam nummus tinnierit ex purgatorio in cœlum euolare. Item tantas eſſe illas gratias, vt nullum ſit adeo magnum peccatum, etiamſi (per impoſſibile) quis matrem Dei violaſſet quin per indulgentias ſolui poſſet, & hominem per iſtas indulgentias liberum fieri ab omni pœna & culpa. Eſſe enim iſtas gratias donum illud Dei inæſtimabile, quo homo reconcilietur Deo, & omnes pœnæ purgatorii deleantur. Nec neceſſariam eſſe contritionem his, qui vel animas vel confeſſionalia redimerẽt. Verba enim inſtructionis hæc fuerunt: Prima gratia principalis indulgentiarum eſt plenaria remiſſio omnium peccatorum, per quam peccator perfectam remiſſionem & Dei gratiam denuo conſequitur: Per quam etiam remiſſionẽ peccatorum ſibi pœnæ in purgatorio propter offenſam diuinæ maieſtatis luendæ, pleniſſime remittuntur, & omnino delentur. Item Pontificem habere poteſtate in purgatorium ad liberandas per via indulgentiarum animas: Et tam certam eſſe fiduciã ſalutis per literas veniarum affirmabant, vt ſuam animã pro illis oppignoraret. Crucem, quæ cum inſignibus Papæ in Eccleſia erigebant, æque efficacem eſſe ac ipſam Chriſti crucem. Addebãt fabulas: In certo quodã loco quinq; animarum

millia

rum Leonis X.

Albertus Archiepiſcopus Moguntinus indulgẽtiarum Leonis X. promotor in Germania.

Pretium animæ e purgatorio redimenda.

Ioannes Tecelius nugiuendulus Romanæ Curiæ.

Capita Tecelij.

Summaria inſtructio Tecelii.

Capita concionum Tecelii.

Contra oblocutores indulgentiarum.

Verba inſtructionis Tecelii.

Fabula de

virtute indulgentiarum Tecelii.

millia per venias iſtas redemptas, inter quas ſolum tres fuiſſent damnatæ ideo quod detraxiſſent indulgentijs. Finis & concluſio concionum fuit: Impone, impone, impone. Vtque non verbis tantum, ſed exemplo & facto homines excitarent, primi ad ciſtam in omnium conſpectu procedebant, ſplendido geſtu, & ſonoro tinnitu aliquid in ciſtam conijcientes. & aſtantes arridebant imponentibus, omittentibus indignabantur. Permittebant etiam pauperibus indulgentias iſtas gratis dari. ſed ita vt primum vndecunq; pecunias corradere tentarent à bonis fautoribus. Et vxores docebant etiam inuitis maritis, quomodocunque corradere pecuniam ad redimendas indulgentias. Hæc ex ſcriptis iſtorum temporum collecta, ipſis verbis, quibus annotata fuerunt adſcripſi.

Indignatio publica contra impoſturas Tecelii, conuitia.

Interea vero, dum impoſturæ iſtæ magna impudentia Germaniã peruagarentur, audiebantur non murmura tantum, ſed manifeſtæ indignationes omnium bonorum. Defeſſi enim erant iam omnes in Germania ferendis iſtis expilationibus, nundinationibus & infinitis impoſturis Romanenſium. Vocarunt indulgentias animarum nundinas, & Monopolia fremebant à nundinatoribus iſtis indulgentiarijs vendi licentiam & impunitatem peccatorum, non de præteritis tantum, verum etiam de futuris, nec in hac tantum vita, verum etiam poſt obitum, ſicut loquuntur querelæ Germanicorum grauaminum. Fingebant ridiculas fabellas, venisse ſcilicet quendam mortuum cum literis veniarum ad infernum, ac per eas petiiſſe libertatem: occurriſſe vero dæmonem quendam qui cum Bullam legeret, inter manus ipſius præ furore ignis papyrum, membranã, ceram, & plumbum conſumpta, atq; ita animam vacuam in profundum præcipitatam, ſicut hæc narrantur in ſcriptis iſtorum temporum. Spargebatur & illa narratio: Nobilem quendam indicaſſe Tecelio, in animo ſe habere, quod vellet magnum aliquod facinus deſignare & in futurum eius peccati petiiſſe indulgentiam: Et Tecelium magna quidem pecuniæ ſumma indulgentiam illam licitatum, nobilem tamen numerata illa pecunia Bullam accepiſſe. Poſtea nobilem illum, captata occaſione, Tecelium in ſylua quadam effractis indulgentiarijs ciſtis ſpoliaſſe. Cumq; Tecelius omnes ipſi diras minitaretur: Nobilem ipſi oſtendiſſe Bullam indulgentiarum tam magno redemptam, & cum riſu addidiſſe. Hoc erat peccatum illud, quod in animo habebam, à quo iam in optima forma abſolutus ſum. Omnes igitur optabant, & inſtigabant, vt ex doctis aliquis impudentiſſimis iſtis nundinationibus ſe opponeret: ſed metu Tyrannidis Pontificiæ nemo audebat progredi.

Sales oppoſiti nugiuendulo Tecelio à Germanis.

Alia narratio iſtorum temporum.

Patria Doctoris Martini Chemnicii.

Principium reprehenſionum quibus Lutherus vſus eſt in indulgentiis.

Tandem cum Tecelius merces ſuas indulgentiarum ea, de qua dictum iam eſt, impotentia, venales exponeret in oppido, ſicut Cochlæus ſcribit, Jüterbock (quod prope meam patriam Britzen/ quæ à fidelitate, olim Marchionibus Brandenburgenſibus præſtita, nomen habet, ſitum eſt, vnde etiam maternam duco originē) ibi ob loci vicinitatem, rei indignitas Lutherum VVitebergæ docentem, magis perculit, ac Deus peculiari impetu ſpiritum ipſius excitauit, vt conſtitueret impudentiſſimis iſtis cauponationibus contradicere. Cum vero primum non auderet totum negotium indulgentiarum reijcere aut damnare, enormes tantum exceſſus & craſſiſſimos abuſus reprehendit, totum vero negotium in diſputationem adduxit, affixis publice propoſitionibus anno 1517. pridie Calendas Nouembris, ſicut liberum tunc erat in Scholis omnia, etiam certiſſima, diſputando in dubium vocare. Edidit etiam concionem de indulgentijs & poenitentia. Ac ſcripſit ad Moguntinum & Brandenburgenſem Epiſcopos, ad ipſum etiam Leonē Pontificē, vt Quæſtorum impudentiam cohiberent. Nec vero in vniuerſum tunc damnabat Papales indulgentias, ſed tantum modum adhiberi, ac enormes exceſſus corrigi petebat,

Themata diſputationis Lutheri de indulgentiis.

Concio Lutheri de indulgentiis, &c.

Litera Lutheri ad Pa-

dicebat

dicebat redemptiones veniarum non eſſe vel præcepti, vel conſilij, nec ad ſalutem neceſſarias:ſed liberas, imo vtiles, ſi homines in eas non confidant. Item non eſſe contemnendas indulgentias ſed liberas relinquendas; eſſe eas de genere eorum, quæ licent & ſub permiſſionem cadunt, quamuis non de numero eorum quæ expediunt.

pam & Moguntinum & Brandenburgenſem Epiſcopos.

Mota hoc modo indulgentiarum Camarina, ſuſpenſis animis vbique omnes expectabant euentum rei. Nulla autem prorſus moderatio vel ab Epiſcopis, vel à Pōtifice adhibebatur. Sed Tecelius per Conradū VVimpinam contrarijs poſitionibus omnia ſua impudentiſſime defendebat. Ac certatim ſcriptis acerbiſſimis in Lutherum irruebant Theologi Pontificij, Sylueſter Prieras, Romæ Magiſter Palatij, Eccius, Hogoſtratus, &c. Illi impudentiſſima axiomata Tecelij omnia, de quibus dictum eſt, magna vehementia defendere conabantur. Ex hiſce principijs: Primo, quod Papæ poteſtas eſſet ſuprema, quæ toto ſimul mundo non poſſet reſtringi. II. Quod Papa ea, quæ fidei ſunt ſolus haberet determinare, & Scripturam auctoritatiue pro ſuo ſenſu interpretari. III. Multas veritates & catholicas tenendas, licet nec in canone Scripturæ, nec à Doctoribus antiquioribus ponantur. Hæc enim ſunt verba in poſitionibus VVimpinæ. Ita irritatus Lutherus, totum negotium indulgentiarum per reſolutiones plenius cœpit examinare, ac paulatim etiam doctrinam de pœnitentia de fide, de iuſtificatione, &c. magno omnium applauſu illuſtrare. Interea cœpta erant Comitia Auguſtana, Anno 1518. eo citatus erat Lutherus ad cauſam dicendam coram Cardinali Caietano, cui Pontifex hoc in mandatis dederat. Ille vero hoc tantum multis minis vrgebat, vt Lutherus ſua reuocaret, tūc ſalua fore omnia. Et non pauci erant, qui dicebant, de poteſtate ſummi Pontificis non diſputandum, ſed tacendum, & gratias agendas.

Quid Lutherus principio damnarit in indulgentiis. Conradus VVimpina patronus indulgentiarum. Sylueſter Prieras. Eccius. Hogoſtratus. De auctoritate Papæ. Incrementa ſemel motæ diſputationis. Quibus argumentis vſi contra Luth.

Cum vero Lutherus ad hoc permoueri non poſſet, re infecta diſceſſum fuit. Et quoniam quidam animaduertebant, Lutherum minis & maledictis non poſſe à ſententia dimoueri, nec populum placari acerba defenſione impudentiſſimarum nundinationum: alia igitur via hoc tentarunt, & per Carolum Milititium multis actum fuit cum Luthero vt quæ pacis eſſent, conſuleret, & Pontifici reconciliaretur. Vocarat etiam Carolus ille ad ſe Tecelium primarium tragœdiæ iſtius auctorem, ac ſeuere obiurgatum verbis ac minis Pontificijs ita terruit, vt ægritudine animi confectus, non multo poſt extingueretur. Hæc ratio agendi Lutherum ita mouerat, vt oſtenderet, ſe pacis cupidum & ſtudioſum. Cumque neceſſitate quadam, quaſi per vim, in turbas illas pertractus eſſet, prolixe promiſit omnia.

Comitiorum Auguſtanorum acta. Caietanus. Aſtus aduerſariorū. Carolus Milititius. Tecelius moritur.

Et ſane ſi hanc viā proſecuti tunc fuiſſent Pontificij, potuiſſent omnes illas turbas ſanare. Sed aderat fatalis terminus indulgentiarum & totius regni Pontificij. Conſtituerat. n. Deus, propulſatis Ægyptiacis tenebris, lucem verbi ſui rurſus accēdere, & Eccleſiā ſuam ex Babylonica captiuitate liberare. Vociferabantur itaq; ij, qui columnæ regni Pōtificij videri ſolebant Non decere maieſtatē Pontificiam tam molliter & abiecte rem illam agere. Sed effecerunt, vt Pontifex promulgaret condemnationem Lutheri. Nominatim vero edidit nouam Decretalem de indulgentijs & earum efficacia, in qua non obſcure Teceliana dogmata de indulgentiis à pœna & à culpa, pro viuis & pro mortuis cōfirmat. Hæc enim ſunt verba: Romanum Pontificem, Chriſti vicarium poteſtate clauium (quibus culpam & pœnam pro actualib. peccatis debitam tollat, culpam quidem mediante pœnitentiæ Sacramēto, pœnam vero temporalē pro actualibus ſecundū diuinam iuſtitiam debitam, mediante Eccleſiaſtica indulgentia) poſſe pro rationalibus cauſis concedere fidelibus, ſiue in hac vita

Nouū claſsicum aduerſariorum contra Lutherum. Lutherus cōdemnatur à Pontifice. Decretalis Leonis X. de indulgentiis.

ſint,

ſint, ſiue in purgatorio, indulgentias ex ſuperabundantia meritorum Chriſti & Sanctorum, ac tam pro viuis quam defunctis, Apoſtolica auctoritate, vel per modum abſolutionis indulgentiam ipſam conferre, vel per modum ſuffragij illam transferre: ac propterea omnes, tam viuos quam defunctos à tanta pœna liberari, quanta conceſſæ & acquiſitæ indulgentiæ æquiualet, &c. Hanc decretalem Eccius in Lipſica diſputatione ita interpretatus eſt, indulgentias quidem de ſe non remittere vel delere culpam: ſed tamen dari indulgentias vt qui eas acquirunt abſoluantur à pœna & à culpa in hanc ſententiam: Quia Papa concedat, vt qui redimunt indulgentias à culpa mediante Sacramento pœnitentiæ à deputatis commiſſarijs abſoluantur, & deinde indulgentias, id eſt, pœnarum remiſſiones conſequantur, ita vtrumq; fieri per indulgentiarum bullas, vt à pœna & culpa liberentur.

Ecciana interpretatio Decretalis Pontificiæ.

Secutæ poſtea ſunt condemnationes Lutheri doctrinales à Louanienſibus & Colonienſibus. Atque ita data fuit Luthero occaſio, vt ſubinde plures errores in doctrina Pontificia detegeret, & alios etiam locos doctrinæ Chriſtianæ, ex verbo Dei, nec quicquam fremente Romano Pontifice, illuſtraret. Et res eo deducta eſt, quod in Comitijs Auguſtanis Anno 1530. Pontificij ordines Imperatorem rogarunt, vt interpoſita ſua auctoritate efficeret apud Pontificem, ne amplius indulgentias in Germaniam mitteret, totam enim religionem Pontificiam ita ludibrio exponi.

Pontificios pudere cœpit nundinationis & defenſionis indulgentiarum

Nunc Concilium Tridentinum vſum indulgentiarum maxime ſalutatem prædicat, & leuiter tantum de abuſibus quibuſdam concionatur. Obſeruet autem Lector quod Decretum Tridentinum in ſpecie non explicet, qui ſint abuſus illi. Teceliana enim portenta, de quibus diximus, probare forſan non poteſt, & tamen damnare etiam vel non vult vel non audet, quia à tota Eccleſia Pontificia tunc, ſicut oſtēdimus, defenſa & Papali auctoritate confirmata fuerunt. Ne igitur nihil agere videatur, in genere nominat abuſus quoſdam & prauos quæſtus, quos tamen nec oſtendit, nec explicat: ſed dicit, commode illos in ſpecie inueniri & prohiberi non poſſe, vt per verba generalia nihil ſignificantia ſpes emendationis oſtenderetur, re ipſa autem nihil fiat. In Decreto igitur Tridentino tandem omnia ad poteſtatem Romani Pontificis referuntur, vt ſic nerui veteris ſuperſtitionis retineantur, &, ſi fieri poſſet, per occaſionem hominibus rurſus obtrudantur, ſicut Pius Quintus, anno 1571. edita Bulla hortatus eſt fideles, vt pro felici ſucceſſu fœderis contra Turcam ieiunijs, orationibus & eleemoſynis vacarent, vtque eo libentius illud facerent, omnibus & ſingulis, qui quarta & ſexta feria ac ſabbato ieiunarent, &c. pleniſſimam omnium peccatorum ſuorum remiſſionem, & eam indulgentiam, quæ fidelibus Eccleſias almæ vrbis, & extra vrbem ad id deputatas, viſitantibus conceſſa eſt, pro illa quam habeat theſauros Eccleſiæ aperiendi poteſtate, elargitus eſt, dans poteſtatem eligendi confeſſorem. Et reliqua ſicut in veteribus bullis vſitatum fuit. Inde Lector intelligere & ſtatuere poteſt quomodo Canonem Tridentinum Pontifex accipi velit. nempe vt illa omnia, de quibus hactenus diximus, quæ collapſa & exploſa iā aliquandiu fuerunt, paulatim reuocentur, hoc eſt, reſtituantur, vt ſcilicet indulgētiæ ſint non tantum relaxationes pœnarum canonicarum, quæ iam dudum antiquatæ ſunt: ſed pleniſſimæ remiſſiones ipſorum peccatorum, & quidem omnium peccatorum ex theſauro operum, quæ Sancti, vltra quam debuerunt, ſupererogarunt. Atque Eccleſiæ rurſus obtrudantur impudentiſſimę impoſturę de ſtationibus vrbis, quas continere fingunt vltra decies centena millia annorum, & pluſquam quadraginta duas plenarias indulgentias, cum liberatione

Concilium Tridentinū de vſu & vtilitate indulgētiarū.

Generalitas inſidioſa Cōcilij Tridentini.

Summa Decreti Tridentini de indulgentiis.

Pij Quinti Bulla indulgentiaria.

aliquot animarum ex purgatorio, ſicut ſupra deſcripſimus. Iſtas exoletas merces Pius noſter ex poteſtate ſua aperiendi theſauros Eccleſiæ, ipſis veterum nundinatorum verbis rurſus venales exponit. Quia vero merces iſtas non admodum gratas, nec in magno pretio eſſe intelligit, gratis eas exponit ſi hoc artificio homines rurſus ineſcare & faſcinare poſſet. In fine enim Bullæ ſub excommunicationis pœna diſtrictius præcipit omnibus & ſingulis Notarijs, Eccleſiaſticiſque perſonis, ne publicationis, ſubſcriptionis, obſignationiſque prætextu, quicquam etiam à volentibus & vltro offerentibus pecuniæ exigere, aut aliquod lucrum vel minimum facere audeant.

DECRETVM TRIDENTINI CONCILII DE DELECTV CIBORVM, Ieiunijs & diebus feſtis.

Inſuper hortatur S. Synodus, & per ſanctiſſimum Domini noſtri atque Saluatoris aduentum, Paſtores omnes obteſtatur, vt tanquam boni milites, illa omnia, quæ ſancta Romana Eccleſia, omnium Eccleſiarum mater & magiſtra ſtatuit, nec non ea, quæ tam in hoc Concilio, quam in alijs Oecumenicis ſtatuta ſunt, quibuſcunque fidelibus ſedulo commendent, omniq; diligentia vtantur, vt illis omnibus, & ijs præcipue ſint obſequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum delectus & ieiunia, vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum feſtorum deuota & religioſa celebratio, admonentes populos crebro, obedire præpoſitis ſuis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient; qui contemnunt, Deum ipſum vltorem ſentient.

EXAMEN.

Vniuerſæ Eccleſiæ notiſſimum eſt, quales laqueos Pontificij per leges ſuas de ieiunijs, & de diſcrimine ſeu delecta ciborum conſcientijs iniecerint, quas ſuperſtitioſas & impias opiniones neceſſitatis, ſatisfactionis, cultus, iuſtitiæ & meriti, ieiuniis ac delectui ciborũ attexuerint, quod ſcilicet ſint ſatisfactiones pro peccatis, quibus peccata expietur, & talia bona opera, quibus Deo gratiores effici, & vitam æternam promereri poſſimus. Item quod ex delectu ciborum vel ſeruato, vel no ſeruato fecerint, vel peccata mortalia, vel peculiares cultus Dei ex opere operato: quas tamen leges pro diuitibus venales habuerunt, & pecuniã numerantib. liberaliter relaxarunt. Cumque totus orbis à Tridentinis patribus diu expectaſſet reformationem, ipſi in fine Concilii ſicut ab initio fecerunt, ſolita ſua exercent artificia: diſſimulatis enim erroribus & ſuperſtitionibus, Pontificio ieiunio & prohibitioni ciborum annexis, dicunt, fideles debere obſequentes eſſe iis quæ ad mortificandam carnẽ conducunt, vt ſunt ieiunia, quibus ſuũ ciborum delectum, ſeu prohibitionem potius non tantum addunt verum etiam præponunt. Superſtitioſas vero leges & opiniones de ieiuniis ac prohibitionibus ciborum omnes ſub illa Orci galea inuoluunt: quando dicunt, illa omnia quæ Romana eccleſia, omniũ Eccleſiarum mater & magiſtra, ſtatuit quibuſcunq; fidelibus commendanda & ſeruanda eſſe, vt ita ſub prætextu ſententiarũ Scripturæ, quæ de mortificatione carnis ac de veris ieiuniis concionantur ſuperſtitioſas ſuas leges & opiniones occ ſtabiliant & retineant. Vtque ſub hoc prætextu, illos qui impias ipſorum de ieiuniis & prohibitione ciborũ leges & opiniones, ex verbo Dei taxant plauſibili ſpecie traducentes condemnare poſſint, quaſi ea, quæ ad mortificationem carnis in ſcriptura traditam conducunt, improbent & reiiciant. Et quidem ſi hoc agerent vt abiectis & damnatis impiis & ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, ſana doctrina & vtilia exer-

Summa dogmatis Pontificij de delectu ciborum & ieiunio.

Inſidiæ Trident. in hoc Decreto.

citia veri ieiunij, ſicut in Scriptura hæc tradita ſunt, ſine conſcientiarum laqueis, & prauis opinionibus Eccleſiæ reſtituerentur, omnes pij certatim operam ſuam & merito & libenter huc conferrent: ſed quia ad ſtabiliendas ſuperſtitioſas Pontificiorum leges & opiniones de ieiunijs & prohibitione ciborum, & ad traducendos eos, qui prauas iſtas opiniones ex verbo Dei taxarunt, inſidioſe illa omnia inſtructa ſunt: ideo diſtincte exponemus. Primo, veram Scripturæ ſententiam de ieiunijs & de ciborum delectu: Poſtea ſubiungemus conſentientes quaſdam veteris Eccleſiæ ſententias: Addemus deinde antitheſin de impiis ac ſuperſtitioſis Pontificiorum legibus & opinionibus, de ieiunio & prohibitione ciborum. Poſtremo, colligemus hiſtoricam obſeruationem, quomodo omnibus temporibus ſuperſtitiones de ieiuniis & prohibitione ciborum Eccleſiæ negotium fecerint, quomodo ſæpius repreſſæ ſint, donec tandem ipſam Eccleſiæ arcem inuaſerunt.

Partitio oſtendẽs ſummam totius huius tractationis. I. II. III. IV.

QVOD VERVM IEIVNIVM HABEAT *teſtimonia & exempla ſacræ Scripturæ in veteri & nouo Teſtamento.*

Eſſe ieiuniũ verum.

Ieiunium per ſe & in ſuo genere non eſt opus mandato Dei prohibitũ, vel contra verbum Dei pugnãs, nec inter ea ſimpliciter numerari vel debet, vel poteſt, quæ ſine vllo Scripturę vel teſtimonio, vel exemplo, ex ſola hominum traditione exorta & inſtituta ſunt. Habet enim non pauca vel obſcura, ſed multa & illuſtria teſtimonia & exempla in Scriptura tum veteris, tum noui Teſtamenti: quæ ideo prodeſt in conſpectu habere. Quidam enim propter abuſus Pontificios adeo abhorrẽt à ieiunii doctrina, vt audito vel ſolo ieiunii nomine reſiliant, ac ſi vel homicidiũ vel adulterium audirent: Quidam totam de ieiunio doctrinam ſine diſcrimine inter traditiones humanas reiiciunt. Sed Scriptura abuſus ieiuniorum, Eſa. 58. Zach. 7. Matth. 6. ita reprehendit & damnat, non vt ipſa ieiunia per ſe ſimpliciter abiiciat, ſed vt veram eorum rationem & pium vſum oſtendat, & multis piis exemplis probet ac confirmet. Quod vero manifeſta verbi Dei teſtimonia & probata Sanctorum in Scripturis exempla habet, non eſt inter humanas traditiones numerandum: ſed ſi quos ſuperſtitioſos abuſus, & prauas opiniones, hominum traditiones ieiunio aſſuunt, illa diſcernenda & ſeiungenda ſunt ab ipſis ieiuniorum exercitiis, ſicut verbi Dei teſtimoniis traduntur, & Scripturæ exemplis comprobantur. Atque opera danda eſt, vt reiectis ſuperſtitioſis opinionibus, ac remotis prauis abuſibus, res ipſa, ſicut Scripturæ teſtimoniis & exemplis traditur, Eccleſiæ reſtituatur.

Contraria.

Teſtimonia veteris Teſtamenti de ieiunio.

Dauid igitur inquit, Pſal. 35. Ego autem, cum ipſi ægrotarent, induebar ſacco, humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinum meum vertebatur. Pſalm. 69. Si quando fletu & ieiunio animam meam affligebam, hoc factum eſt in opprobrium mihi. Ioelis 1. Sacrificate ieiunium, & clamate ad Dominum. Cap 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu & in planctu. clangite tuba, ſanctificate ieiunium, &c. Num. 30. ſtatuitur de voto ac iuramento obligationis ad affligendam animam.

Leuitic. 6. & 23. Decima die ſeptimi menſis dies expiationum erit, affligetiſque animas veſtras in ea. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit hac die, peribit de populis ſuis. Eſaiæ 58. Hoc eſt ieiunium, quod elegi, &c.

Et ne quis arbitretur, ieiunium reiiciendũ eſſe inter Leuiticas Teſta-

menti veteris ceremonias, quæ iam abrogatæ ſunt: habet & nouum Teſtamentum teſtimonia & exempla de ieiunio, vt Matth. 6. Cum ieiunas, vnge caput tuum, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui videns in occulto, reddet tibi in propatulo Matt. 9. Auferetur ſponſus, tunc ieiunabunt. Matt. 17. Hoc genus dæmoniorum non ejicitur niſi per orationem & ieiunium. *Teſtimonia noui Teſtamenti.*

1. Corinth. ſeptimo: vt vacetis ieiunio & orationi. 2. Corint. 6. In omnibus exhibeamus nos vt Dei miniſtros, in laboribus, in vigilijs, in ieiuniis.

Hiſce teſtimonijs accedunt multa illuſtria & probata Sanctorum exempla in Scriptura ſacra. Iudicum 20. Ieiunauerunt die illo vſque ad veſperam. 1. Regum 3. ieiunauerunt in die illa, & dixerunt, peccauimus. 1. Regum 31. Ieiunauerunt ſeptem diebus. 2. Regum 1. Planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam, propter Saulum & Ionathan. 1. Regum 12. Deprecatus eſt Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit ieiunium, &c. 3. Reg. 21. Achab ieiunauit & dormiuit in ſacco. 2. Par. 20. Ioſias propoſuit quærere Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda. 1. Eſdr. 8. Prædicaui ieiunium, vt affligeremus nos coram Deo, & peteremus, &c. *Exempla veteris Teſtamenti.*

Item, Ieiunauimus & rogauimus Deum pro hoc, & euenit proſpere. Nehe. 1. Fleui & mœſtus ieiunaui, & oraui coram Deo.

Eſth. 4. Ieiunate pro me, non comederis & non biberis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo. Eſth. 9. Obſeruanda ſuſceperunt ieiunia & preces.

Iere. 36. In die ieiunij, quod prædictum erat menſe nono, in conſpectu Domini omni populo legitur liber Ieremiæ.

Danielis nono, Deprecatus ſum Dominum in ieiunijs, ſacco & cinere.

Daniel. 10. Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non intrauerunt in os meum, nec vnguento vnctus ſum. Ibidem dixit Angelus: A primo die, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt affligeres te coram Deo, exaudita ſunt verba tua. Ionæ 3. Prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, &c.

Luc. 2. Anna non diſcedebat de templo, ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens die ac nocte. Act. 13. Miniſtrantibus illis Domino, & ieiunantibus dixit Spiritus ſanctus. Item: Tunc ieiunantes & orantes, imponenteſque eis manus, dimiſerunt illos. *Exempla noui Teſtamenti.*

Actor. 14. Cum conſtituiſſent illis presbyteros, & oraſſent cum ieiuniis, commendauerunt eos Domino. 2. Corinth. vndecimo, in labore & moleſtia, in vigiliis, ſæpe in fame & ſiti, in ieiuniis, ſæpe in frigore & nuditate.

Tob. 3. Sara aſcendens in ſuperius cubiculum domus, tribus diebus & tribus noctibus, non manducauit neque bibit, ſed in oratione perſiſtens, cum lacrymis deprecabatur Dominum. Tob. 12. Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Iudith. 4. Humiliauerunt animas ſuas in ieiuniis & orationibus. Item, Dominus exaudiet preces veſtras, ſi manentes permãſeritis in ieiuniis & orationibus in conſpectu Domini. Iudith 8. Iudith vidua habens ſuper lumbos ſuos cilicium, ieiunabat omnibus diebus viduitatis ſuæ, præter Sabbata.

1. Mach. 3. Congregatus eſt cœtus, vt orarent, & ieiunauerunt illa die, & induerunt ſe ciliciis, & cinerem impoſuerunt capiti.

2. Mach. 13. Præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent. Omnibus itaque ſimul id facientibus, & petentibus à Domino miſericor-

diam cum fletu & ieiunijs per triduum ſine intermiſſione proſtratis, hortatus eſt eos Iudas, vt ſe prępararent. Baruch. 1. Cum audiſſent prælegi librum Ieremiæ, plorabant & ieiunabant, & orabant in conſpectu Domini.

QVID SIT IEIVNIVM, DE QVO SCRIPTVra loquitur, ſeu quid complectatur, & in quo conſiſtat vel quæ ad verum ieiunium pertineant.

Variæ traditæ ſunt ſiue definitiones, ſiue deſcriptiones ieiunii, cùm à veteribus tum à recentiorib. de quibus inter eruditos diſputatur. Sed ſimpliciſſima & certiſſima ratio eſt ſi ex illis teſtimonijs & exemplis, in quib. doctrina de ieiunio tradita eſt tanquam membra colligantur ea, quæ ad veram rationem ieiunij ſicut in Scriptura traditum eſt, pertinent. Quod vt eo commodius & rectius fieri poſſit, præmittenda eſt diſtinctio, vt ad id, quod propriiſſime appellatione ieiunii in Scriptura ſignificatur, facilius peruenire poſſimus. *De vocabulo ieiuny.* Et quod ad vocabula attinet, Græci vocant [illegible] à priuatiua particula νη & ἐσθίω, vel σιτίον ſicut Suidas exponit, non comedere, vel cibum nō ſumere. Quod Latine ad verbu quidam vertunt inediam. Et νῆστις Varinus interpretatur ἐγκρατής [illegible] qui cibum nondum guſtauit. Ita Matt. 15. & Marc. 8. de illis, qui triduum apud Chriſtum perſeuerarunt, & non habebant quod ederent, Chriſtus dicit: Nolo eos ieiunos dimittere. *Vox Hebræa.* Hebræum vocabulum eſt צום Tzom quod ab emulgendo ſeu exugendo nomen habet. Nam & inteſtinum pyloro proximum, quia id quod accipit non continet, ſed ſtatim ad inferiora tranſmittit atque ita plerunq; inane eſt, Græcis νῆστιν vocari Suidas auctor eſt, vnde Gaza reddidit inteſtinum ieiunum. Aliquando per verbum ענה Anah ieiuniū deſcribitur, quod afflictionem ſignificat & aliquando cum fame ſeu inedia iungitur vt Deut. 8. Afflixit te, & eſurire te permiſit. Eſa. 58. Si eſurienti protuleris animam tuam, & animam afflictam ſatiaueris. De quo verbo in cauſa finali ieiunii plura dicemus.

Diſtinctio igitur varii vſus vocabuli ieiunii vtilis & neceſſaria eſt, vt ad id, quod ieiunii ſacri proprium eſt, perueniamus. *Ieiunium & fames differunt.* Vſitate quidē vocamus ieiunos, qui nondum vel ientaculū vel prandium ſumpſerunt, ſed de hoc ieiunio nunc non agimus. Illos etiam Scriptura vocat ieiunos qui per triduum non haberent quod ederent: ſed ieiunium proprie non eſt idem quod fames ſeu eſuries quando propter cibi penuriam ex neceſſitate aliquis cogitur inediam pati. Nam 2. Cor. 11. diſtincte numerantur fames & ſitis, ac poſtea ieiunium. Ita Act. 27. Cum in naui ob iactationes tempeſtatum & metum naufragii appetitu proſtrato per quatuordecim dies cibum non ſumpſiſſent, vel ſi in morbo ſimile quid fiat, dicuntur ieiuni permanſiſſe, ſed non eſt illud ieiunium, de quo proprie Scriptura loquitur. Et Græcus textus peculiari vocabulo ibi vtitur, non enim vocat νηστείαν ſed ἀσιτίαν & ἄσιτοι. Chriſtus etiam, cum in deſerto 40. dies cibo caruiſſet, ita vt virtute diuina famem non ſentiret, dicitur ieiunaſſe, Matt. 4. *Ieiunia miraculoſa Scripturæ.* Et poſtea eſuriiſſe. Sed hoc ieiunium miraculoſum ſicut etiam Moſis & Heliæ ieiunium, qui virtute vnius prandii per 40. dies & noctes impaſtus ambulauit, non pertinet ad communem doctrinam de ieiunio in Scriptura traditam. Aliud etiam & diuerſum a communi de ieiunio doctrina eſt exemplum Pauli, qui viſione exterritus, tribus diebus nec vidit, nec comedit, nec bibit, Act. 9.

Ieiunium ſpiritu al ſeu allegoricum. Frequens etiam, præſertim apud Scriptores Eccleſiaſticos, ſicut poſtea oſtendemus, vſus eſt vocabuli ieiunii vt dicant ieiunare a peccatis, pro de-

ſiſtere

ſiſtere & abſtinere. Sicut & Plutarchus dicit, [illegible]. Ad quod ieiunium Eſaias cap. 58. alludere videtur. Cum enim Iudæi finem ieiunij non recte conſtituerent ſed in ipſo opere operato abſtinentiæ a cibis abſque pœnitentia conſtituerent cultum Dei, reſpondet Deus: Nonne hoc eſt magis ieiunium, quod elegi, diſſoluere colligationes impietatis, &c. Et hoc quidem magnum generale & perfectum ieiunium eſt, ſicut Auguſtinus loquitur. Non autem propria ſed figurata eſt locutio, & ieiunium eſt ſpirituale ſeu allegoricum.

Ieiunium autem proprie dictum verſatur circa voluntariam cibi abſtinentiam, quæ tribus potiſſimum modis iuxta Scripturæ traditionem exercetur.

Ieiunium proprie dictum tribus modis fit.

Primo, quando talis moderatio in cibo & potu adhibetur, ne vel corpora onerentur, vel corda grauentur crapula & ebrietate quæ virtus proprie vocatur temperantia, frugalitas & ſobrietas. Aliquando vero etiam ſub ieiunij appellatione comprehenditur, ſicut Iſidori definitio habet: Ieiunium eſt parſimonia victus, abſtinentiaque ciborum.

Primo temperantia ſeu ſobrietate.

Secundo quando non in totum vel a prandio, vel à cœna abſtinemus, ſed vel prandentes, vel cœnantes aliquid detrahimus, ſiue in quantitate, ſiue in qualitate cibi, vt vel non tam multum, vel non tam delicatum, quantum & quale etiam ſalua temperantia fieri poſſit, ſumamus. Et hæc proprie vocatur abſtinentia, quam tamen etiam aliquando ſub ieiunij appellatione comprehendi, deſcriptio Dan. 10. oſtendit.

Secundo abſtinentia.

Ibi enim Daniel dicitur ſe afflixiſſe, hoc eſt, ieiunaſſe, quia panis delicatus, vinum & caro non introierunt in os eius. Et Zach. 7. vbi ieiunium quinti menſis deſcribitur vſurpatur illud verbum abſtinentiæ, vnde Nazaræi qui à vino & ſicera abſtinebant, appellationem habent. Quærunt enim Iudæi, nunquid fiendum mihi eſt in menſe quinto, & religioſe abſtinendum? Et reſpondet Deus: Cum ieiunaretis, &c. Abſtinentiam igitur ſub ieiunio comprehendit.

Tertia ſpecies abſtinentiæ eſt, quando quis in totum vel à prandio, vel à cœna abſtinet. Et hoc propriiſſime in Scriptura vocatur ieiunium. Cum enim temperantia ſeu ſobrietas Chriſtianis debeat quotidiana & perpetua eſſe, ieiunio vero ad tempus vacandum doceat Paulus 1. Cor. 7. diſcrimen manifeſtum eſt, ſicut & Scripturæ exempla oſtendunt, vt Iudic. 20. Ieiunarunt illo die vſq; ad veſperam, 2. Reg. 1. Ieiunarunt vſq; ad veſperam propter Saulem & Ionathan. Act. 10. Vſq; ad horam nonam ſedebam ieiunus, & precabar domi meæ.

Tertio vere ieiunando & in totum abſtinendo.

2. Reg. 3. Poſt ſepulturam Abner, cum vniuerſus populus veniſſet cibum capere cum Dauide, clara adhuc die iurauit Dauid: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum ſolis guſtauero panem vel aliud quicquam. Ad veſperam vero, tempore ieiunij comedebant, ſed quando per plures dies ieiunium durabat, nec multum nec delicate, ſine tamen prohibitione vllius generis ciborum mundorum, nec menſa ſolenniter inſtructa comedebant: ſed ſicut deſcribitur Dan. 10. Lugebam trium hebdomadarum diebus panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum.

2. Reg. 12. Dauid ieiunans per ſeptē dies iacuit ſuper terram nec voluit ſurgere & cum ſenioribus domus ſuæ cibum capere, menſe ſcilicet ſolenniter poſita & inſtructa. Et peculiaris fuit cibus lugentium, quibus ferme æquiparantur ieiunantes, Matth. 7. Panis ſcilicet arctus & aqua breuis, Eſa. 30. panis tribulationis, & aqua anguſtiæ. 3. Reg. 22. & Pſal. 42. Fuerunt mihi lachrymæ panes. Pſal. 80. Cibabis nos pane lachrymarum. Pſal. 102. Cinerem, vt panem, comedi. Ezec. 4. Subcinericium hordeaceum comedes. Nec tamen verbo Dei ad certi generis cibos adſtricti erant tempore

Lugentium cibus.

Ieiuniũ verum non conſtat prohibitione ciborum.

ieiunij, nec vllum genus mundi cibi tempore ieiunij prohibitum in Scriptura legitur, ſed voluntarie deligebant, quod non erat delicatum. Atqui hoc modo ſeptem diebus ieiunarunt, 1. Reg. 15. quòd ſcilicet ante veſperam non comederunt, & non delicate comederunt, ſicut Daniel c. 10. per tres hebdomadas ita ieiunat. Ita Iudith c. 8. omnib. diebus viduitatis ſuæ præter Sabbata ieiunauit. Hoc modo etiam Hanna ieiunijs & obſecrationibus die ac nocte ſeruiuit, Luc. 2. id quod antitheſis de viduis intemperantibus 1. Tim. 5. declarat. Quæ in delicijs verſatur, inquit, viuens mortua eſt. Quando vero ieiunium ſoluebatur, vel vna die, vel poſt plures dies, tunc veſperi lautius ſe refocillabant, vt Iudith. 6. Vocatis presbyteris fecit cœnam magnam, & expleto ieiunio eos reficit. Ita 1. Reg. 12. Dauid expleto ieiunio facit, &c.

Ieiunia grauiora aliquot continuorum dierum.

Hæc fuerunt vſitata ieiunia. Intentius vero ieiunium fuit illud quando Eſther dicit cap. 4. Non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus. Et Tobiæ tertio, Sara tribus diebus & tribus noctibus non manducauit neque bibit. Et valde graue fuiſſe tale ieiunium, inde colligitur. Nam 1. Reg. 30. cum vir quidam Ægyptius non comediſſet & non bibiſſet tribus diebus & tribus noctibus, ferme exanimatus fuit, ita vt refocillandus fuerit, vt ſpiritus eius reuerteretur. Porro in exemplis ſanctorum in Scriptura omnibus per totum diem vſque ad veſperam cibo abſtinuerunt. In Darij vero hiſtoria deſcribitur hæc ſpecies ieiunij, Dan. 6. Abijt rex in domum ſuam & pernoctauit incœnatus, cibique non ſunt allati coram eo.

Ieiunium non cibi tantum, ſed & aliarũ corporis deliciarum eſt abſtinentia.

Nec vero cibo & potu tantum vltra conſuetum tempus abſtinebant ieiunantes ſed ſimul etiam tempore ieiunij omnes alias licitas corporis delicias ſeu delectationes, & externas commoditates, quibus alias corpus ſolet foueri, curari, refocillari, delectari & exhilarari, abdicabant, & ècontra habitus & geſtus lugentium tempore ieiunij aſſumebant, vt 2. Reg. 1. Sciderunt veſtimenta ſua, & fleuerunt & ieiunauerunt. 2. Reg. 3. Scindite veſtimenta veſtra, & accingemini ſaccis & plangite. 2. Reg. 12. Ieiunauit Dauid ieiunium & ingreſſus pernoctauit dormiẽs in terra. Soluto vero ieiunio lauit & vnxit ſe. Ergo tempore ieiunij à lotionibus & vnctionibus corporis abſtinebant. 3. Reg. 21. Achab ieiunãs ſcindit veſtimenta ſua, operit carnem ſuam ſacco, & dormit in ſacco, & incedit miſerabiliter, vel lento gradu, vel nudis pedibus, vel capite velato, hæc enim omnia ſignificat vocabulum אט Ath. Opponitur autem ſaccus indumẽtis mollioribus, elegantioribus, ſplendidioribus & laxioribus, ac ſignificat veſtes viliores, impuriores, craſſiores, ſordidiores & ſtrictiores, quales in illis regionibus in luctu vſurpabantur. Et quia ſacci ad recipienda frumẽta & res alias vel ex pilis, vel ex craſſiori lino cõficiebantur, inde Latini aliquãdo per ciliciũ reddiderunt, Nehe. 3. Sedi, fleui, luxi & ieiunaui.

Saccus & cilicium.

Ioel. 2. Conuertimini ad me in ieiunio, in fletu & in planctu. Egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo, hoc eſt, nuptiales ornatus, gaudia & lætitias deponant.

1. Cor. 7. Paulus de vſu conſuetudinis coniugalis dicit: Ne fraudetis vos inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Dan. 9. Poſui faciem meam rogare Dominum in ieiunijs, ſacco & cinere. Dan. 10. Vnguento non ſum vnctus, donec complerentur tres hebdomadæ. Ionæ 3. Prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, ſed & rex ſurrexit de ſolio ſuo, ac depoſito ſuo paludamento ſaccum induit, & ſedit in cinere ſeu puluere. Eſther 4. Ieiunium, vlulatus & fletus erat vbique, ſacco & cinere multis pro ſtrato vtentibus.

Et Mardochæus ſcidit veſtimẽta ſua, indutus eſt ſacco, aſperſus cinere ſeu puluere. 1. Mac. 3. Ablata eſt iucũditas à Iacob, defecit tibia & cithara,

& ie-

& ieiunauerunt, & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo, & diſciderunt veſtimenta ſua. In luctu enim muſicam intempeſtiuam eſſe, dicit Syrach 32. Pſal. 55. Ieiunabam, &, tanquam qui fratrem vel matrem luget, pullatus & incuruatus, incedebam. Eſa. 58. In ieiunio curuabant caput inſtar iunci, ſaccum & cinerem ſibi ſternebant. Sed illi lugentium, & per conſequens, etiam ieiunantium habitus & geſtus, pro more regionum variantur, & fuerunt pars pædagogiæ veteris Teſtamenti, quam ne quidem veteris Teſtamenti tempore Deus tanquam neceſſariam poſtulauit. Inquit enim Ioel 2. Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Et Eſa. 58. Nunquid tale eſt ieiunium, quod elegi, contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum & cinerem ſternere. In nouo vero Teſtamento, Matth. 6. Chriſtus externos illos ritus ieiunio adiunctos ita abrogat, vt liberos faciat, & ſine illis ieiunium exerceri poſſe, & Deo placere affirmet. Non opus eſt, inquit, quando ieiunas, vt tetrico & mœſto vultu incedas, faciem obuelés, obſcures, aut deformes. hoc enim ſignificat ἀφανίζειν: ſed potes caput vngere, & faciem lauare, ac nihilominus ieiunare patri cœleſti.

Habitus & geſtus externi ieiunantium adiaphori fuerunt.

Tertio oſtendit Scriptura, ieiunium complecti etiam carnis afflictionem, ſeu corporis caſtigationem, & animæ humiliationem, Leuit. 16. & 23. Affligetis animas veſtras. 1. Eſd. 8. Prędicaui ieiunium, vt affligeremus nos coram Domino. Daniel. 10. Ab illo die, quo poſuiſti cor tuum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui. Pſal. 35. Humiliabam in ieiunio animam meam. Eſdr. 9. Quod cum audiuiſſem, euulſi capillos capitis & barbæ, & ſedi mœrens: Et in ſacrificio veſpertino ſurrexi ab afflictione mea, & oraui. In his locis eſt verbum ענה Anaph, quod ſignificat talem humiliationem ſeu afflictionem, ſicut Paulus deſcribit, 1. Cor. 9. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. In loco vero 3. Reg. 21. vbi humiliatio Achabi in ieiunio deſcribitur, vſurpatur aliud vocabulum כנע Cana, quod humiliationem & ſubmiſſionem animi ſignificat, ſicut 2. Paral. 12. vſurpatur: Cum vidiſſet Dominus, quod humiliati eſſent, dixit, quia humiliati ſunt, non diſperdam eos. Sicut & alterum vocabulum Anah, ita vſurpatur, Zeph. 2. Quærite humiliationem, ſi forte abſcondamini ab ira Domini, &c. Vtrumq; igitur complectitur ieiunium, & caſtigationē ſeu afflictionem corporis, & humiliationem animi. Sed in ſequenti capite de fine ieiunij, hæc plenius explicanda erunt. Hoc loco volui ex Scripturæ teſtimonijs & exemplis oſtendere, quæ ad rationem ſeu formam ieiunij proprie dicti pertineant, quod ſcilic. ieiunium complectatur: I. Voluntariam abſtinentiam cibi per totam diem vſq; ad veſperam. II. Abdicationem aliarum etiam deliciarum ſeu commoditatum, quibus corpus alias ſolet curari, foueri & refocillari. III. Afflictionem ſeu caſtigationem corporis, & humiliationem animi, vt ieiunium ſit caſtigatio corporis, & humiliatio animi, per abſtinentiam cibi, & abdicationem deliciarum ſeu delectationum, quibus corpori & ſenſibus alias bene ſolet fieri, vel ieiunium eſt abſtinentia cibi, & abdicatio delectationum corporis ad tempus talis, qua & corpus caſtigetur, & animus humilietur. De cauſa vero finali, quod in doctrina de ieiunio præcipuum eſt, iam peculiari capite diſſeremus.

Ieiunium carnis afflictionem complectitur.

Ieiunium corporis afflictionem & humiliationē animi complectitur.

Ἀνακεφαλαίωσις ſuperiorum.

DE CAVSA FINALI IEIVNII.

Auguſtinus in libro de bono coniugali, recte diſputat, quædam per ſe eſſe bona, & propter ſe expetenda, vt eſt ſapientia, ſalus, &c. Alia non per ſe, & propter ſe, ſed ad aliud relata & ordinata, hoc eſt, propter finem honeſtum bona & laudabilia eſſe. Ita ieiunium per ſe & propter ſe non eſt

Auguſtin.

Ieiunium per

quarum corporis commoditatum, ea ratio adhibenda eſt, vt operationes animæ non impediantur, vel anima ſeu inconuenienti repletione vel nimis delicata cura vel etiam nimia abſtinentia. Cumque experientia manifeſte oſtendat, ſi corpori prorſus non adhibeatur neceſſaria cura, ſeu commoda tractatio, ſed vel nimia inedia, vel mala tractatione debilitetur & male afficiatur, tunc corpore male habente nec animam ſuis actionibus recte defungi poſſe, ſed eius intentionem vel impediri vel turbari: ideo Paulus Col. 2. reprehendit & damnat factitias ſeu electitias illas religiones, quæ in cibis quæ ipſo vſu conſumuntur, cultum Dei conſtituunt & juxta traditiones hominum ſub ſpecie humilitatis & ſeueritatis diſciplinæ corpori non parcunt, ſed illud ita vexant, affligunt, & macerant (hoc enim ſignificat ἀφειδία) vt debitum honorem neceſſaria ſuſtentatione & conuenienti curatione ei non tribuant. Atq; in hac diſciplina ſeueritate cultum Dei conſtituunt. Tales igitur religiones Paulus reiicit & improbat. Cumq; Timotheum Paulus ita inſtituat vt ea, quæ ad miniſterium Euangelii pertinent recte expedire poſſit, præcipit ipſi, 1. Timoth. 5. ne pergat aquam bibere, ſed modico vino, propter ſtomachum & frequentes infirmitates vtatur. Atq; ideo in veteri etiam Teſtamento ſacrificiis ſolennioribus conuiuia hilaritatis ex inſtitutione Dei coniungebantur, Deuteronom. 12. Et in feſtiuitatibus comedebant pinguia, & lætabantur, Nehem. 8.

Debita corporu cura.

Rurſus vero corpus cibo potu & aliis deliciis ita poteſt tractari & curari vt concupiſcentia, & petulantia & deſidia quibus caro ſpiritui repugnare & pias eius actiones turbare & impedire ſolet, excitentur, foueantur & augeantur. In vſu igitur cibi & potus, & eorum quæ ad curam corporis pertinent, illam Scriptura adhiberi vult moderationem, ne corpus, vt animæ jumentum, ſicut veteres loquuntur, vel nimia repletione, vel nimis delicata tractatione incraſſatum & impinguatum mentem obruat Deuteronom. 32. cor grauet Luc. 21. ſemen in voluptatibus ſuffocet Lucæ 8. & ſpiritui recalcitret, ſed vt in obſequium ſpiritui ſubiungatur, & in officio retineatur, vt menti ſit obnoxium. Et hoc eſt, quod Paulus præcipit, Rom. an. 13. agendam quidem curam corporis, ſed non ad concupiſcentias.

Ne ad concupiſcentias, &c.

Illud vero non vna aliqua ſimili forma pariter omnibus præſcribi poteſt. Aliquando enim & in quibuſdam hoc fieri poteſt temperantia ſeu ſobrietate vt 1. Theſſ. 5. Nos qui diei ſumus non ſtertamus & ebrii ſimus, ſed vigilemus & ſobrii ſimus, ne dies Domini velut fur nos opprimat. 1. Petr. 5. Vt aduerſario, quærenti nos deuorare, fide reſiſtere poſſimus, inquit: ſobrii eſtote & vigilate. Et Lucæ 21. Cauete ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate, ne repentinus ille dies vobis ingruat. Et ſicut Salomon inquit, Eccl. 10. Væ terræ, cuius principes mane comeſſantur: Beata terra, cuius principes veſcuntur in tempore ad virium refectionem, nõ ad luxuriam. Aliquando vero & in quibuſdam ſeueriori diſciplina cohibenda & coercenda eſt caro, vel abſtinentia ſcilicet, vel ieiunio. Paulus 1. Corinth. 6. vtitur exemplo athletarum, quorum victus ratio exquiſitiſſima erat. Non enim promiſcue quiduis ingurgitabant, ſed a multis abſtinebant, vt nec corpus grauaretur, nec animi vis obrueretur: ſed vt & corpus agile, & vis mentis præſens, alacris, & vegeta redderetur ad circumſpectionem inferendi, excipiendi, & præcauendi ictus: Ita & ego, inquit Paulus, corpus meum ſubigo, coerceo, cohibeo, ſugillo, obtundo. Eſt enim valde illuſtris metaphora in verbo ὑπωπιάζω ſicut enim pugil aduerſarium ſuũ obſeruat, & ictibus ac plagis cohibet ſugillat, & ſubigit, ita, inquit Paulus, ego corpus meum obſeruo, & ne caro aduerſaria ſua relu-

Caro coercetur aut ſobrietate, ſeu temperãtia,

Aut abſtinentia, vel ieiunio.

ctatione ſpiritum de ſtatu ſuo deiiciat, & ſubiugatum carni ſeruum ſeu captiuum reddat, ſubigo, obtundo, edomo, & ſubiugo corpus meum, vt in ſeruitutem animæ ſeu ſpiritus redigatur, ne aliis prædicans, ipſe reprobus efficiar. Illa autem ſubactio ſeu ſubiugatio corporis, vel mortificatio carnis fit vel temperantia, vel abſtinentia, vel jeiunio, vel ſtudiis, laboribus, negotiis, occupationibus crucis, cruce, afflictionibus, pauoribus, ſenſu iræ Dei, &c. hoc fine, ne intemperantia, petulantia, & deſidia carnis impediat intentionem animi, in meditationibus & exercitiis pietatis, neue otium & luxus pariant peccata excutientia Spiritum ſanctum. Hæc vera, plana, & vtilia ſunt, ac monſtrant generalia fundamenta de fide ieiunii, ac de modo, quando & quomodo pro perſonarum, actionum, & temporum diuerſitate exercitia illa ſuſcipienda & vſurpanda ſint. Non enim eadem exercitia ſimiliter omnibus præſcribi vel poſſunt, vel debent. Hunc vero generalem jeiuniorum finem Scriptura per ſpecies deducit, ſicut ordine oſtendemus.

Secundus vſus ieiunij in exercitiis ſeriæ pœnitentiæ.

Secundo, Scriptura oſtendit, populum Dei ſolitum adhibere ieiunia in exercitiis ſeriæ, & præcipue publicæ ſeu ſolemnis pœnitentiæ. Exempla antea annotauimus. Ioel. 2. Ion. 3. 3. Reg. 21. Quia enim plenus venter ſecuritatem gignit, & exercitia pœnitentiæ vel turbat vel impedit: vt igitur mens ſine impedimentis & auocamentis excitatius & liberius poſſet vacare agnitioni, conſiderationi, & meditationi de multitudine, magnitudine, grauitate, & abominatione peccatorum, ea veris doloribus & ſeriis gemitibus deplorare ac deteſtari, de comminationibus diuinis cogitare, expauеſcere agnitione, timore, ac ſenſu iræ Dei, ac ſe coram Deo demiſſione non ſimulata humiliare: ideo veteres in Scriptura carnem abſtinentia & jeiuniis ſubiugarunt, ne ſua vel ſecuritate, vel deſidia, vel petulantia, ſeria illa pœnitentiæ exercitia retardaret, interrumperet, impediret, aut languidiora redderet. Et ſicut in genere corpus male affectum vel afflictum animo mœſtitiam inducit, ac mentem demiſſiorem reddit: ita cum pœnitentia ſit triſtitia ſecundum Deum, 2. Corin. 7. vt cor vera ſubmiſſione & contritione humilietur coram Deo, Pſal. 51. Hoc fine Scriptura oſtendit, adhibita fuiſſe ieiunia in exercitiis grauioribus pœnitentiæ. Præterea cum in pœnitentia animus intus mœſtus, ſolicitus, & agnitione peccati ac iræ Dei ſerio perculſus ſit, inde ſequuntur etiam foris talia ſigna in corpore. Quales enim ſunt animæ affectiones interiores, ſi vehementiores & non ſimulatæ ſunt, tales etiam geſtus, diſpoſitiones, & ſignificationes in corpore ſequuntur, teſtantes de animi ſiue lætitia, ſiue triſtitia. Veteres igitur, vt oſtenderent dolores pœnitentiæ interiores non eſſe leues aut ſimulatos, foris etiam ieiuniis, & aliis geſtibus luctus conuenientibus, dolorem ſuum teſtari voluerunt, quod in publica ac communi pœnitentia propter exemplum vtile fuit, vt alii etiam illis externis ſpectaculis inuitarentur & excitarentur ad ſeriam peccatorum & iræ Dei meditationem, atque ad veram animi humiliationem. Ita de-

Exempla huius vſus ieiuniorum.

ſcribitur poenitentia in ieiunio, Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu, & planctu, ſacrificate ieiunium, conuocate coetum, ſenes, paruulos, infantes, ſacerdotes plorent, &c. Ionæ 3. Nec homines, nec iumenta guſtent quicquam, ſed clament præ inedia, & conuertatur quiſque à via ſua mala. Et 3. Regum 21. Nonne vides Achab humiliatum coram me, quia igitur humilis factus eſt coram me, non inducam malum in diebus eius. Huc pertinet etiam locus Eſaiæ 58. quia oſtendit, hunc ieiunii finem, vt ſit commonefactio, ſicut ieiunium eſt abſtinentia eorum, quæ corpus appetit, ita homines non debent cupiditatibus ſuis indulgere, ſed eas mortificare, & ſi quod peccatum admiſſum eſſet, vt ieiunio admoniti illud corrigerent, hoc eſt, ieiunium de-

bere

here pædagogiam eſſe ad poenitentiam, dicit enim, in die ieiunii inuenitur voluntas veſtra. Item, Ad lites & contentiones ieiunatis, nolite ita ieiunare: ſed hoc ieiunium elegi, diſſolue faſciculos impietatis, dimitte oppreſſos, & omne opus dirumpe, &c.

Nec tamen externa illa pædagogia ita fuit neceſſaria, quaſi ſine illa poenitentia, vel non eſſe, vel vera eſſe non poſſet. Tota enim vita piorum fuit perpetua poenitentia, nec tamen perpetuo ieiunauerunt, ſed in grauioribus & ſolennioribus poenitentiæ exercitiis, quæ Chriſtus Matth. 11. vocat poenitentiam in ſacco & cinere, adhibuerunt ieiunia, & reliqua ſigna luctus, vel tanquam iritamenta ad poenitentiam, vel tanquam externa teſtimonia poenitentiæ, quam tamen externis illis ritibus Deus non voluit alligatam eſſe, nec in illis ſubſiſtere, ſicut inquit Ioel. 2. Scindite non veſtimenta, ſed corda veſtra. Paulus etiam loquens de hypocriſi in abſtinentia ciborum, dicit 1. Tim. 4. Exerce te potius ad pietatem, corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Intelligit autem pietatem cultum Dei interiorem, verbo Dei mandatum & neceſſarium.

Ieiunii vſu[s] fuit in luctu & calamitatibus, vt ſit admonitio de peccato vt cauſa malorum.

Tertio, ſcripturæ exempla, ſicut in præcedentibus annotauimus, oſtendunt, veteres in magnis calamitatibus vel præſentibus, vel imminentibus & in luctu, adhibuiſſe ieiunia, vna cum reliquis externis ſignis luctus, vt eſſent commonefactio, non tantum nec præcipue propter ipſas calamitates, quę premunt nos, dolendum eſſe, ſed debere calamitates eſſe conciones legis de ira Dei propter peccata noſtra, vt moneamur, flagellis Dei nos compelli ad poenitentiam. Homines enim naturaliter in calamitatibus triſtantur & dolent: ſed ſecundum Deum ad poenitentiam in cruce contriſtari & dolere, ac ſub potenti manu Dei ſe humiliare, hoc Eccleſiæ proprium eſt. Et propter hanc commonefactionem in calamitatibus & in luctu ſuſceperunt ieiunia. Naturaliter quidem hoc ſequitur in doloribus & luctibus grauioribus, quod Dauid inquit Pſalmo centeſimo ſecundo: Percuſſus ſum vt foenum, & aruit cor meum, & oblitus ſum comedere panem meum. Inde in gentium etiam luctu legimus, ieiunia, aſperſos pulueres, ſciſſas veſtes, &c. Sed veteres in ſcriptura, in calamitatibus & luctu, vel ſuſceperunt, vel indixerunt ieiunia, propter commonefactionem & pædagogiam ad poenitentiam. Ita Ioel. 1. in magna calamitate iubetur indici ieiunium. Et Ionæ 3. ob imminentem calamitatem ideo indicitur ieiunium, vt quiſque conuertatur à via ſua mala. Ita 2. Reg. 12. Cum Deus puerum ex adulterio natum percuſſiſſet, Dauid ieiunium ieiunat, agnoſcit enim eſſe poenam peccati. Cumque in cruce debeamus nos humiliare ſub potenti Dei manu, ſicut ſcriptum eſt Mich. 7. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei, educet me in lucem, &c. & ieiunium ſeruiat ad humiliationem, ſicut ſupr. oſtendimus: hoc fine, & propter hanc cauſam in luctu & calamitatib. adhibuerunt ieiunia. Ita filii Iſrael, 1. Reg. 7. hauſerunt aquam, & effuderunt in conſpectu Domini, & ieiunauerunt, ac dixerunt, peccauimus Domino. Vſi enim fuerunt illi ceremonia effuſæ aquæ in ſignum & commonefactionem humiliationis. Nos ſumus coram te propter peccata, tanquam aqua hæc effuſa, quæ conculcatur, diſſluit & abſorbetur. Adeo autem vſitatum in calamitatibus & in luctu fuit ieiunium, vt Chriſtus Matth. 9. dicat, diſcipulos ſuos non ieiunare, quia nondum habeant cauſam lugendi, perſecutiones autem & afflictiones allaturas luctum, tunc ipſos ieiunaturos.

Ceremonia effuſæ aqu[æ]

Vſus ieiuni[i] fuit in prec[i]bus ſolenni[o]ribus, &

Quarto, in ſcriptura vſurpata leguntur ieiunia, quando vel in magnis periculis, vel in grauioribus negotiis, vel poſt admiſſa peccata & lapſus, preces vel communes & ſolennes, & ardentiores faciendæ erant. Et illud adeo frequens eſt, vt ſcriptura plerunque coniungat ieiunium & oratio-

citia veri ieiunij, ſicut in Scriptura hæc tradita ſunt, ſine conſcientiarum laqueis, & prauis opinionibus Eccleſiæ reſtituerentur, omnes pij certatim operam ſuam & merito & libenter huc conferrent: ſed quia ad ſtabiliendas ſuperſtitioſas Pontificiorum leges & opiniones de ieiunijs, & prohibitione ciborum, & ad traducendos eos, qui prauas iſtas opiniones ex verbo Dei taxarunt, inſidioſe illa omnia inſtructa ſunt: ideo diſtincte exponemus. Primo, veram Scripturæ ſententiam de ieiunijs & de ciborum delectu: Poſtea ſubiungemus conſentientes quaſdam veteris Eccleſiæ ſententias: Addemus deinde antitheſin de impiis ac ſuperſtitioſis Pontificiorum legibus & opinionibus, de ieiunio & prohibitione ciborum. Poſtremo, colligemus hiſtoricam obſeruationem, quomodo omnibus temporibus ſuperſtitiones de ieiuniis & prohibitione ciborum Eccleſiæ negotium fecerint, quomodo ſæpius repreſſæ ſint, donec tandem ipſam Eccleſiæ arcem inuaſerunt.

Partitio oſtendēs ſummam totius huius tractationis.
I.
II.
III.
IV.

QVOD VERVM IEIVNIVM HABEAT teſtimonia & exempla ſacræ Scripturæ in veteri & nouo Teſtamento.

Eſſe ieiuniū verum.

Ieiunium per ſe & in ſuo genere non eſt opus mandato Dei prohibitū, vel contra verbum Dei pugnās, nec inter ea ſimpliciter numerari vel debet. vel poteſt, quæ ſine vllo Scripturę vel teſtimonio, vel exemplo, ex ſola hominum traditione exorta & inſtituta ſunt. Habet enim non pauca vel obſcura, ſed multa & illuſtria teſtimonia & exempla in Scriptura tum veteris, tum noui Teſtamenti: quæ ideo prodeſt in conſpectu habere. Quidam enim propter abuſus Pontificios adeo abhorrēt à ieiunii doctrina, vt audito vel ſolo ieiunii nomine reſiliant, ac ſi vel homicidiū vel adulterium audirent: Quidam totam de ieiunio doctrinam ſine diſcrimine inter traditiones humanas reiiciunt. Sed Scriptura abuſus ieiuniorum, Eſa. 58. Zach. 7. Matth. 6. ita reprehendit & damnat, non vt ipſa ieiunia per ſe ſimpliciter abiiciat, ſed vt veram eorum rationem & pium vſum oſtendat, & multis piis exemplis probet ac confirmet. Quod vero manifeſta verbi Dei teſtimonia & probata Sanctorum in Scripturis exempla habet, non eſt inter humanas traditiones numerandum: ſed ſi quos ſuperſtitioſos abuſus, & prauas opiniones, hominum traditiones ieiunio aſſuunt, illa diſcernenda & ſeiungenda ſunt ab ipſis ieiuniorum exercitiis, ſicut verbi Dei teſtimoniis traduntur, & Scripturæ exemplis comprobantur. Atque opera danda eſt, vt reiectis ſuperſtitioſis opinionibus, ac remotis prauis abuſibus, res ipſa, ſicut Scripturæ teſtimoniis & exemplis traditur, Eccleſiæ reſtituatur.

Contraria.

Teſtimonia veteris Teſtamenti de ieiunio.

Dauid igitur inquit, Pſal. 35. Ego autem, cum ipſi ægrotarent, induebar ſacco, humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinum meum vertebatur. Pſalm. 69. Si quando fletu & ieiunio animam meam affligebam, hoc factum eſt in opprobrium mihi. Ioelis 1. Sanctificate ieiunium, & clamate ad Dominum. Cap 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu & in planctu, clangite tuba, ſanctificate ieiunium, &c. Num. 30. ſtatuitur de voto ac iuramento obligationis ad affligendam animam.

Leuitic. 6. & 23. Decima die ſeptimi menſis dies expiationum erit affligetiſque animas veſtras in ea. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit hac die, peribit de populis ſuis. Eſaiæ 58. Hoc eſt ieiunium, quod elegi. &c.

Et ne quis arbitretur, ieiunium reiiciendū eſſe inter Leuiticas Teſta-

menti

menti veteris ceremonias, quæ iam abrogatæ ſunt: habet & nouum Teſtamentum teſtimonia & exempla de ieiunio, vt Matth. 6. Cum ieiunas, vnge caput tuum, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui videns in occulto, reddet tibi in propatulo Matt. 9. Auferetur ſponſus, tunc ieiunabunt. Matt. 17. Hoc genus dæmoniorum non eijcitur niſi per orationem & ieiunium.

Teſtimonia noui Teſtamenti.

1. Corinth. ſeptimo: vt vacetis ieiunio & orationi. 2. Corint. 6. In omnibus exhibeamus nos vt Dei miniſtros, in laboribus, in vigilijs, in ieiuniis.

Hiſce teſtimonijs accedunt multa illuſtria & probata Sanctorum exempla in Scriptura ſacra. Iudicum 20. Ieiunauerunt die illo vſque ad veſperam. 1. Regum 3. ieiunauerunt in die illa, & dixerunt, peccauimus. 1. Regum 31. Ieiunauerunt ſeptem diebus. 2. Regum 1. Planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam, propter Saulum & Ionathan. 1. Regum 12. Deprecatus eſt Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit ieiunium, &c. 3. Reg. 21. Achab ieiunauit & dormiuit in ſacco. 2. Par. 20. Ioſias propoſuit quærere Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda. 1. Eſdr. 8. Prædicaui ieiunium, vt affligeremus nos coram Deo, & peteremus, &c.

Exempla veteris Teſtamenti.

Item, Ieiunauimus & rogauimus Deum pro hoc, & euenit proſpere. Nehe. 1. Fleui & mœſtus ieiunaui, & oraui coram Deo.

Eſth. 4. Ieiunate pro me, non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo. Eſth. 9. Obſeruanda ſuſceperunt ieiunia & preces.

Iere. 36. In die ieiunij, quod prædictum erat menſe nono, in conſpectu Domini omni populo legitur liber Ieremiæ.

Danielis nono, Deprecatus ſum Dominum in ieiunijs, ſacco & cinere.

Daniel. 10. Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non intrauerunt in os meum, nec vnguento vnctus ſum. Ibidem dixit Angelus: A primo die, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt affligeres te coram Deo, exaudita ſunt verba tua. Ionæ 3. Prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, &c.

Luc. 2. Anna non diſcedebat de templo, ieiunijs & obſecrationibus ſeruiens die ac nocte. Act. 13. Miniſtrantibus illis Domino, & ieiunantibus dixit Spiritus ſanctus. Item: Tunc ieiunantes & orantes, imponenteſque eis manus, dimiſerunt illos.

Exempla noui Teſtamenti.

Actor. 14. Cum conſtituiſſent illis presbyteros, & oraſſent cum ieiuniis, commendauerunt eos Domino. 2. Corinth. vndecimo, in labore & moleſtia, in vigiliis, ſæpe in fame & ſiti, in ieiuniis, ſæpe in frigore & nuditate.

Tob. 3. Sara aſcendens in ſuperius cubiculum domus, tribus diebus & tribus noctibus, non manducauit neque bibit, ſed in oratione perſiſtens, cum lacrymis deprecabatur Dominum. Tob. 12. Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Iudith 4. Humiliauerunt animas ſuas in ieiuniis & orationibus. Item, Dominus exaudiet preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in ieiuniis & orationibus in conſpectu Domini. Iudith 8. Iudith vidua habens ſuper lumbos ſuos cilicium, ieiunabat omnibus diebus viduitatis ſuæ, præter Sabbata.

1. Mach. 3. Congregatus eſt cœtus, vt orarent, & ieiunauerunt illa die, & induerunt ſe ciliciis, & cinerem impoſuerunt capiti.

2. Mach. 13. Præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent. Omnibus itaque ſimul id facientibus, & petentibus à Domino miſericor-

diam cum fletu & ieiunijs per triduum ſine intermiſſione proſtratis, hortatus eſt eos Iudas, vt ſe præpararent. Baruch. 1. Cum audiſſent prælegi librum Ieremiæ, plorabant & ieiunabant, & orabant in conſpectu Domini.

QVID SIT IEIVNIVM, DE QVO SCRIPTVra loquitur, ſeu quid complectatur, & in quo conſiſtat vel quæ ad verum ieiunium pertineant.

Variæ traditæ ſunt ſiue definitiones, ſiue deſcriptiones ieiunij, cũ à veteribus tum à recentioribus de quibus inter eruditos diſputatur. Sed ſimpliciſſima & certiſſima ratio eſt ſi ex illis teſtimonijs & exemplis in quib. doctrina de ieiunio tradita eſt tanquam membra colligantur ea quæ ad veram rationem ieiunij ſicut in Scriptura traditum eſt, pertinent. Quod vt eo commodius & rectius fieri poſſit, præmittenda eſt diſtinctio, vt ad id, quod propriiſſime appellatione ieiunii in Scriptura ſignificatur, facilius peruenire poſſimus. Et ꝙ ad vocabula attinet, Græci vocant νηστείαν à priuatiua particula νη & ἀπὸ τοῦ ἐσθίειν, vel σιτίον ſicut Suidas exponit, non comedere, vel cibum nõ ſumere. Quod Latine ad verbũ quidam vertunt inediam. Et νῆστιν Varinus interpretatur ἐγκρατευόμενον τῆς [illegible] qui cibum nondum guſtauit. Ita Matt. 15. & Marc. 8. de illis, qui triduum apud Chriſtum perſeuerarunt, & non habebant quod ederent, Chriſtus dicit: Nolo eos ieiunos dimittere. Hebræum vocabulum eſt צום Tzom quod ab emulgendo ſeu exugendo nomen habet. Nam & inteſtinum pyloro proximum, quia id quod accipit non continet, ſed ſtatim ad inferiora tranſmittit atque ita plerunq; inane eſt, Græcis νῆστιν vocari Suida autor eſt, vnde Gaza reddidit inteſtinum ieiunum. Aliquando per verbum ענה Anah ieiuniũ deſcribitur, quod afflictionem ſignificat & aliquando cum fame ſeu inedia iungitur, vt Deut. 8. Afflixit te & eſurire te permiſit. Eſa. 58. Si eſurienti protuleris animam tuam, & animam afflictam ſatiaueris. De quo verbo in cauſa finali ieiunii plura dicemus.

De vocabulo ieiunij.

Vox Hebræa.

Diſtinctio igitur varii vſus vocabuli ieiunii vtilis & neceſſaria eſt, vt ad id, quod ieiunii ſacri proprium eſt, perueniamus. Vſitate quidẽ vocamus ieiunos, qui nondum vel ientaculũ vel prandium ſumpſerunt, ſed de hoc ieiunio nunc non agimus. Illos etiam Scriptura vocat ieiunos, qui per triduum non haberent quod ederent: ſed ieiunium proprie non eſt idem, quod fames ſeu eſuries, quando propter cibi penuriam ex neceſſitate aliquis cogitur inediam pati. Nam 2. Cor. 11. diſtincte numerantur fames & ſitis, ac poſtea ieiunium. Ita Act. 27. Cum in naui ob iactationes tempeſtatum & metum naufragii appetitu proſtrato per quatuordecim dies cibum non ſumpſiſſent, vel ſi in morbo ſimile quid fiat, dicuntur ieiuni permanſiſſe, ſed non eſt illud ieiunium de quo proprie Scriptura loquitur. Et Græcus textus peculiari vocabulo ibi vtitur, non enim vocat νηστείαν ſed ἀσιτίαν & ἀσίτους. Chriſtus etiam, cum in deſerto 40. dies cibo caruiſſet, ita vt virtute diuina famem non ſentiret, dicitur ieiunaſſe, Matt. 4. Et poſtea eſuriiſſe. Sed hoc ieiunium miraculoſum ſicut etiam Moſis & Heliæ ieiunium, qui virtute vnius prandii per 40. dies & noctes impaſtus ambulauit, non pertinet ad communem doctrinam de ieiunio in Scriptura traditam. Aliud etiam & diuerſum à communi de ieiunio doctrina eſt exemplum Pauli, qui viſione exterritus, tribus diebus nec vidit, nec comedit, nec bibit, Act. 9.

Ieiunium & fames differunt.

Ieiunia miraculoſa Scripturæ.

Frequens etiam, præſertim apud Scriptores Eccleſiaſticos, ſicut poſtea oſtendemus, vſus eſt vocabuli ieiunii vt dicant ieiunare a peccatis pro de-

Ieiunium ſpirituale ſeu allegoricum.

ſiſtere & abſtinere. Sicut & Plutarchus dicit, νηστεύειν κακότητος. Ad quod ieiunium Eſaias cap. 58. alludere videtur. Cum enim Iudæi finem ieiunij non recte conſtituerent, ſed in ipſo opere operato abſtinentiæ a cibis abſque pœnitentia conſtituerent cultum Dei, reſpondet Deus: Nonne hoc eſt magis ieiunium, quod elegi, diſſoluere colligationes impietatis. &c. Et hoc quidem magnum generale & perfectum ieiunium eſt, ſicut Auguſtinus loquitur. Non autem propria, ſed figurata eſt locutio, & ieiunium eſt ſpirituale ſeu allegoricum.

Ieiunium proprie dictum tribus modis fit. Ieiunium autem proprie dictum verſatur circa voluntariam cibi abſtinentiam, quæ tribus potiſſimum modis iuxta Scripturæ traditionem exercetur.

Primo temperantia ſeu ſobrietate. Primo, quando talis moderatio in cibo & potu adhibetur, ne vel corpora onerentur, vel corda grauentur crapula & ebrietate quæ virtus proprie vocatur temperantia, frugalitas & ſobrietas. Aliquando vero etiam ſub ieiunij appellatione comprehenditur, ſicut Iſidori definitio habet: Ieiunium eſt parſimonia victus, abſtinentiaque ciborum.

Secundo abſtinentia. Secundo quando non in totum vel à prandio, vel à cœna abſtinemus, ſed vel prandentes, vel cœnantes aliquid detrahimus, ſiue in quantitate, ſiue in qualitate cibi, vt vel non tam multum, vel non tam delicatum, quantum & quale etiam ſalua temperantia fieri poſſit, ſumamus. Et hæc proprie vocatur abſtinentia, quam tamen etiam aliquando ſub ieiunij appellatione comprehendi, deſcriptio Dan. 10. oſtendit.

Ibi enim Daniel dicitur ſe afflixiſſe, hoc eſt, ieiunaſſe, quia panis delicatus, vinum & caro non introierunt in os eius. Et Zach. 7. vbi ieiunium quinti menſis deſcribitur, vſurpatur illud verbum abſtinentiæ, vnde Nazaræi qui à vino & ſicera abſtinebant, appellationem habent. Quærunt enim Iudæi, nunquid fiendum mihi eſt in menſe quinto, & religioſe abſtinendum? Et reſpondet Deus: Cum ieiunaretis, &c. Abſtinentiam igitur ſub ieiunio comprehendit.

Tertio vere ieiunando & in totum abſtinendo. Tertia ſpecies abſtinentiæ eſt, quando quis in totum vel à prandio, vel à cœna abſtinet. Et hoc propriiſſime in Scriptura vocatur ieiunium. Cum enim temperantia ſeu ſobrietas Chriſtianis debeat quotidiana & perpetua eſſe, ieiunio vero ad tempus vacandum doceat Paulus 1. Cor. 7. diſcrimen manifeſtum eſt, ſicut & Scripturæ exempla oſtendunt, vt Iudic. 20. Ieiunarunt illo die vſq; ad veſperam. 2. Reg. 1. Ieiunarunt vſq; ad veſperam propter Saulem & Ionathan. Act. 10. Vſq; ad horam nonam ſedebam ieiunus, & precabar domi meæ.

2. Reg. 3. Poſt ſepulturam Abner, cum vniuerſus populus veniſſet cibum capere cum Dauide, clara adhuc die iurauit Dauid: Hæc faciat mihi Deus & hæc addat, ſi ante occaſum ſolis guſtauero panem vel aliud quicquam. Ad veſperam vero, tempore ieiunij comedebant, ſed quando per plures dies ieiunium durabat, nec multum nec delicate, ſine tamen prohibitione vllius generis ciborum mundorum, nec menſa ſolenniter inſtructa comedebant: ſed ſicut deſcribitur Dan. 10. Lugebam trium hebdomadarum diebus panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum.

2. Reg. 12. Dauid ieiunans per ſeptē dies iacuit ſuper terram nec voluit ſurgere, & cum ſenioribus domus ſuæ cibum capere, menſe ſcilicet ſolenniter poſita & inſtructa. *Lugentium cibus.* Et peculiaris fuit cibus lugentium quibus ferme æquiparantur ieiunantes, Matth. 7. Panis ſcilicet arctus & aqua breuis, Eſa. 30. panis tribulationis, & aqua anguſtiæ. 3. Reg. 22. & Pſal. 42. Fuerat mihi lachrymæ panes. Pſal. 80. Cibabis nos pane lachrymarum. Pſal. 102. Cinerem, vt panem, comedi. Ezec. 4. Subcinericium hordeaceum comedes. Nec tamen verbo Dei ad certi generis cibos adſtricti erant tempore

Ieiuniū verum non constat prohibitione ciborum.

ieiunij, nec vllum genus mundi cibi tempore ieiunij prohibitum in Scriptura legitur, ſed voluntarie deligebant, quod non erat delicatum. Atque hoc modo ſeptem diebus ieiunarunt, 1. Reg. 15. quòd ſcilicet ante veſperam non comederunt, & non delicate comederunt, ſicut Daniel c. 10. per tres hebdomadas ita ieiunat. Ita Iudith c. 8. omnib. diebus viduitatis ſuæ præter Sabbata ieiunauit. Hoc modo etiam Hanna ieiunijs & obſecrationibus die ac nocte ſeruiuit, Luc. 2. id quod antitheſis de viduis intemperantibus 1. Tim. 5. declarat. Quæ in delicijs verſatur, inquit, viuens mortua eſt. Quando vero ieiunium ſoluebatur, vel vna die, vel poſt plures dies, tunc veſperi lautius ſe refocillabant, vt Iudith. 6. Vocatis presbyteris fecit cœnam magnam, & expleto ieiunio eos reficit. Ita 1. Reg. 12. Dauid expleto ieiunio facit, &c.

Ieiunia grauiora aliquot continuorum dierum.

Hæc fuerunt vſitata ieiunia. Intentius vero ieiunium fuit illud quando Eſther dicit cap. 4. Non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus. Et Tobiæ tertio, Sara tribus diebus & tribus noctibus non manducauit neque bibit. Et valde graue fuiſſe tale ieiunium, inde colligitur. Nam 1. Reg. 30. cum vir quidam Ægyptius non comediſſet & non bibiſſet tribus diebus & tribus noctibus, ferme exanimatus fuit, ita vt refocillandus fuerit, vt ſpiritus eius reuerteretur. Porro in exemplis ſanctorum in Scriptura omnibus per totum diem vſque ad veſperam cibo abſtinuerunt. In Darij vero hiſtoria deſcribitur hæc ſpecies ieiunij, Dan. 6. Abijt rex in domum ſuam & pernoctauit incœnatus, cibique non ſunt allati coram eo.

Ieiunium non cibi tantum, ſed & aliarū corporis deliciarum eſt abſtinentia.

Nec vero cibo & potu tantum vltra conſuetum tempus abſtinebant ieiunantes, ſed ſimul etiam tempore ieiunij omnes alias licitas corporis delicias ſeu delectationes, & externas commoditates, quibus alias corpus ſolet foueri, curari, refocillari, delectari & exhilarari, abdicabant, & è contra habitus & geſtus lugentium tempore ieiunij aſſumebant, vt 2. Reg. 1. Sciderunt veſtimenta ſua, & fleuerunt & ieiunauerunt. 2. Reg. 3. Scindite veſtimenta veſtra, & accingemini ſaccis & plangite. 2. Reg. 12. Ieiunauit Dauid ieiunium & ingreſſus pernoctauit dormiēs in terra. Soluto vero ieiunio lauit & vnxit ſe. Ergo tempore ieiunij à lotionibus & vnctionibus corporis abſtinebant. 3. Reg. 21. Achab ieiunās ſcindit veſtimenta ſua, operit carnem ſuam ſacco, & dormit in ſacco, & incedit miſerabiliter, vel lento gradu, vel nudis pedibus, vel capite velato, hæc enim omnia ſignificat vocabulum אט Ath. Opponitur autem ſaccus indumētis mollioribus, elegantioribus, ſplendidioribus & laxioribus, ac ſignificat veſtes viliores, impuriores, craſſiores, ſordidiores & ſtrictiores, quales in illis regionibus in luctu vſurpabantur. Et quia ſacci ad recipienda frumēta & res alias vel ex pilis, vel ex craſſiori lino cōficiebantur, inde Latini aliquādo per ciliciū reddiderunt, Nehe. 3. Sedi, fleui, luxi & ieiunaui.

Saccus & cilicium.

Ioel. 2. Conuertimini ad me in ieiunio, in fletu & in planctu. Egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo, hoc eſt, nuptiales ornatus, gaudia & lætitias deponant.

1. Cor. 7. Paulus de vſu conſuetudinis coniugalis dicit: Ne fraudetis vos inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Dan. 9. Poſui faciem meam rogare Dominum in ieiunijs, ſacco & cinere. Dan. 10. Vnguento non ſum vnctus, donec complerentur tres hebdomadæ. Ionæ 3. Prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, ſed & rex ſurrexit de ſolio ſuo, ac depoſito ſuo paludamento ſaccum induit, & ſedit in cinere ſeu puluere. Eſther 4. Ieiunium, vlulatus & fletus erat vbique, ſacco & cinere multis pro ſtrato vtentibus.

Et Mardochæus ſcidit veſtimēta ſua, indutus eſt ſacco, aſperſus cinere ſeu puluere. 1. Mac. 3. Ablata eſt iucūditas à Iacob, defecit tibia & cithara,

& ie-

& ieiunauerunt, & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo, & diſciderunt veſtimenta ſua. In luctu enim muſicam intempeſtiuam eſſe, dicit Syrach 32. Pſal. 35. Ieiunabam, &c, tanquam qui fratrem vel matrem luget, pullatus & incuruatus, incedebam. Eſa. 58. In ieiunio curuabant caput inſtar iunci, ſaccum & cinerem ſibi ſternebant. Sed illi lugentium, & per conſequens, etiam ieiunantium habitus & geſtus, pro more regionum variantur, & fuerunt pars pædagogiæ veteris Teſtamenti, quam ne quidem veteris Teſtamenti tempore Deus tanquam neceſſariam poſtulauit. Inquit enim Ioel 2. Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Et Eſa. 58. Nunquid tale eſt ieiunium, quod elegi, contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum & cinerem ſternere. In nouo vero Teſtamento, Matth. 6. Chriſtus externos illos ritus ieiunio adiunctos ita abrogat, vt liberos faciat, & ſine illis ieiunium exerceri poſſe, & Deo placere affirmet. Non opus eſt, inquit, quando ieiunas vt tetrico & mœſto vultu incedas, faciem obueles, obſcures, aut deformes. hoc enim ſignificat ἀφανίζειν: ſed potes caput vngere, & faciem lauare, ac nihilominus ieiunare patri cœleſti.

Habitus & geſtus externi ieiunantium diſpares fuerunt.

Tertio oſtendit Scriptura, ieiunium complecti etiam carnis afflictionem, ſeu corporis caſtigationem, & animæ humiliationem. Leuit. 16. & 23. Affligetis animas veſtras. 1. Eſd. 8. Prędicaui ieiunium, vt affligeremus nos coram Domino. Daniel. 10. Ab illo die, quo poſuiſti cor tuum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui. Pſal. 35. Humiliabam in ieiunio animam meam. Eſdr. 9. Quod cum audiuiſſem, euulſi capillos capitis & barbæ, & ſedi mœrens: Et in ſacrificio veſpertino ſurrexi ab afflictione mea, & oraui. In his locis eſt verbum ענה Anaph, quod ſignificat talem humiliationem ſeu afflictionem, ſicut Paulus deſcribit, 1. Cor. 9. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. In loco vero 3. Reg. 21. vbi humiliatio Achabi in ieiunio deſcribitur, vſurpatur aliud vocabulum כנא Cana, quod humiliationem & ſubmiſſionem animi ſignificat, ſicut 2. Paral. 12. vſurpatur: Cum vidiſſet Dominus, quod humiliati eſſent, dixit, quia humiliati ſunt, non diſperdam eos. Sicut & alterum vocabulum Anah, ita vſurpatur, Zeph. 2. Quærite humiliationem, ſi forte abſcondamini ab ira Domini, &c. Vtrumq; igitur complectitur ieiunium, & caſtigationē ſeu afflictionem corporis, & humiliationem animi. Sed in ſequenti capite de fine ieiunij, hæc plenius explicanda erunt. Hoc loco volui ex Scripturæ teſtimonijs & exemplis oſtendere, quæ ad rationem ſeu formam ieiunij proprie dicti pertineant, quod ſcilic. ieiunium complectatur: I. Voluntariam abſtinentiam cibi per totam diem vſq; ad veſperam. II. Abdicationem aliarum etiam deliciarum ſeu commoditatum, quibus corpus alias ſolet curari, foueri & refocillari. III. Afflictionem ſeu caſtigationem corporis, & humiliationem animi, vt ieiunium ſit caſtigatio corporis, & humiliatio animi, pèr abſtinentiam cibi, & abdicationem deliciarum ſeu delectationum, quibus corpori & ſenſibus alias bene ſolet fieri, vel ieiunium eſt abſtinentia cibi, & abdicatio delectationum corporis ad tempus talis, qua & corpus caſtigetur, & animus humilietur. De cauſa vero finali, quod in doctrina de ieiunio præcipuum eſt, iam peculiari capite diſſeremus.

Ieiunium carnis afflictionem complectitur.

Ieiunium corporis afflictionem & humiliationē animi complectitur.

Ἀνακεφαλαίωσις ſuperiorum.

DE CAVSA FINALI IEIVNII.

Auguſtinus in libro de bono coniugali, recte diſputat, quædam per ſe eſſe bona, & propter ſe expetenda, vt eſt ſapientia, ſalus, &c. Alia non per ſe, & propter ſe, ſed ad aliud relata & ordinata, hoc eſt, propter finem honeſtum bona & laudabilia eſſe. Ita ieiunium per ſe & propter ſe non eſt

Auguſtin.

Ieiunium per

cultus

quarum corporis commoditatum, ea ratio adhibenda eſt, vt operationes animæ non impediantur, vel anima ſeu inconuenienti repletione, vel nimis delicata cura, vel etiam nimia abſtinentia. Cumque experientia manifeſte oſtendat, ſi corpori prorſus non adhibeatur neceſſaria cura, ſeu commoda tractatio, ſed vel nimia inedia, vel mala tractatione debilitetur & male afficiatur, tunc corpore male habente, nec animam ſuis actionibus recte defungi poſſe, ſed eius intentionem vel impediri vel turbari: ideo Paulus Col. 2. reprehendit & damnat factitias ſeu electitias illas religiones, quæ in cibis quæ ipſo vſu conſumuntur, cultum Dei conſtituunt & juxta traditiones hominum ſub ſpecie humilitatis & ſeueritatis diſciplinæ corpori non parcunt, ſed illud ita vexant, affligunt, & macerant (hoc enim ſignificat ἀφειδία) vt debitum honorem neceſſaria ſuſtentatione & conuenienti curatione ei non tribuant. Atq; in hac diſciplinæ ſeueritate cultum Dei conſtituunt. Tales igitur religiones Paulus reiicit & improbat. Cumq; Timotheum Paulus ita inſtituat vt ea, quæ ad miniſterium Euangelii pertinent, recte expedire poſſit, præcipit ipſi, 1. Timoth. 5. ne pergat aquam bibere, ſed modico vino, propter ſtomachum & frequentes infirmitates vtatur. Atq; ideo in veteri etiam Teſtamento ſacrificiis ſolennioribus conuiuia hilaritatis ex inſtitutione Dei coniungebantur, Deuteronom. 12. Et in feſtiuitatibus comedebant pinguia, & lætabantur, Nehem. 8.

Debita corporu cura.

Rurſus vero corpus cibo potu & aliis deliciis ita poteſt tractari & curari vt concupiſcentia, & petulantia & deſidia quibus caro ſpiritui repugnare & pias eius actiones turbare & impedire ſolet, excitentur foueantur & augeantur. In vſu igitur cibi & potus, & eorum quæ ad curam corporis pertinent, illam Scriptura adhiberi vult moderationem, ne corpus, vt animæ jumentum, ſicut veteres loquuntur, vel nimia repletione, vel nimis delicata tractatione incraſſatum & impinguatum mentem obruat Deuteronom. 32. cor grauet Luc. 21. ſemen in voluptatibus ſuffocet Lucæ 8. & ſpiritui recalcitret, ſed vt in obſequium ſpiritui ſubiungatur, & in officio retineatur, vt menti ſit obnoxium. Et hoc eſt, quod Paulus præcipit, Roman. 13. agendam quidem curam corporis, ſed non ad concupiſcentias.

Ne ad concupiſcentias, &c.

Illud vero non vna aliqua ſimili forma pariter omnibus præſcribi poteſt. Aliquando enim & in quibuſdam hoc fieri poteſt temperantia ſeu ſobrietate vt 1. Theſſ. 5. Nos qui diei ſumus non ſtertamus & ebrii ſimus, ſed vigilemus & ſobrii ſimus, ne dies Domini velut fur nos opprimat. 1. Petr. 5. Vt aduerſario, quærenti nos deuorare, fide reſiſtere poſſimus, inquit: ſobrii eſtote & vigilate. Et Lucæ 21. Cauete ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate, ne repentinus ille dies vobis ingruat. Et ſicut Salomon inquit, Eccl. 10. Væ terræ, cuius principes mane comeſſantur: Beata terra, cuius principes veſcuntur in tempore ad virium refectionem, nõ ad luxuriam. Aliquando vero & in quibuſdam ſeueriori diſciplina cohibenda & coercenda eſt caro, vel abſtinentia ſcilicet, vel ieiunio. Paulus 1. Corinth. 6. vtitur exemplo athletarum, quorum victus ratio exquiſitiſſima erat. Non enim promiſcue quiduis ingurgitabant, ſed a multis abſtinebant, vt nec corpus grauaretur, nec animi vis obrueretur: ſed vt & corpus agile, & vis mentis præſens, alacris, & vegeta redderetur ad circumſpectionem inferendi, excipiendi, & præcauendi ictus: Ita & ego, inquit Paulus, corpus meum ſubigo, coerceo, cohibeo, ſugillo, obtundo. Eſt enim valde illuſtris metaphora in verbo ὑπωπιάζω ſicut enim pugil aduerſarium ſuũ obſeruat, & ictibus ac plagis cohibet ſugillat, & ſubigit, ita, inquit Paulus, ego corpus meum obſeruo, & ne caro aduerſaria ſua relu-

Caro coercetur aut ſobrietate, ſeu temperãtia,

Aut abſtinentia, vel ieiunio.

bere pædagogiam eſſe ad poenitentiam, dicit enim, in die ieiunii inuenitur voluntas veſtra. Item, Ad lites & contentiones ieiunatis, nolite ita ieiunare: ſed hoc ieiunium elegi, diſſolue faſciculos impietatis, dimitte oppreſſos, & omne opus dirumpe, &c.

Nec tamen externa illa pædagogia ita fuit neceſſaria, quaſi ſine illa poenitentia, vel non eſſe, vel vera eſſe non poſſet. Tota enim vita piorum fuit perpetua poenitentia, nec tamen perpetuo ieiunauerunt, ſed in grauioribus & ſolennioribus poenitentiæ exercitiis, quæ Chriſtus Matth. 11. vocat poenitentiam in ſacco & cinere, adhibuerunt ieiunia, & reliqua ſigna luctus, vel tanquam iritamenta ad poenitentiam, vel tanquam externa teſtimonia poenitentiæ, quam tamen externis illis ritibus Deus non voluit alligatam eſſe, nec in illis ſubſiſtere, ſicut inquit Ioel. 2. Scindite non veſtimenta, ſed corda veſtra. Paulus etiam loquens de hypocriſi in abſtinentia ciborum, dicit 1. Tim. 4. Exerce te potius ad pietatem, corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Intelligit autem pietatem cultum Dei interiorem, verbo Dei mandatum & neceſſarium.

Tertio, ſcripturæ exempla, ſicut in præcedentibus annotauimus, oſtendunt, veteres in magnis calamitatibus vel præſentibus, vel imminentibus & in luctu, adhibuiſſe ieiunia, vna cum reliquis externis ſignis luctus, vt eſſent commonefactio, non tantum nec præcipue propter ipſas calamitates, quę premunt nos, dolendum eſſe, ſed debere calamitates eſſe conciones legis de ira Dei propter peccata noſtra, vt moneamur, flagellis Dei nos compelli ad poenitentiam. Homines enim naturaliter in calamitatibus triſtantur & dolent: ſed ſecundum Deum ad poenitentiam in cruce contriſtari & dolere, ac ſub potenti manu Dei ſe humiliare, hoc Eccleſiæ proprium eſt. Et propter hanc commonefactionem in calamitatibus & in luctu ſuſceperunt ieiunia. Naturaliter quidem hoc ſequitur in doloribus & luctibus grauioribus, quod Dauid inquit Pſalmo centeſimo ſecundo: Percuſſus ſum vt foenum, & aruit cor meum, & oblitus ſum comedere panem meum. Inde in gentium etiam luctu legimus, ieiunia, aſperſos pulueres, ſciſſas veſtes, &c. Sed veteres in ſcriptura, in calamitatibus & luctu, vel ſuſceperunt, vel indixerunt ieiunia, propter commonefactionem & pædagogiam ad poenitentiam. Ita Ioel. 1. in magna calamitate iubetur indici ieiunium. Et Ionæ 3. ob imminentem calamitatem ideo indicitur ieiunium, vt quiſque conuertatur à via ſua mala. Ita 2. Reg. 12. Cum Deus puerum ex adulterio natum percuſſiſſet, Dauid ieiunium ieiunat, agnoſcit enim eſſe poenam peccati. Cumque in cruce debeamus nos humiliare ſub potenti Dei manu, ſicut ſcriptum eſt Mich. 7. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei, educet me in lucem, &c. & ieiunium ſeruiat ad humiliationem, ſicut ſupr. oſtendimus: hoc fine, & propter hanc cauſam in luctu & calamitatib. adhibuerunt ieiunia. Ita filii Iſrael, 1. Reg. 7. hauſerunt aquam, & effuderunt in conſpectu Domini, & ieiunauerunt, ac dixerunt, peccauimus Domino. Vſi enim fuerunt illi ceremonia effuſæ aquæ in ſignum & commonefactionem humiliationis. Nos ſumus coram te propter peccata, tanquam aqua hæc effuſa, quæ conculcatur, diffluit & abſorbetur. Adeo autem vſitatum in calamitatibus & in luctu fuit ieiunium, vt Chriſtus Matth. 9. dicat, diſcipulos ſuos non ieiunare, quia nondum habeant cauſam lugendi, perſecutiones autem & aſflictiones allaturas luctum, tunc ipſos ieiunaturos.

Ieiunii vſus fuit in luctu & calamitatibus, vt ſit admonitio de peccato vt cauſa malorum.

Ceremonia effuſæ aquæ.

Quarto, in ſcriptura vſurpata leguntur ieiunia, quando vel in magnis periculis, vel in grauioribus negotiis, vel poſt admiſſa peccata & lapſus, preces vel communes & ſolennes, & ardentiores faciendæ erant. Et illud adeo frequens eſt, vt ſcriptura plerunque coniungat ieiunium & oratio-

Vſus ieiunii fuit in precibus ſolennioribus, &

ardentioribus. nem. Idq; non ea opinione, quaſi propter opus operatum jeiunii oratio exaudiretur, & Deo accepta redderetur, vel quaſi res petita propter meritum jeiunii impetraretur. Illa enim opinio diſerte à Deo ipſo reprobatur Ier. 14. Cum jeiunauerint, non exaudiam preces eorum, quia à peccatis non abſtinent, & Domino non placent. Et Eſa. 58. Quare jeiunauimus & non aſpexiſti? Nunquid hoc ieiunium elegi, ſe affligere, caput curuare, ſaccum & cinerem ſternere? Ita Lu. 18. Phariſæi oratio reiicitur, cum meritum exauditionis & iuſtificationis inter cætera conſtitueret etiam in eo, ieiuno bis in ſeptimana. Daniel vero, capit. 9. pro remiſſione peccatorum publicorum orans in ieiunio, ſacco & cinere non opponit meritum ieiunii ad exauditionem, ſed inquit: Non in iuſtitiis noſtris proſternimus preces noſtras coram te, ſed in miſerationibus tuis multis exaudi preces ſerui tui propter Dominum, & placare propter temetipſum, &c.

Cur orationib. iuncta ieiunia fuerint. Sancti igitur in Scriptura in orationibus publicis, ſolemnibus & grauioribus adhibuerunt ieiunia, non Phariſaica illa opinione, de qua iam dictum eſt, ſed propter alias cauſas. Primo, quia impœnitentium oratio Deo non placet. Eſa 1. Cum extenderitis manus veſtras & multiplicaueritis orationem non exaudiam: Manus enim veſtræ ſanguinibus plenæ ſunt. *I.* Ieiunium vero partim eſt incitamentum ad ſeriam peccatorum & iræ diuinæ conſiderationem, partim eſt externum teſtimonium & declaratio interioris contritionis & humiliationis animi, ſicut paulo ante oſtendimus. Ideo, vt in vera pœnitentia ex corde contrito & humiliato preces funderent, in ſolemnibus ſupplicationibus prædicauerunt, ſiue indixerunt ieiunia, vt eſſent commonefactio, iritamentum & teſtimonium pœnitentiæ. *II.* Secundo quia oratio non debet labiis appropinquare Deo ſed ardenti animi intentione ex corde proficiſci præſertim quando fides in oratione petit & quærit gratiam Dei & remiſſionem peccatorum, ſicut Scriptura dicit in oratione animum ad Deum leuari & coram ipſo effundi Pſalm. 25. 1. Samuelis 1. Pſalm. 62. Saturitas vero, repletio, intemperantia ac temulentia, inuocationis deuotionem impediunt, turbant & extinguunt in ſobriis vero maior & ardentior eſt intentio animi in inuocatione. Ideo ad excitandam, retinendam & augendam animi intentionem, & deuotionem in oratione, & ad cauenda & remouenda eius obſtacula, in precibus publicis, ſolemnibus & ardentioribus adhibuerunt ieiunia.

Præterea & ipſa ardentior animi intentio alias facit, vt corporis cura negligatur. Ita 1. Samuelis 1. Hanna ægra ſpiritu cibum non capit, vinum & ſiceram non bibit, ſed animum ſuum coram Deo effundit.

Propter haſce duas cauſas ſcriptura ieiunium coniungit orationi quando illa in magnis periculis, vel in negotiis grauioribus vel in articulo reconciliationis cum Deo, aut publica ſolennis aut ardentior habenda erat. *Exempla de precibus & ieiunio.* Hoc fine, Leu. 16. in die expiationis iubebantur ieiunio affligere animam ſuam. Ioelis 1. & 2. Cum in magna calamitate Eccleſia clamare vellet ad Dominum, (parce Domine parce populo tuo) indicitur publicum ieiunium, & conuocatio ad publicas preces, præeuntibus ſacerdotibus. 2. Paral. 20. Ioſaphat conuertens ſe ad rogandum Dominum in ancipiti periculo, prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda 2. Reg. 12. Dauid rogaturus pro paruulo ieiunauit ieiunium.

1. Eſdr. 8. Prædicaui tibi ieiunium, vt affligeremus nos coram Deo, & peteremus ab eo viam rectam. Ieiunauimus igitur & rogauimus Deum pro hac re, & euenit nobis proſpere. Nehemiæ 1. Ieiunaui & oraui coram Deo.

Eſth. 4. Congrega omnes Iudæos, & orate pro me, non comedetis &

non

non bibetis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo. Ita Daniel. cap. 9. & 10. oraturus ieiunat. Act. 10. Cornelius orans pro maiori illuminatione vſque ad horam nonam ſedet ieiunans. Actor. 12. emiſſuri Paulum & Barnabam ad miniſterium inter gentes ieiunantes & orantes imponunt eis manus. Actor. 14. conſtituentes Eccleſijs presbyteros, orant cum ieiunijs. Et hoc eſt quod Chriſtus dicit, Matth. 17. Hoc genus dæmoniorum non eijcitur, niſi per orationem & ieiunium. Et Paulus 1. Corint. 7. cum dicit. Nolite fraudare inuicem niſi ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi: non loquitur ſimpliciter de precibus quas alibi vult ſine intermiſſione perpetuas & aſſiduas eſſe, ita enim Chriſtianis coniugibus nunquam liceret coniugio operam dare: ſed de ſolemnioribus & grauioribus precibus loquitur, ob quarum ardentiorem intentionem adhibebatur abdicatio cibi, & aliarum etiam corporis deliciarum ad tempus.

Poſtremo in exemplis Scripturæ ſupra annotatis etiam hoc manifeſte apparet, tempore ieiunij publicos congreſſus ſeu conuentus Eccleſiaſticos fuiſſe, in quib. admonitiones de exercitijs pœnitentiæ fidei & emendationis propoſuerunt. Ita Iere. 36. in die ieiunij liber Ieremiæ legitur, & populus expaueſcens defert ad Regem. Item tempore ieiunij in ſcelera ſi qua admiſſa fuiſſent grauiora, ſolitum inquiri ne in totum cœtum culpa redundaret, oſtendit exemplum 3. Reg. 21. Cum enim Ieſabel fingeret Naboth blaſphemaſſe Deum & Regem, iuſſit indici publicum ieiunium, vt prætextu pietatis inſtitueretur inquiſitio. Et Ioelis 1. & 2. vocatur ſanctificatio ieiunij ſicut Sabbati ſanctificatio, vt ſcilicet tempus ieiunij ad ſancta pietatis exercitia & opera conferretur & dedicaretur. Eſa. 58. Frange eſurienti panem, nudum operi, diſſolue faſciculos iniquitatis, non inueniatur voluntas tua in die ieiunij, &c.

Ieiunium obſeruatum eſt tempore publicorum conuentuum Eccleſiaſticorum.

Hæc ſunt præcipua capita ad quæ omnes cauſæ finales ſuſcepti & vſurpati ieiunij quæ in teſtimonijs & exemplis Scripturæ traduntur & oſtenduntur, referri poſſunt. Et ad veram ſeu perfectam ieiunij definitionem pertinet etiam hæc indicatio de veris & pijs ieiunij finib. Imo in doctrina de ieiunio, hoc caput præcipuum eſt, de finibus. Non enim ipſa abſtinentia per ſe, ſed finibus diuerſis religioſum ieiunium à prophano, gentili & Phariſaico ieiunio diſtinguitur. Et quando de reſtituendis veris ieiunij exercitijs diſputatur vel laboratur, præcipua ratio habenda eſt cauſarum finalium. Si enim tantum externa abſtinentia imponitur, & non proponuntur veri fines tale ieiunium Deus non curat: Si vero ſuperſtitioſi fines ieiunio aſſuuntur, tunc Deus etiam abominatur tale ieiunium, Eſa. 58. Sed ſi fines recte indicentur & explicentur, tunc apud pios talia exercitia ſponte ſequentur, & tunc etiam fiunt cultus, ſi ex fide propter veros fines ſint voluntaria ſacrificia.

DE TEMPORE IEIVNII.

In veteri Teſtamento vnus certus dies in anno, nempe decimus dies ſeptimi menſis, ex inſtituto & mandato diuino, deſtinatus erat publico ieiunio. Leu. 16. & 23. dies ſcilicet expiationis, quando tota Eccleſia conueniebat, & communi ſeu publica pœnitentia peccata ſua, & publica & priuata recogitabat, confitebatur & deplorabat, ac remiſſionem ſeu reconciliationem propter futuram Meſſiæ expiationem ſeria ac ardenti oratione implorabat.

Statum ieiunium vnum in vet. Teſt.

Et ad excitandam, retinendam & augendam intentionem animi in illo exercitio poenitētiæ & orationis quærentis reconciliationem cum Deo, adhibebant ieiunium ſeu caſtigationem corporis, ſicut in præcedenti capite

pite dictum eſt. Cumque mutuis exemplis inuicem ſe deberent inuitare & excitare ad exercitium communis pœnitentiæ & orationis, ne diuerſis aliorum exemplis intentio in alijs vel turbaretur, vel languefieret, dixit Deus: Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis.

Et additur quidem legitimum, ſempiternum, ſeu ritus perpetuus erit, ſed additur (vobis) & in cunctis generationibus veſtris. Non enim omnes populos, ſed filios Iſrael tantum lege illa obligari volebat: idq; tamdiu, donec duraturum erat vetus Teſtamentum. Erat enim pædagogica commonefactio de promiſſa expiatione futura per ſacrificium Meſſiæ. Deus vero promittens nouum fœdus, oſtendit fœdus antiquandum & abrogandum, Ierem. 31. ad Hebr. 8. In nouo igitur Teſtamento cum reliquis Leuiticis ceremonijs etiam hæc de certo ac conſtituto ieiunij tempore abrogata eſt, nec eius loco aliud certum & definitum, ſeu conſtitutum tempus ad ieiunium in nouo Teſtamento mandatum aut præſcriptum legimus.

Lex ieiunij ſtati, non obligat in nouo Teſtamento.

Iudæi quidem etiam in veteri Teſtamento ex κακοζηλίᾳ quadam Legis diuinæ, Leuitici 23. ſine verbo & mandato diuino, humana traditione, alios etiam certos annuos dies ieiunijs præſcripſerunt, vt Zachar. 7. & 8. Et principia fuerant probabilia: Quia enim menſe 10. Rex Babyloniæ cœperat oppugnare Ieruſalem, & menſe quarto ceperat ciuitatem, quam menſe quinto deſolarat, & menſe ſeptimo interfectus fuerat Godalias, vt igitur memoria illarum calamitatum eſſet commonefactio de pœnitentia ſingulis annis, donec durauit exilium ſeu tranſmigratio, illis menſibus obſeruarunt ieiunium. Soluta vero captiuitate quærunt, an etiam poſtea talia annua ieiunia obſeruari debeant. Sed quia neglectis veris ieiunij finibus, huic traditioni humanę opinionem neceſſitatis & cultus ex opere operato affinxerant, Dominus reſpondet: Non mihi, inquit, ieiunaſtis. Et capit. 8. dicit: ex libera obſeruatione, quæ pro ratione calamitatis illorum temporum ſuſcepta fuerat, nō debere legem perpetuam fieri, cauſa illa vel ſublata vel mutata. Inquit enim, Ieiunium quarti, quinti, ſeptimi & decimi menſis erit Domui Iuda in gaudium & lætitiam & ſolennitates iucundas, ſi veritatem & pacem dilexeritis. Quæ ſententia diuina ideo diligenter obſeruanda eſt, nam cum in primitiua Eccleſia propter certas cauſas, pro ratione illorum temporum, ante feſtum Paſchatis obſeruarent quædam ieiunia: ſequens ætas poſtea inde fecit leges ieiuniorum perpetuas, idq; opinione neceſſitatis & cultus, ſicut poſtea ſuo loco oſtendemus.

Ieiunia Iudaica ſine mandato diuino ſuſcepta certo tempore.

Cauſa ieiuniorum apud Zachariam.

Eſther. 9. Iudæi ſuſceperunt ſuper ſe & ſemen ſuum ieiunium duodecimi menſis, ex conſtitutione Mardochæi. & ob recordationem calamitatis, quam tunc impendentem Deus auerterat, fuit memoriale non inutile. Quod vero Eſther 9. legem perpetuam & neceſſariam inde faciunt, humana traditio eſt, ſine verbo & mandato Dei, ad quam determinatio vocis diuinæ Zach. 7. & 8. rectiſſime accommodari poteſt & debet. Et Iudæi quidem adhuc hodie ieiunium illud, & quidem opinione cultus & neceſſitatis obſeruant: ſed abrogatio veteris Teſtamenti nos ab illa conſtitutione Mardochæi liberauit. Et opinionem neceſſitatis ſeu legis perpetuæ, ſine verbo & mandato diuino introductam & ſuſceptam, ne in veteri quidem Teſtamento Deus probauit, Zach. 7. & 8. De opinione vero cultus in cauſa finali diximus.

Ieiunium duodecimi menſis in Eſther.

Porro, quid in nouo Teſtamento ſentiendum ſit de legibus certi & ſtati temporis ieiuniorum, cum opinione neceſſitatis, oſtendit hiſtoria, Mat. 9. Phariſæi enim habebant certa & ſtata tempora ieiuniorum. Similiter & Baptiſtæ diſcipuli, ſiue ex Phariſæorum traditionib. hoc retinuerant,

An ſtata ieiunia cum opinione neceſſitatis in

rant, ſiue quod Baptiſta, qui vinum & ſiceram non bibebat, Nazaræorũ ritu ſeu pædagogia, ad talia exercitia ſtatorum ieiuniorum & precationum, diſcipulos ſuos aſſueſecerat. Vtriq; autem coniunctim, ſicut Marcus dicit, Chriſtum adeunt, & cum ipſo expoſtulant, quod diſcipulos ſuos non ijſdem vel ſimilibus ieiuniorum legibus aſtringat. Hic certe locus fuiſſet vel Phariſæorum leges vel Baptiſtæ pædagogiam de certis & ſtatis ieiuniorum temporibus in nouo Teſtamento confirmare, vel alias leges de ſtatis ieiunijs diſcipulis noui Teſtamenti præſcribere. Sed Chriſtus neutrum facit, imo tales legales pædagogias comparat veteri panno, qui non ſit aſſuendus nouo. Et dicit, calamitates, ac perſecutiones præbituras cauſam & monſtraturas tempus ieiunij diſcipulis noui Teſtamenti. Cum ablatus fuerit ſponſus, tunc, inquit, lugebunt, & in luctu ieiunabunt. Notum etiam eſt, quod Phariſæus Luc. 18. in oratione ſua coram Deo, tanquam peculiarem cultum diuinum inter opera ſupererogationis iactet ſtata ſua ieiunia: Bis, inquit, in hebdomada, ieiuno, ſed iudicium diuinum talem cultum nec probat, nec acceptat.

nouo Teſtamento.

Scriptura igitur noui præſertim Teſtamenti, non præſcribit leges de certis ſeu ſtatis ieiuniorum temporibus. Et loquor de legibus, quæ opinione neceſſitatis proponuntur.

Scriptura nõ ſancit ſtata ieiunia cum opinione neceſsitatis.

Quando enim ordinis gratia, propter pias cauſas finales, ieiunia indicuntur, tunc alia ratio eſt, ſicut mox exemplis oſtendemus. Cum enim Scriptura ieiunandum, & teſtimonijs & exemplis doceat, ſimul etiam oſtendit, quando illud factum ſit, & ad imitationem illorum exemplorum libere fieri poſſit: nam conſtat Scripturæ exemplis ſanctos in cruce ieiunaſſe. Matth. 9. vel quando inſignis aliqua calamitas accepta erat, Iudith. 20. Ioel. 2. Nehemiæ 1. vel quando magnum periculum imminebat, Ioan. 3. 2. Paralip. 20. 3. Reg. 21. vel in pœnitentia ſiue publica, vt 1. Reg. 7. Leu. 1. ſiue priuata, vt 2. Reg. 12. 3. Reg. 21. vel quando in graui negotio ardenti intentione preces faciendæ erant 1. Eſdr. 8. Eſther. 4. Matth. 17. Act. 10. 13. 14. vel in luctu, 1. Regum 51. 2. Regum 3. vel ne corporis repletio animi intentiones & actiones turbaret. Ita Paulus corpus ſuum ſubigit, 1. Cor. 9. & Leuit. 10. dixit Dominus ad Aaron, Vinum & omne quod inebriat non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum teſtimonij, vt habeatis ſcientiam diſcernendi, inter ſanctum & prophanum, doceatiſque filios Iſrael omnia legitima mea. Et quando eiuſmodi cauſæ aderant, tunc erat tempus ieiunandi, & tunc etiam vel publice indicebantur ieiunia: Idque vel à Prophetis, 1. Regum 7. Ioelis 2. vel à Sacerdotibus, 1. Eſdr. 8. Iudith. 4. vel ab Apoſtolis, Actorum 14. vel à Magiſtratu, 2. Paral. 20. Ioan. 2. Eſther. 4. vel priuatim ſuſcipiebantur, 2. Cor. 7. 2. Regum 12. 3. Reg. 21. Pſal. 35. Daniel. 9. & 10. Teſtimonia ſupra aſcripſimus, ideo iam loca tantum notantur.

Quando exẽplo Scripturæ ieiunandum.

A quibus ieiunia indicta fuerint in vet. Teſt-

Hoc igitur modo Scriptura non præſcribit, neceſſarias & fixas leges de certis ſeu ſtatis temporibus ieiuniorum ſed oſtendit, quando, pro ratione ſcilicet incidentium cauſarum, vel indicenda, vel ſuſcipienda ſint ieiunia. De primitiuæ autem Eccleſiæ obſeruationibus poſtea dicemus.

DE MODO SEV RATIONE VICTVS *in ieiunio, & de delectu, diſcrimine ſeu prohibitione ciborum.*

Ex ijs, quę ſupra de definitione ieiunij annotauimus, planum ac manifeſtum eſt, ieiunium iuxta Scripturam non hoc eſſe, ſi quis piſcibus, fructibus vel terræ, vel arborum, electuarijs, cõfectionibus, vino, ſicera, &c.

Ieiunium nõ delectu, ſed abſtinentia

ven-

ciborum definitur.

ventrem vel repleat, vel delicate tractet, vel ſi quis ſemel in die de piſcibus aut alijs eſculentis tantum obliguriat, vt ad digerendam ingluuiem vix ſequens dies ſufficiat: modo carnes, caſeos, butyrum, oua non comedat. Piſces enim & fructus terræ ad præcipuas ſæpe delicias adhibentur. Et lautius profecto viuit qui piſcibus bene conditis, & fructibus laute præparatis veſcitur, quam qui carne fumo durata, arido caſeo, vel rancido butyro vtitur. Et repletus ſeu laute tractatus venter, ſiue piſcibus ſiue leguminibus id fiat, certe non ieiunat. Vino etiam carnis concupiſcentiam magis & facilius iritari, quam vel ouorum, vel caſeorum eſu non eſt dubium.

Scripturæ vero exempla, ſicut ſupra monſtrauimus, oſtendunt ieiunantes ſolitos per totum diem ita abſtinere, vt ante veſperam vel occaſum ſolis nullum cibum ſumerent, ſimulque ieiunantes ſolitos abdicare omnes delicias cum cibi & potus, tum aliarum etiam rerum. Et quando ad veſperam tempore ieiunij comedebant non vel piſcium lautitijs vel fructuum delicijs, vel vino & ſicera ventrem replebant, vel laute tractabant ſed ſicut Dauid inquit. Cibabis nos pane lachrymarum, Pſal. 80. Cinerem vt panem comedi, & potum meum cum fletu miſcebam. Pſal. 102. & Danielis 10. Panem delicatum non comedi, caro ac vinum non introierunt in os meum.

Cibi minus lauti tempore ieiunij.

Quia enim ieiunium eſt afflictio, humiliatio ſeu caſtigatio corporis, qua caro ſubigatur, dometur, & coerceatur, ſicut ſupra oſtenſum eſt, ideo ieiunantes vſque ad veſperam ab omni cibo abſtinebant, & poſtea pro neceſſaria corporis ſuſtentatione aliquid quidem de qualicunque mundo cibo comedebant, ſed nec multum, nec quod vel lautum, vel delicatum eſſet, vt moneret definitio ieiunij, quod eſſet afflictio animæ & abdicatio deliciarum corporis. Non autem vlla lege ſtatutum, aut vlla prohibitione in ſcriptura interdictum fuit, qualibus cibis tempore ieiunij vel veſci, vel non veſci liceret ſed propriæ cuiuſque voluntati relictum hoc fuit, modo ieiunium eſſet abdicatio deliciarum ſeu lautitiarum.

Ratio victus temporibus feſtorum & ieiuniorum.

Alia igitur & diuerſa fuit ratio victus tempore ieiunij, & alia feſtis ſeu alijs diebus. Feſtis enim diebus comedebant pinguia, & bibebant dulcia, vt lætarentur, Nehemiæ 8. Ieiunij vero tempore, quando comedebant, ſine prohibitione vllius mundi cibi a lautiori tractatione abſtinebant & cibis parcioribus. ac minus delicatis vtebantur. Hoc tempore vero de delectu ſeu diſcrimine ciborum hæc controuerſia eſt, quod Pontificij ieiunium in ſola ciborum commutatione conſtituunt, vt ieiunans is fingatur, qui piſcibus, terræ fructibus, vino & alijs, vel ad ſaturitatem vel ad delicias, vel ad repletionem ſæpe vtitur, modo carne, ouis, lacticinijs non veſcatur, cum deliciæ in piſcibus & fructibus ſæpe maiores ſint, & repletiones non minores, ſæpe etiam magis periculoſæ fiant ex piſcibus, vino, fructibus & ſimilibus, quæ omnia cum ieiunij definitione pugnant.

Status quæſtionis de diſcrimine ciborum.
Opinio peccati.
Opinio neceſſitatis, cultus iuſtitia, &c.

Præcipuum vero caput controuerſiæ de diſcrimine ſeu delectu ciborum, hoc eſt, quod Pontificij carnium & lacticiniorū vſum certis diebus prohibēt, & peccatum mortale eſſe docent, ſi quis illis diebus vel moderate etiam & parce, vel ſine lautitijs & crapula carnem comedat. In abſtinētia vero carniū, & vſu piſcium cultum Dei cum opinione neceſſitatis, iuſtitiæ & meriti conſtituunt. De tali ciborum delectu, diſcrimine & prohibitione videndum eſt, quæ ſit ſcripturæ ſententia. Quæſtio igitur eſt, An peccatum ſit quoſdam cibos ſumere, hoc eſt, an quorundam ciborum vſus Deum offendat, & coſcientiam inquinet. Item an quibuslibet cibis, an vero quibuſdam tantum ſine peccato, hoc eſt, ſine offenſione Dei &

ſine

ſine offendiculo conſcientiæ, bona Dei gratia, & ſalua conſcientia pij vti poſſint. Item, An cultus Dei cum opinione neceſſitatis conſtituendus ſit in cibis quibuſdam, vel ſumendis vel non ſumendis. Certum autem eſt, totam hanc quæſtionem, quod ad forum conſcientiæ attinet, pendere non ex Medicorum diſciplina, nec ex hominum traditionibus, ſed ex verbo, mandato, conceſſione, ſeu prohibitione diuina.

Reſponſio ad hanc quæſtionem ſtatus.

Vſus creaturarum in cibo initio quomodo homini conceſſus.

Statim enim in principio licet omnia terræ naſcentia, animalia, piſces, volucres ad vſum hominis creata eſſent & quidem ſingulorum proprietates Adamo non eſſent ignotæ, vt qui ſingulis ſecundum proprietatem ipſorum, & vſum nomina impoſuerat, & dominus omnium conſtitutus fuerat: Deus tamen non voluit hominem ex creaturis illis, priuato ſuo arbitrio ad victum quæ ipſe vellet, rapere, ſed Deus ipſe tanquam verus in magna ſua domo Paterfamilias, peculiari verbo, illa quæ ex creaturis volebat, homini ad fruendum dedit Gen. 1. vt per verbum, & in verbo, quaſi ex manu Dei, victum accipientes primi parentes cum ſuis poſtea in ipſo vſu dona Dei agnoſcerent & celebrarent, atque ita pietatem erga Deum etiam in externis cibis exercerent.

Verbo enim illo conceſſionis & oratione quam ex verbo illo fides extruebat, ſanctificabatur, & cum gratiarum actione ſumebatur, ſicut Paulus loquitur.

Terræ naſcentia in cibum conceſſa homini initio, non caro.

Et in principio quidem terræ naſcentia hominibus in cibum Deus conceſſit, Geneſis primo. Etſi quis tunc ante diluuium animalium volucrum, vel piſcium carnes ad cibum rapuiſſet, abſque dubio peccaſſet, non quod caro per ſe tunc fuiſſet immunda (erat enim bona Dei creatura, creata ad vſum) ſed quia verbo Dei concedente & præbente illam ad victum humanum non ſanctificabatur. Hoc enim vult Paulus, quando dicit cibum ſanctificari per verbum Dei hoc eſt, quod vſus cibi inde reddatur ſanctus, hoc eſt, licitus, vt bona Dei gratia, & ſalua conſcientia vſurpari poſſit, ſi habeat verbum Dei, quo concedatur ſeu præbeatur ad fruendum.

Carnis vſus in cibum conceſſus post diluuium.

De mundis & immundis animalibus ante diluuium.

Poſt diluuium vero, Gen. 9. Deus peculiari verbo concedit, vt omnium animalium terræ, volucrum & piſcium carnibus, tam libere veſcantur homines, ſicut ante diluuium oleribus virentib. Et in vniuerſali illa conceſſione nulla ponitur exceptio (dicit enim, omne quod mouetur & viuit erit vobis in cibum: quaſi herbam virentem dedi vobis omnia) niſi quod addit, carnem cum ſanguine ſuo no comedetis, ne ſcilicet ex animalium occiſione homicidia etiam vobis licere exiſtimetis. Quod enim Geneſ. 7. ante diluuium ponitur diſtinctio inter animalia munda & immunda, non poteſt certo oſtendi, quod ad victum ſeu vſum habita tunc fuerunt quædam animalia immunda. Ante diluuium enim prorſus nullorum animalium carnibus veſci conceſſum erat. Quorſum igitur tali diſtinctione, quod ad cibum attinet, opus fuiſſet? De ſacrificijs igitur etiam ante diluuium vſitatis, ad quę animalia quędam munda, quędam immunda erant, locus ille ſimpliciſſime intelligitur.

Diſtinctio animalium mundorũ & immundorũ ſub Moyſe.

Sed ſub Moyſe Leuit. 11. & Deut. 14. Deus ſua voce tale diſcrimen fecit, quod ex animalibus, auibus & piſcibus quædam in cibum conceſſit, quędam vero comedenda prohibuit: & illa munda, hæc vero immunda vocauit, non quod aliqua per ſe eſſent immunda, vel a bono Deo mala creata, vel a malo aliquo principio mala facta, vel à Deo maledicta, vt per ſe veſcentis conſcientiam inquinarẽt. Quod enim ad cibum attinet, Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur 1. Tim. 4. Id quod poſt diluuium Gen. 9. & in nouo Teſt. ſua conceſſione Deus ipſe monſtrauit, ſed vt pædagogia quadam veterem populum ad verbum ſuum ita alligaret, vt ne cibos quidem, ſine certo verbo

Cauſa hu-

ius diſtinctionis Leuiticæ. Dei ſumere auderent. Ideo ſub Moyſe pædagogo quoſdam cibos verbo ſuo conceſſit, quoſdam vero prohibuit. Et qui tūc cibis à Deo prohibitis veſcebantur, illi peccabant, & Deum offendebant, ac conſcientiam ſuam inquinabant, non ratione ſubſtantiæ cibi, ſed inobedientiæ contra verbum Dei. Vt enim vſus cibi ſit ſanctus, hoc eſt, vt à fidelibus bona Dei gratia & ſalua conſcientia ſumi poſſit, hoc pendet ex verbo Dei, quo ſi cibus concedatur, tunc ſanctus eſt, ſi vero prohibeatur, immundus eſt.

Cauſæ diſcriminis ciborum vet. Teſtam. Et variæ quidem afferri poſſunt rationes illius diſcriminis ciborum à Deo inſtituti. Quidam enim ex cibis illis prohibitis videntur tales eſſe, à quibus natura quodammodo abhorreat. Sed Deus in illa conſtitutione non Phyſicum, aut medicum finem ſibi propoſitum habuit, ſed Eccleſiaſticam veteris Teſtamenti pædagogiam. Veriores igitur & certiores cauſæ hæ ſunt. I. Primo, quod Deus Iudaicam religionem, a reliquis gentibus etiam hoc externo diſcrimine diſtinctam eſſe voluit, *Ezech.* 4. Dan. 1. & II. Mach. 6. & 7. &c. Secundo, quod diſcrimine illo ciborum mundorum & immundorum Deus pædagogicas quaſdam figuras, ſignificationes ſeu commonefactiones, de cauenda immunditie & abominatione peccati, ac ſectanda vitæ ſanctimonia, populo veteris Teſtamenti proponere voluit, III. quas in ſpecie explicari non eſt huius loci. Tertio, quod Deus voluit mu- IV. nere, populum ſuum debere verbo ſuo alligatum eſſe. Quarto, quod voluit obedientiam veteris populi ita probare, cum verbo ſuo prohiberet quædam, quæ per ſe non erant mala vel noxia, ſicut Adami obeditionem prohibitione ligni ſcientiæ boni & mali probauit. Sed quicquid ſit de cauſis illis, nobis hoc loco ſufficit, ſanctificationem cibi ad vſum licitum pendere ex verbo Dei, concedentis & præbentis cibos ad fruendum: quo verbo quando deſtituuntur homines, vt ante diluuium de carnibus, vel quando habent verbum prohibens, vt ſub Moyſe, tunc non poſſunt, ſine læſione conſcientiæ, & offenſione Dei, cibis illis vti.

Caſus neceſſitatis. Exceptus tamen etiam in veteri Teſtamento fuit caſus neceſſitatis, 1. Regum 21. Marc. 2. de panibus propoſitionis & diſpenſationis, Ezech. 4. Erat enim tantum ceremonialis ſeu temporalis pædagogia, non moralis prohibitio.

Moſaica lex de ciborum diſcrimine abrogata eſt tempore noui Teſtamenti. Tandem vero in nouo Teſtamento, vna cum reliquis Leuiticis ceremoniis etiam lex Moſaica, cōſtitutio ſeu pædagogia diſcriminis ciborum per Chriſtum prorſus eſt abrogata, tradito peculiari & manifeſto verbo, quo exceptiones illæ, quæ vel ante vel poſt diluuium, ſub Moſe fuerunt, relaxantur, & omnes cibi à Deo ad ſumptionem creati ita ſanctificantur, vt ſine peccato, hoc eſt, ſine offenſione Dei & læſione conſcientiæ, immo cum bona Dei gratia, & ſalua conſcientia à fidelibus vſurpari poſſint, ſi cum gratiarum actione ſumantur, vt Matt. 15. Quod ingreditur in os, non inquinat hominem.

Titum 1. Mundis omnia ſunt munda. 1. Tim. 4. Non prohibendi ſunt cibi, quos Deus creauit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognouerunt veritatem, Quia omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur. Sanctificatur enim per verbum & orationem. Rom. 14. Scio & perſuaſum habeo in Chriſto Ieſu nihil eſſe commune, ſeu immundum per ſeipſum, niſi ei, qui exiſtimat aliquid immundum eſſe, immundum eſt. 1. Cor. 10. Omne quod in macello venditur, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam: Domini enim eſt terra, & plenitudo eius. Col. 2. Nemo vos iudicet in cibo & potu. Et Act. 10. Viſione cœleſti, voce ter repetita, doctrina ac priuilegium illud confirmatum eſt: Quæ Deus purificauit, tu commune ne dixeris.

Propter in Et initio noui Teſtamenti cum ex Iudæis multi ad fidem Chriſti con-

uerſi, reliquos quidem fidei articulos amplecterentur, hoc vero caput de ciborum libertate nondum vel intelligere, vel capere poterant, atq; ideo olus manducabant, ne ſi ex macello à Chriſtianis vel gentibus mactatum manducarent, vel aliquid in lege interdictum, vel vnde ſanguis non pure eſſet effuſus, vel quod idolis immolatū eſſet, ſumerent. (ſicut propter illam ipſam cauſam quatuor pueri, Dan. 1. nolūt cibis de menſa regis veſci, ne contaminentur, ſed petūt legumina ſibi dari:) Apoſtoli igitur iudicauerunt, infirmitatem fidei talium eſſe tolerandam, nec indiſcreto & intēpeſtiuo vſu libertatis tales infirmos & indociles eſſe contriſtandos, aut offendendos, ne ideo à tota Euangelij doctrina abſterrerentur, Rom. 14. Act. 15. Poſtea vero cum præfracti & obſtinati legale illud diſcrimen ciborum opinione neceſſitatis ita vrgerent, vt contenderent eos peccare, Deū offendere, & conſcientiā inquinare, qui quibuslibet cibis citra delectum veſcebantur, & in abſtinentia legalium ciborum cultum Dei & iuſtitiam collocarent: Apoſtoli magna vehementia hanc partem Euangelicæ veritatis ſeu libertatis & Doctrina & exemplis aſſeruerūt, ac contrariam ſententiam acriter refutarunt. Coloſſ. 2. Nemo vos iudicet, hoc eſt, conſciētiæ ſcrupulum iniiciat, vel condemnet, ob cibum aut potum: Et addit rationem grauiſſimam. Hæc, inquit, fuerunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti, hoc eſt, diſcrimina illa legalia ciborum & dierum fuerunt adumbrationes, & prima quaſi lineamenta perſonæ & officij Chriſti venturi: quia vero Chriſtus, corpus illarū adumbrationum, iam exhibitus eſt, ceſſarunt vmbræ. Et qui vmbras illas legali opinione nunc vellet conſectari, is ipſo facto negaret, Chriſtum eſſe exhibitū. Eſt enim in dicto Pauli metaphora, a pictoribus ſumpta, qui primum lineas quaſdam ducunt, & adumbrationes figurant, iuxta quas ipſum corpus picturæ perficiūt & abſoluūt. Abſoluto vero ipſo corpore picturę, vmbrę illę obliteratę ceſſant.

firmos aliquandiu tolerata ſunt hac Leuitic. vet. Teſtam

Libertate Chriſtiana abolitæ ſunt leges Moſaicæ.

Metaphora Pauli, Col. 2. de vmbris.

Talem comparationem Paulus fecit inter figuram veteris Teſtamenti, & inter Chriſtum exhibitum. Et Galat. 2. Paulus ideo Petrum publice & grauiter reprehendit, quod præfractis Iudæis, qui quærebant libertatem Euangelicam in ſeruitutem legalem rurſus reducere, aliquid in hac parte, vel ſimulando, concederet. Et rationem addit grauiſſimam: Non recto pede incedebat ad veritatem Euangelij. Item vt Euangelij veritas permaneret, ne ad horam quidem ceſſi. De abrogatione igitur legalis ſeu Moſaici diſcriminis ciborum in nouo Teſtamento, res plana, manifeſta, & nunc quidem extra controuerſiam eſt.

Supereſt vero illa quæſtio, de qua inter nos & Pontificios controuerſia eſt, cum in nouo Teſtamento, abrogato legali ciborum diſcrimine, Chriſtus conceſſerit libere quibuſuis cibis, quo ad conſcientiam, veſci: poſſit ne in Eccleſia noui Teſtamenti per hominū traditiones, ſtatuta & decreta diſcrimen aliquod ciborum, quo ad conſcientiam, conſtitui & mandari, ita vt certis diebus in certorum ciborum manducatione peccatum, in abſtinentia vero cultus Dei conſtituatur. Hoc enim eſt, quod Pontificij in hoc articulo de delectu ciborum contendunt, ſed in Scriptura habemus fundamenta explicationis huius quæſtionis manifeſta & firma. Vt Act. 10. diuina hæc vox ter ad Petrum repetitur: Quæ Deus purificauit, tu communia ne dixeris. Et Coloſſ. 2. Paulus primum tractat de abrogatione diſcriminis legalis, quod verbo & mandato diuino ſancitū, erat poſtea loquitur etiam de doctrinis, decretis & mandatis hominum conſtituentium: Ne tetigeris, ne guſtaris, ne contrectaris. Hæc enim non poſſe de legali ſeu Moſaico ciborum diſcrimine intelligi, inde patet, quia vocat doctrinas & præcepta hominū, cum Moſaicum diſcrimen verbo & mandato diuino ſit ſancitum. Et argumentatur Paulus à maiori ad minus, ſi mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, hoc eſt, ſi in Chriſto a Leuitico

Status quæſtionis cum Pontificiis.

An Eccleſia poſſit c[...] quoſdam [p]rohibere.

Reſponſio.

Locus Col. 2. explicatus.

Elementa

mundi apud Paulu quid.

diſcrimine ciborum, quod mandato diuino ſancitum erat, liberati eſtis, (legales enim pædagogias, quas paulo ante vmbras vocarat, iam in hac ſententia στοιχεῖα quaſi primas delineationes appellat) cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum tenemini: Ne guſtaueris? &c. Hanc eſſe Pauli ſententiam contextus manifeſte oſtendit. Eſt enim collatio inter abrogationem diſcriminis ciborum, quod in veteri Teſtamento, voce diuina ſancitum erat, & inter decreta iuxta hominum doctrinas & mandata de non guſtandis quibuſdam cibis facta. Et argumentatio grauiſſima eſt: Si à Leuitico ciborum diſcrimine, quod tamen diuino mandato ſancitum fuerat, in Chriſto liberi facti eſtis, vt iam nec peccatum in vſu, nec cultum in abſtinentia illorum ciborum collocare debeatis: Multo minus igitur alijs decretis, quæ iuxta hominum doctrinas & mandata prohibent, ciborum quorundam vſum (ne guſtaueris) teneri debetis.

Argumenta Pontificiorum pro ciborum delectu aſſerendo a Paulo refelluntur.

Et illa ipſa argumenta, quæ Pontificij pro ſuo ciborũ delectu ſtabiliendo adducere ſolent, Paulus in illo loco attingit & reijcit. Habent, inquit, illa decreta ſpeciem ſapientiæ, quod ſint ἐθελοθρησκεία, voluntarij, ſpontanei, ſeu electitij cultus, quodque ad macerationem corporis & animi humilitatem faciant. Sed vos, inquit, cum Chriſto mortui eſtis ab huiuſmodi elementis mundi, & cum ipſo conreſurrexiſtis, vt ſcilicet cultui ſpirituali in ipſius regno operam detis. Cibi vero ipſo vſu abſumuntur. Ideo ſicut Rom. 14. inquit, Regnum Dei non eſt eſca aut potus. Item 1. Cor. 10. Eſca non commendat nos Deo, ſiue enim quiduis edamus, ſiue à quibuſdam abſtineamus, nihil amplius in regno Dei habebimus. Et Heb. 13. bonum eſt gratia ſtabiliri cor, non eſcis, quæ non proſunt his, qui in illis ambularunt. hoc eſt, qui diſcrimen illud ſuperſtitioſe obſeruarunt, poſt reuelatum Euangelium.

Argumentum Pontificiorum ductum ex ἀναλογίᾳ vet. Teſtam.

Hæc valde illuſtris eſt explicatio huius quæſtionis, & grauiſſima refutatio humanarum traditionum, & Pontificiorum Decretorum, de ciborum delectu, diſcrimine & prohibitione. Solent enim Pontificij ita argumentari: Omnibus temporibus in populo Dei fuit delectus ſeu diſcrimen ciborum, vt in Paradiſo prohibita erat arbor ſcientiæ boni & mali. Ante diluuium carnes non erant permiſſæ: poſt diluuium ſanguinis vſus prohibitus erat: Sub Moyſe varij cibi interdicti erant. Ergo in nouo Teſtamẽto debet eſſe delectus aliquis ciborum. Sed ex hoc loco Pauli ſumitur vera reſponſio. Deus enim diſcrimen illud in Paradiſo ante diluuium, poſt diluuium, & ſub Moyſe ſua voce inſtituit & ſanciuit: In nouo vero Teſtamento Deus ſua voce nullum diſcrimen ciborum, quo ad conſcientiam, conſtituit, ſed abrogatis omnibus veteribus ciborum diſcriminibus verbo ſuo libertatem omnium ciborum in nouo Teſtamento conceſſit.

Refutatio.

Contra exceptionem, Eccleſia autoritate ſanciri.

Sed excipiũt, Eccleſia conſtituit aliquem delectum, & ei debetur obedientia: Quid vero Paulus Coloſſ. 2. reſpondeat, iam oſtenſum eſt. Si Leuiticum ciborum diſcrimen diuino mandato olim conſtitutum, iam in nouo Teſtamento nos non obligat, cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum de non guſtandis quibuſdam cibis factis, teneremur, vel onerari nos pateremur? Similiter, quando adducunt argumenta de mortificatione carnis, de humilitate animi, de voluntarijs cultibus Paulus illa ipſa argumenta in forma recitat, & dicit quidem ea habere ſpeciem ſapientiæ, ſed tamen reiicit ea ex fundamento libertatis Euangelicæ & cultus ſpiritualis in nouo Teſtamento.

Mortificatio carnis, humilitas animi, &c.

Quod autem ad verum ieiunium attinet, quod conſiſtit in abdicatione omnium deliciarum corporis, quod ad ſubigendum corpus vtile eſt, in præcedentibus explicauimus Scripturæ ſententiam. Ad hoc vero iſte ci-

borum delectus, de quo Pontificij dimicant, nihil facit, ſicut oſtendimus. Et opiniones Pontificiorum de ſuo ciborum delectu, quod ſcilicet illi aſſuunt opinionem neceſſitatis, cultus meriti & iuſtitiæ, prorſus cum veris pij ieiunij finibus, quos paulo ante ex verbo Dei oſtendimus, pugnant.

Secunda refutatio figmenti Pontificij de ciborum delectu ex loco 1. Tim. 4.

Alius locus continens illuſtrem refutationem doctrinæ Pontificiæ de ciborum delectu, ſicut ab ipſis traditur, extat 1. Tim. 4. Vbi Spiritus ſanctus diſerte denuntiat, fore ſpiritus impoſtores in poſterioribus temporibus, qui præcepturi ſint abſtinere à quibuſdam cibis in hypocriſi, hoc eſt, ſub ſimulatione externæ ſanctitatis, cum intus conſcientia ſit impura ſeu cauterio notata.

Quomodo Pontificii locum 1. Tim 4. conentur eludere.

Et Pontificij quidem admodum ſudant, vt hoc fulmen Spiritus ſancti à ſuis capitibus diuertant, contendunt enim Paulum loqui de Tatianis, Manichæis, Priſcillianiſtis, qui finxerũt, carnes vel per ſe eſſe immundas, vel diaboli felle contaminatas: ſed concedatur ſane, Paulum de illis hæreticis locutum, non tamen ideo Pontificia prohibitio ciborum libera euadet. Non enim de vna aliqua perſona, vel de vna ſingulari aliqua ſecta Paulus loquitur: Sed loquitur de omnibus doctrinis prohibentibus abſtinere à quibuſdam cibis quibuſcunq; temporibus apoſtaticum decretum illud fiat, maxime vero poſtremis temporibus.

An de ſolis Tatianis Paulus loquatur 1. Tim. 4.

Inepta enim eſt eluſio dicere: Tatiani, Manichæi, &c. qui olim conſcientiæ cauſa prohibuerunt vſum quorundam ciborum, peccarunt contra dictum hoc Paul. Ergo ſi quis poſt illos vel ſimiliter, vel ſub alio prætextu iubeat abſtinere à quibuſdam cibis, non peccat, ſed recte facit: Ac ſi diceretem: Paulus ſcribit contra Pſeudoapoſtolos, qui iuſtitiam operum iuſtificatione fidei miſcebant. Ergo qui nunc alio prætextu, operibus nos iuſtificari docent, non peccant, ſed recte faciunt. Vel: Quod Paulus ſcribit de ſcortatione, impletum eſt in Corinthijs. Ergo ad noſtri vel alterius ſeculi ſcortatores non pertinet. Et locus Pauli non tam de illis, qui cibos craſſa accuſatione, quaſi à diabolo eſſent, damnant, agit, quam de illis qui ob hypocriſin, ſpeciem ſeu oſtentationem externæ ſanctitatis iubent à quibuſdam cibis abſtinere, ſicut & Coloſſ. 2. Speciosa decreta de non guſtando reijcit. Fundamenta certe quæ Paulus prohibitioni iſti ciborum, de qua 1. Tim. 4. loquitur, opponit, generalia ſunt contra quaſuis prohibitiones ciborum, quæ fiunt prætextu ſanctitatis & cultus, ideo enim hypocriſin in textu nominat. Veritatem igitur nominat, quam fideles in nouo Teſtamento agnoſcere debeant, quod ſcilicet omnis creatura Dei bona ſit, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur, hoc eſt, ſicuti ipſe explicat, quod omnes cibi à Deo creati bona conſcientia ſumi poſſint cum gratiarum actione. Et ideo omnes illos, qui contra hanc veritatem iubent à cibis abſtinere, quacunque hypocriſi illud fiat, vt conſcientijs cauterium, ſi non abſtinuerint, inurant, taxat & damnat. Hæc luce meridiana clariora ſunt in loco Pauli.

Et iam colligantur encomia dogmatis ſeu decreti, iubentis abſtinere à quibuſdam cibis ſub prætextu ſanctitatis ſeu cultus: ſunt, inquit Paulus, ſpiritus impoſtores, doctrinæ dæmoniorũ, hypocritæ falſiloqui, apoſtatæ à fide, cauteriatam habẽtes conſcientiam. Nec releuat Pontificios, quod non in perpetuũ, ſicut alij hæretici, ſed certis temporibus ſeu diebus iubent à quibuſdam cibis abſtinere. Paulus enim ipſam prohibitionem damnat, & eſt prohibitio, ſiue ſit perpetua, ſiue certi tẽporis. Nec diſputat Paulus, quanta temporis præſcriptio requiratur in hac prohibitione, vt fiat vel ſit peccatum, ſed ipſam prohibitionem damnat. Et ſicut inepte diceretur, eum quidem, qui ſemper ſcortatur, peccare, qui vero certis temporibus hoc faciat, non peccare. Similis eſt hæc eluſio: Eum quidem peccare, qui cibos quoſdam in perpetuũ prohibeat, qui vero certis tem-

poribus hoc faciat, eum recte facere: cum tamen vtrumque ſit contra hanc Euangelij veritatem, quod omnium ciborum ſumptio libera ſit, quo ad conſcientiam. Et hac ipſa eluſione Pontificij tanquam ſuo ſe gladio iugulant: fatentur enim hæreticum eſſe, ſi quorundam ciborum vſus in perpetuum prohibeatur: Et tamen apud ipſos Carthuſienſibus, ſub titulo maioris ſanctitatis, meriti & perfectionis, in perpetuum prohibetur vſus carnium. Ac Gregorius VII. Romæ in Concilio, Monachis, præcipue vero Benedictinis, vt ſanctioribus, in vniuerſum carnem prohibuit: reliquis vero, vt imperfectioribus, certis tantum diebus prohibitionem illam impoſuit.

Gregorius VII.

Illæ ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ciborum diſcrimine neceſſario taxandæ ſunt in Eccleſia. Paulus enim 1. Tim. 4. cum doctrinam Dæmoniorum de prohibitione ciborum damnaſſet, ſubijcit: De his ſi commonefeceris fratres, bonus eris miniſter Chriſti.

Et hæc Patres Concilij Tridentini debuiſſent in ſuo Decreto explicare, ſuperſtitioſas opiniones reijcere, & prauos abuſus corrigere, & Eccleſiæ libertatem Euangelij reſtituere, vt ex Scripturæ fundamentis vera Chriſtiani ieiunij ratio, monſtratis pijs, ſalutaribus, & verbo Dei conſentaneis finibus, Eccleſiæ reſtitui poſſet. Sed Tridentinum Decretum ieiunia & ciborum delectum, nulla addita vel ſuperſtitionum vel abuſuum correctione, ita cum obſequendi obligatione & neceſſitate proponit, vt non obſcure totam lernam ſuperſtitionum Papiſtici ieiunij, de quibus paulo poſt in ſpecie dicemus, retinere, ſtabilire, & confirmare moliatur. Præmittit enim in Decreto de ciborum delectu & ieiunio, vt paſtores illa omnia, quæ Romana Eccleſia ſtatuit, quibuſcunque fidelibus commendent, vt illis ſint obſequentes. Qualia vero illa in hoc articulo de ieiunio ſint, paulo poſt detegemus.

DE PONTIFICIIS CIBORVM CONſecrationibus, & quomodo iuxta Paulum cibus verbo & oratione ſanctificetur.

Pontificij congruunt cum veterib. hæreticis in dogmate de ciborum delectu & prohibitione.

Nota quam cauſam Pōtificij adferant prohibitionis carnium.

Laborant quidem Pōtificij magno cōnatu amoliri ſuſpicionem illam, quaſi cibos quoſdā prohibeant, ea opinione ſicut olim Tatianus, Manichæi, Priſcillianiſtæ, quaſi ſcilicet vel maledicti ſint, vel à Diabolo occupati, ac propterea conſcientiam inquinent: ſed argumenta, quibus ſuam prohibitionem ciborum ante hæc tempora probare & ſtabilire conati ſunt, & Pontificiæ conſecrationes creaturarum ſeu ciborum prorſus oſtendunt, in eodem ipſos luto cum antiquis iſtis hæreticis hærere. Inter reliqua enim argumēta quibus prohibitionem carnium probare voluerunt fuit & hoc vnum, quia ſcilicet Geneſis tertio, terra a Deo maledicta legitur, & per conſequens etiam animalia, quæ in terra viuunt, non autem aqua cum piſcibus. Non dicam, quam inepta ſit hæc argumentatio, eadem enim cōſequentia panes, herbas, olera, radices, fructus prohibere deberent. Et quare volucrum carnes prohibent, cum aer non legatur maledictus? niſi forſan auiculæ maledictionem inde contrahant, quod terræ aliquando inſident: ſed cur non etiam piſces: cum fluuiorum fundum ſæpius attingant. Poſſem euidenter oſtendere, quod Deus ipſe explicet, quomodo maledictionem terræ intelligat, quia ſcilicet ſpinas & tribulos germinabit, & in laboribus & ſudore vultus ex ea comedes. Quodque illa maledictione animalia non fecerit ad eſum immunda, ipſe poſt diluuium oſtendit, concedens eſum carnium, Geneſ. 9. Poſſem etiam per inſtantiam opponere de piſcibus, quod Deus ſub Moſe quadam indica-

ſit ad cibum immunda, non tantum ex animantibus terræ, verum etiam ex piſcibus aquarum, & ex auiculis, quæ originem habent ex aquis, & in aere volitant. Sed hoc loco tantum volui oſtendere, Pontificios eſum carnium certis diebus prohibuiſſe, ideo & ea opinione, quod ſentiant carnes animalium maledictas, & per ſe immundas eſſe. Hoc enim argumentationibus ſuis manifeſte oſtendunt.

Aliud argumentum eiuſdem farinæ.

Simile eſt illud argumentum, quo vſi fuerunt, ideo ſcilicet in ieiunijs abſtinendum carnibus, & veſcendum piſcibus, quia Chriſtus legitur non comediſſe carnes, ſed piſces, panes, mel, &c. Ergo ſentiunt hos cibos per ſe eſſe ſanctiores & mundiores, quam carnes. Imo non obſcure dicunt, carnium eam eſſe immunditiem, quod in homine prauas carnis concupiſcentias excitent. An hæc procul abſint à Tatianorum & Manichæorum fundamentis, Lector iudicet. Venit mihi hoc loco in mentem fabellæ cuiuſdam, aliquando ſcilicet ſacerdoti, ex hiſce argumentis declamitanti contra eſum carnium, ſimplicem quendam laicũ oppoſuiſſe, quod Chriſtus carnem, & quidem aſſam, agni ſcilicet Paſchalis, cum diſcipulis ſuis manducarit. Sacerdotem vero vi & euidentia obiectionis conſtrictum, cum aliud quod reſponderet, non haberet, dixiſſe: verum eſt, Chriſtus quidem comedit carnem, & quidem ante Paſcha, hoc eſt, in Quadrageſima, ſed valde male ipſi conuenit, mox enim poſtea ligatus, cæſus, flagellatus, & cruci affixus eſt.

Nota fabellam.

Ex conſecrationibus ciborum Pontificiis colligitur cauſa prohibitionis eorum.

Omnium vero clariſſime cauſa prohibitionis ciborum quorundam in Eccleſia Pontificia inde colligitur, quod in conſecrationibus ſuis expreſſis verbis petunt, vt Diaboli vis ac poteſtas à creaturis expellatur, & per conſecrationes hoc accipiant, vt ſint ſanitas mentis & corporis. Ergo ſentiunt, creaturas per ſe, & prohibitis temporibus, quando non conſecrantur, à poteſtate diaboli infectas, inquinare & corpus & animam, niſi diabolus Pontificijs execrationibus inde exorciſetur. Hæc certe ſunt ipſiſſima fundamenta Tatianorum & Manichæorum, quos cum damnare ſe ſimulent, quomodo ſuam prohibitionem ijſdem fundamentis ſubnixam, defendere poſſint, Lectoris ſit iudicium. Adſcribam autem formulas aliquot talium conſecrationum Papiſticarum, vt ex ipſorum verbis, preculis & agendis Lector de ſententia ipſorum ſtatuat.

Formulæ cõſecrationum Papiſticarũ ciborum.

Aquæ.

Aqua igitur ita benedicitur apud Põtificios: Exorciſo te creatura aquę, vt omnis virtus aduerſarij ab hac creatura aquæ eradicetur & effugetur.

Frondium & florum.

Benedictio frondium & florum: Exorciſo te creatura frondium & florum in nomine Patris, &c. Proinde omnis virtus aduerſarij, omnis exercitus diaboli, omnis poteſtas inimici, omnis incurſio dæmonum eradicetur, & explantetur ab hac creatura.

Agni Paſchalis.

Benedictio agni Paſchalis: Dignare Domine, quæſumus, benedicere & ſanctificare, ac has ouium mundare carnes, vt quicunque ex populis tuis fidelibus comederit, omni benedictione cœleſti, & gratię tuæ ſaturitate in bonis repleatur.

Caſei.

Benedictio caſei: Dignare benedicere & ſanctificare hanc creaturam caſei, vt quicunq; fidelium tuorum de ea comederint, omni benedictione cœleſti & gratiæ tuæ ſanctitate repleantur.

Panis & laganorum.

Benedictio panis & laganorum: Benedic Domine creaturam iſtam panis, ſicut benedixiſti quinque panes in deſerto, vt omnes guſtantes ex ea accipiant tam corporis, quam animæ ſanitatem.

Benedictio generalis.

Benedictio generalis: Benedic Domine creaturam iſtam, vt ſit remediũ ſalutare generi humano, & præſta per inuocationem nominis tui, vt quicunque ex ea ſumpſerit, corporis ſanitatem & animæ tutelam percipiat. Item: Tu Domine mitte Spiritum tuum ſanctum in hanc creaturam, vt qui ex ea guſtauerint, proficiat illis ad æternam ſalutem.

Vini in die Ioann. Euangeliſtæ.

Benedictio vini in die Ioannis Euangeliſtæ. Benedicere & ſanctificare digneris hanc creaturam vini, vt quicunq; ex ea guſtauerint, per interceſſionem Mariæ & Ioannis Apoſtoli vitam conſequantur æternam, & extinguatur ab omnibus digne ſumentib. ſi quid venenoſum ſumpſerint. Item, Benedicere digneris hanc creaturam vini, vt omnes ex eo ſumentes, expulſo omni nociuo guſtu, infuſo tuæ benedictionis myſterio, mereantur in corpore & anima miſericorditer exhilarari. Item, Benedic huius ſubſtantiam vini, vt qui de ea quantumcunque ſumpſerint, vitam conſequantur ſempiternam. Benedic hanc creaturam vini tua ſancta benedictione cœleſti, vt omnibus, cum fide, reuerentia & gratiarum actione ex ea ſumentibus, ſit ſalus mentis & corporis, atq; contra omnes morbos & venenata & immunda, atque vniuerſas inimicorum inſidias tutamentum. Benedictio Trinitatis deſcendat ſuper hanc creaturam vini, vt ſit omnibus ex ea ſumentibus remedium contra periculum corporis & animæ, & prægustatio ad vitam æternam.

Has formulas conſecrationum Papiſticarum ideo adſcripſi: oſtendunt enim, quod ſentiant, creaturas per ſe, vel Diaboli poteſtate infectas, vel certe etiam mundis non eſſe mundas, niſi conſecrationib. iſtis purificentur. Atque ideo diebus prohibitis, quando conſecrationibus iſtis deſtituuntur, non poſſe bona conſcientia ſumi. Quod vero fingunt, ſuis iſtis conſecrationibus ſine mandato & promiſſione diuina, creaturis conferri virtutem largiendi ſumentibus ſalutem corporis & animæ, ac vitam æternam, magicum & blaſphemum eſt. Sacramentorum vero alia ratio eſt, quæ habent expreſſum mandatum & promiſſionem diuinam, de quibus ſuo loco dictum eſt.

Origo Papiſticarum conſecrationum.

Ortæ autem ſunt Pontificiæ iſtæ conſecrationes ex ſiniſtro intellectu ſententiæ Paulinæ, quę dicit creaturam ſanctificari per verbum Dei & orationem. Quia enim in ſuis conſecrationibus vtuntur verbis quibuſdam Scripturæ & certis preculis, ſentiunt inde creaturis præter phyſicas alias & nouas virtutes, vel ad remedium corporis, vel ad ſanctificationem & ſalutem animi conferri.

Explicatio dicti Paulini 1.Tim.4.

I. Sed verba Paulinæ ſententiæ hæc commenta manifeſte refutant, & verum ac vtilem ſenſum oſtendunt. Primo enim Paulus nequaquam ſentit creaturas per ſe vel malas vel immundas eſſe, atque ideo opus ipſis eſſe ſanctificatione. Expreſſe enim dicit: Omnem creaturam Dei bonam eſſe, & nihil reijciendum, ac cibos bonitatem illam inde dicit habere,

II. quia Deus illos crearit ad ſumendum. Secundo loquitur de ſanctificatione, non ſicut homo ſanctificatur per Spiritum ſanctũ, vel ſicut ſacramenta ſanctificantur, nec etiam, vt cibi nouas & alias virtutes pręter naturales accipiant. Si quis enim totum Euangelium Ioannis legeret ſuper uuas, ac peteret, vt acciperent virtutem globorum tormentariorum: Aut ſi per olus adustum totum Pſalterium recitaretur, vt inde ſapor eius mutaretur, non tantum fruſtra illud fieret, ſed nomen Dei in vanum aſſumeretur, quia nec mandatum Dei, nec promiſſionem ea de re habemus: ſed loquitur de tali ſanctificatione, ſicut 1. Corinth. 7. dicit: Virum infidelem ſanctificari per vxorem fidelem, quia ſcilicet vſus ſeu cohabitatio coniugalis fideli perſonæ munda & licita eſt, qua bona Dei gratia & ſalua bona conſcientia vti poteſt. Atque ideo Paulus 1. Timoth. quarto, vtitur his verbis: εἰς μετάληψιν ad ſumptionem cum gratiarum actione. Tertio

III. non quoduis vel qualecunque verbum Dei intelligit, nec de quibuſcunque preculis loquitur, ſed certum verbum Dei oſtendit, de creatione ſcilicet & vſu creaturarũ ſeu ciborum; Nempe quod omnis creatura Dei bona ſit, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur, quodque Deus cibos crearit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, &

Quomodo verbo Dei ſanctificetur creatura.

iis, qui agnouerunt veritatem. Hæc enim verba ſunt Pauli, quibus oſtendit, quodnam verbum Dei intelligat, per quod cibus ſanctificetur, ſcilicet, Primo illud verbum, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Omnis enim creatura Dei bona, & nihil reiiciendum. Secundo, quod Deus peculiari verbo, quaſi aperiens manum ſuam conceſſerit, & dederit homini cibum, Geneſ. primo. Tertio, licet ante diluuium tantum terræ naſcentia fuerint in cibum conceſſa, & ſub Moyſe quædam excepta ſeu prohibita fuerint, quod tamen in nouo Teſtamento certo verbo Deus oſtenderit nullum cibum jam eſſe immundum, quo ſine peccato veſci non liceat, ſed Deum purificaſſe omnes cibos, Actor. 10. vt ſcilicet mundis omnia ſint munda, Tit. 1. Et ideo Paulus 1. Timo. 4. addit: fidelibus & iis, qui agnouerunt veritatem. Conſtat igitur & certum eſt, quodnam verbum Dei Paulus intelligat, & ex verbo Dei colligi debet, qualem orationem & gratiarum actionem intelligat; Oratio enim debet ex fide procedere fidem autem oportet certo verbo Dei niti. Cum igitur verbum hoc loco certum ſit, certa etiam eſt forma orationis, ſcilic. juxta verbum illud. Hinc manifeſtum eſt, verba & preculas, quibus Pontificii in ſuis conſecrationibus vtuntur, non eſſe illud verbum & illam orationem, de qua Paulus loquitur, 1. Tim. 4.

I. II. III.

Qua gratiarum actione ſanctificetur.

Vult autem Paulus illud verbum Dei, de quo diximus, & extructam inde precationem, & gratiarum actionem in vſu ciborum à fidelibus adhiberi.

Cur verbum & oratione fideles adhibeant in vſu rerum.

I. Primo, vt admoneantur, ne cibos ſine piis cogitationibus, vel ſicut iumenta, vel ſicut infideles ſumant, ſed ſciant, & cogitent, ſe eos ex manu Dei accipere, qui etiam hæc corpuſcula noſtra curat, & præbet nobis omnia ad fruendum.

II. Secundo, vt ſit commonefactio, Adamum donationem illam, Gene. 1. nobis per lapſum, Geneſ. 3. amiſiſſe, & nos propter peccata, abuſus & ingratitudinem, indignos eſſe illis etiam corporalibus donis, ſed per ac propter Chriſtum donationem illam nobis reſtitui, qui etiam ideo panes in manus ſuas ſumpſit, & poſt benedictionem ſeu gratiarum actionem ex ſuis manibus juſſit populo diuidi ac proponi. Inde in benedictione menſæ dicitur, Per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

III. Tertio, vt habeant fideles certum teſtimonium & priuilegium, ſe abſque offenſione Dei, & læſione conſcientiæ, cibis quibuſuis bona Dei gratia & ſalua conſcientia vti poſſe.

IV. Quarto, vt precatione agnoſcamus & fateamur, benedictionis diuinæ eſſe, vt vſus cibi corpori & valetudini vtilis & ſalutaris ſit: ſicut inquit Pſ. 104. Aperiente te manum tuam omnia implentur bonis, vt vinum exhilaret, & panis confirmet cor hominis. Et Pſal. 145. Aperis tu manum tuam, & imples omne viuens benedictione ſeu beneplacito.

V. Quinto, quia in vſu ciborum facile admittitur vel abuſus vel intemperantia, ne igitur ita edamus, ſicut epulo iſte, Lu. 16. qui poſtea audit. Recepiſti bona tua in vita tua. Vel, ſicut inquit Pſal. 17. de viris mundi, quorum pars eſt in hac vita, vt venter ipſorum impleatur. Et Ierem. 12. ſaginantur vt oues ad diem occiſionis. Ideo additur verbum & oratio, vt juxta dictum Salomonis, Eccleſ. 4. edamus in lætitia panem noſtrum, vt Deo placeant illa ipſa etiam opera noſtra. Et ſicut Iob. c. 1. poſt conuiuia filios ſuos ſacrificiis ſanctificabat, ſi quid forte peccaſſent. Vtq; moneamur in ipſo vſu cibi corporalis cogitandum eſſe, non tantum vt edamus & ſaturemur, ſed vt operemur etiam cibum, qui nō pereat, ſed permaneat in vitam æternam, quem filius hominis nobis dat Ioann. 6. vel ſicut Luc. 14. dicitur, vt cogitemus etiam de edendo pane in regno cœlorum.

VI. Sexto, quia in ſaturitate facile euenit, quod ſcriptum eſt, ſedit populus

Gratiarum actio poſt cibum ſumptum.

Poſt ſumptum cibum: Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & ſancti tui benedicent tibi. Gloria Patri, &c. Agimus tibi gratias omnipotens Deus pro vniuerſis beneficiis tuis, qui viuis & regnas in ſecula ſeculorum. Deinde legitur Pſalmus 51. Miſerere mei Deus, &c. Et ſubiiciuntur verſus: Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. In Domino gloriabitur anima mea, audeant manſueti, & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exultemus nomini eius in idipſum. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & vſque in ſecula. Deus det nobis ſuam pacem.

In cœna recitantur hi verſus: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum. Viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, &c.

Benedictus Deus in donis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum.

Laudate Dominum omnes Gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas Domini in æternum, Gloria, &c.

Benedictio Ternarum. Ouorum.

Et fieri potuit, cum vulgus talia exercitia ſanctificandi cibos negligeret, quod primum exempli & commonefactionis gratia publice cœpeſint in templis formulæ talium benedictionum proponi, ſicut extat Pernarum benedictio, Sanctifica collata nobis hæc dona largitatis tuæ, menteſq; noſtras pariter ſpiritualibus reple deliciis. Item, benedictio ouorum: Adueniat Domine benedictionis tuæ gratia huic ouorum creaturæ, vt cibus ſalubris fiat tuis fidelibus, cum gratiarum actione ſumentibus, per Chriſtum, &c. Sed poſtea ſubſtitutis aliis, de quibus ſupra dixi, conſecrationibus, abuſus & ſuperſtitiones acceſſerunt.

Has formas benedictionum veteris Eccleſiæ ideo hoc loco adſcripſi, vt inde appareat, quo verbo, & quali oratione ipſi cibos ſanctificarint. Et de tali ciborum ſanctificatione monendi eſſent homines, non deducendi vel ad magicas execrationes, de quibus ſupra diximus, vel ad ſuperſtitioſum ciborum delectum, quaſi in eo cultus conſiſtat.

Atque hactenus ex Scripturæ teſtimoniis & exemplis veram doctrinam de ieiunio explicauimus. De prohibitione etiam quorundam ciborum Scripturæ ſententiam oſtendimus: Et quomodo per verbum & orationem cibi vere ſanctificentur, vt cum gratiarum actione ſumantur. De veris vero Eccleſiæ teſtimoniis & exemplis in ſequentibus quædam annotabimus.

TESTIMONIA ALIQVOT VETERVM CONſentientia cum doctrina Scripturæ, de vero Ieiunio.

Quando de dogmate aliquo Eccleſiæ controuerſia eſt, & mens ſolicita inquirit, quam ſententiam vt veram, firmam, & ſalutarem ſequi, quas vero opiniones effugere debeat; Non ſatisfit conſcientiæ, ſi ex hominum tantum ſcriptis teſtimonia & exempla proferantur. Fides enim fundamentum & normam, cui certo ac tuto innitatur, quærit vocem ipſius Dei patefacientis verbo voluntatem ſuam. Meminit enim ſcriptum eſſe: Non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantum facias Domino Deo tuo. Deut. 12. In præceptis patrũ veſtrorum nolite ambulare. Ego Dominus Deus veſter, in meis præceptis ambulate. Ezech. 20. Fruſtra me colunt docentes doctrinas & mandata

Cyprianus.

hominum, Matth. 15. Et Coloſſ. 2. vbi ex profeſſo de cibis Paulus loquitur, inquit: Quæ ſecundum præcepta & doctrinas hominum fiunt, ſpeciem quidem habent ſapientiæ, ſed in ſuperſtitione. vnde Cyprianus recte dixit: Non videndum eſſe, quid aliqui ante nos fecerint, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, faciendum mandarit.

Ideo primum veram de ieiunio ſententiam ex verbi Dei teſtimoniis & exemplis proponere volui. Conſtituta vero & ex Scriptura confirmata vera ſententia, poſtea non inutiliter adiungi poſſunt veteris etiam Eccleſiæ conſentientia quædam teſtimonia, quod quo conſilio & fine fieri, & quo iudicio tales Patrum ſententiæ ſeligi debeant, quæ ſcilicet ad normam Scripturæ, quæ ideo canonica vocatur, congruunt, in prima parte huius examinis ipſorum Patrum verbis expoſuimus. De præcipuis igitur capitibus doctrinæ de ieiunio aliquas Patrum ſententias adſcribemus, quæ cum norma Scripturæ conſentiunt, nec tamen illas omnes hoc loco afferemus, ſed præcipuas tantum, quæ maxime videbuntur illuſtres. Et poſtea in hiſtoria certaminum de ieiunio multa talia Patrum dicta repetenda erunt. Sequemur autem illum ordinem, ſicut paulo ante Scripturæ ſententiam de ieiunio in certa aliquot capita diſtribuimus. Sicut igitur & ex veteri & ex nouo Teſtamento oſtendimus teſtimonia & exempla ieiunii, eodem modo etiam in primitiua ſeu veteri Eccleſia, ſemper fuerunt ieiuniorum exercitia, & priuata, & publica.

Series & capita ſequentium membrorum.

Hiſtoria de adoleſcente, Ioannis diſcipulo.

Nota eſt hiſtoria, quam Euſebius lib. 3. cap. 17. ex Clemente deſcribit, de adoleſcente, Ioannis Apoſtoli diſcipulo, quomodo, cum ad latrones defeciſſet, à Ioanne rurſus conuerſus fuerit. In eius vero publica pœnitentia Ioannes ſcribitur crebris precibus Deum pro ipſo inuocaſſe (καὶ συνεχέσι νηστείαις συναγωνιζόμενος) & continuis ieiuniis vna cum lapſo decertaſſe, & variis Scripturæ ſententiis animum ipſius confirmaſſe &c. Et Hieronymus ſcribit, Ioannem, cum ingreſſurus eſſet ſcriptionem Euangelicæ ſuæ hiſtoriæ, flagitaſſe communes Eccleſiæ preces, ieiunio coniunctas. Ac licet de Apoſtolorum doctrina & exemplis omnium rectiſſime ex Scriptura ſtatuimus, multa enim ſuppoſititia de Actis Apoſtolorum ſparſa fuiſſe, oſtendimus in prima parte: hæc tamen exempla ad Canonem & analogiam Scripturæ congruunt, quod ſcilicet in publica pœnitentia & in publicis pro arduo aliquo negotio precibus, adhibita fuerint ieiunia.

Hieronymus de Euangelio Ioannis.

Exercitia piorum ieiuniorum poſt Apoſtolorũ tempora.

Poſt Apoſtolorum etiam tempora, exercitia illa ieiuniorum ſemper in Eccleſia retenta & vſurpata fuerũt. Et de ſuppoſititiis Clementis Romani, Abdiæ, Hermæ, Ignatii, & ſimilium ſcriptis, nihil hoc loco dicemus, pertinent enim ad hiſtoriam certaminum, de doctrina Ieiunii, ſed ex vetuſtiſſimis certis Scriptoribus pauca quædam adferemus, pleraque enim in hiſtoria ieiunii, quam poſtea ſubiiciemus, locum habebunt. Iuſtinus igitur in Apologia 2. ritum Baptiſmi ita deſcribit: Docentur ante omnia precibus & ieiuniis, à Deo petere præteritorum peccatorum veniam, nobis vna preces iungentibus. Et Irenæus lib. 2. cap. 57. (quem locum etiam Euſebius tranſſcripſit) vbi donum miraculorum in ſuſcitandis mortuis ad ſua vſque tempora in Eccleſia duraſſe ſcribit, in huiuſmodi grauiſſimis ſupplicationib. ieiunia adhibita fuiſſe, dicit his verbis: Multi ex fratribus neceſſaria aliqua cauſa id poſtulante mortuos ſuſcitarunt, vniuerſa Eccleſia illius loci (αἰτησαμένης μετὰ νηστείας πολλῆς καὶ ἁγνείας) ſupplicante cum ieiunio multo, & caſtimonia ſeu ſanctimonia. Euſebius etiam lib. 5. ca. 24. ex Irenæi Epiſtola quædam tranſſcribit de publico ieiunio, quod ante feſtum Paſchatos obſeruatũ fuit, quia enim circa illud tempus, ſicut veteres hiſtoriæ teſtantur, publice pœnitentes recipiebant,

Apud Iuſtinum in Baptiſmo.

Apud Irenæum in grauiſſimis ſupplicationibus.

Ieiunium ante Paſcha.

&c adil-

& adultos conuerſos baptizabant, adhibuerunt iuxta Scripturæ morem publica ieiunia, quia etiam illo tempore ad ſeriam meditationem paſſionis & reſurrectionis Chriſti, & ad ſolennem communionem ſe præparabant, & in huiuſmodi actionibus antiquitus vſitata fuiſſe ieiunia, Scripturæ exemplis paulo ante oſtendimus. Et tamen obſeruationes illas ieiuniorum liberas tunc fuiſſe, quo ad tempus & cibos, Irenæi illa Epiſtola, & alia vetuſtatis teſtimonia, de quibus poſtea in hiſtoria ieiunij dicemus, oſtendunt. Tertullianus in libro de ieiunio ſcribit: Epiſcopum ſollicitudinis alicuius Eccleſiaſticæ cauſa ſolitum vniuerſæ plebi ieiunia indicere. Et in publicis ſolennioribus precibus, quas ſtationes vocabant, adhibita tunc fuiſſe ieiunia, in libro de oratione & ieiunio oſtendit. In libro de pœnitentia deſcribens publicam exomologeſin, inquit: Ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lacrymari, & mugire dies noctesq; ad Dominū. Cyprianus in Sermone de ieiunio dicit: Sanctos olim res magnas geſturos & oraturos ieiunijs ſe præparaſſe. Et ne opus ſit ſingulorum aliquot dicta recenſere, extant integri tractatus Baſilij, Chryſoſtomi, Ambroſij, Hieronymi, Auguſtini, &c. de ieiunio: extant & exempla veteris Eccleſiæ omnium temporum, de quibus in hiſtoria ieiunij quædam annotabimus.

Tertullianus.

Cyprianus.

Oſtenderunt autem veteres, doctrinam & exercitia veri ieiunij habere teſtimonia & exempla Scripturæ, ſicut Auguſtinus inquit, Epiſt. 86. Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis totoque inſtrumento, quod vocatur Teſtamentum nouum, animo reuoluens, video præceptum eſſe ieiunium. Et teſtimonia illa Scripturæ ferme omnia colligit Hieronymus, lib. 2. aduerſus Iouinianum.

Addendum vero & hoc eſt, quod veteres quidam, dum Encomia ieiunij nimis rhetorice amplificare voluerunt, alia etiam teſtimonia ex Scriptura, quæ de ieiunio vſitato proprie non loquuntur, huc detorſerunt, quæ catachreſes non pauca incommoda huic doctrinæ attulerunt. Ex Tertulliano enim iam montanizante, pleriq; vt Baſilius, Chryſoſtomus, & Hieronymus hoc arripuerunt: Adamo indictum fuiſſe ieiunium in Paradiſo, cum Deus prohiberet, ne de ligno ſcientiæ boni & mali comederet. Addiderunt, & ante diluuium præceptum fuiſſe ieiunium, ſcilicet quia carnium eſus non erat conceſſus. Ita dicunt, ſub lege à quibuſdam cibis immūdis indictum fuiſſe ieiunium. Sed abſtinere à cibis, quos Deus tunc vel non conceſſerat, vel prohibuerat, proprie nō erat ieiunium. Neque enim Iudæi, quando ex mandato Dei carne ſuilla abſtinebant, & interea prandentes & cœnantes alijs cibis veſcebantur, ieiunare dicebantur. Ieiunare enim eſt à cibis licitis & conceſſis per diem abſtinere, ſicut ſupra ex Scriptura monſtrauimus. Et ſi definitio ieiunij inde ſumenda eſſet, quod Adamo vnius arboris vſus interdictus fuit; item, quod ante diluuium cibus carnium non fuit conceſſus, quodq; ſub Moſe quorundam ciborum eſus prohibitus fuit: tunc in nouo Teſtamento, vbi ſine exceptione & prohibitione indifferenter omnium ciborum vſus vt licitus conceſſus eſt, nullum poſſet eſſe ieiunium.

Peregrina teſtimonia detorta ſunt ad doctrinam ieiunii: & totam doctrinam peruerterunt.

Refutatio ex definitione ieiunii.

Ex abſurdo.

Et quanquam ſimiles catachreſes teſtimoniorum, quæ impertinentia in Scholis vocantur, Patribus non raro concedendæ ſunt: Ex hac tamen catachreſi prohibitiones quorundam ciborum contra Scripturam ſub prætextu ieiunij poſtea exortæ ſunt, extructæ etiam inde ſuperſtitioſæ opiniones, de meritis ieiunij, vt quod dicunt: Sicut Adam non ſeruans ieiunium a fructu arboris vetitæ, paradiſo eiectus eſt, ita nos per ieiunium rurſus reſtitui in Paradiſum.

Incommoda nata in doctrina de ieiunio ex teſtimoniis impertinentibus.

Prohibitiones ciborum.

Opinio meriti.

Simili catachreſi omnes ferme ad ieiunādum exhortantur Eccleſiam, inde quia Moſes, Helias & Chriſtus per quadraginta dies & noctes ſine

Exempla

aliquo

mundi apud Paulu quid.

diſcrimine ciborum, quod mandato diuino ſancitum erat, liberati eſtis (legales enim pædagogias, quas paulo ante vmbras vocarat, iam in hac ſententia στοιχεῖα quaſi primas delineationes appellat) cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum tenemini: Ne guſtaueris? &c. Hanc eſſe Pauli ſententiam contextus manifeſte oſtendit. Eſt enim collatio inter abrogationem diſcriminis ciborum, quod in veteri Teſtamento, voce diuina ſancitum erat, & inter decreta iuxta hominum doctrinas & mandata de non guſtandis quibuſdam cibis facta. Et argumentatio grauiſſima eſt: Si à Leuitico ciborum diſcrimine, quod tamen diuino mandato ſancitum fuerat, in Chriſto liberi facti eſtis, vt iam nec peccatum in vſu, nec cultum in abſtinentia illorum ciborum collocare debeatis: Multo minus igitur alijs decretis, quæ iuxta hominum doctrinas & mandata prohibent, ciborum quorundam vſum (ne guſtaueris) teneri debetis.

Argumenta Pontificiorum pro ciborum delectu aſſerendo a Paulo refelluntur.

Et illa ipſa argumenta, quæ Pontificij pro ſuo ciborũ delectu ſtabiliendo adducere ſolent, Paulus in illo loco attingit & reijcit. Habent, inquit, illa decreta ſpeciem ſapientiæ, quod ſint ἐθελοθρησκεία, voluntarij, ſpontanei ſeu electitij cultus, quodque ad macerationem corporis & animi humilitatem faciant. Sed vos, inquit, cum Chriſto mortui eſtis ab huiuſmodi elementis mundi, & cum ipſo conreſurrexiſtis, vt ſcilicet cultui ſpirituali in ipſius regno operam detis. Cibi vero ipſo vſu abſumuntur. Ideo ſicut Rom. 14. inquit, Regnum Dei non eſt eſca aut potus. Item 1. Cor. 10. Eſca non commendat nos Deo, ſiue enim quiduis edamus, ſiue à quibuſdam abſtineamus, nihil amplius in regno Dei habebimus. Et Heb. 13. Bonum eſt gratia ſtabiliri cor, non eſcis, quæ non proſunt his, qui in illis ambularunt. hoc eſt, qui diſcrimen illud ſuperſtitioſe obſeruarunt, poſt reuelatum Euangelium.

Argumentum Pontificiorum an[...]ctum ex [...] vet. Teſtam.

Hæc valde illuſtris eſt explicatio huius quæſtionis, & grauiſſima refutatio humanarum traditionum, & Pontificiorum Decretorum, de ciborum delectu, diſcrimine & prohibitione. Solent enim Pontificij ita argumentari: Omnibus temporibus in populo Dei fuit delectus ſeu diſcrimen ciborum, vt in Paradiſo prohibita erat arbor ſcientiæ boni & mali. Ante diluuium carnes non erant permiſſæ: poſt diluuium ſanguinis vſus prohibitus erat: Sub Moyſe varij cibi interdicti erant. Ergo in nouo Teſtamẽto debet eſſe delectus aliquis ciborum. Sed ex hoc loco Pauli ſumitur vera reſponſio. Deus enim diſcrimen illud in Paradiſo ante diluuium, poſt diluuium, & ſub Moyſe ſua voce inſtituit & ſanciuit: In nouo vero Teſtamento Deus ſua voce nullum diſcrimen ciborum, quo ad conſcientiam, conſtituit, ſed abrogatis omnibus veteribus ciborum diſcriminibus verbo ſuo libertatem omnium ciborum in nouo Teſtamento conceſſit.

Refutatio.

Contra exceptionem, Eccleſia autoritate ſanciri.

Sed excipiũt, Eccleſia conſtituit aliquem delectum, & ei debetur obedientia: Quid vero Paulus Coloſſ. 2. reſpondeat, iam oſtenſum eſt. Si Leuiticum ciborum diſcrimen diuino mandato olim conſtitutum, iam in nouo Teſtamento nos non obligat, cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum de non guſtandis quibuſdam cibis factis, teneremur, vel onerari nos pateremur? Similiter, quando adducunt argumenta de mortificatione carnis, de humilitate animĩ, de voluntarijs cultibus Paulus illa ipſa argumenta in forma recitat, & dicit quidem ea habere ſpeciem ſapientiæ, ſed tamen reiicit ea ex fundamento libertatis Euangelicæ & cultus ſpiritualis in nouo Teſtamento.

Mortificatio carnis, humilitas animi, &c.

Quod autem ad verum ieiunium attinet, quod conſiſtit in abdicatione omnium deliciarum corporis, quod ad ſubigendum corpus vtile eſt, in præcedentibus explicauimus Scripturæ ſententiam. Ad hoc vero iſte ci-

borum delectus, de quo Pontificij dimicant, nihil facit. ſicut oſtendimus. Et opiniones Pontificiorum de ſuo ciborum delectu, quod ſcilicet illi aſſuunt opinionem neceſſitatis, cultus meriti & iuſtitiæ, prorſus cum veris ipſi ieiunij finibus, quos paulo ante ex verbo Dei oſtendimus, pugnant.

Alius locus continens illuſtrem refutationem doctrinæ Pontificiæ de ciborum delectu, ſicut ab ipſis traditur, extat 1. Tim. 4. Vbi Spiritus ſanctus diſerte denuntiat, fore ſpiritus impoſtores in poſterioribus temporibus, qui præcepturi ſint abſtinere à quibuſdam cibis in hypocriſi, hoc eſt, ſub ſimulatione externæ ſanctitatis, cum intus conſcientia ſit impura ſeu cauterio notata.

Secunda refutatio figmenti Pontificij de ciborum delectu ex loco 1. Tim. 4.

Et Pontificij quidem admodum ſudant, vt hoc fulmen Spiritus ſancti à ſuis capitibus diuertant, contendunt enim Paulum loqui de Tatianis, Manichæis, Priſcillianiſtis, qui finxerūt, carnes vel per ſe eſſe immundas, vel diaboli felle contaminatas: ſed concedatur ſane, Paulum de illis hæreticis locutum, non tamen ideo Pontificia prohibitio ciborum libera euadet. Non enim de vna aliqua perſona, vel de vna ſingulari aliqua ſecta Paulus loquitur: Sed loquitur de omnibus doctrinis prohibentibus abſtinere a quibuſdam cibis quibuſcunq; temporibus apoſtaticum decretum illud fiat, maxime vero poſtremis temporibus.

Quomodo Pontificij locum 1. Tim. 4. conentur eludere.

Inepta enim eſt eluſio dicere: Tatiani, Manichæi &c. qui olim conſcientiæ cauſa prohibuerunt vſum quorundam ciborum, peccarunt contra dictum hoc Paul. Ergo ſi quis poſt illos vel ſimiliter, vel ſub alio prætextu iubeat abſtinere à quibuſdam cibis, non peccat, ſed recte facit: Ac ſi diceremus: Paulus ſcribit contra Pſeudoapoſtolos, qui iuſtitiam operum iuſtificatione fidei miſcebant. Ergo qui nunc alio prætextu, operibus nos iuſtificari docent, non peccant, ſed recte faciunt. Vel: Quod Paulus ſcribit de ſcortatione, impletum eſt in Corinthijs. Ergo ad noſtri vel alterius ſeculi ſcortatores non pertinet. Et locus Pauli non tam de illis, qui cibos craſſa accuſatione, quaſi à diabolo eſſent, damnant, agit, quam de illis qui ſub hypocriſin, ſpeciem ſeu oſtentationem externæ ſanctitatis iubent à quibuſdam cibis abſtinere, ſicut & Coloſſ. 2. Speciosa decreta de non guſtando reijcit. Fundamenta certe quæ Paulus prohibitioni iſti ciborum, de qua 1. Tim. 4. loquitur, opponit, generalia ſunt contra quaſuis prohibitiones ciborum, quæ fiunt prætextu ſanctitatis & cultus, ideo enim hypocriſin in textu nominat. Veritatem igitur nominat, quam fideles in nouo Teſtamento agnoſcere debeant, quod ſcilicet omnis creatura Dei bona ſit, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur, hoc eſt, ſicuti ipſe explicat, quod omnes cibi à Deo creati bona conſcientia ſumi poſſint cum gratiarum actione. Et ideo omnes illos, qui contra hanc veritatem iubent à cibis abſtinere, quacunque hypocriſi illud fiat, vt conſcientijs cauterium, ſi non abſtinuerint, inurant, taxat & damnat. Hæc luce meridiana clariora ſunt in loco Pauli.

An de ſolis Tatianis Paulus loquatur 1. Tim. 4.

Et iam colligantur encomia dogmatis ſeu decreti, iubentis abſtinere à quibuſdam cibis ſub prætextu ſanctitatis ſeu cultus: ſunt, inquit Paulus, ſpiritus impoſtores, doctrinæ dæmoniorū, hypocritæ falſiloqui, apoſtatæ à fide, cauteriatam habētes conſcientiam. Nec releuat Pontificios, quod non in perpetuū, ſicut alij hæretici, ſed certis temporibus ſeu diebus iubent à quibuſdam cibis abſtinere. Paulus enim ipſam prohibitionem damnat, & eſt prohibitio, ſiue ſit perpetua, ſiue certi tēporis. Nec diſputat Paulus, quanta temporis præſcriptio requiratur in hac prohibitione, vt fiat vel ſit peccatum, ſed ipſam prohibitionem damnat. Et ſicut inepte diceretur, eum quidem, qui ſemper ſcortatur, peccare, qui vero certis temporibus hoc faciat, non peccare. Similis eſt hæc eluſio: Eum quidem peccare, qui cibos quoſdam in perpetuū prohibeat, qui vero certis tem-

poribus hoc faciat, eum recte facere: cum tamen vtrumque ſit contra hanc Euangelij veritatem, quod omnium ciborum ſumptio libera ſit, quo ad conſcientiam. Et hac ipſa eluſione Pontificij tanquam ſuo ſe gladio iugulant: fatentur enim hæreticum eſſe, ſi quorundam ciborum vſus in perpetuum prohibeatur: Et tamen apud ipſos Carthuſienſibus ſub titulo maioris ſanctitatis, meriti & perfectionis, in perpetuum prohibetur vſus carnium. Ac Gregorius VII. Romæ in Concilio, Monachis, præcipue vero Benedictinis, vt ſanctioribus, in vniuerſum carnem prohibuit: reliquis vero, vt imperfectioribus, certis tantum diebus prohibitionem illam impoſuit.

Gregorius V.I.

Illæ ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ciborum diſcrimine neceſſario taxandæ ſunt in Eccleſia. Paulus enim 1. Tim. 4. cum doctrinam Dæmoniorum de prohibitione ciborum damnaſſet, ſubijcit: De his ſi commonefeceris fratres, bonus eris miniſter Chriſti.

Et hæc Patres Concilij Tridentini debuiſſent in ſuo Decreto explicare, ſuperſtitioſas opiniones reijcere, & prauos abuſus corrigere, & Eccleſiæ libertatem Euangelij reſtituere, vt ex Scripturæ fundamentis vera Chriſtiani ieiunij ratio, monſtratis pijs, ſalutaribus, & verbo Dei conſentaneis finibus, Eccleſiæ reſtitui poſſet. Sed Tridentinum Decretum ieiunia & ciborum delectum, nulla addita vel ſuperſtitionum vel abuſuum correctione, ita cum obſequendi obligatione & neceſſitate proponit, vt non obſcure totam lernam ſuperſtitionum Papiſtici ieiunij, de quibus paulo poſt in ſpecie dicemus, retinere, ſtabilire, & confirmare moliatur. Præmittit enim in Decreto de ciborum delectu & ieiunio, vt paſtores illa omnia, quæ Romana Eccleſia ſtatuit, quibuſcunque fidelibus commendent, vt illis ſint obſequentes. Qualia vero illa in hoc articulo de ieiunio ſint, paulo poſt detegemus.

DE PONTIFICIIS CIBORVM CONſecrationibus, & quomodo iuxta Paulum cibus verbo & oratione ſanctificetur.

Pontificii congruunt cum veterib. hæreticis in dogmate de ciborum delectu & prohibitione. Nota quam cauſam Pōtificii afferant prohibitionis carnium.

Laborant quidem Pōtificij magno cōnatu amoliri ſuſpicionem iſtam, quaſi cibos quoſdā prohibeant, ea opinione ſicut olim Tatianus, Manichæi, Priſcillianiſtæ, quaſi ſcilicet vel maledicti ſint, vel à Diabolo occupati, ac propterea conſcientiam inquinent: ſed argumenta, quibus ſuam prohibitionem ciborum ante hæc tempora probare & ſtabilire conati ſunt, & Pontificiæ conſecrationes creaturarum ſeu ciborum prorſus oſtendunt, in eodem ipſos luto cum antiquis iſtis hæreticis hærere. Inter reliqua enim argumēta quibus prohibitionem carnium probare voluerunt fuit & hoc vnum, quia ſcilicet Geneſis tertio, terra à Deo maledicta legitur, & per conſequens etiam animalia, quæ in terra viuunt, non autem aqua cum piſcibus. Non dicam, quam inepta ſit hæc argumentatio, eadem enim cōſequentia panes, herbas, olera, radices, fructus prohibere deberent. Et quare volucrum carnes prohibent, cum aer non legatur maledictus? niſi forſan auiculæ maledictionem inde contrahant, quod terræ aliquando inſident: ſed cur non etiam piſces: cum fluuiorum fundum ſæpius attingant. Poſſem euidenter oſtendere, quod Deus ipſe explicet, quomodo maledictionem terræ intelligat, quia ſcilicet ſpinas & tribulos germinabit, & in laboribus & ſudore vultus ex ea comedes. Quodque illa maledictione animalia non fecerit ad eſum immunda, ipſe post diluuium oſtendit, concedens eſum carnium, Geneſ. 9. Poſſem etiam per inſtantiam opponere de piſcibus, quod Deus ſub Moſe quædam indicarit ad

ſit ad cibum immunda, non tantum ex animantibus terræ, verum etiam ex piſcibus aquarum, & ex auiculis, quæ originem habent ex aquis, & in aere volitant. Sed hoc loco tantum volui oſtendere, Pontificios eſum carnium certis diebus prohibuiſſe, ideo & ea opinione, quod ſentiant carnes animalium maledictas, & per ſe immundas eſſe. Hoc enim argumentationibus ſuis manifeſte oſtendunt.

Aliud argumentum eiuſdem farinæ.

Simile eſt illud argumentum, quo vſi fuerunt, ideo ſcilicet in ieiunijs abſtinendum carnibus, & veſcendum piſcibus, quia Chriſtus legitur non comediſſe carnes, ſed piſces, panes, mel, &c. Ergo ſentiunt hos cibos per ſe eſſe ſanctiores & mundiores, quam carnes. Imo non obſcure dicunt carnium eam eſſe immunditiem, quod in homine prauas carnis concupiſcentias excitent. An hæc procul abſint à Tatianorum & Manichæorum fundamentis, Lector iudicet. Venit mihi hoc loco in mentem fabellæ cuiuſdam, aliquando ſcilicet ſacerdoti, ex hiſce argumentis declamitanti contra eſum carnium, ſimplicem quendam laicu oppoſuiſſe, quod Chriſtus carnem, & quidem aſſam, agni ſcilicet Paſchalis, cum diſcipulis ſuis manducarit. Sacerdotem vero vi & euidentia obiectionis conſtrictum, cum aliud quod reſponderet, non haberet, dixiſſe: verum eſt, Chriſtus quidem comedit carnem, & quidem ante Paſcha hoc eſt, in Quadrageſima, ſed valde male ipſi conuenit, mox enim poſtea ligatus, caſus, flagellatus, & cruci affixus eſt.

Nota fabellam.

Ex conſecrationibus ciborum Pontificiis colligitur cauſa prohibitionis eorum.

Omnium vero clariſſime cauſa prohibitionis ciborum quorundam in Eccleſia Pontificia inde colligitur, quod in conſecrationibus ſuis expreſſis verbis petunt, vt Diaboli vis ac poteſtas à creaturis expellatur, & per conſecrationes hoc accipiant, vt ſint ſanitas mentis & corporis. Ergo ſentiunt, creaturas per ſe, & prohibitis temporibus, quando non conſecrantur, à poteſtate diaboli infectas, inquinare & corpus & animam, niſi diabolus Pontificijs execrationibus inde exorciſetur. Hæc certe ſunt ipſiſſima fundamenta Tatianorum & Manichæorum, quos cum damnare ſe ſimulent, quomodo ſuam prohibitionem ijſdem fundamentis ſubnixam, defendere poſſint Lectoris ſit iudicium. Adſcribam autem formulas aliquot talium conſecrationum Papiſticarum, vt ex ipſorum verbis, preculis & agendis Lector de ſententia ipſorum ſtatuat.

Formulæ cõſecrationum Papiſticarũ ciborum.

Aqua. Aqua igitur ita benedicitur apud Põtificios Exorciſo te creatura aquę, vt omnis virtus aduerſarij ab hac creatura aquæ eradicetur & effugetur.

Frondium & florum. Benedictio frondium & florum: Exorciſo te creatura frondium & florum in nomine Patris, &c. Proinde omnis virtus aduerſarij, omnis exercitus diaboli, omnis poteſtas inimici, omnis incurſio dæmonum eradicetur, & explantetur ab hac creatura.

Agni Paſchalis. Benedictio agni Paſchalis: Dignare Domine, quæſumus, benedicere & ſanctificare, ac has ouium mundare carnes, vt quicunque ex populis tuis fidelibus comederit, omni benedictione cœleſti, & gratię tuæ ſaturitate in bonis repleatur.

Caſei. Benedictio caſei: Dignare benedicere & ſanctificare hanc creaturam caſei, vt quicunq; fidelium tuorum de ea comederint, omni benedictione cœleſti & gratiæ tuæ ſanctitate repleantur.

Panis & laganorum. Benedictio panis & laganorum: Benedic Domine creaturam iſtam panis, ſicut benedixiſti quinque panes in deſerto, vt omnes guſtantes ex ea accipiant tam corporis, quam animæ ſanitatem.

Benedictio generalis. Benedictio generalis: Benedic Domine creaturam iſtam, vt ſit remediũ ſalutare generi humano, & præſta per inuocationem nominis tui, vt quicunque ex ea ſumpſerit, corporis ſanitatem & animæ tutelam percipiat. Item: Tu Domine mitte Spiritum tuum ſanctum in hanc creaturam, vt qui ex ea guſtauerint proficiat illis ad æternam ſalutem.

iis qui agnouerunt veritatem. Hæc enim verba ſunt Pauli, quibus oſtendit, quodnam verbum Dei intelligat, per quod cibus ſanctificetur, ſcilicet, Primo illud verbum, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Omnis enim creatura Dei bona, & nihil reiiciendum. Secundo, quod Deus peculiari verbo, quaſi aperiens manum ſuam conceſſerit, & dederit homini cibum, Geneſ. primo. Tertio, licet ante diluuium tantum terræ naſcentia fuerint in cibum conceſſa, & ſub Moyſe quædam excepta ſeu prohibita fuerint, quod tamen in nouo Teſtamento certo verbo Deus oſtenderit nullum cibum jam eſſe immundum, quo ſine peccato veſci non liceat, ſed Deum purificaſſe omnes cibos. Actor. 10. vt ſcilicet mundis omnia ſint munda, Tit. 1. Et ideo Paulus 1. Timo. 4. addit: fidelibus & iis, qui agnouerunt veritatem. Conſtat igitur & certum eſt, quodnam verbum Dei Paulus intelligat, & ex verbo Dei colligi debet, qualem orationem & gratiarum actionem intelligat; Oratio enim debet ex fide procedere, fidem autem oportet certo verbo Dei niti. Cum igitur verbum hoc loco certum ſit, certa etiam eſt forma orationis, ſcilic. juxta verbum illud. Hinc manifeſtum eſt, verba & preculas, quibus Pontificii in ſuis conſecrationibus vtuntur, non eſſe illud verbum & illam orationem, de qua Paulus loquitur, 1. Tim. 4.

Quomodo verbo Dei ſanctificetur creatura. *I.* *II.* *III.*

Qua gratiarum actione ſanctificetur.

Vult autem Paulus illud verbum Dei, de quo diximus, & extructam inde precationem, & gratiarum actionem in vſu ciborum à fidelibus adhiberi.

Cur verbum & orationē fideles adhibeant in vſu rerum.

I. Primo, vt admoneantur, ne cibos ſine piis cogitationibus, vel ſicut iumenta, vel ſicut infideles ſumant, ſed ſciant, & cogitent, ſe eos ex manu Dei accipere, qui etiam hæc corpuſcula noſtra curat, & præbet nobis omnia ad fruendum.

II. Secundo, vt ſit commonefactio, Adamum donationem illam, Gene. 1. nobis per lapſum, Geneſ. 3. amiſiſſe, & nos propter peccata, abuſus & ingratitudinem, indignos eſſe illis etiam corporalibus donis, ſed per ac propter Chriſtum donationem illam nobis reſtitui, qui etiam ideo panes in manus ſuas ſumpſit, & poſt benedictionem ſeu gratiarum actionem ex ſuis manibus juſſit populo diuidi ac proponi. Inde in benedictione menſæ dicitur, Per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

III. Tertio, vt habeant fideles certum teſtimonium & priuilegium, ſe abſque offenſione Dei, & læſione conſcientiæ, cibis quibuſuis bona Dei gratia & ſalua conſcientia vti poſſe.

IV. Quarto, vt precatione agnoſcamus & fateamur, benedictionis diuinæ eſſe, vt vſus cibi corpori & valetudini vtilis & ſalutaris ſit: ſicut inquit Pſ. 104. Aperiente te manum tuam omnia implentur bonis, vt vinum exhilares, & panis confirmet cor hominis. Et Pſal. 145. Aperis tu manum tuam, & imples omne viuens benedictione ſeu beneplacito.

V. Quinto, quia in vſu ciborum facile admittitur vel abuſus vel intemperantia, ne igitur ita edamus, ſicut epulo iſte, Lu. 16. qui poſtea audit. Recepiſti bona tua in vita tua. Vel, ſicut inquit Pſal. 17. de viris mundi, quorum pars eſt in hac vita, vt venter ipſorum impleatur. Et Ierem. 12. ſaginantur vt oues ad diem occiſionis. Ideo additur verbum & oratio, vt juxta dictum Salomonis, Eccleſ. 4. edamus in lætitia panem noſtrum, vt Deo placeant illa ipſa etiam opera noſtra. Et ſicut Iob. c. 1. poſt conuiuia filios ſuos ſacrificiis ſanctificabat, ſi quid forte peccaſſent. Vtq; moneamur in ipſo vſu cibi corporalis cogitandum eſſe, non tantum vt edamus & ſaturemur, ſed vt operemur etiam cibum, qui nō pereat, ſed permaneat in vitam æternam, quem filius hominis nobis dat Ioann. 6. vel ſicut Luc. 14. dicitur, vt cogitemus etiam de edendo pane in regno cœlorum.

VI. Sexto, quia in ſaturitate facile euenit, quod ſcriptum eſt, ſedit populus

Poſt ſumptum cibum: Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & ſancti tui benedicent tibi. Gloria Patri, &c. Agimus tibi gratias omnipotens Deus pro vniuerſis beneficiis tuis, qui viuis & regnas in ſecula ſeculorum. Deinde legitur Pſalmus 51. Miſerere mei Deus, &c. Et ſubiiciuntur verſus; Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. In Domino gloriabitur anima mea, audeant manſueti, & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exultemus nomini eius in idipſum. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & vſque in ſecula. Deus det nobis ſuam pacem.

Gratiarum actio poſt cibum ſumptum.

In cœna recitantur hi verſus: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum. Viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. &c

Benedictus Deus in donis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum.

Laudate Dominum omnes Gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas Domini in æternum, Gloria, &c.

Et fieri potuit, cum vulgus talia exercitia ſanctificandi cibos negligeret, quod primum exempli & commonefactionis gratia publice cœperint in templis formulæ talium benedictionum proponi, ſicut extat Pernarum benedictio, Sanctifica collata nobis hæc dona largitatis tuæ, menteſq; noſtras pariter ſpiritualibus reple deliciis. Item, benedictio ouorum: Adueniat Domine benedictionis tuæ gratia huic ouorum creaturæ, vt cibus ſalubris fiat tuis fidelibus, cum gratiarum actione ſumentibus, per Chriſtum, &c. Sed poſtea ſubſtitutis aliis, de quibus ſupra dixi, conſecrationibus, abuſus & ſuperſtitiones acceſſerunt.

Benedictio Pernarum. Ouorum.

Has formas benedictionum veteris Eccleſiæ ideo hoc loco adſcripſi, vt inde appareat, quo verbo, & quali oratione ipſi cibos ſanctificarint. Et de tali ciborum ſanctificatione monendi eſſent homines, non deducendi vel ad magicas execrationes, de quibus ſupra diximus, vel ad ſuperſtitioſum ciborum delectum, quaſi in eo cultus conſiſtat.

Atque hactenus ex Scripturæ teſtimoniis & exemplis veram doctrinam de ieiunio explicauimus. De prohibitione etiam quorundam ciborum Scripturæ ſententiam oſtendimus: Et quomodo per verbum & orationem cibi vere ſanctificentur, vt cum gratiarum actione ſumantur. De veris vero Eccleſiæ teſtimoniis & exemplis in ſequentibus quædam annotabimus.

TESTIMONIA ALIQVOT VETERVM CONſentientia cum doctrina Scripturæ, de vero ieiunio.

Quando de dogmate aliquo Eccleſiæ controuerſia eſt, & mens ſolicita inquirit, quam ſententiam vt veram, firmam, & ſalutarem ſequi, quas vero opiniones effugere debeat; Non ſatisfit conſcientiæ, ſi ex hominum tantum ſcriptis teſtimonia & exempla proferantur. Fides enim fundamentum & normam, cui certo ac tuto innitatur, quærit vocem ipſius Dei patefacientis verbo voluntatem ſuam. Meminit enim ſcriptum eſſe: Non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantum facias Domino Deo tuo. Deut. 12. In præceptis patrũ veſtrorum nolite ambulare. Ego Dominus Deus veſter, in meis præceptis ambulate. Ezech. 20. Fruſtra me colunt docentes doctrinas & mandata

& adultos conuerſos baptizabant, adhibuerunt iuxta Scripturæ morem publica ieiunia, quia etiam illo tempore ad ſeriam meditationem paſſionis & reſurrectionis Chriſti,& ad ſolennem communionem ſe præparabant,& in huiuſmodi actionibus antiquitus vſitata fuiſſe ieiunia, Scripturæ exemplis paulo ante oſtendimus. Et tamen obſeruationes illas ieiuniorum liberas tunc fuiſſe, quo ad tempus & cibos, Irenæi illa Epiſtola,& alia vetuſtatis teſtimonia, de qnibus poſtea in hiſtoria ieiunij dicemus, oſtendunt. Tertullianus in libro de ieiunio ſcribit: Epiſcopum ſollicitudinis alicuius Eccleſiaſticæ cauſa ſolitum vniuerſæ plebi ieiunia indicere. Et in publicis ſolennioribus precibus, quas ſtationes vocabant, adhibita tunc fuiſſe ieiunia, in libro de oratione & ieiunio oſtendit. In libro de pœnitentia deſcribens publicam exomologeſin, inquit: Ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lacrymari, & mugire dies noctesq; ad Dominũ. Cyprianus in Sermone de ieiunio dicit: Sanctos olim res magnas geſturos & oraturos ieiunijs ſe præparaſſe. Et ne opus ſit ſingulorum aliquot dicta recenſere, extant integri tractatus Baſilij, Chryſoſtomi, Ambroſij, Hieronymi, Auguſtini, &c. de ieiunio: extant & exempla veteris Eccleſiæ omnium temporum, de quibus in hiſtoria ieiunij quædam annotabimus.

Tertullianus.

Cyprianus.

Oſtenderunt autem veteres, doctrinam & exercitia veri ieiunij habere teſtimonia & exempla Scripturæ, ſicut Auguſtinus inquit, Epiſt. 86. Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis totoque inſtrumento, quod vocatur Teſtamentum nouum, animo reuoluens, video præceptum eſſe ieiunium. Et teſtimonia illa Scripturæ ferme omnia colligit Hieronymus, lib. 2. aduerſus Iouinianum.

Addendum vero & hoc eſt, quod veteres quidam, dum Encomia ieiunij nimis rhetorice amplificare voluerunt, alia etiam teſtimonia ex Scriptura, quæ de ieiunio vſitato proprie non loquuntur, huc detorſerunt, quæ catachreſes non pauca incommoda huic doctrinæ attulerunt. Ex Tertulliano enim iam montanizante, pleriq; vt Baſilius, Chryſoſtomus, & Hieronymus hoc arripuerunt: Adamo indictum fuiſſe ieiunium in Paradiſo, cum Deus prohiberet, ne de ligno ſcientiæ boni & mali comederet. Addiderunt, & ante diluuium præceptum fuiſſe ieiunium, ſcilicet quia carnium eſus non erat conceſſus. Ita dicunt, ſub lege à quibuſdam cibis immũdis indictum fuiſſe ieiunium. Sed abſtinere à cibis, quos Deus tunc vel non conceſſerat, vel prohibuerat, proprie nõ erat ieiunium. Neque enim Iudæi, quando ex mandato Dei carne ſuilla abſtinebant, & interea prandentes & cœnantes alijs cibis veſcebantur, ieiunare dicebantur. Ieiunare enim eſt à cibis licitis & conceſſis per diem abſtinere, ſicut ſupra ex Scriptura monſtrauimus. Et ſi definitio ieiunij inde ſumenda eſſet, quod Adamo vnius arboris vſus interdictus fuit; item, quod ante diluuium cibus carnium non fuit conceſſus, quodq; ſub Moſe quorundam ciborum eſus prohibitus fuit: tunc in nouo Teſtamento, vbi ſine exceptione & prohibitione indifferenter omnium ciborum vſus vt licitus conceſſus eſt, nullum poſſet eſſe ieiuninm.

Peregrina teſtimonia detorta ſunt ad doctrinam ieiunii: & totam doctrinam peruerterunt.

Refutatio ex definitione ieiunii.

Ex abſurdo.

Incommoda nata in doctrina de ieiunio ex teſtimoniis impertinentibus.

Et quanquam ſimiles catachreſes teſtimoniorum, quæ impertinentia in Scholis vocantur, Patribus non raro concedendæ ſunt: Ex hac tamen catachreſi prohibitiones quorundam ciborum contra Scripturam ſub prætextu ieiunij poſtea exortæ ſunt, extructæ etiam inde ſuperſtitioſæ opiniones, de meritis ieiunij, vt quod dicunt: Sicut Adam non ſeruans ieiunium à fructu arboris vetitæ, paradiſo eiectus eſt, ita nos per ieiunium rurſus reſtitui in Paradiſum.

Prohibitiones ciborum.

Opinio meriti.

Simili catachreſi omnes ferme ad ieiunãdum exhortantur Eccleſiam, inde, quia Moſes, Helias & Chriſtus per quadraginta dies & noctes ſine

Exempla

tur, proprie tamen ad edendi diminutionem refertur, quando voluntate cibus non ſumitur. Idem ſermone ſexto, de ieiunio Pentecoſtes, Ieiunium impleatur non ciborum parcitate tantummodo, ſed & potionis, maxime vinorum. Athanaſius in vita diui Antonij, Edebat ſemel in die poſt Solis occaſum. *Athanaſi(us)*

Auguſtinus Epiſtola 86. Prandere & ieiunare: Item, Prandentes & ieiunantes aliquoties inter ſe opponit: ieiunantes enim prandio abſtinebant, & ad veſperam primum in cœna cibum ſumebant, quando vero nō ieiunabant, tunc prandebant. Item Epiphanius dicit in compendiaria Doctrina: Ieiunium ſeruaui vſque ad horam nonam, hoc eſt, circa veſperam. Auguſtinus de moribus Eccleſiæ catholicæ, cap. 33. Ieiunia prorſus incredibilia multos exercere didici, non quotidie ſemel ſub noctem reficiendo corpus, quod eſt vſquequaquam vſitatiſſimum, ſed continuum triduum, vel amplius ſæpiſſime ſine cibo ac potu ducere. Idem: Sermone in die Calendarum Ianuarij. Gentiles inebriantur, vos ieiunate, aut ſi ieiunare non poteſtis, ſaltem cum ſobrietate prandete *Auguſtinus.* *Epiphanius* *Auguſtin.*

Et Epiſtola 86 Aliud eſt corda grauare crapula & ebrietate, quod ſemper eſt malum. Aliud eſt modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium.

Hieronymus ad Euſtachium, à Pentecoſte quando non ieiunatur, cœnæ mutantur in prandia. *Hieronymus.*

QVOMODO VETERES DOCTRInam de cauſa finali ieiunii Scripturæ conſentaneam tradiderint.

Supra oſtendimus ex Scriptura, ieiunium per ſe ex opere operato non eſſe virtutem, niſi ad certum & pium finem in Scriptura præmonſtratum referatur. Idem & Patres docent, vrgent & veros ieiunij fines, aliquando verbis proprijs, aliquando ſuis quibuſdam phraſibus explicant. *Teſtimonia patrum de veris finibus ieiunii.*

Chryſoſtomus in Matthęum Homil. 74. Non dicit ieiunium ſuum imitandum, quamuis quadraginta dies illos poſſet proponere, ſed diſcite a me, quoniam mitis ſum & humilis corde. Hæc dixi, non quod ieiunium mihi non placeat, quod magnis ſoleo efferre laudibus, ſed quia doleo, ſi cæteris neglectis, ſatis ad ſalutem nobis ieiunium exiſtimemus, quod in choro virtutum certe extremum ſortitur locum. Idem in Homilia de ieiunio ad populum Antiochenum, Niniuitas non ieiunium periculo eripuit, ſed vitæ mutatio Deum placatum reddidit. Hæc dixi, non vt ieiuniū contemnamus, ſed vt ieiunium honoremus: Honor enim ieiunij non eſt ciborum abſtinentia, ſed peccatorum fuga. Itaque ciborum abſtinentia tantum ieiunium definiens, hic eſt, qui maxime ipſum vituperat. Idem in Geneſi Homil. ſecunda: Ieiunium dico abſtinentiam a vitijs, etenim abſtinentia à cibis propter hoc recepta eſt, vt petulantiam carnis refrænet, & equum moderanti facile parere faciat. Ieiunantem igitur ante omnia iam oportet refrænare, manſuetudinem addiſcere, habere cor contritum, abſurdas concupiſcentias repellere, tribunal iudicis ante oculos proponere, dare Eleemoſynas, nullum malum aduerſus proximum in cor admittere. *Chryſoſtomus.*

Hoc eſt verum ieiuniū, ſicut & Iſaias ex perſona Dei loquens, dicit &c. Hoc nobis curæ ſit, & non vt plerique exiſtimemus, definiri in hoc ieiunium, ſi ad veſperam vſq; impranſi maneamus. In eandem ſententiam & Bernhards inquit, Serm. 3. de quadrageſima. Si gula ſola peccauit, ſola quoq; ieiunet & ſufficit: Si vero peccauerunt & cætera membra, cur non *Bernhardus.*

ieiunent

hryſoſto-mus. ieiunent & ipſa? Ieiunet ergo oculus, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipſa. Et Chryſoſtomus Homil. 3. in Geneſin inquit: Mentem ita compeſcamus, ne quid nociuum vel concipiat, vel effundat, ne exiſtimemus inediam ad veſperam vſq; ad ſalutem nobis ſufficere. Nam notum eſt, quid peruerſis Iudæis dicat Dominus, Zach. 7. Ibidem Homil. 9. Cum quidam, qui ieiunia ferre non poterant, non auderent ad concionem venire tempore ieiunij, proponit illis doctrinam de temperãtia, & addit non ſimpliciter exigi ieiunium, ſed vt ſpiritualibus eo rectius vacare poſſimus. Ac cõcludit: ſi quis ieiunare non poteſt, ſciat, eum, qui manducat, Domino manducare. Ita in Homilia de ieiunio inquit: Si ieiunare non potes, potes tamen abſtinere à delicijs, hoc autem non minimum eſt, nec à ieiunio multum diſtans, ſed ipſum quoque diaboli furorem proſternere idoneum. Et in Gen. Hom. 10. qui cibum accipit, & ieiunare nõ valet, largiorem det Eleemoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis Dominicis eloquijs, qui hæc fecerit, verum ieiunabit ieiunium, quod à nobis expoſcit Dominus. Et Hom. 15. Declinemus à malo, & virtuti ſtudeamus, hoc etenim verum eſt ieiunium. Idem Hom. 3. ad Antiochenos: Ieiunium dico nõ hoc vulgare, ſed accuratum ieiunium, non tantum ciborum abſtinentiam, ſed & peccatorum. Non enim ieiunij natura peccata eripere ſufficit, niſi congrua cum lege fiat. Nam Phariſæus ieiunauit, ſed poſt ieiunium deſcendit inanis: Publicanus non ieiunauit, & Phariſæum ieiunãtem præceſſit non ieiunans: Vt diſcas quod ieiunij vtilitas nulla ſit, niſi & reliqua quæ puri cordis ſunt, conſequantur. *Auguſti-nus.* Auguſtin. in Ioan. Tracta. 17. Ieiunium magnũ & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſeculi, quod eſt perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem & ſeculares cupiditates, temperanter, iuſte & pie viuamus in hoc ſeculo. Idem contra Fauſtum lib. 30. c. 5. Chriſtiani edomandi corporis cauſa propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non ſolum à carnibus, verum à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent.

Similitudo Auguſtini. Et in Tractatu de vtilitate ieiunij vtitur hac venuſta ſimilitudine: Si equo vtereris, qui geſtiendo te poſſet præcipitare, nonne vt ſecurus iter ageres, cibaria ferocienti ſubtraheres, & fame domares, quem frœno non poſſes? Caro mea iumentum meum eſt, via mea Chriſtus, plerumque rapit me, & de via conatur excludere. Ita exultantem certe cohibebo ieiunio, &c.

Cyrillus. Cyrillus in Leuitic. Hom. 10. Vis tibi oſtendam quale oporteat ieiunare ieiunium? Ieiuna ab omni peccato, nullum cibum ſumas malitiæ, nullas capias epulas voluptatis, nullo vino luxuriæ concaleſcas, ieiuna à malis artibus, abſtine à malis ſermonibus, cõtine te à cogitationibus peſſimis. Tale ieiunium Deo placet. Abſtinere vero à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione, & hoc facere cum his, qui Dominum crucifixerũt, acceptum eſſe non poteſt Deo. Illi ieiunent, qui perdiderunt ſponſum. Nos habentes nobiſcum ſponſum ieiunare non poſſumus. Nec hoc tamen ideo dicimus, vt abſtinentiæ Chriſtianę frena laxemus. Habemus enim quadrageſimæ dies ieiunijs conſecratos, habemus quartam & ſextam hebdomadæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certe libertas Chriſtiana per omne tempus ieiunandi, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed virtute continentiæ. Nam quomodo apud eos caſtitas incorrupta ſeruabitur, niſi arctioribus continentiæ fulta præſidijs? Quomodo Scripturis operam dabunt, quomodo ſcientiæ & ſapiẽtiæ ſtudebunt? nonne per continentiam ventris & gulæ? quomodo quis ſeipſum caſtrat propter regnum cœlorum, niſi ciborum affluentiam reſecet, niſi abſtinentia vtatur miniſtra?

Hæc

Hæc igitur Chriſtianis ieiunandi ratio eſt, ſed eſt & alia adhuc religioſa ieiunatio, inuenimus enim in quodam libello ab Apoſtolis dictum: Beatus eſt, qui ieiunat pro eo, vt alat pauperem.

Cyprianus. Cyprianus de ieiunio & tentationibus Chriſti: Ieiuniis vitiorum ſentina ſiccatur, petulantia marcet, concupiſcentiæ languent, fugitiuæ abeūt voluptates. Ieiunium ſi diſcretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ exarmat. Ieiunium Scripturarum deliciis paſcitur, contemplatione reficitur, gratia ſtabilitur. Quotquot viros virtutum vidimus, ſine ieiunio non legimus conſcendiſſe; quoties aliquid à Deo obtinere conati ſunt, ieiuniis incubuere pernoctantes in orationibus, &c.

Patrum incommodiores de ieiunio locutiones. Sed priuſquam pergamus, præmittenda eſt hæc commonefactio (cum ieiunium ad mortificationem carnis, ad exercitia pœnitentiæ & orationis, tanquā ad veros ſuos fines referri & ordinari debeat, eo modo, ſicut ſupra ex Scriptura oſtendimus) quod *P*atres ea, quæ vel pœnitentiæ vel orationis fidei propria ſunt, ſæpius ieiunio, vt cauſæ remotiori, Rhetorica amplificatione tribuant. Exiſtimarunt enim, ſe huiuſmodi Rhetoricis aggregationibus efficacius poſſe homines ad ſuſcipienda & exercenda ieiunia permouere, ſicut Chryſoſtomus fatetur in libro de compunctione cordis, quædam cohortatorie magis, quam vere dici, ſed inde poſtea ipſi operi operato ieiunii, aſſuta eſt opinio meriti, propitiationis, &c. Tales veterum figuras libenter & merito iuxta analogiam Scripturæ interpretamur, vt talia vel pœnitentiæ vel orationi fidei, quibus ieiunium eo, quo ſupra dictum eſt, modo ſubſeruit, tribuantur, ſicut ipſi Patres in illis ſuis, quæ iam annotauimus, dictis huiuſmodi interpretationem oſtendunt & præbent. Sed Pontificii rigide vrgent, vt talia ipſi operi ieiunii tanquam merita tribuantur, quæ vel ſolius Chriſti, vel pœnitentiæ vel fidei propria ſunt, quod cum ſalua fidei analogia facere non poſſimus, neganda & reiicienda ſæpius nobis ſunt talia veterum dicta, quando non admittitur interpretatio Scripturæ conſentanea. Simul tamen etiam negari non poteſt, *P*atres, in Rhetoricis illis ieiunii encomiis ſæpe longius prouectos, ab analogia fidei & norma Scripturæ non parum diſceſſiſſe. Non abſque cauſa igitur *P*aulus monet, & res ipſas, ſicut in verbo Dei traditæ ſunt, conſeruandas, & formam etiam ſanorum verborum, ſicut in Scripturis præformata eſt, retinendam & ſequendam, diſceſſio enim licet commoda interpretatione recte exponi poſſit, non tamen caret periculo, & tandem corruptelas ipſius doctrinæ poſt ſe trahit. Talia igitur veterum dicta quædam, quibus Pontificii abuti ſolent, paucis adſcribemus. *Baſilius.* Baſilius Hom. I. de laudibus ieiunii: Sicut pharmaca vermes in inteſtinis germinantes excutiunt: ita ieiunium in intimis receſſibus habitans peccatum extinguit, in morbum incidimus per peccatum, ſanamur per pœnitentiam, ſed pœnitentia ſine ieiunio otioſa eſt. Atque vt ſemel dicam, reperies quotquot fuere ſancti omnes per ieiunium ad vitam Deo dignam fuiſſe inſtitutos. Ieiunium preces noſtras ſubuehit in cœlum, dum illis alarū via fit, quibus in cœlum ferantur. Adde quod nō ſolum ad venturi ſeculi mala fugienda & aſſequenda bona vtile eſt ieiunium, ſed & huic ipſi carni conducibilius eſt. Si cupis carnem reddere validam, fac carnem domes ieiunio, hoc enim eſt, quod Apoſtolus ait, quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur, ieiunium eſt armatura ad confligendum cum diabolo. Nam hoc genus non eiicitur, niſi per precationem & ieiunium, &c. Hæc ſi tribuantur non operi operato ieiunii, ſed pœnitentiæ & orationi fidei, quibus, quomodo & quatenus ieiuniū ſubſeruiat, ſupra ex ſcriptura dictū eſt, recte intelligi poſſunt: ſed tamen non phraſi ſcripturæ, ſed nimis rhetorice dicuntur. Et *Interpretatio Baſilij iuxta analogiam fidei.*

ipſe

ipſe Baſilius poſt declamatoria illa encomia, addit ἐπανόρθωσιν quandā: Sed caue, inquit, ne ieiunium ſola eſcarum abſtinentia metiaris. Verum enim ieiunium eſt, ab omnibus vitijs eſſe alienum, Iſa. 58. Carnes non edis, ſed comedis fratrem tuum, vino abſtines, ſed ab iniurijs tibi non temperas. Væ his qui ebrij ſunt, non vino, eſt enim & mentis temulentia. Et Homil. 2. cum multis rhetoricatus fuiſſet, tandem inquit: Attamen ad hoc, vt laudem promereatur ieiuniū, non eſt per ſe ſatis temperare à cibis, ſed ieiunium ieiunemus acceptabile Deo. A vitiis enim abſtinere verum eſt ieiunium. Quod vero idem Baſilius Homil. 1. dicit: Quoniam Adam non ieiunauit a fructu prohibito, exulamus è Paradiſo: Ieiunemus igitur, vt ad illum poſtliminio reuertamur. Item: Iuſſus es non indulgere deliciis, per ieiunium ergo ſatisfacito Deo: hæc poſſent ita ad analogiam fidei intelligi, ſi agamus pœnitentiam & fide propter Chriſtum petamus remiſſionem peccatorum, tunc aperiri nobis portas Paradiſi. Et ſupra dictum eſt ieiunium ſubſeruire pœnitentiæ & orationi fidei. Sed tamen non eſt Hypotypoſis ſanorum verborum in libris Canonicis præformata. Solus enim Chriſtus pro peccatis noſtris ſatisfecit, & ipſe ſolus eſt via in Paradiſum, quem cum latro pœnitens vera fide inuocabat, audiuit, Hodie mecum eris in Paradiſo. Et quando contra hanc fidei analogiam Pontificii talia veterum dicta vrgent, cogimur ſalua reuerentia, quæ tantis magnis viris debetur, illa reiicere, vt fundamentum ſalutis ſaluum retineamus.

Et obſeruetur quod Ieſuitæ citantes hanc Baſilii ſententiam in margine notant (ieiunium eſt ſatisfactio pro peccatis) quia ſcilicet interpres vſus fuit verbo ſatisfaciendi, ſed Baſilius dicit, per ieiunium ἀπολογήσαι Deo. Significat autem hoc loco ἀπολογεῖσθαι, non excuſare vel defendere peccatum, ſed reatum agnoſcere, & culpam deprecari, quod fit in vero ieiunio. Nequaquam autem in Græca lingua ἀπολογεῖσθαι, ſignificat ita ſatisfacere, ſicut Pontificii intelligunt, compenſationem æquiualentem pro offenſa perſoluere. Chryſoſtomus, Hom. 1. in Geneſin Deus cupiens ea quæ peccauimus nos abluere, hanc nobis, quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit. Intelligit autem ſeriam pœnitentiam, quæ fit adiuncto ieiunio, ſicut ſupra oſtendimus. Et ad ea, quæ ex Scriptura ſupra adduximus, congruunt ea, quæ Chryſoſtomus ibi ſubiungit, ieiunium animam habiliorem efficit & valentiorem, leues ei pennas producit, vt in ſublime feratur, & ſumma contemplari queat. Item: ſicut crapula innumerorum malorum cauſa eſt, ita ieiunium omnium nobis bonorum ſemper cauſa fuit.

Chryſoſtomus.

Idem Sermon. 1. de ieiunio: Propitiationis tempus adeſt, abiiciendorum peccatorū tempus eſt, ieiunemus à cibis, ſed primum à peccatis. Hic ipſe ſe explicat, quando enim volumus peccata deponere, & cum Deo reconciliari, neceſſe eſt, vt agamus pœnitentiam, & fide propter Chriſtum petamus reconciliationem. Pœnitentiæ vero & orationi fidei, quomodo ieiunium ſubordinetur, ſupra expoſuimus. In eandem ſententiam in eodem Sermone dicit. Ieiuna, quia peccaſti, ieiuna vt non pecces, ieiuna vt accipias, ieiuna vt permaneant, quæ accepiſti. Quod vero ibidem ſcribit, Deus dixit: ſubuertetur Niniue illi adhibuerunt ieiunium & effugerunt: hoc ipſe explicat in ſententia paulo ante citata, Niniuitas non ieiunium, ſed pœnitentia periculo eripuit. Et quod poſtea ſubiungit, Ieiunemus nos ipſos curantes, & operam dantes, vt paſſionum Chriſti participes ſimus: Hoc Ieſuitæ ita peruertunt, quaſi opere ieiunii applicetur nobis meritum paſſionis Chriſti. Sed quia fide in vera pœnitentia, cui ieiunium ſubſeruit, fit illa applicatio, ideo Chryſoſtomus ita locutus eſt.

Ieſuitarum blaſphema de ieiunio ſententia.

Item

Item: quia ieiunium pars eſt mortificationis carnis, qua conformes efficimur Chriſto. Quod vero Ieſuitæ Patres ita interpretantur, quaſi nulla poſſet eſſet vera pœnitentia, nulla oratio fidei impetrans gratiam Dei, ſine externo ceremoniali ieiunio, & Scriptura negat, ſicut ſupra oſtendimus, & Chryſoſtomus ipſe dicit, Phariſæum ieiunantem Publicanus non ieiunans præceſſit.

Epiphanij locus ex compendio doctrinæ a Ieſuitis deprauatus. Refutatio.

Ieſuitæ citant ex Epiphanio de compendiaria doctrina hanc ſententiam; ieiunamus non vt beneficium aliquod ei, qui pro nobis paſſus eſt, exhibeamus, ſed vt Domini paſſionem, quam pro nobis ipſe ſuſcepit, ad ſalutem noſtram confiteamur, & vt pro peccatis noſtris ieiunia nobis apud Deum ſupputentur. Atque inde extruunt hoc dogma ieiunia tanquam perſolutiones ſatisfactiones expiationes pro peccatis noſtris apud Deū ſupputari. Sed ſi ieiunijs noſtris poſſemus debita noſtra corā iudicio Dei perſoluere, Chriſtus fruſtra mortuus eſſet. Aut .n. Chriſti paſſio pro peccatis noſtris nō ſatisfeciſſet, aut non totū noſtrum debitum perſoluiſſet, quorum vtrumque falſum & blaſphemum eſt. Et Epiphanius ipſe dicit. Ideo illis diebus, quando memoria paſſionis Chriſti celebratur, ieiunare, vt ſit confeſſio, Chriſtum ipſum paſſionem pro ſalute noſtra ſuſcepiſſe. Ergo nequaquam hoc ſenſit Epiphanius, quod Ieſuitæ inde extruunt, ſed verba hæc ſunt: [illegible] vt pro peccatis ieiunia nobis fiant grata & accepta Deo. Et vocat ieiunia pro peccatis, ſicut Syrach cap. 34. In pœnitentia enim oſtendentes luctum propter peccata adhibebant ieiunia. Hanc interpretationem analogam fidei ſi Ieſuitæ noluerint admittere, nos ab Epiphanio potius, quam a Chriſto, qui eſt λύτρον pro peccatis noſtris diſcemus?

Ambroſius.

Ambroſius de Helia & ieiunio. cap. 3. Ieiunium eſt refectio animæ, cibus mentis, vita angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remediū ſalutis, radix gratiæ, fundamentum caſtitatis. Quæ de pœnitentia & oratione fidei, ad quæ ieiunium, vt ſupra dictum eſt, referri debet, recte intelliguntur. Sicut ipſe Ambroſius, cap. 5. explicationem addit: Ieiunium eſt velamen, quod tegit culpam, quomodo vero? Tegit, inquit, abſtinentia, tegit gratia: gratia tegit dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abſtinentia, tum vitium pœnitendo & mœſto affectu abluit & abſcōdit. Hæc iuxta analogiam fidei recte hoc modo interpretantur, ſed ab illa analogia longius recedit, & durius profecto dictum eſt, quod Ambroſius ibidem ſcribit cap. 9. Ieiunium eſt reconciliationis ſacrificium. Et c. 10.

Ieiuniū reconciliationis ſacrificium.

Menſa regni cœlorum ieiunio comparatur, famis acquiritur pretio. Ad menſam illam ieiunia nos perducunt, hac fame illa, quæ ſunt æterna, mereamur, &c. Pretium, quo acquiſitum eſt regnum Dei non eſt fames noſtra ſeu ieiunium, ſed ſanguis immaculati agni Dei. 1. Pet. 1. Et quæ Sacramenta reconciliationis Chriſtus inſtituerit, ex Euangelio notum eſt. Ipſe etiam Ambroſius mitigationem quandam cogitur addere, quod de pœnitentia hæc velit intelligi, ſubiungit enim: Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, ſed fames, quæ Dei timore ſuſcipitur, ieiunium enim culpæ interfector eſt.

Ieiunium meritum.

Idem Ambroſius Epiſtola 82. ad Vercellenſes vſitata tunc phraſi ieiunium vocat meritum, hoc eſt, bonū opus, cuius aliqua ſpiritualis eſt vtilitas. Audio, inquit, Iouinianiſtas dicere, nullum eſſe abſtinentiæ meritum, nullum frugalitatis, delirare eos, qui caſtigent carnem ſuā, vt menti ſubditam faciant. Quod nunquam feciſſet, nunquam ſcripſiſſet Paulus, ſi deliramentum putaſſet: gloriatur enim, dicens. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo ne alijs prædicans ipſe reprobus inueniar. Quod vero

ibidem addit: Quæ nobis ſalus eſſe poteſt, niſi ieiunio eluerimus peccata noſtra. Idque conatur probare ex Tobiæ c.4. & 12. Ieiunium & Eleemoſyna à peccato liberant. Primum textus Tobiæ de ieiunio hoc non habet. Deinde liberatio à peccato, redemptio ſeu remiſſio non eſt a Christo ad noſtrum ieiunium transferenda. Sed de pœnitentia & oratione fidei quibus ieiunium ſubſeruit, intelligi hæc poſſunt, ſicut Tobias cap.12. inquit: Bona eſt oratio cum ieiunio. Nec tamen Canonica Scriptura vſquam vel docet, vel loquitur; Ieiunium liberare nos à peccato.

Incommoda veterum dicta à poſterioribus latius expoſita, maiores pepererunt errores.

Leo.

Illas veterum figuras poſteri latius extenderunt, & ipſi operi operato ieiunii omnia ea tribuerunt, quæ Chriſti merita ſunt & hæc adiunxerunt. Ita Leo, Serm.4. de ieiunio ſeptimi menſis inquit: Quarta & ſexta feria ieiunemus, ſabbato vero apud beatiſſimum Petrum Apoſtolum vigilias celebremus, ſperantes nos ita eius orationibus adiuuandos, vt Deus miſericordiarum, ieiunii noſtri ſacrificio placatus exaudiat. Et Serm.1. conuenientibus in vnum propoſitum tribus ſtudiis, oratione ſcilicet, eleemoſyna & ieiunio, præſtabitur nobis à Deo & cohibitio cupiditatum & exauditio precum, & remiſſio peccatorum per Chriſtum.

Sermone 9. Peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatũ pollutione contrahitur, ieiuniis & eleemoſynis deletur. Item, vt miſericordiæ Dei ieiunio noſtro & deuotione placeamus. Item, de ieiunio decimi menſis, Ser.4. Curandis læſionibus, quas ſæpe incidunt, qui cum inuiſibili hoſte confligunt, trium maxime remediorum adhibenda eſt medicina, in orationis inſtantia, in caſtigatione ieiunii, in eleemoſynæ largitate, quæ cum pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentatio eliditur. Sermo. 5. Velociter ad diuinas conſcendit auras oratio eleuata ſuffragiis ieiunii & eleemoſynæ. Idem de quadrageſima Serm.1. dicit, ieiunio obtineri propitiationem. Serm.4. In quadrageſima aliorum temporum culpas, & pia opera redimunt & ieiunia caſta decoquunt, &c. Quæ certe ita ſicut

Impiæ opiniones de ieiunio ſub nominibus veterum ſparſæ in ſcriptis ſuppoſititiis.

Sub nomine Ambroſii.

ſonant ſine contumelia Chriſti, & exinanitione fidei accipi nec poſſunt nec debent. Sub nomine etiam & titulo veterum, tales opiniones in ſcriptis non genuinis ſparſæ ſunt, vt ſub Ambroſii nomine, Sermo. 47. de quadrageſima: Ieiunemus continue & deuote hoc ſpatio temporis, vt propitietur nobis Dominus, pateant nobis cœli, & inferna contra nos non valeant. Serm.58. Sicut Moyſes & Helias, quadragenarium numerum ieiunii obſeruando, gratiam meruerunt, ita & nos hoc ipſum tempus cuſtodiendo mereamur. Serm. 40. dicit; Quemque pro ſalute ſua deberi ieiunare.

Sub nomine Auguſtini.

Sicut Sermon.34. dicit: Pro peccatis ieiunandum eſſe: Ita ſub Auguſtini nomine, Serm.60. de tempore dicitur, Pro peccatorum indulgentia & pro miſericordia diuina ieiunemus. Sermon. 65. Eiecit nos de Paradiſi cibus, reducat ieiunium. Sermon.69. Ieiunium vocatur redemptio ſalutis & remedium peccatorum. Item quadrageſimæ ieiunijs quæuis iniquitas peccatorum exorari poteſt, & quantauis iudicis ſeueritas mitigari. Sed Sermones illos non eſſe vel Ambroſij vel Auguſtini, Eraſmus liquido oſtendit.

Poſteriorum error natus ex ſcriptis ſuppoſititiis.

Bernhardus.

Inde vero poſteriores arripuerunt occaſionẽ affingendi ieiunio varias, partim ſuperſtitioſas, partim impias opiniones. Vt Bernhardus Serm. 66. in Cantica inquit: Ego interdum abſtineo, ſed abſtinentia mea ſatisfactio eſt pro peccatis. Et ſerm.4. de quadrageſima, Pro eo, quod ipſis quoque licitis abſtinemus, ea nobis quæ prius commiſimus illicita condonantur. Bonum ergo & ſalutare ieiunium, quo redimuntur æterna ſupplicia dum remittuntur hoc modo peccata. Nec ſolum obtinet veniam, ſed & promeretur gratiã, ieiuniũ, &c. Et ex huiuſmodi inclinationib. extructa autem eſt Pontificiæ Eccleſię doctrina de ieiunio, de qua in ſequentib. dicemus.

Has paucullas vero Patrum ſententias hoc loco adſcripſi, non vt viros illos eruditione & pietate præſtantes, & de Eccleſia optime meritos ſugillarem, ſed quia diſſimiles apud ipſos hac de re extant ſententiæ, vt oſtēderem illa, quæ ad normam ſcripturæ & analogiam fidei congruunt, diſcernenda eſſe ab alijs, quæ minus commode dicta veteribus exciderunt. Et vt cōſideretur quando Rhetoricis declamationibus indulgetur, & ab hypotypoſi ſanorum verborum in Canonicis Scripturis præformata, diſceditur, licet per figuras quaſdam talia excuſari, mitigari, & in partē meliorem exponi poſſint, tamen eo modo ſenſim fieri inclinationem a puritate doctrinæ, & ſpargi errorum ſeminaria ac præberi occaſiones, ad deprauationes & corruptelas ſanæ doctrinæ, quæ tunc diſſimulari nec poſſunt, nec debent, quando peruerſi homines illis abutuntur ad ſtabiliendos errores, abuſus & ſuperſtitiones. Atque ideo quando Pontificij tales veterum exceſſus ad palliandas & ſtabiliendas ſuperſtitioſas de ieiunijs opiniones producunt, cogimur contradicere, & à Patrum exorbitantibus veſtigijs aliquantiſper diſcedere, vt iuxta Canonem Scripturę recto pede ad veritatem Euangelij ambulare poſſimus.

Quæ de cauſa teſtimonia Patrum hic collecta ſint.

Omnino enim & neceſſario fundamentum illud ſaluum retinendum eſt, quod ſolus Chriſtus gratiam, remiſſionem, & ſalutem nobis promeruerit, quod Pater illa beneficia Filij ſui per Spiritum ſanctum in verbo Euangelij & Sacramentis nobis proponat & offerat, quodque fide, quæ exiſtit in vera pœnitentia, illa accipiamus & nobis applicemus.

Et quicquid cum hoc fundamento pugnat, reijciendum eſt. Semper etiam memoria repetendum eſt, quod ſupra ex Scriptura oſtendimus, opus ieiunij per ſe, niſi ad fines ſupra monſtratos referatur & ordinetur, non eſſe tam eximiam virtutem.

Multi enim ſobrietate ad hoc abutūtur, vt proximo inſidias ſtruere, & mala machinari poſſint, ſicut & Iſaias inquit, Ieiunatis ad lites & contētiones. Et quantumcunq; encomia ieiunij amplificentur, ſemper cogitādum eſt, inſonare nobis illam vocem Pauli: Corporalis exercitatio modicū habet vtilitatis, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Cuius Paulinæ vocis ſi Patres memores fuiſſent, non incidiſſent in hyperbolas iſtas de nimijs encomijs, quæ extra & præter, imo ſæpius contra Scripturam ieiunio ab ipſis tribuuntur, quæ varijs & pernitioſis corruptelis poſtea occaſionem præbuerunt, quod homines putarunt, totum Chriſtianiſmum in obſeruatione ieiuniorum & ſimilium traditionum ſitum eſſe, cum audirent talia externa magis extolli & amplificari, quam ſpirituales cultus mādatorum Dei. Cumque opinio curationis, propitiationis, expiationis, & remiſſionis peccatorum affingeretur operi ieiunij: obſcurata & tandem deprauata prorſus fuit ſana doctrina de pœnitentia, de fide, de merito Chriſti, & de gratuita iuſtitia. Hæc commonefactio in conſideratione talium ſententiarum, apud veteres vtilis & neceſſaria eſt.

QVOD PATRES, SICVT ET SCRIPTVRA, AD SVBIgendum corpus & mortificandas concupiſcentias carnis, non ſolum ieiunium, verum etiam temperantiam & ſobrietatem proponant.

Supra oſtendimus, cum gula, crapula, & ebrietas ſpirituales animæ actiones impediant, turbent, & ſuffocent, econtra vero carnis concupiſcētias excitent & inflamment, quod Scriptura pro ratione perſonarum & ætatum proponat non tantum ieiunium, verum etiam temperātiam & ſobrietatem. Ita veteres etiam, licet multi ſint in commēdandis ieiunijs, eoſdem tamē fructus & effectus ad mortificandam carnem, ad excitanda

De temperantia & ſobrietate ſentiunt, has virtutes iiſdem præditas ex-

...ercitiis quibus ieiunij.

ſeria exercitia pœnitentiæ & orationis, tribuunt etiam temperantiæ & ſobrietati ſicut ieiunio.

Et quidem illis qui non poterant vel non volebant abſtinere, vel ieiunare, proponebant temperantiam & ſobrietatem, ſicut paulo ante tales ſententias Chryſoſtomi annotauimus: Qui ieiunare non poteſt, ſtudeat, inquit, temperantiæ, abſtineat à delicijs, &c. Finis enim eſt, vt ſpiritualibus exercitijs eo rectius vacare poſſimus, quod aliqui & aliquando temperantia aſſequi poſſunt, aliquando ieiunio opus eſt. Ita Auguſtinus contra Fauſtum, lib. 30. c. 5. inquit, Abſtinent quanto magis quiſque vel minus ſeu voluerit ſeu potuerit.

Sententiæ Scripturæ de temperantia & ſobrietate.

Vrgent itaq, veteres illas Scripturæ ſententias, quæ docent, temperantiam conducere ad mortificationem carnis ad facienda officia vocationis, ad exercitia pœnitentiæ, orationis, fidei & pietatis. Rom. 13. Non in comeſſationibus & ebrietatibus, ſed induite Chriſtum. 1. Cor. 9. Qui in agone contendit, πάντα ἐγκρατεύεται, per omnia temperans eſt. Atque ita Paulus inquit, & ego corpus meum ſubigo, Et Tit. 1. Paulus ab Epiſcopo requirit, vt non ſit vinolentus, ſed temperans, quam temperantiam ad patientiam, pietatem, & charitatem vtilem eſſe Petrus confirmat, 2. Pet. 1. Et Chriſtus Luc. 21. præſcribens ea, quæ vtilia ſunt, vt ſemper vigilemus & oremus, dicit, Cauete, ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate. Ita 1. Pet. 5. Vt poſſimus diabolo fide reſiſtere, inquit: Sobrij eſtote & vigilate. 1. Theſſ. 5 Sobrij ſimus, induti lorica fidei, charitatis & ſpei. Et 2. Tim. 4. vt Timotheus miniſterium ſuum implere poſſit Paulus præcipit ei vt vigilet, in omnibus laboret, & ſobrius ſit. Tit. 2. ſobrietatem præſcribit & iuuenib. & ſenioribus, Syrach. 31. Modicum ſufficit homini τῷ πεπαιδευμένῳ temperanti, ſeu bene inſtituto, ſomnus ſalubris eſt in viſceribus temperantiæ, mane ſurgit, & anima eius cum ipſo eſt, vinum accommodatum eſt vitæ hominis, ſi moderate bibatur. Exultatio animæ & iucunditas vinum moderate potatum. Vinum copioſe potatum irritationem animi creat, Eccleſiaſt. 10. Vę tibi terra cuius Principes mane comedunt. Beata terra cuius Principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, non ad luxuriam.

Contra crapulam & ebrietatem.

Ita ergo crapula & ebrietas in Scriptura damnatur, & fugienda præcipitur. Nec tamen illis vitijs immediate opponitur ieiunium, ſed temperantia, vt abſtineamus à crapula & ebrietate, vt Iſa. 28. Verum hi quoque præ ebrietate neſcierunt videre, ignorauerũt iudicium. Quem igitur docebit ſapientiam. Deut. 32. Incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum ſuum. Prouerb. 20. Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas. 1. Cor. 6. Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt. Gal. 5. Comeſſationes, ebrietates ſunt opera carnis, & qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Oſe. 4. Vinum & ebrietas auferunt cor. Prouerb. 30. Ne bibant & obliuiſcantur iudiciorum. Ieſa. 5. Væ qui conſurgitis ad ſectandam ebrietatem, & potentes eſtis ad bibendum vinum. Eph. c. 5. Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria. Iſa. 22. Quando Dominus vocat ad fletum & plorandum, ecce gaudium & lætitia, comedere carnes, bibere vinum: comedamus & bibamus, cras enim moriemur, & reuelatum hoc eſt in aurib. Domini, nõ remittetur, &c. Amos 6. Væ, qui cum laſciuitis in ſtratis, comeditis agnum de grege, canitis bibentes vinum, vnguento delibuti, & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph. Luc. 6. Væ, qui ſaturati eſtis & ridetis, eſurietis enim, lugebitis & flebitis. Prouerb. 23. Qui vina ſectantur, eorum oculi ſpectabunt extraneas, & cor peruerſa cogitabit.

Has Scripturæ ſententias ideo hoc loco annotaui, vt manifeſtum fiat non ſolum ieiunium animam reddere idoneam & alacrem ad perficienda o...

da officia vocationis. ad exercitia pœnitentiæ, orationis & pietatis, ſed temperantiam & ſobrietatem idem etiam efficere, ſicut hæc Scripturæ teſtimonia oſtendunt. Scopus enim ſeu finis, quem Scriptura reſpicit, hic eſt, ne carnis petulantia exercitia ſpiritus impediantur & ſuffocentur. Ad illum finem aſſequendum Scriptura contra carnis rebellionem, quod ad cibum attinet, proponit hæc tria remedia. I. Cauere, vitare, fugere, crapulam & ebrietatem. II. Sectari temperantiam & ſobrietatem. III. Si ratio domandæ carnis ita exigat, ieiunare. Iubet igitur Paulus, neceſſaria ſuſtẽtatione corpori honorem exhibere, & carnem curare, ſed ne id cedat ad concupiſcentias carnis, vult adhiberi abſtinentiam à commeſſationib. & ebrietate, Rom. 13. Deinde temperantiam ſeu ſobrietatem, ne cor grauetur, Luc. 21. Quibus ſi finem propoſitum non aſſequamur, Scriptura proponit doctrinam de ieiunio, quod habet quidem teſtimonia & exempla Scripturæ, ſicut ſupra monſtratum eſt: non tamen in forma mandati, ſimpliciter ab omnibus & ſemper ita exigitur, ſicut temperantia. quæ ſimpliciter omnibus & ſemper præſtanda mandatur. Hæc ideo obſeruanda ſunt, ne quis Patrum declamationes de ieiunio ita accipiat, quaſi nullus vnquam poſſit ſpiritu actiones carnis mortificare, exercitia pœnitentiæ, orationis & pietatis, recte etiam in ſobrietate adminiſtrare, niſi adhibeatur externum ieiunium. *Finis quem Scriptura præſcribit temperantiæ & ieiunio.*

Eodem modo Patres etiam temperantiæ eadem tribuerunt, quæ ieiunio, vt Ambroſius de Iacob & vita beata: Paſſiones animæ ſunt ſuperbia, auaritia, ambitio, contentio, inuidia: corpori nexa ſunt vitia, vorandi libido, effuſio luxuriæ & laſciuiæ. Iſtarum paſſionum temperantia maxime reſtinguit ardorem, quæ primum ſobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat. Deinde etiam deliciarum abſtinentia reſtinguit habenas corporalis ferocitatis. Temperantia igitur eſt correctionis præuia, diſciplinæ magiſtra, refrenans cupiditates, &c. *Temperantiæ eadem a patribus tribuuntur, quæ ieiunio.*

Hieronymus, lib. 2. contra Iouinianum: Si quis exiſtimat, & abundantia ciborum potionumq; ſe perfrui, & vacare poſſe ſapientiæ, hoc eſt, & verſari in delicijs, & deliciarum vitijs non teneri, ſeipſum decipit. Abſq; cibis impoſſibile eſt humanum corpus ſubſiſtere, adeſſe ergo debet ratio, vt tales ac tantas ſumamus eſcas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur. *Hieronym.*

Item in 44. caput Ezechielis: Sunt opera, quæ pro neceſſitate corporis facere compellimur, vt cibum capere & potum, quæ tunc circumcidimus, ſi non ad delicias, luxuriam & inertiam, ſed ad neceſſitatem naturæ & corporis iſtius ſuſtentaculum cuncta faciamus. Ambroſius de Helia & ieiunio: Sicut mater fidei continentia, ita perfidiæ mater ebrietas eſt. *Ambroſius.*

Auguſtinus Epiſt. 86. Cum ei argumenta deficiunt, quibus probet ſabbato ieiunandum, in luxurias epularum, & temulenta conuiuia, & ebrietates inſultabundus inuehitur, quaſi non ieiunare ſit inebriari. Aliud enim eſt grauare corda crapula & ebrietate, aliud modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium. Prandia ergo Sanctorum à voracitate & ebrioſitate ventricolarum diſcernat. *Auguſtin.*

Proſper de vita contemplatiua capite 10. Temperantiæ virtus ſi in animo habitat, libidines frænat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, cogitationes prauas remouet, inſerit ſanctas, animi teporem deſiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & ab omni vitiorum tempeſtate defendit, &c. *Proſper.*

QVÆ ET QVALIS SIT PONTIFICIORVM doctrina de ieiunio.

Antitheſis Pontificij dogmatis de ieiunio.

Hactenus ex Scriptura Canonica oſtendimus, quæ ſit vera ſententia doctrinæ de ieiunio, quis pius & ſalutaris eius vſus. Addidimus etiam ex veteris Eccleſiæ ſcriptoribus ſententias quaſdam verbo Dei conſentaneas: & oſtendimus, quomodo ab hypotypoſi ſanorum verborum in Scripturis præformata, ſenſim cœperint diſcedere. Supereſt iam, vt oſtendatur, & doctrinam & exercitia ieiunij in Pontificia Eccleſia non congruere ad Canonem ſeu normam Scripturæ Canonicæ, ſicut illa teſtimoniis & exemplis doctrinam de ieiunio tradit & proponit, ſed leges & opiniones Pontificiorum expreſſe pugnare cum Scriptura.

Partitio.

Ad quod demonſtrandum non eſt opus prolixa oratione, ſed ſi tantum inſtituatur antitheſis doctrinæ Pontificiæ de ieiunio, ad ea, quæ ſupra ex teſtimonijs & exemplis Scripturæ de ieiunio conſtituta ſunt, tunc diiudicatio facilis & plana erit. Vt igitur membra membris commodius opponi poſſint, ordine tantum recitabimus, quid Pontificia Eccleſia de legibus temporis ieiunij, de ciborum quorundam prohibitione, & de meritis ieiunij ſtatuerit.

Definitio Pontificii ieiunii.

Hæc enim eſt definitio Pontificij ieiunij, quod ſit ſubtractio cibi, facta ſecundum inſtitutionem Eccleſiæ, ſcilicet ſtatutis temporibus, & abſtinentia ciborum prohibitorum ſub pœna peccati mortalis, ad ſatisfaciendum pro peccatis, & ad promerendam gratiam Dei, & vitam æternam.

Alexander ab Ales.

Vel ſicut Alexander Alenſis definit. Ieiunium eſt abſtinentia a cibo & potu, ſecundum formam Eccleſiæ, intuitu ſatisfaciendi pro peccato, & acquirendi vitam æternam.

I. Primum igitur generale caput Pontificiæ doctrinæ eſt de ieiunio, quomodo ſuum ieiunium deſcribant, ſupra enim ex Scriptura oſtendimus, ſanctos ieiunantes omnibus delicijs corporis renuntiaſſe, & per diem ab omni cibo vſque ad veſperam ſeu cœnam abſtinuiſſe, & parce ac minus delicate etiam cœnaſſe, ſine vlla tamen prohibitione ciborum à Deo conceſſorum.

Quomodo ieiunium ſuu deſcribant Pontificij.

Quomodo vero & quam miris technis veram illam rationem ieiunii, ſicut ſupra ex Scriptura eam monſtrauimus, Pontificii eludant, & peruertant cum maxime ieiunare videri velint, ex ipſorum ſcriptis ordine annotabimus, idque per partes & membra, vt fraus eo planior fiat.

Abdicatio deliciarum non vrgetur à Pontificiis.

Et primo de abdicatione aliarum deliciarum, ſeu delectationum corporis tempore ieiunii, nihil admodum in ſtatutis Pontificiorum præcipitur, certe in praxi apud ipſos non ſeruatur, ſed de cibis tantū ſtatuunt, cum Scripturæ ieiunia plus, ſicut oſtendimus, complectantur, quam ciborum abſtinentiam.

II. Diſcrimen ciborum apud Pontificios facit ieiunium.

II. Ieiunium ſuum potiſſimum conſtituunt in diſcrimine, delectu, ſeu prohibitione potius ciborum quorundam, vt ſcilicet tempore ieiunii abſtineant ab eſu carnium, ouorum & lacticiniorum, diſtinct. 4. capite denique. Parum eſt, vt his diebus à carnibus animalium abſtineamus, niſi ab his quoque, quæ ſentinam trahunt originem carnis, ieiunemus, a lacte videlicet, caſeo & ouis. Et hoc ita ſtatutum ab ipſis & obſeruatum fuit, vt etiamſi quis per totum diem ab omni cibo abſtinuiſſet, ſi in cœna vel parum carnis etiam non laute præparatum, vel durum fruſtum caſei ſumeret, is iudicaretur ieiunium ſoluiſſe & fregiſſe, ac peccatum mortale admiſiſſe, quia ſcilicet Eccleſia ſuo ſtatuto diebus ieiunii hæc prohibuerit.

Scholaſtici de cauſis prohibiti vſus carnium.

Scholaſtici vero ſcriptores, dum rationes huius prohibitionis inquirunt, diſputant quidē de cauſis phyſicis, quod carnes animalium propter caliditatem & humiditatem maxime nutriant & delectent, ac prouocent

fomitem peccati & incentiuum carnis ſeu libidinem: ſed hiſce rationibus vident multa obſtare, ſcilicet quod in piſcibus maior ſit delectatio, quam in carne fumo durata, quodq; condimenta piſcium plus ad libidinem prouocent quam ſalſedo carnium ſalitarum. Argumentanturq; etiam ipſi, legumina propter ventoſitatem iritare libidinem magis quam carnes. Ex Ariſtotele etiam adducunt, quod maxime nutritiua ſint aqua & terra, minime autem aer & ignis, atq; ideo piſces potius quam volatilia & eorum oua prohiberi debuiſſe. Fortiſſima vero obiectio eſt, quod de vino, cuius vſum in ieiuniis ſuis ſuis non prohibent Pontificii, & Scriptura dicat, & experientia teſtetur eſſe rem luxurioſam, Epheſ. 5. Et aliquid ſane conantur ad illa argumenta reſpondere, ſed tandem eo decurrunt: Ideo carnes jeiunii tempore prohibitas, quia terra propter peccatum Adæ ſit maledicta, aqua vero non, vt quæ poſtea ſanctificata etiam ſit Baptiſmo Chriſti. Item: quia Chriſtus poſt reſurrectionem piſcem comederit, non carnes. Alenſis. *Scitum.*

Supra vero oſtenſum eſt, talem ciborum prohibitionem, ſub peccato mortali, & ex talibus cauſis, aduerſa fronte repugnare Scripturæ noui Teſtamenti, & eſſe ipſiſſimam doctrinam dæmoniorum, 1. Tim. 4. Cumque Coloſſ. 2. Paulus dicat: Neminem debere nos judicare vel damnare in genere cibi vel potus, juxta doctrinas & mandata hominum: manifeſtum eſt, quo jure & quo ſpiritu Pontificii inde faciant peccatum mortale. *Refutatio prohibitionis ciborum.*

Vanum enim & falſum eſt, quod Alenſis dicit: Eum qui ſuſcipit Baptiſmum, eo quod tunc fiat membrum Eccleſiæ ſubiicere ſe ſtatutis Eccleſiæ ſub peccato mortali obſeruandis. Chriſtus enim Matth. 28. inſtitutioni baptiſmi hoc addit: Docentes eos ſeruare quæ ego præcepi vobis. Et Matth. 15. Fruſtra me colunt doctrinis & mandatis hominum. Falſum etiam & crimen falſi eſt, quod Iſidori verbis tradit libertatem omnium ciborum, quæ poſt diluuium conceſſa fuerat, in nouo Teſtamento à Chriſto fuiſſe retractatam, vbi per Apoſtolum ſuum dixit: Bonum eſt non manducare carnem. Item, qui infirmus eſt, olus manducet. Paulus enim non ſimpliciter loquitur, ita enim & ſecum & cum Chriſto pugnaret: ſed addit malum eſſe ſi fiat cum offendiculo fratris infirmi, quales tunc erant recens ex Iudaiſmo conuerſi, qui præ infirmitate fidei nondum poterant capere libertatem Euangelii de omnibus cibis. Quodque Paulus de huiuſmodi infirmis dicit, quod præ metu, ne inciderent in aliquod cibi genus à Moyſe interdictum, ſi ex macello gentium vel Chriſtianorum carnes emerent, olus manducarint, hoc iſti ita deprauant quod infirmi, hoc eſt, qui non ſunt perfecti, ſi ad perfectionem tendant, debeant à carnibus abſtinere & oleribus veſci. Et ipſe Alenſis citat quædam veterum dicta contra delectum illum ciborum, vt quod gloſſa, Romanorum decimoquarto dicit: In vſu eſcarum non acquiritur regnum Dei, ſicut etiam non adimitur. Non enim vſus ciborum interdicendus, ſed concupiſcentia frænanda eſt. Et alia gloſſa ex Auguſtino dicit; Non intereſt quid alimentorum vel quantum accipiat, dummodo hoc faciat pro congruentia eorum cum quibus viuit, vel pro vſu neceſſitatis & ſalutis corporis. Item, ex eodem Auguſtino, nec in abſtinendo, nec manducando eſt iuſtitia, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam & temperandi abundantiam. Et quod Gregorius dicit, non cibus, ſed appetitus in vitio eſt. Sed dicta illa miſerabiliter eludit. *Alenſis figmentum.* *Nota.* *Deprauatio ſententiæ Pauli.* *Patres contra delectum ciborum.*

III. Alenſis de quantitate ciborum.

Tertio, Alenſis diſputat & decidit tempore ieiunii non tam à quanto, quam à quali abſtinendum eſſe. Et interpretatur hoc nō tantum de cibis delicatis, ſed potiſſimum de cibis prohibitis: dicit enim, maius peccatum eſſet tempore ieiunii comedere vnum morſellum carnis, quam de piſci-

bus & aliis multum comedere. Item dicit, exceſſum manifeſtum in quantitate cibi minuere quidem meritum jeiunii, non tamen ſoluere jeiunium, quia, inquit, Eccleſia non determinauit, quantum debeat ſumi communi, modo quis carnes non comedat.

IV. Lautitias non prohibet Pontificium ieiunium.

Quarto. Scriptura tradit, Danielem tempore jeiunii panem deſiderabilem, hoc eſt, cibum delicatum non comediſſe. Pontificii vero ſua praxi oſtendunt quid ſentiant, jeiunium eſſe, modo abſtinentia a carnibus, ouis & lacticiniis præſtetur, etiamſi piſces & reliqua cibaria laute, delicate & opipare præparentur & condiantur. Et deliciæ illæ ſimulatorum ieiuniorum fuerunt quidem taxatæ à quibuſdam, ſicut Alanus inquit de planctu naturæ: Hodie gulæ vitium profundius ſe porrigit in Dominos & Prælatos, qui Salmones, Lucios, cæteroſq; piſces æquipollenti generoſitate inſignes, variis decoctionum cruciant martyriis, balneantes officio ſacri piperis, vt multiformem ſaporis gratiam conſequantur. Alius mandibo ... iam contundit, colat alius & conficit, ſubſtantiam vertit in accidens, naturam mutat in aerem, vt ſaturitas tranſeat in eſuriem. Similes Hieronymi ſententias poſtea in hiſtoria annotabimus. Sed talia jeiunii condimenta noluerunt ſibi eripi Prælati Pontificii, oppoſuerunt enim ex diſtinct. 41. dictum Auguſtini: Non cogantur diuites cibis pauperum veſci. Dicit

Innocentius.

igitur Innocentius, Si quis piſces & ſimilia latius capiat vel nimis ardenter, non credimus, quod propter hoc ſoluatur jeiunium, licet in his exceſſibus eum peccare credamus, venialiter ſcilicet.

V. Vſus vini tempore ieiunii non prohibitus.

Quinto, vſum vini tempore ieiunii non prohibent Pontificii, ſed concedunt non tantum in prandio vel cœna, verum etiam poſtea, imo etiam ante prandium ſeu cœnam, modo cauſa ſit rationabilis. Albertus dicit

Albertus.

ieiunium frangi, ſi ante cibum quis bibat vinum. Innocentius credit

Innocentius.

non ſolui ieiunium ſiue ante cibum, ſiue poſt bibatur, & hoc maxime propter conſuetudinem. Alenſis vero ponit vnam notabilem regulam,

Alenſis.

ſcilicet tempore ieiunii cum piſcibus vinum eſſe neceſſarium. Atqui talia Pontificiorum ieiunia præcipuæ apud nos ſunt deliciæ. Et vinum profecto facilius & magis carnis concupiſcentias inflammat, quam arida caro, durus caſeus & rancida oua. Mirabile itaque eſt jeiunium & expetenda ſane caſtigatio corporis, piſces optimi, condimenta lautiſſima, vinum fortiſſimum ſeu præſtantiſſimum, & quantitas indeterminata.

VI. Tempus refectionis diebus ieiunii apud Pontificios.

Sexto, pertinet & hoc ad deſcriptionē Pontificii ieiunii quod de tempore confectionis ſeu comeſtionis tempore ieiunii tradunt. Cum enim veteres dicant, ieiunia ad horam nonam vſque producta fuiſſe: & horas more Scripturæ ſupputent, vt ſexta hora ſit meridies, tertia ſit intermedium tempus inter ortum diei & meridiem, nona vero ſit intermediū tempus inter meridiem & veſperam: Pontificii excogitarunt artificium, quo conſtitutiones illas veterum eluderent, & nihilominus fortiter ieiunare

Veſpera Pontificiorum, Nona.

viderentur. Veſperam enim vocarunt non horam veſpertinam, ſed quando veſpertinum officium celebratur, illud vero ad horam ſecundam poſt meridiem celebrare cœperunt. Ita nonam vocare cœperunt, non tempus intermedium inter meridiem & veſperam, ſed quando nonæ officium cantabatur, quod faciebant per horam ante veſpertinum officium, hoc eſt circa horam à meridie primam. Et tunc cœperunt diebus ieiuniorum

Antonius.

cœnam ſumere. Antonius vero dicit modo ſexta, hoc eſt, meridiana hora tranſierit, poſſe diebus ieiunii cibum ſumi, hoc eſt, cœnari in meridie. Sed quia & hoc nimis graue putabatur, præſertim in quadrageſima, cum

Cabilonenſe Concilium.

Cabilonenſe Concilium dicat: Nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint quam veſpertinum celebretur officium. Vetus enim erat conſtitutio in reliquis ieiuniis, ante nonā horam nō eſſe ſoluendum

ieiunium, in quadrageſima vero ante horam veſpertinam non eſſe cibum ſumendum. Mirifica igitur techna cœperunt ſextam, nonam atque adeo etiam veſpertinum officium in quadrageſima cantare ante meridiem. Et ſole in ſummo axe ſplendente, ipſi boatibus ſuis in templis clamitant tenebras & chaos horridum terram occupaſſe. Atq; ita veſpertino officio ante meridiem decantato, libere commedunt, hoc eſt, ante meridiem cœnant, & tamen volunt videri per totum diem vſque ad veſperam ieiunaſſe, ſed fictione iuris, ſicut ſumma Angelica dicit. Et ex illa quadrageſimali techna generaliter poſtea cœnæ ieiuniorum mutatæ ſunt in prandia. Et nihilominus fingunt ſe veteris Eccleſiæ conſtitutiones de ieiuniis ſeruare. Durandus dicit, quia tam Papa, quam Cardinales, Prælati & religioſi ieiunantes hora ſexta, hoc eſt, in meridie comedunt, ideo conſuetudo reliquos etiam te taliter excuſat. Septimo, poſt tale prandium, deinde ſub veſperam non cœnam ſumunt, ſed collationem, ſicut loquuntur, faciunt Pontificii, vt ſcilicet menſa non ſolemniter ſternatur, ſed tantum mantili circumpoſito, confectiones, electuaria, placentæ, ficus, boleti, nuces, dactyli, poma, pira, & huiuſmodi ſpecies, præſertim in confectionibus imponantur, addito bono vino. Et quia per modum medicinæ hæc ſumi fingebantur, multa ibi diſputabantur de medicinis conſeruatiuis, & iuuantibus digeſtionem, de medicinis cibalibus, de cibis medicinalibus, vt in tali luxu nihilominus ſtrenue ieiunare viderentur. Petrus de Palude dicit: Si quis etiam mane non propter voluptatem, ſed per modum medicinæ, ne deficeret in die ieiunii, ante horam comeſtionis vinum biberet, vel ficus & aliquid huiuſmodi prælibaret, non frangeret ieiunium. Sed hoc, inquit, vulgo non eſt prædicandum. Richardus vero ita diſputat, quamuis aliqui dicant, quod die ieiunii bibere vinum vel cereuiſiam mane, & comedere electuaria de ſero, delectationis cauſa, frangit ieiunium: ego tamen, inquit, credo contrarium, quia quamuis illa aliquo modo nutriant, in hoc tamen non eſt principaliter eorum vſus.

Veſpera ante meridiē.

Durandus.

VII. Collatio veſpertina tempore ieiuniorum apud Pontificios.

Petrus de Palude.

Richardus.

Antonius vero recitatis iſtis Scholaſticorum diſputationibus addit: Sed communis vſus Chriſtianorum eſt, diebus ieiunii facere collationem de ſero, & aliquid parum ſumere cum potu, ſine tali conſideratione, an per modum medicinæ ſumatur. Et hoc eorum factum pie interpretandum & excuſandum eſt, niſi ſumerent in notabili quantitate. Panormitanus vero fictiones ſeu potius ludificationes illas ridens & improbās inclinat in eā opinionem, licere in die ieiunii pluries comedere ſine fractione ieiunii, dummodo fiat ex cauſa rationabili & ſecundū conſuetudinem eorum, inter quos viuitur. Et hoc dicit, quia Græcis addictus fuit, Alenſis enim ſcribit: Græcorum ſententiā eſſe, melius eſſe in die ieiunii pluries & qualibet vice parum comedere, quam ſemel in die cum repletione. Cum Hieronymus etiam dicat: Melius eſt ſæpius comedere parum, quā ſemel ſatis ſumere. Et Iſidorus: Spernitur eius ieiunium, qui in veſpere ciborum ſatietate reficitur. Idem Panormitanus etiam dicit, putarem ego, quod aliquid comedere pro collatione de ſero magis ad ſuſtentationem naturæ, quam ad delicias, non ſit peccatum nec frangit ieiunium. Angelus vero in ſua ſumma dicit, peccatum eſſe, niſi comeſtio potius ordinetur ad medicinam, quam ad cibum ex intentione ſumentis, & ex modo ac quantitate ſumpti, licet conſequenter aliquid nutriat. Et addit: Non reſtringo hoc ad electuaria ſolum, ſicut quidam, ſed addo panem & fructus, & quodcunq; aliud, quod ſumitur per modum medicinæ.

Antonius.

Panormitanus.

Græcorum ſententia de ieiuniis.

Hieronymus.

Iſidorus.

Panormitanus.

Angelus.

Hæc de ieiunii Pontificii deſcriptione per partes tanquam in σωνόψει exponere volui, vt propius aſpici poſſit, qualia nō ieiunia, ſed vere ieiuniī ludibria ſint apud Pontificios. Quam longe enim abſint ab illa ratione ieiunandi, quæ in Scriptura traditur, nuda collatio oſtendet. Cumque pu-

Pontificii ludibria ieiuniorū non ieiunia habēt.

dendis fictionibus juris, ſicut ipſi loquuntur, ſcripturæ jeiunium eludant & manifeſtam fraudem ei faciant: tamen talia ludibria jeiunii non verentur Deo ad ſatisfactionem pro peccatis opponere, & varia ipſis merita tribuere. Quomodo vero talia ludibria jeiunii ab Hieronymo exagitentur in hiſtoria dicemus.

Doctrina Pontificiorū de tempore ieiuniorum. Secundum caput generale doctrinæ Pontificiæ de ieiunio complectitur leges ſiue ſtatuta de temporib. quibus ex præcepto ſub peccato mortali ieiunandum eſſe docent. Supra autem oſtendimus, quæ ſit ſcripturæ ſententia de tempore, quando in nouo præcipue teſtamento ieiunandum ſit. *Scriptura non definit certum tempus ieiuniorum.* Nempe, ſicut Auguſtinus inquit, Epiſtola 86. Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis, totoq; inſtrumento, quod appellatur nouum Teſtamentum, animo id reuoluens, video præceptum eſſe ieiunium. Quibus autem diebus oporteat ieiunare, & quibus non oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitū. *Auguſtinus Cum ieiunium quarta & ſexta feria.* Et in hiſtoria ieiunii oſtendimus, veterem Eccleſiam alicubi quibuſdam diebus ſeptimanæ, quarta ſcilicet feria & ſexta quando publici Eccleſiæ cœtus celebrabātur, & populus ad auditum verbi, ad vſum Sacramentorum, & ad publicas preces conueniebat, ſeruaſſe ieiunia. *ieiuniū ante Paſcha.* Ita etiam ante feſtum Paſchatis propter publice pœnitētes & baptiſandos. Et quando ordinationes miniſtrorum Eccleſiæ fiebant, publica obſeruabantur ieiunia. Sed illa ieiunia habebāt liberas & diſſimiles in diuerſis Eccleſiis obſeruationes, ſicut poſtea oſtendemus. *Pontificij ſtata ei uiu tempora præſcribunt, cum opinione neceſſitatis.* Pontificii vero ex liberis & diſſimilibus obſeruationibus, ſuis legibus & ſtatutis fecerunt præcepta, non ordinis tantum & diſciplinæ gratia ſed opinione neceſſitatis, vt mortaliter peccare iudicetur is, qui ſtato illo die vel tempore non ieiunat, etiamſi alio tempore ieiunet. *Bernhardinus.* Eccleſia enim ſicut Bernhardinus inquit, ſub peccato mortali indicit ſtata ſua ieiunia. Et addit Bernhardinus: O quot ad infernum demerguntur, qui non ieiunant? quot ſunt, qui credunt ſufficere ſibi tres dies per hebdomadam ieiunare qui ex hoc ſolo damnabuntur, quia totā quadrageſimam non ieiunant. *Durandus.* Durandus ita argumentatur: Auguſtini ſententia eſt inſtituta maiorum pro lege ſunt tenenda & Hieronymus addit, ſicut præuaricatores legum diuinarum, ita contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coercēdi ſunt: ſed ſtatuta ieiuniorum ſunt ex inſtitutione Romanorum Pontificum & præuaricatio legis diuinæ eſt peccatū mortale: Ergo ſimiliter etiam peccatum mortale eſt, non ieiunare ſtatis diebus. *Fons decreti Pontificii de certo ieiuniorum tempore.* Extructa autem illa fuerunt ex ἀναζήλια legis Moſaicæ. Sicut enim Leuitici 23. ſcriptum eſt, de ſeptimi menſis decimo die: Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis ſuis, & delebo eam de populo ſuo: ita Pontificii populo noui Teſtamenti voluerunt imponere certorum temporum ieiunia ſub peccato mortali. Nec vero vnius tantum diei, ſicut ſub Moyſe, ſed multorum & variorum dierum, vt ſcilicet ſub libertate noui Teſtamenti durior eſſet ſeruitus. *Chriſtus non tulit leges de certo ieiuniorum tempore, nec eas ferendi poteſtatem cuiquam dedit.* Atqui Chriſtus ſuo aduentu legalem neceſſitatem ieiunii Leuitici, quod erat certi temporis, abrogauit, nec aliud nouum mandatum, quo conſcientias ad certi alicuius temporis ieiunium obligaret, in nouo Teſtamento ſubſtituit. Nec etiam Prælatis Eccleſiæ conceſſit, humanis traditionibus & mandatis conſcientias opinione neceſſitatis, ſub peccato mortali, ad certorum temporum ieiunia obligare. Si enim ab elemētis Moſaicis in Chriſto mortui ſumus quomodo hominum doctrinis & mandatis teneremur? Nemo ergo vos iudicet in cibo ac potu, aut in parte diei feſti Col. 2. Ad feſta vero etiā ieiuniorum dies pertinebant in veteri Teſtamento: Quando enim ieiunabant, nihil operis faciebant, Leu. 23. Et Galat. 4. Paulus in genere dicit, obſeruationem dierum & temporum quo ad conſcientiam, ſcilicet opinione neceſſitatis, ſub peccato mortali pugnare contra Euangelium. Et

cap. 5. concludit: In libertate igitur, qua Chriſtus vos liberauit, ſtate, & nolite rurſus iugo ſeruitutis implicari. Quomodo vero pro ratione incidentium cauſarum, ordinis & diſciplinę gratia ſeu conſcientiarum libertate poſſunt ieiunia vel indici, vel ſuſcipi, ſupra ex ſcriptura oſtendimus, & in hiſtoria ieiunij etiam veteris Eccleſiæ exemplis oſtendemus. Nunc vero Pontificiæ Eccleſiæ doctrinam de hoc capite recenſebimus.

Diſcrimina ieiuniorum Pontificiorũ.

Varias igitur tradunt ieiuniorum diſtinctiones, quod attinet ad tempus ieiunandi.

I. Aſſumpta ieiunia.

Primo enim quædam vocant aſſumpta ieiunia, vt quando quis libere ex propria deuotione ſumit ſibi tempus aliquod ad ieiunandum. Hæc ieiunia dicunt eſſe voluntaria, & pertinere ad opera ſupererogationis.

II. Votiua ieiunia.

Secundo, quædam vocant votiua ieiunia, quando ſcilicet vel ex voto ordinis alicuius monaſtici (quiuis enim ordo peculiaria habet ſtatuta ieiuniorum) vel ex voto peculiariter emiſſo (vt quando ſancti peculiaria in morbis ieiunia vouebant) aliquis ſe ad certi alicuius temporis ieiunium obligat. Et hæc dicunt ratione voti eſſe neceſſaria.

III. Iniuncta.

Tertio, quædam vocant iniuncta ieiunia, quæ ſcilicet à ſacerdote in confeſſione ad ſatisfactionem iniunguntur. Et hæc ratione Sacramenti pœnitentiæ & ſatisfactionis dicunt eſſe neceſſaria.

IV. Indicta ſeu inſtituta.

Quarto, quædam vocant inſtituta ſeu indicta, quæ certis temporibus ex præcepto Eccleſiæ ſtatuta & mandata ſunt, illa ratione præcepti dicunt eſſe neceſſaria.

V. Ieiunia conſilij.

Quinto, quædam ieiunia vocant conſilij, quæ ſcilicet non omnibus ſunt præcepta, ſed tantum illis conſulta, qui per opera ſupererogationis ad ſtatum perfectionis contendere volunt.

VI. Conſuetudinaria.

Sexto quædam vocant ieiunia conſuetudinaria, quando ſcilicet in aliqua regione eſt ieiunium aliquod conſuetum, quod tamen non eſt præceptum per ius ſcriptum.

VII. Extraordinaria.

Septimo, quædam vocant extraordinaria, quæ pro ratione incidentium cauſarum extraordinarie indicuntur.

Species ieiunij indicti ſeu præcepti. Quadrageſimale. Quatuor tempora. Ieiunia in vigiliis certarum feſtiuitatum.

Indicta autem ſeu inſtituta ieiunia, quæ ſunt præcepti, hæc numerant: Primo, quadrageſimam totam, exceptis dominicis. Secundo, quatuor tempora. Tertio, vigilias natiuitatis Domini, & aſſumptionis Mariæ. Quarto vigilias Apoſtolorum, excepta vigilia Ioann. Euangeliſtæ, Philippi & Iacobi. Ex conſuetudine recepta ieiunia hæc numerant. In vigilia omnium Sanctorum, Ioannis Baptiſtæ & Laurentij. Conſilij ieiunia dicunt eſſe in aduentu Domini, in rogationibus, in vigilia Pentecoſtes, & à ſecunda feria quinquageſimæ vſq; ad quartam. Item, iuxta ſummam Angelicam, quarta & ſexta feria ac ſabbata omnia ſunt ieiunia conſilij. Alij dicunt olim in primitiua Eccleſia hęc ieiunia fuiſſe præcepti, iam eſſe cõſilij. Ex hac nuda cõmemoratione varietas & multitudo laqueorum conſcientijs iniectorum aliquo modo ęſtimari poteſt, cum ſub peccato mortali pleraque ieiunia neceſſaria fecerint, & quidem ad vitam æternam neceſſaria, imo plus vltra vitam æternam ieiunia poſſe mereri finxerunt.

Ieiuniorum ex conſuetudine receptorum ſpecies. Ieiuniorum e conſilio ſpecies.

Cauſæ inſtituti ieiunii quadrageſimalis & quatuor tẽporũ. Exemplum Chriſti.

Operæ pretium vero eſt audire rationes inſtitutionis ieiuniorũ, quadrageſimæ præſertim, & quatuor temporum. Omnes quidem in eo conſentiunt, quadrageſimam ideo inſtitutam, quia Chriſtus ieiunarit 40. dies. Sed Alenſis videt, multa poſſe obijci, quia ſcilicet Chriſti illud ieiunium fuit miraculoſum, & ſicut recte dicit, in miraculis Chriſtus proponitur non imitandus, ſed admirandus. Item, Chriſtus cum diceret (Diſcite a me) Apoſtolis ſuis non iniunxit, vt ieiunium ſuum quadrageſimæ imitarentur imo noluit ipſos ieiunare, quamdiu cũ ipſis fuit. Item, cum Moyſes ieiunaſſet quadraginta diebus, itidem & Helias, inde tamen

Exceptiones Alenſis. I. II. III.

non

ſtolorum in cruce, ex contextu manifeſtum eſt. Et omnibus Pontificiorum argumentis vnicam tantum illam Auguſtini ſententiam oppono. Quibus diebus oporteat ieiunare, quibus non oporteat, pręcepto Domini, vel Apoſtolorum, non inuenio definitum. Et tamen cum opinione neceſſitatis ſub peccato mortali, ſtata ſua ieiunia conſcientijs obtrudunt Pontificij.

Refutatio generalis omnium ſuperiorum cõmentorum.

Tertium generale caput doctrinæ Pontificiæ de ieiunio oſtendit, quo fine & ieiunent, & ieiunari velint Pontificij, vel, vt ipſorum phraſibus vtar, quale meritum, qualem efficaciam ſeu fructificationem ieiunijs ſuis tribuant. Et hoc caput præcipue obſeruandum eſt. Supra enim oſtēdimus, non actu, ſeu ipſo opere operato, ſed finibus diſcerni ieiunia prophana, ſuperſtitioſa, & impia a veris, pijs & Chriſtianis ieiunijs. Scholaſtici igitur diſputant, ſicut Alenſis dicit: Hominē non teneri vt ieiunet ſiue in charitate, ſiue ex charitate, quia inſtitutio ſiue iniunctio ieiunij ad actum obligat, non ad modum. Albertus dicit: Ieiunium in peccato mortali præſtitum, non prodeſſe quidem ad promerendam vitam æternam, prodeſſe tamen ad alia, quia ſcilicet impleat mandatum, ad quod tenebatur obligante ſiue Eccleſia ſiue confeſſore, & quia ieiunium quoquo modo factum, relinquat diſpoſitionem bonam ad caſtitatem, & præcipue quia magis confinem faciat gratiæ Dei, ad quam diſponat: vel ſicut Bonauentura loquitur, quia valeat ad gratiæ impetrationem. Si vero in charitate fiant ieiunia, tribuunt illis multas & varias vtilitates. Et non male loquuntur, cum dicunt, ieiunium ordinari ad refrenationem libidinis, & eleuationem mentis, iuxta Auguſtini dictum, quòd allegant: Ieiunium purgat mentem, ſubleuat ſenſum, & carnem ſpiritui ſubijcit, cor contritum & humiliatum facit, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis vero lumen accendit. Sed opus operatum ieiunij per ſe illa non poteſt efficere, niſi ſpiritu actiones carnis mortificentur, ſicut Hieronymus ipſe de ſe fatetur: Quoties inquit, in eremo cõſtitutus in illa vaſta ſolitudine, quæ exuſta Solis ardoribus horridum Monachis præſtat habitaculum, putabam me Romanis intereſſe delicijs, ſedebam ſolus, quia amaritudine plenus eram, horrebant ſacco membra deformia, quotidie lachrymæ, quotidie gemitus: & ſi quādo repugnantem ſomnus imminens oppreſſit, nuda humo vix oſſibus hærentia membra collidebam. De cibo vero ac potu taceo, cum etiam languētes Monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accèpiſſe luxuria ſit: Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere damnaueram, ſcorpionum tantum ſocius & ferarum, ſæpe choreis intereram puellarum, pallebant ora ieiunijs, & mens deſiderijs æſtuabat, & in frigido corpore, & ſicca iam ac præmortua carne, ſola libidinum incendia bulliebant, &c.

De finibus ſeu meritis ieiuniorum Pontificiorum.

De opere operato ieiunii.

Alenſis.

Albertus.

Bonauentura.

Sed audi quæſo, quomodo loquantur, quando de meritis ieiunij ſui diſputant, verba enim tantum ipſorum adſcribam. Communis igitur omnium ipſorum vox & opinio eſt, indici ieiunia, & valere ad ſatisfactionem pro peccatis. Et quid ſit ſatisfactio, Durandus ita declarat, quod iniuſtitia comiſſa per offenſam, reducatur ad æqualitatem iuſtitiæ & amicitiæ per ſatisfactionem, vt ſatisfactio ſit compenſatio offenſæ ad reconciliandam amicitiam. Hæc ſunt verba Durandi.

Ieiunia valere ad ſatisfactionem pro peccatis.

Satisfactio quid.

Durandus.

Scotus dicit, Satisfactionem eſſe operationem externam, laborioſam ſeu pœnalem, voluntarie aſſumptam ad puniendum peccatum à ſe commiſſum, & ad placandū Deum, Gabriel dicit, eſſe paſſionem ſeu pœnam voluntarie toleratam in ordine ad peccatum, vel peccati remiſſionem. Et proprium ſatisfactionis eſſe dicit, vt ſit æqua correſpondentia, ſeu æqualētia eius, quod redditur ad illud, pro quo redditur. Quia vero in ſatis-

Scotus.

Gabriel.

ſactione

meritum nobis applicandum, neceſſarium eſſe. Item finis ieiuniorum eſt vt peccata expientur, ira Dei mitigetur, vtque Deo gratiores efficiamur. Item negare ieiunium opus eſſe, quo æternam vitam mereamur, & ſatisfacimus pro peccatis, error, inquit, eſt apertiſſimus. &c. Hæc Aſotus.

Atque hæc eſt gloſſa ordinaria Decreti Tridentini de ieiunio, tradita ab illo, qui Concilio interfuit & Decretorum pars magna fuit.

De diſpenſationibus Pontificiis in ieiunio.

Quartum caput eſt doctrina de Pontificiis diſpenſationibus in ieiunio. Tradunt enim eſſe cauſas quaſdam rationabiles ſeu legitimas, propter quas aliqui à ieiunio excuſentur, vt eſt infirmitas morbi & languoris, vt in ægrotis: ſiue infirmitas complexionis, vt qui ex inanitate ſtomachi incidunt, vel in vertiginem capitis, vel in inſomnia: ſiue infirmitas ætatis, vt in pueris, vſque ad annum 21. in ſenibus circa annum 70. ſiue infirmitas ſexus, vt in prægnantibus & lactantibus: ſiue infirmitas paupertatis, vt qui non tantum ſemel habent quo quantum eſt poſſent refici: ſiue infirmitas laboris neceſſarij, qui non poteſt ſuſtineri a ieiunantibus: ſiue infirmitas peregrinantium. *Excipiuntur* itaq; à neceſſitate ieiunij, I. ægroti. II. infirmæ complexionis. III. pueri. IV. ſenes. V. prægnantes & lactantes. VI. pauperes. VII. laborantes. VIII. peregrinantes. Et ſumpta ſunt hæc ex veteris Eccleſiæ ἐπιεικείᾳ, quæ non propoſuit ieiunia cum opinione neceſſitatis, ſed abſtinebant, quantum quiſque vel valebat, vel volebat, ſicut Auguſtinus inquit: Nam qui ieiunare non valet, poteſt, iuxta Chryſoſtomi ſententiam, temperanter viuere. & in ſobrietate poteſt etiam carnem mortificare, pœnitentiam, orationem, & reliqua pietatis officia exercere.

Qui à ieiunandi neceſſitate excipiantur.

Nundinationes diſpenſationum ieiunij.

Inde vero Pontificij fecerunt nundinationes ſuarum diſpenſationum, non pro cauſis legitimis, ſed pro pecunia legitima. Hoc enim primo recte traditum fuit, & conſuetudine etiam obſeruatum, ſicut ipſi fatentur, quando cauſa excuſans a ieiunio legitima & euidens eſſet, non opus eſſe quærere diſpenſationem, ſed quemque per ſeipſum poſſe ſoluere ieiunium. In dubijs vero caſibus recurrendum eſſe, vel ad confeſſorem, vel ad arbitrium boni viri. Poſtea Hoſtienſis cœpit diſputare: Non ſufficere licentiam ſimplicis presbyteri, etiam ex iuſta cauſa, niſi ſumma neceſſitas immineat, ita quod ad Epiſcopum non poſſit haberi recurſus. Tales igitur diſpenſationes Epiſcopi ſenſim ad ſuas curias traxerunt, quia non gratis concedebantur, & factæ inde ſunt magnæ nundinationes. Quod cum Romana curia animaduerteret, pleroſque tales caſus ad ſe reuocauit, præſertim in redemptionibus & commutationibus ieiuniorum. Cumque in curia Romana non ſcrupuloſe de cauſis legitimis, ſed de pecunia tantum pro diſpenſationibus numeranda diſputaretur, maluerunt plerique à ſede Romana tales bullas mercari, ſicut extant certæ taxæ indultorum pro licentia vtendi lacticiniis temporibus prohibitis, vt pro vna perſona Turonenſes ſex, ducatos 2. pro tota familia Turonenſes 12. ducatos 3. Carolinos 6. pro toto oppido Turonenſes 200. ducatos 50. Nec difficilem ſe præbebat curia Romana, quando taxa illa numerabatur, ſicut Gabriel inquit: Noſtris temporibus per Apoſtolicæ ſedis diſpenſationem quæ facile conceditur, in quadrageſima lacticiniis generaliter pleriſque omnes vtuntur, frigeſcente vbique charitate, & tepeſcente diſciplina Chriſtiana. Vnde reliqui nulla conceſſa diſpenſatione ſimiliter lacticiniis vtuntur. Hæc Gabriel.

Hoſtienſis.

Pretia Romanorum indultorum & licentiæ veſcendi cibis interdictis.

Gabriel.

In hiſce capitibus conſiſtit ſumma doctrinæ Pontificiorum de ieiunio, quam ideo ipſorum verbis exponere volui, vt ad ea, quæ ex Scriptura & ex Patribus de ieiunio ſupra annotauimus, conferri poſſit, & ex ipſa collatione conſtitui, quam ingens ſit diſſimilitudo, vtque eo rectius

intel-

intelligatur, quid Pontificij veliat intelligi, quando vel in Tridentino Decreto, vel in aliis ſcriptis de ieiunio loquuntur.

Honeſta eſt oratio, quando loquuntur de vtilitate exercitiorum ieiunij, vt quod habeat teſtimonia & exempla cum ſcripturæ, tum totius antiquitatis. Et quando declamitãt in noſtris Eccleſiis prorſus ſublata eſſe ieiunia, poteſt Lector turbari, exiſtimans eos loqui de ieiunio, quod in ſcriptura traditum, & in veteri Eccleſia vſitatum fuit. Sed meminerit Lector, ingens eſſe diſcrimen, & ſciat ipſos loqui de ſuo ieiunio, quod quale ſit, ipſorum verbis expoſuimus. Et talia ludibria ieiunii, tales ſuperſtitiones, & impias opiniones, ſicut ex Pontificiorum libris deſcripſimus, ex noſtris Eccleſiis exploſa eſſe, gaudemus, & Deo gratias agimus, quod accẽſa verbi ſui luce tenebras illas diſcuſſit: falſum vero eſt, nos in Eccleſiis noſtris nihil vel de doctrina vel de exercitiis veri ieiunij reſiduum habere. Scimus enim, ipſos etiam Scholaſticos tradere, quod duplex ſit ieiunium, nempe ieiunium virtutis, quod dicunt eſſe actum temperantiæ ſeu ſobrietatis, & ieiunium Eccleſiæ, quod magis proprie ceremoniale ſeu pædagogicum ieiunium nominaretur: dicunt enim, eſſe determinationem de tempore comedendi, & de qualitate ciborum: Nos igitur ad temperantiam ac ſobrietatem auditores noſtros ex verbo Dei ſedulo exhortamur, propoſitis prohibitionibus & comminationibus diuinis, contra crapulam & ebrietatem. Et Deo bene iuuante, inter poſtremi huius ſeculi crapulas, habemus multos, qui non ſimulato ſtudio temperantiam & ſobrietatem ſectantur ac colunt. Sed, inquis, ieiunium proprie dictum, aliquid amplius complectitur, quam temperantiam, quæ quotidiana & perpetua eſſe debet. Ego vero hoc non nego, ſupra enim ex ſcriptura manifeſte hoc oſtendi. Reſpondeo autem per diſtinctionem: Si intelligatur ceremoniale ieiunium Pontificiæ Eccleſiæ, quod in prohibitione quorundam ciborum, in obſeruatione temporum, & in tali opinione meriti, ſicut ipſi tradunt, conſiſtit, fatemur nos illud non tantum non docere & exercere, ſed ex verbo Dei reiicere & damnare. Si vero intelligatur pædagogicum ieiunium, ſicut in teſtimoniis & exemplis ſcripturæ deſcribitur, & in veteri puriori Eccleſia vſitatum fuit, certe doctrinam illam, ſicut eam ſupra ex verbo Dei deſcripſimus, Eccleſiis noſtris proponimus, & ad talia exercitia, ſicut in ſcriptura proponuntur, quando carnis vel petulantia, vel inertia hoc poſtulat, ad ſtudium ſeriæ pœnitentiæ, orationis, meditationis verbi & Sacramentorum, auditores noſtros exhortamur. Ac multi ſunt, qui acceſſuri ad meditationem verbi, ad exercitia precum communium, & ad communionem Sacramentorum, pridie vel a cœna abſtinent, vel certe parciſſime cœnant. Exercitia vero talia ſcripturæ conſentanea, non magis vigere & florere dolemus, vtque iuxta ſcripturæ normam & exempla, ſine ſuperſtitioſis legibus, & impiis opinionibus, publice & priuatim reſtitui aliquando poſſint, ex animo optamus.

Quale ieiunium in noſtris Eccleſiis. Temperantia docetur.

Pædagogicũ ieiunium in noſtris Eccleſiis.

Conquerimur autem Pontificiorum ſuperſtitioſas leges, & impias de ieiuniis opiniones, cauſam dediſſe ad collapſam hanc diſciplinæ partem, & nunc etiam, quo minus reſtituatur, obſtare, quod pro ſuis legibus & opinionibus acerrime pugnent Pontificii. Ex iis enim, quæ in deſcriptione ieiunii Pontificii ipſorum verbis expoſuimus, facile colligi poteſt, quomodo vetera veri ieiunii exercitia iamdudum collapſa fuerint. Lutherus certe ea nõ ſuſtulit, quia iã pridem in Põtificia Eccleſia nulla talia ieiunia fuerunt, ſicut in verbo Dei traduntur, ſed ludibria potius veri ieiunii, ſicut collatio manifeſte oſtendit. Quod vero dictitant quidam, Lutherum in primo certamine debuiſſe abiectis abuſibus, ſuperſtitionibus & impiis opinionibus ipſam ſubſtantiam ieiuniorum retinere: Ad hoc non diſſeſſu

Lutherus non ſuſtulit vera ieiunia.

eſt reſponſio: Nulla .n. vera veri ieiunij exercitia tunc erant in Eccleſia Pontificia, ſed ludificationes tantum, ſicut oſtendimus, quas certe retinere nec voluit, nec debuit Lutherus, imo prohibitionem ciborum, obſeruationem temporum. cum opinione neceſſitatis, & impias de merito opiniones, ſicut expoſuimus, omnino debuit iuxta verbum Dei reijcere & damnare. Atque hæc tota ſubſtantia erat Pontificij ieiunii, quid igitur de illa vel debuit vel potuit retinere? Alia vero eſt quæſtio, quare non repudiato Pontificio ieiunio, exercitia Biblici (vt ita loquar) ieiunii Lutherus inter initia ſuorum certaminum reſtituerit? Sed ad hanc etiam quæſtionem facilis eſt reſponſio: Quia enim regnum Dei non conſiſtit in externis obſeruationibus, præſertim cibi & potus, Rom. 14. ſed in pulchritudine filiæ regis interiori. Pſal. 45. hoc eſt, in iuſtitia fidei, in cultibus interioribus, & in ſpiritualibus pietatis exercitiis. Corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis eſt, 1. Tim. 4. Inepta & inutilis eſſet inſtauratio ſeu reformatio, ordiri ab externis obſeruationibus. Cum igitur abolitis ferme interioribus cultibus, & ſpiritualibus exercitiis pietatis, exiſtimaretur tunc totus Chriſtianiſmus conſiſtere in obſeruatione traditionum de ieiuniis, & ſimilibus, additis impiis opinionibus neceſſitatis, iuſtitiæ, meriti, &c. Luthero vt ſapienti architecto de fundamento cogitandum fuit, vt ſcilicet falſas ac pernicioſas iſtas opiniones verbo Dei animis hominum eximeret, doctrinam de pœnitentia & iuſtitia fidei ex Scriptura illuſtraret, & ex hoc fundamento cultus Spirituales reſtitueret, ac libertatem Euangelii in externis obſeruationibus ex verbo Dei declararet. Hæc fuerunt primaria præcipui momenti capita, quæ nec exigui temporis, nec pauci laboris fuerunt. Poſitis vero & illuſtratis primariis illis fundamentis, certe ieiunii etiam non oblitus fuit Lutherus, ſed diligenter oſtendit, quomodo genuina eius exercitia reſtitui poſſent, nō externa illa ſpecie, ſicut veteri prouerbio dicitur: Italorum deuotio, Germanorū ieiunia, fabam valent omnia, ſed iuxta normam verbi Dei, vt acceptabilia fierent ieiunia, ad reprimendam carnis petulantiam. Hæc tractat in explicatione 6. capitis Matth. vbi dicit a magiſtratu poſſe externum ordinem politico fine inſtitui de carne & piſcibus: Sicut in Saxonia abſque vllo mandato talis ordo politicus & œconomicus libere ſeruatur. Deinde addit, præcipue & ante omnia temperantiæ & ſobrietati ſtudendum. Poſtea adiungenda eſſe etiam exercitia ieiunii proprie dicti, vt aliquando corpus caſtigetur ſubtractione & cibi & omnium deliciarum corporis, non impia aliqua opinione meriti, ſed hoc fine, vt carnis petulantia & inertia reprimatur & caro ſpiritui ſubiiciatur, vtque ad ferendas afflictiones, vbi opus fuerit, aſſuefiat. Illud vero, dicit, nec poſſe nec debere certis ac generalibus regulis præſcribi, ſed conſcientiis liberum eſſe relinquendum, prout quiſque carni ſuæ fræno opus eſſe animaduerterit: Temperantiam vero & ſobrietatem, ſemper & omnibus eſſe colendam. Illam doctrinam tradit in multis aliis locis: vt in libello germanico, de vſu Chriſtianæ libertatis, in fine. Item, de bonis operibus, vbi dicit, talem habendum eſſe delectum ciborum, in ieiuniis, prout quiſque animaduertit, cibo aliquo concupiſcentias carnis ſuæ vel inflammari, vel reprimi. Eadem doctrina etiam in Auguſtana confeſſione & eius Apologia repetitur: Et multis explicatur à Domino Brentio, in Apologia VVirtenbergenſi.

Hæc volui hoc loco adiicere, ad reprimendam calumniam iſtam, quaſi in noſtris Eccleſiis & doctrina & exercitia ieiunii proprie dicti, prorſus ſint extincta. Nobis certe exemplo Lutheri opera danda eſt, vt & doctrina de ieiunio diligenter tradatur, & vera eius atque vtilia exercitia, quantum in hac diſſolutione diſciplinæ fieri poteſt, reſtituantur. Nota eſt Domini Philippi querela, in loco de mortificatione. Mundus nunc ſuperbiſ-

Cur non retinuerit.

Cur non reſtituerit ieiunia.

Quid Lutherus de ieiunio docuerit.

ſime excuſſit diſciplinam, & ſumit ſibi immodicam licentiam, pro qua graues pœnas aliquando Deo daturus eſt. Nam præterquam quod ipſa licentia coniuncta eſt cum intemperantia & alijs multis vitijs, illud incommodi etiam habet, quod in tali barbarica vita non poteſt doceri aut aſſuefieri iuuentus ad religionem, & paulatim induit contemptum religionis. Poſtea grandior ætas neque intellectum, neque reuerentiam, neque conſcientia vlla religionis habet. Hæc ibi.

HISTORIA CERTAMINVM DE ABSTINENtia & ieiunio.

In tota hac diſputatione multa diſſimilia dicta Patrum, & varia exempla antiquitatis ad ſuperſtitiones ſuas pingendas & ſtabiliendas, obijciunt Pontificij. Ad quas obiectiones recte quidem, oppoſitis alijs ſanioribus ſententijs & exemplis antiquitatis, congruentibus ad normam ſacræ Scripturæ, reſpondetur. Sed illuſtrior eſt refutatio & explicatio ſolidior, ſi occaſiones ſententiarum & exemplorum, quæ in hac cõtrouerſia agitari ſolent, monſtrentur. Intelligentia enim dictorum ſumenda eſt ex cauſis dicendi, ſicut Hilarius recte inquit. Illud vero commodiſſime oſtendi poteſt in obſeruatione hiſtorica, qualia ſingulis temporibus in Eccleſia de hac controuerſia fuerint certamina, quæ conſideratio & alias præterea habet vtilitates. Quia enim Paulus dicit, traditiones hominum in hoc genere habere ſpeciem ſapientiæ in ſuperſtitione, ſiue in cultibus electitijs, ſeu voluntarijs, (vocat enim ἐθελοθρησκείαν) & in humilitate affligente corpus. Coloſſ. 2. Et doctrinas dæmoniorum habere prætextum externæ

Hiſtoria ieiunij vtilis & neceſſaria

ſeu ſimulatæ ſanctitatis, quæ hypocriſis vocatur, 1. Timoth. 4. vtile eſt in hiſtoria Eccleſiæ obſeruare, quomodo myſterium illud ſuperſtitionis & hypocriſeos, partim per hominum traditiones, partim per doctrinas dæmoniacas, omnibus temporibus ſe exeruerit, qua ſpecie ſimplicibus & bonis ſæpe impoſuerit, & quos veritatis ſuæ teſtes Deus ſingulis temporibus excitarit, qui oppoſita norma ſacræ Scripturæ, hypocriſin illam detexerunt, & ſuperſtitionem repreſſerunt, donec fermentum illud prorſus peruaſit & doctrinam & exercitia ieiunii.

Contexemus igitur, quantum pro inſtituti noſtri ratione fieri poterit breuiſſime hiſtoriam certaminum de ieiunio. Certum autem eſt, doctrinam & exercitia temperantiæ, ſobrietatis, ieiunii, & abſtinentiæ, oppu-

Oppugnatur ieiunium à crapula.

gnari tanquã caſtris ex aduerſo poſitis, à ſpiritu [illegible] crapulæ, ebrietatis, comeſſationum, intemperantiæ & luxuriæ, quæ vitia ex verbo Dei ſerio ſunt reprehendenda & damnanda, propoſitis ſeuerisſimis prohibitionibus & comminationibus diuinis. Sed illa vitia, vt opera carnis manifeſta, non poſſunt vlla ſpecie ſanctitatis velari: impietas enim eorum nullo prætextu vel excuſari, vel defendi poteſt. Et ſi quid prætenditur ad excuſandas excuſationes in peccatis, facile prætextus omnes poſſunt detrahi, maxime ipſa conſcientia cogitationibus inuicem accuſantibus, atteſtante in mentibus non prorſus reprobis. Neceſſario tamen & ſæui hoſtes illi, qui abſtinentiam & ieiunium à ſiniſtris crapula & ebrietate oppugnant, gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei, iuſto zelo ſunt inuadendi & ex Eccleſia Dei profligandi. A dexteris vero, quo maiori ſpecie, eo periculoſius per ſuperſtitionem & hypocriſin ſana doctrina, & vera exercitia ieiunij impugnantur, & admixto ſuperſtitionis fermento deprauantur. Verum enim eſt, quod Chryſoſtomus dicit: Nihil tam perniciose de-

Hypocriſis.

prauat bonum, quã hypocriſis ſeu ſimulationum malum ſub ſpecie boni celatum, quia dum non cognoſcitur, non cauetur. Quod igitur ad hanc

partem de ſuperſtitioſis opinionibus ieiunio admixtis attinet, hiſtoricas quaſdam obſeruationes annotabimus. Primo, quomodo ipſa Scriptura tales ſuperſtitiones & taxet, & cauendas præmonſtret. Secundo, quomodo externæ Gentium Religiones hypocriſin illam æmulatæ ſint. Tertio, quomodo ſub nomine & titulo Apoſtolorum & virorum Apoſtolicorum apocrypha ſcripta & ſuppoſititia exempla, ad ſtabiliendas iſtas ſuperſtitiones Eccleſijs obtruſa fuerint. Quarto, quomodo ſæpe ſimplices & boni ſpecie illa ſapientiæ & ſanctitatis circumuenti, ligna, fœnum & ſtipulas ſuper fundamentum extruxerint. Quinto, quomodo ab hæreticis doctrinæ iſtæ Dæmoniorum ſparſæ, & qua ſpecie propugnatæ fuerint. Sexto, quomodo & per quos teſtes, ex quibus etiam fundamentis Eccleſia melioribus temporibus ſuperſtitionibus illis ſe oppoſuerit. Et quomodo facta inclinatione ſenſim fermētum ſuperſtitionum in doctrinam & exercitia ieiunij primum admiſſum, poſtea vero certatim inuectum & receptum fuerit. Hæc capita, in quibus præcipuæ obſeruationes conſiſtunt, prout ordo hiſtoriæ ſe obtulerit, ſimpliciter explicabimus, atq; inde multarum obiectionum ſolutiones vltro ſe offerent.

Capita hiſtoriæ de ieiunijs.

QVALES SVPERSTITIOSAS OPINIOnes ieiunio tunc admixtas ipſa Scriptura taxet & refutet.

Supra ex Scriptura ipſa oſtendimus, quod optimis etiam Eccleſiæ temporibus, quando ſcilicet Prophetæ, Chriſtus & Apoſtoli docuerunt, ieiunijs admiſceri cœperint prauæ & ſuperſtitioſæ opiniones, quas quomodo ſcriptura refutarit, in præcedentibus explicauimus. Hoc loco tantum hiſtoricas obſeruationes ex locis illis ſcripturæ annotabimus, quæ ſcilicet, & quales ſuperſtitioſæ opiniones illis temporibus in doctrinam & exercitia ieiunij irrepere cœperint, quas Deus ipſe magno zelo improbauit.

Certamina ſcripturæ contra ſuperſtitiones ieiunij

Et in Scriptura ſane non occurrit exemplum de talibus ieiunij ludibrijs, qualia in Papatu vſitata eſſe iam oſtendimus. Quod ſcilicet ſimulamur ſe ieiunare, & interea vel piſcium lautitijs, vel alijs confectionibus ſe, vel ad nauſeam, vel ad ſaturitatem repleuerint. Sed per totum diem non cibis tantum, verum alijs etiam corporis delectationibus, aſſumptis lugentium ritibus, abſtinuerunt, ita vt ieiunium eſſet afflictio animæ, ſiue caſtigatio corporis, ſicut oſtendunt loci, Eſa. 50. Ierem. 14. Zachar. 7. Matth. 6. In huiuſmodi vero ieiunijs, in quibus, quoad ſubſtantiam (vt ita loquar) nihil deſiderabatur, Scriptura tamen ſuperſtitioſas opiniones reprehendit, vt quod exercitia ieiunij non referebant ad pios illos fines, quos ſupra ex verbo Dei deſcripſimus: ſed fingebant, ipſum opus operatum ieiunij per ſe eſſe cultum Dei. Quare, aiunt, Eſa. 58. ieiunauimus, & non aſpexiſti, afflximus animas noſtras, & tu ignoras? Imo fingebant ieiunij opus eſſe meritorium, propter quod & oratio exaudiretur, Iere. 14. & ira Dei auerteretur, ſicut Zach. 7. fingunt ſe ob ieiunia ſua 4. menſium ex captiuitate eſſe liberatos. Taxatur & illa opinio in Zacharia, quod temporalia ieiunia, quæ exemplo ſcripturæ ob præſentes calamitates, ad excitandam pœnitentiæ & orationis maiorem deuotionem, indicta fuerant, volebant conuertere in ſtata, perpetua & neceſſaria ieiunia, & extra libitæ ieiunijs à Deo non mandatis, peculiares cultus facere. Et hæ ſunt præcipuæ ſuperſtitioſæ opiniones, quæ tempore veteris Teſtamenti ſe greſſu iam in exercitia ieiuniorum irrepſiſſe, quas Prophetæ magno zelo taxauerunt. Illas hoc loco breuiter tantum perſtringo, ſupra enim refutationes plenius ſunt explicatæ.

Veteri Teſtamentum contra opus operatum ieiunij.
Contra merita.
Contra leges traditionum.

Nouum Teſtamentum.
Contra hypocriſin ieiunii.
Contra meritum iuſtitiæ.
Contra ſupererogationem.
Contra leges ieiuniorum.

In nouo vero Teſtamento Chriſtus, Matth. 6. illam Phariſæorum opinionem reprehēdit, quod pietàtem & ſanctitatem putabant ſitam eſſe in externa obſeruatione traditionum de ieiunijs, nam propter opinionem & laudem ſanctitatis oſtendebant ſe externis geſtibus, vt ab hominibus viderentur ieiunare. Sed Phariſæus Luc. 18. habuit opinionem meriti iuſtitiæ coram Deo per ſuum ieiunium. Cum enim non eſſet a Deo mandatum, bis in ſeptimana ieiunare, tanquam opus ſupererogationis, hoc ſuum ieiunium iudicio Dei opponit in articulo iuſtificationis, hoc enim parabola agit, vter inter duos illos iuſtificatus deſcenderit, & quid vterq; ad Deum pro iuſtitia attulerit. Atque in hanc ſentētiam Phariſæus inter cætera dicit: Ieiuno bis in ſabbato, ſed deſcendit non iuſtificatus. Hoc manifeſtiſſimum eſt, quod ea fuerit opinio Phariſæi iſtius de ſuo ieiunio. De ſtatis etiam ſeu certis ieiuniorum temporibus Phariſæi & Baptiſtæ diſcipuli, quaſi exprobrandi cauſa, quæſtionem Chriſto proponunt, quare ſuos etiam diſcipulos non aſſuefaciat ad ieiunia certi ſeu ſtati temporis. ſicut non Phariſęi tantum ſed Baptiſta etiam ſuos diſcipulos ad talem diſciplinam aſſuefecerit, & ibi certe tempus & occaſio fuiſſet, ſi quid tale in nouo Teſtamento Chriſtus ſtatuere, & diſcipulis ſuis iniungere voluiſſet. Ieiunauerat ipſe 40. dies, & hoc ſuum ieiunium poterat diſcipulis, vel quoad anniuerſarium tempus, vel quoad numerum dierum, vel quoad ciborum diſcrimen, imitandum proponere. Sed nihil horum, etiam oblata per quæſtionem illam occaſione facit. Viuebat ipſe cum diſcipulis non in abundantia, ſed ex piorum eleemoſynis, temperanter, ſobrie, & parce, vt ob carnis laſciuiam ſubigendam non opus ipſis eſſet ieiunio. Cumq; perſecutiones & aliæ calamitates nondum vrgerent Apoſtolos, dicit ipſos, qui tunc, vt filij nuptiarum, tractabantur, non eſſe adigendos ad ieiunia, Luc. 5. Superuenturas vero perſecutiones & calamitates monſtraturas ipſis tantum, quibus diebus lugendum & ieiunandum ſit. Et diligenter hoc obſeruetur: valde ſpecioſum enim argumentum eſt, quod Baptiſta inter natos mulierum Propheta maximus, à cuius prædicatione nouum Teſtamentum initium ſumpſit, rigidam & auſteram vitam duxerit, non veſcens vulgaribus & vſitatis cibis. Cumque diſcipulos etiam ſuos, ad diſciplinam certis temporibus frequenter ieiunandi aſſuefecerit, ſicut hiſtoria illa indicat, Matth. 9. Et Phariſæi ex ipſo fundamento

Baptiſtæ exemplum.

proponunt Chriſto quæſtionem, quare non illud Baptiſtæ exemplum diſcipulis ſuis imitandum proponat, ſi maxime Phariſæorum traditiones de ieiunijs probare nolit? Chriſtus vero reſpōdet: Filios nuptiarum non eſſe huiuſmodi legib. ad ieiunia adigendos (hoc enim verba Lucæ volunt μὴ δύνασθε ποιῆσαι νηστεύειν;) Et rationem addit, vetuſtatem, ſiue diſciplinæ legalis, ex qua Baptiſta aliquid retinuit, ſiue traditionum humanarum, vnde Phariſæi ieiunabant, non eſſe aſſuendam nouitati Euangelicæ: talem enim mixturam non prodeſſe, ſed obeſſe.

Ita enim & Hieronymus ſimilitudinem de veſtimento veteri, & aſſumento nouo interpretatur. Num vero, quia liberum facit Chriſtus ieiunium in nouo Teſtamento, prorſus tollit vel prohibet illud? Minime. Oſtendit enim Matth. 9. quomodo ſit ieiunandum, vt pater cœleſtis, videat, rependat. Sed non vult legibus ad certa tempora neceſſitatis opinione alligatum eſſe ieiunium. Crux vero, inquit, & negotiorum grauitas præbebunt occaſionem, & monſtrabunt tempus ieiunandi, ſicut & in veterum exemplis illud cōſpicitur. Et valde memorabilis eſt hæc obſeruatio de exemplo Baptiſtæ & diſcipulorum eius. Ne enim hæc in nouo Teſtamento, opinione neceſſitatis, meriti vel ſupererogationis, ad imitationem traherentur, & leges inde conderentur, vel de temporibus ieiuniorum vel de qualitate cibi, Chriſtus noluit diſcipulis ſuis imitationem eius

...borum de...ius.

exempli

exempli iniungere, imo oſtendit illud pertinere ad vetuſtatem veteris Teſtamenti, quæ non ſit aſſuenda libertati noui Teſtamenti.

Et ipſe Chriſtus propter hanc ipſam cauſam noluit rationem victus à Baptiſta ſeruatam imitari, ſed maluit in collatione ad Baptiſtam, vocari à Phariſæis homo vorax & potator vini, vt oſtenderet nec in abſtinendo nec in manducando ſitam eſſe iuſtitiam Euangelij ſicut Auguſtini Gloſſa tradit. Et videtur Chriſtus huc etiam reſpexiſſe, cum diſcipulis emiſſis hoc mandati daret: Quicquid vobis apponitur, comedite. Paulus enim 1. Cor. 10. ſententiam illam repetens, addit. Nihil interrogantes propter conſcientiam. Et hæc ex Euangelica hiſtoria Chriſti de ſuperſtitioſis ieiuniorum opinionibus obſeruanda ſunt

In Pauli vero ſcriptis apparet, opiniones iſtas longius progreſſas. Quia enim Apoſtoli in caſu ſcandali propter infirmos in fide, vſum libertatis in cibis ita moderabantur, ſicut prolixe tradit Paulus, Rom. 14. & Synodus Apoſtolica, Act. 15. conſtituerat, neceſſarium eſſe abſtinere ab idolothytis, ſuffocato & ſanguine, neceſſitate ſcilicet charitatis erga infirmos in fide, in caſu ſcandali: Inde Pſeudoapoſtoli fecerunt neceſſitatem legis, iudicantes conſcientias, etiam extra caſum ſcandali, in talibus & ſimilibus cibis. Paulus igitur ex loco de libertate Chriſtiana reſpondet, ſine ſcrupulo propriæ conſcientiæ, quicquid in macello venditur, & quicquid apponitur, libere manducari poſſe, 1. Cor. 10 & neminẽ debere nos iudicare in cibo & potu. Col. 2. Vbi non obſcure etiam Paulus oſtendit ſuo tempore tentata fuiſſe noua Decreta iuxta doctrinas & mandata hominum, de non guſtandis quibuſdam cibis, idque non Moſaica opinione, ſicut Pſeudoapoſtoli faciebant, ſed ſub ſpecie ſingularis ſapientiæ, ſub prætextu humilitatis & afflictionis corporis ad peculiarẽ cultum Dei. Hæc enim ſunt Pauli verba, Col. 2. ex quibus colligitur, Pauli tempore traditas fuiſſe à quibuſdam has de ieiunio opiniones, quas ipſe, vt ſuperſtitioſas reprehendit. Quia enim ieiunia ad humiliationem animi, & caſtigationem corporis facere conſtabat, iſti ſub hoc prætextu, ſapientiæ ſpecie, primo certis decretis & mandatis humanis, ad certa tempora determinabant ieiunia. Secundo, in prohibitione & delectu ciborum quorundam conſtituebant ieiunium, ne tetigeris, ne guſtaris. Tertio, ex opere operato ieiunij faciebant peculiarem cultum Dei ἐθελοθρησκίαν. Quarto, corporis nullam curam habere, ſed ſubtractione debiti honoris, ſeu neceſſarij ſubſidij illud vexare, lædere & male afficere, putabant magnam eſſe humilitatem, ſanctitatem, & peculiarem cultum Dei. Quomodo vero Paulus hæc refutet, ſupra ex contextu oſtendimus. Hoc loco tantum hiſtoriam colligimus, quę ſuperſtitioſæ opiniones tempore Apoſtolorum doctrinę & exercitijs ieiunij aſſui cœperint, quas Apoſtoli refutarunt & damnarunt. Nec vero de ſui tantum temporis ſuperſtitionibus in ieiunio Paulus loquitur, ſed per ſpiritum pręmonſtrat, quod ex ſuperſtitionibus iſtis humanarum traditionum, in poſterioribus temporibus futuræ ſint doctrinæ dæmoniorum, prohibentiũ quoſdam cibos, ſeu in hypocriſi præcipientium abſtinere à quibuſdam cibis. Et tradit Timotheo, quomodo hac in re erga tales opiniones in officio ſuo ſe gerere debeat, vt ſit bonus miniſter Chriſti, retinens formam ſanæ Apoſtolicæ doctrinæ, ne ſcilicet tales opiniones & doctrinas vel excuſet, vel diſſimulet, ſed detracta hypocriſi tanquam falſas & seductrices, imo diabolicas arguat & oppoſita vera ſententia refutet. Sed de loco illo Pauli ſupra dictum eſt, nunc tantum, quæ hiſtorica ſunt annotamus.

Paulus contra Leuiticũ ciborum diſcrimen.

Contra traditiones humanas.

De tempore.

De cibis.

De opere operato.

Vaticinium Pauli.

Nota.

Hæc de certaminibus in hac materia ieiunij, quorum in ſcriptura mentio fit, in principio huius hiſtoriæ exponere volui, vt obſeruetur, non nouum eſſe, ſed facile accidere poſſe, quod ſuperſtitioſæ opiniones aſſuantur ie-

Superſtitiones in ieiuniis non nouæ.

iunio, vt nec vetuſtati opinionum, nec antiquitati exemplorum, niſi ad normam verbi Dei congruant, aliquid tribuatur. Si enim temporibus Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum, tales opiniones irrepſerunt, quid non putamus poſterioribus temporibus factum eſſe? Et vt moneamur exemplo ſcripturæ diligenter vigilandum eſſe, ne fermentum ſuperſtitioſarum opinionum in doctrina ieiunij diſſimuletur, quaſi non multum referat, ſed vt ſerio taxetur, refutetur, expurgetur & damnetur. Poſtremo ideo etiam hiſtoricam illam obſeruationem ex ſcriptura præmittere volui, quia omnes ferme ſuperſtitioſæ opiniones, quæ in regno Pontificio, & alijs temporibus ieiunio admixtæ fuerunt, in ſcriptura præmonſtratæ & damnatæ ſunt, vel in ſpecie, vel certe in genere, vt mirum ſit, hypocriſin tantum valuiſſe, quod contra luculentas ſcripturæ præmonitiones illæ ipſæ opiniones, quæ in ſcriptura damnatæ ſunt, in Eccleſiam poſtea inuaſerint. Sed Paulus dicit, Spiritum ſanctum diſerte, quod hoc futurum eſſet, prædixiſſe. Ad omnia igitur, quæ in hac hiſtoria ſequentur, illa, quæ ex ſcriptura iam annotauimus, normam & regulam dijudicandi præbebunt.

QVID EXTRA GENTIVM RELIGIONES OPERI operato ieiunij, & delectui ſeu prohibitioni quorundam ciborum tribuerint.

A quo ſpiritu profecta ſit illa opinio, quod ipſum opus operatum ieiunij, præcipue vero abſtinentia a quibuſdā cibis, ſit cultus Dei, Paulus manifeſte oſtendit, cum vocat doctrinam dæmoniorum. Id quod inde etiam apparet, quod idem ſpiritus in externis Gentium religionibus idololatrici cultus ſanctitatis & puritatis partem non poſtremam, in opere operato ieiunij, & præcipue in abſtinentia quorundam ciborum poſitam eſſe voluit, κακοζηλίᾳ quadam legis Moſaicę. Ita Hieronymus aduerſus Iouinianum libro ſecundo, citat ex Chæremone Stoico deſcriptionem vitæ antiquorum Ægypti ſacerdotum, quod ſcilicet ex eo tempore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnib. & vino ſe ſemper abſtinuerint propter tenuitatem ſenſus & vertiginem capitis, quem ex prauo cibo patiebantur. & maxime propter appetitus libidinis, qui ex his cibis, & hoc potu naſcuntur. Pane raro veſcebantur, ne onerarent ſtomachum, & ſi quando comedebant, tuſum pariter hyſſopum ſumebāt in cibo, vt eſcam grauiorem illius calore decoquerent, oleum tantum in oleribus miſcebant, verum & ipſum parum propter nauſeam & aſperitatem gulæ leniendam. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cum ouum quoque cum carnibus vitauerint & lac? quorum alterum carnes liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicebant calore mutato. Ibidem ex Eubulo citat Hieronymus, quod apud Perſas tria fuerunt Magorum genera, quorum primi doctiſſimi & eloquentiſſimi, excepta farina & olere, nihil amplius in cibo ſumpſerint. Ex Euripide etiam citat, Iouis Prophetas in Creta non ſolum carnibus, ſed & coctis cibis abſtinuiſſe. Et ex Xenocrate, quod apud Athenienſes in templo Eleuſinæ tria præcepta fuerunt propoſita: Honorandos parentes, venerandos Deos, & carnibus non veſcendum. Ita Volaterranus lib.13.c.4. Anthrop. ſcribit, Amphiaraū ſummum vatem iuſſiſſe ſacerdotes, qui reſponſa clara accipere & reddere vellent, integrum diem à cibo, à vino autem triduo abſtinere. Et Alexander ab Alexandro, libro 6. capite ſecundo ſcribit, apud Trœzenios, qui ad Aridali aram rem diuinam facere, & Deorum reſponſa petere vellent, per integrum diem à cibo à vino autem per triduum abſtinuiſſe. Idem lib. 4. cap. 7. ſcribit ...

Delectus ciborum apud ſacerdotes Ægypti.

Apud Magos.
Apud Iouis Prophetas.
In ſacris Eleuſinis.
Apud Vates.

dorum

[illegible]rum Magos, quando ad Solis ſacerdotium euecti erant, carnibus penitus abſtinuiſſe. Et cap. 17. Qui Iſidis ſacris initiandi erant, dies decem carnibus & vino abſtinebant. Numa enim pro frugibus ſacra facturus, eſu carnium & Venere abſtinebat. Rauiſius ſcribit, Ægyptiorum ſacerdotes tridui inediam ſolitos ſuſtinere, priuſquam ſacra facerent. Polydorus Virgilius ex Liuio citat; Matrem initiaturum filium Bacchanalibus dixiſſe, decem dierum caſtimonia opus eſſe. Idem ex Herodoto narrat, Ægyptios pridie diei feſti, quo immolaturi erant, ſolitos ſolenne jeiunium habere. Ita etiam diabolus Magis ſuis coniuratoribus iniungit, vt ante coniurationes per aliquot dies jeiunent, & a carnibus abſtineant. Mahometes etiam partem cultus ſuæ religionis conſtituit in abſtinentia vini, & in ſtatis ieiuniis, ſicut in obſidione Conſtantinopolis tridui ieiunium indixerunt Turcæ, ac captam deinde vrbem, merito operis ieiunii acceptam tulerunt. Illa exempla gentilium præbent explicationem eius, quod ciborum quorundam ſub ſpecie ſanctitatis prohibitionem, Paulus vocat doctrinam dæmoniorum. Et oſtendunt, qualis ſit opinio conſtituens cultum Dei in opere operato ieiunii.

In ſacris Solis & Iſidis.

Numa.

Magi.

DE ESSÆORVM ABSTINENTIA, & quomodo illa in Eccleſiam irrepſerit.

Hieronymus lib. 2. aduerſus Iouinianum, ita ſcribit: Ioſephus Eſſæos miris effert laudibus, quod & ab vxoribus, & vino, & carnib. ſemper abſtinuerint, & quotidianum jeiunium verterint in naturã. Sed Ioſephus in Eſſæorũ deſcriptione, in libris de antiquitate, & de bello Iudaico, illa de ieiuniis Eſſæorum, & de abſtinentia & carnibus non habet, ſed deſcribit [illegible] hoc eſt, ſobrietatem, frugalitatem ſeu temperantiam ipſorum, quod ſcilicet à laboribus hora quinta, quæ nobis eſt vndecima, conueniunt ad prandium, & veſperi ad cœnam, vbi panis & vaſculum ex vno & eodem pulmento ſingulis fuerit propoſitum. Et quia interpres pulmentum vocat, colligere quidam inde voluerunt id, quod Hieronym. ſcribit. Sed Ioſephus vocat ἐδέσμα quod generaliter ſignificat quoduis eduliũ. Apud Philonem vero deſcriptio illa extat, qui dicit: Eſſæorum quoſdam coluiſſe vitã practicã, quos Ioſephus deſcripſit. Alios vero circa θεωρίαν fuiſſe occupatos, qui vulgo ἱεραπευταὶ vocati fuerint, illorum vitam peculiari libello Philo deſcripſit, in quo de ieiuniis & abſtinentia ipſorum hæc ſcribit: ἐγκράτειαν inquit, hoc eſt, temperantiam ſeu abſtinentiam, quaſi fundamentum quoddam in anima jacientes, reliquas virtutes ſuperſtruunt. Et qualis fuerit ipſorum abſtinentia, ita deſcribit: Cibum, inquit, aut potum, nemo ipſorũ capit ante ſolis occaſum. Quidã porro, inquit, quibus maius ſcientiæ deſiderium inſidet, per totum triduum non cogitant de cibo. Nonnulli vero ita capti ſunt illecebris ſapiẽtiæ, vt duplo plus temporis abſtineãt, & expletis ſex dieb. vix alimentum neceſſarium deguſtent, imitati cicadas, quæ cantantes aere nutriuntur. Septima vero die, inquit, quæ ſacra eſt, poſt animarum curam, etiam corpus paſcunt. Nihil autem opipari vel lauti parant, ſed vtuntur pane ſimplici: obſoniũ ipſorum eſt ſal, quibus οἱ ἁβροδίαιτοι, delicatiores, hyſſopum adiiciunt. Potus ipſorum aqua ex fluetis hauſta. Et poſtea inquit: In diebus, quibus cœnant, vinum non præbetur, ſed aqua limpidiſſima, pluribus quidem frigida, ſeniorib. vero calida, τράπεζα καθαρὰ τῶν ἐναίμων, menſa pura eſt à dapibus cruentis, hoc eſt, animantium, quæ ſanguinem habent. In qua menſa panes ſunt cibus, obſoniũ vero ſales, quibus aliquando hyſſo-

Eſſæi apud Ioſephum.

Eſſæi Philonis.

Eſſæorum ieiunia.

pus tanquam condimentum pro delicatioribus addit. Et rationem addit: οἶνον γὰρ ἀφροσύνης φάρμακον, vinum enim ipſis habetur, vt venenum dementiæ, obſonia vero opipara (τῶν θρεμμάτων) ex animantibus iudicant, maxime prouocare concupiſcentiam, ἐρεθίζειν τὴν ἐπιθυμίαν. Hæc Philo.

Quia vero Philo ſcribit, quemlibet ipſorum habuiſſe domunculam quandam ſacram, quæ vocitata fuerit σεμνεῖον καὶ μοναστήριον: Euſebius inde vult elicere, fuiſſe ritus primorum Chriſtianorum temporibus Apoſtolorum: maxime cum Euſebii tempore, ferme talis fuerit Monachorū vita. Et quia Philo illud genus hominum ſcribit vbique in aliis etiam orbis locis fuiſſe, maxima vero copia in Ægypto, & circa Alexandriam multiplicatum fuiſſe: Pontificii ex Hieronymo fingunt, Marcū ex traditione & præſcripto Petri, tale genus vitæ inſtituiſſe, vt eſſet peculiaris cultus ſeu θεραπείαν Dei. Et formam vitæ monaſticæ inde ſumptam eſſe, tota illa deſcriptio Philonis oſtendit. De carnium etiam eſu pleriq; patres Eſſæorum rationem reddunt, quod ſcilic. concupiſcentiam carnis prouocent. Et Hieronymus etiam hinc ſumpſit, quod ad Euſtochiam virginem ſcribit: Vinum vt venenum fugiendum eſſe, propter quod dictum ipſe fatetur, ſe à multis reprehenſum fuiſſe. Ac magnam profecto ſpeciem illa antiquitas habet, ſi ab Apoſtolis inſtituta & probata, atque à primis fidelibus Apoſtolorum tempore vſurpata fuiſſet. Quæ ſpecies & olim valde multos ſeduxit, & nunc à Pontificiis tanquam caput Gorgonis prætenditur. Sed ne opus ſit coniecturis agere, habemus teſtes certiſſimos, quomodo deſcriptio illa Philonis intelligenda ſit. *Sozomenus.* Sozomenus enim lib. 1. ca. 12. inquit: Hæc ſcribens Philo, voluit ſignificare illos Ebræos, qui ſua ætate religionem quidem Chriſtianam profitebantur, adhuc tamen morem Iudeorum ἰουδαϊκώτερον in vita ſequebantur, & eorum inſtituta ſeruabant. Idem repetit etiam Nicephorus. *Sophronius.* Et Sophronius in vita Marci inquit: Philo videns primam Eccleſiam Alexandriæ iudaizantem, quaſi in laudem gentis ſuæ, ſuper eorum conuerſatione ſcripſit: Hæc diligenter ſunt notanda, ne titulo & prætextu antiquitatis nobis imponatur. *Vnde illud inſtitutum apud Philonem.* Non enim Apoſtolica eſt traditio, quam Philo deſcribit, nec ex Apoſtolorum doctrina, aut præſcripto inſtituti fuerunt tales cultus: ſed reliquiæ fuerunt veteris fermenti Eſſæorum, quod ipſis etiam ad fidem Chriſti conuerſis adhæſit. Et ſi deſcriptio hæc Philonis conferatur ad ea, quæ Hieronymus ex Chæremonte de vita veterum idololatricorum Ægypti Sacerdotum tranſſcripſit: apparebit Philonis Eſſæos mixturam feciſſe ex Iudaiſmi & Paganiſmi traditionibus, & illis opinionem cultus affinxiſſe. Et tamen ſub titulo & prætextu Apoſtolicæ antiquitatis exemplum illud ad imitationem, & olim obtruſum fuit multis, & nunc etiam à Pontificiis tanquam in triumpho ducitur ad ſtabiliendam prohibitionem ciborum, & opinionem cultus, tanquam Apoſtolicam, quod diligenter obſeruandum eſt, valde multa enim diiudicari poſſunt.

Quia vero Philo hiſtoriam illam ſcripſit, docentibus adhuc, & in carne viuentibus Apoſtolis, (ad Caligulam enim legatus fuit miſſus, & poſtea ſub Claudio orationem contra Caium in frequenti Senatu recitauit) operæ pretium eſt conſiderare, extentne in Apoſtolorum ſcriptis veſtigia quædā, vnde colligi poſſit, quid de inſtituto illo (quod cum eſſet celebre, & varia loca ſicut Philo inquit, peruagaretur, Apoſtolos latere nō potuit) ſenſerint, probarintne illud, aut ad imitationē propoſuerint, an vero improbarint: Si.n. tale quid oſtēdi poſſet, res eſſet planiſſima. Aliquoties autem iā dictū eſt de loco Pauli Col. 2. *Paulus. Col. 2. ad in-* Et quia Paulus ibi reiicit doctrinas &

manda-

mandata hominum, qui ſub ſpecie ſapientiæ, cultus & humilitatis decreta tunc faciebant, de non guſtandis quibuſdam cibis, & de immodica abſtinentia lædente corpus. Inde, quod ad res ipſas attinet, manifeſtum eſt, quid Paulus de Iudaizante illo Eſſæorum inſtituto ſenſerit.

ſtitutum illud apud Philonem reſpexit.

Diligenter autem contuli hunc Pauli locum ad Philonis illam deſcriptionem, & deprehendi, verba in eo loco a Paulo ita poſita, vt quaſi intento ad fontem digito, monſtrare voluerit, quid de illo Eſſæiſantium inſtituto loquatur. Quia enim Philo dicit, quoſdam ob amorē σοφίας neglecta corporis cura per triduū, imo per ſex ſæpe dies, vix deguſtare aliquid, hoc Paulus ita exprimit: Habent ſpeciem σοφίας, non habentes curam corporis. Et quod Philo dicit, ipſos σωματικὰς ἀνάγκας non dignas ducere, quibus aliquid temporis in die tribuant, hoc Paulus vocat ἀφειδίαν σώματος gloriabantur enim, ſe ſoli animæ viuere. Philo dicit, ipſos inſtitutum ſuum vocaſſe θεραπείαν hoc eſt, cultum, & ſe θεραπευτάς, hoc eſt, cultores. Illud vero Paulus in eo loco ἐθελοθρησκείαν, cultum peculiarem vocat. Cumq; illi ſe vocarent ἱκέτας, ſicut titulus Philonis habet, quaſi ſupplices ratione humilitatis: Paulus ideo ſpeciem ταπεινοφροσύνης taxat. Ipſum etiam verbum δογματίζεσθαι, quod Paulus ibi vſurpat, ex Philonis deſcriptione ſumptum eſt, illa enim Eſſæorum exercitia vocat σοφίας δόγματα. Et illa ipſa Mimeſis Pauli μὴ γεύσῃ, ne guſtaris, reſpicit ad id, quod Philo dicit: Vix poſt ſex dies ἀπογεύσασθαι neceſſarium cibum. Sicut & vocabulum πλησμονῆς, quod in deſcriptione illa Philonis extat, Paulus in eo loco vſurpat.

Et quia Philo de theoriis ipſorum grandia philoſophatur, ita vt concludat, ipſos eſſe cœli ciues, ac Patri ac Creatori omnium vere aſſiſtere; Ideo Paulus dicit: Inflatus mente carnis in his, quæ nō vidit, ἐμβατεύων. Ioſephus etiam ſcribit, Eſſæos jactare nomina quædam Angelorum, ideo Paulus in illo loco Angelorum etiam mentionem facit. Cumq; ἄσκησις illa multis arrideret, & magnis præconiis extolleretur, Paulus, 1. Tim. 4. dicit: Corporalis exercitatio ad modicum prodeſt, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Rationes etiam Eſſæorum de potu aquæ, & abſtinentia a carnibus, quaſi vſus vini & carnium per ſe (aliud eſt enim loqui de crapula & ebrietate) ſit venenum dementiæ, & iritamentum concupiſcentiæ carnis: Paulus quaſi ex profeſſo refutat, cum Timotheo præſcribit, ne amplius aquam bibat, ſed modico vino vtatur propter ſtomachum, & cum de cibis dicit: Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur.

Hæc ideo annotaui, vt Lector vtrumq; locum & Philonis & Pauli inter ſe conferat. Videbit enim, Paulum & verbis & ſententiis oſtendere, quod de illo Eſſæorum inſtituto, quod tantis encomiis Philo euehit, loquatur. Rem ipſam certe quod in illo Eſſæorum inſtituto, ad abſtinentiā a quibuſdā cibis, & in multos dies cū læſione corporis producta jeiunia, eo fine, vt eſſet cultus Dei, attinet, Paulus in eo loco manifeſte, & quaſi ex profeſſo improbat & refutat. Et vtile eſt obſeruare, cum Apoſtoli jeiunium & docuerint, & ipſi exercuerint, quod tamē ſuperſtitioſas opiniones, quæ primis etiam illis temporibus, inter Chriſti nomen profitentes, magna ſpecie irrepere incipiebant, acriter reprehenderint & refutarint. Ac tota hæc hiſtoria monet, ne teſtimoniis & exemplis extra Scripturam Canonicam, etiamſi ſpecioſo titulo antiquitatis, & Apoſtolicarū traditionum, a multis & magnis etiam viris commedetur, temere credamus,

niſi ad normam Canonicæ Scripturæ probe examinata fuerint, iuxta Pauli præceptum: Omnia probate: quod bonum eſt, tenete.

DE ADVLTERINIS ET SVPPOSITITIIS SCRIPTIS, quibus ſuperſtitioſæ Leges & opiniones de ieiuniis, extra & contra Scripturam Canonicam ſtabiliuntur.

Hactenus oſtendimus, & extra controuerſiam manifeſtum eſt, nec Chriſtum tuliſſe, nec Apoſtolos Eccleſiæ præſcripſiſſe Leges, ſiue de tempore, quibus diebus ſit ieiunandum vel non ieiunandum, ſiue de diſcrimine aut delectu ciborum, quibus tempore ieiunii, vel ſit vtendum, vel non vtendum. Sparſa autem fuerunt varia adulterina & ſuppoſititia ſcripta, ſub nomine & titulo vel Apoſtolorum, vel virorum Apoſtolicorum, in quibus tales leges de ieiunio continentur. Et illa quidem Scripta in primitiua Eccleſia tanquam Apocrypha, reiecta fuerunt. Sed cum poſtea quidam ex veteribus (ſicut in prima parte oſtendimus) ſolerent illis quæ in huiuſmodi apocryphis ſcriptis extant, titulum traditionum Apoſtolicarum tribuere, ſpecies illorum titulorum multis impoſuit. Et quia nunc etiam talia, quaſi ab Apoſtolis tradita, à Pontificiis vrgentur, annotandæ nobis erunt hiſtoricæ quædam obſeruationes de ſuppoſititiis ſeu adulterinis illis Scriptis, quæ obſeruatio ad hoc etiam vtilis erit: Quando enim Patres quidam dicunt, ieiunium quadrageſimæ, vel aliquod aliud, item delectum ciborum ex Apoſtolorum traditione deſcendere, non ſtatim turbemur: Intelligenda enim ſunt apocrypha illa ſcripta, quæ quam incerta, dubia, & ſuſpecta ſint, iam oſtendemus.

Apocrypha.

Titulus traditionum quis.

Ante annos igitur non multos editi ſunt Græce & Latine octo libri de conſtitutionibus Apoſtolicis, quaſi à Clemente Romano coſcripti, tanquam doctrina catholica & Apoſtolica. Titulus enim eſt, Διαταγαὶ ἢ διατάξεις τῶν ἀποστόλων καθολικὴ διδασκαλία. Et in quinto libro, cap. 13. quaſi ex Apoſtolorum perſona dicitur: Obſeruandum vobis eſt ieiunium τῆς τεσσαρακοστῆς, quadrageſimæ, continens memoriam τῆς πολιτείας καὶ νομοθεσίας, conuerſationis & legiſlationis Domini. Hoc ieiunium celebretur ante ieiunium Paſchæ, quod incipiens à ſecunda feria, deſinat in Paraſceuen. Ibidem c. 16. ſcribitur: Ipſe Dominus παρήγγειλε præcepit nobis ieiunare ſex illis diebus ante Paſcha ob Iudæorum impietatem, iubens lugere ob interitum eorum. Item, προσέταξεν ἡμῖν νηστεύειν τετράδα καὶ παρασκευήν Indixit ſeu mandauit nobis, vt ieiunemus quartam feriam & Paraſceuen: Illam ob proditionem, hanc ob paſſionem. Item, ſolo ſabbato ſanctæ ſeptimanæ ieiunare oportet, quia in illo Opifex ipſe ſub terra fuit. At cap. 18. Ieiunare ſex illos ante Paſcha dies, ſolo pane vtentes & ſale, atque oleribus & aqua in potum. οἴνου δὲ καὶ κρεῶν ἀπέχεσθε: A vino vero & carnibus vos abſtinete in diebus illis, ſunt enim dies luctus non feſtiuitatis. Paraſceuen vero & ſabbatum totum ieiunate (qui quidem poſſunt) nihil guſtantes vſque ad galli cantum noctis. In reliquis diebus ante Paraſceuen ad horam nonam vel ad veſperam quiſque cibum ſumat, vel quemadmodum quiſque poterit. Ca. 21. poſt hebdomadam Pentecoſtes ieiunate vnam ſeptimanam. Item: προστάσσομεν, præcipimus vobis, vt in omni quarta feria & Paraſceue ieiunetis, & quod a ieiunio ſupereſt, pauperib. erogetis. In omni ſabbato excepto vno, & die Dominico conuentus celebrantes exhilaremini. Peccati enim reus eſt, qui Domi-

nico ieiunat. Et lib.7. Ieiunia veſtra non ſint cum hypocritis. illi enim ieiunant in ſecunda & quinta ſabbati. Vos vero vel quinque dies ieiunate, vel quartam feriam & Paraſceuen: In illa enim Iudas pecuniam proditionis accepit: In hac vero Dominus crucifixus eſt. Sabbatum & Dominicum diem feſtum agite: Illud enim creationis, hic reſurrectionis ὑπόμνημα, monumentum ſeu commonefactio eſt.

Hæc in libris illis, tanquam Apoſtolicæ conſtitutiones, Eccleſijs ab Apoſtolis traditæ & mandatæ, deſcribuntur. Et illo traditionũ titulo multos deceptos fuiſſe, exempla multorum oſtendunt, qui talia ieiunia, vt ab Apoſtolis mandata neceſſitatis opinione obſeruarũt. Epiphanius etiam contra Aerium, atq; in compendio doctrinæ ex hoc ſcripto aſſeuerat, Apoſtolorum conſtitutione traditum, ordinatum & præceptum eſſe, vt in quarta feria, & proſabbato ieiunetur vſque ad horam nonam. Ac mandaſſe Apoſtolos, tunc nihil ſumendum eſſe præter panem, ſalem, & aquã. Cumque Clementis conſtitutiones addant hanc limitationem ſeu diſpenſationem, εἰς δύναμιν περὶ τὴν τοιαύτην: Item, ὅπως ἄν τις δύναιτο, qui poſſunt, & quemadmodum quiſque poterit: Epiphanius ſine exceptione neceſſarium mandatum inde facit. Ita creſcunt leges traditionũ.

Quid Epiphanius illis conſtitutionibus tribuerit.

Sed Librorum iſtorum, qui Clementis Romani nomine feruntur, nulla certa eſt auctoritas. Multa enim adulterina ſcripta ſub eius nomine ſparſa fuiſſe, Euſebius teſtatur, libr. 3. c. 38. Et Ruffinus queritur libris huius Clementis, multa adulterina inſerta, quæ Eccleſiaſtica Regula non recipiat. Inde Gelaſius Diſtinct. 15. Clementis ſcripta inter Apocrypha reijcit. Et de his ipſorum Apoſtolorum conſtitutionibus Epiphanius, qui eas frequenter allegat, & magnifacere videtur, non diſſimulat, quale fuerit Eccleſiæ iudicium. Nam contra Audianos dicit: διατάξεις illas Apoſtolorum eſſe τοῖς πολλοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ, hoc eſt, a multis ſeu pleriſque conſtitutiones illas Apoſtolorum haberi pro dubijs & incertis. Et addit quidem, non eſſe ἀδοκίμους hoc eſt, reprobatas illas conſtitutiones, multum enim Epiphanius illis traditionibus tribuit.

De ſcriptis Clementis Rom.

Conſtitutiones illas eſſe apocryphas.

Sed ſexta Synodus in Trullo circa annum 690. Canon 2. ita de illis ſtatuit: Quia Apoſtolorum illis per Clemetem conſtitutionib. ([illegible] καὶ ξένα ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς ἐκκλησίας iam olim adulterina quædam & peregrina ab ijs, qui a fide aliena ſentiunt, ad Eccleſiæ perniciem admixta ſunt: ideo merito viſum fuit Synodo ποιήσασθαι αὐτῶν ἀποβολὴν, illas ad Eccleſiæ ædificationem & ſecuritatem reijciendas aut abijciendas eſſe. Præterea Leges illas de ieiunijs, quæ in libris illis deſcribuntur, reliqui etiam Patres non agnouerunt pro Apoſtolicis. Auguſtinus enim diſerte inquit: Quibus diebus oporteat ieiunare, & quibus non oporteat, præcepto Domini & Apoſtolorum non inuenio definitum. Et Socrates, libro quinto, expreſſe dicit: Apoſtolos de tempore Ieiunij aut delectu ciborum nihil præcepiſſe. Imo Irenæus, & ipſe etiam Epiphanius, ſicut mox indicabimus, teſtantur diſſimiles & liberas in hoc genere fuiſſe Eccleſiarum obſeruationes, quod nunquam factum fuiſſet, ſi Eccleſia iudicaſſet conſtitutiones illas, de quib. iam diximus, eſſe Apoſtolicas. Et ſingulari iudicio Dei arbitror factum, quod in conſtitutionibus iſtis poſita ſunt illa ipſa verba, quibus Paulus 1. Timoth. 4. vtitur in deſcriptione humanarum traditionum & doctrinarum diabolicarum de abſtinentia: Quales ſcilicet cibos non oporteat γεύσασθαι & a quibus cibis oporteat abſtinere diebus ieiunij. ita enim conſtitutiones illæ loquuntur, vt ſcilicet ex ipſis verbis agnoſcerentur conſtitutiones non eſſe Apoſtolicæ. Et

Sextæ Synodi Canon.

Patres illas conſtitutiones Apoſtolicas non agnouerunt.

tamen

tamen cum olim, tum hoc etiam tempore illę traditiones tanquam Apoſtolicæ ad ſtabiliendas ſuperſtitioſas Leges de ieiunijs & de ciborum delectu obtruduntur Eccleſijs. Ad quam dijudicationem vtilis eſt hæc hiſtorica obſeruatio.

[Ca]nones A-[po]ſtolorum.

Eiuſdem generis ſunt & Canones, qui Apoſtolis tribuuntur, quos res ipſa & collatio oſtendit, eſſe quaſi aphoriſmos conſtitutionum illarum, de quibus iam diximus. Ex illis igitur Canonibus quinquageſimus ita ſtatuit.

Si quis à carnibus & vino abſtinuit, οὐ δι᾽ ἄσκησιν ἀλλὰ διὰ βδελυγμίαν, non propter exercitationem, ad cultum pietatis, ſed propter abominationem, aut corrigitor, aut ex Eccleſia eijcitor.

[Ca]nones A-[po]cryphi.

Sexageſimus ſecundus dicit: Si quis comederit carnes in ſanguine animæ eius, aut à beſtijs laceratum, aut ſuffocatum, à communione excluditor. Sexageſimus octauus: Si quis ſacram Quadrageſimam, aut quartam feriam, aut Paraſceuen non ieiunarit, niſi imbecillitate corporis impediatur, communione priuator. Hæc Canones illi, qui Apoſtolici vocantur. Sed ne titulus nobis oculos perſtringat, hiſtoriæ oſtendunt, Canonum illorum auctoritatem non eſſe certam & authenticam. Nam diſtinctione 16. Iſidorus ita dicit: Canones qui dicuntur Apoſtolorum, quia eos nec ſedes Apoſtolica recepit, nec ſancti Patres illis aſſenſum præbuerunt, pro eo, quod ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dignoſcuntur, quamuis in eis vtilia inueniantur; tamen ab auctoritate Canonica & Apoſtolica eorum geſta conſtat eſſe remota, atq; inter Apocrypha deputata.

Ita etiam diſtinctio. 15. Gelaſius Canones illos, qui Apoſtolorum dicuntur, inter Apocrypha ponit. Alij vero Canones illos probarunt, ſed et illis quidam agnoſcunt tantum quinquaginta, quidam ſexaginta, quidam octoginta quinq; capita, ſicut diſtinctio. 16. Gratianus recitat. Sed quicquid ſit de ſimilibus illis teſtimonijs, hoc conſtat ex illa varietate iudiciorum antiquitatis, Canones illos eſſe ἐν ἀμφιλέκτῳ, ſicut de conſtitutionibus Apoſtolicis Epiphanius loquitur, hoc eſt, auctoritatem illorum eſſe dubiam & incertam.

Et hoc nobis ſufficit, qui certius & firmius habemus verbum in Canonica ſcilicet Scriptura comprehenſum, cui, dum vt lucernæ in loco obſcuro apparenti attendimus, bene & recte facimus, inquit Apoſtolus, priori Petri primo. Et Paulus præmonet, ne turbemur, aut à ſenſu doctrinæ quam certo conſtat eſſe Apoſtolicam, dimoueamur, ſiue per ſermonem, ſiue per ſcriptum aliquod, tanquam ab Apoſtolis profectum, poſteriori ad Theſſalon. 2.

[D]e ſanguine [&] ſuffocato.

Adde, quod Canones illi non ſeruent characterem Apoſtolicæ doctrinæ, inde non obſcure animaduertitur, quod ſexageſimus ſecundus Canon dicit: Quia lex in veteri Teſtamento prohibuit ſanguinem & ſuffocatum, ideo in nouo Teſtamento ſub pœna excommunicationis ab illis eſſe abſtinendum. Hoc enim pugnat cum doctrina Apoſtolorum de abrogatione veteris Teſtamenti, & de libertate Euangelij. Apoſtoli quidem Actorum 15. ob charitatem in cauſa ſcandali infirmiorum fecerunt decretum de ſanguine, ſuffocato, & Idolothytis. Et qui ex Iudaiſmo erant, ſicut & hodie Iudæi faciunt, ideo ex macellis Gentium non emebant carnes, nec quicquid à gentibus apponebatur, comedebant. Gentium enim laniones quædam ſuffocabant, non emiſſo ſanguine, & quando etiam mactabant, tamen non tam diligenter ſanguinem exprimebant, ſicut Iudæi facere ſolebant.

Illud vero decretum, Act. 15. de cibis non fuiſſe Legem vniuerſalem

aut perpetuam, ſed tantum temporariam diſpenſationem propter infirmiores Paulus oſtendit, 1. Cor. 10. vbi dicit: Quicquid in macello venditur, & quicquid vobis apponitur, comedite, non inquirentes propter conſcientiam. In hiſce vero Canonibus Clemens poſt mortem Apoſtolorum inde legem vniuerſalem & perpetuam facit, ſub pœna excommunicationis quod certe contra normam Scripturæ Canonicæ pugnat.

Patres Canones illos pro Apoſtolicis non agnouerunt.

Quodque vetus etiam Eccleſia Canonibus illis in materia Ieiunij non tribuerit Apoſtolicam auctoritatem, inde manifeſtũ eſt. Tempore Auguſtini enim acris erat concertatio de ieiunio ſabbati Romanis prætendentibus traditionem Petri, hiſce Canonibus cõtrariam. quod ſabbato eſſet ieiunandum: Aſiaticis vero opponentibus aliorum Apoſtolorum traditionem, ſabbato non eſſe ieiunandum. Cumq; Vrbicus quidam ex ieiunio ſabbati faceret legem neceſſariam: Alij vero neceſſitatem inde facerent, quod ſabbato non ſit ieiunandum, Auguſtinus reſpondet: Interminabilis eſt iſta concertatio generans lites, non finiens quæſtiones.

Et quia inquit: Præcepto Domini aut Apoſtolorum non inuenio definitum, quibus diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat: ideo dicit, obſeruationes illas diuerſas & liberas eſſe, & ad obtinendam, quam fides obtinet, iuſtitiam non eſſe neceſſarias, Auguſtinus Epiſtola octuageſima ſexta: Vbi etiam docet, per ſe liberum & non peccatum eſſe, die Dominico ieiunare, atq; poſt Manichæorum demum hæreſin ieiunium diei Dominicæ factum eſſe horribile & ſcandaloſum. Ita Origenes in Leuiticum etiam docet, liberum eſſe per omne tempus ieiunare, & omne tempus totius anni aptum eſſe ieiunio. Et Hieronymus ad Lucinium oſtendit Paulum & cum eo credentes ipſa die Dominica ieiunaſſe. Sicut Auguſtinus dicit, Chriſtum, quia quadraginta continuos dies ieiunauit, etiam diebus Dominicis ieiunaſſe. Ergo Canones illos Apoſtolicos prohibentes ieiuniũ ſabbati & Dominicæ diei Patres vel ignorarunt, vel pro Apoſtolicis non agnouerunt. Ita quod Canones illi de ieiunio quadraginta dierum ſtatuunt, hoc Irenæus, ſicut mox oſtendemus, non agnouit, legem eſſe Apoſtolicam: dicit enim, diſſimiles & liberas fuiſſe obſeruationes.

Et ipſi iam Pontificij, ſicut paulo ante oſtendimus, docent ieiunium quartæ & ſextæ feriæ non eſſe præcepti, ſed tantum conſilij, quod certe cum hiſce Canonibus pugnat. Socrates enim libro quinto, cap. 22. expreſſe dicit de temporibus & ritibus ieiuniorum, neminem poſſe ſcriptum aliquod mandatum Apoſtolorum oſtendere. Hoſce ergo Canones non agnouit pro Apoſtolicis. Ipſi quoque Pontificij prohibitionem ieiunij in die Dominica tribuunt Melchiadi Pontifici circa annum Domini 315.

Poſteriorum igitur decreta, vt maiorem haberent auctoritatem, Apoſtolicis adſcribere voluerunt. Quod vero quinquageſimus Canon dicit: *δι᾽ ἄσκησιν* à carnibus abſtinendum, ex inſtituto Eſſæorum, ſicut paulo ante oſtendimus, & ex poſteriorum, vt Euſtachij, diſputationibus ſumptum eſt, in Attalo vero ac Blandina mox dicemus, quomodo Deus opinionem illam refutarit.

Hermas de ieiunio.

Huc pertinent etiam Hermæ ſcripta, cui fingunt Angelum in habitu Paſtoris apparuiſſe, & multa myſteria reuelaſſe. Is igitur Hermas ſimilitudine 5. de ieiunijs multa diſputat, & genus quoddã ieiunij vocat ſtationem, de quo in Tertulliano dicemus. Ibi vero Angelus Hermæ hoc mandatum dat: Die ieiunij nihil guſtabis, niſi panem & aquam, & ſupputato ſumptu, quem facturus eras, illum da pauperibus. Cumque in Scriptura noui Teſtamẽti de prohibitione ciborum nullum extet mandatum Dei, Angelus iſte dicit ibi: Si mandata Domini cuſtodieris, ſcriberis cum ele-

ctis:

ctis: ſi autem præter ea, quæ mandauit Dominus, aliquid boni adieceris, honoratior eris apud Deum, quam futurus eras. Idque probat hac ſimilitudine: Si ſeruus diligentius, melius & rectius aliquid quam à Domino mandatum erat, efficiat, Dominus adeo hoc probat, vt faciat eum cohæredem filio. Et hoc diligenter obſeruetur, vnde ſumptum ſit fundamentum operum ſupererogationis in ieiunio & alijs operibus, vt ſcilicet ſeruus ſit prudētior Domino, de qua materia in prima parte diximus. Quod vero ad traditionem ieiunij in pane & aqua attinet: conſideret Lector eadem eſſe cum illis, quæ in Eſſæorum inſtituto, & in conſtitutionibus Pſeudoapoſtolicis, notauimus.

[V]nde] ſuper-[er]ogationes.

Cum enim illa non ſatis per ſe auctoritatis habere viderentur: per viſiones & reuelationes ſtabiliri cœperunt: ideo enim fingunt, Angelum Hermæ talia mandata dediſſe: Sed Paulus præmonet, ne à ſano verbi Dei ſenſu dimoueamur per ſpiritum ſeu reuelationem, 2. Theſſal. ſecundo. Et de prohibitione ciborum, 1. Timoth. quarto. diſerte dicit, originem illam à ſpiritibus impoſtoribus. Qualis igitur Angelus ille Hermæ fuerit, non obſcurum eſſe poteſt. Præterea libros illius Hermæ ex veteribus quidam, quia vtilia aliqua continebant, legerunt quidem & commendarunt, Irenæus præcipue & Origenes: Sed Euſebius, lib. 3. Hieronymus in Prologo galeato & Tertullianus etiam in libro de pudicitia, libros illos inter apocrypha & adulterina ponunt. Et ex huiuſmodi fontibus exorti ſunt riuuli traditionum de ieiunijs, quos poſteri ipſis Apoſtolicis tribuere cœperunt.

[A]ngelus [H]ermæ qua-[li]s.

[A]pocrypha [H]erma.

De Abdia etiam Babylonico ſimilis ratio eſt. Notum enim eſt ex Euſebio & Gelaſio, diſtinct. 15. ſparſa olim fuiſſe varia Scripta de actis ſingulorum Apoſtolorum, quæ vetus Eccleſia habito diligenti examine, inter apocrypha & adulterina reiecit. Sed quia mundus vult decipi, ſicut vetus prouerbium habet, & pro eo, quod homines veritatis dilectionem non accipiunt, ſolet ipſis Deus mittere efficacem errorem: Inde igitur factum eſt, quod adulterinæ illæ fabulationes de vitis Apoſtolorum, quæ in primitiua Eccleſia reiectæ fuerunt, poſtea in legenda, quam auream tunc vocarunt, Eccleſijs rurſus obtruſæ fuerunt. Sed quia legenda illa profecto non aurea, ſed ferrei oris & plumbei cordis, ſicut Ludouicus Viues recte iudicauit, noſtris temporibus fœtere cœpit hominibus, alio igitur habitu per nouum actorem, exploſas illas fabulas, in theatrum Pontificij nuper reduxerunt, ſub nomine ſcilicet Abdiæ Babylonici. Sed Aſſricanus liber eſſe videtur, cuius ſcripta inter apocrypha refert Gelaſius. Ibi ergo à Matthæo fingitur inſtitutum ieiunium quadrageſimæ & aliorum ſtatorum temporum. Et prohibitio carnium certis diebus à Matthæo ibi inſtituta legitur: de meritis etiam ieiunij quædam ibi traduntur. Et in vita Andreæ & Thomæ, fingit Abdias iſte, Apoſtolos definiſſe, quibus diebus ſit ieiunādum, quod Auguſtinus palam negat, & Socrates prolixa diſputatione falſum eſſe oſtendit. Sed nos iuxta conſilium Petri non ſequimur arte compoſitas fabulas: habemus enim certum & firmum ſermonem in Scriptura canonica, quæ ſit vera & germana Apoſtolorum doctrina. Nec tamen inutile eſt noſſe & aſpicere, qualia fundamenta habeat Pontificium ieiunium.

[A]bdias de [v]itu Apo-[ſt]olorum.

[L]egenda [p]lumbea.

Sed ne recenſendis apocryphis fabulis nimium immoremur, tantum pauca quædam de loco Ignatij in Epiſtola ad Philippenſes dicam: Extant ſunt Ignatij Epiſtolæ Græcæ, in quibus elegās ſane dictio eſt, & multæ continentur piæ ac illuſtres ſentētiæ. Oſtendimus autem in prima parte ſententias quaſdam, quas veteres ex Ignatij Epiſtolis citarunt, nunc nec in Græca, nec in Latina editione legi, ſicut eſt ſententia de Euchariſtia, quam Theodoretus allegat. Et auctor Græcæ editionis oſtendit, multas ſenten-

[I]gnatii Epi-[ſt]ola.

cias aliter à veteribus citari, quam nunc ex Ignatij Epiſtolis legãtur. *Poſ*ſent etiam oſtendi quædam ſententiæ, quæ de Filij diuinitate ita loquuntur, vt non obſcure ab hæreticis inſertæ videantur. *Ex* conſtitutionibus vero, quas Apoſtolicas vocant, multa ſatis inepte varijs locis aſſuta eſſe, manifeſtum eſt. Tale eſt etiam aſſumentum in fine Epiſtolæ Ignatii ad Philippenſes, quod ad verbum ex conſtitutionibus, quas Apoſtolicas vocarunt, ſumptum, & Ignatio aſſutum eſt. Quadrageſimam, inquit, nolite contemnere, imitationem enim continet politiæ Domini. Quartam feriã & Paraſceuen ieiunantes, reliquias pauperibus erogate. Quæ plane totidem & iiſdem verbis leguntur in conſtitutionibus Clementis. Aſſumentum autem illud non eſſe Ignatianum aut Apoſtolicum, ex iis, quæ ſequuntur, manifeſtum eſt. nam ibidem dicitur: Si quis cum Iudæis (quod ſcilicet ad tempus attinet) Paſcha celebrat, *κοινωνὸς* conſcius eſt eorum, qui Dominum occiderunt. Sumptum quidem & hoc eſt ex conſtitutionibus Clementis, ſed non eſſe Apoſtolicum, prolixa oratione apud *Euſe*bium Polycrates oſtendit libro 6. capite 23. In illo etiam Ignatii loco dicitur: Si quis diem Dominicam aut ſabbatum ieiunauerit, *χριστοκτόνος* interfector Chriſti eſt. Sed hoc non eſſe Apoſtolicum. Auguſtinus prolixa illa ad Caſulanum Epiſtola oſtendit, ſicut iam expoſuimus. Ita ergo non obſcuris indiciis ſuppoſititia deprehenduntur. Et hęc eo conſilio hoc loco annotauimus, vt conſideretur, cum doctrina de ieiunio in libris Canonicis ſimplex, plana & certa ſit: quomodo humanæ traditiones nouas inſuper leges & opiniones addere conatæ ſint, idq; ſparſis apocryphis ſcriptis, vt viderentur illa ab Apoſtolis profecta. Ne igitur titulo traditionum & antiquitatis in iis, quæ verbi Dei teſtimoniis deſtituuntur, moueamur: indicatum iam eſt, vnde originem ſumpſerint.

De ieiunio locus Ignatij.

QVOMODO VETVS ECCLESIA IEIVNIVM quarta & ſexta feria: item Paſchale ieiunium ex piis cauſis & finibus, ſalua libertate Euangelica ſeruarit.

Oſtendemus iam porro, quomodo in primitiua Eccleſia quidam iuxta Scripturæ teſtimonia & exempla, ieiuniorum exercitia inſtituerint: quidam vero ad traditionũ opiniones inclinarint, & quomodo ſuperſtitioſæ illæ opiniones tunc repreſſæ fuerint. Paulo ante igitur, cum de *Patrum* ſententiis tractaremus, oſtendimus ex Iuſtino, vſitatum tunc fuiſſe, quãdo illi, qui in ætate adulta ex gentibus conuertebantur, baptizandi erant, quod docebantur de peccatis præteritis pœnitentiam agere, ac petere à Deo veniam. Vtque in actione pœnitentiæ conſideratio abominationis peccati ac iræ diuinæ: in oratione vero fidei deuotio eo magis excitaretur & accenderetur, precibus iunxerunt ieiunia, non tantum pœnitentes, ſed cum ipſis reliqua etiam Eccleſia: Ita in publica pœnitentia poſt lapſus vſitatum fuiſſe, precibus addere ieiunia, ex Tertulliano oſtendimus. Idẽ, in publicis precibus & grauioribus ſupplicationibus vſitatum fuiſſe, ex Irenæo, Tertulliano & Cypriano docuimus. *Et* hæ cauſæ ac tales fines ieiunii cum Scripturæ teſtimoniis & exemplis cõſentiunt. Tempus vero talium ieiuniorũ, vel Epiſcopi, incidente ſolicitudine aliqua Eccleſiaſtica indicebãt, ſicut ex Tertulliano diximus, vel tunc obſeruabantur, quando Eccleſia vel ad publicas & ſolemnes preces, ſeu ſupplicationes, vel ad publicam pœnitentię ſeu Baptiſmi actionẽ cõueniebat. Ita cum publici & ordinarii Eccleſiæ conuentus, ad auditum & meditationem verbi, ad vſum cœnæ Dominicæ, & ad ſolemnes ſupplicationes, præter Dominicam in ſeptimana feria quarta & ſexta pleriſque in locis fierent: ſeruata illis

Quando primitiua Eccleſia ieiunarit.

IV. & VI. feria conuen-

diebus

tus & ieiunia. diebus fuerunt etiam ieiunia, vt ad auditum & meditationem verbi maior intentio, atq; ad ſupplicationes publicas excitatior eſſet deuotio. Vtque oſtenderetur, ad hunc finem directum debere eſſe ieiunium, cœnam Dominicam illis diebus adminiſtrabant circa horam nonam (ſicut ipſi horas numerabant) & poſtea ſoluebant ieiunium. Sicut hæc conſuetudo deſcribitur apud Epiphanium in compendiaria doctrina.

Et contra Aerium Clemens etiam Alexandrinus quinto Stromateon meminit ieiunij die Mercurij & Veneris. Et Origenes in Leuiticum (quod ſcriptum alij Cyrillo, alij Heſychio tribuunt) dicit: Habemus quartam & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolemniter ieiunamus. Et ſi in hanc ſententiam intelligatur, quod extat in Ignatij Epiſtola ad Philippenſes, quartam feriam & Paraſceuen ieiunantes, reliquias pauperibus erogetis, nihil habet incommodi. Illis vero diebus communionem celebratam ad horam nonam vel veſperam, Caſſander multis exemplis oſtendit, & colligitur ex Chryſoſtomi prima epiſtola ad Innocentium. Eadem de cauſa, quia ante feſtum Paſchatis publicam agebant pœnitentiam, vel baptiſandi, vel lapſi, vt in feſto abſoluerentur & baptizarentur: & quia tota Eccleſia ad ſeriam meditationem paſſionis & reſurrectionis Chriſti, & ad com-

Ieiunium Paſchale. munem ac ſolemnē communionem cum reconciliatis & baptizatis tunc ſe præparabat: obſeruatum fuit ieiunium, quod Paſchale tunc vocarunt, poſtea vero quadrageſimale nominatum fuit: ſicut Irenæi hiſtoria apud Euſebium teſtatur. Et Origenes etiam in hanc ſententiam dicit: Habemus Quadrageſimæ dies ieiuniis conſecratos.

Liberæ obſeruationes. Quod igitur ad cauſas ſeu fines ieiunii attinet, hæc primitiuæ Eccleſiæ exempla ad Scripturæ normam non male conueniunt. Tempus vero talium ieiuniorum ſine ſuperſtitioſis legibus, ordinis gratia, libere & diſſimiliter ſeruatum fuiſſe hiſtoriæ oſtendunt. Quidam enim non ſexta feria, ſed die ſabbati ſynaxes celebrabant & ieiunabant. Ægyptii vero ſabbato participabant quidem myſteria, ſed non ieiunabant, ſicut Socrates refert, lib. 5. cap. 22.

Et ne opinio neceſſitatis inde oriretur, quaſi auditus, meditatio verbi, oratio, & vſus cœnæ Dominicæ, non poſſent abſque ceremoniali illo ieiunio fieri, noluerunt die Dominico, qui ad ſpiritualia illa exercitia præcipue deſtinatus erat, ieiunare. Cumque referente Hieronymo in multis Eccleſiis quotidie communicarent, non tamen quotidie ieiunarunt.

Irenæus de ieiunij Paſchalis diuerſitate. Valde illuſtris vero extat locus in epiſtola Irenæi, quam deſcribit Euſebius lib. 5. cap. 24. Dicit enim: In forma ſiue in medio ieiunii Paſchalis magnam eſſe diuerſitatem, ſeu obſeruationes diſſimiles: quidam enim, inquit, vnum diem ante Paſcha ieiunant, quidam duos, alij vero plures dies, alij quadraginta, diurnas & nocturnas horas ſupputantes pro die. Et hæc ποικιλία, varietas ſeu diuerſitas obſeruationum ieiunij, non iam noſtra, inquit, ætate primum cœpta & facta eſt (γεγονυῖα) ſed longe ante, illorum ſcilicet tempore, qui ante nos fuerunt. Et rationem illius diuerſitatis reddit ſententia obſcuriore quidem, ſed quæ diligenter obſeruanda eſt.

Verba illius hæc ſunt: τῶν παρὰ τὸ ἀκριβὲς, ὡς εἰκὸς, κρατούντων τὴν καθ' ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμὸν συνήθειαν εἰς τὸ μετέπειτα πεποιηκότων. Hanc ſententiam Ruffinus ſuo more nulla fide ita reddidit: Cœpit hæc diuerſitas ab illis, vt opinor, qui non ſimpliciter, quod ab initio traditum eſt, tenentes, in alium morem, vel per negligentiam, vel per imperitiam poſtmodum decidere. Muſculus ita vertit: Cœpit per eos, qui præter accuratam diligentiam rerum habenis potiti, ſimplicem & vulgatam conſuetudinem poſthabuerunt, ac mutarunt.

Sed κρατούντων non ponitur abſolute, ſed refertur ad συνήθειαν. Et εἰς τὸ μετέπειτα ποιεῖν, non eſt poſthabere, ſed in futurum aliquid facere ſeu ordinare. Propius igitur ad veram ſententiam accedit Chriſtophorſonus Angelus interpres: Varietas illa ieiunii cœpit apud maiores noſtros, qui, vt coniectura aſſequi licet, non accurate conſuetudinem eorum, qui vel ſimplicitate quadam, vel priuata auctoritate in poſterum aliquid ſtatuiſſent, obſeruarunt.

Ex Irenæi ſententia quæ obſeruanda.

Multa autem memorabilia hæc Irenæi ſententia docet. I. Tempore virorum Apoſtolicorum, qui proximè poſt mortem Apoſtolorum vixerunt, non fuiſſe certas, ſtatas, aut neceſſarias leges de ieiuniis: Sed diuerſas & diſſimiles obſeruationes.

Quia enim Irenæus Epiſtolam illam ſcripſit ad Victorem circa annum Domini 195. ergo τοὺς πρὸ ἡμῶν. Maiores ante ſe intelligit eos, qui Apoſtolorum ætatem inſecuti ſunt: dicit enim πολὺ πρότερον longe ante. II. Dicit fuiſſe συνήθειαν, conſuetudinem vulgarem, non mandatum, ſtatutum, præceptum, præſcriptum, legem aut traditionem Apoſtolicam de ieiunii tempore. III. Conſuetudinem illam ieiunii Paſchalis ſeu quadrageſimæ dicit, non ex traditione Apoſtolica, nec ex publica Eccleſiæ Apoſtolicæ ſeu primitiuæ auctoritate ortam, ſed eſſe idiotiſmum ab hominibus ſimplicibus priuata quadam obſeruatione introductum. IV. Significat fuiſſe quoſdam, qui de ieiunii forma in poſterum etiam tempus aliquid ſtatuerunt, ſed κατ' ἰδιωτισμὸν priuata ſententia ſeu deuotione, non auctoritate vel Apoſtolica vel publica, talem enim antitheſin vocabulum ἰδιωτισμὸς requirit. V. Dicit, viros Apoſtolicos conſuetudines illas ieiuniorum Paſchalium, vtpote ex ſimplici idiotiſmo ortas, παρὰ τὸ ἀκριβὲς hoc eſt, non accurate obſeruaſſe, & inde ortam fuiſſe illam in forma ieiunii diuerſitatem. Ex hac igitur Irenæi ſententia, quæ tam certa & authentica eſt, quod tunc ſine contradictione ad componendam grauiſſimam de feſto Paſchatis controuerſiam oppoſita fuit, manifeſtum eſt, apocrypha, ſuppoſititia & adulterina eſſe, quæ in conſtitutionibus, Canonibus & aliis ſcriptis ſub nomine & titulo Apoſtolorum narrantur de mandato, ſtatuto, aut traditione Apoſtolorum, quod ad ieiunium Paſchale ſeu quadrageſimale attinet.

Alia Irenæi ſententia.

Addit autem Irenæus præclaram ſententiam. Ad vnitatem veræ fidei non opus eſſe ſimilitudine rituum in ieiuniis. Illi, inquit, in tali diuerſitate ieiunii pacem inter ſe coluerūt, καὶ ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι. Et diſſonantia ieiunii fidei conſonantiam non turbat vel deſtruit, ſed magis commendat aut potius conſtabilit, quod ſcilicet regnum Dei non ſit eſca vel potus. Hæc ſententia ideo bene notanda eſt, poſteri enim ex libera & diſſimili illa conſuetudine ieiunii Paſchalis fecerunt legem adeo rigidam, vt ideo Aerius hæreticus iudicatus fuerit, ſicut poſtea Ambroſii & aliorum ſententias de quadrageſimæ neceſſitate exponemus.

Eſt & hoc diligenter obſeruandum, quod vetus Eccleſia, ſicut oſtendimus, habuit cauſas ieiuniorum, IV. & VI. feria, atque etiam ante Paſcha, Scripturæ exemplis conſentaneas. Poſtea vero, cum cauſæ illæ deſiiſſent, ſublatæ & mutatæ eſſent, hoc eſt, cum IV. & VI. feria non amplius Synaxes celebrarentur: nec ante Paſcha, vel baptizandi vel lapſi publicam pœnitentiam agerent, ipſum tamen opus operatum ieiunii lege rigidiſſima & opinione neceſſitatis retentum fuit. Cumq; fines ieiuniorum illi, quos veterem Eccleſiam iuxta Scripturæ exempla reſpexiſſe oſtendimus, iam exoleuiſſent: affinxerūt opiniones de merito reconciliationis,

expiationis peccatorum, ſalutis & vitæ æternæ. Hæ veræ hiſtoriæ obſeruationes ad totam hanc de ieiunio controuerſiam plus afferunt lucis, quam prolixæ diſputationes.

OBSERVATIO EX IGNATII, ATTALI & Irenæi hiſtoria, quomodo primis illis temporibus ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ieiuniis motæ, ſtatim reiectæ fuerint.

Pergamus iam oſtendere, quomodo antiquiſſimis etiam primitiuæ Eccleſiæ temporibus ſimplices quidam intentione non mala ad ſuperſtitioſas traditionum leges & opiniones inclinarint, & quomodo rectius [illegible] opinionibus recte inſtituti fuerint.

Ignatius ad Heronem.

Extat Ignatij Epiſtola ad Heronem Diaconum Antiochenum, vnde intelligi poteſt, & quæ fuerit Apoſtolica doctrina de ieiunio ac temperantia, & quæ ſuperſtitioſæ opiniones in exercitio ieiuniorum tunc [illegible] irrepere. Verba hæc ſunt: νηστείαις καὶ δεήσεσι σχόλαζε, [illegible] ἵνα μὴ σεαυτὸν καταβάλῃς, οἴνου καὶ κρεῶν μὴ πάντῃ [illegible] βδελυκτά. Ieiuniis & orationibus vacato, ſeu operam dato, ſed non immodice, immoderate aut nimium, ne teipſum deiicias aut deſtruas. A vino & carnibus non penitus abſtineto, neque enim abominabilia ſunt. Et addit teſtimonia, quia inquit, Scriptura dicit: Bona terræ comedetis, [illegible] vt olera manducabitis. Item, Vinum lætificat cor hominis, oleum exhilarat, & panis confirmat. Sed hæc ſumenda ſunt, inquit, [illegible] εὐτάκτως, ὡς θεοῦ χορηγοῦντος moderate & ſobrie, tanquam Deo ea ſubminiſtrante. quis enim ſine ipſo vel edit vel bibit. quicquid bonum, quicquid egregium eſt, ipſius eſt. Et non multo poſt ſubiungit. Quicunque dicit aliquid παρὰ τὰ διατεταγμένα præter ea, quæ mandata ſunt, etiamſi fide dignus ſit, etiamſi ieiunet, etiamſi virginitate ſeruet, etiamſi prophetet, & ſigna faciat, lupus tibi habeatur ſub ouis pelle, ouium exitium machinans.

Ignatius de cibis.

Et in Epiſtola ad Philadelphenſes: Si quis in re[liquis] recte ſentiens, τινὰ δὲ τῶν βρωμάτων, ex cibis autem quoſdam vocet abominabiles, [illegible] ἔνοικον inhabitatorem habet diabolum apoſtatam. Fuerunt igitur Ignatij tempore, circa annum 110. qui a cibis quibuſdam, maxime a carne & vino, ſub ſpecie religionis abſtinuerunt, & immodicis ieiuniis corpora [illegible] Ignatius vero opponit fundamentum ex verbo Dei, omnem creaturam Dei eſſe bonam, & nihil reiiciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur.

De lautis cibis.

Illas vero Scripturæ ſententias præcipue allegat, quæ docent, libere poſſe ſumi etiam ea, quæ in cibis bona ſeu lauta ſunt, quæ corpus [illegible] cor confirmant & lætificant, ſi ſobrie & moderate hoc fiat. O[ſtendit etiam], fuiſſe tunc quoſdam, qui inuſitatis ieiuniis voluerint ſibi [illegible] tem conciliare ſtabiliendi ea, quæ a Domino mandata non ſunt.

Eſſaicæ traditiones in Eccleſiam.

Memorabilis præterea hiſtoria extat apud Euſeb. lib. 5. cap. 1. quam [illegible] Epiſtola Eccleſiarum Galliæ deſcripſit. Vnde colligitur, traditionem illam de ieiunio in pane & aqua, & exemplum Eſſæorum, de quibus [illegible] ante diximus, cœpiſſe etiam in Eccleſiam irrepere, non quidem ea opinione, quaſi reliqui cibi vel à Diabolo eſſent vel per ſe abominabiles, [illegible] κοινὰ sicut apocryphi Canones loquuntur, hoc eſt, quod eſſe illi [illegible] runt, ſe tali abſtinentia certorum ciborum peculiarem cultum [illegible] exercere. Ita autem Euſebius hiſtoriam illam deſcribit: Cum Alcibiades

Alcibiadis abſtinentia ab Attalo reprehenſa.

vnus ex numero Martyrum πάνυ αὐχμηρὸν δίαιταν [illegible] admodum ſqualide, ſordide, aride, ſeu vili cibo vitã inſtituiſſet, & ante illud tempus [illegible]

omnino aliud quam ſolum panem, & aquam in cibū & potum ſumpſiſſet ac conaretur etiam in carcere eodē modo vitam degere, Attalo (qui ſicut cap. 1. Gallica Epiſtola dicit, iudicabatur columna & firmamentum Eccleſiarum eſſe) poſt primum agona in amphitheatro confectum reuelatum eſt. Alcibiadem (...) non bene ſeu recte facere, quod creaturis Dei non vteretur & inde alijs (τύπον) exēplar ſcandali relinquere. Alcibiades vero ita perſuaſus πάντων ἀδιαφόρως μετελάμβανεν. libere promiſcue, ſine diſcrimine, abſque delectu & ſine prohibitione (hæc omnia enim ſignificat ἀδιαφόρως) omne genus ciborū capeſſebat, & Deo gratias agebat. Et additur hoc epiphonema: Non enim ἀνεπίσκεπτοι viſitatione gratiæ diuinæ deſtituti erant, ſed Spiritus S. erat ipſis σύμβουλος. cōſiliarius, conſultor ſeu dator conſilij. Hæc Euſebius ex Epiſt. martyrum. Vnde manifeſte apparet quoſdam tunc circa annum Domini 170. ἄσκησιν, hoc eſt exercitium cultus diuini poſuiſſe in dura ſeu auſtera vita, vel cibis vilioribus, & opinione cultus abſtinuiſſe à cibis melioribus. Quia vero inter reliqua miracula etiam Prophetiæ donum tunc adhuc in Eccleſia durabat, ſicut Euſeb. illo in loco indicat, reſponſo Spiritus ſancti, ex loco, 1. Tim. 4. opinio illa reiecta & refutata fuit. Et Alcibiades ſententiam Scripturæ edoctus, poſtea ſine diſcrimine & delectu quibuſuis cibis cum gratiarum actione vſus fuit. Et epiphonema epiſtolæ dicit, peculiare beneficium Dei fuiſſe, quod Eccleſia in illo errore non fuit relicta, ſed a Spiritu ſancto edocta de libertate Chriſtiana in quibuſuis cibis. *Cibi abſque delectu.*

Hoc valde illuſtre teſtimonium eſt. Conſideretur autem, quomodo Pontificij illud eludere conentur: Quidā dicunt, Alcibiadem abſtinuiſſe à reliquis cibis, ea opinione, quaſi abominabiles eſſent, & hanc opinionē fuiſſe damnatam, vt is ſit ſenſus huius hiſtoriæ, ſicut Canon Clementis dicit: Si quis non propter ἄσκησιν, exercitium cultus, ſed propter abominationem abſtinet à carnibus & ſimilibus cibis, communione priuetur. Sed hiſtoria Alcibiadis nō dicit ipſum poſtea alia opinione, ſcilicet propter ἄσκησιν à certis cibis abſtinuiſſe, ſed diſerte dicit, ipſum poſtea ſine diſcrimine & delectu quibuſuis cibis cum gratiarum actione vſum, & nihilominus cultum diuinum exercuiſſe. Alij opponunt, quod in eadem Epiſtola Biblis martyr ex Ruffini verſione dicit: Vehemēter erratis, quod putatis infantium viſcerib. veſci Chriſtianos, qui ne irrationalium quidem animaliū carnibus veſcuntur. Sed textus non loquitur de carnibus, ſed de ſanguine: verba enim ita habent in Epiſtola martyrum: οἷς μηδὲ ἀλόγων ζώων αἷμα φαγεῖν ἐξὸν, quibus ne irrationalium quidem animātium ſanguinem comedere fas eſt. Reſpiciūt enim ad decretum Apoſtolorum Act. 15. cuius obſeruatio tum adhuc hæſit in Eccleſia. Adeo itaque veris antiquitatis exemplis Pontificiorum ſententia de ieiunijs non eſt conſentanea, vt ad ea eludēda cogantur quæuis ſophiſmata conquirere, ſed fruſtra & nequicquam, adeo manifeſta eſt veritas. *Eluſiones Pontificiarum.* *Ruffini verſio.*

Huc pertinet etiam locus Irenæi apud Euſebium, lib. 5. cap. 24. Cum enim Victor Romanus Pōtifex in Eccleſias Aſiaticas propter diſſimilem obſeruationem feſti Paſchatis, tanquam nō orthodoxas acriter inueheretur, & eas à communione excludere conaretur: Irenæus ſcribit, non de die Paſchatis ſolum, ſed etiam de ieiunij ratione & modo, iſtam controuerſiam conſtitutam eſſe. Ergo de ieiunio Paſchali, quod nunc quadrageſimale vocatur, voluerunt tunc quidam cum Romano Epiſcopo leges ferre, opinione neceſſitatis ſub pœna excommunicationis, quando, quot diebus, quamdiu, & quomodo ieiunandum eſſet: Sed Irenæus reſpondit, liberas & diſſimiles eſſe illas obſeruationes, ad quarum multitudinem *Nota de quadrageſima ex Irenæo.*

Eccleſiæ non ſint adigendæ, nec propter diſſimilitudinem, quaſi in fide ἑτερόδοξοι damnandæ. Et rationes adducit grauiſſimas, quia conſuetudines illæ non ex mandato Domini, vel ex præſcripto Apoſtolorum, ſed ex idiotiſmo ortæ ſint, quibus viri Apoſtolici noluerint obligari opinione neceſſitatis: Et talem liberam diſſimilitudinem rituum in adiaphoris non tantum non rumpere, ſed magis cõmendare & ſtabilire vnitatem & veritatẽ fidei, quod ſcilicet fides & regnum Dei non conſiſtat in cibo & potu & ſimilibus externis ritibus, ſicut paulo ante ſententiam Irenæi ex ipſius verbis expoſuimus. Ita ergò primis illis temporibus ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ieiunijs moueri quidem cœperunt, ſed graui auctoritate repreſſæ & refutatæ fuerũt, quæ hiſtoriæ ideo diligentius obſeruandæ ſunt, poſterioribus enim temporibus leges & opiniones illæ de ieiunijs tanquam Apoſtolicæ, ſub ſpecie magnæ religionis recipi, probari, & magnis encomijs commendari cœperunt. In qua iudiciorum diuerſitate optima eſt Tertulliani regula: Quod primum verum, adulterinum vero quodcunque poſterius.

QVOMODO ABSTINENTIA AC PROhibitio vini & carnium in Tatiano & Seuero damnata ſit.

In hiſtoria Eccleſiaſtica vtiliter hoc obſeruari poteſt, quod opiniones quædam ſuperſtitioſę & minus ſanæ, ſæpius ab hominibus non malis primum ſparſæ & vſurpatæ, atq; in illis aliquandiu toleratæ fuerunt. Poſtea vero, quando illę ipſæ opiniones craſſius propòni, & rigidius defendi cœperunt, tanquam hæreticæ, damnatæ fuerũt. Ita ſententiæ quædam de libero arbitrio minus commodæ & ſanæ, à patribus ante vſurpatæ, & in illis toleratæ, poſtea in Pelagio damnatæ fuerunt. Eodem modo, quod in Therapeutis Philonis non toleratum tantum, verum etiam laudatũ fuerat, poſtea in Encratitis & Seuerianis, craſſius illud tradentibus & defendẽtibus, damnatum fuit. Supra enim diximus, Therapeutas Philonis ſub titulo & nomine ἐγκρατείας, continentiæ vel abſtinentiæ penitus abſtiTatiani. nuiſſe à carnibus, & à vino. Ex Tatiani vero ſchola, poſtea circiter annũ Domini 180. progreſſi fuerunt, qui ſe appellauerunt ἐγκρατεῖς, ſicut IreEncratitæ. næus apu Euſebiũ loquitur: Vel ἐγκρατίτας, ſicut Epiphanius loquitur. Illi iuxta Irenæi deſcriptionẽ, τῶν ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, abſtinẽtiã à carnibus animantiũ introduxerunt. Atqui ex apocryphis & ex Alcibiadis hiſtoria oſtendimus, abſtinẽtiam illam etiam ante ab alijs vſurpatam fuiſſe. Epiphanius dicit, ἐμψυχοφαγίαν ἀπαγορεύουσι, animantium manducationem interdicunt ſeu prohibent. Et de Seuerianis idem dicit, Cauſa abſtinentia à vino. οἴνου παντελῶς ἀπέχονται, à vino omnino abſtinent. Sed vtrumq; etiam Philonis θεραπευταὶ fecerunt, qui de vini abſtinẽtia hanc reddiderunt rationẽ, quia vinum ſit pharmacũ ἀφροσύνης, demẽtiæ. Eandẽ vero rationẽ Encratitæ etiam & Seueriani, ſed craſſius propoſuerunt: Vinũ ſcilicet θολοῦν, turbare mentem hominis, & iam ad libidines, iam ad iram, iam ad inſaniam excitare, atque hoc probarunt exemplis Noe, Loth, &c. Dixerunt autem, inde hoc fieri, quia ſerpens ſeu Diabolus terræ commixtus vitem produxerit, & venenum illud draconis in vino ita turbare mẽtem, atq; ideo vinũ eſſe diabolicum, ac propterea vtentes vino eſſe ἀνόμους καὶ ἁμαρτωλοὺς, peccatores & præuaricatores. Et ſane ſi vinum per ſe eſſet cauſa dementiæ, & carnes cauſa prauæ cõcupiſcentiæ, omnino ſequeretur, non eſſe bonas Dei creaturas. Sed Epiphanius recte reſpondet, non

Vinu,

vini, ſed intemperantiæ culpam eſſe, quæ in alijs etiam rebus recte prohibeatur.

Abſtinentiæ carnium cauſa.

Therapeutæ Philonis & alij dixerunt, à carnibus ideo abſtinendum, quia prauas cõcupiſcentias prouocent & inflamment. Quia vero prauas illas concupiſcentias prouocare & augere peccatum eſt: Encratitę rationem illam craſſius aliquanto expoſuerunt: dixerunt enim, ſicut Epiphanius ſcribit, βδελύσσειν καὶ ἀπαγορεύειν, abominari & prohibere manducationem animantium, κατὰ φόβον καὶ ἴνδαλμα. propter metum & imaginatiuum quaſi ſpectrum, ne damnarentur ob perceptionem carnium animantium. Ita ſuperſtitioſæ illæ opiniones, quando in errores nimium craſſos eruperunt, tanquã hæreſes, damnatæ ſunt. Et hoc quidem modo aliquantum repreſſæ fuerunt ſuperſtitiones, ſed tamen ex illis alio prætextu, alia ſpecie & opinione ſemper aliquid etiam poſtea adhæſit: *Nota.* Eſum enim carnium tempore ieiunij, poſtea etiam prohibuerũt ex hoc capite, quod vitioſas concupiſcentias prouocet & inflammet, quod cum peccatum ſit, ideo dixerunt pœnam damnationis incurrere eos, qui prohibitis temporibus carnibus etiam moderate veſcerentur. Et Carthuſienſium *Carthuſienſes.* regula eſum carnium per totam vitam, ſub pœna æternæ damnationis, prohibet. Hoc certe eſt illud ipſum ἴνδαλμα imaginarium illud ſpectrũ, metus damnationis propter eſum carnium, ſicut Encratitarum opinio apud Epiphanium deſcribitur. Ita quod in Encratitis damnatur, hoc in alijs laudatur, modo aliam ſpeciem induat. Epiphanius, qui ipſe alibi pro- *Epiphanius.* hibitionem carnium laudat, hoc loco dicit: Tatianum interdixiſſe ęſum carnium, οὐχ ἕνεκεν ἐγκρατείας, non continentię, temperantię, aut moderationis cauſa, cum ipſe ſcribat, quod Tatiani vocarint ſe ἐγκρατίτας quodque toto ſuo inſtituto ἐγκράτειαν prædicarint, adeo vt ne in myſterijs quidẽ vino voluerint vti, ſed aqua, vnde dicti fuerũt ὑδροπαραστάται, ſed temperantiam & ſobrietatem, quam Scriptura præcipit, exiſtimarunt ſitam eſſe in prohibitione vini & carnium, & non aliter poſſe præſtari, niſi per abſtinentiam à vino & carnibus. Debuiſſet igitur Epiphanius de carnibus dicere, ſicut de vino dixerat, Non in carnibus, ſed in intemperantia vitium eſſe, & in eſu carnium, ſicut in alijs etiam cibis adhibẽdam eſſe temperantiam, atque hoc modo moderate veſci carnibus non eſſe peccatum. Sed errores non recte poſſunt refutari ab illis, qui aliqua ex parte in eodem luto hærent. *Clemens.* Clemens libr. 3. ſtromatum dicit, librum à Tatiano fuiſſe compoſitum hoc titulo: De perfectione ſecundum Saluatorem. Vnde colligi poteſt, quod opinione perfectionis abſtinentiam à vino & carnibus indixerit. Et tales hiſtoricæ obſeruationes de multis rebus commonefactiones præbent.

QVÆ FVERINT LEGES ILLÆ IEIVNIORUM, quas hiſtoriæ à Montano hæretico latas, & ab Eccleſia illius temporu reiectas fuiſſe, referunt.

Montanus.

In hoc Hiſtorici conſentiunt, non diu poſt Tatianum cœpiſſe Montanum phanatica ſua dogmata, ſub prætextu nouæ Prophetiæ, quam fingebat Paracleti reuelationem eſſe, ſpargere. Inter errores vero, & damnata Montani dogmata, vnum etiam caput de ieiunijs fuiſſe, inter omnes conuenit. Qualis vero fuerit Montaniſtarum de ieiunijs opinio, quæ iudicio Eccleſiæ catholicæ exploſa, & tunc damnata fuit, non ſatis perſpicue & diligenter ab illis, qui catalogos hæreticorum deſcripſerunt, annotatum eſt. Multos quidem illis temporibus ſcripſiſſe refutationes dogmatum

Apollonius.

Montani, Euſebius lib. 5. cap. 15. & 16. notatis ipſorum nominibus recenſentur: ſed eorum Scripta ad noſtra tempora non peruenerunt. Ex Apollonij vero confutationibus verba quædam Euſebius lib. 5. cap. 17. deſcribit, in quibus ieiuniorum Montanicorum mentio fit, ſed valde pauca verba.

Leges ieiuniorum.

Hic eſt, inquit, nouitius ille doctor, ὁ νηστείας νομοθετήσας, qui de ieiunijs leges tulit, ſeu potius qui ieiunia certis legibus determinauit, definiuit, vel ordinauit, hoc enim verba proprie ſignificant. Atque inde reliqui etiam hiſtorici dicunt, Montanum feciſſe leges de ieiunijs, quas poſtmodum illa Eccleſia reiecerit & damnarit: quæ vero & quales illæ Montani leges fuerint, nemo ferme certo explicat. Idq; inde factum eſt, quod ex poſterioribus plerique vel eaſdem, vel ſimiles de ieiunijs leges amplexi ſunt: quomodo igitur in Montano illud refutarent, quod ipſi amplectebantur.

Epiphanius errorem Montani non recte deſcribit.

Ita Epiphanius, qui ipſe leges de temporibus ieiuniorum, & de ciborum delectu amplectitur, nec recte recitat, nec refutat Montaniſtarum leges de ieiunijs, ſed affingit ipſis hanc opinionem: ἀπέχεσθαι τῶν βρωμάτων παραγγέλλουσι, οὐχ ἕνεκεν πολιτείας προτρεπόμενοι, οὐδὲ ἕνεκεν μείζονος, οὐ βραβείων καὶ στεφάνων, ἀλλὰ βδελυκτὰ τὰ ὑπὸ κυρίου γεγενημένα ἡγούμενοι hoc eſt, præcipiunt abſtinere à cibis, non diſciplinæ gratia exhortantes, non maioris virtutis gratia, non præmiorum & coronarum gratia, ſed quod ea, quæ à Domino facta ſunt, abominabilia iudicent. Ita Epiphanius. Sed ex vetuſtiſſimis nemo illam opinionem Montano tribuit, & quia paulo ante opinio illa in Tatiano publice damnata fuerat, Montanus ſine dubio dogmati ſuo de ieiunijs, non blaſphemam & inhumanam hanc, ſed aliam plauſibiliorem ſpeciem circumdedit, maxime cum fingeret, ſe ex paracleti reuelatione ad meliorem & perfectiorem Eccleſiæ diſciplinam dogmata ſua proferre. Et ipſe Epiphanius tribuit Montano hoc teſtimonium, quod totam Scripturam, vetus & nouum Teſtamentum receperit. Ergo non docuit cibos à Deo creatos abominabiles eſſe, hoc eſt enim contra doctrinam noui Teſtamenti.

Theodoretus dicit, Montanum introduxiſſe νηστείας καινὰς παρὰ τὸ τῆς ἐκκλησίας ἔθος, noua ieiunia præter Eccleſiæ morem & conſuetudinem, ſed quæ aut qualia illa fuerint, non explicat.

Montani leges quales.

Quales vero fuerint Montani leges de ieiunio, inde aliquo modo colligi poteſt, quod apud Euſebium libro ſexto, capite tertio, Gallicæ Eccleſiæ, cum ad Aſiaticas de Montani erroribus ſcriberent, hiſtoriam de Alcibiadis abſtinentia ab Attalo reprehenſa, epiſtolæ illi inſeruerunt, quaſque literas illas Irenæo, qui de tempore ieiunij contra Victorem diſputauit, perferendas tradiderunt, vnde non obſcure conijcere licet de tempore ieiunij, & de diſcrimine ſeu delectu ciborum, Montanum leges tuliſſe.

Sed quia coniecturis in re tanta non eſt fidendum, age producamus teſtem, qui & rectiſſime intellexit, & omnium certiſſime teſtari poteſt, quæ & quales fuerint Montani leges de ieiunijs, quas Eccleſia tunc reiecit & damnauit. Tertullianum enim ad Montani partes defeciſſe, & ea contra Eccleſiam publicis ſcriptis defendiſſe conſtat.

Tertullianus Montaniſta.

Et Hieronymus teſtatur, ipſum ſpecialiter contra Eccleſiam inter cætera tenuiſſe volumen de ieiunijs, quod in prioribus Tertulliani editionibus deſideratum fuit, ſed in Lutetiana editione additum eſt. Et ita conſcriptum eſt, vt multis verbis explicet, & quæ fuerint Montani leges de ieiunijs, & quibus argumentis Montaniſtæ leges ſuas de ieiunijs contra Eccleſiam defenderint: Et viciſſim, ex quibus fundamentis Eccleſia illas Montaniſtarum leges improbarit & refutarit. Atque ex hoc te-

ſtimo-

ſtimonio, quod de hac controuerſia certiſſimum, atq; omni exceptione maius eſt, recte & manifeſte agnoſcemus, quæ fuerint Montani leges de ieiuniis, ab Eccleſia tunc reprobatæ & damnatæ. Apparebit etiam inde, qua fide Epiphanius Montani errorem de ieiuniis deſcripſerit & quomodo ſequens ætas ad leges illas ieiuniorum, in Montano ante damnatas, prætextu & adulteratione diſciplinæ relapſa ſit. Atq; propter hanc cauſam ſingulare beneficium Dei eſſe judico, quod ſcriptum illud Tertulliani de ieiuniis denuo in lucem prodiit. Inde enim iudicare poſſumus, quales & vnde ſint traditiones illæ de ieiuniis, quæ apud pleroſque etiam *Patres* iactantur. Sed præcipua capita, ad hanc controuerſiam pertinentia, ex libro illo Tertulliani deſcribemus, & quidem ipſis Tertulliani verbis.

EX TERTVLLIANI LIBRO de Ieiuniis.

Scribit igitur Tertullianus de ieiunio aduerſus Phyſicos, hoc eſt, ſicut Hieronymus dicit, contra Eccleſiam. ſe enim Montaniſtæ vocabant ſpirituales, reliquos vero animales. Et in exordio dicit, ſe contra illos ſcribere, qui paracleto Montani controuerſiam faciebant, & nouam eius Prophetiam recuſabant. Quid autem Eccleſia in Montaniſtarum legibus de ieiunio reprehenderit, ita exponit Tertullianus: Arguunt nos, inquit, quod ieiunia propria cuſtodiamus, quod ſtationes plerunque in veſperam producamus, quod etiam xerophagias obſeruemus, ſiccantes cibum ab omni carne & omni virulentia, & vuidioribus quibuſque pomis, ne quid vinoſitatis vel edamus vel potemus, lauacri quoque abſtinentiam congruentem arido victui ſeruemus. Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito præſcribant. Si humana præſumptio eſt, hæreſin judicandam: Si ſpiritualis indictio eſt, Pſeudoprophetiam pronuntiandam. Hæc igitur Catholici in Montanorum ieiuniis, referente Tertulliano, reprehenderunt.

Montaniſtæ de ieiuniis quomodo.

Poſtea exponit etiam, quæ fuerit tunc doctrina & ſententia Eccleſiæ de ieiunio. In Euangelio illos dies, inquit, ieiuniis determinatos putant, in quibus oblatus eſt ſponſus, ſcilicet in hebdomada ante Paſcha, & hos eſſe iam ſolos legitimos Chriſtianorum, abolitis legalibus vetuſtatibus. Itaque die cætero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ diſciplinæ, pro temporibus & cauſis cuiuſque: ſic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullum aliud imponentes iugum certorum & in commune obeundorum ieiuniorum, & proinde nec ſtationum, quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant, quartæ feriæ & ſextæ, paſſiue tamen currant, non ſub lege præcepti, neque vltra ſupremum diei, quando & orationes fere hora nona concludant, &c.

Quid tunc Eccleſia de ieiuniis.

Tertio, recitat etiam, quæ argumenta, & ex quibus fundamentis, Eccleſia tunc Montaniſtis oppoſuerit, xerophagias dicunt nouum affectati officii nomen, & proximum Ethnicæ ſuperſtitioni, quales caſtimoniæ Apim & Iſidem & magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant, cum fides in Chriſto libera, ne Iudaicæ quidem legi abſtinentiam quorundam ciborum debeat, ſemel in totum macellum ab Apoſtolo admiſſa, de teſtatore eorum, qui iubeant cibis abſtinere, à Deo conditis, & ideo nos Montaniſtas ita tunc prænotatos. Sic & cum Galatis nos quoque percuti aiunt, obſeruatores dierum, menſium, & annorum. Ioculantur interea & Eſaiam pronuntiaſſe, non abſtinentiam cibi, ſed opera iuſtitiæ Dominum elegiſſe. Et ipſum Dominum in Euangelio ad omnem circa victus ſcrupuloſitatem compendio reſpondiſſe: Non his coinquinari hominem, quæ in os inferuntur, ſed quæ ex ore proferuntur, cum

Fundamenta Eccleſiæ contra Montaniſtas.

& ipſe Dominus manducaret & biberet, vſq; in notationem. Ecce homo vorator & potator. Sic & Apoſtolum dicere, quod eſca nos Deo non commendet, neq; abundantes ſi edamus, neq; deficientes ſi non edamus. Haec addunt ſuperuacua, nec adeo neceſſaria exiſtimanda dilati vel diminuti cibi officia præponente Deo iuſtitiæ opera. Diligendum eſſe Deum & proximum, in his enim duobus præceptis totam legem pendere & prophetas, non in inteſtinorum noſtrorum inanitate. His verbis Tertullianus deſcribit argumenta & fundamenta Eccleſiaſticorum contra Montaniſtas.

Montani phraſes de ieiunio. Quarto texit Tertullianus Apologiam Montanici dogmatis, vbi opiniones ipſorum de ieiunio multis verbis deſcribit. Nos capita tantum ipſius Tertulliani verbis excerpemus, reliqua in ipſo Tertulliano, qui volet, leget. Affirmare igitur inquit, nos Montaniſta debemus, quantum *Promereri Deum.* inanitas inteſtinorum apud Deum valeat, & ante omnia oſtendendum, vnde ratio ipſa proceſſerit, hoc modo promerendi Deum, tunc enim agnoſcetur obſeruationis neceſſitas. *Neceſſitas Adam.* Et diſputat, mandatum ieiunii fuiſſe, quod Adamo in Paradiſo datum fuit: Non comedes de arbore ſcientiæ, &c.

Purgatio mortis. Atque ita Deum oſtendiſſe, cibum pro veneno deputandum, & antidotum famem ſumendam, per quam mortis cauſa purgetur. Item cum Deus ieiunium mandet, & animum conquaſſatum (vtique cibi anguſtiis) ſacrificium appellet, ergo interdicto cibo, & obſeruato eo præcepto, primordiale delictum expiatur, vt homo per eandem materiam cauſa ſatis Deo faciat, per quam offenderat, hoc eſt, per cibi interdictionem, atque ita ſalutem æmulo modo redaccenderet inedia, ſicut extinxerat ſagina. *Expiatio. Satisfactio. Salus.* Item primordiale delictum maioris abſtinentiæ operatione expiandum eſt. Et introducens exempla Moſis & Heliæ addit: Tanta eſt circumſcripti victus prærogatiua, vt Deum præſtet homini contubernalem, parem pari, quia ſcilicet iuxta Scripturam Deus non edit. Item: Ieiunium, inquit, iratum Deum homini reconciliat, vt Samuel oſtendit in Maſphat. *Reconciliatio. Liberatio.* Per inediam Niniue de exitio prædicatur liberata. Dicit etiam, ad exorandam iram Dei, ad elimanda peccata, ad impetrandam tutelam Dei & gratiam, neceſſaria eſſe ieiunia. *Gratia. Tutela.* Item, non modo periculorum auerſionem, & delictorum obliterationem, ſed & Sacramentorum agnitionem ieiunia de Deo merentur, vt in Daniele. *Ieiunium Chriſti.* Dicit etiam, Chriſtum in deſerto, cum quadraginta diebus ieiunaret, præſtituiſſe legem de ieiuniis tranſigendis. Et exemplo de Propheta illo, cui Deus prohibuerat, ne comederet panem in Bethel, 3. Reg. 13. vtitur ad ſtabiliendas Montani leges de ieiunio.

Exceptio & interdictio quorundam ciborum. De ciborum vero delectu ita diſputat Montaniſans Tertullianus. Exceptio, inquit, quorundam eduliorum portionale ieiunium eſt, & vocat interdictionem cibi. Et xerophagias conatur probare ex Daniele, quod que Dauid cinerem ſicut panem ederit. Vini abſtinentiam ab exemplo Samuelis, Aaronis, & Nazaræorum probat.

Montanica ſunt ex traditione. De ſtationibus, quæ in ſerum producantur, & de ſolenni conſtitutione ſiue lege Montani, quando, ſiue quibus diebus ſit ieiunandum, diſertis verbis dicit: Illa carere Scripturæ auctoritate, ſed obſeruari ex traditione de qua ita inquit: A quocunq; inſtitutore iſta ſint ſiue ſpirituali ſiue tantum fideli, certe Deo currunt, hoc eſt, in honorem Dei fiunt, ergo non ſunt a ſpiritu diaboli.

Quod vero Eccleſiaſtici dicebant, præter ea ſolennia, quæ vel Scripturis, vel traditionibus Maiorum conſtituta ſunt, nihil obſeruationis amplius adiiciendum ob illicitum innouationis: Ad hæc Tertullianus reſpondet, vt oſtendat, quæ fuerint Eccleſiæ veræ primitiuæ ieiunia,

& quæ poſtea ac quomodo acceſſerint. Certe,inquit,vos præter Paſcha, ieiunantes citra illos dies, quibus oblatus eſt ſponſus, etiam ſtationum (ſcilicet quartæ & ſextæ feriæ) ſemiieiunia (ſcilic. quia ſine ciborum delectu, & tantum vſque ad horam nonam) interponentes interdum etiam pane & aqua victitantes, vt cuique viſum eſt. Et reſpondetis quidem ex arbitrio hæc agi non ex imperio. Mouiſtis igitur gradum excedendo traditionem maiorum, cum, quæ non ſunt conſtituta,obitis. Si hoc veſtro arbitrio permittitis, cur non idem Paracleti, ſcilicet Montani, imperio datis? Certe,inquit, Epiſcopi ſæpe vniuerſæ plebi mandare aſſolent ieiunia, ex aliqua ſolicitudinis Eccleſiaſticæ cauſa imminentium, ſiue Eccleſiaſticarum tentationum ſiue mundalium plagarum, quare ergo non Paracletus ταπεινοφροσυνῶν indicaret, & talem diſciplinam mandaret?

Nota.

Indicebantur ieiunia.

Ad argumenta Eccleſiaſticorum ita reſpondet: Paulus ad Galatas diſputat contra veteres legales ſolennitates: Sed Montani diſputationes non ſunt vetera illa ſed noua ſolennia, Ad locum 1.Timoth.4.ita reſpondet: Paulus damnat hæreticos perpetuam abſtinentiam præcepturos, ad deſtruenda & deſpicienda opera Creatoris, quales fuerunt Marcion & Tatianus. Sed quantula, inquit. apud nos eſt interdictio ciborum? Duas in anno hebdomadas xerophagiarum, nec totas,exceptis ſcilicet Sabbatis & Dominicis offerimus Deo, abſtinentes ab eis, quæ non reiicimus, ſed differimus. Paulus vero accuſat illos caſtigatores & interdictores victus,qui non ex officio in honorem Dei,ſed ex faſtidio in conuitium Creatoris abſtinebant.

Gal.1.

1.Tim.4.

Tempora ieiuniorum Montani.

In fine Ethnicorum exempla introducit. Omnem,inquit, ταπεινοφροσύνην etiam ethnici agnoſcunt,cum ſtupet cœlum, & aret annus,nudipedalia denuntiantes, Magiſtratus purpuras ponunt, faſces retro auertunt, precem indigetant,hoſtiam inſtaurant. Alibi vero annuo ritu ſaccis velati,& cinere conſperſi, idolis ſuis inuidiam ſupplicem obiiciunt,balnea & tabernæ in nonam vſq; clauduntur. Et ex xerophagiis Iſidis & Cybeles dicit Montanica probari. Si enim illi idolis hoc faciunt,cur non potius nos Deo hoc faceremus? cum & Iudæi hodierni vſque ad ortum ſtellarum jeiunia ſua producant.

Ethnicorum abſtinentia.

In toto vero ſcripto,& præcipue in fine.illos, qui Montani leges de jeiuniis nolebant recipere,acriter criminatur,quod temperantiam, humilitatem & ieiunia oderint, gulæ & comeſſationibus dediti, & omnia ſcripturæ dicta de crapula & ebrietate contra illos torquet, eodem prorſus modo, ſicut Pontificii nunc faciunt. Deus,inquit, cibi venter eſt,pulmo templum.aqualiculus altare. ſacerdos cocus.ſpiritus nidor,condimenta chariſmata, & victus prophetia. Item: apud te charitas in cacabis feruet, fides in culinis calet, ſpes in ferculis iacet,&c. Macies,inquit,non diſplicet nobis, neq; enim ad pondus Deus carnem tribuit, ſicut nec ſpiritum ad menſuram, facilius vero per anguſtam ſalutis ianuam introibit caro exilior. & ita reſuſcitabitur caro leuior.

Nota.

Nota.

Hæc ipſis Tertulliani verbis adſcripſi,ne quis fingi aliquid criminetur. Et Lector etiam non admonitus animaduertit, præcipua capita hiſtoriæ de ieiunio, & hiſce notationibus comprehendi clarius & certius, quam in omnibus fermè aliis hiſtoricis.

Primo enim manifeſtiſſime hinc patet,falſam eſſe illam deſcriptionem erroris Montani de ieiunio, quam Epiphanius, ſicut ſupra notauimus, Montano tribuit. Tertullianus enim Montaniſta diſerte hoc negat,& contrarium prorſus profitetur, Montanum ſcilicet interdixiſſe quoſdam cibos non perpetuo ſeu in vniuerſum, ſed certis tantum temporibus, non quod cibos illos reiiciendos aut abominabiles judicarit, ſicut Tatianus,

Epiphanius mala fide, &c.

ſed diſciplinæ, maioris virtutis & præmiorum gratia. Et ex hac collatione manifeſtum eſt, veteres, & præcipue Epiphanium, deſcriptiones hæreſeon accommodaſſe & intellexiſſe ſecundum præconceptas ſuas opiniones. Quia enim Epiphanius, ſicut poſtea oſtendemus, leges de temporibus ieiunii, & de ciborum prohibitione ipſe probauit & voluit, ideo nec potuit nec voluit Montani leges, ſicut primitiua Eccleſia fecerat, inter hæreſes referre, ſed aliud ipſi tribuit & affingit, quod Montanus expreſſe negat. Illud vero quod Montanus reuera ſenſit, quodq; vetus Eccleſia in ipſo damnauit, Epiphanius tanquam verum laudat & probat, ſicut collatio deſcriptionis Montaniſmi, quæ extat apud Tertullianum & Epiphanium, manifeſte oſtendit. Et hæc certe non eſt bona fides, debuiſſet enim Epiphanius veteris Eccleſiæ hiſtoriam quid illa in Montano damnaſſet, bona fide deſcribere, non ſuas opiniones ſubſtituere. Et hoc diligenter obſeruandum eſt, vt ſciamus quantum huiuſmodi ſcriptoribus tribuere debeamus, & ſequentia oſtendent, quantum Eccleſiæ nocuerint illi, qui iudicia veteris ſeu primitiuæ Eccleſiæ non bona fide deſcripſerunt, ſed ad præconceptas ſuas opiniones inflexerunt. Inde enim factum eſt, quod ii, qui poſtea Montanum ſtrenue damnabant, Montani tamen ſententiam amplecterentur & ſequerentur, ſicut mox oſtendemus.

Doctrina primitiuæ Eccleſiæ de temporibus ieiunii.

Secundo, ex hac etiam Tertulliani deſcriptione recte colligitur, quæ fuerit veteris ſeu primitiuæ Eccleſiæ, vſq; ad Tertulliani tempora per annos ferme ducentos de ieiunio doctrina & ſententia. Apoſtolos ſcilicet docuiſſe, eſſe ieiunandum, ſed non impoſuiſſe iugum, quod ad tempus attinet, certorum & in commune ex imperio ſeu mandato obeundorum ieiuniorum: ſed illud reliquiſſe Eccleſiæ & fidelium arbitrio, vt pro temporibus & cauſis, vel Epiſcopi indicerent, vel priuati ſuſciperent ieiunia non ex imperio, nec ſub lege præcepti ſed indifferenter ex arbitrio. His enim verbis Tertullianus Eccleſiæ ſententiam Montaniſmi tunc oppoſitam deſcribit, oſtendit etiam, primitiuam Eccleſiam ieiunia non conſtituiſſe in diſcrimine ſeu delectu ciborum. Imo interdictionem ſeu exceptionem certorum eduliorum tempore ieiunij, Eccleſiam tunc tanquam hæreſin damnaſſe, & libertatem ciborum, quoad conſcientiam, etiam tempore ieiunii, magno zelo defendiſſe. Hoc etiam vetus Eccleſia diligenter tradidit, ſicut verba Tertulliani docent, ſuum quidem locum tribuendum eſſe ieiunio, ſed ſpirituales cultus, ſeu exercitia iuſtitiæ & dilectionis, longe anteferenda eſſe corporalibus ieiuniorum exercitiis. Et ipſum opus operatum ieiunii, ſeu, vt Tertullianus loquitur inanitatem inteſtinorum, per ſe non eſſe cultum Dei, niſi ſcilicet ad pios & veros fines in Scriptura monſtratos referatur. Libertatem igitur ſine opinione neceſſitatis in ieiuniis vetus Eccleſia & vſurpauit & defendit, quo ad tempus & quo ad cibos, quibus ſcilicet diebus, & quando ſit ieiunandum, & quibus cibis ſit vtendum. Tertio colligitur etiam ex hac Tertulliani narratione, quæ obſeruationes ieiuniorum receptæ & vſitatæ fuerint in primitiua Eccleſia, Paſchale ſcilicet ieiunium, circa illos dies, quando ablatus eſt ſponſus, quaſi ſolenne ex more maiorum receptum & vſitatum tunc in Eccleſia fuiſſe. Quod vero in illo etiam Paſchali ieiunio diuerſæ & liberæ fuerint obſeruationes, antea ex Irenæo oſtendimus. Et hoc forſan ſibi volunt Tertulliani verba, vbi dicit: Circa illos dies, quibus ſponſus ablatus eſt, ieiunari, hoc eſt, quod iuxta Irenæi narrationem quidam ieiunarint, non tantum duos illos dies, quando per crucifixionem ſponſus a diſcipulis ablatus eſt, & altero in ſepulchro quieuit, ſed plures etiam dies ante Paſcha.

De ciborum delectu.

Opus operatum ieiunii.

Libertas.

Quæ ieiunia tunc in Eccleſia.

Deinde oſtendit locus ille Tertulliani, Eccleſiam præter traditionem, conſtitutionem & morem maiorum (ita enim Tertullianus loquitur) ne-

Ieiunium IV. & VI. feria.

piſſe tunc ieiunare, etiam quarta & ſexta feria, quando ſcilicet ad ſtationes publicarum orationum conueniebant. Sed illa ieiunia non fuiſſe ab Apoſtolis impoſita, ſed paſſiue concurriſſe, hoc eſt, indifferenter ex arbitrio, non ex imperio diſciplinæ, nec ſub lege præcepti obſeruata fuiſſe. His enim verbis Tertullianus vtitur. Addit etiam Tertullianus de moribus Eccleſiæ Catholicæ hoc: Interdum etiam pane & aqua victitatum, vt cuique viſum erat ex arbitrio, non ex imperio. Hęc vero de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ. Item de ieiunio in pane & aqua, tunc noua fuiſſe in Eccleſia, Tertullianus his verbis oſtendit. Moniſtis ergo gradum, inquit, excedendo traditionem maiorum, dum, quæ non ſunt conſtituta obitis. Porro oſtendit etiam, Eccleſiam circa nonam horam, quando publicæ orationes concludebantur, ſolitam ieiunia ſoluere. Hæc omnia in ſequenti Patrum hiſtoria magnum habebunt vſum.

Ieiunium in pane & aqua.

Montani leges.

Quarto, ex hoc Tertulliani ſcripto recte & vere colligitur, quam νομοθεσίαν ieiuniorum Eccleſia in Montano reprehenderit & damnauerit, quod ſcilicet tempora ieiuniorum etiam tunc vſitatorum ex imperio & ſub lege præcepti, opinione neceſſitatis, obſeruanda eſſe docuerit, quodque noua conſtitutione ſeu lege propria ieiunia, hoc eſt, certa ſolennia tempora præſcripſerit & mandarit, quibus diebus, & quamdiu ſit ieiunandum: Tertullianus enim ſcribit, præter vſitata tunc ieiunia, duas in anno hebdomadas, exceptis ſabbatis & Dominicis ieiunandas, a Montano fuiſſe præſcriptas, ſtationes etiam ieiuniorum in ſerum ſeu veſperam producendas eſſe.

Prohibitio ciborum.

Deinde damnauit Eccleſia & hoc in Montano, quod leges fecit de prohibitione, vel, ſicut Tertullianus loquitur, de exceptione & interdictione certorum eduliorum tempore ieiunij. Arguunt, inquit, Montaniſtas, quod xerophagias, hoc eſt, aridum victum obſeruent ſiccantes cibum ab omni carne, vinoſitate, virulentia & humidioribus fructibus, cum lauacri abſtinentia. Et hiſce obſeruationibus Montanus neceſſitatem attribuit, cum Eccleſia econtra doceret, indifferenter ex arbitrio, vt cuique videretur, pro temporibus & cauſis cuiuſque non ex imperio, nec ſub lege præcepti, talia obſeruanda eſſe. Hæc enim ſunt Tertulliani verba.

Neceſſitas.

Apoſtoli de ieiunio.

Quinto, illud etiam in Tertulliani narratione vtiliter obſeruari poteſt, ex quibus Scripturæ fundamentis Eccleſia tunc leges Montanicas refutarit. Nempe, quia Apoſtoli & docuerunt & obſeruarunt pro temporibus & cauſis cuiuſque ieiunandum, nec vllum aliud iugum impoſuerunt certorum ieiuniorum. Ideo nec ex imperio nec ſub lege præcepti mandanda eſſe ieiunia: Paulum enim damnare temporum obſeruatores. Cum vero Montaniſtæ dicerent, legales ſeu Moſaicas temporum obſeruationes abrogatas eſſe, nouas vero poſſe inſtitui, ſi modo fiat intentione honoris & cultus diuini: Eccleſia tunc reſpondit: Præter ea, quæ in Scriptura conſtituta, & in Apoſtolica Eccleſia vſitata fuerunt, nihil obſeruationis adijciendum: Nouitatem enim eſſe illicitam, quæ ſi ex humana traditione vel præſumptione oriatur, hæreſin eſſe iudicandam: ſi vero ſub prætextu reuelationis ſeu inſpirationis diuinæ proponatur, Pſeudoprophetiam pronuntiandam. De cibis vſi fuerunt locis Scripturę, Matth. 11. & 15. Rom. 14. 1. Cor. 10. Gal. 4. Eſa. 58.

Nouitas.

Locus 1. Timoth. 4. quomodo intelligendus.

Locum vero Pauli. 1. Timoth. 4. Eccleſia tunc intellexit, non tantum de Marcionitis & Tatianis, qui cibos quoſdam perpetuo ad deſpicienda opera Creatoris prohibebant, verum etiam de Montaniſtis, qui certis temporibus cibos quoſdam prohibebant, ex imperio diſciplinæ, & in honorem Dei. Et ex Tertulliani reſponſione manifeſte patet, Montaniſtas tunc prorſus eadem exceptione, qua nunc Pontificij vtūtur, conatos

eludere

eludere locum Pauli, 1. Tim. 4. de ciborum prohibitionibus, ſicut Tertulliani verba oſtendunt, id quod Lectori diligenter obſeruandum eſt.

Montaniſtæ de meritis ieiunii.

Sexto, quas opiniones meriti Montaniſtæ ieiunijs ſuis affinxerint, non aliunde melius & certius, quam ex Tertulliano Montaniſta, cognoſcere poſſumus, quæ obſeruatio propterea vtilis eſt, oſtendit enim, ex quibus fontibus profluxerint Pontificiorum phraſes ſupra deſcriptæ, de merito ieiunij. Ita autem Tertullianus Montani dogmata de ieiunio contra Eccleſiam defendens loquitur, ieiunium eſſe rationem promerendi Deum, eſſe antidotum, per quod purgetur cauſa mortis, & primordiale delictum expietur, per cibi interdictionem Deo offenſo ſatisfieri, ſalutem iudicio redaccendi, & primordiale delictum maioris abſtinentiæ operatione expiari. Ieiunium Deum iratum homini reconciliare, de exitio liberare, iram Dei exorare, peccata elimare, impetrare tutelam & gratiam Dei. Ieiunia de Deo mereri periculorum auerſionem, & delictorum obliterationem, & carnem ieiunijs exhauſtam facilius per anguſtam ſalutis ianuam introire. Quodq; Dauid dixit: Spiritum contribulatum eſſe ſacrificium Deo. Hoc Tertullianus de cibi anguſtijs intelligit. Hæc omnia ſunt Tertulliani Montaniſantis verba. Et quia inde quædam in aliorum etiam Patrum ſcripta poſtea irrepſerunt, ſi Pontificij noluerint admittere, vt ea iuxta fidei analogiam commode interpretemur, poſſumus hinc oſtendere, ex qua Schola emanarint, & cuius linguam imitentur, cum Scriptura ita non loquatur.

Poſtremo, eſt & hoc obſeruandum, quibus ſcripturæ locis Montaniſtæ ad ſtabiliendas ſuas de ieiunijs leges abuſi ſunt: Nempe de arbore, cuius vſus Adamo in paradiſo interdictus fuit. Item, Chriſtum ſuo ieiunio præſtituiſſe legem ieiunijs. Et quæ præterea ſupra Tertulliani verbis commemorata ſunt. Obſeruandum eſt & hoc, quod ex ieiunijs & ſuperſtitioſis abſtinentijs certorum ciborum apud Ethnicos & Iudæos, Montaniſtæ per κακοζηλίαν occaſionem arripuerunt ſuorum ieiuniorum. Et quomodo Eccleſia illud inuerterit, ſcilicet xerophagias nouum eſſe affectati officij nomen, proximum ethnicæ ſuperſtitioni. Item, quando Pontificij nos, qui ſuperſtitioſas ipſorum leges & opiniones de ieiunio non probamus, criminantur tanquam patronos crapulæ & ebrietatis, ſciamus eandem ſophiſticam Montaniſtas contra Eccleſiam vſurpaſſe, & [illegible] σωνῆς ſpecie leges ſuas palliaſſe. Reſpondemus autem illud, quod Auguſtinus Vrbico reſpondit: Aliud eſt corda grauare crapula & ebrietate, aliud eſt modeſtia & temperantia cuſtodita, relaxare ieiunium, hoc eſt, crapula & ieiunium non ſunt immediate contraria, vt eum, qui non ieiunat, neceſſe ſit inebriari. Prandia igitur, inquit Auguſtinus, temperantiam à voracitate & ebrioſitate ventricolarum diſcernant. &c

Ethnica.

Sophiſtica.

Hæc de Montaniſtarum ieiunijs ex Tertulliano, qui circa annum Domini 220. Montani partes defendendas ſibi ſumpſit, accuratius, recitans vbiq; ipſius verbis, explicare volui. Hęc enim obſeruatio oſtendit, quales & vnde ſumptæ ſint traditiones de ieiuniis, quas ex apocryphis ſcriptis ſupra recenſuimus. Multa etiam ſequentium patrum dicta, ex vera hac de Montaniſmo hiſtoria, recte diiudicari poterunt, præcipue vero affinitas & ſimilitudo Pontificii ieiunii cum Montaniſmo, ad oculum quaſi ex hac hiſtoria deprehenditur & perſpicitur.

QVOMODO POST TERTVLLIANVM PER *aliquot annos libertas Euangelica in ieiunijs, ſalua retenta fuerit, ex Origene: Et de vſu ſanguinis.*

Ita ergo certamine illo Eccleſię contra Montaniſtas ſuperſtitoſæ leges de ieiunijs pauliſper repreſſæ, & libertas Euangelij aliquandiu retenta ac defenſa fuit, ſicut oſtendit locus Origenis, Homilia 10. in Leuiticum, vbi oſtendit, quomodo vere humilietur anima, quodq; verum ieiunium non conſiſtat in prohibitione ciborum, & quæ ſit libertas in obſeruatione ieiuniorum. Verba Origenis hæc ſunt: Tu ſi vis ieiunare ſecundum Chriſtum, & humiliare animam tuam, omne tibi tempus eſt aptum totius anni, imo totius vitæ tuæ dies habeto ad humiliandam animam tuam, ſi tamen didiciſti à Domino, quia mitis eſt & humilis corde, vis tibi oſtendam quale te oporteat ieiunare ieiunium? Ieiuna à malis artibus, & abſtine à malis ſermonibus, contine te à malis cogitationibus, tale ieiunium Deo placet: abſtinere vero cibis, quos Deus creauit ad percipiēdum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum illis qui Dominum crucifixerunt, acceptum eſſe non poteſt Deo. Indignati ſunt aliquando Phariſęi Domino, cur diſcipuli eius non ieiunarent, quibus ille reſpondit: Non poſſunt filij ſponſi ieiunare quamdiu cum illis eſt ſponſus. Illi ergo ieiunent, qui perdiderunt ſponſum. Nos habentes ſpōſum nobiſcum, ieiunare non poſſumus. Neque hoc tamen ideo dicimus, vt abſtinentiæ Chriſtianæ fræna laxemus. Habemus enim quadrageſimæ dies ieiunijs conſecratos, habemus quartam & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certe libertas Chriſtiana per omne tempus ieiunandi, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed virtute continentiæ, &c.

Origenes de ieiunio.

Scripſit autem Origenes circa annum Domini 240. Et tunc ſine ſuperſtitioſis legibus & opinionibus Eccleſiam ſeruaſſe libertatē Euāgelicam in ieiunijs, ex loco illo Origenis manifeſtum eſt. In ea tamen libertate, illi qui ſine legibus libere & ſponte vel ſępius vel ſtrictius ieiunabant, paulatim concipiebant opinionem maioris perfectionis, ſicut Clemens Alexandrinus anteceſſor Origenis 5. ſtromatum de Gnoſtici ſui, quem informat, perfectione diſputans, inquit: Nouit ipſe ieiunij quoq; ænigmata illorum dierum, qui vocantur Mercurij & Veneris, &c.

Opinio perfectionis.

Porro allegatur & alia ſententia ex Origene lib. 3. in Iob. Quando ieiunamus, abſtinemus nos, vt non guſtemus carnes, neque vinum neq; ſuperfluas eſcas. Sed illud ſcriptū non eſſe γνήσιον Origenis, Eraſmus multis argumentis oſtendit. Et ipſe Origenes in cap. 15. Matth. contra ciborū diſcrimen ita inquit: Apoſtolus cum ſciret non ciborum naturam eſſe in cauſa, vt lædatur vtens, aut iuuetur abſtinens, ſed opiniones, quæq; in his ſubeſt ratio, dixit: Eſca non commēdat nos Deo, neque enim ſi comederimus, abundabimus, neq; ſi non comederimus, aliquid deerit nobis. Et concludit contempta ſuperſtitione, in rebus indifferentibus, non faciēdum eſſe diſcrimen in vſu cibariorum.

Origenes de ciborum delectu.

Illud vero obſeruandum eſt, quod Origenes Hom. 16. in Num. ſcribit: Etiam nos, qui ex gentibus vocati ſumus, neceſſario iubemur abſtinere, ſicut ab ijs quæ idolis immolātur, ita & à ſanguine, &c. licet enim decretum Apoſtolorum, Acto. 15. factum fuerat, vt eſſet temporarium, propter infirmitatem eorum, qui ex Iudaiſmo conuerſi erant, tamen etiam ceſſante ea cauſa, obſeruatio illius decreti tanquam neceſſaria diu in Eccleſia manſit. Ita Biblis martyr, apud Euſebium lib. 5. cap. 2. circa annum Domini 160. dicit: Nobis ne mutorum quidem animalium ſanguine veſci fas eſt. Et Tertullianus in Apologetico refert inter tentamenta Chriſtianorum ſolitos à paganis botulos cruore diſtentos admoueri. Et Auguſtinus

De eſu ſanguinis.

Auguſtinus.

ſtinus quidem contra Fauſtum lib.32.c.13. dicit: Apoſtolos præcepiſſe vt ab animalium ſanguine abſtinerent Chriſtiani, ne præfocatis carnibus veſcerentur, vt cum Iſraelitis etiam gentes, propter angularem lapidem illum duos in ſe condentem, aliquid communiter obſeruarent. At vbi Eccleſia gentium talis effecta eſt, vt in ea nullus carnalis Iſraelita appareat, quis iam hoc Chriſtianus obſeruat vt turdos vel minutiores auiculas non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt? Aut leporem non edat, ſi manu a ceruice percuſſus nullo cruento vulnere occiſus eſt? Et qui forte pauci adhuc tangere iſta formidant, a cæteris irridentur. Hæc Auguſtinus. Poſtea tamen in ſexta vniuerſali Synodo circa annum Domini 680. [illegible] Canone, qui eſt 67. repetita eſt illa prohibitio. Merito, aiunt, damnamus eos, qui cuiuſcunque animalis ſanguinem arte aliqua coquunt, & ſic comedunt. Et qui hæc fecerit clericus, deponatur, laicus excommunicetur. Item in libris pœnitentiariis peculiaris pœnitentia iniungitur illis qui vel ſanguinem vel ſuffocatum comederint. Quidam ſcribunt circa annum Domini octingenteſimum obſeruationem illam generaliter deſiiſſe. Quædam vero hiſtoriæ habent circa annū Domini [illegible]. Pomeranis ad fidem conuerſis iniunctum fuiſſe, ne vel ſuffocatum, vel ſanguinem comederent. Imo Armeni adhuc hodie obſeruationem illam retinent. Adeo tenax eſt humana ſuperſtitio veterum obſeruationum, etiam quando nulla amplius talis cauſa ſubeſt, propter quam initio inſtitutæ & receptæ fuerunt, quod propter multas alias conſimiles obſeruationes notaſſe vtile eſt.

Sexta Synodus de ſanguine.

Pomerani.

Armeni.

CERTAMEN MANICHÆORVM, PRISCILLIANISTARVM, & Euſtathii de eſu carnium & delectu ciborum.

Cum per Eccleſię certamē contra Montaniſtas, libertas ciborum conſciētijs reſtituta & ſtabilita eſſet, cœpta fuit poſtea hæc pars doctrinæ varijs & prodigioſis hæreticorum diſputationibus turbari. Nam circa annum Domini 280. Manichæi inter cæteros multos errores etiam hunc ſparſerunt; Ab omnibus animantium carnibus abſtinendum eſſe, ſed ne [illegible] ſaltem ſumenda, nec alimonia lactis vtendum, quia hæc omnia natura malæ & immundæ ſint, Vt quæ diabolus operetur feculentiore materiali, vel quæ commixtione gentis tenebrarum ſint inquinata, ſicut inquit Auguſtinus contra Fauſtum lib.6.c.5.& lib.30.cap.5. vel quod de occiſis carnibus fugerit diuina ſubſtantia, referente Auguſtino de hæreſibus. Vinum etiam non bibunt, dicentes fel eſſe, quod ſit principis tenebrarum, Auguſtinus ibidem. Vtque oſtenderent ſe ex profeſſo ab Eccleſia catholica, quod ad articulum incarnationis Chriſti attinet, diſſentire, indixerunt ſuis ieiunium ipſa die Dominica, finxerunt enim Chriſtum non in vera carne, ſed in ſpectro natum, & reſurrexiſſe. Et videntur Manichæi ad eam opinionem inde delapſi, quod viderunt ex libertate Euangelica quoſdam ſane & aliquando, non autem tam multos, quam ipſis placet a carnibus & vino abſtinere. Vt igitur fortiori ratione plures ad abſtinentiam illam vrgerent, dixerunt ea immunda & abominanda eſſe. [illegible] vero electis ſuis (ſicut perfectiores ſuos nominabant) ſimpliciter vſum carnium, ouorum, lacticiniorum & vini interdicebāt. Auditoribus vero ſuis tanquam imperfectioribus ſecundum veniam illa edenda concedebant, ſicut ſcribit Auguſtinus contra Fauſtum lib.30.c.5. Et hæc eſt origo, quod poſtea Monachis, & præcipue Carthuſienſibus tanquam perfectioribus, ſub alio prætextu, ſtrictior abſtinentia a carnibus, quam reliquis [illegible] tanquam imperfectioribus iniuncta ſit. Quia vero Auguſtinus [illegible]

Manichæorum abſtinentia.

Ieiunium in Dominica.

Occaſio Manichaiſmi.

Opinio perfectionis.

Carthuſienſes.

Nota.

[illegible]

opponit Manichęis, non vſum carnium, ſed luxum in culpa eſſe, videntur Manichæi fundamentum ſuæ opinionis inde extruxiſſe: ſi caro & vinum cauſa ſunt vitioſarum cupiditatum in veſcentibus, ſicut non pauci ſcripſerunt; conſequens ergo erit, illa per ſe eſſe immunda, & commixtione gentis tenebrarum inquinata.

Poſtea ſub annum Domini 380. à Priſcilliano quodam in Hiſpanijs & Gallijs eade hæreſis renouata fuit, carnes ſcilicet eſſe immundas, & execrandas, atq; ideo ab eſu earum abſtinendum. *Priſcillianus.* Illud vero Manichæorum delirium multi iuſtis voluminibus refutarunt. Et in publicis etiam ſynodis opinio illa damnata fuit. In Ancyrana enim Synodo circa annum Domini 308. Can. 14. Manichæis oppoſitus eſt, vt qui in clero à carnibus abſtinere volunt, habeant hanc poteſtatem, ſed ita, ne illas tanquam immundas contemnant, ſed contingant. *Ancyrana Synodus.* Eos vero, qui carnes pollutas & abominandas exiſtimarent, ita vt nec olera cum carnibus cocta guſtare vellint deponendos eſſe. Idem Canon poſtea contra Priſcillianiſtas repetitus fuit in Toletano primo, Canon. 21. in Braccarenſi Canon 14. & 32. Et Eccleſia poſtea in deteſtationem Manichęorum ieiunium diei Dominicæ abominabile iudicauit. Et poſt exortam Manichęorum hæreſin illud ſine dubio ſcriptum eſt quod Ignatij Epiſtolæ ad Philippenſes poſtea aſſutum eſt: Eum ſcilicet eſſe χριστοκτόνον qui dominica die ieiunat, ea ſcilicet opinione, ſicut Manichæi.

Porro circa annum Domini 320. Euſtathius Sebaſtiæ in Armenia Epiſcopus, à carnium eſu abſtinendum docuit, nō quod cum Manichæis eas immundas & abominādas iudicaret, ſed alia opinione & ſpecie, quæ qualis fuerit, ex hiſtoriis oſtendendum eſt. *Euſtathij abſtinentia.* Socrates lib. 2. cap. 33. dicit, Euſtathium multa præter ritus Eccleſiæ tentaſſe. Et inter cætera recenſet hoc, βρωμάτων ἀπέχεσθαι [illegible] à cibis abſtinendum docuit, καὶ τὰς μὲν ὡρισμένας νηστείας παραιτεῖσθαι & præſcripta ſeu conſtituta quidem ieiunia auerſanda, Dominicis vero diebus ieiunandum docuit. Sozomenus vero lib. 3. cap. 13. clarius explicat, qua opinione & ſpecie Euſtathius hoc fecerit. Armeniis, inquit, auctor fuit monaſticæ diſciplinæ σπουδαίας, auſteræ ſeu accuratæ vitæ, καὶ εἰσηγητὴν γενόμενον ἐδεσμάτων τε, ὧν χρὴ μετέχειν καὶ ἀπέχεσθαι, καὶ πολιτείας ἀκριβοῦς, & extitiſſe ipſis autorem, qui inſtituit & introduxit accuratam, exactam, exquiſitam ſeu conſummatam diſciplinam, quibus cibis ſit vtendum, & à quibus abſtinendum. Dicit autem Sozomenus, Euſtathium præ nimis exquiſita diſciplina ad abſurdas obſeruationes delapſum. *Ciborum delectus ab Euſtathio.* Et addit, quoſdam ex ſectatoribus ipſius accuſari, quod Dominicis diebus ieiunarint. Adiicit & hoc, Euſtathium in Synodo Gangrenſi ſe declaraſſe, οὐκ αὐθαδείας ἕνεκα, ἀλλὰ τῆς κατὰ θεὸν ἀσκήσεως quod non contumaciæ aut arrogantiæ, ſed religioſæ exercitationis erga Deum gratia, illa inſtituiſſet & introduxiſſet. Hæc ex Sozomeno ipſius verbis, quæ plana ſunt, deſcribere volui, nam interpres Angelus ſententiam illam non fideliter reddidit. Et in actis Concilii Gangrenſis dicitur, Euſtathium docuiſſe, carnium cibos illicitos eſſe: Sed Sozomenus clarius opinionem illius exponit.

Conſideretur autem ordo hiſtoriæ de ieiuniis: Cum enim Manichæorum dogma de prohibitione ciborum, propter craſſam blaſphemiam, *Opinio Euſtathij.* inuiſum eſſet omnibus, ſtatim ſuperſtitio cogitauit, ſi hac non ſucceſſit, alia aggrediendum eſſe via. Euſtathius igitur primum Monachis ſuis præſcripſit exquiſitam diſciplinā, quib. cibis vti poſſent, & à quibus abſtinere deberent, a carnibus ſcilicet, ſicut Gangrenſis Synodus declarat. Et illam abſtinentiam propoſuit, non ea opinione, ſicut Manichæi, quaſi carnes im-

munda & abominabiles eſſent, ſed διὰ ἄσκησιν κατὰ τὸ θεῖον propter exercitationem cultus diuini. Poſtea inſtitutum illud multi alij etiam amplexi ſunt, & aduerſus alios, quos præ ſe contemnebant, ſe extollebant, arrogantes ſibi iuſtitiam & perfectionem, ſicut Gangrenſes Canones oſtendunt. Et diligenter obſeruetur, quando & quo autore inſtituta fuerit diſciplina illa, præſcribens, & præcipiens, quibus cibis ſit vtendum, & a quibus ſit abſtinendum, in exercitiis cultus diuini, quodque in tali ciborum delectu conſiſtat cultus Dei.

Nota.

Propter illam vero controuerſiam vicini Epiſcopi ad Synodum Gangrenſem conuenerunt. Et in 2. Canon. ita decreuerunt: Si quis eum, qui carnem (excepto ſanguine, idolothyto & ſuffocato) ex fide cum religione manducat, condemnarit, velut ſpem propter huiuſmodi perceptionē non habeat, anathema ſit. Et c. 19. dicunt: Si quis eorum, qui in propoſito ſunt continentiæ præter neceſſitatem corporalem, & ſuperbiens ieiunia communia totius Eccleſiæ putauerit contemnenda, perfectam ſibi in ſua ſcientia vindicans rationem, anathema ſit. Quomodo vero Euſtathius communia Eccleſiæ ieiunia contempſerit, ex inſtituto ipſius intelligi poteſt, quod ſcilicet non ex luxu quodam hoc fecerit, ſed prætextu exactioris continentiæ, ſæpius & ſtrictius ieiunandum docuerit, ita vt ne Dominico quidem die ſoluendum voluerit ieiunium, ſicut Concilij Canon 18. dicit: Si quis, tanquam hoc continentiæ conuenire iudicans, die Dominico ieiunauerit, aut in eiuſdem diei contemptum, anathema ſit.

Gangrenſis Synodus.

In hoc igitur Gangrenſi Concilio libertas noui Teſtamenti de cibis recte defenſa eſt, quod ſcilicet qui ex fide cum timore Domini carnes manducat, non ſit condemnandus, quaſi propter earum perceptionem ſpem non habeat. Prohibitio igitur carnium tempore ieiunii ſub peccato mortali, & ſub pœna damnationis, tunc nondum fuit in Eccleſia. Tentata quidem fuit prohibitio illa, ſicut oſtendimus, ſed Eccleſia tunc illam non recepit, ſed damnauit. Quia vero Monachi & Clerici abſtinebant, & abſtinentia illa laudari incipiebatur, tanquam eximium exercitium cultus diuini, ſicut ex hiſce narrationibus patet: illa admiratio peperit poſtea æmulationem, inde facta eſt conſuetudo, & tandem ex conſuetudine lex, ſicut ſequentes hiſtoriæ oſtendent.

Libertas.

Nota.

HISTORIA SPIRIDIONIS.

Et hactenus quidem per annos poſt Chriſtum natum trecentos, ſuperſtitioſæ leges & opiniones de forma ieiunii & diſcrimine ciborum variis coloribus tentatæ, ſed vel priuatis piorum, vel publicis Eccleſiæ iudicijs repreſſæ & refutatæ fuerunt.

Cumque vetus Eccleſia, ſicut ex Tertulliano oſtēdimus, ieiunia, & quæ ex conſuetudine vſitata eſſe cœperant, & quæ pro temporibus & cauſis cuiuſq; vel indicebantur vel ſuſcipiebantur, non ex imperio, nec ſub lege præcepti, ſed ex arbitrio, indifferenter & libere ſeruaret, nec certa vel neceſſariæ eſſent obſeruationes, quamdiu, & à quibus cibis, ieiunij tempore eſſet abſtinendum: videbimus iam porro, quomodo poſt annum Domini trecenteſimum, in liberis illis & diſſimilibus obſeruationibus ex admiratione auſterioris diſciplinæ, in prolixioribus ieiuniis, & voluntaria à carnibus abſtinentia, quidam priuatim opinionem vel neceſſitatis vel meriti conceperint, quidam vero publice legem neceſſitatis, & temporis ieiuniorum, & diſcrimini ciborum, ſub prætextu Apoſtolicæ traditionis, adſcribere conati ſint, idq; opinione meriti, ſub peccato mortali & pœna damnationis. Et quomodo tamen ſubinde veſtigia quædam veteris & primitiuæ libertatis manſerint, retenta & defenſa fuerint, donec tandem

Ordo hiſtoriæ de ieiunio.

collapſa & ſublata eſt. In omnibus vero, quæ ſequentur, hiſtorijs, cogitãdum eſt id, quod Tertullianus dicit: Quod primum verum, adulterinum quod poſterius. Et quod Cyprianus eleganti ſimilitudine oſtendit: Sicut in aquæductibus, quãdo in remotioribus canalibus aqua turbida vel feculenta apparet, regrediuntur ad canales fonti propiores, & denique ad ipſum fontem: Ita in controuerſiis Eccleſiaſticis recurrendum eſſe ad teſtimonia veteris ſeu primitiuæ Eccleſię, præcipue vero ad fontes ciuitatis Dei, vt, iuxta Auguſtini conſilium, non ideo aliquid verum & rectum eſſe putemus, quia vel hic, vel ille, doctrina & ſanctitate præpollens, hoc vel ſenſerit, vel fecerit: ſed ſi ex libris canonicis hoc probare potuerint, vt in illorum ſcriptis, quę diuinarum ſcripturarum autoritati congruunt, cum laude eorum accipiamus: quæ autem non congruunt, cum pace eorum reſpuamus.

Tertulliani dictum.

Cypriani ſimilitudo.

Auguſtinus

Ita ergo hoc loco adſcribemus celebrem hiſtoriam Spiridionis, qui circa tempora Nicenæ ſynodi, & poſtea vixit. Sic autem deſcribitur hiſtoria illa apud Sozomenum lib.1.cap.11. Cum inſtaret Quadrageſima, quidam ex itinere diuertit ad Spiridionem. quib. diebus ipſe cum ſuis ſolebat ieiunia continuare, ita vt certo ſeu ſtato die cibum guſtaret, intermedijs autem ſeu interpoſitis diebus [illegible] ſine cibo permaneret. Cum igitur Spiridion hoſpitem valde feſſum videret: Age, inquit, filia, lauato hoſpiti pedes, & quod comedat ei appone. Cum vero filia reſponderet, nec panẽ, nec farinam ſeu polentam adeſſe, propter ieiunium enim ſuperuacua fuiſſet horum apparatio: Spiridion, cum prius precatus eſſet, & veniam petiiſſet, mandauit filiæ, vt carnes ſuillas, quas domi ſalitas habebat, coqueret, quibus coctis, hoſpitem fecit ſecum accumbere, deque appoſitis carnibus ipſe cœpit comedere, hortans hoſpitem, vt idem faceret; qui cũ illud facere recuſaret, diceretque, ſe Chriſtianum eſſe: Hanc, inquit, ob cauſam, eo minus recuſare debes, Verbum Dei enim pronunciat, Mundis omnia eſſe munda. Multa in hac hiſtoria notanda ſunt. Oſtendit enim primo, quod tunc in Quadrageſima quidam libere ieiunium per aliquot dies, ſine vllo cibo continuarint. Et in illis regionibus, ſicut Mirandulanus de prænotionibus lib.3. inquit, per duos, tres, aut quatuor dies, ab omni cibo abſtinere, nec mirum, nec moleſtum erat, quod in noſtris frigidioribus locis, vel impoſſibile vel miraculoſum eſſet. Secundo, quod in quadrageſima pane & polenta contenti, ab eſu carnium abſtinuerint. De illa vero libera & diſſimili obſeruatione antea ex Irenæo quædam annotauimus, & mox ex Epiphanio & Socrate etiam quædam adſcribemus. Tertio, quod acceſſerit tunc opinio neceſſitatis, Chriſtianum ſcilicet in quadrageſima non poſſe bona conſcientia & ſine peccato carnes comedere, ſed neceſſario tunc ab illis, ſi Chriſtianus eſſe velit, abſtinere debere. Quarto, quod Spiridion, licet prius veniam à Deo petat, quod præter ſuum morem & inſtitutũ, illo die cibum capere, & in Quadrageſima carnes comedere vellet, libere tamen ſine ſcrupulo conſcientiæ, & ipſe carnes comederit, & hoſpitem, vt idem faceret, hortatus ſit. Quinto, cum hoſpes religionem prætenderet, & recuſaret in Quadrageſima carnes comedere, eo quod exiſtimaret, Chriſtianis ſine peccato hoc non licere, Spiridion diſerte negat hoc, & argumentum hoc inuertit & refutat, propter hanc ipſam cauſam, inquiens, quod Chriſtianus es, eo magis non debes recuſare eſum carnium, etiam in ieiunio Quadrageſimæ, quia Deus ipſe ſine prohibitione & exceptione pronunciat: Mundis omnia eſſe mũda. Quod ſi ipſe Spiridion recte expendiſſet diuinum illud oraculum, Act.10. Quod Deus purificauit, tu ne commune dixeris, non opus fuiſſet prius veniam petere, quaſi in Quadrageſima comedendo carnes aliquid prohibiti & illiciti facturus eſſet. Manifeſte igitur hæc hiſtoria vtramque

Obſeruanda in Spiridionis hiſtoria

oſtendit. Et quod liberis illis obſeruationibus cœperint affingi opiniones neceſſitatis, quibus etiam magni viri faſcinari cœperunt. Et quod tamen obiectis conſcientiæ ſcrupulis & laqueis, ad fundamenta ſcripturæ reſpexerint, vnde ſuperſtitioſæ illæ opiniones repreſſæ ac refutatæ, & libertas noui Teſtamenti vſurpata & defenſa fuit, ſicut exemplum hoc Spiridionis oſtendit.

QVOMODO CIRCA ANNVM DOMINI 360. vna cum vita Monaſtica, etiam leges ieiuniorum, opinione neceſſitatis & meriti per Baſilium, Epiphanium & Ambroſium, in Eccleſiam inuehi cœperint: Et de Aerij hiſtoria.

Series hiſtoriæ ieiunij.

Pergamus autem in contexendo ordine hiſtoriæ. Hactenus enim oſtendimus, quomodo poſt libera ieiuniorū exercitia, auſterior in vigiliis & abſtinentia ciborum diſciplina Monachorum primum collegia opinione cultus & perfectionis, per modum conſtitutionum inuaſerit, ſicut Euſtathij hiſtoria oſtendit. Et quomodo clericis diſciplinam illam [illegible] tibus & imitantibus idem permiſſum fuerit, ſicut Ancyrana ſynodus docet: Quomodo etiam alij, admiratione eius diſciplinæ, ſine lege aliqua, priuatis ſuis (vt ita dicam) deuotionibus inſtituta illa ſectari, ſed libere cœperint. Vnde in conſuetudinem ſed liberam, res abire cœpit, [illegible] tamen ſenſim opinione aliqua neceſſitatis, ſicut Spiridionis hiſtoria oſtendit. Iam vero inſequentes hiſtoriæ monſtrabunt quomodo [illegible] ca illa inſtituta in genere omnibus imponi cœperint.

Primo, per viam exhortationis exaggeratis ieiunij meritis. Deinde per modum legis & opinione neceſſitatis ſub prætextu & titulo Apoſtolicæ traditionis. Semper autem in memoriam reuocetur, quod initio huius loci diximus, vera ſcripturæ ieiunia, ſi ad veros iuxta ſcripturam [illegible] ferantur, non reprehendi, ſed merito laudari. De ſuperſtitioſis [illegible] niorum legibus & opinionibus iam diſputamus, quomodo illæ Eccleſiam inuaſerint.

Propagatio Monachatus.

Baſilius igitur circa annum Domini 360. inſtitutum Monachorum in Græciam introduxit. Monaſtica enim illa inſtituta primum in Ægypto, ſicut Philo oſtendit, modo cœpta, in Syriam progreſſa ſunt, inde per Euſtathium in Armeniam translata, poſtea vero per Baſilium in Græciam, per Epiphanium in Cyprum, per Ambroſium in Italiam deducta fuerunt. Et ſimul cum Monachatu non parum etiam ſuperſtitionis in ieiunio & delectu ciborum inuectum fuit, ſicut oſtendimus.

Baſilius igitur cum Monaſticas Euſtathii conſtitutiones in Monaſterio recepiſſet & ſeruaſſet, Euſtathii enim librum ἀσκητικὸν Baſilius ſuo nomini adſcribi non ægre paſſus eſt, ſicut Sozomeni narratio oſtendit. Factus deinde Epiſcopus, eaſdem obſeruationes in genere vniuerſæ etiam Eccleſiæ proponere cœpit.

Baſilij edictum de ieiunio.

Cumque antea conſuetudo ieiunandi libera & diſſimilis recepta fuiſſet, ſicut ex Irenæo & Tertulliano oſtendimus, Baſilius tanquam generale edictum proponit, quot diebus, quamdiu, & quorum ciborum abſtinentia, ieiunandum ſit. In prima enim homilia de ieiunio, [illegible] conſuetudinis, quod ieiuniorum tempore carnes non ederint, a vino abſtinuerint, & ante veſperam cibum non ſumpſerint. Secunda vero Homilia dicit: Alia ieiunia ſponte ſuſcipi: *Paſchale* vero tanquam [illegible] παράγγελμα publicum mandatum & edictum denuntiari.

Et tamen, quod notandum eſt, non quadraginta, ſed quinque tantum diebus ieiunium illud Baſilius in eo loco circumſcribit. Quis vero man-

dum leges impoſitæ erant, Baſilius multis & varijs exhortationibus hoc agit. Et de veris laudibus ſeu effectibus ieiunij multa quidem præclara ſecundum ſcripturam dicit: ſed ſicut in huiuſmodi declamatorijs materijs fieri ſolet longius etiam prouehitur. Cum enim contra crapulam & ebrietatem multa declamitaſſet, & animaduerteret illa omnia etiam ad temperantiam poſſe referri: vt igitur edictum ſuum de ieiunio ſpecioſius & plauſibilius reddat plura & grandiora ieiunio tribuit, quam vel ſcriptura tradat, vel eius analogia ferre poſſit, quæ nos ſane libenter commode ad analogiam fidei interpretaremur, ſed Pontificij hoc non admittunt. Dicit autem Baſilius, tam vetus eſſe ieiunium, vt ſimul cum homine condito cœperit. Verbum enim illud (Non edetis de hoc ligno) ieiunij & abſtinentiæ legem eſſe. Et quia Eua in ligno illo non ieiunauit, Deo nobis per ieiunium ſatisfaciendum eſſe. Et quia ideo quod Adam non ieiunauit, nos e Paradiſo exulamus, ieiunandum igitur eſſe, vt ad Paradiſum per ieiunium reuertamur, &c. Quæ ſi cōferantur ad ea, quæ ſupra ex Tertulliano Montanizante deſcripſimus manifeſtum erit, cum ſcripturę phraſes non ſint, ex qua Schola prodierint. Senſu enim & verbis cum Montani traditionibus prorſus conueniunt. Et hoc diligenter obſeruandum eſt, cum ex conſuetudine legem vellēt facere, quomodo per Rhetoricas hyperbolas a ſcripturæ ſimplicitate receſſum, & ad ea, quæ præcedentibus ſeculis damnata fuerunt, inclinatio rurſum facta ſit. Quæ enim in Montano Eccleſia circa annum Domini 180. damnauit, ea circa annum 380. iiſdem ferme verbis in Eccleſiam inuehi cœperunt, ſicut collatio manifeſte oſtendit. Supra autem oſtendimus, diuerſum prorſus eſſe abſtinere a fructu a Deo prohibito, & ieiunare, hoc eſt, a cibo licito ad tempus abſtinere, niſi quod poſtea ieiunium falſo definierunt, eſſe abſtinentiam a cibis per humanas traditiones prohibitis. Sed hæc in præcedentibus ſunt explicata. *Rhetoricæ hyperbolæ.*

Epiphanius vero circa annum Domini 370. ſub Valente & Valentiniano, cum ante in Monaſterijs Ægypti inſtitutus, ipſe poſtea in Palæſtina Monaſterium extruxiſſet, Factus tandem Cypri Epiſcopus, non per viam exhortationis, ſicut Baſilius, ſed diſertis verbis, tanquam legem generalem & conſtitutionem neceſſariam, ieiuniorum tempora, & delectum ciborum proponit, idque ſub nomine traditionis & conſtitutionis Apoſtolicę. In cōpendiaria enim doctrina dicit. Rituum, qui in Eccleſia vſurpantur, quoſdam obſeruari ἐκ προστάγματος, ex præſcripto, ex lege, ſeu mandato, περὶ δὲ κατ' ἀποδοχὴν προαιρέσεως quoſdam vero libera ſeu voluntaria electione ſuſceptos eſſe & ſicut in præcedentibus, inquit, quoſdam κατ' ἰδίαν νοῦς ex priuatis cogitationibus, ſibi cōſtituiſſe diſciplinam & ritus cultus diuini, quibus annumerat ieiunia admiranda. Et in fine dicit, quod cum reliquis etiam hiſtorijs conſentit, ſeruatum tunc fuiſſe ieiunium, quarta & ſexta feria vſq; ad nonam horam: Illis enim diebus ſicut ipſe dicit, celebrabātur συνάξεις, hoc eſt, Eccleſiaſtici conuentus ad auditum & meditationem verbi, ad exercitia orationū, & ad cœnæ Dominicę communionem, propter quę exercitia ſeruabantur tunc ieiunia. Item dicit, Eccleſiam tunc ſolitam ſeruare Quadrageſimam in ieiunijs ante ſex dies præcedentes Paſcha. Et alicubi per ſex illos dies Paſchæ in ξηροφαγίᾳ pane ſcilicet, ſale & aqua, ſolitam perſeuerare. Hoc vero ſingulare eſt, quod Epiphanius addit, νενομισμένως τεθεσπισμένως ieiunia quartæ & ſextæ feriæ ordinata, ſtatuta & impoſita eſſe ab Apoſtolis. Cumque eius rationem de proditione & crucifixione Domini addidiſſet, inquit, & tradiderunt Apoſtoli illis diebus celebranda ieiunia, vt impleretur hoc dictum: Quando auferetur ab ipſis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

Epiphanius primū Monachus.

Legem imponit ieiunijs.

Vnde tales obſeruationes primum ortæ.

Leges Epiphanij de ieiunijs.

Et contra Aerium dicit, Apoſtolos definiuiſſe, præſcripſiſſe & ſtatuiſſe (vtitur enim verbo ὁρίζεσθαι) quarta feria, & proſabbato ieiunādum eſſe. Itē, Apoſtolos præcepiſſe ſeu edixiſſe (vtitur enim verbo διαγγέλλομαι) vt in ſex diebus ante Paſcha nil ſumeretur, niſi panis, ſal & aqua.

Et allegat quidem librum conſtitutionū Apoſtolicarum, ſed ſcriptum illud apocryphum eſſe ſupra oſtendimus, nec ipſe hoc diſſimulat contra Audianos ſcribens. Et ex Tertulliano manifeſtiſſime oſtendimus falſum eſſe, quod Epiphanius dicit ieiunium quartæ & ſextæ feriæ traditionem, ſtatutum, præſcriptum & mandatum Apoſtolorum eſſe. *Refutantur Epiphanii leges.* Eccleſia enim circa annum Domini 180. Montaniſtis hoc oppoſuit quod ieiunatū tunc quidem fuerit 5. & 6. feria, ſed paſſiue, ex arbitrio, non ex imperio, nec ſub lege præcepti, ſicut verba ſupra adſcripſimus. Et Auguſtinus diſerte dicit, Apoſtolos non definijſſe, quibus diebus ieiunandum ſit, & quibus non ieiunandum, ſicut poſtea ex Socrate idem oſtendemus. Et Ambroſius in 14. caput ad Roma. dicit, humanas eſſe traditiones diuerſas & diſſimiles. Sunt quidam, inquit, qui quarta feria carnem non edendam ſtatuerunt, ſunt qui ſabbatis, ſunt iterum, qui à Paſcha vſque ad Pentecoſten edant. Ξηροφαγίαι vero adeo non ſunt Apoſtolorum traditio, præſcriptum ſeu mandatum, vt circa annum Domini 200. Eccleſia eas refutarit, ideo quod eſſet affectatum noui officij nomen, ſicut ſupra verba Eccleſiaſticorum ex Tertulliano deſcripſimus. Sed quia in conſuetudinem tunc venerant talia ieiunia, Epiphanius illis quia paulo vetuſtiora videbātur, adſcripſit titulum traditionum & conſtitutionum Apoſtolicarum, abuſus ad hoc teſtimonijs, & apocryphis & ſuppoſititijs ſcriptis. *Nota Montanica.* Atq; ita, quod in Montaniſtis vetus Eccleſia damnarat, hoc poſt annos ducentos Epiphanius tanquam Apoſtolicam traditionem & conſtitutionem proponere non veretur. Non itaque leuiter ſinamus nobis imponi titulo traditionum Apoſtolicarum, ſed ſemper regrediamur ad fontes.

Sicut autē ſæpe factum fuit, quando argumenta firma & ſolida defuerunt, quod hæreſeos nomen tanquā caput Gorgonis obiectū fuit, ſicut de damnatione Euſtachij, qui Aerij collega fuit, Socrates lib. 1. c. 24. inquit: *Epiſcoporū condemnationes quales.* τοῦτο δὲ ἐπὶ πάντων εἰώθασι τῶν καθαιρουμένων ποιεῖν οἱ ἐπίσκοποι, κατηγοροῦντες μὲν καὶ ἀσεβῆ λέγοντες, τὰς δὲ αἰτίας τῆς ἀσεβείας οὐ λέγοντες. Hoc, inquit, Epiſcopi in omnibus quos damnant, facere ſolent, vt eos accuſent & impios pronuntient, cauſas vero & rationes impietatis non reddant. Ita Epiphanius ad ſtabiliendas leges ſuas de ieiunijs & delectu ciborum, arripit Aerium quendam, quem verbis admodum contumelioſis hæreſeos accuſat & cōdemnat. *Aerii hareſis apud Epiphanium.* Inter reliqua vero has cauſas recitat. Primo, quod dixerit Epiſcopum reuera nihil differre à presbytero, quod illo ipſo Epiphanij tempore Hieronymus tāquam verum ex Paulo probauit, in Epiſtola ad Oceanum, & in commentariis ad Titum. Deinde, quod Aerius leges de diebus ieiuniorum, & de ciborum delectu reprehenderit: quia enim Epiphanius leges illas probabat, & laudabat ſtatim igitur diuerſum ſentientes hæreticos proclamabat. Sed remoto aut ſepoſito paulisper hoc præiudicio, rem ipſam conſideremus, & cauſam ipſam perſonis è ſcena remotis expendamus.

Quid Aerius, & contra quem diſputarit. Licet enim hiſtoria illa Aerij non extet alibi deſcripta, ex illis tamen circumſtantijs, quas Epiphan. deſcribit, non obſcure colligi poteſt, quid Aerius diſputarit. Dicit enim Epiphanius, quod reliqui etiam hiſtorici commemorant, Aerium collegam fuiſſe Euſtathij illius, de quo paulo ante diximus, & cœpiſſe ab eo diſſentire, & contra eum diſputare. Supra autem ex Sozomeno oſtendimus, Euſtathiū illum præſcripſiſſe ſuis rigi-

dam diſciplinam, de temporibus ieiuniorum, & quibus cibis ſit vtendum, à quibus vero abſtinendum. Si itaque Aerius ea, quæ Epiphanius ipſe tribuit ſuperſtitioſis Euſtathij legibus, quas vetus etiam Eccleſia tunc damnauit, oppoſuit, ſcilicet tempora ieiuniorum non eſſe πεπηγμένα ab Apoſtolis ſtatuta & præcepta: hoc enim Iudaicum, & iugum ſeruitutis eſſe. Idem certe dixit, quod Auguſtinus & Socrates dicunt, Apoſtolos ſcilicet nec definijſſe, nec legem tuliſſe, quibus diebus ſit ieiunandum. Et idem etiam Eccleſia contra Montaniſtas apud Tertullianum dicit. Et quod porro Aerius contra Euſtathij leges dicit: Si ieiunare voluero, eligam à me ipſo diem, & ieiunabo non ex lege præcepti, ſed ex libertate, quodque dicit ſe ieiunare quarta feria & proſabbato non ex imperio vel ſub lege præcepti ſed libere & voluntarie. Idem certe dicit quod Eccleſia Tertulliani tempore, contra Montaniſtas dixit; ſicut verba illa ſupra ex Tertulliano annotauimus. Et ſi moderate vſus fuit Aerius eſu carniũ & potu vini, niſi libere vellet abſtinere ſicut Epiphanius inquit, ſi illud contra Euſtathij leges fecit, quomodo damnari poſſit, niſi vetus Eccleſia apud Tertullianũ ſimul damnetur, imo niſi Apoſtolus ſimul damnetur, non video. Damaſcenus in libr. de hæreſib. de Aerio ita ſcribit. Carnib. & cibis omnis generis vſus eſt ſine religione in ſtatis ieiunijs negauit ſe lege teneri. Et quæſo Lectorem, vt Eccleſiæ illa verba apud Tertullianum conferat ad ea, quæ Aerio Epiphan. & Damaſcenus tribuunt. Et cogitet, Aeriana oppoſita fuiſſe Euſtathij legibus atque ita iudicium ferat. Si vero Aerius ex quadam petulantia cõmunia Eccleſiæ ieiunia, ſi veris iuxta Scripturam finibus, & ſalua conſcientiarum libertate fiebant turbauit, vt cum annua ſolemnitate meditanda eſſet hiſtoria paſſionis Chriſti ipſe à ſummo mane carnibus & vino ſe impleuerit, ſicut Epiphanius ipſi tribuit, nec laudo nec probo factum. Sed Epiphanius omnia illa, etiam Euſtathio oppoſita, ſimul complectitur quando Aerio hæreſin impingit. Et quia ipſe animaduertit, illas cauſas non ſufficere addit Aerium totum Arrianum fuiſſe, quod ſi verum eſt, merito ſane hæreticus iudicatus fuit. Quod autem ad hanc de ieiunio controuerſiam attinet cum Epiphanius Euſtathij monaſticam diſciplinam & inſtituta, de quibus ſupra diximus, non tantum probaret, ſed admiraretur, quid aliud potuit quam Aerij diſputationem Euſtathio oppoſitam damnare? cum tamen antea Eccleſia ipſum Euſtathium in hac materia damnaſſet.

In refutatione vero Epiphanij διατάξει Apoſtolorum potiſſimum allegat, ſed quia illis non ſatis fidit, alibi.n. fatetur, eas eſſe ἐν ἀμφιλέκτῳ, confugit itaq; ad συμφωνίαν Eccleſiarum. Sed quomodo inde poteſt legem facere cum ante ipſum Irenæus, & poſt ipſum Socrates teſtentur, diſſimiles & liberas fuiſſe illas obſeruationes? Et ipſe Epiphanius in compendiaria doctrina diſſimiles & diuerſas obſeruationes in cibis deſcribit. Quidam, inquit, abſtinent ab omnibus carnibus quadrupedum, volatilium & piſcium, ab ouis itidem & caſeo. Quidam vero à ſolis quadrupedibus abſtinent, volatilibus vero & reliquis veſcuntur. Alij vero à volucribus abſtinent, piſcibus vero & ouis vtuntur. Alij neq; ouis veſcuntur, ſed ſolis piſcibus. Alij vero etiam à piſcibus abſtinent, caſeo vero veſcuntur. Alij neque caſeum ſumunt. Sunt præterea, qui à pane abſtinent, alij ab arborum fructibus, alii à cibis coctis, &c. *Diuerſæ obſeruationes in cibu.*

Et moleſte quidem fert Epiphanius, quod Aerius noluerit λατρείαν hoc eſt, cultum Dei in huiuſmodi obſeruationib. cõſtituere, cum Paulus expreſſe dicat Roman. 14. Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſtitia, pax & gaudium in Spiritu ſancto. Qui in his ſeruit Chriſto, acceptus eſt Deo, & probatus hominibus. Et 1. Cor. 10. Eſca non commendat nos Deo *Opinio cultus.*

 1. Tim. 4.

1. Tim. 4. Corporalis exercitatio ad modicum prodeſt, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Hæc Pauli teſtimonia certiora & tutiora ſunt, quam Epiphanij præiudicia.

Ita ergo, ſicut oſtendimus, Epiphanius, cum ad Monaſticas conſtitutiones aſſuefactus eſſet, fecit inde leges neceſſarias, communes & generales in ipſa Eccleſia, de temporibus ieiuniorum, & de ciborum diſcrimine.

Eodem modo Ambroſius circa annum Domini 380. quoque vna cum Monaſtica vita etiam leges ieiuniorum in ſuam inuexit Eccleſiam, quæ grandia enim præter, imo, niſi commode intelligantur, contra Scripturam ieiunio tribuat, ſupra, cum de patrum ſententijs ageremus, oſtendimus.

Ambroſii ſermones de quadrageſima.

De quadrageſimæ vero ieiunio multi extant ſermones ſub Ambroſij nomine, quos alij quando ſententias inde citant, Maximo, alij Caſſiodoro, alij alijs tribuunt. Et ſermon. 23. dicit ideo quadraginta dierum numero ieiunari, quia Chriſtus numerum illum ieiunij conſecrauit. Quotidianis igitur ſine intermiſſione ieiunijs quadrageſimam celebrandam, ita vt ſi quiſquam vnam diem abſtinendo prætermiſit, totam quadrageſimam violarit. Atqui Epiphanius Dominicam diem excipit. Et Chryſoſtomus dicit, duos cuiuſque ſeptimanæ dies in quadrageſima a ieiunijs liberos fuiſſe. Non itaque vniuerſalis tunc fuit Ambroſii lex. Imo non eſſe Ambroſii eam legem, inde patet. Nam libro de Elia & ieiunio, capite 10. Ambroſius dicit: in quadrageſima totis præter ſabbatum & Dominicam ieiunatur diebus. Et tamen Sermon. 25. dicit, non leue peccatum eſſe, & quidem apud conſcientiam, indictam à Domino fidelibus quadrageſimam violare. Quia ſcriptum ſit: Qui dicit, ſe in Chriſto manere, debet, ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Sed quod ad numerum dierum ieiunii attinet, Irenæus & Socrates diſerte dicunt falſum hoc eſſe & Chryſoſtomus, ſicut poſtea oſtendemus, expreſſe dicit, Chriſtum non præcepiſſe, vt quadrageſimale ſuum ieiunium imitemur. Serm. vero 32. Ambroſii dicitur, cauſam ſalutis noſtræ eſſe, ſi quadrageſimam ieiunemus. Et Serm. 34. Quiſquis Chriſtianus conſecratam ieiunando non impleuerit quadrageſimam, præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur, quod legem diuinitus pro ſalute ſua datam, prandēdo ipſe reſcindit. Sicut enim reliquo anno ieiunare, præmium eſt ita in quadrageſima non ieiunare peccatum eſt: illa enim voluntaria ſunt ieiunia, iſta neceſſaria: illa de arbitrio veniunt, iſta de lege: ad illa inuitamur, ad iſta compellimur. Obſeruet autem lector, quod ſermones iſti dicunt, Reliqua ieiunia manno voluntaria eſſe, & ex arbitrio. Epiphanius vero dicit, ieiunium quartæ & ſextæ feriæ per totū annum ſeruandum eſſe, ex lege præcepta traditionis Apoſtolicæ. Et Pontificij ieiunia quatuor temporum faciunt neceſſaria. Ita ſcilic. inter ſe conſentiunt, qui extra Scripturam traditiones Apoſtolicas iactant, & inde leges faciunt. Et in illo ipſo Sermone Ambroſius fatetur quoſdam in quadrageſima ſolitos prandere, quoſdam alternis ſeptimanis ieiunare. Ergo lex illa quadrageſimæ tunc primum introducebatur, quam ſenes & aniculæ potiſſimum amplectebantur, ſicut ibidem inquit: Vt autem omnes ad eam ſuſcipiendam permoueret, dicit Sermon. 36. numerum illum quadragenarium non eſſe terrena cogitatione inuentum, ſed cœleſti maieſtate præceptum, atque ideo, qui conſtitutum numerum vno die manducando præterit, non vt vnius diei violatorem accuſari, ſed vt totius quadrageſimæ tranſgreſſorem argui, non enim tam ſacerdotum, quam Dei præcepta eſſe. Et Serm. 38. dicit quadrageſima ieiunia indicta & præcepta Chriſti eſſe, quæ vel ex toto, vel ex parte violare peccatum & ſacrilegium ſit, Serm. 37. Sed hæc, quæ de quadrage-

Indicta à Domino.

Cauſa ſalutis.

Expreſſa. Neceſſaria. Ex lege.

Non generaliter ſeruata.

Anicula.

Præcepta.

Sacrilegiū.

Quadrageſima continua.

ſim

ſimæ jeiunio ſub Ambroſii nomine ſparſa ſunt, nec cum Scriptura, nec cum patrum præcedentium teſtimoniis conſentiunt. Et ex Chryſoſtomo & Socrate mox diuerſum oſtendemus.

DE IOVINIANI CERTAMINE, ET DE *Hieronymi ſententia.*

Iouinianus.

Cum vero hoc modo leges jeiuniorum opinione neceſſitatis & meriti, juſtitiæ & remiſſionis peccatorum vrgerentur, Iouinianus quidam ex Monacho Clericus factus contradicendo ſe oppoſuit: ſed quia ſicut hiſtoriæ teſtantur, nec eruditus nec eloquens fuit, & ſententiam ſuam contra illas leges & opiniones non ita ſicut oportebat propoſuit & defendit, Ambroſii Pammachii & Hieronymi eloquentia cito repreſſus fuit. Non autem vno & eodem modo Iouiniani opinio à ſcriptoribus recenſetur. Hæreſeologi ex Thoma opinionem Iouiniani ita deſcribunt, quod docuerit inter abſtinentiam ciborum, & eorum cum gratiarum actione perceptionem nullam eſſe differētiam. Quod ſi Iouinianus hoc intellexit de opere operato ieiunii ſeu abſtinentiæ, quod ad cultum Dei, & iuſtitiam coram Deo attinet: in hanc certe ſententiam *Paulus* dicit. 1. Corinth. 8. Eſca non commendat nos Deo, neq; enim ſi manducauerimus, abundabimus, neq; ſi non manducauerimus, aliquid nobis deerit. Et Rom. 14. Regnum Dei non eſt cibus vel potus, ſed qui in iuſtitia, pace & gaudio Spiritus ſancti ſeruit Chriſto is placet Deo. Ambroſius vero Epiſtola 82. ad Vercellenſes dicit, Iouinianiſtas docuiſſe, non eſſe ieiunandum prædicaſſe voluptates, ſuaſiſſe delicias, iuxta dictum: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Item delirare eos qui ieiuniis carnem ſuam caſtigent, vt menti ſubditam faciant, quæ ſi non exaggerandi & prægrauandi cauſa ſicut ſæpe fieri ſolet Iouiniano tributa ſunt, ſed ſi vere ita ſenſit, quia contra Scripturæ teſtimonia & exempla de ieiunio docuit, iuſte reprobatus fuit. Auguſtinus inquit, Iouinianum docuiſſe: Non prodeſſe aliquid ieiunia, vel a cibis quibuſdam abſtinentiam: Quod ſi his verbis Iouinianus voluit negare effectus veri ieiunii, ſi ad illos fines referatur, ſicut ex Scriptura ſupra monſtratum eſt, non recte fecit.

Iouiniani opinio. — *Ambroſius de Iouiniano.* — *Auguſtinus de Iouiniano.*

Sed ex argumentis Iouiniani ſumptis ex loc. ſcripturæ 1. Tim. 4. 1. Cor. 10. Rom. 14. Matth. 11. Eſa. 58. & ex refutationibus Ambroſii & Hieronymi, nō obſcure colligitur, de opinionibus meriti præcipue certamē fuiſſe. Ambroſius dicit, Iouinianiſtas docuiſſe, nullum eſſe ieiunii meritum, vel nihil meriti accreſcere hominibus per ieiunium aut inter ieiunia & ſaturitatem æqualia merita diſpēſanda, ſicut Hieronymus refert. Et per meritum non intellexerunt veros ieiunii fines, ſupra ex verbo Dei deſcriptos, ſed ſicut Ambroſ. contra Iouinianum inquit, quæ nobis ſalus eſſe poteſt niſi ieiunio eluerimus peccata noſtra? Qui ſunt ergo hi, qui meritum excludunt ieiunii? Et Hieronymus contra Iouinianum inter cætera & hoc defendit, per ieiuniū poſſumus in Paradiſum redire, vnde per ſaturitatem fueramus eiecti. Item, ieiunium Deum placat. Et Niniuitæ iram Dei ieiuniorum miſeratione detorſerunt. Cornelius ieiuniis meruit Spiritum ſanctum accipere. Diues purpuratus, propter epulas in Tartaro, Lazarus ob inediam in ſinu Abrahæ. Et in ſeptimum Danielis inquit: Pro peccatis propriis debemus inedia & vigiliis Deum ad clementiam flectere, &c. Quæ certe ieiunii præconia nimium ſunt tranſcendentia, & cum analogia fidei non conſentientia. Et Montaniſtæ hoc modo de ieiunii meritis docuerunt ſicut ſupra ex Tertullia. oſtendimus. Si ergo Iouinianus ideo damnatus fuit, quod docuit, opus ieiunii non eſſe meritū gratiæ Dei remiſſionis peccatorū, reconciliationis cum Deo, cauſam ſalutis & vitæ æternæ

De merito ieiunii fuit certamen. — *Ambroſius.* — *Hieronymus.*

Nota.

immerito & iniuſte damnatus fuit. Hæc enim merita ſoli Chriſto debentur, verbo offeruntur, & fide accipiuntur, ſicut tota Euangelii doctrina teſtatur.

Error Iouiniani.

Sed forſan cum ſuperſtitioſas iſtas opiniones de ieiunio vehementer refutare vellet Iouinianus, nimium deflexit in alteram partem, vel docens ſimpliciter non eſſe ieiunandum, vel nullam prorſus eſſe veri ieiunii vtilitatem. Et hinc in refutationibus contra Iouinianum, omnia illa ſimul miſcentur, quæ diligenter diſcernenda ſunt, quando de controuerſia illa vere & dextre judicare volumus.

Hieronymus de ieiunio.

Ita Hieron. non male ſane declamitans contra crapulam. & oſtendens jeiunium habere multa teſtimonia & exempla in Scriptura, quodq; velle ſit ad carnem ſpiritui ſubiiciendam. Et ſi ſanctificetur cæteris operibus, hoc eſt, ſi referatur ad exercitia pœnitentiæ & orationis, proficere curationi peccatorum. Atq; in hanc ſententiam non male dicit: Nos omnem creaturam cibi laudamus, nec negamus illa, ſi voluntas fuerit, in cibo ſumenda. ſed maciem ſaginæ, abſtinentiam luxuriæ, jeiunia præferimus ſaturitati. Item: non ventris eſuries accepta eſt Deo, quam lites, rapinæ & luxuria deſtruunt. Et ſimilia multa de jeiunio ex Scriptura non male dicit, ſed ſimul immiſcet etiam ſuperſtitioſas de meritis ieiunii opiniones, quæ ab aliis recte dictis prudenter diſtinguendæ ſunt, vt quæ ad normam Scripturæ congruunt, accipiantur, quæ non congruunt, iuxta Auguſtinum reſpuantur.

An quadrages. traditio. *Montaniſtæ tres quadrageſimas.*

In Epiſtola ad Marcellam aduerſus Montanum Hieronymus inquit: Nos vnam quadrageſimam ſecundum traditionem Apoſtolorum toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus. Montaniſtæ tres in anno faciunt quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint ſaluatores, non quod per totum annum, excepta *Pentecoſte* ieiunare non liceat. ſed quod aliud ſit, neceſſitate, aliud, voluntate munus offerre. Sed ſupra oſtenſum eſt apocrypham opinionem eſſe, quod quadrageſimæ ieiunium ſit traditio Apoſtolica. Quid vero tres Montaniſtarum quadrageſimæ fuerint, ex Tertulliani libro de ieiuniis patet, tres enim in anno ſeptimanas Montaniſtæ in xerophagiis ieiunarunt ex lege præcepti. Atq; Epiphanius loquens de quadrageſima laudat eos, qui duplas, triplas, imo quadruplas quadrageſimas ſupererogant. Notandum autem eſt, quod Hieronymus dicit, per reliquum annum ieiunare, non ex neceſſitate, ſed voluntate. Sed Pontificii ieiunia quatuor temporum tradunt neceſſaria eſſe ex præcepto Hieronymi: ergo tempore illo neceſſitas ieiuniorum quatuor temporum in anno adhuc ignota fuit Eccleſiæ, ſicut hoc ipſius ſententia manifeſte oſtendit. Poſtea vero leges illæ cumulatæ ſunt, quas vt maiori ſpecie Eccleſiæ obtrudere poſſent, finxerunt, eas primis & antiquiſſimis Eccleſiæ temporibus conditas eſſe, ſicut poſtea oſtendemus. Lex igitur, quæ in Montaniſtis antea damnata fuerat, poſtea in ieiuniis quatuor temporum per metamorphoſin in cultum Dei conuerſa & canonizata eſt, quod diligenter notetur.

Ieiunium 4. temporum.

Cur tempora ieiunandi ordinata.

Hieronymus etiam cauſam, quare Eccleſia certa quædam ieiuniorum tempora ordinarit, non male explicat, factum ſcilicet eſſe non opinione neceſſitatis & cultus, ſed ordinis gratia, vt eſſet commonefactio admonens, diligentiam temperantiæ & coercendi carnem debere perpetuā eſſe: Scribens enim in quartum cap. ad Galatas inquit: Dicat aliquis: ſi dies & tempora obſeruare non licet, nos quoq; ſimile crimē incurrimus, quartam ſabbati, Paraſceuen & ieiunium quadrageſimæ obſeruantes. Reſpondet autem Hieron. ideo conſtitutos aliquot dies, ne inordinata exercitia fidem in Chriſto minuerent. Et à viris prudentib. ieiunia inter dies conſtituta eſſe, propter eos, qui magis ſeculo vacant quam Deo. nec poſ

ſunt,

ſunt, imo nolunt toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore jeiunare & orare. Quotus enim quiſq; eſt, inquit, qui ſaltem hæc pauca, quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi ſemper exerceat, &c. Liberæ ergo fuerunt obſeruationes, ordinis & commonefactionis gratia inſtitutæ. Et hæc ſententia diligenter obſeruetur.

Præterea hypocriſin ſeu ludibria jeiunii, tunc exorientia, admodum venuſte exagitat Hieronymus, quaſi coram proſpexiſſet Pontificiorum ludibria in jeiuniis, vt aduerſus Iouinianum, lib. 2. dicit: Etiam ex viliſſimis cibis vitanda eſt ſatietas, nihil enim ita obruit animum, vt plenus venter & exæſtuans huc illucque ſe vertens, & in ructus vel crepitus ventorum efflatione reſpirans. Quale vero illud ieiunium eſt, aut qualis illa refectio poſt ieiunium, cum pridianis epulis diſtendimur, & guttur noſtrum mediatorium efficitur latrinarum? Dumq; volumus prolixioris inediæ famam quærere, tantum pridie voramus, quantum vix alterius diei nox digerat. Itaque non tam ieiunium hoc appellandum eſt, quam crapula & fœtens ac moleſta digeſtio. *Ludificationes ieiunii.*

Et ad Nepotianum ſcribit: Tantum tibi ieiuniorum modum impone, quantum ferre potes, ſint tibi pura, caſta, ſimplicia, moderata, & non ſuperſtitioſa ieiunia. Quid prodeſt oleo non veſci, & moleſtias quaſdam difficultateſque ciborum quærere, caricas, piper, nuces, palmarum fructus, ſimilam, piſtoria, &c. Tota hortorum cultura vexatur, vt cibario non veſcamur pane, & dum delicias ſectamur, a regno cœlorum retrahimur. Audio præterea quoſdam contra regulam, hominumq; naturam, aquam non bibere, non veſci pane, ſed ſorbitiunculas delicatas, & contrita olera, betarumque ſuccum, non calice ſorbere, ſed concha, proh pudor, non erubeſcimus huiuſmodi ineptiis, nec tædet ſuperſtitionis? Inſuper etiam famam abſtinentiæ in deliciis quærimus, fortiſſimum ieiunium eſt panis & aqua, ſed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua viuimus, quaſi publicum & commune ieiunium non reputatur. *Deliciæ ieiuniorum.*

Gratianus tranſſcribit haſce etiam Hieronymi ſententias: Non dico, hebdomadas ieiunandas. Non dico ieiunia duplicanda, ſed ſaltem ſingulos dies abſq; ciborum luxuria tranſigamus. Item: ſint tibi quotidiana ieiunia, & refectio ſatietatem fugiens. Nihil enim prodeſt tibi, biduo vel triduo tranſiuiſſe, vacuum portare ventrem, ſi poſt pariter obruatur. Item: ſint tibi ieiunia moderata, quotidie eſurire, & quotidie prandere. Item: Audiant, qui ea, quæ neceſſaria ſunt, corpori ſubtrahunt, quod Dominus per Prophetam dicit: Ego Dominus, odio habens rapinam in holocauſtum: de rapina vero holocauſtum offert, qui nimia vel ciborum, vel ſomni penuria corpus ſuum immoderate affligit. Eſt & hæc Hieronymi ſententia: Sic comedas, vt ſtatim poſt cibum poſſis legere, orare, pſallere. *Gratianus ex Hieronymo.*

QVOMODO AVGVSTINVS SVO MOdo, modeſte ſepoſitis pleriſque ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, doctrinam & exercitia ieiuniorum ad fontes & fundamenta Scripturæ reuocarit.

In hæc tempora poſt annum Domini quadringenteſimum, cum de ieiuniis omnia feruerent ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, tum publicis, tum priuatis, incidit Auguſtinus, qui ſuo modo recte & modeſte, ſepoſitis ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, ad vera Scripturæ fundamenta, doctrinam rurſus deducere conatus fuit, licet in quibuſdam temporibus & conſuetudini cedat, quæ conſideratio & iucunda & vtilis eſt. Colligemus autem illa ex genuinis Auguſtini ſcriptis, in ſermonibus *Auguſtin.*

enim pleraque aliena ſub ipſius nomine ſuppoſita ſunt: Quod vero ſæpe non aperte & libere tales ſuperſtitiones reprehendit, eius ipſe cauſam indicat, Epiſt. 119. vbi de quibuſdam, qui prorſus abſtinebant à carnibus & putabant ſe peccare, ſi comederent, ſcribens, inquit: Huiuſmodi multa propter nonnullarum, vel ſanctarum, vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Et addit: Chriſtiana religio, quam miſericordia Dei liberam eſſe voluit, ſeruilibus oneribus premitur, vt tolerabilior ſit Iudæorum conditio, qui etiamſi tempus libertatis non agnoſcant, legalibus tamen ſarcinis, non humanis præſumptionibus, ſubiiciuntur.

Auguſtini modeſtia & querela.

Quod igitur ad tempora ieiuniorum attinet, cum pleriq; , ſicut oſtendimus, meras leges neceſſitates, præcepta mandata & Apoſtolicas traditiones ſonarent: Auguſtinus ad Caſulanum, Epiſt. 86. cum Vrbicus quidam de jeiunio ſabbati traditionem Petri proponeret, & alii contrariam traditionem aliorum Apoſtolorum allegarent, ſimpliciter pronuntiat: Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis, totoq; inſtrumento quod appellatur Teſtamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum eſſe jeiunium. Quibus autem diebus non oporteat jeiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini & Apoſtolorum non inuenio eſſe definitum. Et non multo poſt idem repetit: Non inuenimus, inquit in Euangelicis & Apoſtolicis literis, quæ ad noui Teſtamenti reuelationem præcipue pertinent, certis aliquibus diebus euidenter præceptum, obſeruanda eſſe ieiunia, ſed res illa, ſicut aliæ plurimæ, inuenit in veſte filiæ regis, hoc eſt, Eccleſiæ varietatis locum. Quæ Auguſtini ſententiæ, ſicut Lector ipſe animaduertit, aduerſa quaſi fronte opponuntur Epiphanii & Ambroſii diſputationibus, de legibus ieiuniorum. Addit autem in illa Epiſtola Auguſtinus in hiſce rebus morem cuiuſque Eccleſiæ ſeruandum eſſe. Et celebrat Ambroſii reſponſum de ieiunio ſabbati, qui dixit: Quando Mediolani ſum, non ieiuno ſabbato, quando vero Romæ ſum, jeiuno ſabbato, & ad quamcunq; Eccleſiam veneritis, inquit, eius morem ſeruate, ſi pati ſcandalum non vultis, aut facere, & addit regulam: In his rebus de quibus nihil certi ſtatuit Scriptura diuina, mos populi Dei, vel inſtituta Maiorum (Hieronymus addit limitationem, ſi nõ officiant fidei) pro lege tenenda ſunt, de quibus ſi diſputare voluerimus, & ex aliorum cõſuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio quæ labore ſermocinationis, cũ certa documenta veritatis nulla inſinuet, cauendum eſt, ne tẽpeſtate contentionis ſerenitas charitatis obnubiletur. In hac ſententia obſeruetur, in declamationib. Patrum, quando ex conſuetudinibus volunt leges neceſſarias facere, certa documenta veritatis nulla inſinuari. Addit autem Auguſtinus etiam aliam memorabilem ſententiam: Fidem Eccleſiæ non conſiſtere in huiuſmodi obſeruationibus, & quod in fide verum eſt, non impediri talibus diuerſis obſeruationibus. Et epiſtola 118. agitans quæſtionem, quod alii ſabbato ieiunant, alii non, inquit, totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes. Et addit regulam: Quod neq; contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum, inter quos viuitur, ſocietate ſeruandum. Quæ regula priori ideo coniungenda eſt, ne ex vocabulo legis, quo Auguſtin. in priori regula vtitur, Pontificii opinionem neceſſitatis facere poſſint. Hoc enim loco dicit, indifferenter habendum. Poſito vero hoc fundamẽto, deinde Auguſtinus de vſitatis & receptis tunc jeiuniorum temporibus diſputans, rationes quærit & affert qualeſcunque, non quidem neceſſarias, ſed probabiles. Ita de Quadrageſima ſolet afferre exemplũ jeiunii Chriſti, ſed ita vt ſaluum maneat prius illud Auguſtini axioma; In Euangelicis & Apoſtolicis literis non eſſe definitũ aut præceptũ, certis quibuſdam

Stata ieiuniorum tempora nõ ſunt ex Apoſtolicis literis.

Contra Epiphanium & Ambroſiũ.

Ambroſii regula.

Auguſtini regula.

Diſputationes ſine certis documentis veritatis.

Fides non in obſeruationibus.

Quæ indifferenter habenda.

Auguſtinus de Quadrageſima.

diebus.

diebus obſeruanda eſſe ieiunia. Eodem modo in Pſalm. 110. & Epiſt.119. diſputat Numero Quadragenario ante reſurrectionē Domini ſignificari vitæ huius laborem & mœrorem. Et ieiunium Quadrageſimæ eſſe commonefactionem de continentia a mundi illecebris, vtque cum labore & luctamine ingemiſcentes grauati aſpiremus ad futurā vitam, quæ ſignificetur lætitia 55. dierum poſt Paſcha. Et ſubtiliter quidem philoſophatur de Quadragenario & Quinquagenario numero etiam, lib.2. de doctrina Chriſtiana. ſed profecto, ſicut ipſe dicit, certa documenta veritatis nulla inſinuāt. Ideo Epiſt.119. dicit obſeruationem dierum quib. Chriſtus crucifixus ſepultus & reſuſcitatus eſt, adiunctam eſſe per Patrum Concilia. Eodem modo Epiſt.86. cur quarta & ſexta feria maxime ieiunet Eccleſia: Illa, inquit, ratio reddi videtur, quod quarta feria Iudæi cōſilium ad occidendum Dominum fecerunt, ſexta vero Dominus ſit traditus & crucifixus. Sed mox addit eos, qui ſabbato ieiunant, ſignificare luctum diſcipulorum & humilitatem mortis Chriſti: eos vero, qui non ieiunant ſignificare quietem ſabbatiſmi. Sunt igitur rationes in vtramq; partem: Ergo non neceſſariæ & documenta veritatis, ſicut ipſe appellat non certa. Præcepto enim Domini & Apoſtolorum, inquit, non eſt definitum, quibus diebus obſeruanda ſunt ieiunia. Non ignoro autem, in ſermonibus Auguſtino adſcriptis, quædam ita dici quaſi quadrageſima ſit a Chriſto mādata ac præcepta, & eam non ſeruare ſit peccatum & ſacrilegium. Sed non ſunt Auguſtini γνήσια nam & eadem verba in illis leguntur, quæ ex ſermonibus ſub Ambroſij nomine ſparſis, antea annotauimus.

De ieiunio 4. & 6. feria.

Sermones ſuppoſititij.

Secundo, ex conſuetudine, quod tempore ieiunij, & præcipue in magna illa Paſchæ hebdomada plerīq; a carnibus & à vino, tanquam a delicatioribus & fortioribus cibis abſtinebant, multi incipiebant tunc legem facere, quaſi peccatum etiam in moderato horum vſu & cultus Dei in eorum abſtinentia conſiſteret. Sicut Theophilus Alexandrinus ſignificans Epiſcopis Ægypti tempus celebrandi Paſcharis, li.3. Paſchali inquit: Nequaquam diebus Quadrageſimæ vini poculum ſuſpiremus, neque carnium edulio delectemur. Qui enim legum præcepta cuſtodiunt, ignorant vinum in ieiunijs, & carnium eſum repudiant. Idque Theophilus probat ex ritu & lege Nazaræorum, Leuit.10. & Amos 2. Item ex abſtinentia ciborum, qui tempore veteris Teſtamenti ſecundum legem immundi erant Daniel.1. & 2. Macch.7. Expendat autem quæſo Lector quæ & qualis ſit ratio huius conſequentiæ: In veteri Teſtamento Nazaræi a vino & ſicera, reliqui Iſraelitæ a carne ſuilla & alijs immundis cibis ex legis prohibitione abſtinebant. Ergo & in nouo Teſtamento, tempore ieiunij ex præcepto legis abſtinendum à carnibus & a vino. Et ſicut tunc Iſraelitæ veſcentes carne ſuilla, & Nazaræi bibentes vinum, peccabant, abſtinentes vero obedientiam Deo præſtabant: Ita & in nouo Teſtamento, in quadrageſima comedere carnes eſt peccatum mortale, abſtinere vero eſt cultus Dei. Quaſi vero vel non facta eſſet abrogatio cultus Leuitici veteris Teſtamenti, vel ita facta, vt alijs & nouis hominum traditionibus, decretis & mandatis, de diſcrimine ciborum, conſcientiæ ſub peccato mortali ſubiectæ eſſe deberent, cum Paulus diſerte & ex profeſſo contrarium doceat, Galat.4. Coloſſenſ.2. 1.Timoth.4. ſicut explicationes ſupra ſunt traditæ.

Prohibitio carnium apud Theophilum. Ex quibus fundamentis.

Cum igitur hoc modo lex traditionis, prohibens eſum carnium, proponeretur & vrgeretur, Auguſtinus oſtēdit, eſſe quidem conſuetudinem, ſed non vniuerſalem, nec legem neceſſariam, ſed obſeruationem liberam. Ita enim ſcribit contra Fauſtum, lib.30. cap. 5. Catholici, edomandi corporis cauſa, non ſolum a carnib. verum à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper, ſicuti pauci, vel certis diebus atque tempo-

Abſtinentia à carnibus libera. Auguſt. in.

ribus,

ribus, ſicut per Quadrageſimam fere omnes, quanto magis quiſque vel minus ſeu voluerit ſeu potuerit. Et de moribus Eccleſiæ, libr. 1. cap. 33. libertatem illam, etiam cum opiniones neceſſitatis multorum animos occupaſſent retentam fuiſſe, oſtendit, ita tamen, vt de illa libertate ſubinde magis magiſq; aliquid concederetur. Cum enim varia mirabilium ieiuniorum & abſtinentiæ exempla in Oriente & Italia commemoraſſet, addit: Inter hæc nemo vrgetur in aſpera, quæ ferre non poteſt, nulli quod recuſat, imponitur, nec ideo condemnatur à cæteris, quod in eis imitandis ſe fatetur inualidum. Meminerunt enim: Omnia munda mundis. Et: Quod intrat in os, non inquinat. Itaque non reiiciendis generibus ciborum quaſi pollutis, ſed concupiſcentiæ perdomandæ, & dilectioni fratrum retinendæ, inuigilat omnis eorum induſtria. Et recitatis ſententiis Pauli. 1. Cor. 6. & 8. Rom. 14. ſubiungit: Propterea his etiã qui firmiores, & ad hæc cõtemnenda ſunt idonei, certoque ſciunt, non ſe pollui, ſi quid ciborum, ſine turpi cupiditate altitudine mentis aſſumpſerint, tamen ex charitate temperandum eſt, ne offendãtur illi, quibus adhuc pro ſua imbecillitate huiuſmodi opus eſt temperantia. Hæc illi, inquit, norunt & tenent, intelligunt enim Scripturas iuxta Apoſtolicam diſciplinam, vbi non manducantem nemo ſpernit, manducantem nemo iudicat, qui infirmus eſt, olus manducat. Multi tamen firmi propter infirmos idem faciunt. Multis non eſt cauſa iſta faciendi, ſed quod viliore victu viuere placet. Ita multi neq; veſcuntur carnibus, neq; tamen eas immundas ſuperſtitioſe putant. Itaque illi ipſi, qui ſaluti temperant, ſi ratio valetudinis cogat, ægroti ſine vlla formidine accipiunt. Et ſtulte nonnullos recuſantes, fraterne admonent, ne vana ſuperſtitione debiliores citius, quam ſanctiores fiant. Ita pietatem ſedulo exercent, corporis vero exercitationem ad exiguum tempus pertinere nouerunt. Continent ſe igitur, inquit, hi qui poſſunt, à carnibus & à vino, propter duas cauſas, vel propter fratrum imbecillitatem, vel propter ſuam libertatem, &c. In hac Auguſtini ſententia multa veteris Chriſtianæ libertatis veſtigia apparent: apparet etiam hoc, quomodo firmiores, qui libertatem hanc intelligebant, propter alios infirmiores qui ſcilicet putabant, peccatum eſſe carnibus veſci de libertate aliquid conceſſerint, donec ea tota illis ceſſionibus tandem oppreſſa eſt. Et idem eſt in hoc loco, quod alibi Auguſtinus ipſe de ſe ſcribit, huiuſmodi multa, propter nonnullarum vel ſanctarum, vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo.

Auguſtinus de libertate abſtinentiæ.

ceſſio libertatis.

Idem lib. 2. de moribus Manichæorum, cap. 13. ponit talem deſcriptionem, quæ Pontificiorum etiam ieiunia graphice depingit. Si quis, inquit, exiſtat ita homo parcus & frugi, vt appetitum ventris & gutturis moderans non epuletur bis per vnum diem, & huic cœnanti oluſcula cum exiguo lardo apponantur eodem lardo vncta atque condita, quantum comprimendæ fami ſat eſt, ſitimque irriget, propter diligentiam valetudinis, duabus aut tribus vini meracis potionibus, iſque illi victus ſit quotidianus.

Imago Pontificii ieiunii.

Alius vero ex alia parte nihil guſtans carnium, nihil vini, exquiſitas & peregrinas fruges, multis ferculis variatas, & largo pipere aſperſas, nona hora libenter aſſumat, noctis etiam principio talia cœnaturus, bibat autem mulſum, & expreſſos ſuccos, vini ſpeciem imitantes, atque id ſuauitate etiam vincentes, & bibat, non quantum ſitit, ſed quantum libet, talibuſque delicijs perfruatur, nulla neceſſitate, magna voluptate. Quem tandem horum duorum, quod ad cibandum potandumq; attinet, abſtinentius vitam ducere iudicatis? Non opinor vſque adeo vos eſſe cæcos, vt non illum de parco lardo & vino, huic gurgiti præferatis. Ita quidem veritas cogit, ſed veſter error longe aliter canit.

Electus enim veſter, ſi quotidie ita viuat, vt hic quem poſterius deſcripſimus ab vno & duobus fortaſſe grauioribus reprehendi poteſt, damnari autem omnino non poteſt. Sin autem ſemel cum illo priore cœnauerit, & vel rancido fruſto porci labra vnxerit, ilico gehennæ deſtinatus iudicabitur. Quæſo aliquantulum conſuetudini obſiſtite, quid enim eſt iſta prauitate peruerſius, hominem boletos, oryzam, tubera, placentas, cardamum, piper, laſer, diſtento vētre cum gratulatione ructantem, & quotidie talia requirentem, non videri à regula ſanctitatis excidiſſe? Alium vero fruges viliſſimas fumoſo lardo condientem, tantumque hinc aſſumentem quantum refectioni corporis ſufficit, certo ſupplicio præparari? *Nota.* Hæc Auguſtinus contra Manichæos diſputat: ſed ſicut Lector animaduertit, ſimpliciter & prorſus congruunt ad Pontificiorum praxim & iudicia de ieiunijs. Atque ideo totum locum adſcribere volui, vt appareat, ad quorum abſtinentiam Pontificiorum ieiunia quam proxime accedāt, quodque Auguſtini ætate, lardum aut fumoſa caro porci, non vitiarit abſtinentiam.

Idem Auguſtinus in vſu quorumuis ciborum moderato non vult conſtitui peccatum, nec in abſtinētia eorum cultum ſeu iuſtitiam. Et deſcripſit illas ſententias etiam Gratianus diſtinct. 41. vt de doctrina Chriſtiana, lib. 3. c. 12. Quiſquis rebus prætereuntibus reſtrictius vtitur quam ſeſe habent mores eorum, cum quibus viuit, aut temperans aut ſuperſtitioſus eſt. Quiſquis vero ſic eis vtitur, vt metas bonorum, inter quos verſatur, excedat, aut aliquid ſignificat, aut flagitioſus eſt. *In vſu ciborum nō peccatum.* In omnibus enim talibus non vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt, vt cum pedes Domini vnguento pretioſo perfunduntur. Quid igitur locis & temporibus perſoniſque conueniat diligenter attendendum eſt, ne temere pro flagitio aliquid reprehēdamus. Fieri enim poteſt, vt ſine aliquo vitio cupidinis vel voracitatis, pretioſiſſimo cibo ſapiens vtatur, inſipiens autem fœdiſſima gulæ flamma in viliſſimum olus ardeſcat. Non enim propterea continentiores nobis ſunt pleraque beſtiæ, quia vilioribus aluntur eſcis. Nam in omnibus huiuſmodi rebus, non ex earum rerum natura, quibus vtimur, ſed ex cauſa vtendi, & modo appetendi, vel probandum eſt, vel improbandum, quod facimus.

Idem Auguſtinus quæſt. Euang. lib. 2. c. 11. oſtendit, filios ſapientiæ intelligere, nec in abſtinendo, nec in manducando, eſſe iuſtitiam, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam, & intemperantia per abundantiam non ſe corrumpendi, atque opportune ſumendi, vel non ſumendi ea, quorum non vſus, ſed concupiſcentia reprehendēda eſt. *Nec in manducand. nec in abſtinedo eſt iuſtitia. Auguſtinus.* Non enim intereſt omnino, quid alimentorum ſumas, vt ſuccurras neceſſitati corporis, dummodo congruat in generibus alimentorum his, cum quibus tibi viuendum eſt. Neque quantum ſumas, intereſt multum, cum videamus aliorum ſtomachos citius ſatiari, & eos tamen prauo quo ſatiantur, cibo turpiter inhiare. Alios autem pluſculo quidem ſatiari, ſed tolerabilius inopiam perpeti. Magis ergo intereſt, non quid vel quantum alimentorum pro congruentia hominum atque perſonæ ſuæ, & pro ſuæ valetudinis neceſſitate, quis capiat, ſed quanta facilitate & ſerenitate animi careat, quādo his neceſſe eſt carere, vt illud Pauli in animo compleat: Scio & minus habere, ſcio & abundare, vbique & in omnibus imbutus ſum, & ſatiari & eſurire, & abundare, & penuriam pati. *Nota.* Item: Neque ſi manducauerimus, abundabimus; neque ſi non manducauerimus, egebimus. Item: non eſt regnum Dei eſca & potus.

Tertio, cum in diſputatione de finibus & effectibus ieiunij ſeu abſtinentiæ, plerique per declamatorias hyperbolas, nulla non merita, & quidem gratiæ, iuſtitiæ, remiſſionis peccatorum ſalutis & vitæ æternæ ieiunijs *Auguſtinus de effectibus ieiunii.*

cœpiſſent

Iuſtitia fidei non in ieiunio.

cœpiſſent tribuere, Auguſtinus illas Rhetoricationes ad normam Scripturæ reuocans, oſtenſis veris ex Scriptura finibus, ſuo more modeſte opponit negatiuam ſententiam. Ita epiſtola octuageſima ſexta diſputans de ieiunio ſabbati cum præmiſiſſet ſententiam illam quod mandato Domini, vel Apoſtolorum non ſit definitum vel præceptum, certis quibuſdam diebus obſeruanda ieiunia ſubdit: Per hoc ſermo non quidem ad obtinendam, quam fides obtinet, iuſtitiam, in qua eſt pulchritudo filiæ regis intrinſecus, ſed tamen ad ſignificandam requiem ſempiternam, ſabbati aptius relaxationem quam contentionem ieiunij conuenire. Et ſolicite tutius eſt, ne ſimus illis ſimiles, qui de Baptiſta dicebant: Dæmonium habet. Et de Chriſto: Ecce homo vorax & vinoſus. Filij vero ſapientiæ hi ſunt, qui quando manducant, ieiunantes non ſpernunt: quando non manducant, manducãtes non iudicant, modo non per offenſionem, vel manducent, vel non manducent. Quia neque, ſi manducauerimus abundabimus; neque ſi non manducauerimus, egebimus. Ibidem falſe exagitat Vrbici dictum, qui contendebat ideo ſabbato ieiunandum, vt maculæ corporis, quæ de iſta mortalitate reliquis diebus contrahuntur, ieiunij fletibus abluantur. Gloſſa, Rom. 14. citat hanc Auguſtini ſententiam: In vſu eſcarum non acquiritur regnum Dei, ſicut etiã non amittitur. Non enim vſus ciborum interdicendus, ſed concupiſcentia frænanda eſt. Item, nec in manducando nec in abſtinendo eſt iuſtitia.

Remiſſio peccatorum non in ieiunio.

Nec regnum Dei.

Fines autem veri ieiunij iuxta Scripturam Auguſtinus tradit, corporis caſtigationem, vel concupiſcentias eius coercendas, vt mens ad exercitia ſpiritualia eo liberior ſit. Cuius generis ſententias aliquot ſupra ex Auguſtino deſcripſimus, nunc quaſdam alias ſubijciemus. Vt de geſtis cum emerito Donatiſta inquit: Per ieiuniorum dies quando nobis maxime ieiunantibus, plus vacat audire geſta illa per annos ſingulos ordine recitentur.

Ieiunium ad auditum Verbi.

Contra Fauſtum, lib. 20. cum Fauſtus, c. 2. obiecíſſet, etiam Chriſtianos per Quadrageſimam à carnibus abſtinere, Auguſtinus c. 5. reſpondet: Chriſtiani non hæretici, ſed Catholici, edomandi corporis cauſa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quod illa eſſe immunda credant, non ſolum à carnibus, verum etiam à quibuſdam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper, ſicut pauci, vel certis diebus, atq; temporibus, ſicut per quadrageſimam fere omnes, quanto magis quiſque vel minus ſeu voluerit, ſeu potuerit.

Ad domandum corpus & animam humiliandam.

De moribus Manichæorum, c. 13. inquit: Finis, quo referuntur ea, quæ facimus, ſi laudabilis fuerit, tunc etiam facta digna laude ſunt: ſi vero finis iure culpatur, ipſum quoq; officium nemo improbandum dubitabit. Catilina ſitim & famem ferre poterat. Hæc illi cum Apoſtolis noſtris erant communia. Vnde igitur parricida iſte ab Apoſtolis noſtris diſcernitur, niſi fine? Namque illa ipſe tolerabat, vt cupiditates ſuas expleret, illi econtra, vt eas premerent, & dominanti rationi ſeruire cogerent. Poſſunt & Chriſtiani, Manichæorum à vino & carnibus abſtinentiam iumentis & multis paſſeribus, poſtremo etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed diſcutiendum eſt, quo fine iſta faciatis. Si ergo parſimoniæ gratia, & coercendæ libidinis, quia eſcis talibus, & potu delectamur, capimur, audio & probo. Et capite decimo quarto, Apparet ex Paulo, quo fine à carnibus & vino ſit abſtinendum. Is finis eſt triplex, ad comprimendam delectationem, quæ in his maxime cibis haberi ſolet, atque in tali potu vſq; ad ebrioſitatem perueniri. Ad tuendam infirmitatem propter illa, quæ idolis ſacrificantur & libantur. Et quod maxime commendandum eſt, propter charitatem, ne imbecilliorum ab his continentium offendatur infirmitas.

Ex fine iudicandum.

Parſimoniæ & coercendæ libidinis gratia.

De fide

De fide ad Petrum, c. 42. Firmiſſime tene, omnem creaturam Dei bonam eſſe, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Et Dei ſeruos, qui à carnibus & vino abſtinent, non tanquam immunda quæ à Deo facta ſunt, reſpuere, ſed à fortiori cibo & potu, pro ſola caſtigatione corporis abſtinere.

Pro caſtigatione corporis.

De dogmatibus Eccleſiaſticis cap.66. Bonum eſt, cibū cum gratiarum actione ſumere, & quicquid Deus conceſſit, edendum eſt. Abſtinere autem ab aliquibus, non quaſi à malis, ſed quaſi à non neceſſariis, non eſt malum. Moderari vero eorum vſum pro neceſſitate proprie eſt Chriſtianorum. Et c.67. cibos vel credere malos, vel malitias cauſari percipientibus, non eſt Chriſtianorum, ſed proprie Hierarchitarum, & Manichæorum. Hæc ſententia diligenter obſeruetur.

Abſtinentia. Moderatio. Cibi non ca ſunt malitiam.

Ex alijs ſcriptis quæ non ſunt Auguſtini γνήσια Pontificij citant diuerſas ſententias ſed qua fide Lector intelligit, vt Sermone de tempore 60. Nemo pro laude humana ſed pro peccatorum indulgentia, vel pro miſericordia diuina ieiunet. Serm. 77. Eiecit nos de Paradiſo cibus, reducat ieiunium. Serm.69. dicitur, ieiunium eſſe redemptionem ſalutis qua iniquitates redimantur, & ira Dei placetur. Item, ieiunium peccata deprecari & iuſtitiam promereri &c.

Pſeudepigrapha de ieiunio.

Quarto, mirabilia, &, vt ipſe loquitur, incredibilia ieiuniorum exempla Auguſtinus recitat vt de moribus Eccleſiæ c.33. continuum triduum vel amplius ſæpiſſime ſine cibo & potu ducere. Et ad Caſulanum dicit, quoſdam, nulla refectione interpoſita, vltra hebdomadā perpetrare ieiunium, vt ieiunio 40. dierum magis appropinquent. Et addit, narratum fuiſſe quendam ad ipſum quadragenarium numerum perueniſſe. Et c.31. de moribus Eccleſię dicit, quoſdam in terris deſertiſſimis ab omni hominum conſpectu diſcretos, pane ſolo, qui eis per certa interualla temporum afferatur, & aqua contentos. Sed addit videntur illi nonnullis res humanas plus quam oporteret deſeruiſſe. Item, in tantum proceſſit temperantia & continentia quorundam, vt reſtringenda nonnullis & quaſi ad humanos fines reuocanda videatur. Et quomodo cap.33. inter illa ſingularia exercitia libertatem Chriſtianam tueatur, paulo ante ſententiam eius adſcripſimus.

Ieiunia mirifica. Nota.

Quinto, ludificationem ieiuniorum & abſtinentiæ qualem Pontificii etiam, ſicut ſupra oſtendimus, exercent Auguſtinus ſalſe taxat, vt Dominica in octauis Paſchæ. Sunt quidā obſeruatores quadrageſimæ delicioſi potius quam religioſi, exquirentes nouas ſuauitates magis quam veteres concupiſcentias caſtigantes, qui pretioſis copioſiſque diuerſorum fructuum apparatibus aliorum ciborum ſapores ſuperare contendunt. Vaſa in quibus coctæ ſunt carnes, tanquam immunda, formidant, & in carne ſua ventris & gutturis luxuriam non formidant. Ieiunant non vt ſolitam temperando minuant edacitatem, ſed vt moderatam differendo augeant auiditatem. Nam vbi tempus reficiendi aduenerit, optimis menſis tanquam pecora præſepibus irruunt, ventreſq; diſtendunt, artificioſis & peregrinis condimentorum diuerſitatibus tantum capiunt manducando, quantum digerere non ſufficiunt ieiunando. Idem in Pſalm. 43. Mutare vis carnalem voluptatem, non amputare. Non laudatur in illo ieiunium, qui ad luxurioſam cœnam ſeruat ventrem ſuum. Inuitantur enim aliquando homines ad cœnam magnam, & cum ad eam volunt auidi venire, ieiunant. Nunquid hoc ieiunium continentiæ, & non potius luxuriæ deputandum eſt? De moribus Eccleſiæ cap.31. de Monachis inquit: Corpus reficiunt, quantum ſaluti & ſalubritati ſat eſt, coercente vnoquoque concupiſcentiam, ne ſe profundat, vel in ea ipſa, quæ præſto ſunt pauca & viliſſima. Ita nō ſolū à carnibus & vino abſtinent, pro ſufficientia doman-

Auguſtinus contra ludificationes ieiunij. Ieiunare ad luxuriam.

darum

darum libidinum, ſed ab his etiam, quæ tanto concitatius ventris & gutturis prouocant appetitum, quanto quaſi mundiora nonnullis videntur, quo nomine ſolet turpe deſiderium exquiſitorum ciborum, quod à carnibus alienum eſt, ridicule turpiterque defendi.

Ex paucis hiſce obſeruationibus ſatis patet, quomodo Auguſtinus varias ſui ſeculi de ieiunio opiniones, ad ſuperſtitionem inclinantes, pro ſolita ſua modeſtia, oppoſita ſaniori ac ſcripturæ congruenti ſententia reprehenderit & corrigere ſtuduerit. Et in præcedentibus etiam non pauca huius generis ex Auguſtino annotauimus.

QVOMODO CHRYSOSTOMVS IN GRÆCA Eccleſia, circa annum Domini 410. ſuperſtitioſas de ieiunio opiniones reprehenderit.

Sicut Auguſtinus in latina Eccleſia, ita Chryſoſtomus eodem ferme tempore, circa annum Domini 410. in Græca Eccleſia ſuperſtitioſas quaſdam de ieiunijs opiniones ita reprehendit, vt ad Scripturæ normam diſputationes illas reuocaret. Alicubi ſane de ieiunio loquens, declamatorium ſeculi ſui ſtylum imitatur, ſicut de ipſius hyperbolis in præcedentibus quædam annotauimus. Sed cum Epiphanius & Theophilus, Leges ieiuniorum, opinione neceſſitatis & meriti, nimium vrgerent, Chryſoſtomus cœpit ἐπανορθώσεις quaſdam opponere.

Duos enim illos manifeſtos & habuit & expertus fuit aduerſarios. Et Chryſoſtomi quidem tempore per Quadrageſimam, exceptis duobus hebdomadæ diebus, vſq; ad horam nonam ieiunatum fuiſſe, & circa nonam horam, priuſquam ſolueretur ieiunium, Eccleſiam ad auditum & meditationem verbi conueniſſe, ex homilijs ipſius in Geneſin cõſtat. Et Homilia 1. & 2. dicit, tunc coquorum diſcurſus, pecudum mactationes, & carnium conciſiones è medio tolli. Et Homilia ſexta, ad Antiochenos dicit lege ieiunij vulgo tunc prohibita fuiſſe certa quædam nutrimenta, & delibationem vini. Sed opinionem neceſſitatis, & alias quaſdam ſuperſtitioſas opiniones ipſe libere taxauit & reprehendit. Et quia pleraſque ipſius ſententias ſupra adſcripſimus, hoc loco tantum capita eorum, quæ in vulgatis de ieiunio opinionibus reprehendit, breuiter notauimus.

Chryſoſtomus contra opus operatum ieiunij. Primum igitur in valde multis locis opinionem illam reprehendit, quaſi ieiunium per ſe, ex opere operato, ſit virtus & cultus Dei: Aut quaſi ea, quæ & in Scriptura & à patribus ieiunio tribuuntur, ad ipſam per ſe aut ſolam à cibis abſtinentiam pertineant, cum ad illos maxime fines quibus ieiunium ſubſeruire debet, reſpiciendum ſit. In Geneſin Homilia ſexta: Ne exiſtimemus, inediam vſque ad veſperam ad ſalutem nobis ſufficere.

Chryſoſtomus de finibus ieiunij. Deus enim Iudæis per Prophetam dixit: Non mihi ieiunaſtis ieiunium. Hæc dicit Dominus: Iudicium iuſtum iudicate; miſericordiam faciat quiſque cum proximo ſuo, &c. Hom. 9. Laſciuias carnis refrænemus & verum probemus ieiunium.

Ieiunium autem dico, abſtinentiam à vitijs, etenim abſtinentia à cibis propter hoc recepta eſt, vt rigorem carnis refrænet, & tanquam equum moderanti facile parere faciat. Ieiunantem oportet concupiſcentias repellere & refrænare, ac bonis operibus ſtudere: Hoc verum eſt ieiunium, ſicut & Iſaias ex perſona Dei loquens, dicit, &c.

Non igitur, vt plerique, exiſtimemus definiri in hoc ieiunium, ſi ad ve-

ſperam

ſperam vſque impranſi maneamus. Non hoc eſt, quod quæritur, ſed vt cum ciborum abſtinentia, & à cæteris abſtineatur, quæ nocere poſſunt, vtque ſpiritualibus magis vacetur. Homilia trigeſima: Ieiunia, & preces ſemper coniunctas eſſe oportet, tunc enim potiſſimum preces noſtræ ſobriæ ſunt, tunc expeditior eſt mens noſtra, non grauata, neque preſſa malo deliciarum onere.

Ad populum Antiochenum Homil. 4. Sicut ſunt quidam ciborum inter ſe abſtinentiam æmulantes & mirabilem contentionem facientes, & hi quidem integros duos dies tranſigunt ieiuni, hi vero non vini tantum & olei, ſed & omnis ferculi, vſum à ſua menſa reijcientes, pane & aqua duntaxat vtentes, Quadrageſimam omnem expediunt. Sic & nos inter nos contendamus vt iuramentorum imbres deſtruamus, hoc enim omni ieiunio vtilius, hoc omni vitæ aſperitate compendioſius, & ſtudium quod circa ciborum abſtinentiam habemus, hoc circa iuramentorum abſtinentiam exhibeamus. Quoniam extremæ dementiæ crimen ſubimus, prohibita quidem contemnentes, circa indifferentia vero omne mouentes ſtudium. comedere enim non eſt nobis libitum, iurare vero prohibitum eſt. Nos vero conceſſis abſtinentes, prohibita audemus. Illuſtris & memorabilis eſt hæc Chryſoſtomi ſententia, manifeſte numerans abſtinentiam ciborum inter adiaphora, & oſtendens ſuperſtitionem, neglectis vtilioribus pietatis exercitiis, circa talia indifferentia magno ſtudio & contentione occupari. Alias plures ſimiles ſententias ex Chryſoſtomo ſupra deſcripſimus, quas hoc loco non viſum fuit repetere.

Æmulatio in ieiunio.

Ieiunium inter adiaphora.

Nota.

Secundo, licet ieiunium Quadrageſimæ, tempore Chryſoſtomi ſeruatum fuerit, & ab ipſo laudatum, dicit tamen à Chriſto non eſſe mandatum, vt Homilia quadrageſimæſeptima in Matthæum: Non dicit, ieiuniū ſuum eſſe imitandum, quamuis quadraginta illos dies poſſet proponere, ſed, diſcite à me quoniam mitis ſum. & humilis corde. Immo vero contra inquit: Omne quod apponitur vobis, comedite. Hæc dixi, non quod ieiunium mihi non placeat, quod magnis ſoleo efferre laudibus, ſed quia doleo, ſi cæteris neglectis, ſatis ad ſalutem nobis ieiunium eſſe exiſtimemus, quod in choro virtutum certe extremum ſortitur locum. Contra opinionem vero neceſſitatis, longa oratione pugnat Chryſoſtomus, Homilia in Geneſin 10. Cum enim quidam, qui ieiunia ferre non poterant, ideo in concionem, quæ circa veſperam habebatur, venire non auderent, inquit, ſobrius auditor etiam pranſus ſpirituali conuentu [illegible]us eſt, ſicut ſupinus & deſes, etiamſi ieiunus permaneat, nihil inde vtilitatis capiet. Et hæc dico, non vt ieiunij rigorem ſoluam, nam multum laudo ieiunantes, ſed doceo, non turpe eſſe, eum, qui cibum antea accepit, adeſſe ſpirituali ſermone, ſed ignauo animo adeſſe, ab affectionibus vexari, & carnis laſciuias non reprimere. Non comedere malum eſt? abſit, ſed gula damnoſa eſt, & impleri plus quam ſatis. Et nihil mali eſt, vinum ad menſuram bibere, ſed rationis iudicium intemperantia ſubuertere. Etenim dilecte, ſi ob corporis imbecillitatem non potes ieiunus diem producere, nullus, qui ſapit, propter hoc te arguere poterit. Neque enim ieiunium & abſtinentiam ſimpliciter à nobis exigit Dominus, neque hoc ipſum, vt ieiuni huc vſque permaneamus, ſed vt a ſecularibus operibus nos abdicantes, omne noſtrum otium in ſpiritualia collocemus, quod ſi ſobria mente vitam noſtram inſtituerimus, & cibos ita ſumſerimus, vt tantum ſatiemur, quantum vſus exigit, & vitam omnem in bonis operibus diſpenſemus, iam nullo opus fuerit ex ieiunijs adiumento. Sed quia negligens eſt humana natura & de deliciis gaudet, ideo Deus hanc ex ieiunio medicinam excogitauit, vt deliciis ſublatis, ſecularium curam ad ſpiritualia opera transferamus. Si igitur ſunt aliqui, quos cor-

Quadrageſima non mandata à Chriſto.

Ieiuniū inter virtutes poſtremum.

Ieiunium nō ſimpliciter exigitur.

Finis ieiunij. Si qui non

poris infirmitas vetat ieiunos & impranſos permanere, eos laudo, quod corporis infirmitatem curant, & pranſi plus exhibent ſtudij in doctrina ſpirituali. Sunt enim, ſunt profectò viæ, quibus fiducia ad Deum ianuæ aperiri poſſunt multo maiores, quam ciborum abſtinentia. Igitur qui cibum accipit, & ieiunare non valet, largiorem det eleemoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquiis, odium deponat, &c.

…eſt ieiu- *…te.*

…ota.

Qui hæc fecerit, verum ieiunabit ieiunium, quod à nobis expoſcit Dominus. Propterea enim hanc à cibis abſtinentiam fieri præcepit, vt refrænantes carnis laſciuias, eam obedientem faciamus, & ad mādata Dei implenda ſequacem. Igitur qui ieiunat, gratias agat Domino, qui vires tribuit ad ferendos ieiunij labores. Et qui manducat, iterum gratias agat Deo: quia nihil ipſum offendere poteſt, quo minus animæ ſalutem agat, modo velit. Neque enim comediſſe confuſionem nobis affert, ſed male egiſſe. Et cum cibo menſuræ noſtræ congruo, vtimur, non opus eſt verecundemur… beſcamus. Nam Dominus nos huic corpori coniunctos eſſe voluit, quod alioqui conſiſtere nequit, niſi cibo paſcatur, tantum intemperantia non admittatur, &c.

…erum ie- *…nium.*

…ti cibo non *…eccatum.*

Non iudico opus eſſe, Lectorem admonere, quam variæ & ſuperſtitioſæ de ciborum abſtinentia opiniones, hac Chryſoſtomi ſententia taxentur & refutentur, manifeſtum enim hoc eſt. Sed integram ſententiam ideo adſcripſi, vt conſideratis diſputationibus illis, quæ circa ea tempora magna contentione, à multis, ſicut oſtendimus, agitatæ fuerunt, manifeſte intelligi poſſet, ſuperſtitiones iſtas, non generaliter ab omnibus fuiſſe vel probatas vel receptas, ſed fuiſſe qui oppoſita veræ ſcripturæ ſententia pullulantibus ſuperſtitioſis opinionibus contradixerunt: Vtque Pontificiorum legibus tales ſententiæ recte opponi poſſent.

Tertio, Chryſoſtomus multis in locis oſtendit effectus, qui ieiunio tribui ſolent, non ad ipſum opus operatum ieiunij, ſed ad pœnitentiam & orationem, quibus ieiunium ſubſeruire debet, referendos eſſe. Ita Homil. 3. ad Antiochenos: Ieiunium pietatis materia & magiſter eſt, ieiunium autem dico non hoc vulgare, ſed accuratum, non tantum ciborum abſtinentiam, ſed & peccatoru. Non enim ieiunij natura peccata eripere ſufficit, niſi congrua cum lege fiat. Diſcamus igitur, quomodo ieiunium celebrare debeamus, quoniam & Phariſæus ille ieiunauit, & deſcendit frudibus ieiunij vanis. Publicanus non ieiunauit, & Phariſæum ieiunantem præceſſit non ieiunans: vt diſcas, quod ieiunij vtilitas nulla ſit, niſi & reliqua conſequantur. Ieiunauerunt Niniuitæ, & Dei miſericordiam efficuerunt: ieiunauerunt & Iudæi, & culpati abierunt. Videamus igitur, quomodo Niniuitæ ieiunarint, & quid tandem ſit, quod iram Dei ſoluerit. Num ieiunium ſolum & ſaccus? non eſt dicendum, ſed totius vitæ mutatio. Ita enim Propheta inquit: Et vidit Deus opera eorum. Qualia opera? Quod ieiunarunt? quod ſaccum induerunt? nihil horum, ſed hæc omnia tacens, intulit: Quoniam auerſus eſt quiſque à vijs ſuis malis. Cernis, quod non ieiunium periculo eripuit, ſed vitæ mutatio Deum barbaris placatum & beneuolum reddidit. Hęc dico, non vt ieiunium contemnamus, ſed vt ieiunium honoremus. Honor enim ieiunij non ciborum abſtinentia eſt, ſed peccatorum fuga. Itaq; ciborum abſtinentia tantum ieiunium definiens hic eſt, qui maxime ipſum vituperat. Item lib. 1. de orando Deum inquit: Niniuitæ deprecationis prędiſio, plurimorum ſcelerum, quibus diuinam iram in ſe prouocarant, remiſſionem acceperunt. Pœnitentiæ igitur & orationi, effectus hoſce Chryſoſtomus vult tribui, non operi operato ieiunij.

Non ieiuniū *ſed pœniten-* *tia & oratio.*

Definitio *…iunij.*

QVOMODO PORRO VSQVE AD ANNVM *Domini 450. libertas Chriſtiana in vſu ciborum a Cyrillo, Theodoreto, Proſpero, Primaſio, & Socrate, defenſa fuerit.*

Oſtendemus porro iam breuiter, quomodo vſque ad annum Domini 450. libertas Chriſtiana in vſu ciborum defenſa, & veri fines ieiuniorum monſtrati fuerint.

Cyrillus igitur in Leuiticum lib. 10. diſputat contra illos, qui putabāt ex mandato legis ſtata ieiuniorum tempora obſeruanda. Et ponit prolixam ſententiam, quam ſupra ſub Origenis nomine deſcripſimus (nam & illi hæc commentaria in Leuiticum tribuuntur.) Capita autem hæc ſunt, quæ ipſius Cyrilli verbis annotabo. I. Humiliationem animæ debere perpetuam eſſe, & conſiſtere in imitatione Chriſti, qui eſt humilis corde. II. Ieiunium iuxta præceptum Euangelij, conſiſtere in abſtinentia à peccatis, in fide adeunte Chriſtum Pontificem, & in renouatione. III. Ieiunium externum ſeu corporale non conſiſtere in delectu ſeu prohibitione quorundam ciborum, ſed in abſtinentia Chriſtiana, quæ ſit continentia ventris & gutturis. IV. Finem ieiunij debere eſſe, vt ad exercitia ſpiritualia ſimus eo expeditiores. V. Opinionem neceſſitatis contra Phariſæos a Chriſto ipſo refutatam eſſe, Matth. 9. Non enim miſcenda eſſe indumenta noua & pannos veteres. VI. Vſitata ieiuniorum tempora ſeruanda, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed in Chriſtiana libertate virtute continentiæ. Integra ſententia ſupra in Origene deſcripta eſt, quam breuitatis gratia nolui hoc loco rurſus adſcribere.

Idem Cyrillus lib. 9. in Leuiticum: Scitis, certamen eſſe carni aduerſus ſpiritum. Quod ſi carnem frequenti mollitie, ac iugi deliciarum fluxu foueatis, neceſſario aduerſus ſpiritum inſoleſcet, & fortior illa efficietur, cogetque eum ſuis vitijs obedire. Si vero nutrimenta ſpiritus adhibeas, diuinam ſcilicet lectionem, ſermonem doctrinæ, & orationes aſſiduas; conualeſcet ille, & carnem coget ſuis legibus obſequi. Quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis, tu carnem aduerſus ſpiritum armas, cum eam carnibus reples, vino nimio inundas, omni mollitie palpas, & ad illecebras nutris.

Lib. 2. contra Iulianum, cum Iulianus Chriſtianis obieciſſet vitam diſſolutam, eo quod citra debitum veſcerentur, & nihil vitarent, quod edi poteſt: reſpondet Cyrillus; Græci in hoc potiſſimum pietatis virtutem conſtituunt, & omni virtute præditum arbitrantur eum, qui à cibis quibuſdam abſtinuerit. At cur ſatisfactionis modum in illis ponunt? Certe ſanctiſſimus & impollutus, quod nos polluere poſſet, fecit nihil. Cur enim cibus inficeret, vel quam maculam inureret ijs, qui illius ſunt participes? Vitanda autem ſunt ea, per quæ contaminamur, vt ſunt peccata, quæ qui faciunt, contaminantur etiam dum parum edunt, & ab edulijs quibuſdam cauent, atque ita Iouem colere volunt.

Ibidem lib. 7. Iulianus imponebat crimen Chriſtianis, quod indifferēs apud ipſos eſſet, edere carnes. Cyrillus vero reſpondet, Leges puniunt improbos. In quos vero animaduertunt, nunquid in crudeles, adulteros, deceptores? etiam vel in eos, qui libere piſces & carnes attingunt. ſi quidem in hoc præſcriptū eſſet tempus aliquod? Et poſtea: ſcimus, ſola peccata eos, qui illis laborāt, coinquinare. Ita nullu vitamus edulium vt immundu. corporales vero voluptates moderatione compeſcimus, & aculeum petulantioris carnis hebetantes, parce victitare conſueuimus, & omnino in delicijs eſſe inter optima no ponimus. Iulianus autē nos ſaltatoribus & publicanis comparat, Chriſtianæ religionis libertatē ignorās:

Cyrilli ſententia de ieiunio.

Quomodo caro tractāda, ne aduerſus ſpiritum inſoleſcat.

In delectu ciborū ſanctitate conſtituere ſtultum. Cyrillus.

Indifferens cibus carnium apud Chriſtianos.

Non conſtitutum tempus carnibus vel piſcibus.

Libertas

Chriſtianorũ in cibis.

Nos autem memores ſumus eorum, quæ Paulus ſcribit: Cibus non commendat nos Deo; neque ſi edamus, meliores ſumus, neq; ſi non edamus, deteriores. Item, Omnis cibus bonus, &c. Et quod Chriſtus dicit: Quod ingreditur in os, non coinquinat hominem, &c. Et paulo poſt, plurimi quidem apud nos fuerunt ſumma bonitate conſpicui, qui ad eam peruenere continentiam & ita ſeipſos caſtigarunt, vt etiam ijs quæ ad victum vilißima ſunt, ſtrenue abſtinere voluerint, nempe pane & oleo & herbis & leguminibus, ventris neceßitatem placarunt, vſi pura aqua. Et ſciolleneus quidem apud ipſos cibus nullus fuit. Abſtinuerunt autem à nonnullis, mentis ad deteriora propenſionem reuocantes, & carnis laſciuiam compeſcentes, vt mentis oculum magis ſubtilem haberent, &c.

Abſtinẽtia quorundam priuata.

Fines abſtinentiæ.

In ordine autem huius hiſtoriæ præcipue obſeruandum eſt, quod ingruentes ſuperſtitioſas opiniones alij alijs plenius & neruoſius refutarunt. Monachorum enim ſingularis abſtinentia in magna tunc cœpit eſſe admiratione eſſe, ſicut Theodoretus in vitis patrum deſcribit: Maraſanum quendam, qui ſingulis diebus vſque ad veſperam ieiunabat, & veſperi tantum panem, eumque ad menſuram, quartam ſcilicet partem libræ ſumebat: Auitum vero ſcribit per triduum ſemper ſine cibo manſiſſe: Sabinum nec pane, nec obſonio vſum, ſed tantum farina aqua madefacta, quam ſemel in totũ mẽſem parabat, nec prius ſumebat quam ſitim contraxiſſet: Macedonium non pane nec leguminibus vſum, ſed hordeo madefacto: Simeonem vero totam ſemper hebdomadam ieiunum manſiſſe, &c.

Exempla ſingularis abſtinentiæ apud Theodoretum.

In illis ergo ſingularibus abſtinentiæ exemplis Cyrillus hoc probat, ſi fiat eo fine, vt carnis petulantia compeſcatur, & mens ad ſpiritualia magis excitetur. Si vero in tali ciborum delectu conſtituatur pietas, ſanctitas, & cultus Dei; hoc Cyrillus, ſicut oſtendimus, reprehendit ex loco Pauli, 1. Cor. 10.

Cyrilli iudicium de talibus exemplis.

Theodoretus vero tantum opinioni neceßitatis contradicit, & libertatem defendit, eamque vſque ad illa tempora ſeruatam fuiſſe oſtendit. Explicans enim illud Pauli, Rom. 14. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet, inquit: Non de diuinis decretis hoc dicit, ibi enim valet illud: Qui aliud euangeliſauerit, anathema ſit: Sed de ſolis cibis vniuſcuiuſque ſententiæ poteſtatem dedit. Hæc enim conſuetudo in hodiernum vſq; diem manſit in Eccleſijs. Et hic quidem abſtinentiam amplectitur, ille vero omnibus eſculentis abſque vllo ſcrupulo veſcitur, & nec hic illum iudicat, nec ille alterum reprehendit.

Nota qualis libertas in cibis Theodoreti tempore.

Et in Epitome diuinorum dogmatum, capite περὶ ἐγκρατείας, de abſtinentia, ita ſcribit: Abſtinentiam à vino atque eſu carnium, & reliquam (ἐγκράτειαν) continentiam, non ſimiliter atq; hæretici amplectitur Eccleſia. Illi enim (νομοθετοῦσι) lege cauent aut iubẽt, ab ijs tanquã abominandis abſtinere. Eccleſia vero (οὐδὲν περὶ τούτων νενομοθέτηκε) nullam legem de illis condidit, vel nihil per modum legis de illis conſtituit, nec enim (ἀπαγορεύει) prohibet ſeu interdicit eorum ſumptionem, ſeu participationem. Et propterea alij quidem (νενομισμένων ἡδέων ἀδεῶς ἀπολαύουσι) cibis ſuauibus & iucundis, a verbo Dei permiſſis ſeu conceßis, libere ſecure, & abſque vllo ſcrupulo fruuntur, alij vero abſtinent. Nullus autem qui recte ſapit, manducantem condemnat. Nam & abſtinentia & ſumptio ſunt in poteſtate ſententiæ ſeu voluntatis cuiuſque, &c. Et allegatis ſentẽtijs Pauli, Rom. 14. 1. Cor. 10. & 1. Tim. 4. addit: Tantum abfuit, vt diuinus ille vir carnibus veſci prohiberet. Nam & Chriſtus ipſe carnem agni cum diſcipulis ſuis manducauit, & conuiuis vinum per miraculum

Nondum fuerunt leges de ciborum delectu.

præbuit. Hæc Theodoretus. Et obſeruetur, quod leges de delectu ſeu diſcrimine ciborum, cum opinione neceſſitatis, licet a multis rogari & ſpargi cœpiſſent, tamen circa annum 440. nondum fuerint vel receptæ vel probatæ, ſicut ſententia hæc Theodoreti manifeſte oſtendit. Et Cyrillus addit, non fuiſſe tunc tempus aliquod hiſce rebus præſcriptum, lib. 7. contra Iulianum.

Annus 440 adhuc ignorauit leges de ciborum delectu.

Eodem modo Primaſius Auguſtini diſcipulus, in cap. 14. ad Roman. dicit: De ieiunio non eſt lex poſita, ſed quomodo vnuſquiſq; vel poteſt, vel vult.

Primaſius ignorat leges ieiuniorum.

Socrates vero Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptor, prolixa narratione oſtendit, adhuc circa annum Domini 440. & de tempore ieiunij, & de modo ſeu forma abſtinentiæ, fuiſſe diuerſas & liberas obſeruationes in Eccleſijs. Et diſerte dicit, licet illis temporibus iactarentur traditiones Apoſtolorum de ieiunijs, neminem tamen potuiſſe oſtendere ſcriptum aliquod mandatum, ſed Apoſtolos tales ritus & obſeruationes cuiuſque ſententiæ & arbitrio liberas reliquiſſe. Vnde rectiſſime colligitur, quo loco habenda ſint illa, quæ ſub Apoſtolorum nomine, titulo canonum & conſtitutionum ſcripta nunc circumferuntur, quæque de legibus ieiuniorum, ſcriptis vetuſtiorum patrum admixta ſunt: Eccleſia enim circa annum 440. illas leges non agnouit.

Socrates hiſtoricus de ieiunio.

Locus autem Socratis lib. 5. c. 22. ſic habet: Qui in eadem fide conſentiunt, in ritibus ſeu ceremonijs inter ſe diſcrepant. Vt ieiunia ante Paſcha ab alijs aliter obſeruari inueniuntur. Nam qui Romæ ſunt, tres ſeptimanas ante Paſcha ſabbato & dominica exceptis, ieiunant: Græci vero Illyrici & Alexandrini, ante ſex ſeptimanas ieiunium, quod ante Paſcha fit ieiunant, Quadrageſimam appellantes. Præter hos alij ſeptem ſeptimanis ante feſtum initium ieiunandi faciunt, & quamuis ſolos quindecim dies ex certis interuallis ieiunent, nihilominus tamen & ipſi tempus illud Quadrageſimam vocant. Et mirandum eſt, cum de numero dierum diſcrepent, quomodo tamen omnes tempus illud Quadrageſimam appellent. Et rationem appellationis alij aliam (ἐυρεσιλογοῦντες) à ſeipſis excogitatam reddunt. Nec de numero dierum ſolum diſcrepant, ſed & abſtinentiam ciborum non ſimilem ſeu eandem ſeruant.

Quadrageſimæ diuerſitas.

Rationes excogitatæ.

Alij enim omnino ab animatis abſtinent, alij inter animantia ſolos piſces comedunt. Alij cum piſcibus volucres etiam manducant, quia ex aquis vtraq; ſint orta. Alij à baccis & ouis abſtinent. Alij arido pane ſolo veſcuntur. Alij ne vllo quidem. Sunt, qui cum ad horam nonam vſque ieiunauerint, indifferenter vtuntur cibis. Et alia ratione apud alias gentes ieiunatur, cuius rei infinitæ ſunt cauſæ. Et quoniam de hac re nemo poteſt oſtendere (ἔγγραφον παράγγελμα) ſcriptum aliquod mandatum, perſpicuum eſt, quod Apoſtoli liberam poteſtatem hac in re cuiuſq; ſententiæ & arbitrio permiſerunt (τῇ ἑκάστου γνώμῃ καὶ προαιρέσει ἐπιτετράφασιν) vt quiſque nec metu nec ex neceſſitate quod bonum ſit, ageret. Eadem Sozomenus etiam repetit, lib. 7. cap. 19.

Abſtinentiæ diuerſitas.

Nullum extat mandatum ſcriptū.

Liberæ obſeruationes.

Proſperi vero ſententiæ de ieiunio ideo diligentius ſunt obſeruandæ, eius enim tempore Leo Pontifex leges ieiuniorum cum opinione neceſſitatis & meritorum, magna contentione vrgere cœpit, ſicut ſupra quaſdam ipſius ſententias adſcripſimus. Proſper itaque contra opinionem operis operati oppoſuit Scripturæ ſentẽtiam de veris ieiunii finibus, vt de vita contemplatiua, lib. 2. c. 17. A cibis conceſſis ſe continere abſtinentia quidem eſt, ſed carnalis & imperfecta. Ea autẽ ſpiritualis & perfecta cenſenda eſt abſtinentia, quæ abſtinentem tam ab illecebris carnalium voluptatum, quam à peccatis omnibus facit alienum, & cap. 22. Membra ſua,

Proſper Leonis tempore.

Abſtinentia vera.

Finis ieiuniorum.

quæ ſunt ſupra terram, mortificant, quando inſolens corpus ieiuniorum continuatione caſtigant, quando intra neceſſarium modum ſuum temperant appetitum certi, quod nec deliciç quçlibet, ſi abſq; deſiderio percipiantur, officiunt, & viles cibi plerunq; abſtinentiæ profectum, ſi appetenter accipiãtur, impediunt. Vnde datur intelligi, quod veraciter abſtinentes, eſcarum non naturas, ſed concupiſcentias damnent. Quia iure non ſolum a qualitate, ſed etiam a quantitate ciborum cupiunt abſtinere, nihil aliud ſtudent, quam vt appetitus ſuos non expleant, ſed comprimant, & cap. 23. Cæterum ſi à quadrupedibus abſtinentes, altilibus, vel alijs auibus pretioſis, vel piſcibus perfruantur, non mihi videntur reſecare voluptates, ſed mutare, nec pro abſtinentia, ſed pro delicijs communes ac viles carnes abijcere, quo delicatioribus poſſint ſuas voluptates explere: cum non aliquarum carnium nobis naturæ damnandæ ſint, ſed carnales concupiſcentiæ fugiendæ: & ſpiritualis abſtinentia non aliquorum ciborum vſum, ſed deſiderium ſuadeat compeſcendum. cap. 24. Verumtamen ſic abſtinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi vel abſtinendi neceſſitati ſubdamus, cum ſine abſtinentia quemlibet hominem catholicum charitas ſola perficiat, & omnis abſtinentia aut perdat ſine adiunctione charitatis, aut pereat. Quia ergo abſtinere aut ieiunare etiam hæretici poſſunt, corpora ſua panis & aquæ perceptione afficientes non pro magno ducamus, quando ab illis, quæ ipſi quoque refugiunt abſtinemus, ſed quando abſtinentiam noſtram fides commendat, charitaſque conſummat. Ipſis vero catholicis Chriſtianis, qui ſiue non valendo, ſiue nolendo abſtinere, omnia vſui noſtro conceſſa, cum gratiarum actione percipiunt, non nos propter abſtinentiam præferamus, ne forte plus virtutum habeant illi, vnde nobis abſtinentibus iure præferantur. Quocirca ſi volumus abſtinentiam noſtram, ieiuniaque noſtra perficere, ab omnibus vitijs diſcedamus. Quia tunc nobis proderit, quod corpora noſtra, vel certe corporum incentiua, rigore diſtrictioris abſtinentiæ caſtigamus, ſi carnalibus deſiderijs abſoluti, ſanctis virtutibus floreamus, &c.

Delicata ieiunia.

Proſper contra delectum ciborum.

Contra neceſſitatem ieiuniorum.

Contra opus operatum.

Libertas abſtinentiæ.

Finis ieiunii.

Hæ obſeruationes hiſtoricæ iucundæ profecto & vtiles ſunt, monſtrantes, quomodo pullulantibus ſuperſtitioſis opinionibus de ieiunio Deus ſubinde teſtes aliquos veritatis excitarit, qui ſuperſtitiones reprehenderunt & refutarunt, ac ſimul doctrinam & exercitia veri ieiunij ad fontes & fundamenta Scripturę reducere conati fuerunt, alij alijs vel neruoſius & vehementius vel modeſtius & languidius. vt ita in hiſtoria conſpiciatur perpetuum quaſi certamen ſuperſtitionis & veræ pietatis. Quando enim vel ex vulgo vel ex Patribus quidam inclinationem aliquam ad ſuperſtitiones faciebant, oppoſuit Deus alios, qui exorbitationes illas corrigere, & ad regiam Scripturæ Canonicæ viam reducere conati fuerunt, ſicut hactenus in hac de ieiunio hiſtoria oſtendimus.

Capita huius hiſtoriæ.

QVOMODO AB ANNO DOMINI 450. cum non eſſent qui contradicerent, ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ieiunijs, per Pontificum & Conciliorum decreta, cumulatæ ſint, donec Scholaſtica Theologia inde extructa eſt.

Hactenus igitur vſque ad annum Domini 450, oſtendimus, quod leges ieiuniorum in opinionibus neceſſitatis & meritorum, ſæpius quidem & varie tentatæ, ſemper autem repreſſæ & refutatæ fuerint: Singulis enim illis temporib. ſemper fuerunt, qui monſtrata vera verbi Dei de ieiunio ſententia, ſuperſtitionibus contradixerunt, & libertatem Chriſtianam

de-fen

Inclinatio ad ſuperſtitioſas leges & opinione.

defenderunt. Ab hoc vero tempore extinctis Eccleſiæ luminaribus, cum vix inueniretur aliquis, qui libertatis & veritatis patrocinium contra ſuperſtitioſas leges ſuſcipere vel poſſet vel auderet; cumulatæ illæ, & per Romanorum Pontificum reſcripta, per poſteriorum conciliorum decreta, & per Monachorum conſtitutiones, ſtabilitæ ſunt ita vt maxima pars cultus in illis obſeruationibus conſumeretur: quæ & mandatis Dei præferebantur, & meritum gratiæ & remiſſionis peccatorum, cum contumelia Chriſti ſibi vendicabant, ſicut ex Scholaſtica Theologia, quæ inde enata eſt, ſupra oſtendimus. Sequentium igitur temporum hiſtoriam ex Leonis ſermonibus, & ex illis, qui poſtea leges & conſtitutiones illas in decretis collegerunt breuiter perſtringemus.

Leo de ieiuniis quatuor temporum.

[illegible] veteris Teſtamenti.

Leo itaq; quem Magnum vocant, circa annum Domini 460. ſolennia ieiunia quater in anno publice indixit & mandauit, ieiunium ſcilicet Quadrageſimæ, Pentecoſtes, ſeptimi menſis & decimi, de illorum enim temporum ieiuniis extant multi ſermones Leonis. Et de ieiunio quidem ſeptimi menſis & decimi non diſſimulat, ex ſiniſtra æmulatione Iudaicarum obſeruationum, Zachariæ 8. illa ſumpta eſſe. Dicit enim ſermone quarto de ieiunio ſeptimi menſis: Quando vos ad quædam, quæ in veteri Teſtamento inſtituta fuerunt, cohortamur, non Iudaicæ obſeruantiæ iugo vos ſubdimus, licet enim in temporibus conueniat, non tamen concordat in moribus. Sed hæc eluſio non ſoluit argumentum de abrogatione obſeruationum veteris Teſtamenti, Gal. 4. & Coloſſ. 2. Et Chryſoſtomus explicans locum Pauli. Gal. 4. annotat, Paulum ideo dixiſſe (in parte diei feſti) vt oſtenderet, ſe arguere eos qui etiamſi non per omnia, ſed tantum in parte aliqua, obſeruationes veteris Teſtamenti conſcientiis in nouo Teſtamento imponere volebant. Quadrageſimæ vero & Pentecoſtes ieiunia Leo dicit Apoſtolorum traditione de Paracleti magiſterio inſtituta. Sed hactenus liquido oſtendimus, falſum hoc eſſe niſi quis Montanici Paracleti magiſterium & diſciplinam, cui Leonis leges de ieiuniis non male conueniunt, intelligat. Leo autem vt ſuis perſuaderet, legale hoc iugum ſuſcipere, tribuit ieiunio reconciliationem & propitiationem Dei culparum redemptionem, & peccatorum remiſſionem, ſicut in præcedentibus tales Leonis ſententias adſcripſimus. In illis vero menſibus ieiunarunt quarta feria & ſexta, ſabbato vero ad vigilias conuenerunt. Hoc enim Leo ſemper repetit. Quarta & ſexta feria ieiunemus, ſabbato vero apud beatum Petrum pariter vigilemus.

Chryſoſtomus de parte diei feſti.

Paracletus.

Leo de merito ieiunii.

In hiſce vero humanarum traditionum ſiue conſtitutionibus ſiue obſeruationibus, non inutile erit oſtendere fuiſſe magnas diuerſitates, quæ ſæpius mutatæ, variatæ & cumulatæ fuerunt, donec tandē in leges rigidiſſimas euaſerunt. Apud Gratianum diſt. 76. traditur antea ter in anno ieiunia celebrata, poſtea vero facta inde quatuor temporum ieiunia. Elibertinum concilium cap. 23. ſtatuit ſingulis menſibus, excepto Iulio & Auguſto, talia ieiunia celebranda. Rabanus de inſtitutione clericorum, lib. 2. c. 24. dicit, quatuor illis temporibus ſabbatis ſpecialia ieiunia fuiſſe conſtituta, in menſe Martio primo ſabbato, in Iunio ſecundo ſabbato, in Septembri tertio ſabbato, in Decembri quarto ſabbato, ante quæ ſabbata feria quarta & ſexta legitima ieiunia præceſſerint. Addit autē, quod memorabile eſt, cauſam & originem illorum ieiuniorum hanc fuiſſe, quod Gelaſius conſtituerit, illis diebus ordinationes presbyterorum & diaconorum debere fieri. Cumque primum in ordinationibus, exemplo Apoſtolorum, Act. 13. & 14. propter preces ardentiores adhiberētur ieiunia: poſtea factum eſt inde opus operatū & lex generalis, etiam cum non celebrarentur ordinationes. Idem Rabanus c. 17. inter ieiuniū & ſtationem ita diſtinguit, vt ieiuniū ſit abſtinētia cuiuslibet diei, non per legem

Ieiunia triū temporum, poſtea quatuor.

Singulorum menſium ieiunia.

Ieiunia quatuor temporum unde.

Nota.

Diſcrimen inter ieiuniū & ſtationē.

ſed ſecundum propriam voluntatem. Statio vero ſit obſeruatio ſtatorum dierum vel temporum, vt quartæ & ſextæ feriæ ieiunium ex veteri lege præceptum juxta dictum: Ieiuno bis in ſabbato, id eſt, quarta & ſexta ſabbati. Quæſo autem Lectorem vt hanc rationem bene conſideret & expendat.

Ieiunium rogationum.

Burchardus, lib. 13. ex Aurelianenſi concilio citat conſtitutionem de triduano ieiunio rogationum ante feſtum Aſcenſionis. Ex Moguntinenſi vero citat conſtitutionem, vt Litania maior, a cunctis Chriſtianis, vno die, ſcilicet ſeptimo Calendas Maias, cum ieiunio obſeruaretur. Ex Gregorio Magno deſcribit, Quadrageſimam ideo obſeruandam, vt ſit perſolutio decimarum totius anni. Ex Aurelianenſi concilio deſcribit conſtitutionem de ieiunio vigiliarum in feſtiuitatibus ſanctorum. Nocturni enim conuentus in ſanctorum feſtiuitatibus, mutati poſtea ſunt in prandiana ieiunia, & præcedentis diei manſit appellatio vigiliarum. Et capit. ſecundo tradit, in Moguntinenſi ſynodo conſtitutum, vt diebus ieiuniorum, hora nona cum litaniis ad Miſſarum ſolennia conuenirent. Capite duodecimo dicit, in Quadrageſima non nona hora ſed poſt veſpertinum officium manducandum.

Ieiunium vigiliarum.

Miſſa circa tempus veſpertinum in ieiuniis.

Nota de ieiunio ſabbati.

Gratianus de conſecrat. diſtinctio. 3. citat conſtitutionem Innocentii, quod omnino ſingulis ſabbatis ſit ieiunandum. Quam legem Auguſtinus prolixa diſputatione ad Caſulanum refutat. Et ſexta vniuerſalis Synodus canon. 55. Romanorum obſeruationem, quod per Quadrageſimam ſabbatis ieiunabant, reprehendit & improbat. Gratianus vero de conſecrat. diſtinctio. 5. citat conſtitutionem Gregorii Septimi, vt diebus ſabbati omnes Chriſtiani à carnium eſu abſtineant. Monachis vero in perpetuum prohibuit eſum carnium, diſtin. 4. ſub Gregorii Magni nomine in Quadrageſima prohibet vſum lacticiniorum & ouorum, ſed ſexta Synodus circa annum 680. fatetur canon. 56. in Armenia & in aliis locis, quoſdam in quadrageſima, ſabbatis & Dominicis, oua & caſeum comediſſe, quod canone illo tunc prohibebatur. Acceſſit etiam vulgi ſuperſtitio, ſicut Nicephorus libro 17. ca. 32. hoc exemplum deſcribit, cum Conſtantinopoli in magna rerum inopia, Imperator Iuſtinianus, ex Chriſtiana libertate, in quadrageſima iuſſiſſet carnes venales in foro proponi, populus eas nec emebat nec edebat. Paulus Diaconus addit, venditores carnium à vulgo interfectos.

Prohibitio lacticiniorũ.

Exemplum ſuperſtitioſum vulgi.

Porro varia & mirabilia ſuperſtitioſæ & prodigioſæ abſtinentiæ illorum temporum exempla ſiue facta extant, quæ omnia huc referre non eſt animus, ſuperſtitio enim ſemel admiſſa, in infinitas ſe vertit formas, vt tandem, vbi conſiſtat, non inueniat, adeo, vt tres Quadrageſimæ à Hieronymo in Montaniſtis antea publice damnatæ, poſtea ſingularis pietatis titulum ſibi vendicarint: ſicut Beda in hiſtoria Angelica celebrat Monachum quendam Ecbrethum, qui tres in anno quadrageſimas cum ſuis obſeruarit, vnam ante Paſcha, alteram ante Pentecoſten, tertiam ante natalem Domini. Et alium celebrat Epiſcopum, qui duas ex illis celebrandas conſtituerit.

Tres quadrageſimæ.

Opiniones vero de meritis ieiunii, vna cum conſtitutionibus ſeu legibus, ſubinde magis magiſque cumulatæ ſunt, ſicut ſupra annotauimus, Bernhardum ſentire, quod ieiunium ſit ſatisfactio pro peccatis, pro quo ea quæ commiſimus condonentur, & peccata remittantur. Item ieiunium obtinere veniam, promereri gratiam, & redimere æterna ſupplicia. Gratianus diſt. 13. q. 2. dicit, ieiunia viuẽtium, eſſe defunctorum auxilia. Sed non opus eſt in poſterioribus illis ſeculis, ſingulorum vel temporum vel auctorum ſiue conſtitutiones & leges de temporibus ieiuniorum & cibis, ſiue opiniones de meritis ieiuniorum, ordine & prolixe percenſere.

Bernhardus de meritis ieiunii.

Gratianus.

Scho-

Scholaſtici enim Doctores illa omnia in ſuis ſummis complexi ſunt. Et quia ſupra peculiari loco Scholaſticorum doctrinam de ieiunio expoſuimus, vt hoc loco eam repetere non ſit opus: Finem igitur jam faciam, & hiſtoricam hanc de ieiunio commemorationem concludam, remittens Lectorem ad ea, quæ ſupra ex Scholaſticis, & aliis Pontificiis ſcriptoribus annotauimus.

Scholaſticorum doctrina de ieiunio.

DE FESTIS.

Quod Decretum Tridentinum dicit, dierum Feſtorum deuotam & religioſam obſeruationem facere ad augendam pietatem: non poteſt rectius explicari, quam ſi primo oſtendatur antitheſis, inter pædagogicam ſeruitutem veteris, & inter Chriſtianam libertatem noui Teſtamenti, quod ad annos, menſes & dies, hoc eſt, quod ad feſta attinet. II. Si primitiuæ Eccleſiæ obſeruationes conſiderentur. III. Si oſtendatur, qui abuſus, & quæ ſuperſtitioſæ opiniones, in celebrationes feſtorum irrepſerint. Ita enim juxta Ieremiam pretioſum à vili ſeparari poterit, & oſtendi, quæ feſta, & qua religione in noſtris Eccleſiis ſeruentur.

SCRIPTVRÆ SENTENTIA ET DOctrina de diebus feſtis, qualis fuerit in veteri Teſtamento, & qualis ſit in nouo.

In veteri igitur Teſtamento Deus pædagogicas commonefactiones, & ſignificationes de beneficiis & promiſſionibus diuinis, de cultu Dei, de exercitiis pietatis, & de ſalute vitæ æternæ per tempora, annos, menſes & dies, ita diſtribuit, vt certis & ſtatutis temporibus populus ad auditum verbi, ad meditationem beneficiorum & promiſſionum Dei, ad preces, laudes, gratiarum actiones, & publica exercitia cultus Dei & pietatis conueniret. Ita ſingulis diebus, mane & veſperi ad petendam & celebrandam gubernationem, & protectionem diuinam in quotidianis vitæ huius negotiis, & ad petendam remiſſionem peccatorum, ac Spiritus ſancti gratiam, conuentus Eccleſiaſtici habebantur. Deinde inter ſeptimanæ dies fuit ſabbati feſtiuitas conſtituta, ad commonefactionem beneficiorum Dei, in creatione & ſuſtentatione rerum, Exod. 20. in memoriam admirandæ liberationis ex ſeruitute Ægyptiaca, Deut. 5. in ſignum ſanctificationis Ezech. 20. & ad ſignificandum ſabbatum interius ſeu ſpirituale & æternum, Hebr. 4. In menſibus conſtituit Neomenias, vt monerentur aſtrorum motus & vices temporum, tanquam peculiare opus Dei conſiderare: vtq; per ſingulos menſes beneficiorum Dei, & vitæ ſuæ rationem ſubducerent. In principio & exitu anni inſtituit feſtiuitates, ob recordationem & celebrationem beneficiorum populo in Eccleſia, politia & œconomia, per totum annum à Deo præſtitorum.

Veteris Teſtamenti feſta.

Mane & veſperi.

Sabbatum.

Neomenia.

Paſcha.

Addit certis temporibus anni alias ſolennitates, de illuſtrioribus Dei beneficiis, olim populo in eductione ex Ægypto, in introductione in terram promiſſionis, in promulgatione legis, in conſtitutione Eccleſiæ & politiæ Iſaeliticæ præſtitis. Quæ feſtiuitates ſimul erant ſignificationes & commonefactiones promiſſionum de futuris beneficiis Meſſiæ, & de vita æterna. Et propter eaſdem ſignificationes & commonefactiones, ſeptimo ſemper & quinquageſimo etiam anno, peculiares inſtitutæ erant feſtiuitates. Poſtea ſimili exemplo in memoriam illuſtriorum liberationum, ſub Eſther, Iudith, & Maccabæis, alia etiam feſta inſtituta fuerunt. Et Deus feſtiuitates a ſe inſtitutas, certis ceremoniis circumſcripſit, quo-

Pentecoſte.
Tabernaculorum, &c.

Iubilæus.
Encænia.

modo à veſpera in veſperam, cum ceſſatione ab operibus ſeruilibus, & per quot dies, quibus ſacrificiis & ritibus eas vellet celebrari, additis comminationibus pœnarum contra prophanatores. Quæ plene explicare non eſt huius loci, tantum enim propter antitheſin inter vetus & nouum Teſtamentum, quod ad feſta attinet, hæc breuiter hoc loco commemorata ſunt.

A nlex de ſtu perpe- na.

Et Iudæi quidem contendunt, pædagogiam illam feſtorum diuinitus inſtitutam, neceſſario etiam nunc obſeruandam, quia de ſabbato Deus dicit, Exod. 31. Pactum hoc eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignumq; perpetuum. Et de Paſchate, Exodi duodecimo: Cultu ſeu ſtatuto perpetuo celebrabitis, legitimum hoc tibi erit, & filiis tuis in æternum. Ita de reliquis etiam feſtis. Leuit. 25. dicitur, Legitimum & præceptum ſempiternum erit in generationibus veſtris. Sed quia Ieremiæ trigeſimo primo prædicitur antiquatio ſeu abrogatio veteris pacti, & inſtitutio noui: Et Moſes ipſe de alterius Prophetæ verbo vaticinatur, Deuteron. 18. Lex igitur & Prophetæ vſq; ad Ioannem, Matth. 11. Impoſita enim fuerunt legalia illa vſq; ad tempus correctionis, Hebræor. nono: Et lex fuit pædagogus noſter vſq; ad Chriſtum: Poſtquam vero fides venit, & Deus filium ſuum miſit, non amplius ſumus ſub pædagogo, nec in ſeruitute ſub elementis mundi Galat. 3. & 4. Fuerunt autem feſta pars elementorum pædagogiæ legis, de quibus Paulus diſerte dicit. Galat. 4. Dies obſeruatis & menſes & tempora & annos, metuo ne fruſtra laborauerim in vobis. Et Col. 2. Nemo vos iudicet in parte diei feſti aut neomeniæ aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti.

Abrogatio ...orum quæ ...d vetus Te- ...amentum ...ertinent.

...eſtorum ...brogatio.

De vocabu- ...s perpetui- ...atis apud ...ebræos.

Quod igitur ad dicta Moſaica attinet, Burgenſis erudite oſtendit in lingua Hebræa dictiones quaſdam ſignificare perpetuitatem abſolutam ſine fine, vt נצח, & quando particula עד vel geminatur, vel iungitur præpoſitioni vel dictioni עולם, quando vero dictio עולם vel ſola ponitur, vel præcedente עד tunc ſignificare perpetuitatem, ſecundum conditionem rei, cui adiungitur, vt quando Scriptura dicit: In æternum verbum tuum permanet. Item, Veritas Domini manet in æternum. Ibi ſignificat perpetuitatem æternam ſine fine. Quando vero dictio illa prædicatur de re, cuius duratio eſt periodica, & ambitu quodam temporis limitata, tunc ſignificat perpetuitatem non abſolutam, ſed periodicam, ſicut Latini vocant ſeculum ſeu ætatem alicuius rei. Ita Deuteron. 15. de ſeruo qui anno ſeptimo, non vult liber exire, dicitur: Seruiet tibi in æternum, hoc eſt, per totam ſuæ vitæ periodum, vel vſq; ad annum Iubilæum, 1. Reg. 1. Samuel manebit in tabernaculo Domini vſq; in ſeculum, hoc eſt, vſq; ad annum 50. quod erat ſeculum miniſterii Leuitarum, Nume. 8. vel ſicut Hanna ipſa declarat omnibus diebus vitæ ſuæ. Cum itaq; periodus durationis & obſeruationis ceremoniarum veteris Teſtamenti aduentu Meſſiæ in carnem, in Scripturis limitata & circumſcripta ſit; manifeſtum eſt, qualis perpetuitas intelligenda ſit in dictis Moſis, ſcilicet vſque ad Chriſtum, hoc enim eſt ſeculum legis ſeu Moſaicum, ſicut ipſi Rabini dies nouiſſimos, ſeu ſeculum nouiſſimum & futurum appellant tempus Meſſiæ, Item: Duo millia inane, duo millia lex, duo millia Meſſias. Vtque intelligeretur, ſtatuta illa Moſaica, nec perpetua eſſe, nec omnes homines obligare, ideo additur: Perpetua erunt inter filios Iſrael, in habitacuiis & generationibus veſtris.

...lam ſeu ſe- ...ulum Le- ...it. cere- ...nom

Quia vero de abrogatione Leuiticorum feſtorum in nouo Teſtamento conſtat, videndum iam eſt quid & quomodo ſit abrogatum. In veteri enim Teſtamento, in feſtis populus conueniebat in cœtum, ſabbatis legebatur Moſes, Acto. 15. & Prophetæ. Luc. 4. Acto. 13. fiebant preces com-

munes

munes. Luc.1. Pſalmi, hymni gratiarum actiones celebrabantur, 1. Paralip.25. Et breuiter feſta illa ſanctificabantur, hoc eſt, tempus illud in ſancta pietatis exercitia, ſepoſitis impedimentis & auocamentis negotiorum ſeculi, impendebatur. Hoc certe genus in nouo Teſtamento non eſt abrogatum. Nam & ad Chriſtum populus ſæpius conuenit ad audiendum verbum Dei. Et Apoſtoli cum ſuis conuenerunt in vnum ad audiendum ſermonem Dei, ad vſum Euchariſtiæ, & ad reliqua, quæ ad λειτουργίαν hoc eſt, ad publicum munus miniſterij pertinent. Actor. 13. & 29. 1. Corinth. vndecimo. In cœtu illo adminiſtrarunt Baptiſmum, Actorum decimo. Factæ fuerunt ibi obſeruationes, deprecationes, interpellationes, & gratiarum actiones, 1. Timoth. 2. & 1. Corinth. 14. vſi ibi fuerunt canticis Pſalmis, hymnis & benedictionibus, 1. Corinth. 14. & finis concionum in illis conuentibus ibi pulcre deſcribitur, vt omnes inſtituantur, diſcant, coarguantur, exhortationem & conſolationem accipiant. In illis conuentibus contulerunt etiam & diſtribuerunt eleemoſynas pro pauperibus Actorum ſecundo, 1. Corinth. 16. Hoc certe genus ſanctificationis ſabbati adeo non eſt abrogatum in nouo Teſtamento, vt Apoſtolus Hebr. 10. dicat, illam ἐπισυναγωγὴν mutuam congregationem non eſſe deſerendam, ſed colendam ad mutuam exhortationem & prouocationem ad tenendam confeſſionem ſpei, & charitatem & bona opera. Et Matth. 18. Chriſtus huiuſmodi conuentibus præſentiam ſuam & gratiam promittit.

Quæ ſint ſanctificationes quæ retinentur in nouo Teſtamento

Et hoc eſt quod vſitate ac recte dicitur, nouum Teſtamentum, in præcepto de ſanctificatione ſabbati, non genus quod morale eſt, ſed ſpeciem, quæ ceremonialis eſt, abrogaſſe, quod ſcil. conuentus illi expreſſo mandato Dei in veteri Teſtamento ad certas circumſtantias temporum determinati & alligati erant, quo ſcilicet die celebrandum eſſet ſabbatum, quibus menſib. quoto die menſis, & per quot dies reliqua feſta eſſent celebranda, quando inchoanda & finienda, à veſpera ſcilicet in veſperam, quæ feſta Hieroſolymis tantū celebranda eſſent, & quæ alibi poſſent celebrari, quibus ritibus in celebratione feſtorum eſſet vtendum, quodq; ab alijs operibus ita eſſet abſtinendum, vt ſabbato ne quidem liceret extra locum progredi, Exod. 16. niſi per iter ſabbati, nec ignem ſuccendere, Exod. 35. Et harum circumſtantiarum obſeruatio, extra caſum neceſſitatis ex mandato Dei erat neceſſaria, pro conſcientijs impoſita ſub peccato mortali & pœna damnationis. Illæ igitur circumſtantiæ & neceſſariæ earum obſeruationes conſcientijs in nouo Teſtamento abrogatæ ſunt. Non ita autem abrogatæ ſunt illæ circumſtantiæ, quaſi in nouo Teſtamento, abſque ordine, meræ debeant eſſe confuſiones in conuentibus Eccleſiaſticis. Paulus enim in huiuſmodi circumſtantijs libertatem conſcientiarū ita aſſerit, vt tamen velit in Eccleſiaſticis conuentibus omnia ordine fieri, & ita decenter, vt ſeruiant ædificationi, & ſint incitamenta & retinacula pietatis, ac teſtimonia, quod Deus reuera ſit in medio noſtri. Non enim confuſionis Deus eſt, ſed pacis, 1. Corin. 14. & Col. 2. Gaudeo videns veſtrum ordinem. Ita Chriſtus in ſabbatis & in reliquis feſtis, & ipſe docuit, & concionibus interfuit. Vt autem oſtenderet, ſe illud libere, & non ex neceſſitate facere, contra opinionem neceſſitatis, de abrogatione ſabbati Moſaici & verbo docuit, cum diceret, filium hominis Dominum eſſe ſabbati, & factis ſæpius libertatem illam teſtatam fecit, cum ſabbatis ſanaret, & diſcipulos ſpicas in ſabbato confricantes defenderet. Atque ideo etiam conuentus ſuos ad docendum verbum, alijs ſæpius diebus extra ſabbatū celebrauit. Atq; labores, qui in caſu neceſſitatis & charitatis, in ipſo ſabbato ſuſcipiebātur, non damnauit, tantū illas

Quid ſit ſpeciem abroga tam eſſe, no genus.

Ordo & decorum in co nentibus Eccleſiaſticis.

Libertas ſabbati.

Quæ opera prohibita.

operas externas, quæ miniſterium & ſanctificationem turbant & impediunt, prohibitas eſſe oſtendit, cum Marc. 11. docens in templo, non permitteret, vt quiſquam vas deportaret per templum, eo quod ſcriptum ſit: Domus mea domus orationis eſt. Ipſe vero ſuo exemplo oſtendit, quomodo tempus conuentuum Eccleſiaſticorum ad ſanctificationem eſſet conferendum. Cum enim ipſe docuiſſet, poſtea ſoluto conuentu priuatim diſcipulos examinabat & rectius inſtituebat, Marc. 4. & Luc. 14. à concione digreſſus, ad prandium, concionem repetit, vſum doctrinæ oſtendit, & vera pietatis exercitia præmonſtrat. Inde rectiſſime poteſt colligi, qua libertate, deuotione & religione Sabbatum in nouo Teſtamento ſit ſanctificandum.

Qua ſancti-cation.

Eodem modo Apoſtoli primum tolerarunt infirmitatem fidei illorum, qui ſine ſuperſtitione Moſaicos dies obſeruabant, Rom. 14. vbi addit, firmiores in fide iudicaſſe, poſt abrogationem veteris Teſtamenti, omnes dies per ſe eſſe æquales, nec vnum alio eſſe ſanctiorem. Oſtenderunt etiam Apoſtoli ſuo exemplo, in nouo Teſtamento liberum eſſe, vel ſingulis diebus, vel quocunque die commodum videretur ad tractandum verbum & Sacramenta, & ad publica ſeu communia pietatis exercitia conuenire. Ita die ſabbati docuerunt, Act. 13. 16. 17. & 18. Et quia in feſtis multitudo frequens conueniebat, Paulus hac occaſione vſurus ad propagationem Euangelij, dicit, ſe velle diem Pentecoſtes agere Hieroſolymis. Præterea vt oſtenderent exercitia Eccleſiaſticorum conuentuũ in nouo Teſtamento non eſſe alligata ad certos dies, ipſi quotidie perſeuerarunt in doctrina Apoſtolorum, in communicatione & fractione panis, & precationibus, & Act. 5. Non ceſſabant omni die docere, & in templo, & in domibus. Ita Paulus 1. Cor. 5. oſtendit, Paſcha Iudaicum ita eſſe abrogatum, vt illud, cuius cõmonefactionis & ſignificationis gratia vetus Paſcha celebrabatur, quotidie nobis in nouo Teſtamento ſit cogitandum & agendum. Nam & Paſcha inquit, noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus. Itaq; feſtum celebremus non in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis.

ibertas die-um.

Apoſtoli do-cuerunt ſab-atu.

Apoſtoli quotidianas ynaxes cele-rarunt.

Cum vero poſtea Pſeudoapoſtoli liberas illas obſeruationes ſabbati Moſaici & aliorum feſtorum, tanquam ex lege, opinione neceſſitatis iis vrgerent, vt conſcientias non obſeruantium iudicarent; Paulus dicit, non eſſe obſeruandos dies, menſes & annos, ſed ſtandum in ea libertate, qua Chriſtus nos liberauit, ne rurſus iugo ſeruitutis implicemur. Gal. 4. & 5. Nec permittẽdum eſſe, vt aliquis nos iudicet in ſabbatis vel feſtis. Col. 2. Et tunc, atq; ea occaſione contra opinionem neceſſitatis, in publicum teſtimonium abrogationis feſtorum Moſaicorum, & libertatis noui Teſtamenti, cum ordinis gratia dies aliquis ad conuentus Eccleſiaſticos libere eſſet eligendus, noluerunt Apoſtoli ſimpliciter ſabbati diem retinere, ſed prima ſabbatorum conuenerunt ad frangendum panem, & ad audiendum verbum, Act. 20. Et prima ſabbatorum conferebant eleemoſynas, quæ pars erat actionum in conuentibus Eccleſiaſticis, 1. Cor. 16. Quia enim prima ſabbatorum Chriſtus a morte reſurrexerat, Marci 16. Ob memoriam igitur reſurrectionis, qua Chriſtus in gloriam regni noui Teſtamenti intrauit, viſa fuit illa dies commodior ad conuentus Eccleſiaſticos in nouo Teſtamento. Et hæc videtur dies illa eſſe, quæ Apocalyp. 1 [κυριακὴ] vocatur Dominica, quam appellationem tota poſtea vetuſtas retinuit & vſurpauit. Nec tamen Apoſtoli vel lege aliqua, vel præcepto, eius diei obſeruationem, opinione neceſſitatis, conſcientijs in nouo Teſtamento legũtur impoſuiſſe, ſed libera fuit obſeruatio, ordinis gratia. Si enim ab elemẽtis, quę diuinitus in veteri Teſtamento inſtituta & mandata fuerũt, liberati ſumus, quomodo hominũ decretis teneremur? Col. 2.

bſeruatio abbati quan o & cur o-iſſa.

ynaxes pri-ia ſabbato-um.

Dominica ies nomina-a.

Dominica ies ſine lege racepti.

Nam

Nam & in alio caſu dicit Paulus: Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Quid vero Apoſtolica Eccleſia in conuentibus Eccleſiaſticis egerit, paulo ante monſtratis locis oſtendimus. Atq; hæc ſunt, quæ in ſcriptura noui Teſtamenti ad feſta pertinentia tradita ſunt, iuxta quam normam, vt deuota & religioſa feſtorum celebratio, ad augendam pietatem, reſtituatur, nemo improbat, ſed omnes pij optant.

HISTORIA PRIMITIVÆ ECCLESIÆ DE feſtis, & eorum obſeruatione.

Vt tota res de libertate & vera obſeruatione feſtorum in nouo Teſtamento eo fiat planior, & antitheſis eo rectius poſſit intelligi, breuem adijciemus annotationem, de Feſtis, & eorum obſeruatione in primitiua Eccleſia, poſt tempora Apoſtolorum. Et ordine notabimus, quæ & quam pauca primitiua illa Eccleſia feſta habuerit, & quomodo ea celebrarit.

Dominicus dies in primitiua Eccleſia.

Primo igitur cōſtat, vetuſtiſſimam Eccleſiam poſt Apoſtolorum tempora, Dominica die conuentus Eccleſiaſticos celebraſſe. Dionyſius enim Corinthius apud Euſebium lib. 4. cap. 23. inquit: *τὴν σήμερον κυριακὴν ἁγίαν ἡμέραν διηγάγομεν*. Hodie ſacrum diem Dominicum celebrauimus. Tertullianus libro de idololatria, inter ſolennitates Chriſtianorum primo loco nominat diem Dominicum, & dicit: Chriſtianis octauo quoque die feſtum ſeu ſolennitatem eſſe. Et in Apologetico exercitia Chriſtianorum, in congregationib. illis feſtiuis ita deſcribit: Coimus, inquit, in cœtum, vt ad Deum quaſi manu facta precationibus ambiamus orantes: Coimus ad diuinarum literarum commemorationem, fidem ſanctis vocibus paſcimus, ſpem erigimus, fiduciam figimus, diſciplinam præceptorum inculcationib. denſamus. Ibidem etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura diuina, ſi quis ita deliquerit, vt à coniunctione relegetur. Modicam vnuſquiſque ſtipem pro pauperibus apponit, &c. Ita Iuſtinus Apologia ſecunda, non tantum nominat diem illum, ſed quomodo celebratus fuerit, oſtendit. Omnes, inquit, & vrbani & ruſtici ex agris cōueniunt in vnum, & primo leguntur ſcripta Prophetica & Apoſtolica. II. Præſes habet orationem monitoriam, & exhortationem, vt bona, quæ lecta ſunt, imitentur. III Cœtus omnis conſurgit ad preces. IV. Celebratur communio Euchariſtiæ. V. Conferuntur eleemoſynæ *κατὰ προαίρεσιν* cuiuſq; in ſubſidium pauperum, pupillorum, ægrotantium, exulum, &c. Et rationem, quare illo potiſſimū die in cœtum coierunt, Iuſtinus hanc reddit quia die Solis Deus mundum crearit, & Chriſtus eodem die à mortuis reſurrexerit. Ignatius ad Magneſios hanc rationem affert, quod quidam ſub profeſſione Chriſtiana adhuc Iudaiſmum, qui abrogatus eſſe debebat, in animo habuerint. Non amplius itaque Iudaicum ſabbatum, inquit, celebremus, ſed *πᾶς φιλόχριστος ἑορταζέτω τὴν κυριακὴν, τὴν ἀναστάσιμον, τὴν βασιλίδα, τὴν ὕπατον πασῶν τῶν ἡμερῶν, ἐν ᾗ καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀνέτειλε, καὶ τοῦ θανάτου γέγονε νίκη ἐν χριστῷ, ὃν ἀρνοῦνται τέκνα ἀπωλείας*. Omnis, qui Chriſtum amat, feſtum celebret Dominicā diem, reſurrectione inſignem, quæ ſuprema & regina eſt omnium dierum, in qua mors deuicta, & vita noſtra exorta eſt in Chriſto, quem filij perditionis negant, &c. Propter illos igitur, qui Iudaiſmi abrogationem & reſurrectionem Chriſti negabant Chriſtiani loco ſabbati Dominicum diem ſumpſerunt. Et quomodo Chriſtiani tunc celebrarint Dominicam diem, Ignatius ita explicat: Non amplius Iudaico more ſabbatum celebremus,

Octauus dies.

Tertullianus de exercitiis Dominici diei.

Iuſtinus de die Dominico.

Ratio Dominici diei.

Ignatius de die Dominico.

bremus, otio vacantes: qui enim non laborat, non manducet. Et in ſudore vultus tui manducabis panem tuum. Sed vnuſquiſq; noſtrum ſabbatum celebret ſpiritualiter, meditationi legis diuinæ operã dans, non corporis indulgentiæ ([illegible]) opus creationis & adminiſtrationis diuinæ cum admiratione conſiderans, & in tali ſabbatiſmo celebret quiſque Dominicam. Et paulo ante dicit: Omnes in vnum ſimul ad precationem conueniatis. Vna ſit cõmunis oratio, vna mens, vna ſpes in dilectione & fide in Chriſtum. Auguſtin. Epiſt. 119. Dies Dominicus Chriſtianis reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illo cœpit habere feſtiuitatem ſuam. De Ciuit. lib. 23. cap. 30. Dominicus dies Chriſti reſurrectione ſacratus, æternam non ſolũ ſpiritus, verum etiam corporis requiem præfigurat. De verbis Apoſtoli, Serm. 15. Domini reſuſcitatio promiſit nobis æternum diem, & conſecrauit nobis Dominicum diem, qui Dominicus vocatur, quia eo die Dominus reſurrexit. Cyrillus in Ioan. lib. 12. c. [illegible] Diem octauum, quo Chriſtus Thomæ apparuit, Dominicum diem eſſe [illegible] Iure igitur ſanctæ congregationes die octauo in Eccleſiis fiunt, &c.

Auguſtinus.

Cyrillus.

Liberam autem fuiſſe illam obſeruationem, inde non obſcure colligitur, quod præter Dominicum diem, quarta etiam & ſexta feria, ſicut Epiphanius ſcribit, celebrarunt (συνάξεις) conuentus Eccleſiaſticos, ad auditum verbi, ad vſum Sacramentorum, & ad preces communes. Et Auguſtinus, Epiſt. 118. Alij quotidie communicant corpori & ſanguini Dominico. Alij certis diebus accipiũt. Alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur. Alibi ſabbato tantum & Dominico. Alibi tantum Dominico. Totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes. Ita Socrates lib. 2. c. 19. Conſtantinopoli & apud alios fere omnes, ſabbato & prima ſabbati ἐκκλησιάζουσι, Eccleſiaſticos conuentus celebrant. Et Euſebius de vita Cõſtantini, lib. 4. ſcribit, Conſtantinum ſtatuiſſe, vt Dominicum diem, & eum, qui ſabbatum antecedit, omnes venerarentur, ob memoriam earum rerum, quæ ijs diebus a communi omnium noſtrum Seruatore fuerunt geſtæ. Et Sozomenus lib. 1. c. 8. dicit, Conſtantinum legem tuliſſe, vt tum die Dominico, quia in eo Chriſtus reſurrexit, tum die qui ſabbatum antecedit, quia in eo Chriſtus crucifixus fuit, omnes a iudicialibus, & alijs negotijs obeundis vacarent, precibus vero & ſupplicationibus Deum colerent.

Synaxes 4. & 6. feria.

Quotidie.

Sabbato.

Dies Veneris feſtiuus.

Secundo, celebrationis ſeu obſeruationis feſti Paſchatis frequens fit mentio in hiſtoria primitiuæ Eccleſiæ, præcipue vero in celebri illa apud Euſebium lib. 5. c. 23. & 24. hiſtoria. Et quidam per Paſcha intelligebant non tantum reſurrectionis, verum etiam paſſionis ſeu crucifixionis memoriam. Ita hebdomadam paſſionis, quæ alijs ſancta ſeu magna appellatur, Epiphanius vocat Paſchatis hebdomadam, cuius peculiaria ieiunia deſcribit. Alij, vt Epiſcopi apud Euſebium, myſterium ſeu diem reſurrectionis vocabant Paſcha. Et propter meditationem paſſionis Chriſti indicta tunc fuiſſe ieiunia, in præcedenti loco diximus: Ipſo vero die reſurrectionis ſoluebatur ieiunium, Euſeb. lib. 4. c. 22. Et Vigiliarum Paſchæ meminit Euſebius lib. 6. c. 9. Tertullianus lib. 2. ad vxorem, nominat [illegible] noctationem ſolennibus Paſchæ. Hieronymus in c. 25. Matthæi [illegible] die vigiliarum Paſchæ ante noctis dimidium populos non dimittere. Et Euſebius de vita Conſtantini lib. 4. ſcribit, Conſtantinum Paſchales illas peruigilationes ornaſſe lampadibus, accendens per totam vrbem columnas ſeu moles (κίονας enim vocat) cereorum. Atque inde abſque dubio cerei Paſchalis ritus emanauit ad poſteros, & ad aliam poſtea ſuperſtitionem tranſlatus fuit.

Feſtum Paſchatis.

Vigilia Paſcha.

Cereus Paſchalis vnde.

Porro & illas obſeruationes Paſchatis liberas fuiſſe, ex magna obſeruationum

tionis varietate conſtat. Aſiatici enim ſemper decimaquarta Luna, quando Iudæi azyma præparant, celebrant Paſcha: Europæi vero, ne quid cum Iudæis viderentur commune habere, die Dominica poſt 14. Lunam. Et Polycrates quidem Aſiaticam obſeruationem non tantum ad traditionē Ioannis, Philippi, Polycarpi refert, verū addit etiam, obſeruationem illā eſſe ex præſcripto Euangelij, & ſecundum Canonem fidei. Victor vero Romanus Europæam obſeruationem ſub pœna excommunicationis Aſiaticis etiam Eccleſijs imponere volebat tanquam traditionem Petri & Pauli, ſicut Sozomenus ſcribit. Sed Irenæus ex alijs rationibus, & ex Polycarpi exemplo oſtendit, obſeruationes illas indifferentes & liberas eſſe. Et Socrates lib 5. c. 22. cum prolixa diſputatione oſtendiſſet, nec Polycratem nec Victori ſatis iuſtas cauſas habuiſſe de feſto Paſchatis tam odioſe digladiandi, addit: Nec Apoſtolum, nec Euangelia tale iugum ſeruitutis conuerſis impoſuiſſe: Sed homines ob relaxationē a laboribus, & Paſchatis feſtum, & alia feſta, in memoriam ſalutaris paſſionis in ſingulis locis ſingulos pro arbitratu & conſuetudine quadam celebraſſe. Nam neque Seruator inquit, neq; Apoſtoli (νόμῳ τοῦτο παραφυλάττειν παρήγγειλαν) lege aliqua illud obſeruandum præceperunt. Neque pœnam aut ſupplicium, ſicut lex Moſaica Iudæis, nobis, vel Apoſtoli, vel Euangelia ideo comminantur: Sed hiſtoriæ tantum gratia in Euangelijs ſcriptum eſt: Chriſtum tempore azymorum paſſum eſſe. Et mox ſubiungit: Scopus Apoſtolis præpoſitus fuit (οὐ περὶ νόμων ἑορταστικῶν νομοθετεῖν) non vt de diebus feſtis leges ſancirent, ſed vt rectæ vitæ & pietatis auctores eſſent. Mihi quidem (inquit Hiſtoricus) videtur, ſicut multa alia, pro locorū diuerſitate, conſuetudine quadam introducta ſunt, ita etiam Paſchatis feſtum ex conſuetudine quadam apud ſingulos populos (ἰδιάζουσαν) priuatam habuiſſe obſeruationem, propterea, quod nemo Apoſtolorum cuiquam legem de eo impoſuit vel præſcripſit. Et poſtea dicit: Aſiatici quidē ſuam obſeruationem à Ioanne, Romani vero ſuam à Petro & Paulo traditam contenderunt, ſed nemo illorum (ἔγγραφον ἀπόδειξιν) ſcriptam aliquam de his rebus demonſtrationem proferre poteſt. Et circa finem inquit: Nonnulli qui omnem ſcortationem indifferentem putant, de feſtis tanquam de vita decertant, & propter feſta ſe iuſtificari putant. Addit & memorabilem hanc ſententiam, οἱ ταῦτα παραλαβόντες, ὡς νόμον τοῖς ἐπιγενομένοις παρέπεμψαν Quia tales rit᷒ à Maioribus acceperunt, eos poſtea tanquam legem ad poſteros tranſmiſerunt. Poſtea in Nicena Synodo Conſtantinus ſuaſit, vt Orientales, qui ex veteri traditione eodem tempore, quo Iudæi, Paſcha celebrabant, cum pauciores eſſent, cōformitatem cum reliquis Eccleſiis ſeruarent, ac ſimul omnes die Dominica poſt decimamquartam Lunam vernalem feſtum Paſchatis celebrarent, ne cum Iudæorum perfidia commune aliquid haberet Eccleſia. Epiſtolæ Concilij & Conſtantini de hac re extant apud Euſebium, & in Tripartita hiſtoria. Et Auguſtinus dicit, Epiſt. 119. quia inter mortem Chriſti & reſurrectionem eius medius fuit ſabbati dies, quo Iudæi ſuum Paſcha celebrarunt, ideo vt noſtra feſtiuitas à Iudæorum feſtiuitate diſtingueretur, per Patrum Concilia adiunctam eſſe illorum etiam dierum obſeruationem, quibus anniuerſaria memoria paſſionis, ſepulturæ, & reſurrectionis Chriſti celebraretur, & Paſcha reſurrectionis Dominica die obſeruaretur.

Quia vero Ephemeridum vſus, in quibus motus Planetarum ad ſingulos dies ſupputati monſtrantur, illis temporibus nondum fuit, vt nunc, vulgatus: Alexandrino Epiſcopo hoc negotij datum fuit (quia in Ægypto Mathematica ſtudia ſemp̄ magis exculta fuerūt) vt ipſe aliis eccleſiis tem-

Aſiaticorū Paſcha. Occidentalium.

Prætextus traditionū.

Socratis hiſtoria de feſtis.

Feſta non ex præcepto, ſed libera.

Apoſtoli non tulerunt leges de feſtis.

Traditiones non poſſunt ſcriptis probari.

Nota bene. Quomodo ex obſeruationes leges factæ.

Canon Nicenus de feſto Paſchatis.

Auguſtinus

Paſcha paſſionis & reſurrectionis.

Ephemerides.

Epiſtola Paſchalis. pus Paſchatis per Epiſtolam, quam Paſchalem nominabant, ſignificaret, ſicut huius argumenti extat Theophili Epiſtola Paſchalis. Et in hunc v- *Aureus numerus.* ſum excogitatus poſtea fuit numerus quem aureum vocant, Calendario inſcribendus, qui nouilunia & plenilunia monſtraret, vt ſemper & vbique die Dominica poſt verum plenilunium Paſcha celebraretur. Et adhuc hodie quidē Canon computi (vt vocant) Eccleſiaſtici, eſt numerus aureus, ſed progreſſu temporis indicatio nouilunij per aureum numerum ſepe adeo iam fallit, vt luna exiſtente in cœlo, vel dimidia, vel plena, aureus numerus ſæpe fingat nouilunium, vnde contra mentem Niceni Concilij ſæpius iam Paſcha celebramus in menſe immundorum, raro vero iuxta *Error in celebratione Paſchatis.* Nicenam conſtitutionem Dominica proxima poſt decimamquartam Lunam. Cumque ratio Calendarij facillime iam poſſet emendari, vt obſeruatio Paſchatis quotannis conueniret ad conſtitutionē Nicenæ ſynodi, ſicut rationes illæ publicis ſcriptis erudite monſtratæ ſunt à Stephlero, Pighio, & ab aliis: Exiſtimo, illam, quę nunc ſæpiſſime propter aureum numerum accidit, aberrationem ideo diuinitus permitti, vt re ipſa oſtendatur, obſeruationes illas liberas eſſe, nec opinione neceſſitatis ad certa tempora alligatas, ſed ordinis gratia ſeruari. Et Theophilus indicat, Gal- *Gallorum Paſcha.* los in celebratione Paſchatis diem anniuerſarium, qui ipſis fuit octauus Calendarum Aprilium, obſeruaſſe, ſicut in natali Domini octauus Calendarum Ianuarij obſeruatur. Simile etiam Sozomenus de Nouatianis quibuſdam ſcribit.

Pentecoſte. Tertio, Pentecoſtes etiā in primitiuæ Eccleſiæ hiſtorijs crebra fit mentio. Intelligunt autem vetuſtiſſimi non quinquageſimum tantum diem, ſed totos illos quinquaginta dies poſt Paſcha, qui lætitiæ ita dicati erant, vt non liceret in illis ieiunare, nec geniculādo ſed ſtando orare, ſicut Tertullianus ſcribit de corona militis. Omnes autē quinquaginta illos dies à *50. dies poſt Paſcha.* die Paſchæ in Pentecoſten feſtos fuiſſe: inde colligi poteſt, quod Tertullianus libro de idololatria dicit, ſi ſingulæ gentium ſolennitates numerentur, non poſſent implere noſtram Pentecoſten, hoc eſt, quinquaginta illos dies feſtos, intra Paſcha & Pentecoſten. Et Hieron. ad Lucinium cum dixiſſet: Vtinam omni tempore ieiunare poſſemus, addit: Nec hoc dico, quod Dominicis diebus ieiunandum putem, & contextas quinquaginta diebus ferias auferam. Et Ambroſius in cap. 17. Lucæ inquit: Maiores tradidere nobis, omnes quinquaginta dies Pentecoſtes, vt Paſcha, celebrandos, quia octaua hebdomadis initium Pentecoſtes facit. Et Serm. 60. dicit: Iſtorum quinquaginta dierum iugem & continuatam eſſe feſtiuitatem, qualis his eſt die Dominica. Sed & has ſolennitates liberas habuiſſe obſeruationes, inde oſtenditur, quod iamdudum interciderunt: nam & ieiunia poſtea intra Paſcha & Pentecoſten ordinata, & geniculationes admiſſæ ſunt, nec feſti iam ſunt omnes illi dies. Et Tertullianus de corona militis, numerat hæc inter illa, quæ ſine vllius ſcripturæ inſtrumento, ſolius traditionis titulo, & conſuetudinis patrocinio recepta fuerūt. Poſtea igitur tantum quinquageſimus dies feſtus manſit, vt aduentus de cœlo Spiritus ſancti anniuerſaria ſolennitate celebraretur, ſicut inquit Auguſtinus Epiſt. 118. Et Hieronymus in c. 4. ad Galat. inter feſta numerat Pentecoſtes lætitiam, qua Spiritus ſancti veneratemur aduentum.

Aſcenſionis feſtum. Quarto, Feſti aſcenſionis Auguſtinus ita mentionem facit, Epiſtola 118. Illa, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, datur intelligi vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata atque ſtatuta retineri. Sicut quod Domini paſſio, & reſurrectio, & aſcenſio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus ſancti, anniuerſaria ſolennitate celebrantur. Et apud vetuſtiores quidem feſti aſcenſionis non ita frequens fit

mentio,

mētio, ſed comprehendunt illud ſub quinquaginta illis feſtis diebus poſt Paſcha. Cum vero illi non omnes vbique feſti amplius haberentur, peculiaris ſolemnitas facta eſt anniuerſaria dies aſcenſionis. Cauſam vero inſtitutionis & obſeruationis talium Feſtorum Auguſtinus ita explicat, de ciuitate Dei lib. 10. cap. 4. Nos vni Deo Deorum beneficiorum eius memoriam, ſolemnitatibus feſtis & diebus ſtatutis, dicamus ſacramuſque, ne volumine temporu ingrata ſubrepat oblinio. Et contra Fauſtum, li. 32. cap. 11. Nos Paſcha celebrantes, occiſionem agni Dei, cum quotidie, tum maxime anniuerſaria ſolemnitate, non venturam ſignamus, ſed factam commemoramus. Ideo dies Paſchæ noſtrę ſolemnitatis ad diem celebrationis vmbraticæ Iudæorum non occurrit, vt & diem Dominicum, quo Chriſtus reſurrexit, complecteremur. Et cap. 12. loquens de quinquageſimo die quo nobis Chriſtus Spiritum paracletum quem promiſerat, miſit, addit: Ea quippe anniuerſarie in Eccleſia celebrantur, quæ inſigniter excellentia, certis diebus facta ſunt, vt eorum neceſſariam ſalubremque memoriam feſtiuitas concelebrata cuſtodiat. *Auguſtinus de cauſis feſtorum.*

Ita Hieronymus etiam in cap. 4. ad Galat. cauſam inſtitutionis & obſeruationis feſtorum explicat: Dicat aliquis ſi dies obſeruare non licet, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati obſeruantes, & Paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadrageſimæ & Paſchæ feſtiuitatem & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum, diuerſa in honorem martyrum tempora conſtituta. Ad quod, qui ſimpliciter reſpondebit dicet: Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe quos noſtros. Nos enim non azymorum Paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis. Nec ſeptem iuxta morem Iſrael numeramus hebdomadas in Pentecoſte ſed Spiritus ſancti veneramur aduentum. Et ne inordinata populi congregatio fidem minueret in Chriſtum, propterea dies aliquot conſtituti ſunt vt in vnum pariter veniremus. Non quod celebrior ſit illa dies, qua conuenimus ſed quo, quacunque die conueniendum ſit, ex conſpectu mutuo maior lætitia oriatur. *Hieronymus de cauſis feſtorum.*

Qui vero oppoſitæ quæſtioni acutius reſpondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales eſſe, nec per Paraſceuen tantum Chriſtum crucifigi, & die Dominica reſurgere ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper cum carne veſci Dominica. Ieiunia autem & congregationes, inter dies propter eos a viris prudentibus conſtitutas, qui magis ſeculo vacant, quam Deo, nec poſſunt, imo nolunt, toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum ſuarum offerre ſacrificium. Quotus enim quiſque eſt, qui ſaltem hæc pauca, quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, ſemper exercet &c. Hanc Hieronymi ſententiam Iſidorus & Rabanus ita deſcribunt: Omnes feſtiuitates, pro varietate regionum, ideo a viris prudentibus inſtitutæ ſunt ne forte rara congregatio populi fidem minueret in Chriſto, &c. Propterea ergo dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, vt è conſpectu mutuo, & fides creſcat, & lætitia maior oriatur: ita illi. Baſilius Sermone in aliquot Scripturæ loca. Hac de cauſa Patres noſtri has fidelium congregationes in templis ſtatuerunt, vt quæ ſingulis diebus diſcere non valemus, ea in communi ſolemnitate conuenientes accipiamus. *Rabanus.* *Baſilius.*

Paulinus Nolanus illam ſententiam carmine non inuenuſto reddidit: *Paulinus*

Primus enim gradus eſt cælo pertexere cunctos
Continua pietate dies, & tempore toto
Paſcha ſacrum Chriſti cultu celebrare pudico.
Quod ſi mixta ſeges tribulos mihi germinet, & cor
Incultum ſimulet terreni ſarcina laboris:

Vel

Vel feſtis ſtudeam Domino me offerre diebus,
Vt vel parte mei tangam confinia vitæ,
Corpore ne toto trahar in conſortia mortis.

Item.

Ergo velut cœlum ſtellis, & floribus arua,
Annos temporibus Dominus: Sic ipſe diebus
Tempora diſtinxit feſtis, vt pigra diurnis
Ingenia obſequiis, ſaltem diſcrimine facto,
Poſt interuallum reduci ſolemnia voto,
Sancta libenter agant, reſideſque per annua mentes.

Natalis Chriſti. Quinto, Anniuerſarium diem Natalis Chriſti celebratum fuiſſe, apud vetuſtiſſimos non legitur. ſed in orationibus Baſilij, Nazianzeni & Chryſoſtomi. Et Baſilius feſtum illud nominat θεοφάνεια, Nazianzenus γενέθλια qui etiam peculiarem habuit orationem in ſancta Epiphaniorum lumina. Epiphaniorum vero appellationem veteres attribuerunt ſimul & diei natiuitatis Chriſti, & Baptiſmi ipſius. Et in Ægypto vtriuſque *Epiphanius.* ſolemnitas vno die celebrata fuit, ſicut & Epiphanius vnum & eundem diem tribuit Natiuitati & Baptiſmo Chriſti. In Occidentis vero Eccleſiis diſtinctæ fuerunt feſtiuitates. Chryſoſtomus in oratione de Philogonio, Natalem Chriſti vocat omnium feſtorum metropolin: Niſi enim ſecundum carnem natus fuiſſet, nec baptiſatus, nec mortuus, nec reſuſcitatus eſſet. Huius feſti mentio fit apud Nicephorum, lib. 7. Maximinus in ipſo natalis Dominici die. Nicomediæ Chriſtianos in ipſo templo concremauit. Et apud Sozomenum lib. 8. cap. 8. Imperator in die Natali Chriſti non vult cum Chryſoſtomo communicare.

Martyrum feſta. Sexto, Inter veteris Eccleſiæ feſta numerat Hieronymus ad Gal. 4. pro varietate regionum, diuerſa in honorem martyrum conſtituta tempora. Dies enim paſſionis ipſorum cum per mortem in Chriſto ad veram æternam ſcilicet, vitam, vere renaſcerētur, γενέθλια natalitia ipſorum, & vocarunt & celebrarunt. Sicut apud Euſebium lib. 4. cap. 14. Eccleſia Smyrnenſis ſcribit, ſe diem Martyrij Polycarpi, tanquam natalitium, cum gaudio & exultatione coacto cœtu Eccleſiaſtico celebraturam. Et rationem celebrationis addit hanc, ad memoriam præcedentiū, & ad excitationem & præparationem ſequentium, ſicut in loco de inuocatione Sanctorum, illa de Polycarpo hiſtoria prolixe explicata eſt. In hunc vſum Cyprianus curauit annotari dies exitus Martyrum. Ita apud Auguſtinum in Ioannem, Tract. 27. mentio fit feſti Laurentij & Sixti. Tract. 120. Stephani in Pſal. 127. Felicis martyris. Apud Ambroſium in Pſal. 118. Sebaſtiani. Inde Panegyricæ orationes in anniuerſariis diebus Martyrum, apud Baſilium, Nazianzenum & Chryſoſtomum. Et veram rationem celebrationis ipſorum feſtorum *Baſilius.* Baſilius c. 40. in Aſceticis recte explicat: Non decet Chriſtianos in martyrum memoriis ob aliam cauſam comparere, quam vt precentur & ex commonefactione conſtantiæ Martyrum ad huiuſmodi zeli imitationem incitentur. Item in Pſalm. 114. Iam inde à media nocte *Veteres collectæ.* cum ad hoc Martyrum templum veneriti[s, eo]rum Martyrum Deum, & per Hymnos vſque ad meridiem placar[e non] deſtitiſtis. In hanc ſententiam extant multæ piæ collectæ, in feſtis ſanctorum olim vſurpatæ. Vt: Concede vt, quorum gaudemus virtutibus, accendamur exemplis. Vt, quorum Natalitia colimus, etiam actiones imitemur, & de eorum in æterna beatitudine ſocietate gaudeamus. Item, vt fidem eorum lingua loquamur, & moribus fateamur: vtque tantæ fidei proficiamus exemplo. Da nobis, vt, qui hodie Pauli cōuerſionem celebramus, per eius ad te exempla gradiamur. Quorum ſolemnia colimus, eorum etiam virtutes imite-

mur

mur. Da Eccleſiæ tuæ, Petri & Pauli in omnibus ſequi doctrinam, per quos religionis ſumpſit exordium. Da nobis vitiorum noſtrorum flammas extinguere, qui beato Laurentio tribuiſti tormentorum ſuorum incendia ſuperare. Da Eccleſiæ tuæ & amare, quod Apoſtoli crediderunt, & prædicare quod docuerunt. Tribue nobis, ex eius imitatione, pro amore tuo proſpera mundi deſpicere & nulla eius aduerſa formidare. Præſta vt quorum diem paſſionis annua deuotione recolimus, etiam fidei conſtantiam ſubſequamur. Concede, vt, cuius memoriam celebramus in terris, eius beata conſortia feliciter conſequamur in cœlis, &c.

Sed in loco de inuocatione & reliquijs Sanctorum, plures huius generis ſententias ex Patribus annotauimus, vbi etiam oſtendimus, quomodo celebrationes illæ Martyrum ſenſim cœperint ad ſuperſtitiones inclinare.

Obſeruandum autem eſt in illa Hieronymi ad Galatas ſententia, quod omnia feſta Martyrum non vbique in omnibus Eccleſijs celebrata fuerint, ſed pro varietate regionum in illis Eccleſiis vbi & Martyria perpeſſi & tumulati erant: ſicut ex panegyricis veterum conſtat.

Martyrum feſta non vniuerſalia.

Primitiuæ igitur & veteris Eccleſiæ feſta per annos quadringentos hæc fuerunt. Primo, dies Dominica. Secundo, Feſtum paſſionis Chriſti. Tertio, Reſurrectionis. Quarto, Aſcenſionis. Quinto, Pentecoſtes. Sexto, Natiuitatis & Baptiſmi Chriſti. Septimo pro varietate regionum eorum Martyrum, qui in illis locis vel paſſi, vel tumulati erant memoriæ. Et illa pauca feſta, quam ſimpliciter & pure fuerint in veteri Eccleſia celebrata, oſtendimus. Scio autem in ſermonibus apocryphis & ὁμιλίαις alia etiam feſta illis temporibus tribui, ſed nos de genuinis & certis veterum Scriptis loquimur.

Feſta primitiuæ Eccleſiæ quæ.

Poſt hæc vero tempora magis magiſque cœperunt feſta cumulari. Vt cum Conſtantinus apud Euſebium lib. 4. diem ſolemnem ad dedicationem templi a ſe extructi conſtituiſſet, & pace Eccleſiis reddita, vbique templa magnifice extructa dedicarentur. Secuta inde poſtea fuerunt oppidatim, & vicatim, annua feſta dedicationis cuiuſque templi. Et Martyrum feſta, ex ſuis prouincijs, per tranſlationes reliquiarum per vniuerſum orbem ſpargi cœperunt. In Græca Eccleſia Iuſtinianus feſtum τῆς ὑπαπαντῆς quando puer Ieſus in templo a Simeone exceptus fuit præcepit toto terrarum orbe celebrari. Mauritius Imperator [illegible] dormitionem Mariæ 15. Auguſti celebrari iuſſit apud Nicephorum, lib. 17. cap. 28.

Feſtum dedicationum quando. Feſtorum pa- rificationum.

Dormitionis Mariæ.

Concilium Moguntiacum ſub Carolo Magno, circa annum Domini 800. Canone 36. numerat hæc feſta: Paſchatis, Aſcenſionis, Pentecoſtes, Natalem Petri & Pauli, Natiuitatem Ioannis Baptiſtæ, Aſſumptionem Mariæ, Dedicationem Michaelis, Natiuitatem ſancti Remigij, Martini, Andreæ, Natalem Domini, Octauas Natiuitatis, Epiphaniam Domini, Purificationem Mariæ. Et illas feſtiuitates Martyrum & Confeſſorum quorum in vnaquaque parochia ſancta corpora requieſcunt. Similiter etiam dedicationem templi. Hæc ſunt verba Canonis. Sed in libris Caroli Magni, vbi hæc conſtitutio reperitur, additum eſt: De Aſſumptione Mariæ interrogandum relinquimus quod diligenter notetur.

Quæ feſta tempore Caroli Magni.

Nota de feſto Aſſumptionis.

Poſtea in Lugdunenſi Concilio circa annum Domini 1240. ſub Innocentio Quarto ſtatutum fuit qui dies per annum eſſent feriandi, ſcilicet Natalis Domini, S. Stephani, Ioannis Euangeliſtæ, Innocentij, Syluestri, & octaua Domini, & Theophania, Purificatio Mariæ, Paſcha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Aſcenſio Domini, Sancti dies Pentecoſtes, Ioannis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorum, Laurentij, Aſſum-

Nouem feſta in Lugdunenſi concilio.

ptio Mariæ, Natiuitas Mariæ, Eccleſiæ dedicatio, Sancti Michaelis, omnium Sanctorum, & Sancti Martini. Reliquæ vero feſtiuitates (inquit Canon) non ſunt cogendæ ad feriandum, nec prohibendæ.

In decretalibus.

Gregorius Nonus circa annum Domini 1230. cap. conqueſtus, de ferijs eundem habet feſtorum Catalogum, niſi quod addit annuntiationem Mariæ, & omittit feſtum Rogationum, Martini, & dedicationis cuiuſque Oratorij.

Feſtum inuentionis crucis. Corporis Chriſti. IV. Doctorum. Euangeliſtarum. Viſitationis. Præſentationis. Conceptionis Mariæ.

Nec vero hoc numero feſtorum contenti fuerunt, ſed de conſecratione, diſtinct. 3. additur feſtum inuentionis crucis. In Clementinis additur feſtum corporis Chriſti, lib. 6. de reliquijs & venerat. adduntur feſta quatuor Doctorum Eccleſiæ. Canoniſtæ addunt feſta Euangeliſtarum, Marci & Lucæ. Vrbanus Sextus inſtituit feſtum viſitationis Mariæ, quod Antoninus dicit nunquam receptum vel cuſtoditum fuiſſe. Paulus Secundus inſtituit feſtum præſentationis Mariæ. Sixtus Quartus addit feſtum conceptionis Mariæ. Alij addiderunt Antonij, Nicolai, Catharinæ feſta. Et præterea Epiſcopi in ſingulis diœceſibus ſua peculiaria habuerunt feſta, capite pronuntiandum, & cap. conqueſtus.

Hæc nuda commemoratione tantum annotare volui, vt collatio inter feſta primitiuæ Eccleſiæ, & ea, quæ poſteris temporibus acceſſerunt, eo planior ſit.

DE SVPERSTITIONIBVS, QVÆ IN feſtiuitates irrepſerunt: Et quomodo in noſtris Eccleſijs feſta religioſe obſeruentur.

Hiſce breuiter ex Scriptura, & ex primitiua Eccleſiæ hiſtoria expoſitis, facilis & plana iam erit ratio de diebus feſtis, & eorum celebratione. Licet enim pars ſit libertatis Chriſtianæ, quod conſcientiæ nec ſint alligatæ, nec debeant alligari ad certorum vel dierum, vel temporum obſeruationes, opinione neceſſitatis, in nouo Teſtamento: Quia tamen voluntas Dei eſt, ſicut ſupra oſtendimus, vt Eccleſia in ſingulis locis, aliquando ad auditum verbi, ad vſum Sacramentorum, ad publicas preces, ad gratiarum actiones, atque ad alia communia pietatis exercitia conueniat: Et Paulus vult, vt in Eccleſiaſticis conuentibus omnia fiant ordine & cum decoro, 1. Corinth. decimo quarto: Ad euitandas igitur confuſiones, & inordinatos concurſus, & ne ab Eccleſiaſticis congreſſibus homines prorſus abducerentur, ſed ad illos magis inuitarentur & excitarentur: certus olim in ſeptimana dies, ex Chriſtiana libertate, ordinis gratia, ad ſolennes Eccleſiæ conuentus in Apoſtolica Eccleſia conſtitutus fuit. Et licet ad illum diem Eccleſiaſtici conuentus, nulla neceſſitate vel legis, vel præcepti, in nouo Teſtamento alligati ſint: Barbarica tamen petulantia eſſet, ſine cauſa, cum quidem conſcientijs Chriſtiana libertas relinquatur, ordinis & concordiæ gratia, nolle morem illum Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ obſeruare, maxime cum ad ædificationem Eccleſiæ faciat & vſurpari poſſit.

Certus dies ad conuentus.

Quotidiani conuentus.

Celebrantur ſane apud nos ſingulis diebus quotidiani ſacri conuentus: ſicut & antiquitus factitatum fuiſſe, Origenes Hom. 2. in Numeros indicat, cum inquit: Vnam aut duas horas ex integro die deputet Deo, & ad orationem veniat in Eccleſiam, & vel in tranſitu verbum Dei audiat. Et Chryſoſtomus: 1. Timoth. ſecundo. Sicut fideles norunt, quomodo diebus ſingulis mane & veſperi orationes funduntur ad Dominum. Sed quia non ille iam eſt feruor religionis in hominibus, vt quotidie frequentes ad verbum, Sacramenta & orationes coueniant, ſicut in Actis Apoſtolorum, & aliquandiu in primitiua Eccleſia factum fuit: Exhortationibus quidem excitandi ſunt, vt ſit

ſabba-

ſabbatum ex ſabbato. Sed quia alij neceſſitate quærendi victus, alij vocationis laboribus impediuntur plerosq; vero pigritia ſecuritas, incuria & neglectus religionis abſtinet: Vtile igitur eſt ad commonefactionē & ædificationem vnum aliquem in ſeptimana diem ita religioni conſecrare, vt in eo aliud nihil operis fiat, vel negotij ſuſcipiatur, quā vt in ſacrum cœtum, ad auditum verbi, ad perceptionem Sacramentorum, ad publicas preces, ad confeſſionem fidei, ad gratiarum actiones, ad collationem eleemoſynarum, & alia pietatis exercitia conueniatur. Ideo enim tunc a reliquis operibus & negotijs, impedientibus publicum miniſterium, ceſſamus, ne exercitia illa aliquo vel obſtaculo, vel auocamēto turbentur, interrumpantur aut impediantur: vtque ſuo quiſque exemplo alios etiam ad publici miniſterij reuerentiam inuitet.

Per integrum diem.

Et quia eodem conſilio, in veteri Eccleſia, ſicut oſtendimus, de peculiaribus diuinis noui Teſtamenti beneficijs, & de præcipuis Chriſtianæ fidei capitibus, feſta quædam libere obſeruanda, in primitiua Eccleſia inſtituta ſunt, quæ ad commonefactionem rudiorum, inſtitutionem & ædificationem Eccleſiæ, pie vſurpari poſſunt, vt præcipua capita doctrinæ cœleſtis per annum, ordine, monſtrato vſu, poſſent proponi, & præcipua beneficia Dei ad memoriā reuocari, vt pro illis in magna Eccleſia publica & ſolenni gratiarum actione Deus celebretur, vtq; rudiores ad cōſiderationem & celebrationem talium beneficiorum Dei, doctrina, commonefactionibus & exemplis, inſtitui & excitari poſſint: Pia ſane modeſtia & modeſta pietas, ſalua conſcientiæ libertate, ordinis & cōcordiæ gratia ad ędificationem talia feſta non grauatim, eo, ſicut dictum eſt, modo obſeruabit. Neq; enim probari poteſt petulans illa quorundam confuſio, ſicut à viro quodam pio & graui me audire memini, qui magna animi offenſione alicubi audierat die paſſionis quendam interpretantem hiſtoriā de nuptijs in Cana Galilææ, in die reſurrectionis hiſtoriam natiuitatis, in die aſcenſionis hiſtoriam paſſionis. Non quod peccatum ſit illis diebus de hiſce hiſtorijs vel loqui, vel cogitare, ſed quia in Eccleſia omnia debent ordine fieri, & ad rudiorum ædificationem.

Alia feſta.

Quaſcunque igitur pias ferias, ordinis & concordiæ gratia, ad ædificationem, quibuſque Eccleſijs obſeruare iudicatum fuerit, liberum hoc eſt, modo ſumma diligentia aduigiletur, vt non tantum labores externi intermittantur, ſed multo magis, vt opera carnis euitentur, vtque feriæ illæ Domino vere & ſolide ſanctificentur, illis, quæ ſæpius iam expoſita ſunt, exercitijs, ſicut Iſaias inquit 58. Ita ſanctificatur ſabbatum, & glorificatur Dominus, ſi à ſabbato auerteris pedes, ne facias vias tuas, nec inuenias voluntatem tuam, nec loquaris verbum tuum in die ſancto, ſed Dei opus opereris. Ioan. 6.

Quomodo feſta celebrentur.

Si itaque mens & ſententia Tridentini decreti hæc eſſet: Liberam dierum feſtorum obſeruationem ea deuotione & religione celebrandam, vt ad pietatem inflammandam & augendam ſeruiret nemo eſſet, qui cōtradiceret. Quia vero abuſus & ſuperſtitioſę opiniones de feſtis illa generalitate videntur vel diſſimulari, vel approbari, neceſſario addenda eſt declaratio. Vt enim feſtorum celebratio ſit deuota & religioſa, & ad pietatem augendam faciat, neceſſe eſt, vt abuſus & ſuperſtitiones taxentur, & abijciantur, atque ita ſalutaris feſtorum vſus reſtituatur.

Abuſus & ſuperſtitiones in feſtis.

Breuiter autem capita tantum præcipuarum ſuperſtitionum annotabimus.

Primo itaque ſuperſtitioſa eſt multorum opinio, quaſi Dominicæ diei & reliquis diebus feſtis per ſe peculiaris quædam inſit ſanctitas, propter quam gratia Dei tunc maior ſit, & hominibus magis obuia, quam aliis temporibus: opera etiam, quæ illis diebus fiunt, meliora & ſanctiora ſint.

An dies feſti per ſe ſanctiores.

quam ſi alijs temporibus fierent, ſicut Iudæi fingunt, diabolum diebus ſabbati propter eius ſanctitatem fugere, & Magi etiam ſuperſtitioſa opinione ſanctitatis dierum feſtorum ad ſuas incantationes abutuntur. Sed paulo ante verbis Hieronymi oſtendimus, dies omnes per ſe eſſe æquales, nec alium alio eſſe ſanctiorem.

Opus operatum in feſtis.

Secundo, in multorum animis hæret opinio operis operati, quaſi per ſe cultus Dei ſit, feſtis diebus vel à laboribus ceſſare, vel templa viſitare, etiamſi illa non referantur ad vera pietatis exercitia. Quæ ſuperſtitio in Iudæorum ſabbatis & feſtis acriter taxata fuit in veteri & nouo Teſtamento. Sanctificatio enim finis eſt ſabbati, & propter illum finem addita eſt ſabbato vacatio ab alijs operibus impedientibus aut turbantibus illam ſanctificationem.

Merita feriorum.

Tertio, huic cognata eſt illa ſuperſtitio, qua Pontificij ferijs peculiaria attribuunt merita, ſicut canunt, vt per hæc feſta æterna gaudia adipiſcantur.

Pietas non in feſtis tantum exercenda.

Quarto, taxanda eſt illa perſuaſio, quaſi ſatis ſit, vel Dominico tantum die, vel in alijs tantum feſtis, verbum audire, orare, beneficia Dei cogitare, gratias agere, & pietatem exercere, cum feſta ſint commonefactiones, quid per totam vitam fieri debeat, ſicut inquit Chryſoſtomus Homilia 40. in Matthæum: Quid ſabbato illi opus eſt, qui per totam vitam ſuam agit ſolennitatem, cœleſti viuens diſciplina, peccata fugiens, virtutes colens? Solenniter igitur viuamus continue, nam tunc ſolum veram ſolennitatem peragimus, cum ſpiritualis vitæ continue cultum augemus. Ibidem in 1. Corinth. 11. vigilemus cum Domino, compungamur cum diſcipulis, oremus ſemper id quidem, ſed in diebus ſolennibus potiſſimum. Namque ſolennitates & feſta ideo inſtituta ſunt, non vt turpitudini ſeruiamus, nec vt delicta cumulemus, ſed vt illa prorſus abijciamus.

Ita Origenes Homilia in Leuiticum 9. obiurgat eos, qui feſtis tantum diebus ad Eccleſiam concurrebant.

Feriis deleri peccata.

Quinto, pernitioſior vero eſt illa perſuaſio, quod quidam fingunt, ferijs deleri peccata, etiamſi nulla agatur pœnitentia, vel celebratis feſtis libere & impune poſſe quiduis deſignari.

Quæ opera diebus feſtis prohibita.

Sexto, pars quædam eſt Iudaici fermenti, nimis ſcrupuloſe diebus feſtis prohibere operas externas, quæ vel quando etiam non impediunt publicum miniſterium & exercitia ſanctificationis ſabbati. A tali ſcrupuloſa enim Moſaica obſeruatione nouum Teſtamentum nos liberauit. Ab illis vero externis operibus recte & merito ceſſare iubemur, quibus ea, quæ ad ſanctificationem ſabbati pertinent, impediuntur vel turbantur. Illi vero ſabbatum præcipue violant, qui otio ſeu ferijs abutuntur ad voluptates, leuitates, crapulam, ebrietatem, & quæuis alia flagitia, vnde fit, vt nullis ferme diebus Deus grauius offendatur, quam illis ipſis, qui Dei cultui peculiariter ſunt mancipati.

Imperatorum lex de feriis.

Chriſtiani igitur Imperatores Codice de ferijs, pie & recte ita ſanciuerunt: Dies feſtos Maieſtati Altiſſimi dedicatos nullis volumus voluptatibus occupari, nec vllis exactionum vexationib. prophanari. Dominicum itaque diem ſemper honorabilem ita decernimus venerandum, vt à cunctis executionibus ceſſetur, nulla quenquam vrgeat admonitio, nulla fideiuſſionis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio deliteſcat, ſit idem dies à rogationibus alienus, præconis horrida vox ſileſcat, &c. Et paulo poſt: Nec tamē huius religioſæ diei otia relaxantes, obſcœnis quenquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die ſibi vendicet ſcena theatralis, vel Circenſe certamen, aut ferarum lachrymoſa ſpectacula: etiamſi in noſtrum natalem celebranda ſolennitas inciderit, differatur. Amiſſionem militiæ, proſcri-

ptionem

ptionem patrimonii ſuſtinebit ſi quis vnquam de feſto ſpectaculis intereſſe, vel cuiuſcunq; iudicis apparitor, prætextu negotii publici ſeu priuati, hæc quæ lege hac ſtatuta ſunt, crediderit remoranda, &c. Et comeſſationes diebus feſtis acriter reprehenduntur ab Auguſtino, ſicut ſententia ipſius citatur diſtinct. 44.

Comeſſationes in feſtis.

Labores vero neceſſitatis & pietatis in feſtis non eſſe prohibitos ipſum jus Pontificium concedit, titulo de feriis. Et Proſper in carmine recte dicit:

Opera neceſſitatis & pietatis.

Non recto ſeruat legalia ſabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.
Non corrumpuntur virtutibus otia ſancta,
Tantum à peccatis libera corda vacent.

Septimo, eſt & hæc pars quædam Iudaici fermenti, quod ſcrupuloſe diſputant, otium ſeu ferias feſtorum inchoari debere à veſpera præcedentis diei, & ſeruari vſq; ad veſperam diei ſequentis. Et quærunt, quomodo excuſentur barbitonſores, qui veſperi profeſti poſt occaſum ſolis ſæpius per aliquot horas laborant. Illæ certe circumſtantiæ non habent mandatum aut determinationem in nouo Teſtamento, cuius hoc tantum genus eſt, vt ab iis, quæ publicum miniſterium, & ipſam ſanctificationem impediunt, abſtineamus. Ita Paulus Act. 18. cum apud Corinthios nondum prima ſabbati celebrarentur conuentus Eccleſiaſtici, ſabbato docebat, reliquis vero diebus (atq; ita etiam prima ſabbati ſeu die Dominica) operabatur. Et Act. 19. Cum prima ſabbati conueniſſent ad frangendum panem, vſq; ad mediam noctem extracta fuit concio. In veteri Eccleſia, in vigiliis præcedentis diei, aliquando vſque ad mediam noctem perſeuerabant, ſicut ſcribit Hieronymus in cap. 25. Matth. Aliquando media nocte conueniebant, & vſq; ad meridiem ſimul manebant, Baſilius in Pſ. 114. Aliquando, vt tempore perſecutionis, cœtus antelucanos celebrabant, quos orto die ſoluebant, ſicut Plinii epiſtola indicat. Et Tertullianus meminit nocturnarum conuocationum. lib. 2. ad vxorem. Et antelucanis etiam cœtibus datum fuiſſe Euchariſtiæ Sacramentum, tradit in lib. de corona militis. Et Rabanus ſcribit: In nocte Natiuitatis, ea hora, qua natus creditur Chriſtus, credentes communicaſſe. Illis ritibus pleriſque collapſis, & vigiliis antiquis in pridiana ieiunia conuerſis, poſtea legem fecerunt, de feſtis à veſpera ad veſperam otio feriandis ex opere operato. De conſecrat. 3. cap. Pronuntiandum. Et de feriis. cap. Omnes.

Quando inchoanda feria.

Vigiliæ in feſtis.

Octauo, Pontificii celebrationem feſtorum in eo potiſſimum conſtituunt (de conſecra. diſt. 1.) vt audiat quis Miſſam integram & ſacerdoti ſtipem offerat ad altare. De auditu verbi, de vſu Sacramentorum, de publicis ſeu communibus precibus & gratiarum actionibus, cum lingua populo ignota Miſſa celebretur, deque eleemoſynis pro pauperibus non adeo ſunt ſoliciti. Quam horrenda vero ſit opinio de ſacrificio propitiatorio in actione Miſſæ, in ſecunda parte de Miſſa oſtendimus.

Quæ ſint in feſtis apud Pontificios præcipua.

Nono, feſtorum obſeruationem non relinquunt pro ædificatione liberam, ſed addunt opinionem neceſſitatis, ſub obedientia debita, & ſub pœna excommunicationis, ita vt mortaliſſime (ſicut Bernhardinus loquitur) dicant peccare eos, qui feſta quædam non ſeruant.

Neceſſitas feſtorum.

Decimo, vetus eſt querela de nimis magna feſtorum multitudine non quod exercitia pietatis frequentiora damnentur, ſed quia vulgus, quod per labores plerunq; à multis vitiis arcetur, ex feriis nimium frequentibus occaſionem arripit ad compotationes, & alia multiplicia vitia. Sicut Polydorus Virgilius conqueritur multitudinem feriarum laſciuiæ & petulanti iuuentuti præbere occaſionē ad quaſuis morū corruptelas & addit, de Chriſtianorū feſtis, in tanta vitæ diſſolutione recte iam poſſe dici

Multitudo feſtorum.

& poſt decantatos aliquot Pſalmos, concio habetur diſtributis ordine lectionibus, partim ex veteri, partim ex nouo Teſtamēto. Et concio ſemper concluditur precibus communib. & Hymno aliquo gratiarum actionis. Præterea ſingulis ſeptimanis certo aliquo die populus frequentior conuenit ad publicas & ſolennes ſupplicationes, quæ Litaniæ vocantur.

Eccleſiæ conuentus.

Dominicis autem diebus magna ſolennitate frequentia populi ad decantandas laudes Dei ad auditum & meditationem verbi ad vſum Sacramentorum, ad publicas preces, & collationem eleemoſynarum, & alia pietatis exercitia conuenit. Et ordo temporis ac lectionum ab hora quinta matutina, vſq; ad horam quartam veſpertinam, ita diſtributus eſt, vt pro ratione Oeconomiæ ſinguli ex familia certis conuentibus intereſſe, & pro ſuo quiſq; captu aliquid audire & diſcere poſſit.

Dominicæ diei exercitia.

Præterea de præcipuis beneficiis Chriſti & de principalib. doctrinæ cœleſtis capitibus ſolennia feſta, magna deuotionē & religione celebrantur, explicatione doctrinæ & publica celebratione beneficiorum Dei. Ita Feſtum Natiuitatis Chriſti religioſe celebratur, vtque tota de hoc articulo doctrina ordine proponi & explicari poſſit, triduū huic feſto, ſicut & quibuſdam aliis tribuitur. Die circūciſionis, explicatur doctrina, quomodo Chriſtus factus ſit ſub lege, & tractatur locus de libertate Chriſtiana, & adduntur commonefactiones de auſpiciis noui anni. Epiphaniorum die tractatur doctrina & gratiarum actio de vocatione gentium. In feſto purificationis exponitur doctrina quomodo Chriſtus ſit primogenitus inter multos fratres traduntur cōmonefactiones vtiles pro puerperis, & dulciſſimum Simeonis cāticum explicatur. In hoc vero feſto, ſicut & in aliis, abuſus & ſuperſtitiones à Pontificiis inuectæ, taxātur & refutantur. Diebus Bacchanaliorum hiſtoria Baptiſmi Chriſti proponitur, vt moneātur homines ſuæ profeſſionis, ne ethnicorum furores illis diebus imitentur. Feſtum annuntiationis Mariæ, propter articulum de conceptione Chriſti ſeruamus. Memoriā inſtitutionis Euchariſtiæ celebramus die cœnæ. Paſſionis Dominicæ ſolennem meditationem, die Paraſceues celebramus. Eadem ratione feſtum reſurrectionis Chriſti, Aſcenſionis Miſſionis Spiritus ſancti & Trinitatis, ſolenniter celebramus. Ioannis Baptiſtæ, & viſitationis Mariæ feſtum propter hiſtorias, cōplectentes vtiliſſimas doctrinas, retinemus. Die Michaelis fabulæ Pontificiæ & ſuperſtitiones de dedicatione Michaelis & inuocatione refutantur. Traditur autem Scripturæ doctrina de officiis Angelorum & publica celebratur gratiarū actio, pro perceptis per totum annum fructibus. Apoſtolorum diebus hiſtoriæ de ipſis Biblicæ populo proponuntur, & deinde ad ſuæ quiſq; vocationis labores dimittitur. Ita cum ſingulis diebus ordinarii ſint Eccleſiæ conuentus, per occaſionem de aliis etiam in Calendario ſignatis feſtis, de quibus veræ extant hiſtoriæ, continentes vtilem aliquam doctrinam, fiunt commonefactiones. Et præter feſtiuas illas ſolennitates, per tempus Quadrageſimæ, doctrina veræ pœnitentiæ, & hiſtoria paſſionis tractari ſolet. Præterea ſingulis anni quadrantib. certi aliquot dies ad ſolennem Catecheſeos tractationem conſtituti ſunt. Nec veteris Eccleſiæ morem in certis lectionibus, feſtiuis diebus tractandis, nos pudet imitari, ſicut Auguſtinus inquit in proœmio Epiſtolæ Ioannis: Meminiſtis Euangeliū Ioannis ex ordine lectionum nos ſolere tractare, ſed quia nunc interpoſita eſt ſolennitas ſanctorum dierum, quibus certas ex Euangelio lectiones oportet in Eccleſia recitare, quæ ita ſunt annuæ, vt aliæ eſſe nō poſſint; ordo ille quē ſuſceperamus, neceſſitate paululū intermiſſus eſt, nō omiſſus. Idē Tract. 6. in Ioan. dicit: Anniuerſaria ſolennitate, poſt paſſionē Domini noſtis librū Actuum Apoſtolorū omni anno in Eccleſia recitari. Et Tract. 13. dicit; Iſa. 21. omni anno legi in nouiſſima hebdomada, intēto vniuerſo populo.

Alia feſta. Natiuitatis. Circumciſionis. Epiphaniorum. Purificationis. Baptiſmi Chriſti. Annunciationis. Cœna Domini. Paſſionis. Reſurrectionis. Aſcenſionis. Pentecoſtes. Trinitatis. Baptiſtæ. Viſitationis. Michaelis. Apoſtolorū feſta. In Quadrageſima. Catecheſis. Certæ lectiones in feſtis.

De vera igitur veterum & vtilium Feſtorum celebratione, non habent quod in noſtris merito reprehēdant Pontificii. Vtinam ipſi recte curarēt de religioſa & deuota veterum Feſtorum celebratione, ita vt abiectis ſuperſtitioſis opinionibus, ad augēdam veram pietatem inſeruire poſſent. Iam vero ex vna fidelia omnia ſua feſta dealbāt, tā ea quæ apocryphis fabulis nituntur, quā illa quæ in Scriptura Canonica certas & vtiles habet hiſtorias. Et ſuperſtitioſas opiniones ſub titulo deuotionis occultāt. Ideo vt pretioſum à vili, religio à ſuperſtitione, eo facilius & rectius diſcerni poſſet: Apoſtolicæ, primitiuæ & veteris Eccleſiæ de Feſtis ſententiam & obſeruationem oppoſuimus Pontificiorum acceſſoriis ſuperſtitionibus: & oſtendimus, in noſtris Eccleſiis celebrationem feſtorum, ad exemplum Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ, reſtitutam & conformatam eſſe.

CONCLVSIO.

Et hæc ſunt præcipua capita, quæ de reſiduis Tridentini Cōcilii locis, de Virginitate ſcilicet, de cœlibatu ſacerdotum, de Purgatorio, de Inuocatione, Reliquiis, & Imaginibus Sanctorum, de Indulgentiis, de Ieiuniis, & Feriis, annotāda & explicanda, viſa fuerunt, quæ explicatio opinione longius excurrit, inde & ideo, quod in ſingulis locis, hiſtoriam certaminum, inde vſque ab Apoſtolorum temporib. ordine contexere volui. Quæ hiſtoricæ obſeruationes quanquam labore non exiguo mihi conſtiterunt, inter ſcribendum tamen honeſta & pia delectatione ita me detinuerunt, vt exiſtimem, in hoc genere argumenti explicationes controuerſiarum non poſſe rectius & melius illuſtrari, quam hac ratione, ſi fundamentis confirmationum & refutationum ex Scriptura extructis, addatur talis hiſtorica annotatio certaminum de ſingulis locis. Taleş enim hiſtoricæ obſeruationes recte & ſolide poſſunt opponi Pontificiorum clamoribus de veterum teſtimoniis & ſententiis: oſtendunt etiam qua fide, & quo candore, veteris Eccleſiæ auctoritatem, ſuis ſuperſtitionibus prætexant Pontificii. Et in prioribus duabus partibus illa ratio non ita tunc mihi in mentem venit: ſi tamen aliquando editio repetenda & retexenda erit, dabo operam, vt ſingulis locis talis hiſtorica certaminum obſeruatio addatur. Et hæ ipſæ obſeruationes, quas nūc collegimus, facile poſſent ex hiſtoriis latius extendi, in quo, vt eruditiores diligentius & facilius elaborent, oro; ego ſimplici filo præcipua tantum annotare volui. Ex illis etiam, quæ Lindanus & Tiletanus prioribus huius ſcripti partibus oppoſuerunt, cōſtitueram quædam addere. Continent enim non parum multa, quibus hæ controuerſiæ, quo magis agitantur, non infeliciter illuſtrari, & Pontificiorum ſophiſmata clarius oſtēdi poſſunt. Sed quia nimium hæc ſcriptio jam excreuit, fiet illud alio tempore, cum editio repetēda erit. Quod ſi prolixitas quem offenderit, poterit Lectori vel occupato vel faſtidienti, per Epitomen quandam, quam adornari curabo, cōnſuli. Deum oro, vt hiſce laboribus, bono animo & pio ſtudio ſuſceptis, ſua benedictione adeſſe velit, vt aliqua inde vtilitas ad Eccleſiam redeat, Amē.

Hiſtoria certaminum de ſingulis locis.

Lindanus & Tiletanus.

ADDITIO.

In loco de indulgentiis, in deſcriptione rituum publicę pœnitentię & abſolutionis, facta fuit mentio inſtituti cuiuſdam in Eccleſia Halberſtadienſi, quod perſonatum Adamum quendā die Cinerum templo eiiciāt, & die cœnæ rurſus recipiant & abſoluant. In quo cum veſtigia quædā veteris publicæ pœnitentiæ & abſolutionis, licet in ludicrū ſpectaculū jam transformata, appareant; viſum fuit eius deſcriptionem ad finē adiicere.

Volaterranus igitur in Geographia, vbi de Saxonia agit, ita ſcribit: Apud Saxones in Eccleſia Halberſtadienſi, quotannis inſtitutum conſpicitur inauditum. Die namq; Cinerum, ſacrificio peracto, facinoroſum quempiam, ſordidatum & operto capite templo eiiciunt. Is die noctuq;

Volaterranus de Adamo Halberſtadienſi.

diſcal-

diſcalceatus, vrbem, ſacra, templaque ſalutando perambulat, tantum poſt mediam noctem in plateis aliquantulum quieſcit. Deinde inuitatus (omnes enim eum inuitant) quicquid apponitur, taciturnus veſcitur. Demum in die cœnæ Dominicæ accerſitur & abſoluitur, pecuniaque collata cumulatur, ac eum Adamum vocant.

Alciatus lib. 9. Parerg. cap. 22. ritum iſtum ita deſcribit:

Quæſitum nuper fuit, quænam eſſet publica pœnitentia, cuius frequens in iure Pontificio mentio eſt, & quæ ſolis prophanis conceditur, ſacris viris prohibetur. Reſpondi eam rem ſatis eſſe declaratam in Agathenſi Synodo, licet vbique hodie exoleuerit, niſi quod Saxones in vrbe Halberſtadienſi eius imaginem etiamnum ſeruant: ibi ſingulis annis ex plebe aliquis eligitur quem grauioribus noxis inquinatum putant: hunc ferali habitu, & obuoluto capite, Cinerum die in templo ſtatuūt, & peractis ſacris eijciunt donec 40. dies per vrbis compita vagus & mendicans errauerit, interim diuinas ædes eum ingredi fas non eſt: qualemcunq; cibum, ſibi vel ab æditius, vel aliunde oblatum, non aſpernatur, neminem alloquitur, non indulget ſomno, niſi poſt concubiam noctem, idque in media via. Die Iouis, quæ Dominicæ cœnæ dicata eſt, ad templum reducitur, ibi à Sacerdote ſolennibus quibuſdam ceremonijs abſoluitur, & à confluente illuc populo ſtipem accipit. Adamum hunc vocant, & omni crimine expiatum credunt. quem ritum mirabilem Pius Pontifex, inſtitutum inauditum Raphael Volaterranus, appellant: ego olim vulgarē & ex veterum decretis acceptum ſcio. Sic enim publica pœnitentia peragi ſolebat, videnturque mihi ſacroſancti illi patres hac in re veterum Græcorum ſacrificia quadantenus imitari. Siquidem apud interpretem Lycophronis relatum eſt, cum vrbs aliqua peſtilitate, aut fame, vel maiore vi atque calamitate affligeretur, conſueuiſſe hominem in ea fœdiſſimum perquiri, quē caſeo eum placeta & caricis allectum, ſepties virgultis quibuſdam circa pudenda verberatum, tandem facto ſcrobe comburebant, eiuſq; cineres in mare proijciebant, ſic expiari ciuitatem exiſtimantes.

Alciatus de Adamo Halberſtadienſi.

Græcorum καϑάρματα.

Beatus Rhenanus ritum hunc ita deſcribit: Singulis annis eligitur aliquis ex plebe, qui Comœdiam pœnitentis & confitentis agat. Is in capite ieiunij quadrageſimalis ad templum adductus, in cultu lugubri, & qui pœnitentiam deceat, nimirum caput obuolutum habens, poſt ſacrum inde eijcitur. Perq; totos illos 40. dies nudis pedibus vias vrbis terit, templorum muros circuit, tantum non ſubintrat, nec cum quoquam ſermonem miſcet. Canonici huic cibum præbent, quem ille qualemqualem boni conſulit, non indulget ſomno, niſi poſt mediam noctem, idque in plateis. At in die, quæ Dominicæ cœnæ dicata eſt, ad templum reducitur, & a Sacerdote, non abſq; longis, ſed pulcris ceremonijs, abſolutus à plebe ſtipem accipit. Hunc Adamum vocare ſolent.

Beatus Rhenanus de Adamo Halberſtadienſi.

Hoc tempore pauper aliquis, mercede a Canonicis, ad agendam Comœdiam illam publicæ pœnitentiæ & abſolutionis (ſicut Rhenanus loquitur) conducitur, qui pulla veſte, & oblongo pileo, in ambitu templi, taciturnus vel obambulat vel ſedet, & cum libet dormit, in Canonicorum vero ædibus bene paſcitur.

Ceremonia autem eiectionis & receptionis ita ſe habet:

Ceremonia eiectionis.

Poſt cinerum ceremoniam eijciendus eſt pœnitens ab Eccleſia, & tali modo increpandus: Ecce eijceris hodie à ſinu matris tuæ ſanctæ Eccleſiæ propter peccatum tuum, ſicut Adam primus homo eiectus eſt de Paradiſo, propter tranſgreſſionem ſuam. Et Chorus canit Reſponſorium: In ſudore vultus tui, &c.

Feria quinta, den Grüenen Donnerſtag/ hora ſeptima egrediatur pœnitens de loco, vbi pœnitentiā geſſit, vt præſentetur Eccleſiæ. Sedente autē

Quomodo pœnitentes

Pontifi-

Chriſtus. Poſtea ſurgant pœnitentes, & moneantur ab Epiſcopo, vt quod pœnitendo diluerunt, iterando non reuocent. Tunc faciat ſermonem. &c. *poſt abſolutionem.*

Hæc, ex libro Agendorum ad verbum deſcripta, oſtendunt eſſe veterem illam formam publicæ pœnitentiæ, & publicæ abſolutionis, quæ deſcribitur in cap. 9. Agathenſis Concilij, & citatur diſt. 50. Poſtea collapſa diſciplina publicæ pœnitentiæ, ſubſtitutum eſſe ſpectaculum illud, vt Dauus aliquis Comœdiam confitentis & pœnitentis agat, ſicut Rhenanus loquitur. Lindanus addit, Traiecti Batauorum, populum totum templo eijci, & è veſtigio ad pœnitentiam per Archidiaconi vmbram reuocari & in templum reductum, poſt preces publicas, ac manus Epiſcopalis impoſitionem, abſolui & reconciliari. &c. *Comœdia publicæ pœnitentiæ.* *Traiectina Comœdia.*

Cum autem ſcriptum ſit: Nomen Domini non eſſe in vanum aſſumendum, cogitet Lector, qualis ſit prophanatio, verbo abſolutionis in Eccleſia ita ludere, ſicut Hiſtriones in Comœdijs ſolent facere. Potius opera eſſet danda, vt publica pœnitentia, confeſſio & abſolutio, ad veterem ac verum vſum reſtitueretur.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, IN HAC QVARTA PARTE

Examinis obiter allegatorum & explicatorum.

NOTA.

Numerus primus capita locorum ſacræ Scripturæ: ſecundus paginas: tertius vero paginarum verſus demonſtrat.

GEn. 1. Deus fecit hominem ad imaginem ſuam 40.25.41.11 59.52. Ecce omnē herbam dedi vobis in eſcam 163.35.& 171.6. vidit Deus omnia quæ fecerat, & erāt valde bona. 171.3
2. De ligno ſcientiæ non cōedes 164.23. 166.32. 175.32. 220.17. appellauit Adā nominibus ſuis cūcta animantia. 60.1. 163.9
3. Quia feciſti hoc & obediſti voci vxoris 91.19. 94.36. maledicta terra propter te 163.42. in labore vultus tui manducabis panē 258.2. Terra es, & in terram reuerteris 8. per tot. 93.31. Adam eiectus de Paradiſo 115.46. 175.50. 180.10. 231.13.
4. Abel de primitijs offert 60.1.
7. De mundis animalibus ſeptem. 163.37
8. Noe altare conſtruxit Domino. 60.2
9. Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum 163.34. carnē, vt olera, comedetis 214.22. Noah inebriatus 216.48
11. Vr Chaldæorum 32.31
19. Loth inebriatus 216.48
22. Abraham filiū Iſaac immolaturus 49.15. 58.31. Altare erigit 60.3
23. Abraham adorat populū terræ 61.39. 71.41
28. Lapidem erexit in titulū 36.17. 62.2
31. Furata eſt Rahel ſimulacra Iacob 32.3. ibi. 52
32. Vir luctās cum Iacob 32.7 31.4
33. Iacob adorat Eſau 61.39
35. Abijcite Deos alienos, qui ſunt inter vos 32.3. 33.16
47. Iacob adorat Pharaonem 61.39
50. De Ioſephi ſepultura 7.1
58. De ſanctificatione ſabbati 246.9

EXod. 3. Rubus ardens 32.9
12. Cultu perpetuo Paſcha celebrabitis 254.10
13. Ioſephi oſſa aſportate 6.52 coluna ignis & nubis 32.9
16. Nemo egrediatur loco ſuo die ſeptimo 255.33
20. Nō facies tibi ſimulacru, vt colas illud 33.47. 35.1. ib. 21. 36.46. 41.33. 54.14. 57.31 61.52. 73.3. quæ in cœlis ſur ſū, aut in terra deorſu 34. 26.35.1. nō adorabis ne[illegible] les ea 34.39. 61.52. 64[illegible] 16.73.3. non aſſumes no[illegible] mē Domini in vanum [illegible] 40. ſex dieb. creauit De[illegible] cœlum & terram 25[illegible]
24. & 34. Moſes ieiunat [illegible] dies 150.47. 175. 54.18[illegible] 220.27
25. Fac duos Cherubinos [illegible] os 36.29. 57.33. 60.7. 61[illegible]
31. Impleui Bazaleel ſpiritu Dei 36.34. pactum hoc e[illegible] ſempiternum 254.9
32. Hi ſunt Dij tui 33.32. cra[illegible] ſolennitas erit Domini, ib[illegible] 38. ſedit populus vt mandu[illegible] caret & biberet 3[illegible].4. [illegible] 54. peccauit populus m[illegible] recedens a via, quā oſtend[illegible] cis 33.40. cult⁹ vituli au[illegible] 33.29. in die viſitationis & hoc peccatu viſitabo 9[illegible]
33. Coluna ignis & nubis 3[illegible]
35. Non ſuccendetis ignē die ſabbati. 255.[illegible]
39. Mala punica ex auro in veſte Pontificis. 36.4[illegible]

LEuit. 10. Vinum & omne quod inebriat non bibetis 161.32. 249.[illegible]
11. De mundis & immundis animalibus. 163.[illegible]
16. & 23. Affligetis a[illegible] ſtras 148.50. 15[illegible].20. 19[illegible]

omnis anima quæ nõ fuerit afflicta hoc die, pibit de populis ſuis 149.51.160.4
20. Liberos per ignem ducere Moloch 30.15
22. Mortuum tangens immundus habetur 4.13
25. Legitimum præceptum & ſempiternum erit 254.12
26. Ne feceritis vobis idola 34.14.35.2. nec lapidem in ſignitum ponetis ad adorandum 36.12

NVm. 1. & 21. Chemos idolum Moabiticum 30.1
6. Nazaræi vinum non bibunt 220.43.239.37
7. De medio Cherubin Deus loquitur 57.35
8. Cum quinquageſimum annum impleuerint, ſeruire ceſſabunt 254.40
11. Iſrael contra Deum murmurat 221.42
12. Miriam lepra percutitur 91.18
14. Dimiſit pctã populo: attamen nemo eorum videbit terram promiſſionis ib. 17
16. Aaron ſtans inter viuos & mortuos orat ibid. 34
21. Serpens æneus erectus 36.40.71.4
23. Excelſa Baal 29.39
25. Baalpeor Moabitarum ib. 48. Fornicatio Iſraelitarũ cum Moabitis ib. 50. coniugatus eſt Iſrael ipſi Baalpeor ibid.
30. Votum & iuramentum de ieiunio

DEut. 4. Vocem eius audiſtis, ſimulacrum non vidiſtis 34.36.39. ſimulacrum cuiuſcunque figuræ 34.22
5. Ne feceris tibi ſculptile aut ſimilitudinem 34.13.35.21 Memineris quod ſeruus fueris in Ægypto 253.37
8. Afflixit te, & eſurire te permiſit 150.30. cum comederis & ſaturatus fueris, benedicas Domino 172.3
12. Non facies quod vobis bonum videtur 8.42.31.41 65.20.82.9.173.51. coram Domino comedes non lætaberis 154.27
13. Si Propheta ſurrexerit & ſignum dederit 17.22.6[illegible].3
14. De mundis & immundis animalibus 163.[illegible]8
15. Seruiet tibi in æternum 254.36
17. Aſtaroth à fœtura ouium dictus 30.17
18. Prophetam excitabo eis 254.14
25. Iuxta menſuram delicti erit modus plagarum 79.48 91.28
27. Maledictus qui facit ſculptile 35.3.36.11
28. Maledictiones alicui infligi 82.12.[illegible].50
32. Impinguatus recalcitrauit 155.25.122.1.154.35. Sacrificauerunt Dæmoniis, Siddim 30.52

IOſ. 2. Duodecim lapides erigendi 36.18
22. Duæ tribus cum dimidia altare erigunt ibid. 26
24. Seruieruntq; dijs alienis 31.54 32.[illegible] Lapis erigitur in teſtimonium [illegible] fœderis 36. 18. Oſſa Ioſeph ſepulta 7.38

IVdic. 2. Seruierunt Baalim 33.54
2. & 3. Aſtaroth Sidoniorum 30.16
8. & 9. Baalberith ibid. 7.
11. Chemos Moabitarum ibid. 1.
16. Dagon idolum ibid. 20
17. Conſecraui hanc pecuniã Domino 33.9. idolum Michæ 32.53
18. Iehoua adeſt itineri veſtro 33.10
20. Ieiunauerunt vſque ad veſperam 149.11.151.35

1. REg. 1. Anna flebat nihilque comedebat 158.38 Anna orat flens largiter ib. Samuel vinum non bibit 220.43. manebit in tabernaculo vſque in ſ[illegible]culũ 254.39
5. Dagon Philiſtinorum 30.20.
6. Hauſerut aquam & effuderunt eam coram Domino 157.43. Ieiunauerunt in die illa 149.12. Lapis adiutorii 36.24
10. Dauid adorat Samuelem 61.40
15. Quia mendacium Teraphim eſt inobedientia 33.17
19. Michol ponit imaginem hominis in lecto 35.50
21. Dauid edit panes propoſitionis 164.30
30. Ægyptius qui trib. diebus non comederat 157.17
31. Saul & Ionathas ſepulti s 8.1. Ieiunauerunt ſeptem diebus 14[illegible].33.151.35

2. REgum 1. Sciderunt veſtimenta ſua 12.28. planxerunt, fleuerunt & ieiunauerunt 151.33
3. Scindite veſtimenta veſtra 152.2[illegible] ante occaſum Solis guſtauero panẽ ibid.
12. Ideo ſuſcitabo ſuper te malum 91.13. Dauid orans pro filio ſuo, ieiunat 151.38.157 37. pernoctauit dormiẽs in terra 152.3. noluit cum ſenioribus domus ſuæ cibũ capere 151.37. ſeptimo die infans moritur 93.12 Dauid expleto ieiunio lauit 152.31
15. Si voluerit, reſtituet me in regnum 95.6
19. Berzellai cupit ſepeliri cũ patribus ſuis 8.4
21. Saulis oſſa translata in ſepulcrum paternum ibid.
24. Peſtis immiſſa ſuper populum 91.13. Dauid orans ceſſare facit peſtem ibid.

3. REg. 7. Imagines variæ in ornatu templi 36.24.
Aſtaroth Sidoniorum 10.16. Chemos idolum Moabitarum 30.1. Moloch Ammonitarum 30.13
13. Propheta non debet panẽ comedere in Bethel 220.37
15. Miplezeth 30.[illegible]
16. & 19. Genufle&ere Baal

29.43.DomusBaal ibi.40.
18.Prophetę&ſacerdotesBaal ibi.Baal exaudi nos, ibi.
46. Deus igni abſumit victimam. 32.41
19.Eliæ ieiuniū ad dies quadraginta 150.48.175.54.182
34.192.32.194.24.220.27.
Reliq mihi 7.millia 137.14
21. Ieſabel indicit ieiunium 159.22. Ahab ieiunauit & dormiuit in ſacco 149.16.
152.33.156.47.161.29
22. Panis tribulationis & aqua anguſtiæ 164.43
4. REg. 1. Baalzebub Ammonitarum 30.22
3.& 10. Statuæ Baal 29.41
5. Rimnon idolū Syriæ 30.11
10.Sacrificia Baal, ibid. Feſta & ſolennitates Baal 29.41
13.Eliſęi oſſiu contactu mortuus reſuſcitatur 5.29 6.13
17. Succoth,Benoth,Nergel, &c. 30.30
18.Ezechias ſerpentem æneū confringit 36.48
21.& 25. Altaria, luci & vaſa Baal 29.41. Genu flectere coram Baal ibid.42
23.Militiā cœli colere 30.47 incenſum Baal 29.42.Liberos per ignem ducere Moloch 30.13.Equi currus Solis 30.49. Aſtaroth Sidoniorū 30.16.ChemosMoabiticu idolum ibi.2. Ioſias oſſa eruta comburit. 8.6.
Oſſa Prophetæ intacta māſerunt ibid.10.
2. PAral. 25. Pſalmi & Hymni decantati 225.1
2. Paral. 3. Variæ imagines in ornatu templi 36.36
7.Deus in igni apparet 32.41
12.Quia humiliati ſunt, non diſperdam eos 153.30
20.Ioſaphat prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda 149.
17.158.46.161.37
23. Prophetæ & ſacerdotes Baal 29.45
ESdr. 8. Prædicaui ieiuniu, &c.149,18.153.20.158.50.
161.29.Ieiunauimus & rogauimus Dominū 149.20
9. Euulſi capillos capitis & barbæ 153.23
NEhem.1. Sedi,fleui, luxi & ieiunaui 152.41.158
52.161.26
8. Comedebant pinguia & lætabantur 152.13
ESth.4.Mardochæus ſcidit veſtimenta ſua 152.53.Ieiuniu vlulat⁹ & fletus 152.50.
161.29.Ieiunate ꝓ me 199.22
9.Ieiuniu duodecimi menſis 158.54.Obſeruāda ſuſcepérut ieiunia&preces 149.23
IOb. 1. Filios ſuos ſacrificiis ſanctificabat 171.47
9.Induta eſt caro mea putredine 3.50
10. Vado ad terram tenebroſam ibid.51
19. In hac carne mea videbo Dominum ibi.27
PSal.16. Caro mea requieſcit in ſpe 4.12. Sanctis q in terra ſunt 35.25.60.17
17. Vt venter eorum impleatur 171.44
22. Edent pauperes & ſaturabuntur 173.10
25. Ad te Domine leuaui animam meam 158.29
32.Beati quorū ſunt tecta peccata 101.24. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus 83.38
34.Benedicam Dominum in omni tēpore 173.4.Declina à malo & fac bonū 93.
50. Cuſtodit Dñs omnia oſſa eorum 4.3.5.47.8.26
36. Humiliabā in ieiunio animā meā 148.43.153.23.161.
40. tanquam qui fratrem aut matrem luget 153.3
42. Fuerunt mihi lacrymæ panes 151.51
45.Vultum tuum diuites deprecabuntur 64.40.71.16.
Omnis gloria filiæ Regis intus eſt 197.12
49. Nemo fratrem ſuum redimere poteſt 97.6
51. Miſerere mei Deus 173.4.
Spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum
156.31
62. Nonne Deo erit ſubiecta anima mea
69. Fletu & ieiunio animam meam affligebam 14[illegible]
78. Tentauerunt & exacerbauerunt Deum 175.[illegible]
80. Cibabis nos pane lachrymarum 151.52.162.[illegible]
96. Omnes dij gentium elim 30.[illegible]
99. Adorate ſcabellum pedes eius 64. 47. Adorate in montem ſanctum eius
71.12
102.Oblitus ſum comedere panem 157.30. Cinerem pane comedi 151.53.[illegible]
103. Qui ſanat oēs infirmitates meas 92.52. Longe fecit à nobis iniquitates [illegible]
104. Vinū lætificat cor hominis 214.24.Aperiēte te manū,implentur bonis [illegible]
106. In ſimilitudinem bouis comedentis herbam [illegible] & coniugati ſunt ipſi Baalpeor [illegible]
111. Confeſſio & magnificentia opus eius Eſcam dedit timentibus ſe [illegible]
115.Aures habent&non audiunt 31.17. Deus autem noſter in cœlo eſt 34.[illegible]
116.Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius
4.3
117. Laudate Dominū omnes gentes 173.19.veritas Domini maneat in æternū [illegible]
119. Reuela oculos meos [illegible]
46.funes peccatorū circumplexi ſunt me 109.5. particeps ſum ego omnium timētium te ib.5.in æternū Domine verbu tuū permanet 254.7.lucerna pedibus meis verbum tuum [illegible]
39.20. meditatio ſermonum tuorum illuminat [illegible]
122. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi [illegible]

eius participatio in idipſum 100.14
130. Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſuſtinebit 85.37
143. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens ib.
145. Exaltabo te Deus meus Rex 172.19. aperis tu manũ tuam, & imples omnia benedictione 172.50
149. Ad faciendam vindictam in omnibus 100.19

PRou. 13. Redemptio animæ viri diuitiæ eius.
20. Luxurioſa res eſt vinum 143.39
23. Qui vina ſectantur, ſpectabunt extraneas ibid.
30. Ne bibant & obliuiſcantur iudiciorum ibid.
Ccl. 4. Edamus in lætitia panem noſtrum 171 47
10. Væ terræ, cuius principes mane comeſſantur 155.41. 184.31

ISa. 1. Cũ extenderitis manus veſtras, non audiã 158 18. bona terræ comedetis 214 23
2. Talpas & veſpertiliones colentes 30.49
5. Væ qui conſurgitis ad ſectandam ebrietatem 184. 43. opus Domini non reſpicitis 174 20
6. Deus ſuper ſolio ſedens 32. 7
8. Veritatem à mortuis requirere 68. 4. Si non dixerint iuxta verbum hoc 4.33
11. Sepulchrum eius glorioſum 4.18
22. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur 184. 46.23 .25
26. Mortui tui viuent 4.5
28. Præ ebrietate ignorauerunt iudicium 184.35
30. Panis arctus & aqua breuis 151.52
34. Deus eſt qui remittit peccata 31. 8
37. Non erant Dij, ſed opera manuum hominum 31. 8. Neſroch Aſſyriorum 30.12
40. Cui ſimile facietis Deum 31. 9. 35. 21. 37. 32. artifex conflat ſimulacrum 31.10
41. Faber confortauit ſimulacrum 31.11
42. Calamum conquaſſatum non conteret 88 43. gloriam meam alteri non dabo 68.41
44. Sculptile conflauit ad nihil vtile 31.14
45. Pudefiant fabricatores idolorum ibid.19
46. Bel Babyloniorum 30.28. Nebo Babyloniorum ib.29 Conducunt artificem, vt faciant Deum ibid.21
53. Percuſſus eſt pp peccata noſtra 82 31. pœnas noſtras ipſe ſuſtinuit 81.4.82.52
56. Veniunt in pacem & requieſcunt 4.3
57. Requieſcunt in cubilibus ſuis 8.23
58. Ieiunauimus & nõ aſpexiſti 154.22.158. 5. non inuenitur voluntas tua in die ieiunij 48. 13. ieiunatis ad lites & cõtentiones 183.28. nolite ieiunare ſicut hactenus 148.31.153.4.199 43 in ieiunio curuabunt caput 153 4. hoc eſt ieiunium quod elegi 148.52.151.2.177 50.184.34. ſi animam afflictam ſatiaueris 147.48
60. Vt prædicem captiuis dimiſſionem 88.48.127.35
64. Iuſtitiæ noſtræ, quaſi pannus menſtruatæ 83.34
65. Menſam Gad adornantes 30.41. libamen Meni conſecrantes ibid.

IEre. 7. & 23. Suffitum facere Baal 29.43. Reginam cœli colentes 30.48
8. Eiicient oſſa eorum de ſepulcris 8.11
10. Lignum formatur, auro ornatur 31.24
12. Saginantur vt oues ad diẽ occiſionis 171.45
14. Etiamſi ieiunent non exaudiam 154.3 .199.37
15. Si pretioſum a vili ſeparaueris 251.32.262.10
18. Pœnitebit me mali, quod cogitaueram 82.51.94.43
19. & 32. Excelſa Baal 29.39. liberos immolare Baal ib.47
30. Caſtigabo te in iudicio 93. 23
31. Faciam fœdus nouum 160 12. iniquitates eorum non recordabor 92.17
32. Baal ſuper tectis cultus 29 40
36. In die ieiunii quod prædictum erat 149. 25. liber Ieremiæ legitur 159.18
46. & 49. Quibus non erat iudicium, hi bibendo biberunt 93.25
48. Chemos Moabiticum idolum 10. 1
50. Bel Babylonicus ibid.37

EZech. 1. & 10. Facies hominis, leonis, bouis & aquilæ 33.46
4. Subcineritium hordeaceũ comedas 151.53. 164.30
6. Cadent in medio idolorum 31.28
8. Reptilia & idola depicta 30 4. Thamutz ibid.
9. Non gemunt ſuper abominationibus 87.31
14. Poſuerunt idola in cordibus 31.29
18. Peccatorum eius non recordabor amplius 82.49
20. Scient, quia ego Dominus ſanctificans eos 253.38. in præceptis meis ambulate 173. 54. deflexerunt ad idola Ægypti 33.20
21. Teraphim gentium 33.13
41. Cherub faciem hominis habuit 57.35

DAn. 1. Daniel cũ ſociis abſtinet à cibis regiis 164.14
6. Rex pernoctauit incœnatus 152.21
7. Antiquus dierũ 32. 8.37.35
9. Deprecatus ſum Dñm in ieiunio 149.27. 153. 9. ex

audi preces ſerui tui propter Dominum 61.40. adducatur iuſtitia æterna 81.8

10. Panem deſiderabilem nō comedi 149.29.151.22.159.2.168.5. Vnguento nō ſum vnctus 151.22. Vt affligeres te in conſpectu Dei tui 149 27.153.22

12. Qui in puluere dormiunt 8.23

OSe.2. Argētum & aurum cōtribuere ad cultū Baal 29.46. me vocarunt Baali 33.50

3. Viſitabo contra eos dies Baalim 31.31

4. Vinum & ebrietas cor auferunt 184.41

8. Artifex fecit illum, & non eſt Deus 31 31

11. Sacrificant Baalim ibid.33

Sacrificate 148.44

JOel 1.& 2. Sanctificat ieiunium 156.18.157.12

2. Conuertimini ad me in ieiunio & planctu 152.9. ſcindite corda veſtra & non veſtes ibi. quis ſcit ſi conuertatur & pœniteat 95.16. egrediatur ſponſus de cubili ſuo 152.42

AMos 5. Portaſtis Sichur 30.34. Adoratis idola, ideo transferam vos 31.34

6. Canitis bibentes vinum 184.48

JOnæ 3. Prædicetur ieiuniū 149.14.156.18.157.35. nec homines nec iumenta comedant 156 47. vidit Deus opera Niniuitarum 103.36. quia cōuerſi ſunt à via ſua mala ibid.156.48. Niniuitæ non fuerunt deleti 91.32.94.47.95.16

MIch.1. Omnia idola ponā in perditionem 31.35

7. Iram Domini portabo, quia peccaui ei 157.39. proiiciet in profundum maris omnia peccata 82.49

NAhum.3. Oſtendam gentib turpitudinē tuā 137.4

ZEph.2. Quærite humiliationem 153.32

ZAch.7. Nūqd ieiuniū ieiunaſtis mihi 148.31.151.24.154.31.160.43.178.5.199.45

8. Ieiunium, quarti, quinti, ſeptimi & decimi menſis 160 44.192.43.251.17

10. Simulacra locuta ſunt vana 31.35.33.13

JVdith.4. Humiliauerunt animas ſuas in ieiuniis 149 40. Si permanſeritis in ieiunijs & orationib. ib. 161.25

6. Expleto ieiunio eos refecit 167.21

8. Ieiunabat omnibus diebus viduitatis ſuæ ibid.

SAp.13. Artifex hominis effigiem faciens 23.50

14. Initium fornicationis eſt excogitatio ſimulacrorum ibid.23.30.7

15. In errore nos non ſeduxit malę artis excogitatio 24.1

TOb.3. Sara trib. diebus & noctibus non edit aut bibit 149.43.152.15

4.& 12. Ieiunium & eleemoſyna liberat a peccato 1[illegible]2.2

12. Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna 149.45

SYrach 31. Modicū ſufficit homini temperāti 1[illegible]4.25

32. In luctu muſicam eſſe intempeſtiuam 153.3

34. Homo ieiunās ꝓpter peccata ſua, & rurſum vadens, & eadē faciēs 154.36.181.22

46. Sit memoria eorum in benedictione 6.48

46.& 49. Oſſa eorū locis ſuis reuireſcent 4.8.7.19

48. Eliſæi corpus poſt mortē prophetauit 5.45.7.24

49. Oſſa Ioſephi aſſeruata 7.1 poſt mortē ꝓphetarūt ib.9

BAruch.1. Plorabant, ieiunabant & orabant 150.2

2. Oſſa patrum de loco tranſlata proijcientur 8.12

1. MAchab.3. Defecit tibia & cithara 152.54. ieiunauerunt illo die 149.51

2. MAc.6. Eleazar nō comedit porcinā carnē 14[illegible]

7. Septē fratrum cōſtantia ib[illegible]

13. Miſericordiam petentes cū fletu in ieiuniis 149.[illegible]

MAtt.3. Cibus Ioannis Baptiſtæ 199.37. facite fructus dignos pœnitentiæ 93 49.109.23.125.52

4. Chriſtus 40. dies & noctes ieiunauit 150.45.175.54.178.4.191.48.200.19.220.35.224.26.238.52.245.26. Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſerui[illegible] 52.44.64.16.ibid.30.71.[illegible]

5. Ne iuretis per cœlum 5[illegible]

6. Fiat voluntas tua 95.10. [illegible]mitte nobis debita noſ[illegible] 160.12. Ieiuniū hypocrita[illegible]rum 154.38.200.1. Tu a[illegible]cū ieiunaueris 153.12.200[illegible]

7. Ite per anguſtam viam [illegible] 14. Intrinſecus ſunt lupi [illegible]paces 214.[illegible]

9. Diſcipuli Ioannis & Phar[illegible]ſæi ieiunant 161.25.2[illegible] Non poſſunt filii ſponſi [illegible]gere 157.48.16[illegible].52.200.[illegible] Cum auferetur ab eis ſponſus, ieiunabunt 14[illegible] 44.231.54. Nemo aſſumens [illegible]tum nouū immittit [illegible] veteri 154.46.1[illegible] Mulier profluuio ſanguinis liberata 4[illegible].22. Confide fili, remiſſa tibi ſunt peccata 86.14.92.4[illegible]. Nō e[illegible] mortua puella ſed dormit 4[illegible] Chriſtus mortuum [illegible] ibid.14

10. Quicquid vobis apponitur edite 2[illegible]

11. Non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta 5.9. Lex & Prophetæ vſq; ad Ioannē 254.

16. Venit filius hominis edens ac bibens 2[illegible]1.5.[illegible]4[illegible]

11. In ſacco & cinere pœnitentiam egiſſent 156.[illegible]4 Diſcite à me quia mitis ſum 177.34.22[illegible]

12. Diſcipuli euellunt ſpicas ſabbato 255.[illegible]

13. Ini

3. Iuſti fulgebunt vt ſol. 3.30
4. Sepultura Baptiſtæ 4.46
14. &c. Chriſtus acceptis pa-
nibus gratias agit 171.30
15. Fruſtra me colunt mãda-
tis hominum 1[illegible].27
Nõ quod intrat in os inquinat,
inquinat hominẽ 164.4[illegible]
210.54. Magna eſt fides tua
fiat tibi ſicut vis 126.[illegible] No
lo eos dimittere ieiunos
150.22
16. Tibi dabo claues regni cœ
lorum 15.13.84.29.86.6.
Quicquid ligaueris aut ſol
ueris ſuper terram 79.25.
81.17.84.39
17. Non eijcitur, niſi per ora-
tionem & ieiunium 149.5.
159.7.161.29
18. Lucratus es fratrem [illegible].14
Si te non audiet aſſume v-
num atque alterum 89.2[illegible]
Dic Eccleſiæ 89.20.106.1[illegible].
Quicquid ſolueritis ſuper
terram ibid. Vbi duo aut
tres congregati fuerint 155
21.265.14. Dominus remit-
tit ſeruo debitum [illegible]9.2[illegible].3
4.86.12. Seruus conſeruum
iugulans 83.3
21. Soluite aſinam 86.40
22. Cuius eſt hæc imago? Cæ-
ſaris 36.49.[illegible]. In his duo
bus præceptis pendent lex
& Prophetæ 210.6
23. Amant ſalutationes in fo-
ro 61.42. Iurare per tem-
plũ 5.3. Culicem colare, &
camelum deglutire 33.12.
Sepulcra foris pulcra, intº
plena oſſibus 3.48.6.27.
Ædificatis ſepulcra Pro-
phetarum ibid 29
24. Dabunt ſigna & prodigia
17.22.67.49
25. Virgines prudentes non
dant aliis de oleo ſuo 83.51
97.6. Quando vidimus te
famelicum, & cibauimus
te 83.52. Quicquid vni ex
minimis meis feciſtis 71.44
26. Aufer calicem à me 96.37
Non quod ego volo, ſed
quod tu vis 95.1[illegible]
28. Docete eos ſeruare, quæ
ego præcepi 1[illegible]7.26

MArc. 2. De panib. propo-
ſitionis 164.3[illegible]. Domi-
nus eſt filius hominis eti-
am ſabbati [illegible]5.46 [illegible]26.7
4. Neſcitis parabolam hanc
6. Si dimiſero eos ieiunos 150
22
11. Non permiſit vt vas depor
taretur per templum 56.3
16. Prima ſabbati vẽniunt
216.45. Angelus in albis ſe-
dẽs in ſepulcro [illegible]. Signa
q ſequentur credentes 5.23
LVc. 1. Multitudo populi
orabatur foris 25[illegible].3[illegible]. ad
dãdã ſcient ã ſaluti 8[illegible].48
2. Ieiuniis & obſecrationib.
ſeruiens Deo 1[illegible].9.3[illegible].15[illegible].7
3. Spiritus ſanctus deſcendit
corporali ſpecie quaſi co-
lumba 32.6.[illegible]7.30
4. Chriſto datur liber Eſa.æ
Prophetæ
5. Qui erant ſocij Simoni 99.
28. Non poteſtis facere, vt
filij thalami ieiunent 2[illegible]0.27
6. Væ qui ſaturati eſtis & ri
detis 184.50
7. Peccatrix pedes Chriſti la-
crymis rigat 104.5.126.16
Cõdonauit vtrique 90.1[illegible].
Dimiſſa ſunt ei peccata
multa 106.17. Remiſſa tibi
ſunt peccata 86.14.92.28
8. Miniſtrabant ei de faculta-
tibus ſuis. Semen volupta-
tibus ſuffocatur 1[illegible]3.29
10. Qui vos recipit, me reci-
pit 71.44
11. Beelzebub princeps dæ-
moniorum 30.2[illegible]
13. Niſi pœnitentiã egeritis, ſi
militer peribitis 56.3[illegible].94.4[illegible]
14. Num licet ſabbato ſanare
246.34. Beatus qui edit pa-
nem in regno cœlorũ 171.52
15. Paſtor quærens & reperiens
ouem 43.36. Gaudium in
cœlis eſt ſuper vno pecca-
tore reſipiſcente 87.24
16. Diues epulabatur ſplẽdi-
de 171.43. Recepiſti bona
in vita tua ibi. Habent Mo-
ſen & Prophetas 68.5
17. Cum omnia feceritis di-
cite ſerui inutiles ſum' 83
33. Fides tua te ſaluũ fecit
126.1. Regnum Dei non ve-
nit cũ obſeruatione 191.10
18. Ieiuno bis in hebdomade
1[illegible]4.[illegible]1.1[illegible]1.1[illegible].2[illegible]0.5. Deci-
mas do omnium. Abiit
hic iuſtificatus 92.45
21. Templũ multis donis or-
natũ [illegible]. Leuate capita ve
ſtra 59.3[illegible]. Ne corda veſtra
grauentur crapula & ebrie
tate 152.36.155.39 224.15
22. Deſideraui hoc Paſcha e-
dere vobiſcum 248.54.
Rogaui pro te, ne deficiat
fides tua 84.43
23. Hodie mecum eris in Pa-
radiſo 180.18
24. Obtulerunt ei partem pi-
ſcis aſſi 1[illegible]9.9. Prædicare
pœnitentiam & remiſſio
nem peccatorũ 8[illegible].51.85.37
IOan. 1. Ex plenitudine eius
omnes accepimus 69.6. ibi.
51. Ecce agnus Dei, qui tol-
lit peccata mundi 124.25
2. Chriſtus vino donat ſpon-
ſum 248.54
3. Spiritus vbi vult ſpirat 18.8
Sicut Moſes ſerpentem e-
rexit in deſerto 36.41. Qui
credit in filium, nõ iudica-
tur 81.13.82.48. Deus ſpiri-
tum non dat ad menſu-
ram. Ira Dei manet ſuper
ipſum 86.34
4. Neq; hic, neque Hieroſoly-
mis adorabunt 5.[illegible]6. Ver
adoratores adorabunt pa
trem in ſpiritu & veritat
ibid. 49.1[illegible].35.4[illegible].165.9
5. Noli amplius peccare 86.14
93.50.1[illegible]9.1.11[illegible].13. vt oẽs
glorificent filium ſicut pa-
trem 66.17. Qui non hono-
rat filium, nõ honorat pa-
trem ibid. 1[illegible]. non veniet in
iudiciũ 81.9.82.38. E mor-
te tranſibit in vitam 81.19

Qui in monumentis ſunt reſuſcitabuntur 3.6.8.2\
O peremini cibum qui non pereat 171.51. Operemini opus Dei 263.24
8. Neq; ego te condemnabo 8.16 (86.34
9. Peccatum veſtrum manet
14. Qui videt me, videt & Patrem 66.16. Ego in Patre, & Pater in me ib.i.
19. Conſummatum eſt 96.39
20. Sicut miſit me Pater ita & ego vos 86.10. Quorum remiſeritis peccata 80.51. 128.83.14.86.9.133.11. Vt credentes vitam habeatis per nomen eius 81.15

A Ctor. 2. Quotidie perſeuerabant in doctrina 255. 15. Diuidebant illa omnib. prout cuique opus erat ib. .. Signa & prodigia per manus Apoſtolorum 3.21. Infirmi vmbra Petri ſanati ib.
5.13. Non ceſſabant omni die docere 256.25
6. Stephanus plenus gratia & fortitudine 5.8.
8. Curauerunt vna Stephanū &c. ib. quia donum Dei exiſtimaſti pecuniis parari 84.4.86.24.98.41
9. Saul quid me perſequeris 97.9. Paulus trib. diebus non edit aut bibit 150.51
10. Quæ Deus purificauit, tu immūda ne dixeris 154.52 171.10. Petrus non vult ado rari 64.32. Vſque ad horam nonam ſedebam ieiunus 151.36.159.3.161.29. Huic omnes Prophetę teſtimoniū perhibent 80.46. Petrus baptizat Cornelium 255.9
13. Ieiunantib. illis dixit Spiritus ſanctus 149.36. Ieiunantes & orantes 159.5.151 29.251.52. Prophetæ per omne Sabbatum leguntur 254.54. Cū Dauid ætati ſuæ inſeruiſſet, dormiuit 8.52. Ciuitas cōuenit ad audiendum ſermonem Dei 155.8.
13.16.17 18. Apoſtoli Sabbato docuerunt 156.19
14. Dij ſpecie hominum deſcenderunt 31.2. cum oraſſent cum ieiuniis 159.5.149 39.151.30
15. Imponentes iugum ceruicib. 222.23. 223.38. Sabbato legitur Moſes in Synagogis 254.53
17. Ara inſcripta ignoto Deo 31.6. Numen non eſt ſimile auro & argento 37.43
18. Sabbato Paulus docet, aliis dieb. operatur 263.40
19. Sudariis Pauli impoſitis infirmi curantur 5.14. Magna Diana Epheſiorum 31.5
20. Prima Sabbatorum conueniunt ad frangēdum panem 255.6.263.44. Vſq; ad mediam noctem protrahitur concio 263.30. Paulus ad Pentecoſten aſcendit Hieroſolymam 256.20
21. Paulus ſalutat presbyteros 61.43
27. Decimūquartū diem ieiuni nunc permanetis 150.40
28. In ſigno Caſtoris & Pollucis 31.6.38.42

R Oman. 1. Euangelium eſt potentia Dei 39.20.53.25 Fruſtrati ſunt per cogitationes ſuas 32.25. Mutauerunt gloriam Dei in ſimilitudinem 30.54. Coluerunt præter creatorem 31.39
2. Qui approbāt aliorum peccata 87.31. Ira & indignatio 81 1. Propter vos blaſphematur nomen Domini 11.6
3. Faciamus mala, vt eueniāt bona 96.8. Remiſſionem peccatorum per eius ſanguinem 79.28. Iuſtificari hominem fide abſque operibus 83.27
4. Non operanti, ſed credenti 82.53. 3.27. Beati quorum remiſſa ſunt peccata 79.28 Cui non imputabit Dominus peccata 85.49. Quib. imputabitur credentib. 81.13
5. Iuſtificati fide pacem habemus ib.17. 253.90.13. Peccatum nō imputatur cum non eſt lex 85.48. Vnius Chriſti gratia exuberauit in multos 98.36. Per obedientiam vnius iuſti conſtituuntur multi 96.11
6. Manebimus in peccato, vt gratia abundet 94.6. Aboleatur corpus peccati 91.01 Chriſtus vltra nō moritur 97.16. Præbete membra veſtra arma iuſtitiæ Deo 5.21 Peccabimus cum nō ſimus ſub gratia 94.6. Prębete membra veſtra ſerua iuſtitiæ ibid.
7. Volenti facere bonum malum adiacet [illegible]
7. & 8. Corpus peccati & mortis [illegible]
8. Corpus propter peccatum mortuum eſt 94.29 [illegible] carnis ſpiritu mortificaueritis 94.11. Non ſunt condignæ paſſiones noſtræ [illegible] Vt conformes ſimus imagini Filij Dei 97.28. Affligimur tota die [illegible]
10. Zelum Dei habent ſed non ſecundum ſcientiam [illegible] Fides ex auditu [illegible]
11. Si permanſeris in bonitate [illegible]
13. Abiicite opera tenebrarum 93.52. Non in comeſſationib. & ebrietatib. 154.13. Corporis curā ne agatis ad concupiſcentias 153.16.156.40
14. Infirmum fide ſuſcipite 256.1. Alius olerib. veſcitur 137.31. Diem ad Deū conferens 256.34. Vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abundat 19.2[illegible] Scio in Chriſto Ieſu nihil eſſe immundum 164.44. Si propter cibum frater tuus contriſtatur 155.14. Regnū Dei non eſt cibus & potus 154.1 106.22. 213.42 216.[illegible] 233.52.235.22 2[illegible] 21[illegible]. Malū eſt homini, qui per offendiculum veſcitur 2[illegible]
15. Quæcunque ſcripta ſunt

inro

in noſtram doctrinam ſcri
pta ſunt 53.21. Gentes debi
tores ſunt ſanctorum, qui
ſunt Hieroſolymis 98.24
1. COr.1. Num Paulus pro
vobis eſt crucifixus 96
54.97.37. Placuit Deo per
ſtultam prædicationem
ſaluos facere 53.20
4. Nihil mihi conſcius ſum,
ſed in hoc non ſum iuſtifi-
catus 8?.42
5. Inflati eſtis, & non potius
luxiſtis 87.33. Ad interitũ
carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat
87.53.106.19. Paululũ fer-
menti totam maſſam fer-
mentat 87.42.1?1.6. Nam
& paſcha noſtrum eſt Chri
ſtus 25?.29
6. Ebrioſi regnũ Dei non poſ
ſidebunt 184.40. Sumus
membra Chriſti 3.1?. Eſtis
templum Spiritus ſancti,
ib. Glorificate Deum in
corpore veſtro ib.24
7. Vt vacetis ieiunio & ora-
tioni 149.7.1?2.45.181.39
Vir infidelis ſanctificatur
per vxorem fidelem 17?.?
4?. Præceptum Domini
non habeo 2?6.34
8. Nihil eſt ſimulachrum in
mundo 34.31. Eſca nos nõ
commendat Deo 1?.?.5.166.
23.226.3.225.41.2?3.?4.23?
20. Neq; ſi manducauerimus, abundabimus 241.50
9. Si ſpiritualia vobis ſemina
uimus, magnum eſt, ſi car-
nalia metamus 98.29. Qui
in agone contendit, per o-
mnia temperans eſt 159.9.
184.14. Caſtigo corpus
meum 153.26.155.50.184.16
10. Ne ſitis cultores idolorũ
31.40. Dæmonijs immolãt
& non Deo ib.41. Nihil in
terrogãtes propter cõſcien
tiam 164.49.201.9.226.40
11. Imitatores mei eſtote, vt
& ego Chriſti 7?.50. Si nos
ipſos iudicaremus, non iu
dicaremur 9.44.111.4?.
cum conueneritis ad com
edendum 2?5.9
12. Currebatis ad ſimulachra
muta 31.2. Vnius corporis
membra omnes ſumus 97.
22.99.27
14. Dicturus eſt Amen ad tuã
gratiarum actionem 255.12
vnuſquiſq; veſtrum canti-
cum habet ib.13. Deus non
eſt Deus confuſionis 255.
12.2?2.?4
15. Dormiunt in Chriſto 4.10
Qui baptizantur ſup mor-
tuis 14.5. Seminatur in
corruptione & infirmitate
3.29. reſurget in gloria ib.
16. In vna ſabbatorum vnuſquiſ
que apud ſe reponat 36.26
2. COr.1. Paſſiones Chriſti
abundant in nobis 97
29. Fit hoc pro veſtra con-
ſolatione & ſalute ib.46
2. Sufficit ei iſta correptio 89.
1?. ib.?2. Vt charitatem er
ga ipſum confirmetis ib.
29. Si quid donaui vobis,
propter vos in perſona
Chriſti 1?29. 4.?9.?6.47
8?.19.ib.5?.1?4.?
3. Fecit nos miniſtros noui
Teſtamenti 39.2?. Euange
lium eſt miniſterium ſpi-
ritus 53.27
4. Omnia hæc propter vos
97.27. Internus homo re-
nouatur 179.49
5. Vnus pro omnib. mortuus
eſt 97.37. Miniſterium re-
conciliationis 81.11.83.39
6. Templum eſtis Spiritus
ſancti 3.17
7. Dolor ſecundum Deum pa
rit pœnitentiam 88.22. pœ
nitentia ſecundum Deum
139.9. Genuit in nobis de-
fenſionem, indignationẽ
103.52.110.44. Commenda
ſtis vos quod puri ſitis 111.4
8. Societatẽ miniſterij in ſan
ctos 98.34.99.28. Propter
nos pauper factus, vt gra-
tia illius diteſceremus 98.
35. Veſtra abundantia illo-
rum inopiam ſuppleat ib.
11. In ieiunijs 149.40
12. Pro eo ter rogaui Dominũ
95.18. Lugeam eos, qui pec
cauerunt, & non egerunt
pœnitentiam 87.3?
GAlat.1. Si Angelus è cœlo
aliud euangelizauerit,
anathema ſit 8.39.248.32
2. Dextras dederunt ſocieta-
tis 99.28. Quod Petrus
non recto pede incedit ad
veritatem 165.9
3. Vt redimeret nos à maledi
ctione legis 85.49. Factus
pro nobis maledictum 82.
32.92.1?. Lex pædagogus eſt
ad Chriſtum 2?4.18. Non
amplius ſumus ſub pæda-
gogo ib.19
4. Miſit filiũ ſuum factũ ſub
lege 81.?. ſeruiebatis ijs, qui
natura non ſunt Dij 31.40.
Ad infirma & egena ele-
menta mundi 251.??.257.24.
Dies obſeruatis & menſes,
& tempora 19?.52.219.50.
22?.48.236.49.25?.22
5. In libertate, in qua Chriſtus
nos liberauit, ſtate 82.2.191
1. caro cõcupiſcit aduerſus
ſpiritũ 256.35. Comeſſatio
nes & ebrietates &c. 154.
40. Carnem crucifixerunt
cum concupiſcentiis 94.10
6. Abſit vt glorier niſi in cru-
ce Chriſti 74.14. Stigmata
Chriſti geſto in corpore
meo 3.?4.
EPheſ.4. Vnus Deus, vna fi-
des, vnũ baptiſma 99.33.
Deponite veterem homi-
nem 93.51. Condonate vo-
bis inuicem, ſicut & Chri-
ſtus vobis 90.16
5. Ne commercium habeatis
cũ operibus infrugiferis te
nebrarum 111.2. nolite ine
briari vino, in quo luxuria
eſt 184.44.187.10. membra
ſumus corporis eius 3.18
PHilipp.1. Ad perfectum &
confirmationem Euan-
gelii euenerunt 97.38

3.Inimicos crucis Chriſti 74.
14. transfigurabit corpus humilitatis noſtræ 3.23. vt conforme reddat corpori ſuo glorioſo ib.31.93.32
4.Scio egere & abundare 241 49

COloſ.1.Qui eſt imago Dei inconſpicui 66.21. impleo, quod deeſt paſſionum Chriſti 96.14.ib.50
2.Gaudeus a videns veſtrum ordinē 255.44.condonans vobis omnia delicta 85.48 90.17. nemo vos iudicet in cibo & potu 164.59 190.50 201.22.in parte diei feſti 251 22.256.36. vmbra futurorum. corpus autē Chriſti 165.17 Mortui eſtis in Chriſto ab elementis mūdi 166. 18.150.48.251.22. quid adhuc decretis tenemini 82. 3.256.34.iuxta præcepta ac doctrinas hominū 165.47. 167.31 174.2.201.22.corpori nō parcunt 155.11 205.46
3.Mortificate membra veſtra 108.54.ſicut Chriſtus vobis condonauit ita & vos 90.17

THeſſal.5. Vigilemus & ſobrij ſimus 155.36.ſobrij ſimus induti loricam fidei 184.22
2.THeſſ.2.Ne turbemini p ſermonem tanquā nobis auctoribus 208.39.per ſpiritum aut reuelationē 210.14. Chriſtus aduentu ſuo Antichriſtū abolebit 79 2. ſignis & prodigijs mēdacib.17.24.67.10. mittit eis efficaciam eluſionis 210.15
3.Qui non laborat, non manducet 258.1

TImoth.1.Quos tradidit Satanæ, vt diſcant non maledicere 87.53.89.23
2.Fiant obſecrationes, interceſſiones 255.10. pretium redemptionis pro omnib. ibid.15 (tus 35.46
3. Deus in carne manifeſta-
4. Attendentes ſpiritibus impoſtoribus 210.14.per hypocriſin mendacia loquētium 198.26 201.49.prohibentium cibos quos Deus creauit 163.52. 167.6. 170. 48.176.40.187.18.201.44. 207.49.221.15.ſanctificatur per verbum & precationē 163.26.167.6.172.11.205.38. de his ſi commonefeceris eos bonus eris miniſter 172 11.exerce te potius ad pietatē 159.23.corporalis exercitatio parū prodeſt 159.54 183.30.197.13.205.34.234.1
5.Vidua in deliciis viuens 152 8. argue eos corā omnibus 88.16 106.18.vt cæteri timorē habeant 87.43. modico vtere vino 155.17.205 39

TImoth.1. Formam habeto ſanorum verborum 183 14.188.23
2. Hæc commenda fidelibus hominibus 39.20.Si quando det eis Deus pœnitentiam 88.21
3.Poſſunt te erudire ad ſalutem 53.22. omnis ſcriptura diuinitus inſpirata 39.20
4. Vigila in omnibus 184.23

TIt.1.Epiſcopus non ſit violentus, ſed temperans 184.16.mundis omnia munda 164.42.171.10.176. 40.229 50
2.Senes vt ſobrii ſint 184.24. adoleſcentes adhortare vt ſobrii ſint ibi. vt abnegata impietate pie viuamus 93 53.

1. PEtr.1.Sāguis agni immaculati 181.42. hoc verbū quod per Euangelium delatum eſt ad vos 39.20
2. Sequamur veſtigia Chriſti 97.28.
4 Coſortes eſtis afflictionum Chriſti ibid 30. iudicium à domo Dei incipit 93.16
5. Humiliamini ſub potenti manu Dei 156.25. ſobrii eſtote & vigilate 155 39.184 21

1. PEtr.1. Subminiſtrate in fide veſtra virtutem ... 50. in temperantia patientiā 184.18.obliuiſcens purgationis peccatorū ... 93. 1. non arte compoſitas fabulas ſequimur ... habemus firmiorē ſermonem Propheticum ...
2. Per auaritiam fictis verbis de vobis negotiabuntur ... 54 libertatem illis pollicentur ipſi ſerui corruptionis ibid, Canis rediens ad vomitum ...
3. Detorquent ſcripturas ad ſuam pernitiem ...

1. IOan.1. Si dixerimus ... catum nō habemus ...
2. Aduocatum habemus ... ſum Chriſtum ...
3. Si quis viderit fratrem ... peccare, &c. 104 43 ... lachris 34 16 ...

HEb.1. Character ſubſtantiæ eius ...
4. Septimo die requieuit ... minus ...
8. Faciam teſtamentum ... uum ...
9. Cherubim gloriæ ... que ad tempora correctionis 253. 40. æterna redemptione parta ...
10. Vnica oblatione perfecit 96.43.non deſerentes aggregationem noſtram ... tuam ...
11. Iacob ſceptrum Ioſeph adorauit 64.4...
12. Quos diligit caſtigat ... ne radix amaritudinis ... pullulet 94 ...

IAcob 5. Si in peccatis fuerit, remittentur ei 104.4...

APoc.1. Dies Dominica ... 48
4. Abiiciunt coronas ſuas ... te thronum 8...
14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur ...
19. Noli facere, quia ſum ... ſeruus tuus ...

INDEX RERVM ET VERBORVM, IN HAC QVARTA PARTE EXAMINIS MEMORABILIVM.

Anterior numerus paginam: poſterior paginæ verſum deſignat.

A.

AEdias Babylonicus 210.24
Abgari hiſtoria apocrypha 44.16.71.19
Abſentem non eſſe colendum 42.9.
Abſolutionis doctrina per indulgentias labefactata 54 33.&pag.ſeq. publica lapſorū pœnitentiū abſolutio 56.30.104.41. abſolutio Papiſtica 90.20. ante aut poſt abſolutionē ſatisfactiones imponi 109.32.112.32. formæ abſolutionis in bullis 131.7. abſolutionem ſacramentalem præſtare indulgentiis 138.20
Abſtinētia 152.32.155.44.151 17.188.7.284.7. nō per ſe, ſed ſecundum fines diſtinguit hos, qui ei ſtudent 159 32. abſtinentia ab aliquib. cibis non eſt ieiuniū 151.9. 175.35. hoſtes eius 198.47. finis 248.9. diuerſitas abſtinentiæ 248.14
Accuſationes ſine redditis cauſis 231.41
Accuſatoris falſi pœnitentia 116.28.
Adam eiectus Paradiſo 115.46
Adamus Halberſtadienſis pœnitētiam agens 120.14.
Adamo indictū fuiſſe ieiunium in paradiſo 175.31
Adiaphoris annumerantur imagines 22 44 Adiaphorici ritus non rumpere debēt vnitatē fidei 213.36 116 5.238.40. quid ſit adiaphoron ibid.43. ſtudium circa res indifferentes 243.30
Adoleſcens per Ioannēa latrombus reductus 104.10
Adon 69.34
Adoratio an & qualis debeatur ſtatus 57.29. quid ſcriptura vocet adorationem 64.37.71.20.76.34. omnis adoratio imaginū ꝓhibita 64.16 cui ea debeatur ibi.
Adramelech 30.31
Adulterorū pœnitentia 114.12. adulteram ducentis ib. 51. vxorem adulteram nō pœnitentem agnoſcentis pœnitentia 116.39
Ægyptiorum de reliquiis Ieremiæ perſuaſio 16.1. tēpla 25.44. dii 27.23. idolū Apis 33.28. ſacerdotes quib. abſtinuerint 202.32.204.32
Ægyptus Mathematica ſtudia fo⸗it 262.14
Ælianꝰ de varia hiſtoria 10.3
Ærii hæreſes apud Epiphanium 233.21
Æſculapius Romam adductus 27.41
Æternum quid ſignificet in ſcriptura 254.31
Afflictiones noſtræ non ſunt meritoriæ 83.30.89.54.91. 8. cauſæ afflictionū 91.49 92.33. non tollunt eas indulgentiæ 93.46.94.17
Africanus 210.3.
Agni paſchalis benedictio 165 40.
Alanus 188.10.
Albertus Magnus 124.2
Albertus 151.1.
Albertus Krantzius 143.1.
Alexander ab Alexandria 2. 11.25.46.32.34
Alexāder Alēſis 124.1.127.21
Alexander VI. 140.29
Alexandri Magni reliquiæ 14 16. ſtatua & imago 24 4
Alexander Seuerus Chriſti imaginem habuit 41.31
Alexius 44.42
Alteria olim nō reliquiis ſanctorum, ſed Chriſto tribuebantur 14.36. altaria plura extructa ad effictas reliquias. 16.15. altare ſummum Romæ 138.46
Amelunxborn 20.16
Ammonitarū idolum 30.11
Amphilochius 51.53
Amplificationes Rhetoricæ in Patrib. 175.27.179.16.183.6
Anamalech 30.31
Anaſtaſius quos ſanet 62.36
Anathemata Conciliorum & Patrum 55. per tot. 65.25
Andradius 32.14. ibi.15
Andreæ reliquiæ 13.40
Andreas Abbas Amelunxbornenſis 20.16
Angariæ quatuor 191.33
Angeli nō colēdi 34.15.6[illegible]
Angelorum corpora ibi. 40
Angelis imperat Papa 128.2[illegible]

Angelus ſcriptor Papiſticus 128.27
Anglia quot dentes Apolloniæ habuerit 20.19
Animarum immortalitas 3.7
Animæ operationes iuuātur & impediuntur certa corporis diſpoſitione 154.52
Animi affectiones ſe per corpus produnt 156.34
Anni initium & exitium feſtiue habeamus 253.45
Anniuerſariæ panegyres ad ſepulcra martyrum 10.40
Annonius 69.35
Annuntiationis feſtum
Antigonus patris ſui cineres tranſtulit 13.16
Antiochi ſtatua 24.35
Antiquitati reuerentia debetur 9.46. auctoritatis eius vſus aut abuſus 204.40.205.52.215.41
Antoninus 81.37.86.44.128.33.188.49
Antonini ſtatua 25.6
Apis cultus 33.29
Apocrypha 206.17.208.23
Apocrypha allegare 44. per tot. 58.10.67.50.71. per tot.
Apollo Daphnæus 13.40
Apolloniæ dentes in Anglia 20.17
Apollonius 218.2
Apoſtolorum imagines inuocatæ 63.8
Apoſtolicarum traditionum fucus 206.18.232.25. Conſtitutionum Apoſtolicarum libri 206.20.232.26. canones Apoſtolorum 208.17.209.7
Aqua luſtralis 27.36. Aquæ effuſæ ceremonia 157.43 Aquæ benedictio 173.23. aquam frigidam aut calidam bibere 203.51. ea abſtinere 237.23
Ariſtogitonis ſtatua 24.29
Armeni 226.19.252.28
Arnobius 26.47.48.14
Aſcēſionis feſtū 260.48.207.22
Aſconius 102.28
Aſima 30.30
Aſtharoth 30.16.34.127.17.131.29.146.37
Aſtexanus 103.48.112.34
Aſterius 52.2
Aſſyriorum idolum 30.12
Athenienſium perſuaſio de oſſibus Theſei, ſtatuæ ab illis poſitæ bene meritis 15.50. Atheniēſiū ſacra 205.45
Auguſtus Alexādri reliquias conſpicit 15.14
Auentinus 69.35.138.50
Aues ſtrangulatas comedere 116.46
Aureus numerus 206.3

B.

Baal 29.35
Baal Berith 30.3
Baal Peor 29.48
Baal Zebub 30.22
Babylæ martyris reliquiæ 13.43
Babyloniorum idolum 30.27
Bacchanalia
Baptiſmum c[illegible]re etiā per cipim9 3.13. ſuper ſepulcris olim fuit baptizatum 15.1. ſecundo baptizari 108.28. Innocentiam in Baptiſmo acceptam per indulgētias reſtitui 121.23. baptiſmo æquiparare ingreſſum portæ cuiuſdam Romanæ 134.27. cum precib. & ieiunio adminiſtratus 174.42.211.42. tēpus Baptiſmi 174.47
Baptiſmi Chriſti feſtum 261.48.266.14
Baſilicæ ſanctorum nominibus appellatæ 12.20. hæretici illas non ingreſſi ſunt 12.29. ſine reliquiis ſanctorum nullam pro vera agnoſcere 19.28. cōſtructiones earū iuuare quid proſit 80.9. viſitare eas indulgentias meretur 125.21.127.19
Baſilidis hæreſis de martyrio pro Chriſto non ſubeundo 9.54.11.48
Baſilidis ſectatores 39.41
Baſilius Imperator 75.29
Bel Babyloniorum 30.27
Bellum cōtra infideles iuuare, quid proſit 80.10.125.
Benedictini carnes non edunt 15[illegible]
Benedictiones creaturarum 169.34. menſæ benedictio 172.15
Benoth 30.30
Bernhardinus 190.26.194.[illegible]
Bereſi ſtatua 2[illegible]1
Beſtiis mixti, quamdiu pœnitentiam agant 114.9
Biturigibus inuenti verſus de indulgentiis 131.11
Blondus 69.35
Bohemi nundinatores indulgentiarum in carcerem coniecerunt 137.40
Bona alia per ſe, alia propter aliud 153.51. bono nihil magis obeſt, quam hypocriſis & ſupercilio 20[illegible]
Bonauentura 76.46.19[illegible]
Bonauentura de implenda ſatisfactione Chriſti imperfecta 91.25.90
Bonifacius VIII. 1[illegible]
Bonifacius IX. 12[illegible] [illegible] 144
Brunſuicenſis Scholæ & Eccleſiæ conuentus ſacri & pietatis exercitia 26[illegible]
Burchardus 114.25.116.4[illegible] 116.50.118.31

C.

Caiani cur damnati 11[illegible]
Caietanus 145.[illegible]
Calamitatum cauſæ in reconciliatis 91.48.91.49.[illegible] per tot. 94. per tot. de impiorum calamitatib. quid ſentiendum 92.36. diſpenſatio rerū eſt in arbitrio Dei [illegible]
Calici inſculptæ picturæ 41.35
Caligulæ ſtatua 25.12
Caluinus de reliquiis ſanctorum 20.18
Canonicæ ſatisfactiones. Vide Satisfactiones.
Cantus ad funera 13.46. in cultu idolorum 27.2[illegible]
Capitis vertigo 202.34
Caranza 75.4[illegible]
Carena quid ſit & vnde dicta 115.28.120.20

Caro cruce frenatur 93. 18. crucifigenda 94. 10. coercenda ſpiritui ſubiicienda. 155. 44. 178. 34. 247. 30.
Carnis vſus in cibum, quã do homini conceſſus 165. 31 cauſa prohibitæ carnis in cibum 168. 41. Carnis eſus a quibuſdam prorſus damnatus 167. 13. 125. 36. in vitando eſu carnium perfectionem ponere 168. 6 217. 36 cauſæ prohibitionis eius carnium ex Scholaſticis 168. 52
Carnis cõcupiſcentias excitantia, aut ſedantia 183. 50 Ægypti Sacerdotes, & multi alii carnibus abſtinuerunt 202. 31. in eſu carnis tempore ieiunii quantum peccatum. 258. 4
Carnes prouocare concupiſcentiam. 183. 50. 217. 4. 227. 23. 243. 38. nomine conſtitutionis Apoſtolicæ abſtinentiam à carnibus prohibere. 204. 40. 208. 5. Iudæi cur non emant carnes e macellis gentium 208 49. qui introduxerint abſtinentiam a carnibus 217. 3. dicere eas immundas & execrandas. 243. 40. quando cœperit prohibitio 228. 26. 229. 30
Carnes ſuillas in ieiunio edere 229. 24. eſus carnum eſt res indifferens 227. 39. Monachis prohibitus. 168. 7. 217. 17
Carnes in quadrageſima venales nemo emere voluit per ſuperſtitionem. 239 30
Carolus magnus Synodum conuocat Francofurti. 69. 22. libri eius de actis ſynodi illius ibi. 49. filius eius Ludouicus. 72. 21
Carpocrates. 39. 47
Carrina quid & vnde dicta. 115 21. 120. 20
Carthuſienſes non comedũt carnes. 168. 5. 217. 17. 226. 52
Caſei benedictio. 169. 44.
Caſſander. 212. 14
Caſſianus martyr. 49. 40
Caſtigationes reconciliatorum, quomodo accipiendæ 92. 49. Caſtigationes peccatorum in Eccleſia, vide pœnitentia & Satisfactiones.
Caſus reſeruati 120. 19. 141. 19.
Catecheſeos exercitia.
Catonis imago. 24. 18
Celeris pœnitentia. 105 5
Ceterad reliquias ſanctorum 16. 12. ibi 37. 51. 6. in cultu idolorum. 27. 24. Cereus paſchalis. 253. 51
Ceremoniæ diſſimiles in fidei vnitate. 212. 50. 213. 45 249. 34. ceremoniarum in veteris Teſtamenti periodus. 253. 24. quatenus abrogatæ. 255. 26
Chriſtophorſonus. 21 33
Chriſtum crucifixum eſſe negat i. Baſilides. 9. 54. diuinitas eius ab Eunomio negata 12. 19
Chriſti imaginem olim patribus apparuiſſe. 32. 6. Chriſti imago quomodo colatur a pontificiis. 5. 14. an facienda & toleranda, 37. 1. 41. 35 Chriſti imago ad Abgaro communicata. 42. 32. 44 7. 71. 19. Chriſti crucifixi imago in Beryto. 44. 27 crux Chriſti inuenta. 45. 2. ſtatua Chriſti Cæſareæ Philippi 45. 25. 46 8. Petrus & Paulus olim cum Chriſto picti 45. 45. præter ſignum crucis etiam imago Chriſti crucifixi templis illata. 50. 21. 54. 53
Chriſtum ad ſignum crucis adorare. 53. 43. imago Chriſti quomodo habita fuerit. 63. 20. Maria & Ioannes cũ Chriſto depicti. 69. 49 de Chriſti adoratione. 66. 10.
Chriſtum ſecundum humanitatem adoptiuũ Dei filium dixerunt Feliciani 69. 24. crucis Chriſti conſecratio. 70. 43 77. 13
Chriſtus nos à culpa & pœna liberauit. 79. 27. 81. 20. 82 45. quomodo beneficia eius nobis applicentur. 96. 19. paſſionem & ſatisfactionem Chriſti facere imperfectam. 82. 30. 91. 28. Chriſtum ſolum hominem eſſe docuit Theodorus 124. 52. quomodo Chriſtus dicatur tollere peccata 124. 25. meritum eius non prodendum. 103. 18 Chriſtus in miraculis non imitandus, ſed admirandus. 191. 50. aduentu Chriſti limitata eſt lex Moſaica. 254. 44
Ciborum delectus eſt laqueus conſcientiarum. 147 28. ſuperſtitiones eum comitantes & ſecutæ, ib. 42. quo prætextu ea defendantur 148. 35. cibus lugentium peculiaris. 151. 49. cibo & potu animæ operationes impediri poſſunt 354 52. non ciborũ delectu, ſed abſtinentia definiendum eſt verum ieiuniũ. 162 36. ratio victus tempore feſtorum ac ieiuniorum. 162. 32. in ciborum commutatione ieiunium ponere. 162. 53. opinio neceſſitatis cultus & iuſtitiæ in delectu ciborum poſita. 163. 2. cibus mundus aut immundus vnde ſit æſtimandus. 163. 38. cauſæ diſcriminis ciborum in veteri teſtamento inſtituti. 163. 45. ratio conceſſorum, aut prohibitorum ciborum non à medicis eſt petenda. 163. 5. ibid. 36. cibi ſanctificatio vnde dependeat. ibid. 26. lex de ciborum diſcrimine ab rogata nobis. 164. 35. propter infirmos aliquandiu toleratas eſſe Leuiticas ob

ſeruationes ciborum in Eccleſia Chriſti.164.1.libertate Chriſtiana abolitæ ſunt leges Moſaicæ de cibis. 165.11.an Eccleſia poteſtatē habeat abrogata lege Moſaica de diſcrimine ciborum nouam de eo legem ſancire. 165.39. ciborum diſcrimen quomodo probetur ſeruandum.166.38.168.1. Pontificii idem quod olim hæretici de ciborum prohibitione docent.168.14.de conſecrationib.ciborum in papatu 162.22. formulæ conſecrationis cibi & potus apud Pontificios 169.55. cibi ſanctificatio ib.40. benedictio menſæ, & gratiarum actio poſt ſumptum cibū 172.15. ib.34.prohibitiones ciborū ſub prætextu ieiunii execratæ 175.49.moderationis in cibo & potu & aliis rebus commendatio.185.4. in delectu & prohibitione ciborum Papiſtæ ieiunium ponunt.186.17.Scholaſtici de cauſis prohibiti eſus carnium. ibid.52. refutatio prohibitionis ciborum. 187.16. Patres contra delectum ciborum ibi.40 de quantitate ciborum in ieiunio. 187.53. de pretiis Romanorum indultorum & licentiæ veſcendi cibis interdictis.195.39 ciborum delectus tempore Apoſtolorum.200 54. inter gentes 202.36. apud Eſſæos.203.20. à cibis abſtinere. quia res ſint abominabiles.225. 4.de delectu& prohibitione ciborū apud Montaniſtas.218 34.222 40. Ethnicorum abſtinentia. 202.41.Euſtachius de ciborum delectu.127.51. quando cœperit indici & obſeruari talis abſtinētia 228.41. 229. 30. ciborum diuerſæ obſeruationes 223. 41. opinio cultus in eo ibid. 50. cibos nō cauſari malitiā 243.8.248.2. ſanctitatē in delectu ciborum conſtituere 247.36. de reliquiis vide ieiunium. Item, caro, &c.

Cineres pœnitentibus aſperſi. 115 44. 120.9

Ciam. 30.36

Claudius presbyter contra peregrinationes. 18 11

Claudii cum Iona de Imaginibus certamen 72.10. quis ille fuerit, & quomodo miniſterio functus ſit ibidem 21

Claudium doctrinam peruertunt indulgentiæ.82 20.82.42.quæ ſint, quæ per claues non tollantur aut relaxentur. 94 50. eas tantum in terra valere. 114. fere per tot. 158.40

Clemens V. 126.32

Clemens VI. 328.23

Clemens VII. 129.17

Cochab 30.38

Cocitis ſtatua. 24.49

Cœlibatus Sacerdotum gentilium. 27. 29

Cœna Domini vide Euchariſtia.

Cœna Pontificiorum in die ieiunii. 188. 23

Coitus præter naturam quomodo puniatur.115.17. coitus cum animalibus pœna. 114. 9.116.13

Collatio pro cœna in diebus ieiunii. 18. 9.14. 44

Collectæ. 161.32

Commodi ſtatua. 25.32

Cōmunio. vide Euchariſtia.

Communio ſanctorum quo extendatur à Pontificiis 98.50.quid ſit. 99 26

Computus Eccleſiaſticus.216.6

Concilia & Synodi,&c. Concilium Agathenſe.106.21.115.29. Ancyranum. 113.27.117.37.118.24.203.18. Auraſicanum 106.22.Aurelianēſe.252.6. Cabilonenſe. 188.52.Carthaginenſe.18.53.107 13.110.23.112.54. Conſtantienſe.138.3. Elibertinū 51.4.54.12. 251 41. Francofordiana Synodus.69.11. Sexta Synodus.54.18.207.31.226 10. Septima ſynodus.75.17.&c. Octaua ſynodus. 75. 45. Concilium Gangrenſe.113 228 9.Lateranenſe.112.14.113 14.127.13.137.19. Lugdunenſe.163.43.Moguntinēſe 252.7.163 42. Nicænum. 21.34.56.48.70.7.113 27.117 34.259.37. Viennenſe. 127.1.137.4

Concilia qualia ferre poſſint Pontifici 56.52. concilium maior pars vincit meliorē. 69. 32

Conciones habitæ ad monumenta martyrum. 10.41.11 30.12.37

Conciones habitæ ex prædicto textu. 259.14

Coniugii cum adultera pœnitentiaria. 114.52. de ſorores aut cognatas conoſcens quomodo pœnitentiam agat. 116.9

Confeſſio peccati in publica pœnitentia.105.47 & 3 pl. ſeqq.

Confeſſio publica etiam occultorum peccatorum.107.41

Confeſſio priuata coram pœnitentiario ibid. 52. pro ſua conſciētia ad miniſtrorum communionem non præmiſſa confeſſione accedere 108.8.ante aut poſt confeſſionem & abſolutionem ſatisfactiones imponi.109.20.

Confeſſionalia quid. 118. 44. 129.43

Conradus VVirapina. 137.42. 140. 5.145. 8

Conſcientiis laqueos iniicere ſine ſcriptura. 82.18

Conſolandi reſipiſcentes. 88.

Conſtantinopolim tranſlatæ reliquiæ Sanctorum quorundam

r...rum 11.40

Conſtantinus reliquias Sanctorum tranſtulit ad monumenta celebriora 13 7. imagines multas fieri curauit 16. 6. 45. 8 de Baptiſmo Conſtantini & Baptiſterio ab illo facto 44. 1. 57 53. de clauo Chriſti iræ-num ubi fecit 45 8. quomodo ſe depingi fecerit 47. 1. ſignum crucis ei apparuit ibidem 22. vexillum eius forma crucis ibid. 29

Conſtantinus Leonis filius per Synodum omnes imagines abolet ac damnat 56 21. corpus Conſtantini effoſſum Irene cremauit & cineres in mare diſperſit 57 2

Conſtantini filij interfectrix mater Irene ib. 11

Conſtantini imagines 25. 12

Continentia quid 1 1. 38. utilitas eius 191. 32

Controuerſias dextre aut minus dextre dijudicare 235. 6

Conuentus Eccleſiaſtici in veteri Teſtamento 253 24. in nouo Teſtamento 254 4 255. 24. in veteri Teſtamento ad certas circumſtantias erant alligati 255. 26. ordo & decorum in cõuentibus Eccleſiaſticis ib. 37. tempus conuentuum ibid. 46. ſanctificatio eorum ib. liberras dierum ib. 50. quotidiani conuentus Chriſtianorum 2?5. 51. 268 14. dies dominica ab Apoſtolis deſtinata ſacris conuentibus 257. 18. 264. 12

Conuentuum ſacrorum propria exercitia 257. 19. habiti etiam ſunt quinta & ſexta feria conuentus ſacri 258 18. diuerſa tempora conuentuum ſacrorum 267. 14

Conuentus Eccleſiaſtici Brunſuigæ 268. 20

Coronæ mortuis oblatæ 13. 24. 16. 14. idolis impoſitæ 27. 21.

Corporum humanorum in hac vita ſanctificatio 8 in futura vita glorificatio ib. abiectio poſt mortem ib. 31. 8. 13 6. redemptio per Chriſtum 3. 11. regeneratio per baptiſmum ib. percipimus etiam corpore Euchariſtiam ib. 14 corpora ſanctorum ſunt domicilia Spiritus ſancti ibid. 16. per corpora ſanctorum Deus multa facit ib. Deum glorificamus in corpore noſtro ib. 1?. qui ſunt per naturam, & qui per gratiam ib. 43. corporum honorifica ſepultura 10. 5. 14 30. ib. 49. tranſlationes eorum 7. 4 8. 13. 5. ib. 48. 14 50. corporis affectiones impedire & iuuare poſſunt operationes animæ 154 50. cura corporis debita ib. 51

Coſinæ imago 63. 7

Crapulæ fructus 1?4. 24. 183. 4?

Creaturarum benedictiones Papiſticæ 16?. 34

Crucis ſigno ſe ſignare 47. 18. vexillum Conſtantini forma crucis 47. 30. Signum crucis Conſtantino apparuiſſe ibid. 26. ſignum crucis duobus lignis formari cœptum, ſed ſine addita imagine ib. 18. & 3 . cultus crucis 47 37

Crucis Chriſti miraculum 67. 35. per crucem Chriſti quid veteres intellexerint 71. 49. 74. 6. adoratio Crucis a Iol. a inuecta 74. 6 quomodo adoretur in Eccleſia Romana 76. 34. quomodo conſecretur, vt virtutem iuuandi adorantes habeat 76. 43. 77. 14. quomodo inuocanda ſit 76 34

Crucis piorum vtilitas 92 36 dulcem crucẽ facit, quod nomen habet paſſionum Chriſti 97. 27. ſanctæ crucis Eccleſia Romana 13?. 24

Culpæ remiſſio. Vide pœna.

Cultus ex Scriptura iudicandi 54. occaſione miraculorum nouos cultus ſine verbo inſtituere 15. ?8. cultum in idololatriam degenerare 29. 3?. in cultu non recedendum eſt à via quam præcepit Dominus 34 13. 35 1. cultus externus & internus 34. 15. 35. 32. abſentem non eſſe colendum 41 54. cultus nouos ex miraculis ſine inſtitutione effingere 6. 12. electitij cultus quamuis ſpecioſi reijciuntur 8. 16. ibid. 14. cultum omnem vulgo non velle explicare 28. 17. Cultum facere bona intentione 65. 12. cultus non inſtituendus ex conſuetudinibus & rationibus humanis 6?. 1

D.

Dagon 30. 2?

Dæmones vnde ſint 26 31. officium eorum ib. 2?

Damaſi Pontificale 44. 50

Damiani imago 63. 10

Decimas omnium dantes etiam temporis 192. 17

Definitio optima quomodo & vnde conficienda Theologo 155. 10

Defectionis auctorum pœnitentia 114. 6

Dei imaginem aliquam non faciendam eſſe 26. 9

Deus primus & magnus ſub ſe habens Deos minores, & hos alios bonos, alios malos 26. 30. & 31 cur gentibus placandi Dij fuerint 27. 1?

Deorum imagines in templis poſitæ ibid. variæ formæ Deorum 26 42

an qui

an quia Deus in certis formis appareat, idcirco à nobis etiam ſit efformandus 32.19
Deus vbique 41.47
Demetrij cineres tranſlati 13.17.
Demoſthenis ſtatua 24.54
Dentium dolores curare 20.27
Detractionis pœnitentia 115.12
Deuotio in ſuperſtitionem degenerans 16. per tot. 19.3 ibid. 46.
Dies obſeruare 190.28. 192.3. 219.39. 222.48. 221.2
Diei in horas diſtributio in Papiſtarum cultu 188.37
Dies Dominica ſacris cœtib. deſtinata 256.48. non tamē præcepto aut neceſſitatis opinione nobis eſt impoſita ib. 50. Chriſtianis in primitiua Eccleſia obſeruata 257.4. diei Dominicæ exercitia propria 254.20.225.6. quare ſit Chriſtianis feſtiua 257.18.263.16. ſanctificatio & ſanctitas eius 265.14. violatio eius 256.40. quomodo habeatur Brunſuigæ 267.20. certæ lectiones eius ibid. 43
Diocletiani ſtatua 25.32
Dionyſius Areopagita de imaginibus 44.44
Diſciplinæ Eccleſiaſticæ forma 86.28.87.23.92.21. hæc erat ſtudioſe reducenda 106.46.111.5.112.6. nimia eius commendatio ib. 15. collapſæ eius cauſa 196.44
Diuinatorem conſulens quamdiu pœnitentiam agat 114.16
Doctrinæ inclinatio quomodo fiat 183.11
Dogmata è Scriptura iudicanda 1.31.192.40. omiſſo verbo Dei è miraculis dogmata fingere 15.43. è conſuetudinibus & ratiocinationibus humanis dogmata effingere 68.2. dogma aliquod ſolius Eccleſiæ authoritate niti 124.16
Domitiani ſtatuæ 25.32
Durandus 77.1.81.31.137.11.189.11.190.30.193.45

E.

Ebrietatis poenitentia 115.11
fructus 151.10.183.31
Eccius 145.11
Eccleſiam non poſſe errare 124.16. Eccleſiam poſſe indulgentias dare, quatenus non errat 138.42
Eccleſiæ Romanæ ſtatuta omnibus fidelibus ſeruanda obtendere 147.28
168.34. Eccleſiæ debita obedientia 166.41. Eccleſiam non agnoſcere, vbi non ſint reliquiæ Sanctorum 19.1. Eccleſiam virtualiter eſſe Pontificem Romanum 84.42. Eccleſiarum, ad quas venimus, ritus obſeruandi 238.28
Edeſſenorum in imagine Chriſti, quam habuerunt, fiducia 44.15
Eduardus Rex Angliæ, dentes Apolloniæ colligit 20.18
Egidius Romanus 124.4
Eginardus 69.34
Eiſingrinius 5.12
Eleemoſynis peccata velle redimere 119.10.199.31. ad colligendas eleemoſynas indulgentiæ propoſitæ 122.2. Eleemoſynarum contributiones in conuentibus ſacris 225.14.257.2
Eleuſinia ſacra 202.46
Encænia veterum 253.53
Encratitæ 216.35
Ephemerides 259.51
Epiphania 261.48.265.29
Epiſcopum à presbytero nihil differre 232.40
Eſſæorum ieiunia & abſtinentia 203.40
Euchariſtiæ ſanctitatem iuuare reliquijs Sanctorum 2.17. percipitur ea etiam corporibus noſtris 3.11. ad ſepulchra Sanctorum adminiſtrata 15.1. poſt publicam poenitentiam iterum lapſis non data fuit niſi in extremis 106.11 ... 50. præmiſſa confeſſione aut eadem omiſſa ad communionem accedere 106.6. poenitentibus nondum etiam peracta ſatisfactione, in extremis eſt data 110.37. etiam his data eſt, qui tunc primum conuertebantur 110.8.112.43. intercesſione ſua alicui communionem impetrare ... 4. Poenitentes ante impletam ſatisfactionem ad communionem admiſſi 118.26. ad Paſcha ſolennis communio habita 175 ... ad communionem accedentes, pridie vel à coena abſtinent, vel quam parciſſime coenant 196 ... fuit ſæpe ad feriam quartam & ſextam adminiſtrata 231.54.232.9. liberum eſt Chriſtianis, quemcunque diem ei deſtinare 256.54. die Dominica adminiſtrata 257.20. diuerſis diebus celebrata 258.22 ... Coenæ Domini feſtum 267.34
Eugenius IV. 130.9
Eunomius & Eunomiani 12.29
Euripides 202.44
Euſtachius 12.12
Euſtachij abſtinentia 227.22.230.35.233.3
Eutychiani de imaginibus 60.44
Excommunicatio Papalis 56.15.65.25
veræ excommunicationis ratio, proceſſus & finis 87.40.103.4. & duabus pag. ſeqq.

excommunicatorum receptio 88. 26. communio cum excōmunicatis quomodo puniatur 175.17
Exequias non tollunt indulgentiæ 130.27
ἐξιλάζεσθαι 104.35.111.15
ἐξομολόγησις 105.21

F.

Feliciana hæreſis 69.24
Feſta Deorum gentilium 27 28. feſtorum celebratio indulgentias meretur 123.21 feſta veteris Teſtamenti à Deo ad quid inſtituta 254. 8. Deus feſta ſua certis ceremoniis, & aliis circumſtantiis circumſcripſit 253 54.255.24. ſanctificatio eorum 256.5.264.12. libertas dierum feſtorum in Chriſtianiſmo agendorum 255. 49.259.44. feſtorum veteris teſtamēti abrogatio 255 26. propria feſtorum in Eccleſia Chriſti exercitia 257 14.259.24. Apoſtolos non tuliſſe leges de feſtis 249. 15. ex obſeruationib. eorū leges eſſe factas ibid. 13. de feſtis tāquam de vita ſæpe decertant, qui tamen ſcortationem indifferentem habent ibid. 19. feſtum Paſchatis 258.24. Pentecoſtes 253.45. Aſcenſionis 270.47 de cauſis feſtorum 261.34 feſtū natalis Chriſti 262.32 Epiphaniorū 261. 14. martyrū 261. 20. primitiuæ eccleſiæ feſta 262. 6. feſtū dedicationis tēplorum 262. 10. cumulationes feſtorū 262.47. feſtorum qualis apud Chriſtianos obſeruatio 263. 8. feſtorum hiſtorias, & certas lectiones retinere 263.14.264.43. merita eorum 262.10. pietas nō in feſtis tantum exercenda 262.50. quari opera diebus feſtis prohibita 263.7. quādo inchoandæ feriæ 264.11 vigilia feſtorum ibidem 15 quid præcipue ſpectetur & agatur in feſtis Pontificiorum ibi. 20. opinio neceſſitatis feſtorum ib. 29. multitudo feſtorum Papiſticorum ibid. 39. gentilium ſolennia ſa[illegible] 264. 50. feſta quorum non extat hiſtoria in Scripturis 265.5. Sanctorum feſta celebrari ad promerendum patrocinia eorum ib. 10. conſecrationes luminarium herbarumq; in feſtis ibi. 16. Ludicræ Papiſticorum feſtorum ceremoniæ ib. 23. quæ feſta in Brunſuicenſi Eccleſia celebrentur 265.45
Fides eadem omnes ſaluandos iuſtificat 8.18. fides in imagines 62.13. quomodo alij ad fidem Sanctorum imitandam ſint inuitandi 70.32. fidei articulos facere ſine verbo Dei 82. 19. fidei doctrinam ſubuertunt indulgentiæ 82. 20. fides organum eſt quo applicatur nobis meritum Chriſti 82. 23. fidem, metu periculi abnegantiū, pœnitentia 114. 20.117.35. fidei fundamentum eſt verbum Dei 73. 49 fidei doctrina per nimias laudes obſcurata 183.10
Filium ſpiritualem cognoſcens 116.41
Fine rei obſeruato recte de ea poteſt iudicari 242.37.159 39
Flagelliferi pœnitentiarij 120.10
Floribus conſperſa funera 16 14. ibid. 29. idola ornata 27.21
Florum benedictio 169.36
Fornicationis pœnitētia 114 54. fornificatio cum ſanctimoniali 115.1
Fortalitium 139.1
Forum pœnitentiæ 95.41
Forum Dei aut Eccleſiæ 123. 20
Franciſcus Maioranus 79.37
Franciſcus Maironis 124. 5. 128.1
Franciſci indulgentiæ plenariæ 132.40
Francofordiana Synodus 69. 11. acta eius ſuppreſſa ibid. 41. conceſſit imagines, ſed cultum eorum damnauit 71.27. fundamenta eius & refutationes contrariæ doctrinæ 70.&71. per tot. fuit celebrata 72.15
Frondium benedictio 169.36
Frugalitas 131.14.148.40. hoſtes eius 198.46
Fulgoſius 25.7
Fundamentum firmiter retinendum 183.18
Funerum curationes 4. 41. 14.5
Furto impoſita pœnitentia 114.47

G.

Gabriel 193.51
Galli à cultu imaginum alieni 82.19.73.37
Germani à cultu idolorum alieni 25.52.51.70. 28. 72. 39.73.37
Germanorum ieiunia 197.28
Germaniæ grauamina, inter quæ etiam ſunt indulgentiæ 144.12.140.36
Germanorum credulitas 140 54
Gnoſtici 39.42
Gorgiæ ſtatua 24.54
Gracchi ſtatua ibid.51
Græci cum diu ſuper imaginum adoratione diſputaſſent & perſecutiones eſſēt paſſi, tandē præualere eam in Eccleſia ſua ſinunt 75.15
Gratia idem quod indulgentiæ 72.24
Gratiam Dei in reliquiis ſanctorum quære 2. ro.8.45.16. & 17. vbi & quomodo velit eā Deus quæri 8. 42. quod

Deus

Deus per gratiam remittit, hoc Pontificii retinent, & pretio à ſe emi volunt 82. 23. &c. gratiæ retinendæ ſtudium 93.3
Gratiarum actione cibos ſanctificari 171. 14. gratiarum actio poſt cibum ſumptum 172.34
Gratianus 113.32. 115.52. nihil habet de indulgētiis 101.6
Gregorius II. 55.52
Gregorius III. 56.24
Gregorius IV. 168.7
Gregorius XI. 129.13
Gregorius Ariminenſis 124.5
Gregorius Neocæſarienſis 68 51
Gropperus de nimia cōmendatione pœnitentiæ publicæ apud patres 112.22
Gulæ fructus 151.13.183.50
Gula Pontificiis familiaris 188.6

H.

Hæreſes deſcribere ſecūdum præconceptas opiniones 222.2
Hæreſes attribuere iis, quos refutare non poſſis 232.38
Hæretici communicātis pœnitentia 116.34
Haimo
Halberſtadienſis Adami hiſtoria 120.12
Harmodii ſtatua 24.29
Helena crucem Chriſti inuenit 45.3
Heliogabali ſtatua 25.32
Herba ἀλεξιφάρμακος ad imaginem Chriſti inuenta 45.34
Hermas de ieiunio 209.47
Herodotus 25.44
Heroes in templis ſepulti 13. 13.137.30
Hieronymus Pragenſis ibid. 40
Hieroſolymam viſere 15. 36. 17.34.119.32
Hildeſia 133.24
Himmarus 69.36
Hiſtoriæ Eccleſiæ non fideliter deſcriptæ 222.30. hiſtoriæ certaminum 226.17
Hogoſtratus
Homeri ſtatuæ 24.53
Homicidio cuiuſcunque generis impoſita pœnitentia 114.30. ibid. 33. &c. 116. per tot. fere
Hominis miſeria & vanitas 3.1
Horarum ſupputatio 118. 38
Hoſpes quomodo acceptus à Spiridione 229.14
Hoſpitalium bona per propoſitas indulgētias cumulare 122. 2. 126.35. 131.49.
Humiliatio noſtri in ieiunio 156.2. &c. 166.52
Hypocriſis plurimum obeſt bono 198.53
Hyſſopi vſus 202. 36. 203.54

I.

Iacobi Apoſtoli thronus Epiſcopalis 15.36
Iacobus Angularis 10.16
Iconomachi 56.43
ἰδιωτισμὸς 213 2.
Idola vide Imagines
Idolis ſacrificantium pœnitentia 113.43
Ignis Perſarum 32.32
Ignis perpetuus in cultu Ethnicorum ib.34
Ignem è ſolis flamma elicere ib.44
Igni apparuit Deus ibidem 40
Ieiunia facta diis gentiū 23.10
Ieiunia varia pœnitētium 115.28. Ieiunii ſoluti pœnitentia ib. 10. Ieiunii leges ſunt laquei cōſciētiarum 148.1. ſuperſtitiones, quæ acceſſerunt ibid. 9. quomodo prætextu defendantur ib. 12. Ieiunium per ſe non eſſe impium, nec pertinere ad traditiones humanas, ſed habere fundamentum ſcripturæ [illegible] 150.10. 175.46. Ieiunia quæ [illegible] cantur 150.33. Ieiunium miraculoſum 150.22 [illegible] Ieiunare a peccatis [illegible] abſtinere 150.54. Ieiunium ſpirituale ſeu allegoricum ib.53 verum quibus rebus conſtet ac definiatur [illegible] 153.34. 34 4.45. 50 [illegible] propriiſſime ſic dictum in ſcriptura eſt, cum prorſus abſtinetur a cibo 151.3 [illegible] conſtat prohibitione & abſtinētia certorū ciborum 115.43. 175.4 [illegible] 5. Deo placet [illegible] pœnitentiæ & orationi coniunctum 154.13. per ieiunium caro ſpiritui ſubiicitur [illegible] 50.242.30. non eadem [illegible] nis caſtigatio omnibus [illegible] poni poteſt 155.1. [illegible] iunia in feriis pœnitentiæ exercitiis adhibenda [illegible] 16. Ieiunantium [illegible] geſtus 157.20. Ieiunium [illegible] admonet de magnitudine iræ Dei & peccatorum [illegible] 24.174.43. Vſus ieiunii fuit in precibus ſolenniorib. & ardentiorib. 157.[illegible] 48. Ieiunium obſeruatum eſt tempore publicorum conuentuum Eccleſiaſticorum 159.14. Ieiunii definitio vnde conſtituenda 150.11. 159.30. abſtinentia non per ſe, ſed ſecundum fines debitos pro ieiunio vero eſt habenda 159.1[illegible] 176.30. 182.48. 193 [illegible] Ieiunium, quod Deus aut negligit, aut etiam abominatur 154.20. vnum ieiunium ſtatū in veteri Teſtamento 159.45. Ieiunium ante Paſcha olim & nunc 16[illegible] 31 174.52. 178.46. 189 [illegible] 18.206.35. Ieiunium opinione cultus & neceſſitatis obſeruare 147.30. 16[illegible] 3[illegible] 161. 19. quando ieiunandum, vt recte fiat 159.3[illegible]

161.24. non delectu ſed ab ſtinentia cibi æſtimandum 101.53. ieiunantes ad veſperam vſque quomodo tandem cibati 162. 12. Papiſtæ in ciborum commutatione ieiunium ponunt 162. 37. Patrū de ieiunio doctrina 174.10.&c. rebus arduis agendis præmiſſum ieiunium 174.44. Scriptura ad nimiam ieiunii commendationem violenter detorta 175. 30. hinc ſub prætextu ieiunii prohibitiones ciborum exortæ 175.48. leges ieiuniorum 176. 12. quod ſit verum ieiunium 177.29 178.1. & ſequenti. Ieiunii vis à Patribus rhetoricè nimis amplificata 179. 17. Ieiunium ſubordinandum pœnitetiæ & orationi 179. 40.181.35. Ieiunium pro ſatisfactione & expiatione peccatorum habet Ieſuitæ 181. 12. de meritis ieiunii 181.15.179.44.181.49. operi operato ieiunii tandem ea tributa ſunt, quæ ſunt merita Chriſti 181. 14. Ieiunii abuſus ad fines malos 183. 13. per ieiunii nimias laudes deprauata eſt doctrina pœnitentiæ, fidei, meriti Chriſti, & iuſtitiæ gratuitæ 183. 40. quibus grane eſt ieiunium, illis temperantia & ſobrietas tamen eſt ſectanda 183. 50. idem ad excitandam pietatem facit temperantia & ſobrietas quod ieiunium 185 1. Pontificiorum doctrina de ieiunio ſcripturæ prorſus eſt contraria 187. 17. Pontificii ieiunii definitio 186. 20. abdicationem deliciarum non vrgent fieri in ieiunio 186.37. ponunt illud in diſcrimine & prohibitione ciborum ibi. 39. tempus refectionis in diebus ieiunii 188. 36. in quadrageſimali ieiunio prorſus receſſerunt Pontificij ab antiquitate 192. 1. in prandio cœnam, & pro cœna collationem habent tempore ieiunii 189.13. quid & quantum cibi & refectionis ſumere liceat in diebus ieiunii 188.40. non ieiunia, ſed ludibria ieiunii habet Pontificii 189.50. certa ieiunii tempora conſtituunt cum opinione neceſſitatis 190. 24. leges legalium ieiuniorum ſunt abrogatæ 160.46 164.46.190.20. Pontificiorum alia ſunt aſſumpta, alia votiua, alia iniucta, alia indicta, alia conſilii, alia conſuetudinaria, alia extraordinaria 191.9. ieiunia indicta per annum integrū ibidem 21. de ieiunio quadrageſimali 191.47. 211.7. 213.18. vide quadrageſima. De ieiunio quatuor temporum 192.39.251.14.&47 de opere operato, fine, fructu & merito ieiuniorum Pontificiorū 193.11.195.4. 222.40.235.40. Tridentini diſſimulant ſatiſfactiones in ieiunio a Scholaſticis poſitas 194. 40. de diſpēſationibus Pōtificiis in ieiuniis 195. 7. qui à ieiunandi neceſſitate excipiantur 195. 16. nundinationes diſpenſationum ieiunii ibidem 25. redemptio indultorum & licentia veſcendi cibis prohibitis tēpore ieiunii 195.40. in Euangelicis Eccleſiis ieiunium verum manere, Papiſticum eſſe ſublatum 196.17. aliud ieiunium virtutis, aliud Eccleſiæ 196. 34. ieiunii cognata, itemque contraria, & hoſtes à dextris & ſiniſtris 198. 10. hiſtoria certaminum de abſtinentia & ieiunio 212. 16. certamina ſcripturæ contra ſuperſtitiones ieiunij 199. 30. in ſcriptura non inueniuntur ludibria ieiunij, vt in papatu 199.32.237.7.243.35. ieiuniorum opus operatum, merita, leges 199. 2. & ſequenti 234.32.244.38.250 20. &c. ſuperſtitiones in ieiunijs nō ſunt nouæ 202. 1. Eſſæorum 203. 20. ieiunium triduanum ibidem 30. nomine Apoſtolicæ traditionis ieiunia venditare 204.40.205.9. contentio de ieiunio ſabbati 209. 9.239.14.251.43. de moderato ieiunij vſu 214.20.218 29. ieiunium in pane & aqua 214.47.223.7. Montani leges de ieiunio 218.34.223 14.236.24. opiniones eorum de effectibus & virtute ieiunij 220.10. ieiunij ſuperſtitioſi improbatorib. obijci intemperantiæ & gulę ſtudium 221.36. Eccleſiæ vſque ad tempora Tertulliani de ieiunio doctrina 222. 20.53. ab Ethnicis ieiunium diſcere 221. 24. 224.29. opinione perfectionis ieiunare 168.25.216.12. 225.31.226.48. ieiunium diei Dominicæ 226.40. ibidem. abſtinentiæ admiratio fecit conſuetudinem ieiunandi 228. 28. 230. 47. quando cœperint indici & obſeruari ieiunia 228. 41. & ſeq. communia Eccleſiæ ieiunia contemnere 218. 8.226.24. 228. 17. 233. 13

Libertatis & neceſſitatis pugnantia 212. 31. 240. 30

Baſilius per commendationes & exhortationes ieiunium obſeruari fecit 230. 46

Epiphanius leges de eo fecit, & Eccleſiæ obtruſit 231 28

Ieiuniorū liberę obſeruatiōes

175.5.212.26.213.10.221.50.
225.28.228.24.233.41.238.
40.240.30. diuerſæ obſer-
uationes ieiuniorũ 233.41.
238.41.249.12. tempus ieiu-
nij 238.11. de ieiunio quar-
tæ & ſextæ feriæ 191.40.211.
54.213.47.221.3.223.1.232.9.
239.11. Lauritiæ in ieiunio
166.37.237.20.240.49.248.
48.248.47. imago Pötificij
ieiunij apud Auguſtinum
240.45. moderatum cibo-
rum vſum in ieiunio non
eſſe peccatum 241. 21. 238.
49. nec in manducãdo, nec
in abſtinendo eſſe iuſtitiã
241.35. æmulationes in ie-
iunijs 252.46. ieiunium eſt
res adiaphora 238. 20. 243.
7. ieiunium eſſe poſtre-
mam virtutum 243.14. ie-
iunium audire conciones
242.16. nõ ſimpliciter exi-
gitur ieiunium ibidem 32.
habere leges ieiunii 248.
43. ieiuniorum ſuperſtitio-
ſæ leges & opiniones per
Pontificum & Conciliorũ
decreta cumulatæ 250.44.
quo tempore inclinare
cœperit ſana de ieiunijs
doctrina 251.12. operũ cul-
tus in ieiunio poſitus 233.
50.251.52. ieiunii & ſtatio-
nis diſcrimen 251.52. ieiu-
nium rogationum 252. 6.
vigiliarum ieiunium ibid.
12. Miſſa circa tempus ve-
ſpertinum habita in ieiu-
niis ib 17. de reliquiis, vide
cibus, caro, &c.
Ieremiæ reliquiæ 15.1
Imaginum vſus ad religionis
aut pietatis partem aliquã
non pertinet 22.29. dimi-
cationes variæ de vſu ima-
ginum ibi. non eſſe feren-
das in templis ibid. 23. non
ferendas eas etiam in locis
priuatis ibid. 26. neceſſita-
tem non faciendi, aut ha-
bendi, aut tolerandi eas
conſcientiis imponere ib.
28. pietatis partem in de-
molitione earum & vacui
tate ab illis ponere ib. ne-
ceſſitatem facere habenda
rum & retinendarum illa-
rum ib.31. religionis & pie-
tatis bonam partem in illis
ponere ibid.29. de honore
& cultu illis exhibendo i-
bid.34 37.28. quomodo co
lantur a Pontificiis 22.30.
Lutherus inter adiaphora
ponit eas, quæ veras & vti-
les hiſtorias repræſentant
ib.45.39.28. quid de his fa
ciendum, quæ ad ſuperſti-
tionem & cultũ adhiben-
tur 22.50. de vſu imaginum
apud Ethnicos 23.10. ſimu-
lacrorũ inuentio eſt initiũ
fornicationis ſpiritualis i-
bid.24. vſus eorum politi-
cus apud gentes fuit, hiſto
riæ & gratæ memoriæ cau-
ſa 24.6.41.36. virtutem ac-
cendi, imagines maiorum
inſpiciẽdo 24.24.70.9. ſta-
tuas poſitas eſſe bene me-
ritis hominib. 24.28. fuiſſe
eas amoris & honoris indi-
cia 25.6. vſus imaginũ apud
gentes ſuperſtitioſus & ido
lolatricus 25.23. Deorum
cultus per ſimulacra aut
ſine illis ib.40. templa gen
tium olim abſque ſimula-
cris fuerunt ibid. ſimula-
cra & eorum vſus vetitus
apud quoſdam in gentiliſ-
ſimo ibidem 49. in ſtolidita-
te ſimulacrorum ipſos De-
os facile contemni 26. 7.
poſteriores gentes totam
religionem ſuã ad ſtatuas
& imagines alligarunt ib.
15. ſimulacra artificioſe fa-
brefacta 25.9.26.36. ſtatua-
rum variæ formæ ibidem.
conſecratio earum 27. 21.
Spiritus in ſtatuis ibid. 47.
varii honores & cultus i-
dolis exhibiti 25. & 26. per
tot.36.4. cultus idolorum
apud gentes & in papatu ſi-
milimus 27. 50. quo
Pontificii defendant
ita, vt gentes, idola
23. 5. cultum ſtatuis
tam gentes quam Pon
ficios non in materia
& formam idolorum
in numen aliquid
liſſe ib.13. imagines
pro libris & litteris ibid.
48.52.28. ſcriptura
tia de imaginibus, ſimula-
cris & ſtatuis 29.25.
idola in ſcripturis
pta ib. & pag. ſeqq
ra ea ridet & damnat
31. 42. ſimulacra
ad cultum veri Dei
prehenduntur in ſen
31.49. Andradii
tio pro cultu imagin
32.4. cultus ad ſtatua
alligandus aut exercen
34.50. quomodo Pont
eludere conentur leg
ſimulacris 35. 13. an
citer omnis factura &
imaginum prohibeatur
5. an in templis prohi
ſit omnis imaginum
37.1. an Dei & Chriſti ima-
gines ſint faciendæ
randæ 37. 26. Iudæ
toleraſſe ſtatuas in templ
ibid.54 prorſus etiam
imagines noluiſſe tol
38. 8. pios nõ conta
tolerãdis imaginib. ido-
latricis, ſi eas legitime
poſſint tollere ib. 45. Ima-
gines à Theodoſio aboli
aut relictæ ib. 13. Chriſtu
& Apoſtoli non adhibue-
runt imagines ad propaga-
tionẽ doctrinæ 39. an
initiua Eccleſia non
ſus imaginum ib.27
ſes cultum imaginum de-
fendentes ib.37. diſcrimen
cultus gentilium & Chri-
ſtianorum ad ſtatuas ib.
primitiua Eccleſia in
ria non admiſit imagi
aut Sanctorum ſtatuas

6. Chriſtianos nō habētes ſtatuas iniuſte Perſis conferri ib. 31.veteres cur iniquiores imaginib. fuerint, & ſimpliciter eas reiecerint 41.33.homines potius ab imaginibus, quā has ab illis adorandas eſſe 42. 12. ſimulacrum à ſimulando 42. 10. Patres nō ſubſtituiſſe alias imagines in locū earum, quas reprehenderunt 43.11.vſq; ad Conſtantinum non fuiſſe imagines in templis ib.26. de imagine Chriſti fabulæ 44. 12. hiſtoricus imaginum vſus in primitiua Eccleſia 45.15 & 46.per tot.57.26.70. 32. peregrinationes ad ſtatuas 46.12.ſtatua Chriſti Cæſareæ Philippi 45.24.46.8.lignum crucis 47.15.vide etiam crux,&c.picturę hiſtoriarum & carminū in templis quando & quomodo cœperint 49.50.ſtatua Chriſti in templo poſita 50. 7. Signum crucis in templa illatum ibid. 13. contradictum imaginum introductioni in templa 52. 24. imagines in Eccleſijs multiplicatæ 52.15. Gregorius, etſi imagines voluit eſſe libros laicorum, tamen adorationem earum damnauit ib.22

Imagines ſcripturę nō eſſe æquādas, multo minus præferendas 53.14. 70.40. per imagines vox verbi Dei in Papatu cōticuit 53.15.ſeminaria cultus imaginū tempore Gregorij ib. 40.imaginum adorationem impugnantes, pro hæreticis fuerunt traducti 54. 4. 68. 10. quomodo imago Chriſti crucifixi in tēplis poni cœperit 54.49.cultus & adoratio imaginum quomodo & quando cœperit 55.11 Certamina de imaginibus cruenta, & eorundem vera cauſa ibidem 45. Synodus Conſtantiniana ſimpliciter omnes imagines damnauit 56.27. ſeptima ſynodus adorationem & omnē cultum imaginum ſtatuit ibidem 54. Synodus ſeptima de hiſtorico imaginū vſu recte iudicat, ſed cum hoc adorationem confundit, veterum ſententias abſurde allegat, ꝓ fundamentis cultus imaginum habet figmenta fabulaſque: ineptiſſime ſcripturas allegat, vt adorationem imaginū ſtatuat 57.15. & 5 pag. ſeq. alienos à Chriſtianiſmo fuiſſe offenſos cultu imaginum Chriſtianis vſitato 60.25.venerationis & adorationis, quā ſeptima Synodus imaginibus tribuit, exempla 62.9. miracula ad imagines aut per imagines facta 62.36.ibid. 48. 67. 31. 71.47. quomodo Tridentini ſuperſtitiones & impietatem circa imagines ſtabiliant 63.46.adorationem imaginum bona intentione fieri 64.1.eſſe traditionem Apoſtolicam 65. 30.quomodo Patrum teſtimonijs probetur ibid. 50. ex hiſtorico vſu imaginum non probatur adoratio earum ib. 53.an honor idem exhibendus imagini, qui prototypo deferatur 66.10 67.8.72.48. 73. 8. Francofordiana Synodus imagines concedit, ſed cultum earum damnat 69. 30. 70. 6. & 12. imaginum multitudine populum tam noui Teſtamenti quam veteris fieri deteriorem 71.6.Imagini dicere: hic eſt Chriſtus 63. 21. imagines euchariſtiæ cōferre 71.52.an lignū crucis adorādum, q̄ Chriſtus in tali forma ligni paſſus ſit 74. 1. turbæ & perſecutiones in Græcia ob impugnatum cultum imaginum 74. 45. in octaua ſynodo adoratio imaginū ſtabilita 76. 7. Scholaſtici in Romana Eccleſia adorationem imaginum ſtabiliuerunt 76.35.imaginum conſecratio in Pontificiali, & earundem varia virtus ex conſecratione 75.36.77. 8. formulę inuocationis imaginum ib. 29. vota facienda, & peregrinationes ſuſcipiendæ ad certas ſanctorum ſtatuas ibid. 44. quomodo ſe Tridentini adorationi imaginum conforment ib.54

Imperium firmum conſtituere velle per reliquias heroum 15.53

Impunitatem ſibi polliceri per opera ſua 118.17

Inceſtus quomodo puniatur 115.13

Indulgentiæ occaſionem dederunt ruinæ regni Pontificij, & repurgatæ doctrinæ noſtro ſeculo 78.43.impudentia Tridentinorum in ſtabiliēdis indulgentiis 79 3.indulgentię quid ſignificent in Eccleſia ib.37.quid Papiſtis in hac diſputatione ib.ſum̄a commenti pōtificij de indulgētijs 80.30. quomodo redimantur indulgentiæ ib. 6.Indulgentiæ a culpa & pœna ex theſauro Eccleſię ſumptę, hoc eſt, ex operibus ſupererogationis Sanctorum ib.54. & pag. ſeq. Indulgentias e ſcriptura nō poſſe doceri, Papiſtæ etiam fatentur 81. 30. 84.37. Non igitur ſunt recipiendæ 81.49. quomodo ſummos & præcipuos doctrinę Chriſtianæ articulos conuellant 82 33. pugnent contra meritum Chriſti ibidem. contra re-

miſſionem peccatorum gratuitam &plenariã ibid. 24. contra doctrinam de clauibus ib. contra doctrinam de fide ib. contra doctrinam bonorum operum ib. 5. nundinatio indulgentiarum expreſſe damnata in ſcripturis 84. 4. doctrinam iuſtificationis & ſalutis per indulgẽtias peti 84. 33. quo ſpiritu agantur Tridentini in propugnãdis indulgentiis ib. 23. de cõquiſitis è ſcripturæ teſtimoniis pro indulgentijs ibid. 40. Eccleſia poſt Chriſtum amplius mille annos ignorauit indulgentias 86. 28. probatio earum ex locis de abſolutione pœnitentium 85. 29. 36. 45. ex locis de reconciliatorum calamitatibus loquentibus 91. 6. ex mitigatione pœnarũ 93. 43. Indulgentię non poſſunt cõdonare aut relaxare nouã obedientiam, nec mortificationem ſpiritus, nec afflictiones, quæ tria Deus imponit reconciliatis, ſed tãtum ea, quæ ipſis hominibus imponuntur, ergo nõ niſi obſoletas & fictitias pœnas remittere poſſunt 94. 26. ex eo q Paulus impleri dicit quod deeſt paſſionum Chriſti 96. 14. ex retributione pro acceptis beneficiis ſpiritualibus 98. 11. ex articulo de communione ſanctorum ib. 49. fuiſſe illas antiquitati & vniuerſæ veteri Eccleſiæ per annos fere mille ducentos prorſus ignotas 100. 37. Omnis indulgentiarum exiſtimatio pendet à purgatorio 101. 12. contra eas pugnare omnem antiquitatem 102. 8. nerui earum ſunt pecunia & peregrinationes 103. 2. Impudens iactatio de indulgẽtiis, quod à Chriſto ſint Eccleſiæ conceſſę, & antiquiſſimis temporibus vſurpatæ ibid. 30. ex ritibus canonicarum ſatisfactionum fruſtra indulgẽtias probari. de quæſtu indulgentiarum magis ſolicitos eſſe Patres Tridentinos quam de vera diſciplina eccleſiaſtica, qualis olim fuit, reducenda 112. 13. Indulgentiæ olim dicebantur relaxationes mulctæ pœnitentiarię 113. 11. ex abrogatis veteribus ſatisfactionibus & ſurrogatis nouis indulgentiæ natæ ſunt ibidem 38. Indulgentias olim nil aliud fuiſſe quam moderationes, relaxationes aut remiſſiones mulctarum canonicarum, quę in publica pœnitentia fuerãt impoſitæ 117. 14. Indulgentiæ vocabulum veteribus ignotũ quid ſignificet ibidem 24. Indulgentiarum nouarum origo & doctrina quomodo ſe habeat 119. 36. Indulgentiæ Gregorij fabuloſæ 100. 54. 121. 11. Indulgentias ex ſtationibus nõ probari 121. 15. Indulgentię Papiſticę quãdiu ignotę vetuſtati & quãdo cœperint ibid. fere per tot. Satisfactionum impoſitarum indulgentiam petendam eſſe, & quis poteſtatem habeat concedendi eam ibidem 42. Datæ ſunt primum indulgentiæ in mitigationem ſatisfactionis impoſitę, ſi rigidior eſſet ibid. 38. Contra nouas illas indulgentias fuiſſe diſputatum, & ex quibus id fundamẽtis 122. 48. diſputationes de vtilitate indulgentiarum in foro Dei aut Eccleſia 123. 13. Indulgentias eſſe piam fraudem & deceptionem plebis ib. 29. 140. 10. dare eas piculo ſum danti 125. 34. indulgentiarum fundamentum [illegible] ſcriptura eſt, nec Patres [illegible] Eccleſiæ autoritas 124. [illegible] Satisfactionum per indulgentias redemptio 124. [illegible] Indulgentiarum nundinationes quomodo [illegible] atque hominibus [illegible] commendatæ ibid. 9. Indulgentiarũ [illegible] fectus ibid. 37. diſpenſatio & applicatio indulgentiarum 125. 13. non prodeſſe eas tantum viuentibus [illegible] etiam exiſtentibus in purgatorio ibidem 26. q[illegible] hoc requirantur vt [illegible] indulgentiæ ibid. 41. Impudentes indulgentiarum impoſturæ à Concilio [illegible] nenſi repreſſæ 126. 26. q[illegible] fuerint indulgentiarum abuſus ibid. 38. indulgentiarum abuſiones in pontifice nõ ſimiliter vt in [illegible] eſſe reprehenſibiles [illegible] Epiſcopi & Archiepiſcopi tantum partiales, Papa [illegible] ro plenarias & pleniſſimas indulgentias concedere poteſt ibidem 4. Aſſentatores Papæ quomodo [illegible] lierint indulgentias ibid. 28. Indulgentiæ plenæ [illegible] pleniſſimæ quid ibid. [illegible] Indulgẽtiæ culpæ & pœnæ in iubilæo ibid. 45. Indulgentiarum formulæ [illegible] vt nunc vſitatæ 127. 14. [illegible] rum de indulgentiis [illegible] relæ ibid. 23. Bullæ indulgentiarum ibid. [illegible] & [illegible] ſeqq. fere per tot. [illegible] quæſtum indulgentiarum inſtitutus iubilæus & [illegible] ad pauciores annos redactus 129. 10. legati Papæ ad diuidendas indulgentias emiſſi ib. 24. Indulgentias ab aliis venditas, ab aliis [illegible] uocari ib. 35. Pontifices [illegible] mularont eas, vt ſuos [illegible] ditarent ib. 49. Indulgen[illegible]

tiæ,pro futuris peccatis 128.20.145.51.Indulgentię plenariæ in articulo mortis 130.1.Formula plenarię indulgentiæ.ibi.38. formæ indulgentiarum ad hoſpitalium& fraternitatū participationem 131.27. Romanarum indulgētiarum ſumma ibi.40. 134.21.136 25. verſus de indulgentiis 132.16. de plenariis indulgentiis Franciſci Fabula ib. 41. vnius ṗculæ quotidie recitatæ 8000 annorū indulgentiæ conceſſæ 134.55

Indulgētiis datis Papa Imperatoribus obedientiam ſubditorum ſubtraxit 136.17. ſemper fuiſſe aliquos qui impoſturis indulgentiarum contradixerint 137 10. alij modum in ꝓfuſione indulgentiarum voluerunt ib.15. alij omnem eorum nundinationē reprehenderunt ibi. 27. de veris indulgētiis quas ſolus dat Chriſtus 138.24.Confeſſores indulgentiarum difficulter ſaluari 139.4. damnum per indulgentias datum Germaniæ 140.42. hiſtoria indulgentiarū à Leone X. propoſitarum aque Luthero impugnatarū 142 47.Concionum Tecelij de indulgentiis ſumma 143. 12. Leo X. edito nouo decreto condemnat Lutherum,& indulgentias a pœna & culpa pro viuis&mortuis cōfirmat 145.46.ipſos Pontificios tandem indulgentiarum puduit, cum Imperatorem rogarunt,vt faceret ne Papa amplius mittere: indulgentias in Germaniam 146.18.Concilium Tridentinum & Papa quid hodie de indulgentiis fieri velint ibid.gratuito hodie indulgentias pro poni vt homines de nouo neſcerentur ibid.23

Innocentius Tertius, de eſu piſcium 127.12.

Intentione bona aliquid facere 65.&c.103.3

Inuerſionis exemplum 229 47

Iobi terram peregrinando viſere 17.43

Iohannes Scotus 124.5. Huſſ 117.40.Veſalienſis 140.2

Ioannis imago cōſecratione ſacrificata quid poſſit 77.24

Ionæ cum Claudio certamen de imaginibus 92.30.quis fuerit & quid egerit,ibid. politicū imaginum vſum agnoſcit, adorationem earum damnat, ſubuerſionē reprehendit, Idololatriæ crimine tamen hos qui adorant liberat, ſimulq; aliquam adorationem permittit 73.fere per tot.

Ioſephus 203.25

Iouiniani certamen de ieiunio & cibis 335.9

Iouinianiſtæ 181.50

Iræ Dei ſenſus quomodo excitandus 88.28.Iræ Dei cognoſcendæ incitamentum eſt ieiunium 157.23

Irene Leonis vxor 56.42

Iſidis ſacra 203.2

Iſidorus 189.42.161.21

Iſocratis ſtatua 24.54

Itali ſuperſtitioſi 72.25

Italorum deuotio 198.14

Iubilæus veteris Teſtamenti 253.53

Iubilæus à Bonifacio VIII. inſtitutus 127.20.quæſtus ex Iubilæo 126.37. 130. & 131 fere per tot. 142.50.reprehenſio eius 138.14

Iudæos nec in templo nec alias toleraſſe ſtatuas aut imagines 37.54.non fuiſſe etiam inter eos qui fingerent aut fabricarent tale aliquid 41.29.abhorruerunt a Chriſtianiſmo, propter cultum imaginū 67.21

Iulianus 3.1.12.25

Iuramenti leuis pœnitentia 114.44.

Iuſiurandum præſtare attactu reliquiarum 210.62. 43.per mortuos nō iurandum 18.44

Iuramenti leuioris pœnitentia 114.44

Iuramentum Pontificis 128 15

Iuramentis abſtinere 245.12

Iuſtitia fidei aut operum 167 gratuitæ iuſtitiæ doctrina per nimias laudes ieiunij deprauata 180.13

Iutrobock 144.40

K.

Karfreytag vnd Karwochen 115.14

Kar vnnd Wandel thur ibid. 16

Kemnicij patria 144.59

Κοιμητήριον 114.9

Κοινωνία pro ſocietate 99 28

L.

Lacedæmoniorum ſtatuæ 24 53

Lacte & lacticiniis abſtinere 186.43.195.47.203.13.226 48.252.27

Laganorū benedictio 160.47

Lampridius

Lapſorum pœnitentia & abſolutio publica 188.11

Lapſuum pœnæ & in futuru remedia, vide pœnitentia & ſatisfactiones

Lares 16.2

Lateranenſis Eccleſiæ viſitatio 133.48.134.1

Laurentij carbones venditare 20.27.templ. Romæ 135.16

Lautitiæ in ieiunio Pontificio non reprehenſæ 156.37

Lectiones certæ dierum feſtorum 266.45

Legenda aurea 44.21.-19. 33

Legendæ Sanctorum
Legis Moſaicæ abrogatio 158. 46. 165.15. 185.37.204,18. 252.30.25.35. 255.48. circumſtantiarum in lege neceſſaria obſeruatio 256. 32
Legumina permittunt Pontificij in diebus ieiunij 162. 14. 187.40. ſunt libidinis irritatio 187.35
Leo Iſauricus 56. 18. Armenius 74.5.143.1
Leporis præparatio 226.7
Liberi arbitrij doctrina 126. 26.
Libertas à traditionibus per Chriſtum 80.50. Libertas Chriſtiana quo ad cibos 216.29 167.11.247.54. In ieiunio 175.40.178.20.211 21.221.16.228.23.248.34. libertatis in ſeruitutem commutatio 238. 7. libertas in continentib. ſacris ad verbum & Sacramenta tractanda 255.39.259.40.262. 53
Libido virorũ in hyeme maior, mulierũ in æſtate 192. 10. libidinem cibo ac potu accendi 193.40.202.35
Lindanus 86.48.98.9.100.14 112.27
Linius 37.25
Locis ſanctitatem peculiarem affingere 16.41.17.37
Lombardinæ legendæ 44.39
Lombardus nil habet de indulgẽtiis 101. 6. Impugnat etiam illas ibid.
Lucæ reliquiæ 13.40
Lucam pinxiſſe imaginem Mariæ 44.41
Ludouicus Vives de idololatria gentili & papiſtica 27. 50.ibid.211.14
Ludouicus Caroli fili⁹ 72.21
Ludouicus rex Galliæ de abuſibus indulgentiarum quellus 128.37
Lugentium cib. veſtitus, geſtus 151.50.157.32
Lupanaria ingredi malle quã adorationem imaginum intermittere 63.4

M.

Madianitarum idolum 30.8
Magicæ artis vſurpatio quam pœnã habeat 115.8.116.36
Magorum apud Perſas abſtinentia 202.42
Maiorum hodierna ieiunia 203.1
Maiorum imagines 24.13
Maledicti pœnitentia 1.5.12
Manichæi de imaginibus 60. 42. 68.13. de carnium eſu 167.20.169.12. de ieiunio 241.11
Marcionitæ de cultu imaginum 60.42.23
Marcum vitæ monaſticæ auctorem facere 204.10
Marcus hæreticus 105.20
Mariæ imago quomodo fuerit inuocata 60. 8. miracula ad illam facta 62. 49. 67 42. Chriſtum in vlnis geſtans 63.37. Imago Mariæ à Luca delineata 44.41. Imago Mariæ quomodo conſecretur in papatu & iuuet 77.19
Mariæ Maioris templum Romæ 135.5
Mariæ ad aram cœli Eccleſia ibid.28
Mariæ capella Romæ; Maria noua Tranſtyberina; Maria ad ſcalam cœli; Maria rotunda ibi.34. Purificatio Mariæ 263. 50. Dormitio Mariæ ibid. 53. Aſſumptio ibid.54. Natiuitatis, viſitationis, præſentationis & conceptionis feſta 264. 1.6 10.13
Martini Chemnicij patria 144
Martyres & martyria olim in magno honore fuerunt 9. 53. corpora & reliquiæ martyrum reuerenter habitæ 10.2. Conuentus ad loca ſepulturæ ipſorum habitib. 19.ibid.35.11.4. Occaſio [illegible] origo eorum 10.40. [illegible] tum elias martyrum [illegible] tyrij hæretici damnati [illegible] 44. templa illorum no[illegible] nib. appellata 12.10. [illegible] cula ad ſepulchra mar[illegible] rum facta [illegible]
Martyres ſuis ſepulcris [illegible] ſe exiſtimare 16.17. [illegible] facere eos patronos & defenſores locorum in quibus ſepulti ſunt 16.[illegible] tio martyrum [illegible] lias agere in commem[illegible] martyrum & cibos [illegible] ficatos eo ferre [illegible]
Martyres in templis de[illegible] 48.34. imagines com[illegible] uocatæ [illegible]
Martyrologia [illegible]
Mathematica ſtudia [illegible] pto [illegible]
Mediationem ſanctis [illegible] re [illegible]
Medicinalis collatio [illegible] tium [illegible]
Meletius Antiochenus [illegible]
Memoriæ martyrum [illegible] uerſori [illegible]
Menedemi ſtatua [illegible]
Menſidoium [illegible]
Meritum Chriſti per [illegible] gẽtias conuelli [illegible] 19. quomodo offeratur [illegible] bis & accipiatur [illegible]
Michaelis feſtum [illegible] 31
Michael Syngelus [illegible]
Michael Balbus [illegible]
Michael Imperator [illegible]
Milchom [illegible]
Miltiadis ſtatua [illegible]
Miplezeth [illegible]
Miracula non confirmant nouos cultus ſine [illegible] tione 6.15. doctrinam co[illegible] firmant 119.24. [illegible] la dubia aut commentitia ibid.8.17.19. ad ſanctorum reliquias facta 6. [illegible] 21.19.8. ad imagines [illegible] per illas facta 62.[illegible] 67.31

Mirandulanus 229.31
Miſſam audire indulgentias habet 125.21
Moabitarum idola 30.2
Moloch ibid.13
Monachorū abſtinētia 248.9
Monaſteriū Epiphan. 231.28
Monaſtices origo ad Marcum refertur 204.13. propagatio eius per Baſilium & alios 230.33
Monotheletæ 55.31
Montanus & Montaniſtę 219 20. cum 3. pag. ſeqq.
Morborum ſingulorum ſinguli Sancti procuratores 142.6. morbos ſanari per imagines 62.36.63.29
Morituris data communio in viaticum 170.22
Morticinium concedere 116 46
Mortificatio carnis 91.52.166 47.184.12. indulgentiæ illam non tollunt 94.17
Mortuorum cadauera exhorreſcere & abijcere 3.3. mortui in ciuitate non ſepeliēdi ibi.5. mortuos tangere olim inquinauit homines 4.14. Chriſtus, tangens mortuos, ſanctificauit eos 4.15. mortuis cultum præſtare 7.5. corpora ſanctorū mortuorum honorifice ſepulta 11.11. translationes eorum 7.50. 13.5. 14.22. mortui eſt oſſi corpus cremare. mortui excitati 174 45
Mulierum, quæ partum abegerunt, pœnitentia 114.13
Muſica cultui idolorum adhibita.
Myſteria olim taciturnitate parietibuſq; clauſa 29.28

N.

Natalij pœnitentia 104.51
Natalis Chriſti 263.52. 267.30. natalitia martyrū ſunt dies mortis eorum 263.14
Nebahaz 30.30
Nebo Babyloniorum ib. 28
Nebucadnezaris ſtatua 23.32 abuſum eſſe vaſis templi 61.12
Negotia ardua cum Eccleſiæ precibus & ieiunio cœpta 174.43
Neomeniæ 253.39
Nergel 30.30
Neronis ſtatuæ 25.10
Nicetas
Nicolaus Ruſt 140.31
Niſroch 30.12
Nouatiani cuiuſdam conuerſi pœnitentia 105.5
Nouitas vitæ reconciliatis præcipitur 96.48
Numa faciens ſacra 203.3

O.

Obſeſſos ſanari ab Anaſtaſio 62.36
Officinis imagines impoſitæ 63.22
Olam 254.40
Opera ſupererogationis ſūt quæ vltra neceſſitatem & debitū ſancti fecerunt, aut perpeſſi ſunt 80.18.125.7. operib. indulgentię tribuitur, quod ſcriptura non permittit operib. legis 83.19. refutatio eorum e ſcriptura ibid.33. operum doctrinam corrupit indulgentiarum nundinatio 53.24.84.18. fundamentum operum ſupererogationis 210.5. operum iuſtitia 151.3
Opus operatum 110.3
Opiniones in hominib. nonnullis toleratæ, ſed poſtea cum rigidius defenderentur, pro hæreticis habitæ 216.22
Orationem facere ad reliquias Sanctorum 2.12.8. 48.15.2. oratione inuocare idola 26.39. 27.25. orationes à ſtantib. factæ certis temporib. 121.12. in orationibus ardentioribus ieiunandum 157.53. oratione cibos ſanctificari 170.36. precibus publicis res arduæ commendatæ 157.53.174.34. orationi ſubſeruit ieiuniū 197.52. & ſeqq. temperantia & ſobrietas ad exercitia eius proſunt 185.28. oratio eſt exercitium dierum feſtorum 255 14. orare geniculando aut ſtando 134.16
Oratoribus ſtatuæ poſitæ 24 53
Ordo & decorum in conuentibus Eccleſiaſticis 255.39 264.23
Orimaſda 32.32
Oſſa ſanctorum vide Sancti
Ouorum benedictio 171.14
Ouis abſtinere 188.7.202.50. 226.43. 233.44. 252.28

P.

Pagani confirmati cultu imaginum apud Chriſtianos 60 33
Palmarum dies quomodo celebretur in Papatu 264.32
Panegyres ad ſepulchra martyrum 10 40
Panis benedictio 169 47. pane abſtinere 202.36.233 48 237.24.278.7
Panormitanus 189.41
Papæ ſuper ſcripturam, & ea quæ ſunt fidei, poteſtas 154 15
Paralyticos ſanari ab Anaſtaſio
Pariſienſes indulgentiarum nundinationes damnant 140.9
Participium Pontificiale 100 12
Paſchati præmiſſum ieiuniū 174.53.239.29. vide quadrageſima, &c. Agni Paſchalis benedictio 169.40
Solennior communio in Paſchate 175.3. Paſcha cū Iudæis celebrare 211 13. paſchatis inſtitutio 253 42. Iudaici paſchatis abrogatio 256.26. paſcha Chriſtianorum ib. per paſcha quid intelligatur 258.36. paſchatis hebdomada 258 40. vigilia paſchæ ibid. 45. paſchate

ſolutum fuit ieiunium, ib. 50. cerei paſchales vnde ib. 51. Aſiaticor. & Europæorum diuerſitas, quo ad diē paſchatis 259.1. controuerſia de paſchatis die per ſynodum Nicenam dirempta 259.37. Epiſtolæ paſchales 262.2. error hodiernus in celebratione paſchatis ib. 10. obſeruationem paſchatis liberam eſſe ib. 16. Gallorum paſcha ib. cauſa celebrationis eius ibid. 18
Paſſionis Chriſti dies 265.32. & ſeq.
Patres, ſi à ſcriptura deuient, non audiendi 112.38. ſententiæ eorum ad ſcripturam examinandæ 183.4. traditiones Apoſtolicæ falſo à patribus iactatæ 206.20
Paulinus 261.30. 262.50
Paulus cum Chriſto pictus 45.46
Pauli imago ibid. caput eius Romæ oſtenditur 134.21. corpus vbi ib. 48. Eccleſia S. Pauli Romæ 134.54
Pauli Heremitæ tunica 15.33.
Paulus II. 129.37
Peccandi impunitatem ſibi ex ſatisfactionibus polliceri 119.19. peccandi licentia ex indulgentijs 141.12
Peccata nō fingenda ſine verbo Dei 34.18. peccatum in rebus indifferentib. quatenus ponendum 37.18. peccata tegi à Deo quid ſit 101.22. pœnitentia de peccatis publicis aut occultis, vide pœnitētia. peccati agnitio quomodo excitanda 88.36 peccati originis remiſſi pœnas experimur 90.10. peccatum ſine pretio ſufficienti non remitti ib. 6. nō extenuandum aut excuſandum 93.6. peccata oblita & venialia 131.4. contrita, confeſſa & oblita ibid. peccata obulo redimere 137.18. peccatorum culpā & pœnam remitti 138.44. peccatum eſt, quod Deum offendit 162.53. peccatum mortale ponere in tranſgreſſione ſtatutorum Pontificiorum 193.5
Pecunia eſt neruus indulgentiarum 102.3
Pelagius 216.28
Penates 16.21
Pentecoſtes inſtitutio 260.22 pentecoſte pro toto tempore a paſchate ad quinquageſimum diem ibi 26. eſt dies miſſi Spiritus ſancti ibid. 46
Peregrinationes ad reliquias ſanctorum, ad terram ſanctam ib. 51. 17. 34. ad certas ſanctorum ſtatuas 77.44. viſitandam Romanam Eccleſiam 80.7. 83.28. 127.19. 131. 2. pro indulgentijs peregrinari 101.38
Peregrinationes ſunt nerui indulgentiarum 102.2. per illa redimere ſatisfactiones 119.4. abuti illis ad peccata ib. 17. tribuere illis gratiam Dei, Spiritum ſanctum & vitam æternam 17.40. Impugnatæ etiam olim ſunt, & refutatæ ib. 44.18. 11.140.2. Papa Angelis præcipit, vt peregrinantium animas, ſi in itinere euolarent, ſtatim in Paradiſum transferrent 128.26
Periurij admiſſi pœnitentia 124.24. 116.28
Pernarum benedictio 173.22
Perſæ dijs ſuis nec ſtatuas, nec aras erexerunt 25.43. 40.35. ignis à Perſis cultus 32.52
Perſeuerantia 93.3
Peſtem fugare per idolum Æſculapij 27.41
Petri monumentum Romæ 11.25. Chryſoſtomus id cupit viſere 15.18
Petri imago 46.32
Petrus cum Chriſto pictus, caput eius Romæ oſtenditur 134.12. Corpus eius vbi ibid. 41. Sancti Petri in Vaticano templum ib. [illegible]
Petrus de Palude 125. [illegible] 21
Petrus Aſotus 294.[illegible]
Philippi Imperatoris pœnitentia [illegible]
Philippicus imagines patrum aboleuit [illegible]
Philiſtinorum idolum [illegible]
Philo [illegible]
Philoſophis ſtatuæ poſitæ [illegible] 53
Phocionis ſtatua ib. [illegible]
Phocionis oſſa tranſlata [illegible] 32
Pietas non in feſtis tantum exercenda 262.[illegible]
Pilati gradus Romæ [illegible]
Piſces mortuos comedere [illegible] piſces immundi & [illegible] 148.54. Chriſtum [illegible] ediſſe ib. 8. eſus piſcium [illegible] Papatu 162.49. [illegible]
Pius V. [illegible]
Platina [illegible]
Plato de adoratione [illegible]
Platonis ſtatua [illegible]
Plinius [illegible]
Plutarchus 15.[illegible]
Pœnas æternas non plene remitti, ſed in temporales [con]uerti 70.54. 124.16. pro [illegible] pœnis iniungi poſſe ſatiſfactiones in hac vita præſtandas, reliquas pœnas [l]uendas eſſe in purgatorio 80.3. 89.50. pœnas purgatorij per indulgentias, [illegible] bito modo redimatur, poſſe remitti 80.4. Chriſtum pro culpa & pœnis nobis debitis ſatiſfeciſſe, & utraque remitti ib. 44. 82. [illegible] 52. pœnarum mitigatio [illegible] pœnitentiā 94.41. quomodo pij eam a Deo peta[n]t 94.4. canonicæ pœnæ eccleſia[ſticæ] 95.41. opera ſatiſfactionis pœnalia ib. 45. pœnæ pœnitentiariæ ſecundum peccata quæque impoſitæ [illegible] 20. de liberatione à culpa

& pœna 14.28. 127. 5. contritionem mereri remiſſionem culpæ 124.27

Pœnitentiæ doctrina ad occaſionem indulgẽtiarum repurgata 54. 19. publica pœnitẽtia lapſorum 58. 17. exercitiũ pœnitentię in cruce 93. 29. pœnitentiæ fructus per indulgentias non poſſunt relaxari 94. 29. ad poenitentiam mitigantur poenæ ibi. 42. Pœnitentia vera quid ſit 94. 50. poenitentia publica quibus impoſita 103. 11. rit9 eius & eorundẽ cauſæ 103. 16. appellationes rituum ib. 23. origo publicæ pœnitentiæ eſt ab Apoſtolis 104. 7. ab illa origine tamẽ paulatim eſt diſceſſum ib. 50. exẽpla pœnitentiæ tempore Apoſtolorum & Patrũ ib. 49. 105. p tot. 106. Imperatoris pœnitẽtia 105. 10. publicę poenitentiæ gradus & eorundẽ origo 106. 6. & 15. ritus eius fuit ſolennis & non reiterabilis ib. 20. 115. 30. relapſis poſt poenitẽtiam non data comunio, niſi in extremis 106. 34. Auguſtinus relapſis dedit locũ pœnitentiæ, cum alii nõ darent ib. alia pœnitentia criminib. alia leuioribus peccatis deſtinata ibid. 40. de occultis etiam peccatis poenitẽtia olim fuit requiſita ibi. 41. presbyter poenitentiarius pro iis, q peccata occulta cõfiteri publice erubeſcebãt 107. 50. corũ q ſeuere cõfeſſi peccata eſſent publica pœnitẽtia 108. 15. vita noſtra perpetua ſit pœnitentia ib. 20. alia pœnitentia ante Baptiſmum. alia in criminibus ibi. 4. diſciplinæ huius pœnitẽtiariæ nimia apud Patres commendatio 112. 13. ſuperſtitiones quæ ad ritum publicę pœnitentiæ acceſſerunt ib. 41 relaxationes mulctæ pœnitentiariæ olim dictæ ſunt indulgẽtię 113, 20. canones pœnitentiales, quibus certæ, certorum peccatorum pœnæ conſtituuntur ib. 31 114. p tot. poſt pœnitentiã relapſis quamdiu pœnitẽtia agenda 114. 25. pœnitẽtiam publicam agentium tempus & ieiunia 115. 28. eiectio pœnitentium de Eccleſia ib. 40

Pœnitentiam ſolennem frangentium pœnitentia 116. 31 ſerio pœnitentiam agentibus ſatisfactiones relaxatę aut mitigatæ 117. 13. pœnitentiale Bedæ 116. 15. pœnitentiale Romanum 119. 4. Res pœnitentiæ publicæ abolitæ, retentis tantum vocabulis 120. 20. pœnitentes poſſe conqueri de ſatisfactionum impoſitarũ rigore, & relaxationem aut mitigationẽ, aut communionem petere: & confeſſorem habere poteſtatem id faciendi 120. 30. &c. ſeria pœnitentiæ exercitia ieiunio multũ iuuari, crapula impediri 156. 18. pœnitentiũ externa humiliatio & luctus 156. 8. 157. 20. tẽpus quo recipiebantur 174. 54 pœnitẽtia & orationi ſubſeruire debet ieiuniũ 179. 52. 199. 40. pœnitentiæ doctrina per nimias ieiunii laudes deprauata 183. 4 temperantiã & ſobrietatẽ ad excitanda ſeria exercitia pœnitentię facere 155. 1

Poetis poſitæ ſtatuæ 24. 53

Polycarpi oſſa quomodo habita 10. 14

Polydorus 16. 12. 265. 20.

Pomerani 226. 17

Pontificale imagines conſecrat 77. 8

Pontificis Romani auctoritas 55. 21. patroni eius dicunt eum eſſe Eccleſiam virtualiter ibid. 29

Porphyrius. 12. 25

Porta aurea. 134. 23

Potentia Dei abſoluta nil cõfirmari poteſt. 5. 7

Presbyterum occidentis pœnitentia 114. 40. 116. 25. presbyteri ſcortantis pœnitentia. 116. 1

Priapus. 29. 49

Primatus Eccleſiæ. 75. 37

Priſcillianiſtæ de carnium eſu 167. 13. de ieiunio & delectu ciborum. 227. 39

Prophetarum imagines inuocare 62. 24

Propitiationem ſanctis tribuere ibid. 29

Phyſici. 219. 17

Purgatorio quæ pœnæ luendæ, & quomodo ab his per indulgentias, qui eas debito modo redimit, liberari poſſit 80. 3. Purgatorii fundamentum 85. 28. eſt recens inuentum antiquitati ignotum 100. 50. 101. 8. ex purgatorio pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio 101. 12. origo purgatorii 120. 49. purgatorii omnem poteſtatem eſſe in manu Papæ 128. 30. 143. 43. animam 10. ſolidis e purgatorio liberari 143. 29. ad tinnitum numini animam e purgatorio euolare. 143. 38

Purificationis feſtum 251. 53. 165. 14

Pythonicos conſulens quamdiu pœnitentiam agat. 114. 17

Q.

Quadragena quid 115. 30. 120. 20

Quadrageſimæ ieiunium 160. 39. 174. 37. 178. 14. 182. 27. 188 51. 190. 14. 191. 46. 194. 21. 206 23. 208. 14. 210. 38. 215. 50 234 13. 236. 30 252. 42. Tres Quadrageſimæ. 252. 42

Quadrageſimalis abſtinentia 192.31
Quæſtura Pontificia 125.35
Quatuor tempora 191.32

R.

Rabanus 72.17.260.45
Raptus mulieris pœnitentia 115.5
Ratura idololatrarum 27.31.
Reconciliationem detrectantis pœnitentia 69.35
Relaxatio idem quod indulgentiæ 79.24.117.15
Religionem cõmendabiliorem facere externis monumẽtis 13.10. religionis cogitationẽ vulgus celare 28.19
Reliquiæ Sanctorum, vide Sancti.
Remiſſionem peccatorum ex reliquiis ſanctorum petere 2.13.8.48
Remiſſio peccatorum idem quod indulgentiæ 79.24 Deum voce Euangelii tantum remittere culpam, pœnam vero æternam cõmutari in temporalem Papiſtæ dicunt ib. 45.80.53
Remiſſio peccatorũ eſt ſumma & ſcopus totius ſcripturæ ib. 43. quomodo ea nobis contingat ibi. plenariæ & gratuitæ remiſſioni peccatorum repugnant indulgentiæ 82.44. poſt acceptã remiſſionem peccatorum, quæ nobis imponantur 96.26. triplex remiſſio in Eccleſia 108.27
Rimnon 30.11
Res arduæ cum Eccleſiæ precibus & ieiunio cœptæ 174.47
Reſurrectio à peccatis 104.43
Rhetoricæ amplificationes in patribus 174.27.179.16.183.6.231.17
Richardus 124.4.189.25
Roffenſis 81.40.85.1.101.8
Rogationum ieiunium 252.7
Romam quare Chryſoſtom. viſere cupierit 15.17 peregrinari Romã 18.10.119.26
Romani olim nõ habuerunt ſtatuas 25.54. ſtatuas poſuerunt bene meritis 24.28
Romanarum Eccleſiarũ viſitatio 133.20.134.11. & 34
Romanæ curiæ mores nemo auſus fuit reprehendere 136.44
Rupertus Tuicenſis 101.5
Ruthenorum articuli 137.38

S.

Sabbati inſtitutio 153.34. Iudæi volunt, vt hodie etiam neceſſario obſeruetur 254.7. ſanctificatio eius nõ eſt abrogata 255.16 nõ genus, quod morale eſt, ſed ſpeciem quæ ceremonialis, eſſe abrogata ib. 2. certis circumſtantiis in lege fuit circumſcriptum ib. 33. opera in eo conceſſa aut prohibita 255.54. conſeruatio eius quando & cur omiſſa 256.32
Sabbato in conuentib. ſacris agendis ſubrogata eſt dies Dominica 256.49. violatio eius aut obſeruatio 263.12
Sabellicus 13.18
Sacerdotum Ægyptiorum abſtinentia 202.31
Saccus & cilicium 152.34
Sacramẽta adminiſtrare nolle, vbi non ſunt reliquiæ Sanctorum 19.28
Sacramẽtorum vſui liberum eſt quoſcunq; dies deſtinare 256.40. die Dominica habitus ib.49
Sacrificantium idolis pœnitentia 113.43
Sacrificia facta idolis 27.16
Sacrilegii pœnitentia 116.33
Saluſtius 24.22
Salutis organum Scarrhabonem facere imagines 62.15 &c. ſalutem animæ & corporis ex cibis ſperare 172.22
Samaritanorum idola [illegible]
Samuelis oſſa & reliquiæ [illegible] 48
Sanationes ad imagines factæ [illegible]
Sanctificari feſtum 255.[illegible] ſanctificatio ſabbati non eſt abrogata ib. 34. ſanctificatio conuentuum Eccleſiaſticorum ib. 34. ſanctificatio cibi [illegible]
Sanctorũ oſſa & reliquias reuerentes debent haben[illegible] 39. &c. eleuatio cineris & oſſiũ defunctorũ ib. 45. canonizatio earum ad inuocationem ib. 48.[illegible] &c. cultũ reliquiarũ [illegible] meritorũ [illegible] virtutem Dei reliqui[illegible] eſſe 2.[illegible] reliquiis oblata eſſe ſacri[illegible] cium Deo gratum [illegible] dulgentiæ datæ tangent[illegible] aut venerantibus illas [illegible] 10. orationes ad eas [illegible] magis exaudiri ibidem [illegible] iuuari illis ſanctitatem [illegible] chariſſiæ ibid. [illegible] earum aut impoſitio [illegible] quid ad qd proſit ib. [illegible] 24. augeri illis religionem [illegible] ramenti 2.23.7.5 [illegible] do ſcriptura ſanctorum mortuorum corpora, oſſa & reliquias velit honorari 2.40.46.8.20.10.[illegible] quomodo veneratio reliquiarũ à loco bono & tolerabili vſu ad ſuperſtitionem & abuſus degenerauerit 44. modus venerationis ſanctorum mortuorũ è ſcriptura & non aliunde petendus 4.31. ſanctorum oſſa & reliquiæ à Iudæis nõ ſunt habita, vt papatus docet 4.[illegible] & pag. 6.7. & 8. Deus non promiſit, ſe p mortuos ſanctos facturum, quæ per viuos fecit [illegible] reliquiarũ translatio [illegible] Pontificẽ reliquiarũ veneratio [illegible] habet teſtimoniũ aut [illegible]

plus

plū ſcripturæ 8. 35. pugnat etiam cum ſcriptura & doctrina Chriſtiana ibi. Sanctorum inuocatio 5. 46.16. 23.ibid.32. de initiis, progreſſu & exitu rituū circa reliquias apud veteres 12. 14.13.1. corpora eorū inhumata aut effoſſa abiici 3.3. 10. 5. veteres nō circumgeſtarunt, ſed honorifice ſepelierunt reliquias martyrū 11.10.&c. antiquitas nō eruit oſſa ſanctorū de monumentis 11. 28. Hæretici propter contumelias reliquiarum quomodo & quatenus damnati ibi.45. Pontificii non habent antiquitatis teſtimonium pro veneratione, quam tribuunt reliquiis ſanctorum 8.50.9. 33. 12. 50. 17.2. 19. 40. reliquiarū & oſſiū trāslationes 7.45.13.5.14.45.15. 46. miracula ad ſepulturas ſanctorū facta 6.11.14.6. 16.21.18. 38. reliquiæ eorum magno ſtudio cōquiſitæ 14.26. nō ſuper altaribus, ſed ſub altaribus poſitæ ib.34. Sacramēta adminiſtrari ad locū reliquiarum 15.1. naturalis affectio erga reliquias ibi. 10. exempla ſanctorum ad imitationem propoſita ib. ſanctos eorum locorum in quibus ſepulti ſunt facere præſidia & columnas 19.18 concurſus ad reliquias ib. 25. reliquias diuellere, & in varia loca diſtribuere ibi. 40. vendere eas ib.46. peregrinationes ad reliquias ſanctorum ibid.49.125.21. quo tēpore ſuperſtitiones circa reliquias ortæ fuerint 17.14. adorationes ad ſepulcra ſanctorū 18.30.20. 22. ſanctorum præſentiā ad ſepulcra ſua ſtatuere 16. 17 &c. nō ſtatuere Eccleſiam & Eccleſiaſtica exercitia vbi non ſunt reliquiæ Sanctorum 19.27. reliquiæ fictitiæ 2.25.18.45.19.40. ſanctorum imagines quomodo colantur a Pontificiis 22. 31. ſanctorū cultus damnatus 34. 30. ſanctorum imagines quomodo fuerint inuocatæ 62. 9. cōmunio ſanctorum 95. 50. 99. 25. ſanctorum patrocinia mereri velle celebrando feſta eorum. 263.14

Sanctum ſanctorum Romanum 134.11

Sanguinem comedere 216.48

Sapientiam impedit crapula 145.36

Saraceni alieniores à Chriſtianiſmo ob cultum imaginum 60.24

Satisfactio pro peccatis aut peccatorū pœnis a nobis nulla requiritur 81. 20. qd de ea Papatus doceat 79.52. 82.34.93. 49. ſatisfactioni Chriſti tanquam ſemiplenæ noſtram adiicere 82. 35. 96.20. ſatisfactiones canonicas diuerſiſſimas eſſe à nundinatione indulgētiarum, ideoque hanc fruſtra antiquitatis teſtimonio commendari 102.31.108.4 quales eæ fuerint 103. 29. ſatisfactionis vocabulum vnde ſit & quid ſit illa 103. 33. pœnas pœnitētiæ ſatisfacere Deo ibid.14. incommodius eſſe ſatisfactionis vocabulum euentus oſtēdit ibi.40. quomodo vtantur eo Pontificii 102.11. ſatisfactio ſecreta 10. ſatisfactionum diuerſa genera apud veteres, ſecundum peccatorum diuerſitatem impoſita 108.23. Pontificii vero pro omnibus & quibuſcunque peccatis imponunt ſatisſactiones 109.13. veteres ante abſolutionē & cōfeſſionem ſatisfactiones impoſuerunt, poſtea vero ad fructus pœnitentiæ Deo debitos exhortati ſunt: Pontificii vero poſt abſolutionem de emendatione nihil ſoliciti, nugatorias ſatisfactiones vel pecunia redimendas, vel in purgatorio luendas imponūt ib.37. nō tātum quo ad ſubſtantiam aut materiā differūt ſatisfactiones Pontificiorum & veterum, ſed etiam quo ad fines, qui vtrinq; ſunt diuerſi ibid.51. de ſatisfactionum Pontificiarum fine 110. 37. ſatisfactiones veterum non pertinuiſſe ad remiſſionem peccatorum ib. 8. diuerſitas earū apud veteres ibi. 9. paulatim eas aboleuiſſe 110.14. abſolutio & cōmunio in extremis data pœnitentibus, etiamſi ſatisfactiones impoſitæ nōdum eſſent peractæ ibi. 16. cauſæ propter quas olim enormiter & publice peccantibus ſatisfactiones canonicæ fuerint impoſitæ ib.37. canonicæ huius diſciplinæ nimia apud Patres cōmendatio 112. 14. merita ſatisfactionū ibid.12. veteribus ſatisfactionibus abolitis ſubrogatæ ſunt nouæ 117. 2. quare, quomodo, & quādo aliquid de ſatisfactionibus fuerit remiſſum ib. 23. de relaxatione ſatisfactionis ibid. 33. de redemptionibus ſeu commutationibus publicarū ſatisfactionum 119.3. veteres ſatisfactiones collapſas eſſe, & his nouas ſucceſſiſſe ib.30. pœnitētes ante completā ſatisfactionem ad communionē admiſſi ib. 51. etiam ante inchoatā perſolutionē impoſitæ ſatisfactionis datæ pœnitētib. abſolutio & cœna 120. 3. ſatisfactiones veteres tandem in ludos & ritus ioculares exierunt

runt ibid.10.nouæ ſatisfa-ctionum formæ veteribus prorſus ignotæ ibid.30.ſatisfactionis nouæ partes ſunt ieiuniũ,oratio & eleemoſyna ibi. 35. fecerũt eas meritorias ibid. 36.ſatisfactiones Gregorii fabuloſæ 121. 11. ſatisfactiones deprecari & relaxationẽ aut mitigationem petere 121. 42. quis relaxandi ſatisfactiones poteſtatẽ habeat ibid.43.ſatisfactiones exoluendæ, aut per indulgentias redimendæ 122.33.
Sauonorola Florentinus 140 29
Scæuolæ ſtatua 24.50
Scandalo offenſis per pœnitentiam ſatisfaciendum 111.10
Scholæ Brunſuicenſis exercitia in pietate 264.23
Scholaſtica Theologia 123. 44 Scholaſtici Doctores vnde ſic dicti ib.50 nomina præcipuorum Doctorum Scholaſticorum 124.1
Scipionis imago 24.16
Scotus 193.49
Scripta ſuppoſititia 11.39. 182 48. 248. 34. 206. 20.208.47. 232.25
Scriptura canonica dicta eſt, vt ex ea de dogmatibus & cultibus iudicetur 1. 29.9. 5.ibid 40.17.23.32.23.&c. Scripturæ ſumma & ſcopus eſt remiſſio peccatorũ 80.44.Scripturæ fundamẽto Patrum doctrinã coniungere 183.Scripturæ ſtudioſos oportet eſſe temperantes 183.50
Sebaſtiani Eccleſia Romæ 135.16
Septena quid 115.33
Sepulchra noſtra qualia ſint per naturam, & qualia per gratiã 3.32.ſepulcrum Chriſti noſtra ſepulcra ſanctificauit. Sepultura in ciuitate no habenda ib.4.ſepultura ſanctorum honorificata 11.18.locus ſepulturæ κοιμητήριον dictus ib. 21. de loco obſcuriore erutos in monumentis celebrioribus ſepelire 13.6. in tẽplis ſepulti heroes ibid. 13. cur honorifice habita olim ſepultura ſanctorum 15.19
Seres non coluerunt idola 25 50
Seueriani 216.48
Siccuth 30.35
Sidonia pœnitentia 105.4
Sidoniorum idolum 30.16
Sigebertus 58.34
Signum & ſignatum ſeu prototypum 67.10.71.16
Simeonis imagines in officinis 63.23
Similitudines non faciunt dogmata 65.5
Simon Metaphraſtes 44.25
Simonis Magi ſtatua 38.39
Simonia 125.25
Simulachra, vide imagines.
Sixtus IV. 128.38.129.19
Smyrnenſis Epiſtola 10. 28. 11.31
Sobrietas 252.28.184.34.abuſus eius 184.13.hoſtes eius 197.31
Socratis ſtatua 24.42
Sodomiæ pœnitentia 115.15
Solis ſacra 203.1
Spartani non habuerunt idola 25.47
Speculator 137.11
Speculum aureum 136.43
Spiridionis hiſtoria 228.34
Spiritus ſancti in certis locis velle participem fieri 17. 29. 18. 9. plumas Spiritus ſancti in reliquiis habere 20.21
Stationarii qui fuerint & quid egerint 121.2
Stationes in Eccleſia 121. 12. 133.20.175.53.218.32.252.46
Statuæ bene meritis hominibus poſitę 24.28.ſtatuis diuini honores facti 26.41. vide etiam imagines
Stephani memoria & [illegible] quiæ [illegible]
Stephanus III. [illegible]
Strabo [illegible]
Studiorum promotio indulgentias mereatur [illegible]
Suchoth [illegible]
Suffragia pro mortuis [illegible] tolli per indulgẽtias [illegible]
Summa Angelica [illegible]
Superſtitio ex zelo [illegible] orta 14.47. ſuperſtitioſa pœnitentia 111. [illegible] plurimum abeſt ſuperſtitio 199. 20. diligenter eſt obſeruanda & [illegible] 201.14
Syriæ idolum [illegible]
Syluester Prierias [illegible] 11. Syluestri legenda [illegible]

T.

Tabernaculorum feſtum [illegible] 45
Tabulæ duodecim de ſepultura [illegible]
Tacitus [illegible]
Ταπεινοφροσύνη 221. [illegible] 224.35
Tatianus de dæmonibus [illegible] 39. de cultu idolorum [illegible] 34
Tatiani 216.33.218.[illegible] [illegible]ni de carnium eſu [illegible]
Tecelius quis fuerit, & quid egerit 143. 12. [illegible] ſpoliatus fuerit [illegible] indulgentiis collectis [illegible] nobilem quem [illegible] peccato abſoluerat [illegible] Bulla 144 30. Carolus Miltitius eum [illegible] prehendit [illegible]
Temperantia 252.20 [illegible] hoſtes eius 197. [illegible]
Templa nominibus [illegible] rũ appellata [illegible] hæretici illa nõ ingrediebantur ibi. 7.heroes in templis ſepulti 13 13. nullum [illegible] agnoſcere velle, ſi ſic ſine reliquiis Sanctorum [illegible] templa Perſarum & Ægyptiorum 25.45. diis dicata templa.

pla delubra, ſacella, fana. 26.35. templorum ornatus 38.18. 42.28.43. 27.46.52. &c. 48.41. imagines in templis 36.49.48.52.58.40.&c.
Templa idololatrica ingreſſorum poenitentia 113 51. templorum dedicationes 262.14
Tenebras in meridie faciunt Papiſtæ per quadrageſimam 189.5
Teraphim 32.52
Terram ſanctam inuiſere 16.1 51.17.34.19.7.127 18. de terra ſancta aliquid domi ſuæ ſuſpendere 9.7. indulgentiæ pro defenſione terræ ſanctæ 125.22.129. per tot.
Teſtamenti veteris abrogatio 254.42
Teſtimonij falſi poena 115.6
Thamuz 30.41
Thartac ibid.31
Theodori hæreſis 104.52
Theodoſius ſago Epiſcopi indutus 15.35
Theologia ſcholaſtica quando, per quos, & quomodo coeperit 123.38.&c.
Theophilus Imperator 75.8
Therapeutæ Philonis 217.3
Theſaurus Eccleſiæ ſunt præter merita Chriſti opera ſupererogationis Sanctorum 80 16 125.6. ex hoc theſauro ſuccurri alijs pro remiſſione culpæ & poenæ 80.14.146.49
Theſei oſſa translata 13.29. ſpectrum eius & adoratio 15.50
Thomas Aquinas 76.38.124.3.
Thus incendere idolis 27.17
Tiletanus 165.12
Tilius Epiſcopus 69.50
Τιμωρίας 1[illegible]
Thimothei reliquiæ 13.40
Traditiones verbo Dei æquare 56.35 220.47. a traditionibus humanis libertatem habemus in Chriſto 82.2. quam periculoſum ſit illis conſcientias onerare 103.43. facile degenerant in ſuperſtitiones 112.42. traditiones, quæ ſint aut non ſint 165.40. traditiones ſine ſcriptura 359 30. traditionum Apoſtolicarum fucus 207.40

V.

Valerius Maximus 24.16
Valerius Meſſala ib.9
Varro 25.54
Vates vino abſtinuerunt 202 40
Veneri donatæ pupæ 42.24
Venia idem quod indulgentia 79.24
Ver quadrageſimæ idoneum 192.12
Verbum Dei à ſtantib. auditum certo tempore 121.13 verbo ſuo Deus alligauit populum ſuum 164 2. verbo Dei cibos ſanctificari 170.39. verbo tractando liberam eſt Chriſtianis quoſcunque dies aſſumere 256.14. dies Dominica exercitiis deſtinata 257.33
Veronica quomodo inuocetur 77.36. oſtentatio eius Romæ 134.43
Vertigo capitis 202.33
Veſtimentis Sanctorum indui 15.33
Vicléphus 173.32
Victor excommunicauit Aſiaticos propter paſchatis diem ab illis obſeruatum 259.12
Victoriam hoſtium per idola quærere 27.39
Vigilantius 12.43
Vigiliæ in coemiteriis Sanctorum 16.48. vigiliæ feſtorum 264.31. ieiunia vigiliarum 191.32.252.12
Vini benedictio 70.1. non prohibuerunt illud pontificij in ieiunio ſuo 162.36.188.23. vino abſtinere 202.50. 220.43.239.36. habere illud pro veneno dementiæ 189. 24.216.49.226.38
Virgilij ſtatua 25.2
Virginum ſtuprationis poenitentia 115.3
Vitam æternam ex cibis conſecratis ſperare 170.22
Vita Patrum 67.50.
Volaterranus 13.18
Vota perſoluere idolis 27.13 reliquijs Sanctorum 2.14 vota ad ſanctorum ſtatuas certas 77.43. votum violantis poenitentia 116.15
Vouere ieiunium 191.13
Vrnæ mortuorum 13.45.16.20
Vulgi ſuperſtitiones diſſimulare 19.3
Vxore abſtinere in quadrageſima 116 46

VV.

VValdenſes de indulgentijs 137.30
VVeſſelus 85.16.123 31.128.22
VVilhelmus Antiſiodorenſis 137.1. VVilhelmus Durandus, vide Durandus. VVilhelmus Occam 124.6 VVilhelmus Pariſienſis ibid.3. Varro ibid.4
VVormatienſis Epiſcopus Burchardus 115.19

X.

Xenocrates 202.45
Xerophagia 219.24.224.43. 236.31

Z.

Zelus pietatis in ſuperſtitionem degenerans 15.&16. fere per tot.
Zonaras 56.1.75.31.76.19

INDEX LOCORVM E SCRIPTIS PATRVM IN HAC QVARTA PARTE EXAMINIS ALLEGATOrum, in quo tamen explicationes locorum Scripturæ, ſecundum primum & proprium ſuum Judicem requirendæ, ſtudio omiſſæ ſunt.

Prior nota paginam: poſterior paginæ verſum indicat.

A.

Ambroſius de ſepulcro ſibi aut martyribus deſtinato 14. 11. de politicis imaginibus 46. 30. dictum eius de inuocatione Chriſti deprauatum 66 32. de publica poenitentia 105. 36. 112. 16. de ieiunio 174. 16. 181. 27. 234. 8. ſermones eius ſuppoſititij 182. 31. 234. 12. laus temperantiæ 185. 22. fuit propagator monaſtices 230. 36. de Iouiniano 235. 41. regula eius de ieiunio 238. 25. de Pentecoſte 260. 34. de feſtis Martyrum 261. 40

Anshelmus nihil habet de indulgentijs 101. 5

Athanaſius de idolorum cultu 28. 42. de imagine Chriſti 44. 24. 58. 50. de politicis imaginibus 46. 40. imagine Dei per Chriſtum reſtituta 58. 10. de quæſtionibus eius 65. 54. de ieiunio 177. 4

Auguſtinus de curatione mortuorum 9. 11. de Cainis 11. 52. de miraculis ad ſepulturas ſanctorum factis 14. 8. de ſanctorum reliquijs 16. 41. de adoratione ad ſepulchra ſanctorum 18 23 de diſſimulādis ijs, quæ tollere non potuit 19. 4. de Romanis idola non habentibus 25. 53. de Dijs gentium 26. 22. de Spiritibus in ſtatuis ibid. 50. de loco, honore & cultu conſecratarum ſtatuarum 26. 22. 28. 30. Iudæos non toleraſſe ſtatuas in templo 37. 53. de imaginibus Chriſti, Petri & Pauli 49. 30. contra imagines 51. 8. de ligno & ſignato 67. 9. oratio eius pro liberatione ab hoſtibus obſidentibus vrbem 9 39. cōtra indulgentias 100. 43. de ſatisfactione ibid. 47. 108. 4. 111. 6. de publica poenitentia 106. 34. liber eius de dogmatibus Eccleſiaſticis 108. 1. de ieiunio 175. 21. 177 6. 178. 23. 190. 10. 207. 40. ſermones eius ſuppoſititij 182. 38. 233 6. 243. 13. de temperantia 185. 41. contra delectum ciborum 187. 44. de ieiunio Sabbati 209. 9. de ſuffocato & ſanguine 236. 38. de Manichæorum abſtinentia & ieiunio 227. 1. de veritate non niſi è ſcripturis requirenda 229. 9. de Iouiniano 235. 30. querela eius & moderatio in reprehendendo ea, quæ inualuerant 238. 4. definitiones eius de controuerſijs circa ieiunium 238. 49. & tribus pag. ſeqq. de di[e] Dominico 258. 8. de celebratione coenæ Dominicæ ibid 12. de Paſchate ib. 35. de feſto Aſcenſionis [illegible] 48 de cauſis dierum feſtorum 261. 14. de feſtis Martyrum 262. [illegible]

B.

Baſilius de martyrum patrocinio 16 19. de gratia Dei apud reliquias olim quæſita ibi. 35. 18 36. de imaginibus 46 45 51. 38. ſuppoſititia eius ſententia 61. 35. dicta eius de inuocatione Chriſti deprauata 66. 14. ib. 43. de publica poenitentia 103. 26 de poenis poenitentialib. 113. 28 de ieiunio 176. 30 nimius laudator ieiunij 179. 19. 231. 21 propagator fuit monaſtices 230. 31. leges ieiunij propoſuit ib. 46. de natali Chriſti 261. 35. de feſtis Martyrum ibi. 42. de conuentibus ſacris 264. 14

Bedæ poenitentiale 116. 50

Bernhardus de peregrinationibus 18. 15. oratio eius, vt hic caſtigetur à Deo 95. 14 nihil habet de indulgentijs 19. 15. contra eas docuit ibi 45. de ieiunio 177. 52. [illegible]

niuu

mius eius commendator 152.47. de meritis ieiunij 252.48
Brentius de ieiunio 167.48

C.

Chryſoſtomi viui & mortui miracula 14.19. cupiuit viſere monumentum Petri & Pauli 15.8. de peregrinationib. 17.42. de imaginib. 51.49. de cruce Chriſti 74.14. contra indulgẽtias 101 48. de benedictione menſæ 172.14. de ieiunio 175.30 nimius laudator ieiunij 180.31. quomodo ſe in certamine de ieiunio contra Epiphanium & Theophilum geſſerit 244.17. 245.33. de natali Chriſti 262.2. de feſtis Martyrum ibid. 4. de pietate feſtis non alligandâ 263.14
Clemens Alexandrinus de Diis gentium 26.38. de ſtatuis & imaginib. gentium ibi. 41. de cultu ſtatuarum ibid. de Deo non effigiando 40. 10. de adoleſcente quem Ioannes à latronib. reduxit 104. 7. 174. 22. de benedictione menſæ 172. de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ 212. 7. de Tatianis 217.37
Clemens Romanus de imaginib. 40. 16. octo libri de conſtitutionib. Apoſtolicis nomine illius editi 206 26. multa ſcripta adulterina nomine eius ſparſa 207. 16
Cyprianus de ſequendo non facta hominum, ſed præcepta Chriſt 11. 28. de die, quo martyres obierunt, annotanda 11.29 de ſatisfactione 104. 7. 118 1. de pœnitẽtia publica 176 40. 112. 29. de traditionib. hominũ non curandis 174 22. de vſu ieiunij ibid. 26.
de inquirendis fontibus in diſputationibus 228. 43 de feſtis Martyrum 262. 34
Cyrillus de cultu mortuorum 7. 43. 8. 28. de Panegyrib. ad ſepulchra mortuorum 10. 36. de oſſib. ſanctorum 12. 28. de ſepultura in templis 13. 12. de inuocatione ad ſepulchra Martyrũ 14. 43. 21. 21. de reliquiis non circumgeſtandis 10. 41. de ſigno crucis 48. 20 51. 21. teſtimoniis eius abuſa eſt ſeptima Synodus ad ſtabiliendum cultum imaginum 58. 20. de vero ieiunio 178. 37. 247. 8. 248. 24. de die dominico 258.14

D.

Damaſcenus cultũ idolorum defendit 43. 43. de imagine Chriſti 44. 6. vt Iconolatra damnatus 55. 47. cum manu truncatus fuiſſet ob defenſum cultum imaginũ, adoratione imaginis Mariæ fuiſſe reſtitutum 67. 40. de Aerio 233.2

E.

Epiphanius de cultu mortuorum 7. 40. de reliquiis Ieremiæ 16.1. de diis gẽtium 26. 19. de cultu idolorum 28. 14. de Tharach contra imagines 50. 30. de ieiunio 177. 9. 181. 7. 207. 10 217. 23. 221. 50. de traditionib. Apoſtolicis 207. 10. de conuentibus Eccleſiaſticis & ritibus eorum 231. 34. de abſtinentia à carnibus 217. 24. de Montano & Montaniſtarum ieiunio 217. 50. 221. 50. 221. 17. propagator monaſtices fuit 230. 33. monaſterium extruxit 231. 30. leges ieiunij tulit ibid. 35. de natiuitate & baptiſmo Chriſti 261.46
Euſebius de corporib. martyrum abiectis 10. 7. de ſepultura honorifica martyrum 11. 11. locũ ſepulturæ vocat κοιμητήριον ibi. 22. de monumento Petri & Pauli 11. 26. de throno Iacobi. 15. 37. de profectione Hieroſolymitana 17. 35. de inuocatione ad ſepulchra Sanctorum 20. 30. de gentibus idola non ferentibus 25. 50. de Diis gentium 26. 45. 27. 46. de conſecratione ſtatuarum ibid. de anathematum honore 27. 15. de Abgari Regis legatione ad Chriſtum 447. de politico imaginũ vſu 45. 21. de publica pœnitentia 104. 1. de adoleſcente quem Ioannes à latronibus reduxit ibid. 10. 174. 51. de communione iis etiam data qui ſatisfactiones nõdum abſoluiſſent 111. 4. de pœnis pœnitentiariis 113. 40. de mitigatione earum 117 20. de Alcibiadis nimia abſtinentia 214. 52. de Montano 218. 1. de die dominica 257. 19. de conuentuum ſacrorum diebus 258. 26. de paſchate ibid. 35. de feſtis martyrum 261.52

F.

Fulgentius de imaginibus 72.54

G.

Gerſonis querela de ſuperſtitionibus in Chriſtianiſmo 77. 46. fundamenta eius contra indulgentias 138. 8
Gregorius Magnus de imaginibus, quod ſint libri Laicorum 52. 22. 7. 27. prohibet tamen adorationem & cultum imaginũ 52. 22. 53 35. 66. 49. Indulgentiæ eius fabuloſæ 100.54

Gregorius Nyſſenus de peregrinationibus 17.43.100.54.de picturis & imaginibus in templis 48.51

H.

Hieronymus de reliquiis ſanctorum 4.20.de cultu mortuorum 7. 44. de Caianis 11.15. de oſſibus Samuelis 13.39.de Euchariſtia ad ſepulchra ſanctorum habita 15.1. de circumgeſtatione reliquiarum 16.24.de adoratione reliquiarum 18.40 tuetur ſuperſtitiones muliercularũ 19. 13. de cultu idolorum 27.31. tranſtulit epiſtolam quandam Epiphanij 50.45.de adoratione cui ea debeatur 66.1.de imaginibus 72.50. de ieiunio 153.15.176.4. 252.49. 218.48.de Euangelio Ioanuis 174.27.de Adami ieiunio 193.29.de Sacerdotib. Ægyptiis 202.29.de Magis Perſarum ibi.42.de Eſſæis 203.29.de libertate ieiunij 209.24.de Hermæ lib. 209 47.de Tertulliano & Montaniſtis 218.46.de Iouinia no 235.1.de Pentecoſte 261 23.de cauſis dierum feſtorum 262.14.de feſtis Martyrum 263.12. de conuentibus ſacris 264.43

Hilarius de intelligentia dictorum ex cauſis dicendi ſumenda 198.19

I.

Ignatij epiſtola ad Philippenſes & alia 210.48.ad Heronem 214.14. de ieiunio & cibis ibid.32. de die Dominica 257.41

Ioſephus de Iudæis imagines nullas tolerantibus 38.1

Irenæus de cœna Domini 3.14. de ſpretis martyribus 20.2.de pœnitentia cuiuſdam conuerſi 105.20.de v[illegible] ſu ieiunij 174. 51. libros Hermæ legit 209.47.de ieiunio quadrageſimali 212 56.de ieiunij Paſchalis diuerſitate ibid.38

Iuſtini quæſtiones non eſſe ab ipſo ſcriptas 17.6.de ritu baptiſmi & ieiunio 174 41.de exercitiis Chriſtianorum in die Dominica & feſtis ſuis 238.36

L.

Lactantius de cultu idolorũ 27.19.de imaginibus 41.40 73.3.de politico vſu imaginum 46.40. de miraculis in Ethniciſmo 68.15

Leo de ieiunio 176.52.251.12

Lutherus de imaginib. quid ſenſerit & docuerit 22.45. 37.20.qua cauſa & quo fructu indulgentias oppugnauerit 84.17.de poteſtate indulgentiarum 93.46.menſarios de templo Domini eiecit 102.50.indulgentiarum expugnator 142.27. quid de ieiuniis egerit aut reformarit 196.48

N.

Nazianzenus de natali Chriſti 264.43. de feſtis Martyrum 262.33

Nicephorus de miraculis mortuorum 14.14.de Imagine Chriſti 44.8.de templo Mariæ ibid. 42.de ſtatua Chriſti & adoratione imaginum 54.5

O.

Origenes de corporib. mortuorum ſepeliendis 11.15 de imaginib. 40.31.72.49. de politicis imaginibus 46 35.de publica pœnitentia 113.20.de diſcrimine pœnitẽtiæ ſecundũ peccata 108 44.de libertate ieiunij 209 23.libros Hermæ legit ibi. 47. de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ 2[illegible].22.de ieiunio quadrageſimali ibi. de feſtis 262.1[illegible]

P.

Philippus Melanthon de diſciplina collapſa 179.1[illegible]

Proſper de temperantia [illegible] 48.249.46.de feſtis die[illegible] 263.45

Prudentius de cura mortuorum 8.32.de ſtatuis ſuper aras poſitis 27.13. de Caſſiano Martyre 49.4[illegible]

R.

Rupertus Tuicenſis nihil habet de indulgentiis 10[illegible]

S.

Sozomenus de cultu idolorum 27.18.45.10. de publica pœnitentia 104.1[illegible] 105.4[illegible].de Eſſæis 20[illegible].de Euſtachio 227.22. de Spyridione 229.20.de conuentibus ſacris 258.20.de Paſchate ibid.36

T.

Tertullianus de monumentis Petri & Pauli 11.24. quod primum quodq; ſit verum 229.2.de pictura in calice 43.33.47.17. de exomologeſi in publica pœnitentia 105.21.cũ duab.ſeq. nimia diſciplinæ Eccleſiaſticæ commendatio 100.54.de ſtationibus ieiunij 175.8.211.44.de Adami ieiunio 173.31.de Hermæ libris 209.47.de Montano & ieiunio Montaniſtarum 216.21.de die Dominica 258.49.de pentecoſte 260.23.de ſacris conuentib. 264. de geniculum ſolennibus ſacris 246.[illegible]

Theodoret de reliquiis ſanctorum de Montano 21[illegible] 21.exempla ſingularis abſtinentiæ, 248.15. Sententia eius de ieiunio 249.[illegible]

F I N I S.